

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

HZ. PEYGAMBER'E GELEN HEYET VE ELÇİLER
BU ELÇİLERİN GÖRÜŞMEYE DAİR RİVAYETLERİ VE
DEĞERLENDİRMESİ

Selda MEYDAN

(2501131049)

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Mustafa ERTÜRK

İSTANBUL 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : SELDA MEYDAN Numarası : 2501131049
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : TEMEL İSLAM BİLİMLERİ Danışmanı : PROF. DR. MUSTAFA ERTÜRK
Tez Savunma Tarihi : 04.07.2019 Saati : 15:00
Tez Başlığı : "HZ. PEYGAMBER'E GELEN HEYET VE ELÇİLER BU ELÇİLERİN GÖRÜŞMEYE DAİR RİVAYETLERİ VE DEĞERLENDİRMESİ"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. MUSTAFA ERTÜRK		KABUL
2- PROF. DR. BEKİR KUZUDİŞLİ		KABUL
3- PROF. DR. HASAN CİRİT		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DR. ÖĞR. ÜYESİ SEYİT ALİ GÜŞEN		
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ MUSTAFA MACİT KARAGÖZOĞLU		

Versiyon: 1.0.0.2-61559050-302.14.06

ÖZ

HZ. PEYGAMBER'E GELEN HEYET VE ELÇİLER – BU ELÇİLERİN GÖRÜŞMEYE DAİR RİVAYETLERİ VE DEĞERLENDİRMESİ SELDA MEYDAN

“Hz. Peygamber’e Gelen Heyet ve Elçiler- Bu Heyet ve Elçilerin Görüşmeye Dair Rivayetleri ve Değerlendirmesi” adını taşıyan tezimiz dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Hz. Peygamber’in diplomatik faaliyetleri çerçevesinde İslâm’da elçilik kavramı üzerinde kısaca durulmuş ardından elçiler yılı öncesi gelen heyet ve elçiler hakkında kronolojik olarak kısaca bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde; elçiler yılından itibaren Hz. Peygamber’e gelenler yine tarihî sıralamaya bağlı olarak kısaca değerlendirilmiş ve bu heyetlerin içinde bulunan kişiler tespit edilmiştir.

Üçüncü bölümde elçiler yılı öncesinde, dördüncü bölümde ise elçiler yılı sonrasında grupta veya tek başına elçi olarak Hz. Peygamber’in yanına gelip görüşme ile ilgili rivayette bulunanlar tespit edilerek bu rivayetleri incelenmiş, hangi kaynaklarda yer aldıkları ve sıhhat durumları ile ilgili bilgi verilmiştir.

Anahtar sözcükler: Heyet, Senetü’l-vüfûd, Kabile, Elçi, Rivayet

ABSTRACT
DELEGATIONS AND AMBASSADORS THAT CAME TO
PROPHET MOHAMMAD, RUMORS OF THESE
DELEGATIONS AND AMBASSADORS ABOUT MEETINGS
AND EVALUATIONS

SELDA MEYDAN

Our thesis named “Delegations and Ambassadors That Came to Prophet Mohammad, Rumors of These Delegations and Ambassadors about Meetings and Evaluations” consists of four sections. In first section, ambassadorship in Islam in the frame of the Prophet Mohammad’s diplomatic activities are emphasized shortly and then chronologically brief information is given about delegations and ambassadors that came before ambassadors’ year.

In second section, delegations and ambassadors coming to the Prophet Mohammad as from ambassadors’ year are emphasized shortly regarding date order and people in delegations are determined.

In third section, before ambassadors’ year and in fourth section, as from ambassadors’ year, people that came to the Prophet Mohammad in groups or alone as ambassadors and having rumors regarding these meetings are determined, their rumors are examined and information about the resources they exist in and their validity is given.

Keywords: delegation, ambassadors’ year, tribe, ambassador, rumor

ÖNSÖZ

Evrensel bir dinin rehberi olan Hz. Peygamber, Medine'ye hicretinin ardından çevresinde yaşayan diğer kabile ve devletlerle de iletişime geçme yoluna gitmiştir. Bu bağlamda İslâm dinine girmek veya biat etmek gibi farklı sebeplerle Medine'ye gelen herkesi en güzel şekilde karşılamış, onlara İslâm dinini anlatmış ve yurtlarına döndüklerinde halklarına da rehberlik edebilmeleri için onlara yol göstermiştir.

Hz. Peygamber'in yanına gelerek onunla ve yeni dinle ilk defa tanışan insanlara nasıl davrandığı, iletişiminde nelere dikkat ettiği, dinî emir ve yasaklarda önceliği nelere verdiği ve bunları karşısındaki insanlara ne şekilde iletildiği özellikle davet bağlamında, sonrasında ise günümüz şartları ile örtüştüğü ölçüde diplomatik faaliyetlerde yol gösterici nitelikte olacaktır. Bununla birlikte bu kişilerin ondan beklentileri, rivayetlerinde neleri önceledikleri, senetü'l-vüfûd öncesi ve sonrası bir değişikliğin olup olmadığı gibi soruların cevabına ulaşabilmek adına rivayetlerin gerekçesi olan ve zeminini teşkil eden hâdiseleri tespit etmek de rivayetlerin daha iyi anlaşılmasına vesile olacaktır kanaatindeyiz.

Hz. Peygamber'e gelen bu kişi ve heyetler ile bunların Hz. Peygamber'le görüşmelerine dair rivayetleri çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır.

Dört ana bölümden oluşan çalışmamızın ilk bölümünde; İslâm dininde elçilik kavramı ve önemi ile birlikte Hz. Peygamber'in diplomatik faaliyetleri ve elçiler yılı hakkında kısaca bilgi verilmesinin ardından, elçiler yılı öncesinde gelen elçi ve heyetler incelenmiştir.

İkinci bölümde; elçiler yılı ve sonrasında geldiği tespit edilen heyet ve elçiler hakkında kronolojik olarak kısa bilgiler verilmiş ve bu heyetlerin içerisinde yer aldığı tespit edilen kişiler sıralanmıştır.

Üçüncü bölümde senetü'l-vüfûd adı verilen elçiler yılı öncesinde gelen isimlerden heyette buldukları sırada Hz. Peygamber'le yaptıkları görüşmelere dair rivayette bulunanların rivayetleri derlenip, her bir rivayetle ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Dördüncü bölümde ise senetü'l-vüfûd ve sonrasında gelen heyet ve elçilerin rivayetleri bir araya getirilerek değerlendirilmiştir. Bu isim ve rivayetlere ulaşma

konusunda elimizden gelen azami gayreti göstermiş olmakla birlikte hepsini tespit ettiğimiz yönünde bir iddiamız yoktur.

Amacımız heyetlerle gelen kişilerin bu süreçle ilgili rivayetlerini incelemek olmasına rağmen, çalışmanın sonuna heyet içinde olmadığı halde bu heyetlerle ilgili rivayette bulunan sahabilerin rivayetleri de metin olarak eklenmiş, böylece heyetlerle ilgili ulaşabildiğimiz tüm hadislerin bir araya toplanmış olması amaçlanmıştır.

Öncelikle çalışma boyunca desteklerini esirgemeyen danışman hocam sayın Prof. Dr Mustafa Ertürk'e, konu tesbitinde yardımcı olan Prof. Dr. Bekir Kuzudişli'ye minnet borçluyum. Bununla birlikte gerek ders dönemimde gerekse tez yazımı süresince yanımda olan en büyük dayanağım ve yol arkadaşım eşim Ahmet Meydan'a, hayatıma değer katan çok kıymetli oğullarıma şükranlarımı sunarım. Bugüne kadar daima ilim öğrenmemiz konusunda teşvik eden sevgili babama ve anneme teşekkürü de bir borç bilirim.

Allah'a dayanıp, sa'ye sarılarak hikmete râm olma yolunda gayret bizden tevfiğ Allah'tan.

Selda MEYDAN

İstanbul 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ	III
ABSTRACT.....	IV
ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VII
KISALTMALAR LİSTESİ	XVIII
GİRİŞ	1
I- ÇALIŞMANIN AMACI ve ÖNEMİ	1
II- ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ ve KAYNAKLARI	2

BİRİNCİ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER DÖNEMİ ELÇİLİK KAVRAMI-SENETÜ'L-VÜFÛD ÖNCESİ GELEN HEYET VE ELÇİLER

I- İSLÂM DAVETİNDE ELÇİLİK KAVRAMI VE ÖNEMİ- HZ. PEYGAMBER'İN DİPLOMATİK FAALİYETLERİ	7
A. ELÇİ KAVRAMI VE İSLÂM ÖNCESİ DÖNEMDE ELÇİLİK.....	7
B. HZ. PEYGAMBER'İN GÖNDERDİĞİ ELÇİLER HAKKINDA GENEL DEĞERLENDİRME.....	8
C. HZ. PEYGAMBERE GELEN HEYETLER HAKKINDA GENEL DEĞERLENDİRME	14
II- SENETÜ-L VÜFÛD (ELÇİLER YILI).....	16
III- SENETÜ'L-VÜFÛD ÖNCESİ HZ. PEYGAMBERE GELEN HEYET VE ELÇİLER	18
HİCRÎ 1 (622)	19
1. BENÎ CÜHEYNE (بنو جهينة) HEYETİ.....	19
Heyette Bulunanlar:	19
HİCRÎ 4 (626)	20
2. BENÎ 'ABS (بنو عابس) HEYETİ	20
Heyette Bulunanlar:	21
HİCRÎ 5 (626)	22
3. MÜZEYNE (بنو مزينة) HEYETİ	22
Heyette Bulunanlar:	23
4. BENÎ EŞCA' (بنو أشجع) HEYETİ.....	24
Heyette Bulunanlar:	25
HİCRÎ 6 (628)	25
5. BENÎ HUZÂA (بنو خزاعة) HEYETİ.....	25
Heyette Bulunanlar:	25
6. BENÎ ESLEM (بنو أسلم) HEYETİ	25

Heyette Bulunanlar:	26
7. BENÎ HUŞEYN (بنو حشین) HEYETİ	26
Heyette Bulunanlar:	26
HİCRÎ 7 (628)	26
8. BENÎ EŞ'AR (بنو الأشعر) HEYETİ	26
Heyette Bulunanlar:	27
9. BENÎ DEVS (بنو دوس) HEYETİ	27
Heyette Bulunanlar:	28
HİCRÎ 8 (629)	29
10. BENÎ SÜLEYM (بنو سليم) HEYETİ	29
Heyette Bulunanlar:	29
11. BENÎ GIFÂR (بنو غفار) HEYETİ	30
Heyette Bulunanlar:	30
HİCRÎ 8 (630)	31
12. BENÎ MAHZÛM (بنو مخزوم) HEYETİ	31
13. BENÎ SA'LEBE (بنو ثعلبة) HEYETİ	31
14. BENÎ SUDA' (بنو صداء) HEYETİ	32
Heyette Bulunanlar:	32
15. BENÎ BÂHİLE (بنو باهلة) HEYETİ	32
Heyette Bulunanlar:	33
16. BENÎ SÛMÂLE VE HUDDÂN (بنو ثمالة والحدان) HEYETİ	33
Heyette Bulunanlar:	33
17. BENÎ CERM (بنو جرم) HEYETİ	33
Heyette Bulunanlar:	34
18. BENÎ KUŞEYR B. KA'B (بنو قشير بن كعب) HEYETİ	34
Heyette Bulunanlar:	35
HİCRÎ 9 (630)	35
19. BENÎ TEMÎM (بنو تميم) HEYETİ	35
Heyette Bulunanlar:	36
20. BENÎ ANBER (بنو العنبر) HEYETİ	39
Heyette Bulunanlar:	40

İKİNCİ BÖLÜM

SENETÜ'L-VÜFÛD VE SONRASINDA GELEN HEYETLER VE ELÇİLER

1. BENÎ ESED (بنو أسد) HEYETİ	41
Heyette Bulunanlar:	42
2. BENÎ UZRE (بنو عذرة) HEYETİ	42

Heyette Bulunanlar:	43
3. CERBÂ, EZRUH, EYLE, MAKNA VE TEBÛK (جرىا - أذرح - أيلة - مقنا - تبك) HEYETLERİ.....	43
4. BENÎ UKAYL B. KA' B (بنو عقيل بن كعب) HEYETİ.....	44
Heyette Bulunanlar:	45
5. BENÎ KELB (بنو كلب) HEYETİ.....	45
Heyette Bulunanlar:	46
6. BENÎ KİLÂB (بنو كلاب) HEYETİ.....	46
Heyette Bulunanlar:	47
7. BENÎ BEKÂ (بنو البكاء) HEYETİ.....	47
Heyette Bulunanlar:	48
8. BENÎ TÜCÎB (بنو تجيب) HEYETİ.....	48
Heyette Bulunanlar:	48
9. BENÎ BELÎ (بنو بلي) HEYETİ.....	49
Heyette Bulunanlar:	49
10. BENÎ BEHRÂ (بنو بھراء) HEYETİ.....	49
11. BENÎ TAGLİB (بنو تغلب) HEYETİ.....	49
Heyette Bulunanlar:	50
12. BENÎ SA'D B. BEKR (بنو سعد بن بكر) HEYETİ.....	50
Heyette Bulunanlar:	50
13. BENÎ CÛZÂM (بنو حزام) HEYETİ.....	51
Heyette Bulunanlar:	51
14. HİMYER MELİKLERİ (الحميريون) VE BENÎ RUHÂ (بنو رها) HEYETİ.....	52
Heyette Bulunanlar:	52
15. BENÎ DÂR (بنو الدار) HEYETİ.....	53
Heyette Bulunanlar:	53
16. BENÎ KİNÂNE (بنو كنانة) HEYETİ.....	54
Heyette Bulunanlar:	55
17. BENÎ HEMDÂN (بنو همدان) HEYETİ.....	55
Heyette Bulunanlar:	55
18. BENÎ FEZÂRE (بنو فزارة) HEYETİ.....	57
Heyette Bulunanlar:	57
19. BENÎ MÛRRE (بنو مرّة) HEYETİ.....	57
Heyette Bulunanlar:	58
20. BENÎ SAKÎF (بنو ثقيف) HEYETİ.....	58
Heyette Bulunanlar:	59
HİCRÎ 9 (631)	61
21. BENÎ RUÂS B. KİLÂB (بنو رؤاس بن كلاب) HEYETİ.....	61

Heyette Bulunanlar:	61
22. BENÎ CA'DE (بنو جعدة) HEYETİ.....	62
Heyette Bulunanlar:	62
23. BENÎ BEKR B. VÂİL (بنو بكر بن وائل) HEYETİ.....	62
Heyette Bulunanlar:	62
24. BENÎ SA'D HÜZEYM (بنو سعد هذيم) HEYETİ	63
25. NECRAN (نجران) HRİSTİYANLARI HEYETİ.....	64
Heyette Bulunanlar:	64
HİCRÎ 10 (631).....	65
26. BENÎ HAS'AM (بنو خثعم) HEYETİ.....	65
Heyette Bulunanlar:	65
27. BENÎ SADİF (بنو صدف) HEYETİ	65
Heyette Bulunanlar:	66
28. BENÎ HÂRİS B. KA'B (بنو الحارث بن كعب) HEYETİ.....	66
Heyette Bulunanlar:	66
29. BENÎ HAVLÂN (بنو خولان) HEYETİ	68
Heyette Bulunanlar:	68
30. BENÎ GÂMİD (بنو غامد) HEYETİ.....	68
Heyette Bulunanlar:	68
31. BENÎ GASSÂN (بنو غسان) HEYETİ	69
32. BENÎ BECÎLE (بنو بجيلة) HEYETİ	69
Heyette Bulunanlar:	70
33. BENÎ EZD (بنو الأزد) HEYETİ.....	70
Heyette Bulunanlar:	70
34. EBNÂ (الأنباء) HEYETİ	71
Heyette Bulunanlar:	71
35. BENÎ TAYY (بنو طي) HEYETİ.....	72
Heyette Bulunanlar:	72
36. BENÎ ÂMİR B. SA'SAA (بنو عامر بن صعصعة) HEYETİ	73
Heyette Bulunanlar:	74
37. BENÎ KİNDE (بنو كندة) HEYETİ	75
Heyette Bulunanlar:	76
38. BENÎ REHÂ (بنو رها) HEYETİ.....	78
Heyette Bulunanlar:	79
39. BENÎ GÂFİK (بنو غافق) HEYETİ.....	79
Heyette Bulunanlar:	79
40. BENÎ MEHRE (بنو مهرة) HEYETİ	79

Heyette Bulunanlar:	80
41. BENÎ HANÎFE (بنو حنيفة) HEYETİ	80
Heyette Bulunanlar:	80
42. BENÎ ANS (بنو عنس) HEYETİ.....	81
Heyette Bulunanlar:	82
43. BENÎ MURÂD (بنو مراد) HEYETİ.....	82
Heyette Bulunanlar:	82
44. BENÎ ABDÛLKAYS (بنو عبد القيس) HEYETİ	82
Heyette Bulunanlar:	83
45. BENÎ HİLÂL B. ÂMİR (بنو هلال بن عامر) HEYETİ	87
Heyette Bulunanlar:	87
46. BENÎ ZÛBEYD (بنو زيد) HEYETİ.....	88
Heyette Bulunanlar:	88
47. HEVÂZİN (بنو هوازن) HEYETİ.....	88
Heyette Bulunanlar:	89
HİCRÎ 10 (632).....	89
48. HADRÂMUT (حضر موت) HEYETİ.....	89
Heyette Bulunanlar:	89
49. BENÎ SELÂMÂN (بنو سلامان) HEYETİ	90
Heyette Bulunanlar:	90
50. BENÎ MUHÂRİB (بنو محارب) HEYETİ	90
Heyette Bulunanlar:	91
51. CEYŞÂN (بنو جيشان) HEYETİ	91
Heyette Bulunanlar:	91
52. BENÎ ABD B. ADİYY (بنو عبد بن عدي) HEYETİ.....	91
Heyette Bulunanlar:	92
53. BENÎ ŞEYBÂN (بنو شيبان) HEYETİ	92
Heyette Bulunanlar:	92
54. BENÎ CU'FÎ (بنو جعفي) HEYETİ	93
Heyette Bulunanlar:	93
55. BENÎ EZD-UMÂN (بنو الأزد عمان) HEYETİ.....	94
Heyette Bulunanlar:	94
56. BENÎ BÂRIK (بنو بارق) HEYETİ	95
Heyette Bulunanlar:	95
HİCRÎ 11 (632).....	95
57. BENÎ NEHA' (بنو ننع) HEYETİ.....	95
Heyette Bulunanlar:	95

58. BENÎ NEHD (بنو نهد) HEYETİ	96
Heyette Bulunanlar:	96
59. BENÎ CÜŞEM (بنو چشم) HEYETİ	97
Heyette Bulunanlar:	97
60. BENÎ SEDÛS (بنو سدوس) HEYETİ	97
Heyette Bulunanlar:	97
61. BENÎ SA'DU'L-AŞÎRA (بنو سعد العشيرة) HEYETİ	98
Heyette Bulunanlar:	98
62. HANGİ HEYTE MENSUP OLDUĞU BELLİ OLMAYANLAR	98

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SENETÜ'L -VÜFÛD ÖNCESİ GELEN ELÇİLERİN RİVAYETLERİ VE DEĞERLENDİRMESİ

I- SENETÜ'L -VÜFÛD ÖNCESİ GELEN ELÇİLERİN RİVAYETLERİ	105
1. MÜZEYNE HEYETİ.....	105
A. Amr b. Avf Rivayeti (ö. ?)	105
Hadîsin Değerlendirilmesi:	106
B. Nûman b. Mukarrin Rivayeti (ö. 21/642).....	107
Hadîsin Değerlendirilmesi:	108
C. Dükeyn b. Saîd Rivayeti (ö. ?)	108
Hadîsin Değerlendirilmesi:	108
D. Kurre b. İyâs Rivayeti (ö. 64/684).....	109
Hadîsin Değerlendirilmesi:	110
2. BENÎ HUZÂA HEYETİ	111
A. Hâris b. Ebî Dırrar el-Huzâî (ö. ?) Rivayeti	111
Hadîsin Değerlendirilmesi:	112
3. BENÎ HUŞEYN HEYETİ	113
A. Ebû Sa'lebe el-Huşenî (ö. 75/694-95) Rivayeti	113
Hadîsin Değerlendirilmesi:	114
4. BENÎ EŞ'AR HEYETİ	115
A. Ebû Mûsâ el-Eş'ârî (ö. 42/662-63) 1. Rivayeti	115
Hadîsin Değerlendirilmesi:	116
B. Ebû Mûsâ el-Eş'ârî (ö. 42/662-63) 2. Rivayeti.....	117
Hadîsin Değerlendirilmesi:	119
5. BENÎ DEVS HEYETİ.....	121
A. Ebû Hüreyre ed-Devsî (ö. 58/ 678) 1. Rivayeti	121
Hadîsin Değerlendirilmesi:	121
B. Ebû Hüreyre ed-Devsî (ö. 58/ 678) 2. Rivayeti	122
Hadîsin Değerlendirilmesi:	123
C. Ebû Hüreyre ed- Devsî (ö. 58/ 678) 3. Rivayeti.....	124
Hadîsin Değerlendirilmesi:	125
D. Ebû Hüreyre ed- Devsî (ö. 58/ 678) 4. Rivayeti	126

Hadîsin Değerlendirilmesi:	126
E. Sa'd b. Ebî Zübâb ed-Devvî (ö. ?) Rivayeti	127
Hadîsin Değerlendirilmesi:	128
6. BENÎ SÜLEYM HEYETİ	129
A. Amr b. Abese es-Sülemî Rivayeti (ö. ?)	129
Hadîsin Değerlendirilmesi:	131
7. BENÎ GİFÂR HEYETİ	134
A. Ebû Zer el-Gıfârî (ö. 32/653) Rivayeti	134
Hadîsin Değerlendirilmesi:	137
8. BENÎ SUDA' HEYETİ	140
A. Ziyad b. Hâris Rivayeti (ö. ?)	140
Hadîsin Değerlendirilmesi:	141
9. BENÎ CERM HEYETİ	142
A. Amr b. Selime (ö. 85/704) Rivayeti	142
Hadîsin Değerlendirilmesi:	143
10. BENÎ KUŞEYR B. KA'B HEYETİ	144
A. Muaviye b. Hayde (ö. ?) Rivayeti	144
Hadîsin Değerlendirilmesi:	145
11. BENÎ TEMÎM HEYETİ	148
A. Kays b. Âsım (ö. 47/667) Rivayeti	148
Hadîsin Değerlendirilmesi:	148
B. Kays b. el-Hâris (ö. ?) Rivayeti	149
Hadîsin Değerlendirilmesi:	149
C. Ebû Rimse (ö. ?) Rivayeti	150
Hadîsin Değerlendirilmesi:	151
D. Kurre b. Dâ'mûs (ö. ?) Rivayeti	154
Hadîsin Değerlendirilmesi:	155
E. Hakem b. Hazen el-Külefi (ö. ?) Rivayeti	155
Hadîsin Değerlendirilmesi:	156
12. BENÎ ANBER HEYETİ	157
A. Haşhâş el-Anberî (ö. ?) Rivayeti	157
Hadîsin Değerlendirilmesi:	157
II- SENETÜ'L-VÜFÛD ÖNCESİ GELENLERİN RİVAYETLERİ HAKKINDA GENEL	
DEĞERLENDİRME	158
A. Sened Açısından	158
B. Metin Açısından	159

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SENETÜ'L-VÜFÛD VE SONRASI GELEN ELÇİLERİN RİVAYETLERİ VE DEĞERLENDİRMESİ

I- SENETÜ'L-VÜFÛD VE SONRASI GELEN ELÇİLERİN RİVAYETLERİ	168
1. BENÎ UKAYL B. KA'B HEYETİ.....	168
A. Lâkît b. Âmir (Ebû Rezîn) 1. Rivayeti	168
Hadîsin Değerlendirilmesi:	169
B. Lâkît b. Âmir (Ebû Rezîn) 2. Rivayeti	170
Hadîsin Değerlendirilmesi:	170
C. Lâkît b. Âmir (Ebû Rezîn) 3. Rivayeti	171
Hadîsin Değerlendirilmesi:	176
D. Lâkît b. Âmir (Ebû Rezîn) 4. Rivayeti.....	178
Hadîsin Değerlendirilmesi:	179
2. BENÎ TAĞLİB	181
A. Tağlib'den Bir Kişinin Rivayeti	181
Hadîsin Değerlendirilmesi:	181
3. BENÎ HEMDÂN HEYETİ.....	182
A. Âmir b. Şehr (ö. ?) Rivayeti	182
Hadîsin Değerlendirilmesi:	183
4. BENÎ MÜRRE HEYETİ	184
A. Hâris b. Avf- Ebû Vâkıd el-Leysî (ö. 68/ 687-88) Rivayeti.....	184
Hadîsin Değerlendirilmesi:	184
5. BENÎ SAKİF HEYETİ	185
A. Osman b. Ebî'l- Âs (ö. 51/671) Rivayeti	185
Hadîsin Değerlendirilmesi:	185
B. Şerîd b. Süveyd es-Sekâfî (ö. 60-64/680-683) Rivayeti	186
Hadîsin Değerlendirilmesi:	187
C. Evs b. Ebî Evs (ö. 59/678) 1. Rivayeti	189
Hadîsin Değerlendirilmesi:	189
D. Evs b. Ebî Evs (ö. 59/678) 2. Rivayeti.....	191
Hadîsin Değerlendirilmesi:	192
E. Sakîf'ten Bir Adamın Rivayeti.....	193
Hadîsin Değerlendirilmesi:	193
6. BENÎ BECÎLE HEYETİ.....	194
A. Cerîr b. Abdullah (ö. 51/671) 1. Rivayeti	194
Hadîsin Değerlendirilmesi:	194
B. Cerîr b. Abdullah (ö. 51/671) 2. Rivayeti	196
Hadîsin Değerlendirilmesi:	196
C. Cerîr b. Abdullah (ö. 51/671) 3. Rivayeti	197
Hadîsin Değerlendirilmesi:	198
D. Cerîr b. Abdullah (ö. 51/671) 4. Rivayeti	199
Hadîsin Değerlendirilmesi:	200

7. BENÎ EZD HEYETİ	202
A. Ebyad b. Hammâl (ö. ?) 1. Rivayeti	202
Hadisin Değerlendirilmesi:	202
B. Ebyad b. Hammâl (ö. ?) 2. Rivayeti	203
Hadisin Değerlendirilmesi:	204
8. BENÎ EBNÂ HEYETİ	205
A.Fîruz ed-Deylemî (ö.53/673) 1. Rivayeti	205
Hadisin Değerlendirilmesi:	205
B.Fîruz ed-Deylemî (ö.53/673) 2. Rivayeti	206
Hadisin Değerlendirilmesi:	207
9. BENÎ TAYY HEYETİ	208
A.Adî b. Hâtim (ö. 67/686) 1. Rivayeti	208
Hadisin Değerlendirilmesi:	210
B.Adî b. Hâtim (ö. 67/686) 2. Rivayeti	212
Hadisin Değerlendirilmesi:	212
C. Adî b. Hâtim (ö. 67/686) 3. Rivayeti	213
Hadisin Değerlendirilmesi:	214
D. Adî b. Hâtim (ö. 67/686) 4. Rivayeti	216
Hadisin Değerlendirilmesi:	216
10. BENÎ ÂMİR B. SA'SAA HEYETİ	217
A. Abdullah b. Şihhîr (ö. ?) Rivayeti	217
Hadisin Değerlendirilmesi:	218
B. Eş'as b. Kays(ö. 40/661) 1. Rivayeti	219
Hadisin Değerlendirilmesi:	219
C. Eş'as b. Kays(ö. 40/661) 2. Rivayeti	220
Hadisin Değerlendirilmesi:	221
11. BENÎ HANÎFE HEYETİ	222
A. Talk b. Ali (ö. ?) Rivayeti	222
Hadisin Değerlendirilmesi:	222
B. Ali b. Şeybân (ö. ?) 1. Rivayeti	223
Hadisin Değerlendirilmesi:	224
C. Ali b. Şeybân (ö. ?) 2. Rivayeti	226
Hadisin Değerlendirilmesi:	226
12. BENÎ MURAD HEYETİ	226
A. Ferve b. Müseyk (ö. ?) 1. Rivayeti	226
Hadisin Değerlendirilmesi:	227
B. Ferve b. Müseyk (ö. ?) 2. Rivayeti.....	229
Hadisin Değerlendirilmesi:	229
13. BENÎ ABDÜLKAYS HEYETİ	230
A. Heyetten Bir Kişinin Rivayeti	230
Hadisin Değerlendirilmesi:	231
B. Heyetten Bir Kişinin Rivayeti 2	231
Hadisin Değerlendirilmesi:	234

C. Zârî b. Âmir el-Abdî (ö. ?) Rivayeti	236
Hadisin Değerlendirilmesi:	236
D. Kays b. Nûman el-Abdî Rivayeti	238
Hadisin Değerlendirilmesi:	239
14. BENÎ HİLÂL B. ÂMİR HEYETİ	240
A. Kabîsa b. Muhârik Rivayeti	240
Hadisin Değerlendirilmesi:	240
15. HADRAMUT HEYETİ.....	241
A. Vâil b. Hucr (ö. 51/671 (?)) 1. Rivayeti.....	241
Hadisin Değerlendirilmesi:	242
B. Vâil b. Hucr (ö. 51/671 (?)) 2. Rivayeti.....	245
Hadisin Değerlendirilmesi:	245
C. Vâil b. Hucr (ö. 51/671 (?)) 3. Rivayeti.....	246
Hadisin Değerlendirilmesi:	247
16. CEYŞÂN HEYETİ	248
A. Deylem el-Himyerî (ö. ?) Rivayeti.....	248
Hadisin Değerlendirilmesi:	249
17. ŞEYBÂN HEYETİ	250
A. Kayle bt. Mahrame (ö ?) 1. Rivayeti	250
Hadisin Değerlendirilmesi:	251
B. Kayle bt. Mahrame (ö. ?) 2. Rivayeti	252
Hadisin Değerlendirilmesi:	253
C. Kayle bt. Mahrame (ö. ?) 3. Rivayeti	254
Hadisin Değerlendirilmesi:	255
D. Kayle bt. Mahrame (ö. ?) 4. Rivayeti	256
Hadisin Değerlendirilmesi:	256
E. Hâris b. Hassan (ö. ?) Rivayeti.....	257
Hadisin Değerlendirilmesi:	258
18. BENÎ CU'FÎ HEYETİ	261
A. Seleme b. Yezîd (ö. ?) 1. Rivayeti.....	261
Hadisin Değerlendirilmesi:	261
B. Seleme b. Yezîd (ö. ?) 2. Rivayeti	262
Hadisin Değerlendirilmesi:	263
C. Abdurrahmân b. Ebî Sebre (ö. ?) Rivayeti.....	264
Hadisin Değerlendirilmesi:	264
19. BENÎ SEDÛS HEYETİ	266
A. Beşîr b. Hasâsiyye (ö. ?) 1. Rivayeti	266
Hadisin Değerlendirilmesi:	266
B. Beşîr b. Hasâsiyye (ö. ?) 2. Rivayeti	267
Hadisin Değerlendirilmesi:	268
20. HANGİ HEYETE MENSUP OLDUĞU BELLİ OLMAYANLAR İÇERİSİNDE RİVAYETİ	
BULUNANLAR:.....	269
A. Esmer b. Mudarris (ö. ?) Rivayeti	269

Hadisin Değerlendirilmesi:	269
B. Mücâşî b. Mes'ûd (36/656) Rivayeti.....	270
Hadisin Değerlendirilmesi:	271
C. Mâlik b. Huveyris (ö. 94/ 712) Rivayeti.....	272
Hadisin Değerlendirilmesi:	273
D. Abdullah b. Vakdân (ö. 57/ 676) Rivayeti.....	276
Hadisin Değerlendirilmesi:	276
II- SENETÜ'L-VÜFÛD SONRASI GELENLERİN RİVAYETLERİ HAKKINDA GENEL DEĞERLENDİRME.....279	
A. Sened Açısından	279
B. Metin Açısından	281
SONUÇ.....293	
BİBLİYOGRAFYA.....299	
EK I: RİVAYETLERİN YER ALDIĞI KAYNAKLAR VE RİVAYETİN HÜKMÜ ŞEMASI315	
EK II: HEYETLERLE İLGİLİ HEYET DIŞINDAN RÂVİLERİN RİVAYET METİNLERİ.....322	
EK III: ARAP KABİLELERİ VE ELÇİLER YILI İLE İLGİLİ ŞEMA VE HARİTALAR334	

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	adı geçen eser
a.y.	aynı yer
b.	bin
bsk.	baskı
bt.	bint
bkz.	bakınız
C.	cilt
çev.	Çeviren
ed.	Editör
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
EKEV	Erzincan Kültür ve Eğitim Vakfı
Hız.	Hazreti
İFAV	M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
İSTEM	İslâm Sanat, Tarih, Edebiyat ve Musikisi Dergisi
no.	numara
ö.	ölüm tarihi
s.	sayfa
s.a.v.	sallallahu aleyhi ve sellem
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü
thk.	tahkik eden
trc.	tercüme eden
t.y.	tarih yok
y.y.	yayın yeri yok
vd.	ve diğerleri

GİRİŞ

I- ÇALIŞMANIN AMACI ve ÖNEMİ

İslâm davetini sadece kendi kabilesine değil, ulaşabildiği diğer kabile ve topluluklara da duyurmakla yükümlü olan Hz. Peygamber, Mekke'nin fethiyle birlikte Kureyş üzerinde kurduğu hâkimiyetin ardından davetini daha geniş alanlara ulaştırmak amacıyla diplomasi alanında çalışmalara ağırlık vermiştir. Bu bağlamda bir yandan tebliğ görevini yerine getirirken, diğer yandan da kendisinden sonra gelecek nesillere dış siyaset diye adlandırabileceğimiz bir alanda da tavır ve davranış olarak örneklik etmeye devam etmiştir.

Bu diplomatik ilişkilerin bir ayağını çevreye gönderilen heyet ve elçiler, bir diğer ayağını ise Hz. Peygamber'e gelen heyet ve elçiler oluşturmaktadır. Tezimizde, bu heyetlerin hangi kabilelerden oldukları, heyetler içerisinde ismi geçen kişiler ve Hz. Peygamber'le görüşmelerine dair rivayetleri tespit edilerek değerlendirilmeye çalışılmıştır. Böylece, hem bu heyetlerle gelen kişilerin isimlerini bir araya toplayıp, gün yüzüne çıkarmak; hem de bu görüşmelere dair rivayetlerden Hz. Peygamber'in görüşmelerdeki önceliklerini, uygulamalarını ve metodunu ortaya koyabilmek amaçlanmıştır. Bununla birlikte bu haberlerin sıhhat derecelerine ve kısaca şerhlerine değinmek, böylece rivayetlerin tespiti yanında daha iyi anlaşılmasını sağlamak da çalışma ile amaçlanan bir başka hedeftir.

Elçiler Yılı öncesinde sekiz sene gibi bir sürede yirmi kadar heyet gelmiş olmasına rağmen; sonrasında yaklaşık üç yıllık bir sürede gelen heyet sayısı altmışa çıkmıştır. Arap yarımadasında en büyük güç ve putperestliğin koruyucusu olarak kabul edilen Kureyş'in Müslüman olmasıyla, gücün el değiştirdiğini gören çevre kabileler, bu yeni dinin hâkimiyetini kabul etmişlerdir. Akın akın heyet ve elçilerin gönderildiği yıl olan Elçiler Yılı ve sonrasında bu durumun rivayetlere de bir yansımaları olup olmadığını tespit etmek adına çalışmamızda heyetleri ve rivayetlerini elçiler yılının öncesi ve sonrası olarak ayırmayı uygun bulduk.

İslâm dini ile tanışmak, bu dini bizzat Hz. Peygamber ve ashabından öğrenip, kendi toplumlarına da öğretmek; Medine'deki yaşantıyı, insanlar arasındaki ilişkiyi

gözlemleyip yeni din hakkında bilgi sahibi olmak; Elçiler Yılı öncesinde ve sonrasında gelen heyetlerin öncelikli hedefleri arasındadır. Ancak özellikle Elçiler Yılı sonrasında bununla birlikte gücün artık elinde olduğunu gördükleri Hz. Peygamber'den dünyalık bazı isteklerde bulunmak veya yeni durumda kendi yerlerini kuvvetlendirmek gibi amaçlarla gelen elçiler de olmuştur. İşte bu bağlamda Hz. Peygamber'le aralarında geçen diyaloglar, Hz. Peygamber'in onları karşılama biçimi, öncelikle öğretmeyi tercih ettiği konular, taleplerine ne oranda karşılık verdiği, gelenlerin ona yönelttikleri sorular ve bu sorulara aldıkları cevaplar, bu rivayetlerin arka planının daha iyi anlaşılmasına zemin hazırlayacaktır.

Daha önce Hz. Peygamber'in gönderdiği elçilerle ilgili bazı çalışmalar yapılmış olsa da; Medine'ye gelen heyetler ve onların rivayetleri ile ilgili özel bir çalışmanın yapılmamış olması bizi bu konuda çalışmaya sevk etmiştir.

II- ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ ve KAYNAKLARI

Dört bölümden oluşan bütünden parçaya gitmeyi tercih ettiğimiz çalışmamızın ilk bölümünde Hz. Peygamber dönemindeki diplomatik faaliyetlere kısaca değinilmiştir. Henüz günümüzde olduğu gibi sürekli elçilerin olmadığı o dönemde, elçi kavramından ne anlaşıldığı, elçilere nasıl davranıldığı, gönderilen elçilerin nasıl seçildiği ve ilk gönderilen elçiler konusunda kısaca bilgi verilmiştir. Ardından “Elçiler Yılı” olarak isimlendirilen H. 9. (630) yıl ve önemi hakkında değerlendirme yapıldıktan sonra senetü'l-vüfûd öncesi gelen heyetlerle ilgili tarihi sıralamaları dikkate alınarak bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde ise elçiler yılı ve sonrasında Hz. Peygamber'in yanına gelen elçi ve heyetler yine kronolojik olarak sıralanmış ve her biri hakkında bilgi verilip, bu heyetler içinde gelen kişiler belirlenmiştir. Heyetlerin kronolojik sıralamasında dikkate aldığımız birincil kaynaklar; *TDV İslâm Ansiklopedisi* “Muhammed” maddesi ile İbn Sa'd'ın *Tabakât*'i olmuştur. Bu konuda Kasım Şulul'un *İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi* adlı eserinden de faydalanılmıştır.

Heyetlerle ilgili bölümlerde en önemli başvuru kaynağımız; eserinde heyetlere özel bir yer ayıran, en büyük kaynağı kâtipliğini yaptığı hocası Vâkidî olan İbn Sa'd'ın (ö. 230/845) *et-Tabakâtü'l-kübrâ*'sı olmuştur. Bununla birlikte İbn

İshâk'ın (ö. 151/768) *es-Sîretü'n-nebeviyye*, Vâkîdî'nin (ö. 207/822) *Kitâbu'l-meğâzî*, İbn Hişâm'ın (ö. 218/883) *es-Sîretü'n-nebeviyye* adlı eserleri ile İbn Kesîr'in (ö. 774/1373) heyetlere uzunca bir bölüm ayırdığı *el-Bidâye ve'n-nihâye* adlı eserindeki ilgili bölümlerden heyetler hakkında bilgi alınmış ve verilen isimler kaydedilmiştir. Yine Şâmî'nin (ö. 942/1536) *Sübulü'l-hüdâ*'sı bu bölümde en fazla müracaat ettiğimiz ikincil kaynaklar arasında sayılabilir.

Her heyet hakkında kısaca bilgi verdikten sonra; bu heyetlerle gelerek Hz. Peygamber'le görüşme şansı elde etmiş ve sahabe olma şerefine kavuşmuş olan kişilerin rivayette bulunmuş olup olmamasına bakılmaksızın her birinin ismi tek tek tespit edilmeye çalışılmıştır. Hiç şüphesiz bu konuda da en önemli kaynağı Tarih, Tabakât ve Terâcim kitapları oluşturmuştur. Bu araştırma sırasında bazı isimlerde kaynaklara göre farklılıkların olması, kişinin adının Hz. Peygamber tarafından değiştirilmiş olması, bazı durumlarda baba ismi ile kendi isminin yerinin değişmiş olması veya heyette aynı isme sahip kişilerin bulunması gibi durumlar isimlerin tespitini güçleştiren unsurlar olmuştur. Elimizden geldiğince doğru isimlerin tespitine çalışmış olmakla birlikte; gözden kaçan veya eksik kalanların da olabileceğini ifade etmeliyiz. Bununla birlikte kaynaklara göre kişilerin adlarında görülen farklılıklar, gücümüz yettiğince dipnotlarda verilmeye çalışılmıştır.

Heyetlerle gelen isimlerin tümünü tespit edebilmek amacıyla Ebû Nuaym el-İsfehânî'nin (ö. 430/1038) *Ma'rifetü's-sahâbe*, İbn Abdilberr en-Nemerî'nin (ö.463/1070) *el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-ashâb*, İbnü'l-Esîr eş-Şeybânî'nin (ö. 630/1232) *Üsdü'l-ğâbe*, Ru'aynî'nin (ö. 632/1235) *el-Câmî' li mâ fi'l-musannefâti'l-cevâmî'*, İbn Hacer el-Askalânî'nin (ö.852/1448) *el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe* adlı eserlerinden faydalanılmıştır. Özellikle (وفد) kökünden kelimelerin kullanıldığı şahıslar el-Mektebetü's-Şâmîle programında bu klasik eserler içerisinde taranarak tarihin satırları arasında unutulmaya yüz tutmuş tüm isimlere ulaşılmaya çalışılmıştır.

İsimlerin belirlenmesinin ardından üçüncü ve dördüncü bölümde bu kişilere ait rivayetlerin bulunup bulunmadığı tespit edilmeye çalışılmış, bunun için rivayetlerin hicrî ilk üç yüzyılda yazılmış hadis kaynakları arasında araştırılması safhasına geçilmiştir. Bu çerçevede Mâlik b. Enes'in (ö. 179/795) *el-Muvatta'*; Tayâlîsî'nin (ö. 204/819) *Müsned-i Ebî Dâvûd et-Tayâlîsî*; Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî'nin (ö. 211/826) *el-Musannef*; el-Humeydî'nin (ö. 219/834) *Müsnedü'l-*

Humeydî, Ahmed b. Hanbel'in (ö.241/ 855) *el-Müsned*, Abdullah b. Abdirrahmân Dârimî'nin (ö. 255/868) *es- Sünen-i Dârimî*, Buhârî'nin (ö. 256/870) *el-Câmi'u'l-müsnedü's-sahîhu'l-muhtasar*, Müslim b. el- Haccâc el-Kuşeyrî'nin (ö. 261/ 874) *el-Müsnedu's-sahîh*, İbn Mâce el-Kazvîni'nin (ö. 273/ 886) *Sünen-i İbn Mâce*, Ebû Dâvûd'un (ö.275/ 888) *es- Sünen*, Muhammed b. İsa et-Tirmizî'nin (ö. 279/ 892) *el-Câmiu'l-muhtasar mine's-sünen*, Ahmed b. Şuayb en- Nesâî'nin (ö. 303/ 915) *el-Müctebâ mine's-Sünen* adlı eserleri kaynak olarak belirlenmiştir. Bu kaynaklarda bulduğumuz hadisin farklı varyantları varsa; bazı yerlerde içlerinden muhtevası en geniş olanı, bazı yerlerde ise kaynağı en güçlü olanı esas alarak diğer tariklere bu çerçeveden değinmeyi tercih ettik. Hadislerin ardından yaptığımız değerlendirmelerde özellikle tahkikli kaynaklar ve şerhlerden faydalandık. Buhârî şerhleri olan İbn Hacer'in (ö. 852/1449) *Fethü'l-bârî*, Aynî'nin (ö. 855/1451) *Umdetü'l-kârî* adlı eserleri, Nevevî'nin (ö. 676/1277) Müslim şerhi olan *el-Minhâc*, Tirmizî şerhi olan *Mübârekpûrî*'nin (ö. 1935) *Tuhfetü'l-ahvezî*, Ebû Dâvud şerhi olan Aynî'nin *Şerhu sünen-i Ebî Dâvud* ve Azîmâbâdî'nin (ö. 1911) *Avnü'l- mâ'bûd şerhü süneni Ebî Dâvud* adlı eserleri ile Süyûtî'nin (ö. 911/1505), İbn Mâce şerhi *Şerhu sünen-i İbn Mâce* ve Nesâî şerhi *Şerhu'n- Nesâî* adlı eseri ile birlikte Şuayb el- Arnaûd (ö. 2016) tahkikli İbn Hanbel'in *Müsned*'i ve İbn Mâce'nin *Sünen* 'i kaynak olarak aldığımız eserler olmuştur.

Öte yandan râvîlerle ilgili bilgi almak için faydalandığımız başlıca ricâl ve tabakât kitapları ise: İbn Sa'd'ın (ö. 230/845) *et-Tabakât*, Buhârî'nin (ö. 256/870) *et- Et-Târîhu'l-kebîr*, İbn Ebî Hâtim'in (ö. 327/938) *el-Cerh ve't-ta'dîl*, İbn Hibbân'ın (ö. 354/965) *es-Sikât*, İbn Adî'nin (ö. 365/976) *el-Kâmil fî duafâi'r-ricâl*, Mizzî'nin (ö. 742/1341) *Tehzîbu'l-Kemâl*, Zehebî'nin (ö. 748/1348) *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ* ve *Mîzânü'l-i'tidâl*, İbn Hacer'in (ö. 852/1449) *Tehzîbü't-Tehzîb*, *Takrîbü't-Tehzîb* ve *Lisânü'l-mîzân* adlı kaynaklarıdır.

Senetü'l-vüfûd'u dikkate alarak öncesinde ve sonrasında gelen rivayetleri iki ayrı bölümde incelendikten sonra dördüncü bölümün sonunda her iki gruptaki rivayetler sened ve metin açısından incelenip, rivayetlerin ana hatları ile hangi başlıklar altında toplanabileceği tespit edilmiştir. Daha sonrasında ise Elçiler Yılı ve sonrasında gelen bu rivayetlerin isnad ve metinleri arasında benzerlik ve farklılıklar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Heyetlerle ilgili özel olarak yazılmış bir eser bulunup bulunmadığını araştırdığımızda *Üsdü'l-ğâbe*'de adı geçen ve *Kitâbül-vüfûd* adlı eserinden alıntı yapılan Ebü'l-Abbâs Ca'fer el-Müsteğfirî'nin (ö. 432/1040) bu eserin günümüze ulaşmadığı görülmüştür. Yine İbn Sa'd'ın *Tabakât*'ında heyetlerle ilgili pek çok rivayeti olan Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî (ö. 204/819) ile Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Abdillâh el-Kureşî el-Medâinî'nin (ö. 228/843) *Kitâbül-vüfûd* adlı eserlerinden alıntı yapılmasına rağmen, eserler günümüze ulaşmadığından bu alıntılarla yetinilmek zorunda kalınmıştır.

Konu ile ilgili tez çalışmalarına bakıldığında; konunun bütünü ile ilgili olmasa da fikir vermesi amacıyla Zeynep Şulul'e ait "*Hz. Peygamber Tarafından İslâm'a Davet İçin Gönderilen Elçiler*" adlı yüksek lisans tezi incelenmiştir. Hz. Peygamber Döneminde İslâm'a Davet Faaliyetleri, Davet İçin Gönderilen Elçiler, Davet İçin Gönderilen Mektuplar ve Mektuplara Genel Bir Bakış başlıkları ile dört bölümden oluşan tez sadece gönderilen elçiler ve mektuplar konusunu içermektedir. Gönderilen elçiler ve bu konudaki dış siyaset ilişkileri hakkında bilgi sahibi olma noktasında tezimize katkı sağlamıştır. İkinci olarak Merzuk Grabus'a ait "*Hz. Peygamber'in Mekke Müşrikleri Dışındaki Arap Kabileleri ile Münasebetleri (Medine Dönemi)*" isimli yüksek lisans tezi gözden geçirilmiştir. Arap toplumunda kabile sistemi ve İslâm öncesi Arapların sosyal ve siyasal hayatları hakkında bilgi verilerek başlanılan çalışmanın, ilk bölümünde on dört kabilenin soyu ve konumu, ikinci bölümde ise; bu kabilelerle Hz. Peygamber arasındaki dînî, siyasî ve ictimâî konular ele alınmıştır. Bu tezde de tarihî bilgiler verilmiş, gelen heyetler ve Hz. Peygamber ile iletişimleri konusunda tarihi kaynaklardan faydalanılmıştır. Bunların dışında Ahmet Kuray'a ait "*İslâmiyetin Yayılışı Sürecinde Heyetler*" adlı yüksek lisans tezi de diğerleri gibi İslâm Tarihi alanında yapılmış bir çalışmadır. Bu çalışmada da heyetler bağlamında İslâm'ın yayılış süreci incelenmekte, özellikle heyetler gönderilmesine sebep olan iktisâdi ve dini faktörler üzerinde durulmaktadır. Yine İslâm Tarihi alanında Mehmet Ali Kapar'a ait "*Hz. Peygamber'e Gelen Heyetler ve Bu Heyetlerle Münasebetler*" adlı doktora tezi de heyetlerle ilgili yapılmış bir başka çalışmadır. Üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde Hz. Peygamber'e gelen heyetler kısaca anlatılmıştır. İkinci bölümde elçiler ve özellikleri başlığı altında bu heyetlerin özellikleri, heyetler oluşturulurken dikkat

edilen hususlar, geliş sebepleri tespit edilmiştir. Üçüncü bölümde ise Hz. Peygamber'in elçilerle görüşmeleri, konuşulan hususlar, Müslüman olanların sonraki dönemlerde İslâm'a katkıları ortaya konulmuştur.

Kabilelerden heyetlerle veya tek başlarına Hz. Peygamber'e gelip, onunla görüşerek sahabi olma şerefine ulaşan kişilerin isimlerini, içlerinden bu karşılaşma anı ile ilgili nakilde bulunanlar ve naklettikleri hadislerin hangi konularda olduğunun tesbitini ayrıca bu rivayetlerin değerlendirilmesini amaçlayan tezimiz bu noktalarla Hadis alanında yapılan diğer çalışmalardan ayrılmaktadır.

Konu ile ilgili makaleler araştırıldığında Şaban Öz'ün "*Hz. Peygamber'in (s.a.v) Propaganda Siyaseti Üzerine*"; Mehmet Ali Kapar'ın "*Hz. Peygamber'in Diplomatik Münasebetlerine Genel Bakış*" başlıklı makaleleri ilk bölümde incelenen diplomatik faaliyetler ile ilgili bilgi vermeleri açısından değerlendirilmiştir.

Çalışmamızda kaynakların taranması noktasında el-Mektebetü's-Şâmile programından faydalanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER DÖNEMİ ELÇİLİK KAVRAMI-SENETÜ'L-VÜFÛD ÖNCESİ GELEN HEYET VE ELÇİLER

I- İSLÂM DAVETİNDE ELÇİLİK KAVRAMI VE ÖNEMİ- HZ. PEYGAMBER'İN DİPLOMATİK FAALİYETLERİ

A. ELÇİ KAVRAMI VE İSLÂM ÖNCESİ DÖNEMDE ELÇİLİK

Elçi kelimesi “halk, ülke, devlet” anlamına gelen Türkçe el (il) isim kökünden türetilmiştir. Kelimeye ilk kez bu şekliyle Uygur metinlerinde rastlanmakta olup, “haberci, peygamber” anlamlarında kullanılmıştır. Bu anlamdaki Arapça karşılığı ise “Resûl” dır. Yine “vefd” kelimesi masdar olarak “elçi göndermek” anlamında iken, isim olarak da “elçilik heyeti” anlamına gelmektedir.¹

İslâm öncesi Mekke’de, diplomasi ve yabancılarla ilişkiler konusunda asırlık teâmül ve adetler mevcuttu. Hükümet görevi üstlenen “Onlar Meclisi”, savaş ve barış zamanlarında dışişleri bakanı ve tam yetkili elçi vazifesini yerine getirmek üzere “sefir” adı verilen kişileri kendi mensupları arasından çıkartmaktaydı.² Nitekim M. 575 yılında Yemen Kralı Seyf b. Zû Yazan’ın, Yemen’i işgal eden Hıristiyan Habeşlilere karşı zafer elde etmesiyle; Kral Seyf’i tebrik etmek amacıyla bir elçilik heyeti gönderdikleri kaynaklarda yer alan bilgiler arasındadır.³

Berberlerinde değerli hediyelerle kabile reisleri ve hükümdarlara gönderilen elçilerin o dönemde de dokunulmazlıkları vardı. Gittikleri bölgenin dilini bilmelerine özen gösterilir, bazen de yanlarında tercüman gönderilirdi. Elçilere iyi davranmak, ikramda bulunmak ve armağanlar sunmak âdettendi.⁴

¹ Mehmet İspirli, “Elçi”, **DİA**, C. XI, s. 3.

² Muhammed Hamîdullah, **İslâm Peygamberi**, çev: Salih Tuğ, 5. bsk., İrfan Yayıncılık, İstanbul, 1993, C. II, s. 1015.

³ Hamîdullah, **İslâm Peygamberi**, C. II, s. 1016.

⁴ Mehmet İspirli, “Elçi”, **DİA**, C. XI, s. 3.

B. HZ. PEYGAMBER'İN GÖNDERDİĞİ ELÇİLER HAKKINDA GENEL DEĞERLENDİRME

Hız. Peygamber, dinin neşrinde görev alacak bir elçiye ihtiyaç duyduğunda o kişiyi, dinin emirlerini en titiz şekliyle yerine getiren, yumuşak huylu, İslâmî bilgisi ve belâgati iyi olan kişiler arasından seçmekteydi.⁵ Öyle ki; Mısır Mukavkısı'na gönderdiği Hâtub b. Ebî Beltea (ö.30/650), Mukavkıs'ın sorularına öyle etkileyici ve susturucu cevaplar vermiştir ki; "Sen yerli yerince konuşan bir hakîmsin ve hakîm olan bir zâtın yanından geliyorsun" diyen kralın takdirini kazanmıştır.⁶

Allah Rasûlü'nün herhangi bir yere elçi olarak veya başka maksatlarla gönderdiği herkese tavsiyesi; "Müjdeleyin, nefret ettirmeyin, kolaylaştırın, zorlaştırmayın."⁷ yönünde olmuştur. Göndereceği elçilerin kıvrak zekâlı ve hitabeti güçlü olmaları yanında güzel bir yüze sahip olmalarına da önem vermiştir. Nitekim Dıhye b. Halife el- Kelbî'nin (ö. 50/ 670 (?)) ashâbın en güzel sîmalılarında biri olduğu hatta Cebrâil'in bazı zamanlar onun sûretinde geldiği kaynaklarda geçmektedir.⁸

Hız. Peygamber'in elçilerini seçtikten sonra onlara: "Allah beni bütün insanlara rahmet olarak göndermiştir. Benim verdiğim görevi yerine getiriniz ki; Allah size merhamet etsin. Havarilerin İsâ b. Meryem hakkında ihtilâfa düştükleri gibi siz de ihtilâfa düşmeyiniz." dediği rivayet edilmektedir. Elçileri, ihtilafın ne olduğunu sorduklarında ise şöyle buyurmuştur: "Benim sizi davet ettiğim gibi o da onları davet etmişti. Ancak yakına gönderilenler razı olmuş, uzağa gönderilenler ise razı olmamıştı."⁹

⁵ Hamîdullah, **İslâm Peygamberi**, C. II, s. 1018-1019.

⁶ İbn Kesîr, **es-Sîretü'n-nebeviyye, (mine'l-Bidâye ve'n-nihâye)**, thk. Mustafa Abdülvâhid, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1395/1976, C. III, s. 515.

⁷ Buhârî, **el-Câmi'u'l-müsnedü's-sahîhu'l-muhtasar min umûri Rasûlillâh sallallahu aleyhi ve sellem min sünenihî ve eyyâmih**, thk. Muhammed Zehîr Nâsır en-Nâsır, Dâru Tavku'n-Necât, Dımaşk, 1422/2001, "İlim", 11; "Edeb", 80; Müslim, **el-Müsnedü's-sahîhu'l-muhtasar mine's-sünen bi nakli'l-adli ani'l-adli an Rasûlillah**, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, t.y., "Cihad ve Siyer", 8.

⁸ Kettânî, **et-Terâtübü'l-idâriyye ve'l-'amâlât ve's-sınâ'ât ve'l-mefâcîr ve'l-hâletü'l-'ilmiyye elletî kânet alâ 'ahdi te'sisi'l-medeniyyeti'l-İslâmiyye fî'l-Medîneti'l-münevvereti'l-'aliyye**, thk. Abdullah el-Hâlidî, I-II, 2. bsk., Dâru'l-Erkâm, Beyrut. t.y., C. I, s. 173, 178.

⁹ İbn Hişâm, **es-Sîretü'n-nebeviyye**, thk. Mustafa es-Sekâ vd., 2. bsk., Mısır, 1375/1955, C. II, s. 606; İbn Sa'd, **et-Tabakât'ül-kübrâ**, thk. İhsan Abbâs, Dâru Sâdır, Beyrut, 1388/1968, C. I, s. 264.

Hz. Peygamber, Necâsî ve Kayser gibi hükümdarlara göndereceği mektuplarını yazdığında, onların mühürlü olmayan mektupları okumadıklarını öğrenince; kendisine üzerinde üç satır halinde “Allah Rasul Muhammed” yazan, önce altın daha sonra gümüş bir yüzük edinmişti.¹⁰

Elçilerini durum ve şartlara en uygun olan kişiler arasından seçmekteydi. Yani onlar özel olarak yetiştirilmiş diplomatlar değildiler.

Bütün insanlığa İslâm dinini tebliğ etmek üzere görevlendirilen Hz. Peygamber’in, çevre kabileler ve komşu devletlerle olan dış siyaset ilişkilerinin özellikle Medine’ye hicret ettikten sonra gerçekleştiğini görmekteyiz. Zira Mekke’de Müslümanların oluşturduğu topluluk henüz idari yapıya sahip bir devlet değildi. Bununla birlikte Mekke dönemi içerisinde de Hz. Peygamber’in bazı diplomatik çalışmalarını görmek mümkündür.

Nitekim bi’setin 4. yılından itibaren açıktan davete başlayan Hz. Peygamber daha o andan itibaren, haccetmek için Kâbe’ye veya ticaret maksadıyla panayirlara gelen kabilelerle irtibata geçmiş, onlara İslâm dinini anlatmaya çalışmıştır. Kureyş’in Mekke’ye gelen bu insanları ikna etmek için yaptığı olumsuz propagandaya karşılık bazen bizzat kendisi, bazen de o kabileleri tanıyan birileri aracılığıyla karşı propaganda yaparak onları İslâm dini ile tanıştırmıştır.¹¹ Özellikle de Mekke döneminin son evrelerinde artık tamamıyla kendi devletini inşa edeceği bölgeyi ve kendisine kucak açacak, davasına sahip çıkacak kavmi bulabilmek için bu çalışmalarını hızlandırmıştır. Hicret etmek için başvurduğu bu kabilelerden Medineliler dışında hiç birisi talebini kabul etmemiş olsa da; bu görüşmeler İslâm’ın tüm yarımada duyulmasını sağlamıştır.¹² Talebine olumlu cevap veren Evs ve Hazreç kabileleri ile Akabe biatlarını yapan Hz. Peygamber Medine’ye hicret kararı almıştır.¹³

İlk olarak bi’setin on birinci yılında Medine’den gelen altı Hazreçlinin Müslüman olması, İslâm’ın geniş bir kitleye yayılmasının başlangıç noktasını

¹⁰ İbn Sa’d, **Tabakât**, C. I, s. 258; **Buhârî**, “Libâs” 54; **Müslim**, “Libâs ve’z-ziyne” 12; bkz. Ali Yardım, **İslâm’da Altın Yüzük Kullanımı**, Damla Yayınevi, 1. bsk.

¹¹ İbn Kesîr, **es-Sîre**, C. II, s. 155.

¹² Daha fazla bilgi için bkz. Şaban Öz, “Hz. Peygamber’in (s.a.v) Propaganda Siyaseti Üzerine”, **EKEV Akademi Dergisi**, Yıl 13, Sayı 39 (Bahar 2009), s. 109-122.

¹³ Hamîdullah, **İslâm Peygamberi**, C. I, s. 149-150.

oluşturmuştur.¹⁴ Ertesi sene söz verdikleri vakitte Evs ve Hazreç kabilesinden gelenler Hz. Peygamber'e biat etmişler ve buna I. Akabe Biatı adı verilmiştir. Bu biatin ardından Medine'de halkın çoğunun İslâm'la tanışması ve ilk elden dini öğrenmesi için Hz. Peygamber Musab b. Umeyr'i (ö.3/625) Medine'ye göndermiştir. Orada çalışmalarını başarıyla tamamlayan Musab b. Umeyr, ertesi sene yani Peygamberliğin 12. yılında beraberinde yetmiş beş Medineli Müslümanla birlikte geri gelmiştir. Bu gelenler II. Akabe Biatında Hz. Peygamber'i ve ashabını kendi malları ve canları gibi koruyacaklarına dair söz vermişlerdir. Böylece Medine'ye hicret kararı verilerek bir kitleleşme hareketi başlamıştır.¹⁵

Kabilelerle görüşme dışında, Hz. Peygamber'in diplomatik çalışmaları arasında en önemli yeri, kabilelere ve devletlere elçilerle mektuplar göndermesi almaktadır. Fakat bu noktada henüz bir devlet kurulmamış olduğundan, onun Mekke'den gönderdiği haber ve elçilere, diplomatik bir vasıf verilmesi çok da uygun bulunmamıştır.¹⁶

Bununla birlikte Mekke dönemi içerisinde Temim kabilesinden bir kişiye yolladığı mektup ile Habeşistan'a giden Müslümanlarla birlikte gönderdiği elçi ve mektup bu döneme ait az sayıda diplomasi örneklerinden sayılabilir.

Temim kabilesine mensup Eksem b. Sayfî¹⁷ (ö. 612 m. [?]) adlı yaşlı bir zât, Hz. Peygamber'in davetinden haberdar olunca onunla görüşmek istemiş fakat yaşlılığından dolayı ailesi izin vermeyince oğlu ile ona mektup göndermiştir. Mektubunda Hz. Peygamber'den kendisine indirilenleri onlara da öğretmesini istemektedir. Temimliler bir taraftan Arafat'taki hac merasiminde görevli iken, bir taraftan da Ukaz panayırında hâkim/hakem işlerini yürütmekteydiler. Bu nedenle de Temimlilerin daha ilk günlerden Hz. Peygamber'in davetinden haberdar oldukları ve Hz. Peygamber'in onlara gönderdiği cevap mektubunun bu ilk dönemlere ait olduğu şeklinde yorumlar yapılmıştır.¹⁸

¹⁴ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. I, s. 429.

¹⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 217.

¹⁶ Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, C. II, s. 1017.

¹⁷ (أَكْتَمُ بْنُ صَيْفِي) için bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdül-gâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*, thk. Âdil Ahmed er-Rûfâî, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1416/1996, C. I, s. 171; Asri Çubukçu, "Eksem b. Sayfî", *DİA*, C. X, s. 550-551.

¹⁸ Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, C. I, s. 393; Ahmet Önkâl, *Resullullah'ın İslâm'a Davet Metodu*, 7. bsk., Esra Yayınları, Konya, 1992, s. 117.

Yine Habeşistan'a hicret izni verilen Müslümanlarla birlikte Hz. Peygamber'in Habeş Necâşisi'ne gönderdiği mektup da, dış siyaset alanındaki ilk çalışmalardan sayılabilir.¹⁹

Hz. Peygamber'in gerçek diplomatik münasebetleri Medine'de başlamıştır. Daha Medine'ye varır varmaz çevredeki kabile ve devletlerle iletişime geçilmiştir. Bedir savaşının ardından hicrî ikinci yılda Habeşistan'a henüz Müslüman olmayan Amr b. Ümeyye'yi (ö. 60/679-80'den önce) elçi olarak göndermesi ilk gerçek manadaki diplomatik hareketi sayılmaktadır.²⁰

Hicretin altıncı yılı Zilkâde ayında müşriklerle Hudeybiye Anlaşması'nın yapılması ile sağlanan barış ortamı, çevreyle diyalogu artırmış, davet faaliyetlerinin hızlanmasını sağlamıştır. En önemlisi de bu sayede Arap Yarımadası içerisinde üstünlüğü tartışmasız kabul edilen Kureyş, İslâm Devletinin varlığını kabul etmek zorunda kalmıştır.²¹

Hudeybiye Barışı'nın sağladığı en önemli faydalardan birisi hiç şüphesiz diplomatik davete zemin hazırlaması olmuştur. Nitekim H. 7. yıldan itibaren Hz. Peygamber, İslâm'a davet etmek amacıyla komşu ülkelerin hükümdarlarına elçileri vasıtasıyla mektuplar göndermiştir. İbn Sa'd (ö. 230/845), Hz. Peygamber'in Hudeybiye'den vefatına kadar geçen sürede çevresindeki kabile ve hükümdarlara toplam yüz on elçi gönderdiğini kaydetmiştir.²² Hatta kaynaklarda seçilen altı elçinin hicretin yedinci yılı Muharrem ayında aynı gün gidecekleri yerlere gönderildikleri belirtilmiştir.²³ İbn Hudeyde (ö. 783/1381), Hz. Peygamber'in elçileri ve kâtiplerine dair yazdığı *el-Misbâhu'l-mudî* adlı eserinde çeşitli amaçlarla yollanmış olan kırk sekiz elçiyi tek tek isimlerini vererek kısaca tanıtmaktadır.²⁴

Müşriklerin planlarını bozmak ve hükümdarın Müslüman muhacirler lehine karar vermesini sağlamak amacıyla Bedir savaşının ardından Habeşistan Necâşisi'ne gönderilen ve bu altı elçiden biri olan Amr b. Ümeyye ed-Damrî (ö. 60/679-80'den

¹⁹ Muhammed Hamîdullah, *Mecmû'atü'l-vesâ'iki's-siyâsiyye li'l-'ahdi'n-nebevî ve'l-hilâfeti'r-râşide*, Dâru'n-Nefâis, Beyrut, 1407/1987, s. 100.

²⁰ Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, C. I, s. 303.

²¹ Ahmet Önkâl, *Resûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu*, s. 115.

²² Kettâni, *Terâtîbü'l-idâriyye*, C. I, s. 180.

²³ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 258.

²⁴ İbn Hudeyde, *el-Misbâhu'l-mudî fi kitâbi'n-Nebiyi'l ümmî ve rusulihî ilâ mülûki'l ardi min arabî ve acemî*, thk. Muhammed Azûmiddîn, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, t.y, C. I, s. 193-261; Mehmet İspirli, "Elçi", *DİA*, C. XI, s. 3..

önce),²⁵ gerçek manada ilk elçidir denebilir. Cahiliye devrinden beri zekâsı ve kurnazlığıyla tanınan ve Uhud savaşının ardından Müslüman olan Amr b. Ümeyye, Hz. Peygamber'in elçileri içerisinde en kıdemlisiydi. Nitekim ondan fazla önemli iş için görevlendirildiği bilinmektedir.²⁶

Amr b. Ümeyye H. 7. yılın başında Hz. Peygamber'in mektubunu²⁷ Necâşiye götürmüştür ki; bu mektupta Necâşi İslâm'a davet edilmektedir. Bir başka mektupla da²⁸ Allah Rasûlü Necâşi'den Ebû Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe ile nikâhlarını kıymasını istemiştir.²⁹ Necâşi Resûlullah'ın isteğiyle Ebû Süfyan'ın kızı ile onun nikâhlarını kıymış, ayrıca Habeşistan'a hicret eden Müslümanları da Medine'ye göndermiştir.³⁰

Hz. Peygamber Bizans Kralı Heraklius'a da Dihye b. Halife el-Kelbî aracılığıyla bir mektup göndermiştir. Dihye el-Kelbî mektubu Busra Emirinden yardım alarak Kudüs'te bulunan Heraklius'a ulaştırmıştır.³¹ Heraklius ticaret yapmak amacıyla Bizans toprakları içinde bulunan Ebû Süfyan'dan Hz. Peygamber hakkında bilgi almış, fakat Müslüman olmamıştır.³²

Hz. Peygamber'in gönderdiği altı elçiden biri de Hâtıb b. Ebî Beltea'dır ki;³³ kendisi Mısır Mukavkısı'na gönderilmiştir.³⁴ Hâtıb'dan mektubu alan Mukavkıs, onu hoş karşılamış, hediyelerle uğurlamış ama Müslüman olmamıştır. Nitekim gönderdiği hediyelerin içinde Hz. Peygamber'in İbrahim adlı oğlunun annesi olan Mâriye adlı cariye de bulunmaktaydı.³⁵

Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî de (ö. 35/655-56)³⁶ Hz. Peygamber tarafından, bir mektupla³⁷ İran Kisrasına gönderilmiştir. Mektubu okutmaya başlayan Kisra'nın,

²⁵ Bkz. Mustafa Fayda, "Amr b. Ümeyye", *DiA*, C. III, s. 94-95.

²⁶ Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, C. I, s. 445.

²⁷ Hamîdullah, *Vesâ'ik*, s. 99.

²⁸ Hamîdullah, *Vesâ'ik*, s. 105.

²⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 259.

³⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 258.

³¹ Kettâni, *et-Terâtübü'l-idâriyye*, C. I, s. 180.

³² Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, C. I, s. 333-334.

³³ Nebi Bozkurt, "Hâtıb b. Ebû Beltea", *DiA*, C. XVI, s. 444.

³⁴ Hamîdullah, *Vesâ'ik*, s. 135.

³⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 134; İbn Kayyim el-Cevziyye: *Zâdü'l-me'âd fi hedyi hayri'l-ibâd*, 27. bsk., Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1415/1994, C. I, s. 122; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, C. III, s. 514.

³⁶ Ali Yardım, "Abdullah b. Huzâfe", *DiA*, C. I, s. 108.

³⁷ Hamîdullah, *Vesâ'ik*, s. 140.

sinirlenerek mektubu yırtıp attığı bilgisi bütün tarih kitaplarında ortak olarak geçmektedir.³⁸

Gassan Kralı Hâris b. Ebû Şemr'e de, Şucâ b. Vehb el-Esedî³⁹ (ö. 12/633) ile bir mektup gönderilerek İslâm'a davet edilmiştir.⁴⁰ Fakat o da tıpkı İran Kısrası gibi çok sinirlenmiş ve "Kim benim mülkümü elimden alabilir. Onun üzerine ordu ile yürüyeceğim" demiştir.⁴¹ Bu durumu bir mektupla, Bizans Kayseri'ne bildirme gereği duymuş, ondan böyle bir şeye kalkışmaması yönünde cevap gelince de, elçiye altın vererek onu geri göndermiştir.⁴²

Allah Rasûlü'nün gönderdiği altıncı mektubun Yemame Valisi Hevze'ye elçi Salit b. Amr el-Âmirî (ö. 14/635) ile gönderdiği mektup olduğu kaynaklarda geçmektedir.⁴³

Hz. Peygamber'in değişik bölgelere elçiler göndermesinin farklı sebepleri ve sonuçları olmuştur. Elçilerin esas gönderiliş amaçları her zaman öncelikle İslâm'a davettir.⁴⁴

Bununla birlikte İslâm'a davet etmek ve irşad faaliyetinde bulunmak için hicretten dört yıl sonra Ebû Berâ Âmir b. Mâlik'in isteği üzerine Necid Bölgesine gönderilen kırk kişilik heyet, Ebû Berâ'nın himayesi altında olmalarına rağmen, müşriklerin pusu kurması sonucu şehit edilmişlerdir.⁴⁵

Habeşistan'a gönderilen elçi örneğinde olduğu gibi yabancı devlet başkanından ülkesindeki Müslümanları geri göndermesini ve oradaki bir Müslüman hanımı evlendirmesini istemek de elçi gönderilme sebeplerinden birisidir.⁴⁶

Elçilerin gönderilme sebeplerinden bir diğeri; Hükümdarın Müslüman olmaması durumunda kendisine savaş açılacağını bildirmektir. Bununla birlikte emân

³⁸ İbn Kesîr, **es-Sîre**, C. III, s. 508, Hamîdullah, **İslâm Peygamberi**, C. I, s. 357.

³⁹ Erdinç Ahatlı, "Şucâ b. Vehb", **DİA**, C. XXXIX, s. 246.

⁴⁰ Hamîdullah, **Vesâ'ik**, s. 126.

⁴¹ İbn Kesîr, **el-Bidâye ve'n-nihâye**, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, Dâru'l-Hicr, 1418/1997, C. VI, s. 483.

⁴² İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 261.

⁴³ İbn Kesîr, **el-Bidâye ve'n-nihâye**, C. VI, s. 483; Hamîdullah, **Vesâ'ik**, s. 156.

⁴⁴ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. IV, s. 251; İbn Kesîr, **el-Bidâye ve'n-nihâye**, C. VI, s. 483.

⁴⁵ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. II, s. 51; İbnü'l-Cevzî, **Zâdu'l-meâd**, C. V, s. 78.

⁴⁶ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 258; Hamîdullah, **el-Vesâ'ik**, s. 99.

bildirmek, sulh istemek, esir mübadelesinde bulunmak, takviye birlikler istemek gibi farklı sebeplerle farklı zamanlarda elçiler gönderilmiştir.⁴⁷

Bu altı elçinin dışında Hz. Peygamberin çevre kabile ve devletlere daha pek çok elçi ve mektup gönderdiğine dair tarih kitaplarında bilgilere rastlamaktayız. Fakat konumuzun içeriği daha çok gelen heyetlerle ilgili olduğundan bu kadarına değinmeyi yeterli bulduk.⁴⁸

C. HZ. PEYGAMBERE GELEN HEYETLER HAKKINDA GENEL DEĞERLENDİRME

Hz. Peygamber'in çevre kabile ve devletlerle kurduğu iletişimin de bir sonucu olarak özellikle Mekke'nin fethinden sonra İslâm Devleti'nin başkenti Medine'ye farklı bölgelerden gelen pek çok elçi ve heyet olmuştur.

Medine'de bu tür heyetler için tahsis edilmiş birkaç özel ev olduğu gibi, kimi zaman da gelen misafirler, Mescid-i Nebevî'nin avlusunda kurulan çadırlarda kalmaktaydılar.⁴⁹ Hz. Peygamber kaldıkları müddetçe gelen heyetlere misafirperverlik göstermiş ve ziyaretçileri ile en güzel şekilde ilgilenmiştir.

Genellikle elçilerle yapılan görüşmelerin, Mescid-i Nebevî'de Üstüvânetü'l-Vüfûd (Elçiler Sütunu) olarak anılan yerde yapıldığı bilinmektedir. Hz. Peygamber buraya çıkarken temiz ve güzel kıyafetler giymekte, beraberindekilerden de aynı şeyi istemekteydi.⁵⁰

Heyetlerin gelişini Hz. Peygamber'e bildiren, heyete de Hz. Peygamberin onları kabul edeceği noktasında bilgi veren teşrifat görevlileri bulunmaktaydı. Bu görevliler genellikle Resulullah'ın yakın arkadaşlarından olup, gelen heyetlerde bulunanlara kabul merasimi ile ilgili genel bilgiler verirlerdi. Sözgelimi gelen elçinin secde etmemesi veya adetleri olduğu üzere görüştükları kişinin sakalını tutmaması gibi hususlarda uyarılmaları gerekmekteydi. Nitekim kimi zaman tüm uyarılara

⁴⁷ Kettânî, **et-Terâtibü'l-idâriyye**, C. I, s. 180-184; Hamîdullah, **İslâm Peygamberi**, C. II, s. 1025.

⁴⁸ Daha fazla bilgi için bkz. Muhammed Hamîdullah, **HZ. PEYGAMBER'İN ALTI ORJİNAL DİPLOMATİK MEKTUBU**, çev. Mehmet Yazgan, Beyan Yayınları, İstanbul, 1990; Zeynep Şulul, **HZ. PEYGAMBER TARAFINDAN İSLÂM'A DAVET İÇİN GÖNDERİLEN ELÇİLER**, Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi SBE, Şanlıurfa, 2013.

⁴⁹ Hamîdullah, **İslâm Peygamberi**, C. II, s. 1021.

⁵⁰ Önkâl, **Resûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu**, s. 121.

rağmen kendi alışkanlıklarına göre hareket ederek, bazı uygunsuzluklara sebep oldukları bilinmektedir.⁵¹

Elçiler kendilerini gönderen hükümdar adına hediyeler sunarlardı. Hz. Peygamber de gelen heyetlere mutlaka az veya çok durumlarına göre hediyeler verir ve bunu tavsiye ederdi.⁵²

Elçiler ve beraberindekilerin tam bir dokunulmazlıkları vardı. Elçiler hiçbir şekilde öldürülmezlerdi. Nitekim yalancı peygamberlik iddiasında bulunan Müseylimetülkezzâb'ın elçilerine Hz. Peygamber'in "Eğer elçi olmasaydınız, çoktan boyunlarınızın vurdurulmasını emrederdim" demesi bu konudaki hassasiyetini göstermektedir.⁵³

İbadetleri ve dînî ritüellerini yerine getirme konusunda da elçilere tam bir özgürlük tanınmıştır. Necran Heyeti ile gelen Hıristiyanların mescidde doğuya dönerek kendi ayinlerini yaptıkları tarih kaynaklarında nakledilmektedir.⁵⁴

Medine'ye hicretin ardından kurulan İslâm Devleti çevredeki kabile ve devletlerin de ilgisini çekmeye başlamıştı. Hz. Peygamber'in gönderdiği elçi ve mektupların dışında onlar da kendi heyet ve elçilerini çeşitli maksatlarla Medine'ye göndermeye başladılar. Özellikle Mekke'nin fethedilmesinin ardından kabileler nezdinde çok önemli sayılan Kureyş kabilesinin İslâm'a girmiş olması, Tebük seferiyle İslâm ordusunun Bizans'ın bile gözünü korkutması çevredeki kabilelerin ilgisini çekmiş, bu yeni devlete ve yeni dine karşı bir merak ve ilgi duymalarına zemin hazırlamıştır.

Nitekim pek çok kabile içlerinden seçtikleri elçilerini Medine'ye göndermişlerdir. Bu durum yüce Allah tarafından ayet-i kerimede de şu şekilde ifade edilmiştir: *"Allah'ın yardımı ve zaferi (Mekke'nin fethi) gelip de insanların Allah'ın*

⁵¹ İbn Hişâm, **es-Sîre**, C. II, s. 312; **Buhârî**, "Şurût", 15; Hamîdullah, **İslâm Peygamberi**, C. II, s. 1023.

⁵² Ebû Dâvûd, **Sünen-ü Ebî Dâvûd**, I- VII, thk. Şuayb el-Arnaûd, Dâru'r-risâleti'l-âlemiyye, 1430/2009, "Harâc, Fey' ve İmâre", 28; Kettâni, **et-Terâtibü'l- idâriyye**, C. I, s. 183.

⁵³ Süheylî, **er-Ravzû'l-ünüf fi şerhi's-sîret-in-Nebeviyye**, thk. Ömer Abdüsselâm es-Selâmî, Dâru İhyâi't-Türâs'il-Arabî, Beyrut, 1421/2000; C. VII, s. 500.

⁵⁴ Süheylî, **Ravzû'l-ünüf**, C. V, s. 7; eş-Şâmî, **Sübülü'l-hüdâ ve'r-reşâd fi sîreti hayri'l-'ibâd**, thk. Adil Ahmed Abdülmevcûd, Muhammed Meûz, Beyrut, 1414/1993, C. VI, s. 416.

*dinine dalga dalga girmekte olduklarını görünce Rabbine hamd ederek onu tesbih et ve ondan mağfiret dile. Çünkü o, çok bağışlayıcıdır”*⁵⁵

Gelen bu elçiler kimi zaman farklı isteklerde bulunsalar da; genelde kendileri ve kabileleri adına İslâm dinini kabul ettiklerini bildirerek, bizzat Allah Resûlü’nden dini öğrenmek istiyorlardı.

II- SENETÜ-L VÜFÛD (ELÇİLER YILI)

Medine döneminin ilk yıllarında gelen bazı heyetler bulunsa da; özellikle H. 9 yılında Mekke’nin fethedilip, Sakif kabilesinin Müslüman olması ve İslâm ordusunun Bizans orduları ile çarpışmak üzere Tebuk’e kadar gidip anlaşma yaparak geri dönmesinin ardından, Medine’ye çok sayıda heyet gelmeye başlamıştır. Yeni dini öğrenmek, Hz. Peygamber’le görüşüp bilgi almak için birçok kabile heyetinin Medine’ye akın etmiş olması, hicretin dokuzuncu senesinin siyer ve tarih kaynaklarında “ Senetü’l-vüfûd” (Heyetler/Elçiler Yılı) olarak adlandırılmasına sebep olmuştur.⁵⁶

Müslümanların Mekke’yi fethi ile Kureyş’in İslâm’a girmesi; ardından Hevâzin’e karşı elde ettikleri zafer yarımadaadaki diğer kabilelerin putperestlik inancında psikolojik ve sosyolojik bir kırılmaya sebep olmuştur. Dinlerinin muhafızı olarak gördükleri Kureyş’in siyasi gücünün azalması, kendilerini bir araya toplayacak bir güçten yoksun dağınık halde kalakalmalarına yol açmıştır. Ayrıca fetihten on dört ay kadar sonra nâzil olan Tevbe Sûresi’nin ilk yirmi sekiz ayeti ile müşriklerin artık Kâbe’ye hac için giremeyeceklerinin bildirilmesi, müşriklerin Mekke’ye hac ve umre için gelme ve Mekke’nin pazarlarından faydalanma şansını ortadan kaldırmıştır. Putperestliğin savunucusu Kureyş’in de İslâm’ı kabul etmesi ile ticaret yollarını da kontrol altına almış olan Müslümanlara artık daha fazla direnmelerinin bir anlamı kalmamıştır. Elçiler yılına kadar geçen sürede Hz. Peygamber çevredeki kabilelerden bir kısmı ile anlaşmalar yapmış, bir kısmını ise seriyye ve gazveler yoluyla İslâm dini ile tanıştırmıştır. En son fethin ardından Yahudilerin etkisiz hale getirilip Bizans’a da meydan okunmasıyla Hz. Muhammed’in (s.a.v.) ve Müslümanların yarımadaadaki en büyük güç olduğu kabul

⁵⁵ “إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ * وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا * فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا” Nasr 110/1-3.

⁵⁶ İbn Hişâm, es-Sîre, C. II, s. 559.

edilmiş ve bunun sonucunda çevredeki kabile ve topluluklar bu gücü kabul ettiklerinin göstergesi olarak heyet ve elçiler göndermişlerdir.⁵⁷

H. 11 yılına kadar heyet ve elçilerin gelmesi devam etmiş, son gelen heyetin de Nehâ Heyeti olduğu ifade edilmiştir.⁵⁸

İbn Sa'd, *Tabakât*'da ilk gelen heyetin H. 5 yılında gelen Müzeyne Heyeti olduğunu ifade ettikten sonra, Elçiler yılı adı verilen H. 9 yılında ilk gelen heyetin de Benî Esed Heyeti olduğunu belirtmiştir.⁵⁹

Medine'ye gelip Hz. Peygamberle görüşen heyetlerin birbirinden farklı istek ve amaçları bulunmaktaydı. Bunları şöylece sıralayabiliriz:

- Kabile ve kavimlerinin İslâm dinine girdiğini bildirip, onlar adına biatte bulunmak.⁶⁰
- İslâm dininin hükümlerini öğrenerek, kavimlerine döndüklerinde onlara da öğretmek⁶¹
- Kendilerine dinlerini öğretecek tebliğciler talep etmek.⁶²
- Kendileri Müslüman olduktan sonra, dini öğrenip kavimlerini de dine davet etmek.⁶³
- Bazı şartlar ileri sürerek İslâm dinine girmeyi kabul etmek⁶⁴
- Dünyalık bazı menfaatler elde etmek⁶⁵
- Tarafsızlık anlaşması yapmak⁶⁶

⁵⁷ Cahit Kara, **Heyetler Yılı (Senetü'l-vüfûd): Tarihsel Arka Plan Üzerine Bir İnceleme**, İSTEM, Yıl: 12, Sayı: 23, Konya 2014, s. 101-122

⁵⁸ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 346.

⁵⁹ Mustafa Fayda, "Senetü'l-vüfûd", **DİA**, C. XXXVI, s. 520- 521.

⁶⁰ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 353-354; Şâmî, **Sübülü'l-hüdâ**, C. VI, s. 270.

⁶¹ Abdürrezzak, **Musannef**, C. IX, s. 200; Ahmed b. Hanbel, **Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel**, thk. Şuayb el-Arnaûd vd., Müessesetü'r-Risâle, 1. bsk., 1421/2001, C. XXIV, s. 364; C. XXXIV, s. 157; **Buhârî**, "Ezân", 17; "Cemâa ve İmâme", 21; "Edeb" 27; "Temennî", 10; **Müslim**, "Mesâcid ve Mevâidu's-salât", 292; **Ebü Dâvud**, "Eşribe", 8; Nesâî, **el-Müctebâ mine's-Sünen**, thk. Abdülfettah Ebû Gudde, Mektebetü'l-İslâmiyye, Halep, 1406/1986 "İman", 25; "Eşribe", 48, "Ezan", 7, "İmâmet", 4.

⁶² İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 351; Şâmî, **Sübülü'l-hüdâ**; C. VI, s. 264.

⁶³ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 327; Taberî, **Tarîhu'l-Ümem ve'l-mülûk**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1407/1987, C. II, s. 198; Süheylî, **Ravzu'l-ünûf**, C. VII, s. 413; Süyûtî, **el-Hasâisu'l-kübrâ**, Beyrut: Dâru'l- Kütübi'l- İlmiyye 1405/ 1985, C. II, s. 24.

⁶⁴ İbn Hişâm, **es-Sîre**, C. II, s. 540; İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 306; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. I, s. 281; Şâmî, **Sübülü'l-hüdâ** C. VI, s. 365; Zürkânî; **Şerh ale'l-Mevâhibi'l-ledünniyye**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1417/1996, C. V, s. 128-129.

⁶⁵ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 343; **Ebu Dâvud**, "Harâc, Fey' ve İmâre", 36, "Zekât", 23.

⁶⁶ Ahmet Önkal, "Cüheyne", **DİA**, C. VIII, s. 107.

- İslâm dinine girmeden cizye vererek, İslâm idaresini kabul etmek ve anlaşma imzalamak.⁶⁷
- Resûlullah'la ilmî, dînî münakaşalarda bulunmak.⁶⁸
- Hz.Peygamber'in ardından onun makamına halife olmayı, devlet arazisine ortaklığı veya devlet arazisini paylaşmayı teklif etmek⁶⁹
- Düşmanca düşüncelerle gelip, İslâm devletinin durumunu ve gücünü öğrenmeye çalışmak.
- Elçi görünümünde gelip Hz. Peygamber'e komplo düzenleyerek onu öldürmeye çalışmak.⁷⁰

Arabistan'ın değişik bölgelerinde yaşayan kabilelerin gönderdiği bu elçi ve heyetler aslında bu bölgelerdeki insanların çoğunlukla Müslüman olduğunun ve aynı zamanda Medine'nin Arap Yarımadasının başkenti olarak benimsendiğinin göstergesidir. Heyetler hangi amaçlara binâen gelirlerse gelsinler; neticede bu her zaman ve mekânda İslâm dinini anlatmak gibi büyük bir görevi üstlenmiş olan Hz. Peygamber için büyük bir fırsat doğurmuş oluyordu. İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* adlı eserinde hicretin 9-10. yıllarında Arabistan'ın çeşitli yerlerinden gelen yetmiş bir heyetten bahsetmiş ve bunların her biri hakkında çeşitli bilgiler vermiştir.⁷¹

III- SENETÜ'L-VÜFÛD ÖNCESİ HZ. PEYGAMBERE GELEN HEYET VE ELÇİLER

Hiz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden itibaren, elçiler yılı olarak adlandırılan hicrî dokuzuncu yıla kadar geçen sürede zaman zaman Medine'ye gelerek Hz. Peygamber'le görüşen heyet ve elçiler olmuştur. İbn Sa'd'ın Senetü'l-

⁶⁷ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXVIII, s. 411; C. VII, s. 45; C. VII, s. 426; **Buhârî**, "Megâzî", 68; - Tirmizî, **el-Câmi'u'l-Muhtasar mine's-süneni 'an Rasûlillah ve ma'rifeti's-sahîhi ve'l-ma'lûl ve mâ 'aleyhi'l-'amel**, thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Muhammed Fuâd Abdülbâkî, İbrahim Utve, II. bsk. Mısır, 1395/1975, "Menâkıb", 33; Süheylî, **Ravzü'l-ünûf**, C. VII, s. 394; Şâmî, **Sübülü'l-hüdâ**, C. VI, s. 416.

⁶⁸ Şâmî, **Sübülü'l-hüdâ**, C. VI, s. 418; Daha fazla bilgi için Bkz. Mustafa Fayda, "Hz. Peygamber'in Necranlı Hıristiyanlarla Görüşmesi ve Mübâhale", **İslâm İlimleri Dergisi**, sayı: 2, s. 143-149, Ankara 1975.

⁶⁹ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XX, s. 420; **Buhârî**, "Megâzî", 26.

⁷⁰ İbn Hişâm, **es-Sîre**, C. II, s. 568-569; İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 311; İbn Abdilberr, **ed-Dürer fi İhtisâri'l- Megâzî ve's-Siyer**, thk. Şevki Dayf, Vizâretü'l-Evkâfi'l-Mısriyye, Kâhire, 1415/1995, s. 269; Ahmet Önkal, **Resûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu**, s. 120-121.

⁷¹ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 291-359.

vüfûd'da ilk gelen heyet olduğunu bildirdiği Benî Esed heyetine kadar yirmi kadar heyetin geldiğini tespit ettik.

Gelen heyetler hakkında kısa bilgi verildikten sonra o heyetle geldiği tespit edilen isimler alfabetik olarak sıralanmıştır. Heyette bulunanlarla ilgili herhangi bir bilgiye rastlanamadıysa bu konuda başlık açılmaması tercih edilmiştir. Aynı şekilde bazı heyetler içerisinde gelen isimler tespit edilmesine rağmen, kaynaklarda heyetle ilgili bilgi bulunamadığı durumda da bu konunun başlığı açılmamıştır.

HİCRÎ 1 (622)

1. BENÎ CÜHEYNE (بنو جهينة) HEYETİ

Hiz. Peygamber Medine'ye hicret ettiğinde Cüheyne kabilesi Medine yakınlarındaki Yenbû bölgesinde yaşamaktaydılar. Daha ilk zamanlarda İslâm dinine ilgi duyup, Hiz. Peygamber'le anlaşma yapmışlar ve Müslüman olmuşlardır.⁷²

İbn Sa'd, Cüheyne Heyeti'nin Hiz. Peygamber Medine'ye hicret ettikten hemen sonra geldiğini belirtmiştir. Hiz. Peygamber'in ilk olarak Cüheynelilere Medine'de mescid yeri tahsis ettiği bilgisine de eserinde yer vermektedir. Abdullah b. Bedr el-Cühenî beraberinde bir heyetle gelerek İslâm dinine girmiştir. Hatta Hiz. Peygamber onun "Abdüluzza" olan adını "Abdullah" olarak değiştirmiştir.⁷³ Allah Resûlü bazı kavimlerle birlikte Cüheyneliler'den de övgü ile bahsetmiş onların kendisine yardımcı olduklarını ifade etmiştir.⁷⁴

Cüheyneliler Bedir Savaşında da İslâm ordusu içinde yer almışlardır.⁷⁵

Heyette Bulunanlar:

1. Abdülazîz b. Bedr b. Zeyd (عبد العزيز بن بدر)⁷⁶

⁷² Ahmet Önkal, "Cüheyne", **DİA**, C. VIII, s. 107.

⁷³ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 333.

⁷⁴ **Buhârî** "Menâkib", 5; **Müslim**, "Fedâilü's-sahâbe", 188-195.

⁷⁵ Vâkîdî, Muhammed b. Ömer b. Vâkîd, **Kitâbü'l-Megâzî**, thk. Marsden Jones, Dâru'l- A'lemî, Beyrut 1409/ 1989, C. I, s. 169; İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 333.

⁷⁶ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 333; İbn Abdilberr, **el-İstî'âb fi Ma'rifeti'l-Ashâb**, Dâru'l-Cil, Beyrut, 1412/1992, C. III, s. 1006; İbnü'l-Esir, **Üsdü'l-ğâbe**, C. III, s. 521; İbn Hacer el-Askalânî, **el-İsâbe fi temyîzi's-sahâbe**, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, Dâru'l-Cil, Beyrut, 1412/1992, C. VI, s. 321. Hiz. Peygamber Abdüluzzâ olan ismini Abdülazîz olarak değiştirmiştir. İsmi Asem b.

2. Amr b. Mürre (عمرو بن مرة الجهني)⁷⁷
3. Avsece b. Harmele (عوسجة بن حرملة)⁷⁸
4. Ma‘bed b. Hâlid el-Cühenî, Ebû Rav‘a (أبو روعة - معبد بن خالد الجهني)⁷⁹
5. Nübeyh b. Suâb el- Cühenî (نبيه بن صؤاب الجهني)⁸⁰

HİCRÎ 4 (626)

2. BENÎ ‘ABS (بنو عيس) HEYETİ

İbn Sa‘d’ın bildirdiğine göre; Hz. Peygamber’in yanına Benî ‘Abs kabilesinden dokuz kişilik bir heyet gelmiştir. Bunlar Medine’ye yerleşmişlerdir ve Medine’ye yerleşen ilk muhacirlerdendirler. Hz. Peygamber onlara bir kişi daha katılır da on kişiye tamamlanırlarsa kendilerine sancak verileceğini ifade etmiştir. Talha b. Ubeydullah’ın aralarına katılmasıyla Hz. Peygamber tarafından kendilerine sancak verilmiş ve parolaları “Yâ aşara” olarak belirlenmiştir.⁸¹ İbn Sa‘d’ın bu rivayetinde geçen ilk muhacirler ifadesi H. 3. veya 4. yılda gelmiş olmaları ihtimalini akla getirmektedir.⁸²

İbn Sa‘d başka bir rivayetinde de; Benî ‘Abs kabilesinden üç kişilik bir heyetin Medine’ye geldiğinden bahsetmektedir.⁸³ Hz. Peygamber’e kendilerine Kur‘ân’ı öğretmekle görevlendirilen kişilerin, hicret etmemeleri halinde Müslümanlıklarında hayır olmayacağını söylediklerinden bahsetmişler ve mallarını mülklerini bırakıp hicret edeceklerini söylemişlerdir. Hz. Peygamber ise onlara;

Rebîa (عثم بن الربيعه الجهني) olarak da verilmiştir. Bkz. İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1236; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. III, s. 596.

⁷⁷ İbn Sa‘d, **Tabakât**, C. VII, s. 412; Ebû Nuaym, **Ma‘rifetü’s-sahâbe**, thk. Âdil b. Yusuf el-Azâzî, Dâru'l-Vatan, Riyad, 1419/1998, C. IV, s. 2010; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1200; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 286.

⁷⁸ İbn Sa‘d, **Tabakât**, C. IV, s. 352- 353; Ebû Nuaym, **Ma‘rifetü’s-sahâbe**, C. IV, s. 2256; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 328- 329.

⁷⁹ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1426; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. V, s. 229; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. X, s. 134.

⁸⁰ Ebû Nuaym, **Ma‘rifetü’s-sahâbe**, C. V, s. 2705; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. V, s. 327.

⁸¹ İbn Sa‘d, **Tabakât**, C. I, s. 295- 296.

⁸² Mustafa Fayda, “Abs (Benî Abs)”, **DİA**, C. I, s. 312.

⁸³ İbn Sa‘d, **Tabakât**, C. I, s. 296.

nerede olurlarsa olsunlar Allah'tan korkmaları halinde amellerinden bir şeyin eksilmeyeceğini bildirmiştir.⁸⁴ Bu rivayetten anlaşılan da onların Medine'ye geldiklerinde müslüman olduklarıdır. Ayrıca Taberî de Hicrî 10. yılda gelen bir 'Abs heyetinden bahsetmektedir.⁸⁵

Heyette Bulunanlar:

Benî 'Abs heyetinde olduğunu düşündüğümüz on iki isme ulaştık.

1. Abdullah b. Mâlik (عبد الله بن مالك بن المعتم)⁸⁶
2. Bişr b. el-Hâris b. Ubâde (بيشر بن الحارث بن عبادة)⁸⁷
3. İbnetü Hâlid b. Sinân (ابنة خالد بن سنان)⁸⁸
4. Hâris b. Rebî' (الحارث بن الربيع)⁸⁹
5. Hiram b. Mis'ade (هرم بن مسعدة)⁹⁰
6. Kanân b. Dârim (قنان بن دارم)⁹¹
7. Kurre b. Husayn b. Fudâle (قرة بن حصين بن فضالة)⁹²

⁸⁴ Zürkânî, *Şerh ale'l-Mevâhibi'l-Ledünniyye*, C. V, s. 224.

⁸⁵ Taberî, *Tarihü'l-ümem ve'l-mülûk*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1407, C. II, s. 200.

⁸⁶ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. IV, s. 1779; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VI, s. 196.

⁸⁷ İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. I, s. 483.

⁸⁸ İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. II, s. 370.

Sadece İbn Ebî Şeybe'nin *Musannef*'inde Saîd b. Cübeyr'den gelen bir rivayet vardır. Bu rivayete göre Abs heyeti ile gelen Hâlid b. Sinân'ın kızı Hz. Peygamber'in yanına girdiğinde; Hz. Peygamber onu "Merhaba kardeşimin kızı, merhaba kavminin yitirdiği nebînin kızı" diyerek karşılamıştır. Bkz. İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef fi'l-ehâdis ve'l-âsâr*, thk. Kemâl Yusûf el-Hût, Mektebetü'r-Rüşd, Riyâd, 1409/1989, C. VI, s. 413.

Cahiliye döneminde Abs kabilesi içinde yaşamış salih bir kişi olduğu kabul edilen Hâlid b. Sinân hakkında bu rivayete de dayanılarak peygamber olduğu yönünde yorumlar da yapılmıştır. Fakat Hz. Peygamber'e yakın bir zamanda Peygamber gönderilmediği hakkındaki ayet-i kerimeler ışığında onun Hz. Peygamber'den önce yaşamış ve onun geleceğini bildirmiş hanif bir kişi olması kanaati kabul görmüştür. Daha fazla bilgi için bkz. İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdu'l-Meâd*, C. IV, s. 212; Ahmet Önkal, "Hâlid b. Sinân", *DİA*, C. XV, s. 288.

⁸⁹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 479.

⁹⁰ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. VIII, s. 405. İbn Sa'd'da Hedem b. Mis'ade (هدم بن مسعدة) olarak yer almaktadır, bkz. *Tabakât*, C. I, s. 295.

⁹¹ İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. III, s. 1307; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. IV, s. 435; İbn Hacer, *el-İsâbe*; C. VIII, s. 354.

8. Lukmân b. Şibt (لقمان بن شبة بن معيط أبو الحصين)⁹³
9. Meysere b. Mesrûk (ميسرة بن مسروق)⁹⁴
10. er-Rabî‘ b. Kârib el-’Absî (الربيع بن قارب العبسي)⁹⁵
11. Sibâ‘ b. Zeyd (سيبَاع بن زيد)⁹⁶
12. Yüsr b. Hâris b. Ubâde (يسر بن الحارث بن عبادة)⁹⁷

HİCRÎ 5 (626)

3. MÜZEYNE (بنو مزينة) HEYETİ

Medine döneminin ilk yıllarında İslâmiyet’le tanışan Müzeyne Kabilesi, zamanla İslâm toplumunun bir parçası olmuştur. Mekke müşrikleriyle mücadelelerinde Hz. Peygamber’in yanında yer almışlar, hatta bazıları Bedir ve Uhud savaşına iştirak etmişlerdir.⁹⁸

Vâkidî’ye göre; Medine’ye ilk olarak hicrî beşinci yılın Recep ayında dört yüz kişiden oluşan Müzeyne heyeti gelmiştir. Hz. Peygamber onları kendi yurtlarına geri göndermiş ama muhacir saymıştır. Bu şekilde de hicret sevabına ulaşacaklarını ifade etmiştir.⁹⁹

Müzeyne’den Hz. Peygamber’in yanına ilk gelen kişi Huzâi b. Abdinühm on kişilik bir grupta gelmiş, kavminin Müslüman olacağı üzerine bey’at etmiştir. Fakat kavminin yanına döndüğünde onu dinlememişler; bunun üzerine Hz. Peygamber

⁹² İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1280; İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-gâbe**, C. IV, s. 424; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VIII, s. 339. İbn Sa’d’da, (فروة بن الحصين) olarak geçmektedir. Bkz. **Tabakât**, C. I, s. 295.

⁹³ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 134; İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-gâbe**, C. IV, s. 546; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. IX, s. 19. İbn Sa’d’da, (أبو الحصن بن لقمان) olarak geçmektedir. Bkz. **Tabakât**, C. I, s. 296.

⁹⁴ İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-gâbe**, C. V, s. 300; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. X, s. 192.

⁹⁵ İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-gâbe**, C. II, s. 246; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. III, s. 417. Hz. Peygamber adını Abdurrahman olarak değiştirmiştir. Bkz. **İsâbe**, C. VI, s. 302.

⁹⁶ İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-gâbe**, C. II, s. 386; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. V, s. 25.

⁹⁷ İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-gâbe**, C. V, s. 538.

⁹⁸ İbrahim Sarıçam, “Müzeyne”, **DİA**, C. XXXII, s. 250- 251.

⁹⁹ İbn Sa’d, **Tabakât**, C. I, s. 291.

Hassân b. Sâbit'i, Huzâi'ye serzenişte bulunması için göndermiş ve bu durum karşısında kavmi de İslâm'ı kabul etmişler ve Resûlullah'ın yanına gelmişlerdir.¹⁰⁰

Heyette Bulunanlar:

Rivayetlerde dört yüz kişilik bir heyetten bahsedilmesine rağmen İbn Sa'd, *Tabakât'*ında on kadar isme yer vermiştir. Farklı kaynaklarda yer alanları da eklediğimizde bu heyette bulunan on altı ismi tespit etmiş bulunmaktayız.

1. Abdullah b. Zürre (عبد الله بن ذرة المزني)¹⁰¹
2. Amr b. Avf (عمرو بن عوف المزني)¹⁰²
3. Bilâl b. el-Hâris (بلال بن الحارث)¹⁰³
4. Bişr b. Muhtefir (بشر بن المحتفر)¹⁰⁴
5. Dükeyn b. Said (دكين بن سعيد)¹⁰⁵
6. Ebû Esmâ el-Müzenî (أبو أسماء المزني)¹⁰⁶
7. Ebu'l-Ğâdiye el-Müzenî (أبو الغادية المزني)¹⁰⁷
8. Habîb b. Hâris (حبيب بن الحارث)¹⁰⁸
9. Hâris b. Ukbe (الحارث بن عقبة)¹⁰⁹
10. Huzâi b. Abdinühm (خزاعي بن عبد نهم)¹¹⁰

¹⁰⁰ İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, C. VII, s. 234.

¹⁰¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. III, s. 229; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VI, s. 67-68.

¹⁰² İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 291; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. III, s. 1196.

¹⁰³ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. I, s. 377; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. I, s. 129.

¹⁰⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 291.

¹⁰⁵ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. II, s. 1015; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. II, s. 462; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. II, s. 194; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. III, s. 359.

¹⁰⁶ İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. XI, s. 12.

¹⁰⁷ İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. IV, s. 1725; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. VI, s. 251; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. XI, s. 271.

¹⁰⁸ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. II, s. 829; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. I, s. 271; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. I, s. 540; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. III, s. 14.

¹⁰⁹ İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. I, s. 297; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. I, s. 496.

¹¹⁰ İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. III, s. 246- 247.

11. Kurre b. İyâs (قرة بن إياس)¹¹¹
12. Ma'kıl b. Sinân (معقل بن سنان بن مظهر)¹¹²
13. Muâviye b. Kurre el-Müzenî (معاوية بن قرة)¹¹³
14. Nu'man b. Mukarrin (النعمان بن مقرن)¹¹⁴
15. Ubeydullah b. Bürde (عبيد الله بن بردة)¹¹⁵
16. Vehb b. Kâbûs el-Müzenî (وهب بن قابوس المزني)¹¹⁶

4. BENÎ EŞCA' (بنو أشجع) HEYETİ

Hendek savaşında Eşca' kabilesinden dört yüz kişilik bir birlik Mes'ûd b. Ruhayle komutasında Medine'ye gelip, Hz. Peygamber'e karşı Ebû Süfyan'ın ordusunda yer almıştır.¹¹⁷

Benî Kurayza seriyyesinin ardından yine Mes'ûd b. Ruhayle başkanlığında bu kez yüz kişilik bir grupta gelip Medine yakınlarında konaklamışlardır. Hz. Peygamber onlar için hurma yüklettirip getirtmiştir. Eşca'lılar hem sayılarının az olduğunu hem de yurtlarının Hz. Peygamber'e çok yakın olduğunu ve Hz. Peygamber'le çarpışmak istemediklerini söyleyerek, anlaşma yapmak istediklerini ifade etmişler ve anlaşmanın ardından Müslüman olmuşlardır.¹¹⁸

¹¹¹ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. VII, s. 32; Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. IV, s. 2350; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1280; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 423- 424; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VIII, s. 338.

¹¹² İbn Sa'd, **Tabakât**, C. IV, s. 282; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C.V, s. 242- 243; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. X, s. 147- 148.

¹¹³ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. II, s. 287. (Dedesı Ruâb el-Müzenî'nin tanıtımında kendisinden bahsedilmiş ve babası ile birlikte Hz. Peygamber'in yanına onun da gittiği bilgisi verilmiştir.)

¹¹⁴ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. IV; s. 1505- 1507; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C.V, s. 358- 359; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. X, s. 367.

¹¹⁵ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 291.

¹¹⁶ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. IV, s. 447; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. IV, s. 1562; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. V, s. 479.

¹¹⁷ Vakidî, **Megâzi**, C. II, s. 443.

¹¹⁸ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 306.

Heyette Bulunanlar:

Mes'ûd b. Ruhayle (مسعود بن رخیلة)¹¹⁹

Başka bir isme rastlanmamıştır.

HİCRÎ 6 (628)

5. BENÎ HUZÂA (بنو خزاعة) HEYETİ

Mekke ile daima irtibat halinde bulunan Huzâa'nın İslâm dini ile tanışması da erken olmuştur. Nitekim Huzâalılar arasında ilk Müslümanlardan olanlar yer almaktadır. Hudeybiye Anlaşmasına göre de; Benî Bekr, Kureyş'in yanında yer alırken, genel olarak Müslümanlarla iyi iletişim içinde olan Huzâalılar ise Müslümanların yanında yer almışlardır. Benî Bekr'in Huzâalılara saldırması anlaşmanın bozulmasına neden olmuştur. Bu kişilerin daha sonra Mekke'ye sığınıp burada himaye altına alınmaları üzerine Huzâalılar Medine'ye bir heyet göndererek yardım istemişlerdir. Bu sırada okumuş oldukları şiirden anlaşılan; en azından kabilenin bir bölümünün İslâm dinine girmiş olduğudur. Bu durum Mekke'nin fethine de zemin hazırlamıştır.¹²⁰

Heyette Bulunanlar:

1. Amr b. Sâlim el-Huzâî (عمرو بن سالم الخزاعي)¹²¹
2. Hâris b. Ebî Dırar el-Huzâî (الحارث بن أبي ضرار الخزاعي)¹²²

6. BENÎ ESLEM (بنو أسلم) HEYETİ

Benî Eslem'den bir grup Hz. Peygamber'e gelerek, kendilerinin İslâm dinine girdiklerini ve Ensâr'ın kardeşleri olduklarını söyleyerek, darlıkta da bollukta

¹¹⁹ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 306; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. V, s. 169- 170; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. X, s. 79.

¹²⁰ Ahmet Önkal, "Huzâa (Benî Huzâa)", **DİA**, C. XVIII, s. 432.

¹²¹ Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. IV, s. 2012; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1175; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 238; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VII, s. 35.

¹²² İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. I, s. 293; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. I, s. 488- 489.

da Hz. Peygamber'in yanlarında olmasını dilediklerini ifade etmişlerdir. Hz. Peygamber onlara hayır duada bulunmuş ve zekâtla ilgili bir mektup yazdırmıştır.¹²³

Heyette Bulunanlar:

1. Amr b. Şe's el-Eslemî (عمرو بن شأس الأسلمي)¹²⁴
2. Umeyr b. Aksâ (عمير بن أقصى الأسلمي)¹²⁵

7. BENÎ HUŞEYN (بنو خشين) HEYETİ

Hz. Peygamber Hayber seferi için hazırlıklarını yaptığı sırada Benî Huşeyn kabilesinden gelen Ebû Sa'lebe el-Huşenî¹²⁶ Müslüman olmuştur ve Hayber'in fethine katılmıştır. Hayber'den döndükten sonra onu ziyarete gelen Benî Huşeyn kabilesinden yedi kişilik heyet Müslüman olmuş ve Bey'atü'r-rıdvan'a katılmışlardır.

¹²⁷

Heyette Bulunanlar:

Sadece bu isme rastlanmıştır.

Ebû Sa'lebe el-Huşenî (أبو ثعلبة الخشني)¹²⁸

HİCRÎ 7 (628)

8. BENÎ EŞ'AR (بنو الأشعر) HEYETİ

Yemen'in Kızıldeniz sahiline yakın bir bölgede oturmakta olan Eş'ar kabilesinden Ebû Mûsa el-Eş'arî ve iki ağabeyinin de bulunduğu elli iki kişilik Eş'ar heyeti Mekke'ye gelip Müslüman olmak üzere yola çıktıkları halde, denizde

¹²³ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 354; Şâmî, **Sübülü'l-hüdâ**, C. VI, s. 270.

¹²⁴ Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. IV, s. 1996; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1180; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 254- 255; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VII, s. 47- 48.

¹²⁵ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 303.

¹²⁶ Abdülkadir Şenel, "Huşenî, Ebû Sa'lebe", **DİA**, C. XVIII, s. 420.

¹²⁷ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 329.

¹²⁸ Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. IV, s. 1996; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. IV, s. 1618; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. VI, s. 48; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. XI, s. 52. İsmi hakkında çok farklı rivayetler vardır.

fırtınanın sürüklemesi sonucu Habeşistan'a gitmek zorunda kalmışlardır. Ca'fer b. Ebû Tâlib ile birlikte Müslümanlardan bir grubun orada olduğunu öğrenince de onlarla birlikte kalıp, Hayber'in fethinden sonra Medine'ye dönmüşlerdir.¹²⁹ Medine'ye yaklaştıklarında şiirler okumaya “Yarın Muhammed'in sevdikleriyle buluşacağız”¹³⁰ demeye başlamışlardır. Geldiklerinde musafaha yapan Eş'arîler, ilk musafaha yapanlardı.¹³¹

Heyette Bulunanlar:

1. Âmir b. Kays el-Eş'arî (عامر بن قيس الأشعري أبو بردة)¹³²
2. Ebû Mûsa el-Eş'arî (أبو موسى الأشعري)¹³³
3. Ebû Ruhm b. Kays el-Eş'arî (أبو رهم بن قيس الأشعري)¹³⁴
4. Muhammed b. Kays el-Eş'arî (محمد بن قيس الأشعري)¹³⁵

9. BENÎ DEVS (بنو دوس) HEYETİ

Hz. Peygamber Mekke'de iken Kâbe'yi tavaf etmek için gelen Tufeyl b. Amr ed-Devsî onunla görüşüp, İslâm'ı seçmiş; kabilesine dönüp onları da İslâm'a davet ettiği halde ilgi görmemişti. Sonrasında Hz. Peygamber'in duaları ve Tufeyl'in de çabaları neticesinde H. 7. yılda yetmiş-seksen Müslüman aile, Tufeyl ile birlikte Hz. Peygamber'i görmek için Medine'ye gelmişlerdir.¹³⁶ Fakat Hz. Peygamber'in Hayber'de olduğunu öğrenince içlerinde Ebû Hüreyre'nin de bulunduğu bir heyet oradan Hayber'e geçmişlerdir. Hz. Peygamber bu durumdan çok memnun olmuş ve

¹²⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 421; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, C. VII, s. 304.

¹³⁰ غدا نلقى الأحبه محمدا وحزبه.

¹³¹ İbn Hanbel, *Müsned*, C. XX, s. 39; C. XIX, s. 83; C. XXI, s. 48, 295.

¹³² İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. IV, s. 1608; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. III, s. 134-135; C. VI, s. 33; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. XI, s. 32;.

¹³³ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. IV, s. 109- 116; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. IV, s. 1749; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. IV, s. 1762; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. VI, s. 322; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VI, s. 186;

¹³⁴ İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. IV, s. 1659; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. VI, s. 125.

¹³⁵ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. V, s. 113; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. X, s. 27.

¹³⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. IV, s. 239, Mustafa Fayda, “Devs”, *DİA*, C. IX, s. 253.

onlara da Hayber ganimetlerinden pay ayırmıştır.¹³⁷ Ebû Hüreyre o günden sonra Hz. Peygamber'in yanından hiç ayrılmamış, Suffe ehline katılıp Hz. Peygamber'in yanında üç yılını geçirmiştir.¹³⁸

H. 7. veya 8. yılda kabile reisi Sa'd b. Ebî Zübâb Hz. Peygamber'e gelip biat etmiş ve sonrasında Hz. Peygamber onu kabilesine zekât memuru olarak göndermiştir.¹³⁹

Heyette Bulunanlar:

1. Abdullah b. Üzeyhir ed-Devsî (عبد الله بن أزيهر الدوسي)¹⁴⁰
2. Ebû Hüreyre (أبو هريرة)¹⁴¹
3. Hâris b. Abdullah b. Vehb ed-Devsî (الحارث بن عبد الله بن وهب الدوسي)¹⁴²
4. Muaykîb b. Ebû Fâtima (معيقيب بن أبي فاطمة)¹⁴³
5. Sa'd b. Ebî Zübâb ed-Devsî (سعد بن أبي ذباب الدوسي)¹⁴⁴
6. Tufeyl b. Amr ed-Devsî (الطفيل بن عمرو الدوسي)¹⁴⁵

¹³⁷ İbn İshâk, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Süheyl Zekâr, 1. bsk., Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1398/ 1978, C. I, s. 286; Vâkîdî, *Meğâzî*, C. II, s. 683.

¹³⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. IV, s. 325- 341; M. Yaşar Kandemir, "Ebû Hüreyre", *DİA*, C. X, s. 160-167; İbn Sa'd, *Tabakât*, C. IV, s. 325- 341.

¹³⁹ Mustafa Fayda, "Devs", *DİA*, C. IX, s. 253.

¹⁴⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 353.

¹⁴¹ İbn Abdilberr, *el- İstîâb*, C. IV, s. 1770; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. III, s. 475; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VI, s. 272.

¹⁴² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. I, s. 493.

¹⁴³ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. IV, s. 116; İbn Abdilberr, *el- İstîâb*, C. IV, s. 1478; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. V, s. 253; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. X, s. 157.

¹⁴⁴ İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. II, s. 589; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. II, s. 412- 413; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. V, s. 49.

¹⁴⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. IV, s. 237; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. III, s. 76; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. III, s. 383.

HİCRÎ 8 (629)

10. BENÎ SÜLEYM (بنو سليم) HEYETİ

Benî Süleym kabilesinden Kays b. Nuseybe, Hendek savaşı sonrasında Medine'ye gelip Hz. Peygamber'le görüşüp Müslüman olmuştur.¹⁴⁶ Kavminin yanına geri döndüğünde onları da İslâm dinine girmeleri için teşvik etmiştir. Yine Benî Süleym kabilesinde putlara bakmakla görevli Râşid b. Abdi Rabbih de Hz. Peygamber'in yanına gelerek Müslüman olmuş ve ona kavminden bin tane atlı asker getirmek üzere söz vermiştir. Kavminden dokuz yüz kişiyi ikna edebilmiş, onlarla birlikte gelirken yolda vefat etmiştir. Bu dokuz yüz kişi onun görevlendirdiği üç kişinin başkanlığında Medine'ye ulaşmış ve Müslüman olmuşlardır. Süleymoğulları Abbas b. Mirdâs¹⁴⁷ komutanlığında Mekke fethinde ve Huneyn savaşında bulunmuşlardır.¹⁴⁸

Heyette Bulunanlar:

1. Abbas b. Mirdâs (عباس بن مرداس)¹⁴⁹
2. Ahnes b. Yezîd (الأخنس بن يزيد)¹⁵⁰
3. Amr b. Abese es-Sülemî (عمرو بن عبسة)¹⁵¹
4. Cebbâr b. el-Hakem (جبار بن الحكم السلمي)¹⁵²
5. Enes b. İyâd (أنس بن عياض ابن رعل)¹⁵³

¹⁴⁶ İbn Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. IV, s. 475- 476.

¹⁴⁷ Mustafa Fayda, "Abbas b. Mirdas", *DİA*, C. I, s. 27.

¹⁴⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 307- 309.

¹⁴⁹ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. IV, s. 2122; İbn Sa'd, *Tabakât*, C. IV, s. 271- 273; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. III, s. 167.

¹⁵⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 308.

¹⁵¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. IV, s. 214- 215; İbn Abdilberr, *el- İstîâb*, C. III, s. 1192; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. IV, s. 266; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VII, s.59.

¹⁵² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 388; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. II, s. 119. Aynı kişinin adı Hıbbân b. Hakem (حبان ابن الحكم).olarak da geçmektedir. Bkz. *Üsdü'l-gâbe*, C. IV, s. 420 ve *el-İsâbe*, C. VIII, s. 334.

¹⁵³ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 307.

6. Kays b. Nüseybe (قيس بن نسيبة)¹⁵⁴
7. Kuded b. Ammâr (قدد بن عمار)¹⁵⁵
8. Münekkı‘ b. Mâlik (المنقع بن مالك)¹⁵⁶
9. Râşid b. Abdirabbih (راشد بن عبد ربه)¹⁵⁷

11. BENÎ GİFÂR (بنو غفار) HEYETİ

Ebû Zer el-Gıfârî henüz Hz. Peygamber Mekke’de iken oraya gelerek Müslüman olmuştur. Ardından kabilesinin yanına dönerek onları İslâm dinine çağırma görevini üstlenmiştir.¹⁵⁸

H. 2. yılda Benî Damre, Benî Müdlic ve Benî Cüheyne ile yapılan anlaşmalara benzer bir anlaşma muhtemelen Medine’ye yakın bir yerde oturan Gıfâr kabilesi ile de yapılmış, böylece Medine’ye Mekke tarafından gelebilecek tehlikelere karşı önlem alınmıştır. Gıfâr kabilesi bu anlaşmaya daima sadık kalmıştır. Nitekim H. 8 yılında Benî Gıfâr kabilesi İslâm dinine girmiştir.¹⁵⁹

Heyette Bulunanlar:

1. Ebû Zer el-Gıfârî (أبو ذر الغفاري)¹⁶⁰

¹⁵⁴ İbn Sa‘d, **Tabakât**, C. I, s. 307; Suyûtî, **el-Hasâisu’l- Kübrâ**, Beyrut: Dâru’l- Kütübi’l- İlmiyye 1405/ 1985, C. I, s. 191. Bu kaynaklarda (قيس بن نسيبة) olarak geçen isim İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-ğâbe**, C. IV, s. 475; İbn Hacer, **el-İsâbe**; C. VIII, s. 389 ‘da aynı kişi (قيس بن نسيبة) adı altında tanıtılmaktadır.

¹⁵⁵ İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-ğâbe**, C. IV, s. 419; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VIII, s. 333. İbn Sa‘d’da, Kıdr b. Ammar (قدر بن عمار) olarak geçmektedir. Bkz. **Tabakât**, C. I, s. 307; Süyûtî, **el-Hasâisü’l-kübrâ**, C. II, s. 33.

¹⁵⁶ İbn Sa‘d, **Tabakât**, C. I, s. 309; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. X, s. 182. C. VIII, s. 334 te (المنقع بن مالك) başlığı altında aynı kişiden bahseden İbn Hacer ikisinin aynı kişi mi farklı kişiler mi olduğunu bilmediğini ifade etmiştir. İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-ğâbe**, C. V, s. 289’da (المنقع بن مالك) olarak tanıttığı kişinin ismini C. IV, s. 420’ de (المنقع بن مالك) olarak vermiştir.

¹⁵⁷ Ebû Nuaym, **Ma‘rifetü’s-sahâbe**, C. II, s. 1120; İbn Hacer, **el-İsâbe**; C. III, s. 396.

¹⁵⁸ İbn İshâk, **es-Sîre**, C. I, s. 141; İbn Abdilberr, **el-İstî‘âb**, C. I, s. 252; C. IV, s. 1652; İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-ğâbe**, C. I, s. 440; C. VI, s. 107; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. II, s. 172.

¹⁵⁹ Mehmet Ali Kapar, “Gıfâr (Benî Gıfâr)”, **DİA**, C. XIV, s. 49.

¹⁶⁰ Ebû Nuaym, **Ma‘rifetü’s-sahâbe**, C. II, s. 557; İbn Abdilberr, **el-İstî‘âb**, C. I, s. 252; C. IV, s. 1652; İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-ğâbe**, C. I, s. 440; C. VI, s. 107; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. II, s. 172.

2. İymâ' b. Rahade el-Ğıfârî (إيماء بن رحضة)¹⁶¹
3. Kays b. Tuhfe Ebû Yeîş el-Ğıfârî (قيس بن طحفة أبو يعيش الغفاري)¹⁶²
4. Mükrim el-Ğıfârî (مكرم الغفاري)¹⁶³
5. Nadle b. Amr el-Ğıfârî (نذلة بن عمرو الغفاري)¹⁶⁴
6. Üneys b. Cünâde el-Ğıfârî (أنيس بن جنادة)¹⁶⁵

HİCRÎ 8 (630)

12. BENÎ MAHZÛM (بنو مخزوم) HEYETİ

Sahabiler arasında Benî Mahzûm'a mensup pek çok kişi bulunmasına rağmen, Mahzûmoğulları genel olarak İslâm'a karşı mücadele vermeyi tercih etmişlerdir. Mekke'nin fethedildiği gün İslâm dinine giren kabile yönetime yakın olmak amacıyla Medine yakınlarına yerleşmiştir.¹⁶⁶

Bu kabileden gelen bir isme rastlanmamıştır.

13. BENÎ SA'LEBE (بنو ثعلبة) HEYETİ

Hz. Peygamber hicretin sekizinci yılında Ci'râne'den döndüğünde Benî Sa'lebe kabilesinden dört kişilik bir heyet gelerek Müslüman olduklarını bildirmişlerdir. Hz. Peygamber onlara ziyafet verilmesini emretmiş, bir süre Medine'de kalan heyet hediyelerle uğurlanmıştır.¹⁶⁷

¹⁶¹ Ru'aynî, *el-Câmî' li mâ fi'l-musannefâti'l-cevâmi' min esmâi's-sahâbeti'l-a'lâm uli'l-fadli ve'l-ahlâm*, thk. Mustafa Bâcû, 1. bsk., Mektebetü'l-İslâmiyye, Kâhire, 1430/2009, C. I, s. 306; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. I, s. 368.

¹⁶² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. IV, s. 457.

¹⁶³ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. V, s. 2631; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. V, s. 271; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. X, s. 168.

¹⁶⁴ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. V, s. 2683- 2684; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. IV, s. 1495; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. V, s. 337.

¹⁶⁵ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. I, s. 246; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. I, s. 113; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. I, s. 200; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. I, s. 337.

¹⁶⁶ Mehmet Ali Kapar, "Mahzûm (Benî Mahzûm)", *DİA*, C. XXVII, s. 403.

¹⁶⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 298; Ayrıca bkz. Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Sa'lebe (Benû Sa'lebe)", *DİA*, C. XXXVI, s. 228.

Bu heyet içinde bulunan isimlere rastlanmamıştır.

14. BENÎ SUDA‘ (بنو صداء) HEYETİ

Hicrî 8. yılda Ci‘râne’den dönen Hz. Peygamber Kays b. Sa‘d b. Ubâde’yi dört yüz kişilik birliğin başında Yemen taraflarındaki Benî Suda’ların üzerine göndermiştir. Bu durumu haber alan Ziyad b. Hâris es-Sudâî Medine’ye gelerek, kavminin Müslüman olacağı garantisini vermiş ve Hz. Peygamber’den saldırıyı engellemesini istemiştir. Ziyâd b. Hâris söz verdiği gibi kabilesinden on beş kişilik bir heyetle Medine’ye gelmiş ve Müslüman olarak biat etmişlerdir.¹⁶⁸

Heyette Bulunanlar:

Kaynaklarda on beş kişiden bahsedilmesine rağmen bu heyet içinden iki ismi belirleyebildik.

1. Hayyân b. Buh es-Sudâî (حيان بن بح الصدائي)¹⁶⁹
2. Ziyâd b. Hâris es-Sudâî (زياد بن الحارث الصدائي)¹⁷⁰

15. BENÎ BÂHİLE (بنو باهلة) HEYETİ

Mekke’nin fethinden sonra Medine’ye Bâhîle kabilesinin elçisi olarak gelen Mutarrif b. Kâhin el-Bâhilî Müslüman oldu ve kavmi adına Hz. Peygamber’den emannâme aldı.¹⁷¹ Daha sonra da Nehşel b. Mâlik el-Bâhilî kavmi adına gelerek Müslüman olmuş ve Hz. Peygamber’den bir emannâme almıştır.¹⁷²

¹⁶⁸ İbn Sa‘d, **Tabakât**, s. 326, Casim Avcı, “Sudâ‘ (Benî Sudâ‘)”, **DİA**, C. XXXVII, s. 457.

¹⁶⁹ Ebû Nuaym, **Ma‘rifetü’s-sahâbe**, C. II, s. 877; İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-ğâbe**, C. II, s. 97.

¹⁷⁰ İbn Sa‘d, **Tabakât**, C. VII, s. 503; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. II, s. 530; İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-ğâbe**, C. II, s. 219; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. IV, s. 22.

¹⁷¹ İbn Hudeyde, **el-Misbâhu’l-mudî**, C. II, s. 284. “Emân” hakkında daha fazla bilgi almak için bkz. Nebî Bozkurt, “Emân”, **DİA**, C. XI, s. 75- 77.

¹⁷² İbn Sa‘d, **Tabakât**, C. I, s. 307; İbn Hudeyde, **el-Misbâhu’l-mudî**, C. II, s. 293.

Heyette Bulunanlar:

1. Abdullah b. Mu'rid el-Bâhilî (عبد الله بن معرض الباهلي)¹⁷³
2. Mutarrif b. Kâhin (مطرف بن الكاهن)¹⁷⁴
3. Nehşel b. Mâlik el-Vâilî (نهشل بن مالك)¹⁷⁵
4. Yezîd b. Abâye (يزيد بن عباية)¹⁷⁶

16. BENÎ SÛMÂLE VE HUDDÂN (بنو ثمالة والحدان) HEYETİ

Benî Sümâle ve Benî Huddân elçilerinin Mekke'nin fethinden sonra H. 8 yılında geldikleri rivayet edilmektedir. Benî Sümâle'den Abdullah b. Ales es-Sümâlî ile Benî Huddân'dan Müsliye b. Hizzân el-Huddânî kavimleri adına gelerek Müslüman olmuşlar ve Hz. Peygamber'e biat etmişlerdir. Hz. Peygamber onlar için zekât miktarları ile ilgili bir mektup yazdırmıştır.¹⁷⁷

Heyette Bulunanlar:

1. Abdullah b. Ales es-Sümâlî (عبد الله بن علس الشمالي)¹⁷⁸
2. Müsliye b. Hizzân el-Huddânî (مسليية بن هزان الحداني)¹⁷⁹

17. BENÎ CERM (بنو جرم) HEYETİ

Mekke'nin fethinden sonra bütün arap kabileleri Müslüman olmak için Medine'ye gelmeye başlamışlardır. Cermeğulları kabilesinden de İslâm'ı kabul ettiğini bildiren bir heyet Hz. Peygamber'in karşısına çıkmıştır. Ona kendilerine

¹⁷³ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. VII, s. 77; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. IV, s. 1789; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. III, s. 407- 408; İbn Hacer, *el-İsâbe* C.VI, s.210-211.

¹⁷⁴ İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. X, s. 102 ismi (مطرف بن خالد بن نضلة) olarak verilmiştir.

¹⁷⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 307; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C.V, s. 381.

¹⁷⁶ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. V, s. 2791; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. IV, s. 1577; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. V, s. 516.

¹⁷⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 353.

¹⁷⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 353; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. X, s. 95.

¹⁷⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 353.

kimin namaz kıldıracağını sorduklarında Hz. Peygamber, Kur'an'dan en fazla ezberi olanın kıldırmasını söylemiştir. Kabilelerine dönüp bunları bildirdiklerinde içlerinde en fazla Kur'an bilen, henüz altı yaşında bir çocuk olan Amr b. Selime el-Cermî olduğunu görerek onu kendilerine imam yapmışlardır.¹⁸⁰

Heyette Bulunanlar:

1. Amr b Seleme b. Kays (عمرو بن سلمة بن قيس الجرمي)¹⁸¹
2. Eska' b. Şürayh b. Sarîm (الأصقع بن شريح)¹⁸²
3. Hevze b. Amr b. Yezîd (هودة بن عمرو بن زيد)¹⁸³
4. Seleme b. Nefî' (سلمة بن نفيع الجرمي)¹⁸⁴
5. Selime b. Kays (سلمة بن قيس)¹⁸⁵

18. BENÎ KUŞEYR B. KA' B (بنو قشير بن كعب) HEYETİ

Huneyn gazvesinin ardından, Vedâ Haccı öncesinde Benî Kuşeyr b. Ka'b kabilesinden bazı kişiler Müslüman olmak üzere Medine'ye gelmişlerdir.¹⁸⁶ Hz. Peygamber onlardan Kurre b. Hübeyre'yi kavmine zekât memuru tayin etmiştir. Sevr b. Uzre'ye ise yurtlarından bir arazi vermiş ve bununla ilgili bir de yazı yazdırmıştır.¹⁸⁷

¹⁸⁰ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 335- 337; İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXIV, s. 287; **Buhârî**, "Megâzî" 50.

¹⁸¹ Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. IV, s. 2022- 2023; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğâbe**, C. VI, s. 351 (İsmi أبو يزيد النميري olarak verilmiştir.)

¹⁸² İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 335.

¹⁸³ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğâbe**, C. V, s. 439.

¹⁸⁴ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. II, s. 642; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğâbe**, C. II, s. 506; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. V, s. 134.

¹⁸⁵ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. II, s. 642; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğâbe**, C. II, s. 509. Selime b. Ebî Seleme el-Cürmî (سلمة بن أبي سلمة الجرمي) olarak kayıt altına alınan kişi ile aynı kişi olduklarına dair bkz. Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. III, s. 1341; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğâbe**, C. II, s. 501; İbn Hacer, **el-İsâbe** C. V, s. 130.

¹⁸⁶ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 303.

¹⁸⁷ Şâmî, **Sübülü'l-hüdâ** C. VI, s. 398.

Heyette Bulunanlar:

1. Hayde b. Muâviye (حيدة بن معاوية)¹⁸⁸
2. Kurre b. Hübeyre b. Seleme (قرة بن هبيرة)¹⁸⁹
3. Muâviye b. Hayde (معاوية بن حيدة بن معاوية)¹⁹⁰
4. Sevr b. Uzre b. Abdullah (ثور بن عزرة)¹⁹¹

HİCRÎ 9 (630)

19. BENÎ TEMÎM (بنو تميم) HEYETİ

H. 9 yılında Hz. Peygamber Uyeyne b. Hısn'ı Huzâa kabilesinin vergilerini toplamak üzere gönderdiğinde Uyeyne'nin aynı yörede bulunan Temîm'in bir kolu olan Benî Anber'den de vergi istemesiyle bölgede karışıklık yaşanmıştır. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Uyeyne b. Hısn el-Fezârî'yi bir birliğin başında bölgeye göndermiştir. Uyeyne, esirlerden oluşan bir grupla Medine'ye dönmüştür.¹⁹² Bunun üzerine Benî Temim'den seksen-doksan kişilik bir heyet esirler hakkında konuşmak ve İslâm dini hakkında bilgi almak için Medine'ye gelmişlerdir.¹⁹³ Heyetin içerisinde kabilenin önde gelen liderlerinden on kişi de bulunmaktadır.¹⁹⁴

Temîm heyeti geldiğinde Hz. Ebû Bekir, Hz. Peygamber'den Akra' b. Hâbis'i Hz. Ömer ise Ka'kaa b. Ma'bed'i onlara lider seçmesini istemiş ve aralarında bir tartışma başlamıştır. Seslerinin yükselmesi üzerine Hucûrat Sûresi 2. ayeti nâzil olmuştur:¹⁹⁵ “Ey iman edenler! Seslerinizi, Peygamber'in sesinin üstüne

¹⁸⁸ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 303; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. III, s. 132.

¹⁸⁹ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 303; İbn Abdilberr, **el-İstîfâb**, C. III, s. 1281; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğâbe**, C. IV, s. 425; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VIII, s. 341.

¹⁹⁰ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. VII, s. 35; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğâbe** C. V, s. 219; İbn Hacer, **İsâbe** C. X, s. 120

¹⁹¹ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğâbe**, C. I, s. 369; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. II, s. 90. İbn Sa'd, ismini Sevr b. Urve (ثور بن عروة) olarak vermiştir. Bkz. **Tabakât**, C. I, s. 303.

¹⁹² İrfân Aycan, “Temîm (Benî Temîm)”, **DİA**, C. XL, s. 418.

¹⁹³ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 294.

¹⁹⁴ Vâkidî, **Megâzî**, C. III, s. 975.

¹⁹⁵ **İbn Hanbel**, C. XXVI, s. 55; **Buhârî**, “Megâzî” 64; “Tefsîr”, Hucûrat 2; “İ'tisâm” 5; **Tirmizî**, “Tefsîru'l-Kur'an” 49; **Nesâî**; “Âdâbu'l-Kudât” 6.

yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi, Peygamber'e yüksek sesle bağırmanın, yoksa siz farkına varmadan işledikleriniz boşa gider."¹⁹⁶ Heyette bulunanlar Hz. Peygamber'i yüksek sesle ve ısrarla dışarı çıkması için çağırdıklarından, Hucûrat Sûresi 4. ayeti nâzil olmuş¹⁹⁷ ve ayetle kınanmışlardır.¹⁹⁸

Benî Temîm mensupları aralarında bulunan şâir ve hatiplerle, Müslüman şâir ve hatiplerin karşılaşmasını istemişlerdir. Heyetin ısrarları sonucunda Hz. Peygamber Benî Temim'den Zibirkan'ın karşısına Hassan b. Sâbit'i çıkarmış; atışmaların sonucunda İslâm şairlerinin üstünlüğünü kabul eden Benî Temîm heyetindekiler Müslüman olmuşlardır.¹⁹⁹

Kaynaklarda Heyette seksen-doksan kişi olduğundan bahsedilmiş olsa da; çalışmamızda bu isimlerden otuz dokuzuna ulaşılabilmektedir.

Heyette Bulunanlar:

1. Ahmer b. Muâviye (أحمر بن معاوية)²⁰⁰
2. Akra' b. Hâbis (الأقرع بن حابس)²⁰¹
3. Amr b. Ehtem (عمرو بن الأهتم)²⁰²
4. A'ver b. Beşâme (الاعور بن بشامة)²⁰³
5. Avf b. Ka'kâa b. Mâbed (عوف بن القعقاع بن معبد)²⁰⁴
6. Beğîd b. Habîb b. Mervân (بغيب بن حبيب بن مروان)²⁰⁵

¹⁹⁶ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ

¹⁹⁷ (إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنَ وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ) (Ey Muhammed!) Odaların arkasından sana bağırانların çoğu akli ermeyen kimselerdir.

¹⁹⁸ Süheylî, **Ravzü'l-ünûf**, C. VII, s. 456.

¹⁹⁹ Vâkidî, **Megâzî**, C. III, s. 976- 980.

²⁰⁰ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. I, s. 86; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. 286.

²⁰¹ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. I, s. 103; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. I, s. 164; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. I, s. 304.

²⁰² Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. IV, s. 2038; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 208; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VII, s. 8.

²⁰³ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. I, s. 158-159; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. I, s. 298.

²⁰⁴ Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. IV, s. 2206; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 333.

7. Ebû Rimse et-Teymî (أبو رمثة التيمي)²⁰⁶
8. Ebû Züheyr b. Üseyd (أبو زهير بن أسيد النميري)²⁰⁷
9. Eşram eş-Şakrî (أصرم الشقري)²⁰⁸
10. Firâs b. Hâbis (فراس بن حابس)²⁰⁹
11. Habîb b. Mervân (حبيب بن مروان التميمي)²¹⁰
12. Hakem b. Hazen (الحكم بن حزن الكلفي)²¹¹
13. Hâris b. Şüreyh (الحارث بن شريح النميري)²¹²
14. Hayde b. Muharrem (حيدة بن مخرم)²¹³
15. Hutât b. Yezîd b. Alkame (الحتات بن يزيد بن علقمة)²¹⁴
16. Zibirkân b. Bedr (الزبيرقان بن بدر)²¹⁵
17. Ka'kaa b. Ma'bed b. Zürâre (القعقاع بن معبد بن زرارة)²¹⁶
18. Kays b. Âsım (قيس بن عاصم بن سنان)²¹⁷

²⁰⁵ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. I, s. 300; İbn Hacer, **el- İsäbe**, C. II, s.7. Beğîd olan isminin Hz. Peygamber tarafından Habîb olarak değiştirildiğine dair bkz. İbn Hacer, **el- İsäbe**, C. III, s. 15.

²⁰⁶ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. I, s. 322; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. VI, s. 119; İbn Hacer, **el-İsäbe**, C. II, s. 125.

²⁰⁷ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. VI, s. 132.

²⁰⁸ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. I, s. 141; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. I, s. 153; Ru'aynî, **el-Câmî'**, C. I, s. 203; İbn Hacer, **el- İsäbe**, C. I, s. 250.

²⁰⁹ Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. V, s. 2735; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 374; İbn Hacer, **el-İsäbe**, C. VIII, s. 276.

²¹⁰ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. I, s. 548; İbn Hacer, **el- İsäbe**, C. III, s. 21.

²¹¹ Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. II, s. 710; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. I, s. 361; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. II, s. 45; İbn Hacer, **el-İsäbe**, C. III, s. 91-92.

²¹² Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. II, s. 811; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. I, s. 300; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. I, s. 486.

²¹³ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. II, s. 99; İbn Hacer, **el-İsäbe**, C. III, s. 132.

²¹⁴ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. I, s. 412; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. I, s. 555-556.

²¹⁵ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. II, s. 291; İbn Hacer, **el-İsäbe**, C. III, s. 496. İsmimin Husayn b. Bedr olduğuna dair bkz. İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. II, s. 32; İbn Hacer, **el-İsäbe**, C. III, s. 77.

²¹⁶ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1284; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 433; İbn Hacer, **el-İsäbe**, C. VIII, s. 352.

19. Kays b. Âsım b. Üseyd (قيس بن عاصم بن أسيد بن جعونة)²¹⁸
20. Kays b Hâris (قيس بن الحارث)²¹⁹
21. Kays b. Süfyân (قيس بن سفيان)²²⁰
22. Kurre b. Da'mûs (قرة بن دعموص)²²¹
23. Mâlik b. Amr b. Mâlik (مالك بن عمرو بن مالك)²²²
24. Mâlik b. Amr et-Temîmî (مالك بن عمرو التميمي)²²³
25. Muâviye b. Sa 'saa et-Temîmî (معاوية بن صعصعة التميمي)²²⁴
26. Nuaym b. Bedr (نعيم بن بدر)²²⁵
27. Nuaym b. Sa'd (نعيم بن سعد)²²⁶
28. Nuaym b. Zeyd (نعيم بن زيد)²²⁷

²¹⁷ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1294-1296; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 458- 460; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VIII, s. 375; İbn Hacer el-Askalânî, **Tehzîbü't-Tehzîb**, 1. bsk., Matbaatü Dâirati'l-Maârifî'n-Nizâmiyye, Hindistan, 1326/1908., C. VIII, s. 399.

²¹⁸ İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VIII, s. 375. İbnü'l-Esîr, bu sahabinin Kays b. Âsım b. Üseyd olduğunu ve Nümeyr kabilesine mensup bulunduğunu ifade ederek, Temîmli Kays b. Âsım ile ikisini ayırmıştır. İbn Abdilberr'in muhtemelen ikisini aynı kişi sandığı için Hâris, Ebû Züheyr, Kurre ve Yezid ile onlarla birlikte gelen Kays'ın da Temîm'den olduğunu hatâen söylediğini ifade etmektedir. Bkz. İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1294; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. I, s. 486.

²¹⁹ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1284-1285; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 441- 442; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VIII, s. 357. Kayıtlarda ismi (الحارث بن قيس) olarak da geçmektedir. Bkz. İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. I, s. 299-300; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. I, s. 503-504.

²²⁰ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 293; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VIII, s. 370.

²²¹ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. VII, s. 46-47; Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. IV, s. 2351; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1281; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 424; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VIII, s. 339-340.

²²² İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. V, s. 40; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. IX, s. 58. Mâlik b. Bürhe b. Nehşel (مالك بن برهة بن نَحْشَل) olarak da kaydedildiğine dair bkz. **Üsdü'l-gâbe**, C. V, s. 14; **el-İsâbe**, C. IX, s. 42.

²²³ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. V, s. 37; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. IX, s. 59.

²²⁴ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1423; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. V, s. 224; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. X, s. 127.

²²⁵ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. V, s. 360; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. X, s. 370.

²²⁶ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 293.

²²⁷ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. V, s. 361; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. X, s. 370. Aynı kişi (الحارث بن يزيد بن علقمة) olarak da tanıtılmaktadır. Bkz. İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. I, s. 555. Ayrıca Nuaym b. Yezid (نعيم بن يزيد) olarak da yer verilmiştir. Bkz. **Üsdü'l-gâbe**, C. V, s. 367.

29. Rabîa b. Rufey' (ربيعة بن ربيع)²²⁸
30. Rezîn b. Abdullah el-Fakîmî (رزين بن عبد الله الفقيمي)²²⁹
31. Riyâh b. Hâris (رياح بن الحارث)²³⁰
32. Sebre b. Amr (سبرة بن عمرو التميمي)²³¹
33. Serî' b. Hâkem es-Sa'dî (سريع بن الحكم السعدي)²³²
34. Süfyan b. el-Uzeyl (سفيان بن العذيل)²³³
35. Temîm b. Sa'd et-Temîmî (تميم بن سعد التميمي)²³⁴
36. Utârid b. Hâcib (عطارد بن حاجب)²³⁵
37. Ümeyye b. Ebî Ubeyde (أمية بن أبي عبيدة)²³⁶
38. Verdân b. Muharrem (وردان بن محرم)²³⁷
39. Yezîd b. Amr et-Temîmî (يزيد بن عمرو التميمي وقيل النميري)²³⁸

20. BENÎ ANBER (بنو العنبر) HEYETİ

Temîm'in bir kolu olan Benî Anber, H. 9 yılında Huzâalılardan vergi almak üzere yola çıkan Uyeyne b. Hısn'ın kendilerinden de vergi istemesi üzerine ona

²²⁸ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. II, s. 1100; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. II, s. 252. Bu kişinin Rabîa b. Rukay' (ربيعة بن ربيع) olduğuna dair bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. III, s. 422.

²²⁹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. II, s. 305.

²³⁰ İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. III, s. 452.

²³¹ İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. II, s. 578; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. II, s. 38; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. V, s. 26.

²³² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. II, s. 399; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. V, s. 39.

²³³ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 295.

²³⁴ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. I, s. 323; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. I, s. 371.

²³⁵ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. III, s. 1237, C. IV, s. 2253; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. IV, s. 47; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VI, s. 429-430.

²³⁶ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. I, s. 181; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. I, s. 321.

²³⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. V, s. 462-463. Ebû Nuaym, aynı kişiye Verdân b. Muharriz (وردان بن محرز) olarak yer vermiştir. Bkz. *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. V, s. 2735.

²³⁸ İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. IV, s. 1578; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. V, s. 520.

direnmişlerdir. Uyeyne b. Hısn içlerinden bir kısmını esir olarak alıp Medine'ye götürmüştür. Ardından Benî Temîm'in ileri gelenlerinden bazıları başkanlığında bir heyet esirlerini istemeye gidip, Müslüman olmuşlardır.²³⁹ Benî Anber kabilesinin Benî Temim ile birlikte mi, yoksa ayrı bir heyet mi gönderdiği konusunda net bir bilgi kaynaklarda geçmemektedir. Ancak Benî Anber'den olup, Hz. Peygamber'e giden bazı isimler bulunmaktadır.

Heyette Bulunanlar:

1. Haşhâş b. Hâris el-Anberî (الخشخاش بن الحارث العنبري)²⁴⁰
2. Kays b. Haşhâş (قيس بن الخشخاش)²⁴¹
3. Mâlik b. Haşhâş (مالك بن الخشخاش)²⁴²
4. Ubeyd b. Haşhâş (عبيد بن الخشخاش العنبري)²⁴³

²³⁹ Ahmet Önkâl, "Anber (Benî Anber)", **DİA**, C. III, s. 194.

²⁴⁰ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. VII, s. 47; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. II, s. 457; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğâbe**, C. II, s. 168.

²⁴¹ Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. IV, s. 2327; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1288; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğâbe**, C. IV, s. 445.

²⁴² Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. V, s. 2462; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1349; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğâbe**, C. V, s. 22.

²⁴³ Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. IV, s. 1907; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğâbe**, C. III, s. 555; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VI, s. 349.

İKİNCİ BÖLÜM

SENETÜ'L-VÜFÛD VE SONRASINDA GELEN HEYETLER VE ELÇİLER

Kureyş'in Müslüman olması, Müslümanların Hevazin başarısı, Tebük seferi ve Yahudileri etki alanı dışına çıkarmaları gibi olaylar silsilesi sonucunda müşrik Araplar ve bazı hristiyan topluluklar, gruplar halinde aynı hedefe yani Hz. Peygamber'e doğru yönelmişler ve onların fevc fevc geldikleri bu yıl senetü'l vüfûd olarak adlandırılmıştır. Bu yıl ve sonrasında Hz. Peygamber'e altmış bir heyetin geldiğini görüyoruz. İkinci bölümde öncelikle Medine'de bulunduğu süre içerisinde Hz. Peygamberin yanına farklı amaçlarla gelen, çoğunlukla İslâm dini ile müşerref olan elçi ve heyetler kronolojik olarak sıralanmıştır. İsimleri tespit edilen her bir heyet hakkında kısaca bilgi verilmiş, ardından heyette bulunduğu belirlenen isimler alfabetik olarak sıralanmıştır.

1. BENÎ ESED (بنو أسد) HEYETİ

Elçiler yılında yani H. 9'da on kişilik bir heyetle Medine'ye gelen Benî Esed kabilesi Müslüman olduklarını bildirmişlerdir.²⁴⁴ Kendilerinin kimse zorlamadan kendi istekleriyle gelip Müslüman olduklarını söyleyerek Hz. Peygamber'i minnet altında bırakmaya çalışmışlardır. Bunun üzerine Hucûrat Suresi 17. ayet²⁴⁵ nazil olmuştur.²⁴⁶

Benî Esed kabilesi kıtlıkta olmalarından dolayı zekâtı kendi aralarında toplayıp dağıtmak istemişler ve Hz. Peygamber'den bu konuda izin almışlardır.

²⁴⁴ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 292.

²⁴⁵ (يَتُوبُونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا قُلْ لَا تَمُنُّوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُمْ بَلِ اللَّهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَاكُمْ لِلْإِيمَانِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ) "Müslüman olmalarını bir lütufta bulunmuş gibi sana hatırlatıyorlar. De ki: "Müslüman olmanızı bir lütuf gibi bana hatırlatıp durmayın. Tam tersine eğer doğru kimselerseniz sizi imana erdirmesinden dolayı Allah size lütufta bulunmuş oluyor."

²⁴⁶ Kastallânî, **Mevâhibü'l-Ledünniyye (İlahi Rahmet Hz. Muhammed)**, trc. Şâir Abdulbâkî, sadeleştiren: İ. Turgut Ulusoy, İstanbul, 1984, s. 281.

Heyette Bulunanlar:

Heyetle geldiği söylenen on kişiden sekizinin ismine ulaşılmıştır

1. Dırar b. Ezver (ضرار بن الأزور)²⁴⁷
2. Hadramî b. Âmir (حضرمي بن عامر)²⁴⁸
3. Kâtâde b. Kâyif (قتادة بن القاييف)²⁴⁹
4. Nekâde b. Abdullah (نقادة بن عبد الله بن خلف)²⁵⁰
5. Seleme b. Ceyş (سلمة بن حبيش)²⁵¹
6. Tuleyha b. Huveylid (طليحة بن خويلد)²⁵²
7. Urfuta b. Nadle (عرفطة بن نضلة)²⁵³
8. Vâbisa b. Ma'bed (وابصة بن معبد)²⁵⁴

2. BENÎ UZRE (بنو عذرة) HEYETİ

Ebû Amr b. Hurays el-Uzrî'nin dedelerinin yazdıklarından rivayet ettiğine göre Benî Uzre heyeti H. 9 yılının Safer ayında on iki kişilik bir grupla Medine'ye gelmişler ve önce genelde heyetlerin ağırlandığı ev olan Remle bt. Hâris'in konağında bir müddet kaldıktan sonra Hz. Peygamber'le görüşmüşlerdir.²⁵⁵

²⁴⁷ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. III, s. 1534; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. II, s. 746-747; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. III, s. 52-53; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. V, s. 399.

²⁴⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. II, s. 41; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. III, s. 88-89.

²⁴⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 292.

²⁵⁰ İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. IV, s. 1531-1532; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. V, s. 371.

²⁵¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. II, s. 497; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. V, s. 126.

²⁵² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. III, s. 93. Asıl adı İbn Sa'd' da da geçtiği gibi Talha b. Huveylid'dir. (طلحة بن خويلد) Fakat Peygamberlik iddiasında bulunmasından dolayı aşağılama amacıyla Tuleyha (Talhacık) denilmiştir.

²⁵³ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. VI, s. 3034; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. IV, s. 29; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VI, s. 412. Ebû Mus'ab el-Esedî (أبو مصعب الأسدي) olarak da bilinmektedir. Bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. VI, s. 305. Ebû Ma'ket el-Esedî (أبو مكعت الأسدي) de denmiştir. Bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. VI, s. 314.

²⁵⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. VII; s. 476; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. IV, s. 1563; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. V, s. 443; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, C. V, s. 140.

²⁵⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 331.

Hız. Peygamber'in yanına cahiliye selamı vererek giren heyet üyeleri, ona kendilerini neye davet ettiğini sormuşlar ve görüşmelerin ardından İslâm'ı kabul etmişlerdir.²⁵⁶

Sonradan Benî Uzre'den Zeml b. Amr da Medine'ye gelerek Müslüman olmuş ve Allah Resûlü onu kabilesine sancaktar seçmiş ve kendisine kavmi adına bir yazı vermiştir.²⁵⁷

Heyette Bulunanlar:

On iki kişilik gruptan beş kişinin ismini tespit edebildik.

1. Cemre b. Nu'mân (جمرة بن النعمان العذري)²⁵⁸
2. Mâlik b. Ebû Riyâh (مالك بن أبي رياح)²⁵⁹
3. Sa'd b. Mâlik (سعد بن مالك العذري)²⁶⁰
4. Süleym b. Mâlik el-Uzrî (سليم ابن مالك العذري)²⁶¹
5. Zeml b. Amr (زمل بن عمرو العذري)²⁶²

3. CERBÂ, EZRUH, EYLE, MAKNA VE TEBÜK (جرىا - أذرح - أيلة - مقنا - تيك)

HEYETLERİ

Dûmetü'l-Cendel'e gönderilen Hâlid b. Velîd oranın yöneticisi olan Ükeydir'i esir alıp, çevre halklarından çoğu da Müslüman olmaya başlayınca bu

²⁵⁶ Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ* C. VI, s. 382.

²⁵⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. II, s. 307; Adnan Demircan, "Uzre (Benî Uzre)", *DİA*, C. XLII, s. 258-259.

²⁵⁸ İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. II, s. 163; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. I, s. 275. C. I, s. 431.

²⁵⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 331.

²⁶⁰ İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. V, s. 62; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. II, s. 433; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. II, s. 602.

²⁶¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. II, s. 518; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. II, s. 649; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. V, s. 548. Süleym Ebû Hureys el-Uzrî (سليم أبو حريث العذري) olarak da kayıt altına alınmıştır. Bkz. Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. III, s. 1369; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. II, s. 518.

²⁶² Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. III, s. 1240; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. II, s. 307; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. IV, s. 11.

durum Eyle, Ezruh, Cerbâ gibi bazı gayr-i müslim kabileleri korkutmuş ve Hz. Peygamber'e heyetler göndermeye başlamışlardır.²⁶³

Hz. Peygamber Tebük'te iken, Eyle Piskoposu Yuhanna b. Ru'be başkanlığında Eyle heyeti Hz. Peygamber'e gelmişlerdir. Cizye vermek şartıyla anlaşma yapmışlardır. Aynı şekilde Cerbâ ve Ezruh heyetleri de cizye ödemeyi kabul ederek, kendi dinlerinde kalmak üzere Hz. Peygamber'le anlaşmışlardır.²⁶⁴ Hz. Peygamber Eyle, Cerbâ ile Ezruh ve Maknâ halkına birer de vesika yazmıştır. Hattâ Vâkıdî Ezruh halkına yazılan vesikayı gördüğünü ve bir nüsha da kendisine yazdığını belirtmektedir.²⁶⁵

Heyette bulunanlarla ilgili Yuhanna b. Ru'be dışında bir isme rastlanmamıştır.

4. BENÎ UKAYL B. KA'B (بنو عقيل بن كعب) HEYETİ

H. 9 yılında Hz. Peygamber Tebük Seferinden döndükten sonra Benî Ukayl kabilesinden Ebu Harb b. Huveylid b. Âmir b. Ukayl Medine'ye gelmiş ve İslâm dinine girmiştir. İbn Sa'd'da geçtiğine göre Ukayl'in farklı kollarından Rabi' b. Muâviye, Mutarrif b. Abdullah ve Enes b. Kays Hz. Peygamber'in yanına giderek biat etmişlerdir. İslâm'ı kabul edip, farzları yerine getirmeleri şartıyla Akîk denen bölge, yazılı bir metinle Allah Rasulü tarafından kendilerine iktâ' edilmiştir.²⁶⁶

Arkadaşı Nehîk b. Âsım'la birlikte Recep ayının sonunda Hz. Peygamber'in yanına geldiklerini ifade eden Lâkit b. Âmir, öğle namazı sonrası mescidde Hz. Peygamber'le görüşüğünü, ona pek çok soru sorup cevabını aldığını ve en sonunda namaz kılıp zekât vermek ve Allah'a şirk koşmamak üzere ona biat ettiklerini belirtmiştir.²⁶⁷

²⁶³ Vâkıdî, **Megâzî**, C. III, s.1031.

²⁶⁴ Süheylî, **Ravzû'l-ünûf**, C. VII, s. 394.

²⁶⁵ Vâkıdî, **Megâzî**, C. III, s. 1031-1032.

²⁶⁶ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 301-302; Elnure Azizova, "Ca'de (Benî Ca'de)", **DİA**, C. XLII, s. 58.

²⁶⁷ İbn Abdirabbih, **el-'İkdü'l-ferîd**, thk. Mufid Muhammed Kamîha, 1. bsk., Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1404/1983, C. I, s. 299-302.

Heyette Bulunanlar:

1. Ebû Harb b. Huveylid (أبو حرب بن خويلد بن عامر بن عقيل)²⁶⁸
2. Enes b. Kays (أنس بن قيس)²⁶⁹
3. Husayn b. Muallâ (الحصين بن المعلى)²⁷⁰
4. Lâkîb b. Âmir (Ebû Rezîn) (لقيط بن عامر)²⁷¹
5. Lâkîb b. Sabra (لقيط بن صبرة)²⁷²
6. Mutarrif b. Abdullah (مطرف بن عبد الله)²⁷³
7. Nehîk b. Âsim (نهيك بن عاصم)²⁷⁴
8. Rabî‘ b. Muâviye (ربيع بن معاوية)²⁷⁵
9. Zu’l Cevşen ed-Dabâbî (ذو الجوشن الضبابي)²⁷⁶

5. BENÎ KELB (بنو كلب) HEYETİ

Elçiler yılı olan H. 9. yılda Kelb kabilesi, reisleri başkanlığında bir heyetle Hz. Peygamber’e gelip Müslüman olmuşlardır. Resûlullah, kabilenin reisi Hârise b.

²⁶⁸ İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. I, s. 302; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. XI, s. 77.

²⁶⁹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. I, s. 328.

²⁷⁰ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, C. II, s. 38; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. III, s. 83.

²⁷¹ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, C. IV, s. 548; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. IX, s. 20. Ebû Rezîn (أبو رزين) olarak da tanınmaktadır. Bkz. İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. IV, s. 1657; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. XI, s. 133; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, C. VI, s. 118.

²⁷² İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. V, s. 46; Ebû Nuaym, *Ma‘rifetü’s-sahâbe*, C. V, s. 2419; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, C. IV, s. 547; İbn Hacer, *el-İsâbe* C. IX, s. 19-20. Lâkîb b. Âmir (لقيط بن عامر) ile aynı kişi olabileceklerine dair görüşler için bkz. İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. III, s. 1340; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, C. IV, s. 547-548-549.

²⁷³ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, C. VI, s. 473; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. X, s. 303.

²⁷⁴ İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. IV, s. 1511; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, C. V, s. 382-383; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. X, s. 388.

²⁷⁵ İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. I, s. 301; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. X, s. 103;

²⁷⁶ İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. I, s. 301; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. II, s. 467; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, C. II, s. 204; İbn Hacer, *el-İsâbe* C. III, s. 76.

Katan'a kendilerine bağlı kabilelerin vergi ödeyip, namaz kılmaları şartıyla, himaye altında olacaklarını söylemiş, Hamel b. Sa'dâne'ye de sancak bağlamıştır.²⁷⁷

Heyette Bulunanlar:

1. Bekr b. Cebele b. Vâil (بكر بن جبلة)²⁷⁸
2. Dûmî b. Kays (الدومي بن قيس)²⁷⁹
3. Hamel b. Sa'dâne b. Hârise (حمل بن سعدانة بن حارثة)²⁸⁰
4. Hârise b. Katan (حارثة بن قطن)²⁸¹
5. Hısn b. Katan (حصن بن قطن)²⁸²
6. Veddân b. Zürr el-Kelbî (ودان بن زر الكلبى)²⁸³

6. BENÎ KİLÂB (بنو كلاب) HEYETİ

Benî Kilâb heyeti H. 9 yılında Mekke'nin fethinden sonra Medine'ye on üç kişi olarak gelmişlerdir.²⁸⁴ Aralarında ünlü şâir Lebîd b. Rabîa²⁸⁵ ve Bi'r-i Meûne'de mızrakla şehit ettiği Âmir b. Führeyre'nin can verirken cenneti kastederek "Allah'a yemin olsun ki kazandım" demesi üzerine Müslüman olan Cebbâr b. Sülmâ da bulunmaktadır.²⁸⁶ Cebbâr'ın dostu olan Ka'b b. Mâlik onları Hz. Peygamber'in huzuruna çıkarmış ve Müslüman olmuşlardır. Hz. Peygamber'in kendilerine hem

²⁷⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 334-335; İbn Abdірabbih, *el-Ikdü'l-ferîd*, C. I, s. 297; Nadir Özkuyumcu, "Kelb (Benî Kelb)", *DİA*, C. XXV, s. 204

²⁷⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 301; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. II, s. 8. Hz. Peygamber Abd Amr (عبد عمرو بن جبلة) olan adını Bekr olarak değiştirmiştir.

²⁷⁹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. II, s. 196.

²⁸⁰ İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. I, s. 376; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. II, s. 74; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. III, s. 113.

²⁸¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 523. İbn Hacer, aynı kişiyi Katan b. Hârise (قطن بن حارثة) başlığı altında incelemiştir. Bkz. *el-İsâbe*, C. VIII, s. 349.

²⁸² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. II, s. 31.

²⁸³ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. V, s. 2738; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. V, s. 459.

²⁸⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 300.

²⁸⁵ Bkz. Abdurrahman Özdemir, "Lebîd b. Rabîa el-Âmirî ve Divanı", Araştırma Yayınları, Ankara 2007; Süleyman Tülücü, "Lebîd b. Rebîa", *DİA*, C. XXVII, s. 121-122.

²⁸⁶ İbn Hişâm, *Sîre*, C. II, s. 187; Taberî, *Tarih*, C. V, s. 281.

davetçi hem de zekât memuru olarak gönderdiği Dahhâk b. Süfyân'ın kendilerinin İslâm'ı kabul etmelerine vesile olduğunu ifade etmişlerdir.²⁸⁷

Heyette Bulunanlar:

İbn Sa'd'ın on üç kişiden oluştuğunu belirttiği heyetten dört isme ulaşabildik.

1. Cebbar b. Sülmâ (جبار بن سلمى)²⁸⁸
2. Lebid b. Rebîa (ليبيد بن ربيعة)²⁸⁹
3. Mutî' b. Âmir b. Avf (مطيع بن عامر بن عوف)²⁹⁰
4. Sem'ân b. Hâlid (سمعان بن خالد)²⁹¹

7. BENÎ BEKKÂ (بنو البكاء) HEYETİ

Benî Bekkâ'ya mensup üç kişiden oluşan bir heyet H. 9 yılında Medine'ye gelmişlerdir.²⁹² Bu üç kişi; o sırada yüz yaşında olan Muâviye b. Sevr b. Ubâde ile oğulları Bişr ve Fucey' b. Abdullah idi. Beraberlerinde Amr el- Bekkâî'nin kölesi A'sam da bulunmaktaydı.²⁹³ Hz. Peygamber onun adını Abdurrahman olarak değiştirmiş ve kendisi Suffe ehline katılmıştır.²⁹⁴

Hz. Peygamber'le görüşen heyet Müslüman olmuş ve kabilelerine geri dönmüşlerdir.

²⁸⁷ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 300.

²⁸⁸ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 300; Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. II, s. 578; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. I, s. 388.

²⁸⁹ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 300; Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. I, s. 54; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. I, s. 414-416; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 538-541.

²⁹⁰ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. V, s. 202; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. X, s. 108. Hz. Peygamber el- Âs b. Âmir (العاص بن عامر) olan ismini Mutî' olarak değiştirmiştir. Bkz. **Üsdü'l-gâbe**, C. III, s. 106.

²⁹¹ Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. III, s. 1454; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. IV, s. 1534; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. II, s. 531; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. V, s. 157.

²⁹² Taberî, **Tarih**, C. II, s. 191.

²⁹³ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 304.

²⁹⁴ Şâmî, **Sübülü'l-hüdâ** C. VI, s. 280.

Heyette Bulunanlar:

1. Abd Amr el-Esamm (Abdurrahman) (عبد عمرو الأصم البكائي)²⁹⁵
2. Bişr b. Muâviye b. Sevr (بشر بن معاوية)²⁹⁶
3. Fücey‘ b. Abdullah (الفجيع بن عبد الله)²⁹⁷
4. Mâiz b. Mücâlid b. Sevr (مايز بن مجالد بن ثور البكائي)²⁹⁸
5. Mücâlid b. Sevr (مجالد بن ثور)²⁹⁹
6. Muâviye b. Sevr (معاوية بن ثور)³⁰⁰

8. BENÎ TÛCÎB (بنو تجيب) HEYETİ

On üç kişiden oluşan Benî Tüçîb heyeti de Medine’ye H. 9. yılında gelenler arasındadır. Beraberlerinde topladıkları zekât paralarından getiren heyet, Hz. Peygamber’in bunu fakirlerine niçin dağıtmadıklarını sorması üzerine; bunun dağıtılardan arta kalan kısım olduğunu söyleyerek, Hz. Peygamber’in takdir ve övgüsünü kazanmışlardır.³⁰¹

Hz. Peygamber’e sorular sorup, dinlerini öğrenmek için çaba sarf etmeleri de Allah Resûlü’nün onlara duyduğu sevgiyi artırmıştır. Kendisinden sadece dua isteyen bir gence özel olarak dua etmiştir.³⁰² Hz. Bilâl’den onları en güzel şekilde ağırlamalarını istemiş ve en değerli hediyelerle onları yurtlarına uğurlamıştır.³⁰³

Heyette Bulunanlar:

On üç kişiden oluştuğu ifade edilen heyetten sadece bir isme ulaşılabilmektedir.

²⁹⁵ İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. I, s. 304.

²⁹⁶ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, C. I, s. 308; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. I, s. 494.

²⁹⁷ İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. I, s.305; C. VI, s. 46; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, C. IV, s. 370.

²⁹⁸ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, C. V, s. 9; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. IX, s. 35.

²⁹⁹ Ebû Nuaym, *Ma‘rifetü’s-sahâbe*, C. V, s. 2605; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, C. V, s. 63-64.

³⁰⁰ Ebû Nuaym, *Ma‘rifetü’s-sahâbe*, C. I, s. 394; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, C. V, s. 216; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. X, s. 117.

³⁰¹ İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. I, s. 323.

³⁰² Zürkânî, *Şerh ale’l-Mevâhibi’l-Ledünniyye*, C. V, s. 203.

³⁰³ Şâmî, *Sübülü’l-hüdâ*, C. VI, s. 285; Nadir Özkuyumcu, “Tüçîb (Benî Tüçîb)”, *DİA*, C. XLI, s. 457.

Nuaym b. Cenâb et-Tucîbî (نعيم بن جناب التنجيبي)³⁰⁴

9. BENÎ BELÎ (بنو بلي) HEYETİ

H. 9 yılının Rebûlevvel ayında Medine'ye gelmişlerdir. Belî kabilesinden olup Medine'de oturan Ruveyfi' b. Sâbit el-Belevî onları kendi evinde misafir edip, Hz. Peygamberle görüştürmüştür. Heyetin en yaşlısı olan Ebu'd-Dabîs, Hz. Peygamber'e İslâm dinini seçtiklerini söylemiştir. Heyettekiler ona bazı sorular yöneltip cevaplarını almışlardır.³⁰⁵ Bir süre Medine'de kaldıktan sonra Allah Resûlüne veda ederek aldıkları hediyelerle birlikte Medine'den ayrılmışlardır.³⁰⁶

Heyette Bulunanlar:

Ebu'd- Dabîs (أبو الضبيس البلوي)³⁰⁷

10. BENÎ BEHRÂ (بنو بهراء) HEYETİ

Benî Behrâ'dan on üç kişilik bir heyet H. 9 yılında Yemen'den Medine'ye gelmişler Mikdâd b. Amr'ın evinde konaklamışlardır.³⁰⁸ Hz. Peygamber'le görüşüp, bir süre Medine'de kalmışlar, İslâm dini ile ilgili bilgi almışlardır. Daha sonra kendilerine sunulan hediyelerle birlikte ülkelerine dönmüşlerdir.³⁰⁹

Heyette bulunanların isimleri ile ilgili bir bilgiye rastlanmamıştır.

11. BENÎ TAĞLİB (بنو تغلب) HEYETİ

Benî Tağlîb heyeti Müslüman ve Hıristiyanlardan oluşan on altı kişilik bir grup halinde hicretin 9. yılında Medine'ye gelmişlerdir. Remle bt. Hâris'in konağında ağırlandırlardır. Hıristiyan olan Benî Tağlîblilerle Hz. Peygamber,

³⁰⁴ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. V, s. 360.

³⁰⁵ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 330.

³⁰⁶ Zürkânî, **Şerh ale'l-Mevâhibi'l-Ledünniyye**, C. V, s. 217; Ahmet Önkâl, "Belî (Benî Belî)", **DİA**, C. V, s. 414-415.

³⁰⁷ İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. XI, s.198. İsim İbn Sa'd'da Ebû'd-Dabbâb (أبو الضباب) olmasına rağmen, İbn Hacer Ebû'd-Dabîs (أبو الضبيس) olarak kaydetmiştir.

³⁰⁸ Taberî, **Tarih**, C. II, s. 191.

³⁰⁹ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 331; Abdülkerim Özeydın, "Behrâ (Benî Behrâ)", **DİA**, C. V, s. 356

çocuklarını vaftiz etmemek şartıyla, Hıristiyan olarak kalabilecekleri konusunda anlaşma yapmıştır. Müslüman olanlar ise, hediyeler verilerek uğurlanmışlardır.³¹⁰

Heyette Bulunanlar:

Sadece bir isim bulunabilmiştir.

Atiyye b. Hısn et-Tağlibî (عطية بن حصن التغلبي)³¹¹

12. BENÎ SA'D B. BEKR (بنو سعد بن بكر) HEYETİ

İbn Abbas'ın rivayetine göre,³¹² Sa'd b. Bekroğulları kabilesi, Dımâm b. Sa'lebe'yi³¹³ hicrî beşinci yılın Recep ayında Hz. Peygamber'e göndermişlerdir. İbn Hişam'a göre ise H. 7. veya 9. yılda gelmiştir.³¹⁴

Dımâm b. Sa'lebe Hz. Peygamber'e bazı sorular sorup, cevaplar almıştır. Bu rivayette geçen ifadelerin farklılığından dolayı İbn İshak, Dımâm b. Sa'lebe'nin Medine'ye geldiği tarihin Medine döneminin sonları olduğunu beyan etmiştir. İbn Kayyım ise; bu rivayette hac bahsinin de geçmiş olmasının Dımâm'ın Medine'ye hac farz olduktan sonra geldiğini gösterdiğini, fakat bunun uzak bir ihtimal olduğunu ve muhtemelen bu bölümün bazı râviler tarafından metne eklendiğini yani idrac olduğunu ifade etmektedir.³¹⁵

Sonuç olarak; hac, zekât gibi Medine dönemi sonunda farz olan konuları Dımâm b. Sa'lebe hadisinden çıkarırsak, H. 5. yılda geldiğini, çıkarmazsak, H. 7. yılda geldiğini kabul etmemiz gerekecektir.

Heyette Bulunanlar:

Dımâm b. Sa'lebe (ضمام بن ثعلبة)³¹⁶

³¹⁰ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 315; İbn Kesîr, **es-Sîre**, C. III, s. 114; Casim Avcı, "Tağlib (Benî Tağlib)", **DİA**, C. XXXIX, s. 374.

³¹¹ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 48; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VI, s. 430.

³¹² İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 299.

³¹³ Ali Yardım, "Dımâm b. Sa'lebe", **DİA**, C. IX, s. 273.

³¹⁴ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. III, s. 57.

³¹⁵ İbn Kayyım, **Zâdu'l-Meâd**, C. III, s. 647-648; İbn Kesir, **el-Bidâye ve'n-nihâye**, C. VII, s. 283-284

³¹⁶ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 299; İbn Hişam, **es-Sîre**, C. II, s. 573; Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. III, s. 1543; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. V, s. 404.

Bu kabileden gelen başka bir isme rastlanmamıştır.

13. BENÎ CÜZÂM (بنو جذام) HEYETİ

Hayber'in fethinden önce Cüzamoğullarının Benî Dabîb koluna mensup on kişilik bir heyet Medine'ye gelerek Müslüman olmuşlardır. Başlarında bulunan Rufâa b. Zeyd'e ülkesine dönerken halkını İslâm'a davet etmesi için Hz. Peygamber bir de mektup vermiştir.³¹⁷

Fakat Hz. Peygamber'in Heraklius'a gönderdiği elçisinin dönüş yolunda bazı Cüzamoğulları tarafından soyulması, yine Benî Cüzâm'ın Mûte savaşında Hz. Peygamber'e karşı Hıristiyanlar safında savaşması bütün kabilenin Müslüman olmadığını ortaya koymaktadır. Amr b. As başkanlığındaki İslâm ordusunun Zâtü's-Selâsil'de Cüzamoğullarını mağlup etmesinden bir sene sonra Tebük seferi sırasında Hz. Peygamber'le görüşmeye gelen Cüzâm reisleri İslâm dinine girmişlerdir.³¹⁸

Heyette Bulunanlar:

1. Adî b. Abd Süvâe (عدي بن عبد سواء)³¹⁹
2. Adî b. Ümeyye (عدي بن أمية بن الضييب الجذامي)³²⁰
3. Bâ'ce b. Zeyd (بعجة بن زيد الجذامي)³²¹
4. Enîf b. Mülle (أنيف بن ملة)³²²
5. Hayyân b. Mülle (حيان بن ملة)³²³
6. Kays b. Zeyd el-Cüzâmî (قيس بن زيد الجذامي)³²⁴
7. Mâlik b. Ahmer el-Cüzâmî (مالك بن أحمر الجذامي)³²⁵

³¹⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 354.

³¹⁸ Ahmet Önkal, "Cüzâm (Benî Cüzâm)", *DİA*, C. VIII, s.149.

³¹⁹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. IV, s. 15; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VI, s. 403.

³²⁰ İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VI, s. 397.

³²¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 299; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. II, s. 6.

³²² Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. I, s. 347; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 205; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. I, s. 341.

³²³ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. II, s. 98; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. III, s. 131.

³²⁴ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. IV, s. 448; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VIII, s. 396.

8. Nâmiye b. Safâre (نامية بن صفاره الضبي)³²⁶
9. Nu'mân b. Ebî Ce'âl (النعمان بن أبي جعال الضبي)³²⁷
10. Rufâa b. Zeyd (رفاعة بن زيد بن وهب الجذامي)³²⁸
11. Süveyd b. Zeyd (سويد بن زيد الجذامي)³²⁹
12. Ümeyye b. Safâre (أمية بن صفارة)³³⁰

14. HİMYER MELİKLERİ (الحميريون) VE BENÎ RUHÂ (بنو رها) HEYETİ

Yemen’de 525 yılına kadar hüküm sürmüş olan Himyeriler, sonrasında küçük emirlikler halinde varlıklarını sürdürmekteydiler. Hz. Peygamber bu Himyer melikleriyle mektuplaşmış ve onlara elçi göndermiştir.³³¹

H. 9 yılında Hz. Peygamber Tebük seferinden döndüğünde Himyer Melikleri Mâlik b. Mürâre er-Ruhâvî’yi Medine’ye gönderip Müslüman olduklarını bildirmişlerdir.³³² Mâlik b. Mürâre’nin mensubu olduğu Mezhic’in Ruhâ kolu da onun önderliğinde İslâm’ı kabul etmişlerdir.³³³ Hz. Peygamber, Hâris b. Abdilkülâl, Nuaym b. Abdilkülâl ile Muâfir, Hemdân ve Zîruayn yöneticisi Nuaym’a mektup göndermiştir.³³⁴

Heyette Bulunanlar:

Mâlik b. Mürâre dışında üç isme daha ulaşılmıştır.

³²⁵ İbn Abdilberr, *el- İstîâb*, C. III, s. 1345; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. V, s. 9; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. IX, s. 36.

³²⁶ İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. X, s. 337.

³²⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. V, s. 345; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. X, s. 358.

³²⁸ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. II, s. 1080-1081; İbn Abdilberr, *el- İstîâb*, C. II, s. 499-500; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. II, s. 271; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. III, s. 443.

³²⁹ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. III, s. 1399; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. II, s. 566; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. V, s. 193.

³³⁰ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 179; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. I, s. 321.

³³¹ Hüseyin Algül, “Himyerîler”, *DİA*, C. XVIII, s. 62-63.

³³² Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ* C. VI, s. 323.

³³³ Casim Avcı, “Mezhîc (Benî Mezhîc)”, *DİA*, C. XXIX, s. 543.

³³⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 356; İbn Hudeyde, *el-Misbâhu'l-mudî*, C. II, s. 263-266.

1. Ebrehe b. Sabbâh (أبرهة بن الصباح)³³⁵
2. Ebrehe b. Şerahbîl (أبرهة بن شرحبيل)³³⁶
3. Hevze b. Urfuta el-Himyerî (هوزة بن عرفطة)³³⁷
4. Mâlik b. Mürâre er-Ruhâvî (مالك بن مرارة الرهاوي)³³⁸

15. BENÎ DÂR (بنو الدار) HEYETİ

Dâroğulları Hz. Peygamber Tebük Seferinden döndükten sonra on kişilik bir heyet göndererek Müslüman olduklarını bildirmişlerdir.

Temîm ed-Dârî³³⁹ Hz. Peygamber'e eğer Şam'ı fethederse, çevrelerindeki iki Rum köyünü kendilerine hibe etmesini istediklerini söylemiş ve bu konuda bir de ferman yazısı almıştır.³⁴⁰

Heyette Bulunanlar:

İbn Sa'd'da on kişiden bahsedilmesine rağmen kaynaklarda bu heyetle gelen on üç kişinin ismine ulaştık.

1. Abdurrahmân b. Mâlik (عبد الرحمن بن مالك)³⁴¹
2. Abdülmelik b. Ebû Bekr (عبد الملك بن أبي بكر)³⁴²
3. Cebele b. Mâlik (جبله بن مالك)³⁴³
4. Ebû Hind b. Abdullah (أبو هند بن عبد الله الداري)³⁴⁴

³³⁵ Ruaynî, *Câmî*, C. I, s. 277; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. I, s. 224.

³³⁶ İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. I, s. 223- 224.

³³⁷ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. V, s. 2761; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. V, s. 438.

³³⁸ İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. III, s. 1358-1359; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. II, s. 215; C. V, s. 49; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. III, s. 384.

³³⁹ Mahmut Yeşil, "Temîm ed-Dârî ve Rivâyetleri", *S.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXI, Konya 2006, s. 91-114.

³⁴⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 343.

³⁴¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. III, s. 507; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VI, s. 307.

³⁴² İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VI, s. 327.

³⁴³ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 394- 395; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. II, s. 128.

5. Fâkih b. Nu‘mân (الفاكه بن النعمان)³⁴⁵
6. Hâni’ b. Habîb (هانئ بن حبيب)³⁴⁶
7. Mürâr b. Mâlik (مرار ابن مالك بن سواد)³⁴⁷
8. Nuaym b. Evs (نعيم بن أوس)³⁴⁸
9. Nuaym b. Zeyd et-Temîmî (نعيم بن زيد التميمي)³⁴⁹
10. Saffâr b. Rebîa (صفار بن ربيعة بن دراع)³⁵⁰
11. Tayyib b. Abdullah (الطيب بن عبد الله الداري)³⁵¹
12. Temîm b. Evs ed-Dârî (تميم الداري)³⁵²
13. Yezîd b. Kays (يزيد بن قيس بن خارجة)³⁵³

16. BENÎ KİNÂNE (بنو كنانة) HEYETİ

Hız. Peygamber Tebük Seferi için hazırlık yaptığı sırada Benî Kinâne kabilesinden Vâsile b. Eska‘ el-Leysî temsilci olarak Medine’ye gelmiştir. İman ettiğini söyledikten sonra, Hız. Peygamber’in sevdiği şeyleri sevmek, sevmediği şeyleri ise sevmemek üzere ona biat etmiştir.³⁵⁴ Tebük seferine katılan Vasîle b.

³⁴⁴ Ebû Nuaym, *Ma‘rifetü’s-sahâbe*, C. I, s. 191; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. IV, s. 1773; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, C. VI, s. 341. Berr b. Abdullah b. Rezîn de (بُرُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَزِينَ) denmektedir. Bkz. Ebû Nuaym, *Ma‘rifetü’s-sahâbe*, C. I, s. 436; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, C. I, s. 266; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. I, s. 465.

³⁴⁵ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, C. IV, s. 370; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VIII, s. 271. İbn Hacer, Rifâe b. Nû’mân (رفاعة بن النعمان) olarak da ayrıca yer vermiştir. Bkz. *el-İsâbe*, C. III, s. 446.

³⁴⁶ İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. X, s. 424.

³⁴⁷ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, C. V, s. 140-141. İsmi hakkında farklı görüşler mevcuttur. Bkz. İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. IV, s. 1470; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, C. V, s. 154.

³⁴⁸ Ebû Nuaym, *Ma‘rifetü’s-sahâbe*, C. III, s. 1575; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. IV, s. 1507; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, C. V, s. 360; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. X, s. 369.

³⁴⁹ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, C. V, s. 361; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. X, s. 370.

³⁵⁰ İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. I, s. 343.

³⁵¹ Ebû Nuaym, *Ma‘rifetü’s-sahâbe*, C. I, s. 191; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, C. III, s. 99.

³⁵² İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. VII, s. 408; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. I, s.193; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. II, s. 59.

³⁵³ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, C. V, s. 522.

³⁵⁴ İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. I, s. 305.

Eska', sonrasında Ashab-ı Suffe'ye katılmış ve üç sene kadar Hz. Peygamber'e hizmet ettiği belirtilmiştir.³⁵⁵

Heyette Bulunanlar:

Tek bir isme ulaşılmıştır.

Vâsile b. Eska' el-Leysî (وائلة بن الأسقع الليثي)³⁵⁶

17. BENÎ HEMDÂN (بنو همدان) HEYETİ

İbn Sa'd'ın naklettiğine göre; Benî Hemdân'dan Kays b. Mâlik el-Erhâbî el-Hemdânî hicretten önce Mekke'de Hz. Peygamber ile görüşerek Müslüman olmuş ve kavminin de İslâm'a girmesine katkı sağlamıştır.³⁵⁷ Hz. Peygamber bir ahidnâme hazırlayarak, onu kabilesine emir tayin etmiş ve namaz kılıp, zekât verdikleri müddetçe Allah ve Resûlünün himâyesinde olacaklarını ifade etmiştir.³⁵⁸

Yine İbn Sa'd'da geçtiğine göre bir başka Hemdânlı Abdullah b. Kays b. Ümmü Gazâl da hicretten önce Hz. Peygamber'in yanına gelip İslâm'ı kabul etmiş, fakat geri dönerken yolda öldürülmüştür.³⁵⁹

Hz. Peygamber Tebük seferinden Medine'ye döndüğü günlerde Meâfir ve Hemdân kabileleri Medine'ye bir heyet göndererek Müslüman olmuşlardır. Başlarında bulunan Mâlik b. Nemat'a Hz. Peygamber, bir de yazılı belge vermiştir.³⁶⁰

Heyette Bulunanlar:

1. Abdullah b. Kays b. Ümmü Gazâl (عبد الله بن قيس بن أم غزال)³⁶¹
2. Âmir b. Şehr (عامر بن شهر)³⁶²

³⁵⁵ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. IV, s. 1564.

³⁵⁶ Vâkıdî, **Megâzî**, C. III, s. 1028; İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 305; Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. V, s. 2715.

³⁵⁷ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 340.

³⁵⁸ Mustafa Fayda, "Hemdân (Benî Hemdân)", **DİA**, C. XVII, s. 180.

³⁵⁹ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s.341.

³⁶⁰ İbn Hişâm, **es-Sîre**, C. II, s. 597-598; İbn Abdirabbih, **el-Ikdü'l-ferîd**, C. I, s. 295.

³⁶¹ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 341.

³⁶² İbn Abdilberr, **el- İstîâb**, C. II, s. 792.

3. Amr b. Eyfa' (عمرو بن أيفع بن كرب)³⁶³
4. Dımâm b. Zeyd (ضمام بن زيد بن ثوابة)³⁶⁴
5. Ecméd b. Acyân el-Hemdânî (أحمد بن عجيان الهمداني)³⁶⁵
6. Hamza b. Mâlik (حمزة بن مالك من ذي مشعار)³⁶⁶
7. Kays b. Mâlik (قيس بن مالك بن سعد)³⁶⁷
8. Mâlik b. Eyfa' (مالك بن أيفع)³⁶⁸
9. Mâlik b. Hamra b. Eyfa' (مالك بن حمرة بن أيفع)³⁶⁹
10. Mâlik b. Mürre el-Hemdânî (مالك بن مرة الهمداني)³⁷⁰
11. Mâlik b. Nemat (مالك بن نمط)³⁷¹
12. Mâlik b. Ubâde el-Hemdânî (مالك بن عبادة الهمداني)³⁷²
13. Nemat b. Kays (نمط بن قيس الهمداني)³⁷³
14. Ukbe b. Nemr (عقبة بن نمر الهمداني)³⁷⁴
15. Umeyre b. Mâlik el- Hârifî (عميرة بن مالك الخارفي)³⁷⁵

³⁶³ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 211; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VII, s. 9.

³⁶⁴ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. III, s. 58; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. V, s. 405.

³⁶⁵ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. I, s. 144; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. I, s. 82; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. I, s. 234.

³⁶⁶ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. II, s. 73; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. III, s. 189. İbn Hacer, isminin Hamza değıl, Hamra (حمرة بن مالك) olduğunu ifade etmiştir. Bkz. **el-İsâbe**, C. III, s. 109.

³⁶⁷ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 340; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VIII, s. 386.

³⁶⁸ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1347; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. V, s. 13.

³⁶⁹ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1349; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. V, s. 20.

³⁷⁰ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1359. İbnü'l-Esîr, Mâlik b. Mizrad (مالك بن مزرد) olarak yer vermiştir. Bkz. **Üsdü'l-gâbe**, C. V, s. 50.

³⁷¹ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1360.

³⁷² İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1353; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. V, s. 31; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. IX, s. 53.

³⁷³ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. V, s. 527; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. V, s. 375; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. X, s. 384. Mâlik b. Nemt el-Hemedânî (مالك بن نمط) ile aynı kişi olduğuna dair bkz. İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1359; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. V, s. 51.

³⁷⁴ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1077; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 48; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VI, s. 445.

18. BENÎ FEZÂRE (بنو فزارة) HEYETİ

Câhiliye döneminin önemli kabilelerinden olan Benî Fezâre, Medine-Suriye arasında her iki ticaret yolunu da tehdit edebilecek stratejik bir konumda bulunmaktaydı.³⁷⁶

H. Peygamber Tebük'ten döndüğünde H. 9 yılında on küsur kişilik Benî Fezâre heyeti Medine'ye gelmiş ve Müslüman olduklarını bildirmişlerdir. Heyet üyelerinin isteği üzerine Hz. Peygamber onlar için yağmur duasında bulunmuş ve hediyelerle yurtlarına göndermiştir.³⁷⁷

Heyette Bulunanlar:

On küsur kişi oldukları ifade edilen Fezâre heyetinden üç kişinin ismi tespit edilebilmiştir:

1. El-Hurr b. Kays b. Hısn (الحر بن قيس بن حصن)³⁷⁸
2. Hârice b. Hısn (خارجة بن حصن)³⁷⁹
3. Uyeyne b. Hısn (عيينة بن حصن)³⁸⁰

19. BENÎ MÜRRE (بنو مرة) HEYETİ

Benî Mürre heyeti, Tebük Seferi dönüşünde H. 9 yılında on üç kişilik bir heyet olarak Hâris b. Avf başkanlığında gelmişlerdir. Bölgelerindeki kuraklık ve kıtlıktan dolayı Hz. Peygamber'den yağmur duası istemişler ve Hz. Peygamber onlar

³⁷⁵ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 323.

³⁷⁶ Mehmet Ali Kapar, "Fezâre (Benî Fezâre)", **DİA**, C. XII, s. 538.

³⁷⁷ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 297.

³⁷⁸ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 297; Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. II, s. 896; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. I, s. 403-404; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. I, s. 576-577; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. III, s. 51. İbnü'l-Esîr ve İbn Hacer'in verdiği bilgiye göre; el-Askerî tarafından Hâris b. Kays (الحارث بن كيس) bu heyetteki kişi olarak gösterilmiştir. Fakat bu bilgi yanlıştır. Doğrusu el-Hurr b. Kays'tır (الحر بن قيس بن حصن). Bkz. İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. I, s. 502; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. III, s. 172.

³⁷⁹ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. II, s. 103; Bkz. **el-İsâbe**, C. III, s. 195.

³⁸⁰ Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. IV, s. 2247; C. IV, İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, s. 353-354; İbn Hacer, **el-İsâbe**, İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1249-1250.

için yağmur duasında bulunmuştur. Hediyelerle onları memleketlerine uğurlamışlardır.³⁸¹

Heyette Bulunanlar:

On üç kişiden oluştuğu ifade edilen heyetten ulaşabildiğimiz isimler üç tanedir.

1. Hâris b. Avf (الحارث بن عوف)³⁸²
2. Sâriye b. Evfâ (سارية بن أوفى)³⁸³
3. Velîd b. Züfr (الوليد بن زفر)³⁸⁴

20. BENÎ SAKÎF (بنو ثقف) HEYETİ

H. 8 yılında Hz. Peygamber'in Tâif kuşatmasının ardından gönlüne İslâm sevgisi düşen Urve b. Mes'ûd Medine'ye gelerek Müslüman olmuş, kavmini de hak dine çağırarak isterken onlar tarafından öldürülmüştür.³⁸⁵

Urve'nin öldürülüşü, Hevâzin lideri Mâlik b. Avf'ın³⁸⁶ Müslüman olduktan sonra Tâif başta olmak üzere çevredeki kabileleri sıkıştırması ve pek çok kabilenin İslâm dinini kabul etmesi, Sakîf halkını zor durumda bırakmıştır. Müslümanlarla başa çıkmalarının mümkün olmadığını anlayınca H. 9 yılında Tebük dönüşü Ramazan ayında, Abdüyâlejl b. Amr başkanlığında altı kişilik bir heyeti Hz. Peygamber'e göndermişlerdir.³⁸⁷ Benî Sakîf Müslüman olmak için, namaz ve zekâtтан muaf tutulmak, kendi idarecileri tarafından yönetilmek, Lât putuna dokunulmaması, içki ve faize izin verilmesi, cihada katılmamak ve öşür vermemek gibi şartlar ileri sürmüşlerdir. Hz. Peygamber bunlardan sadece bir süreliğine zekât vermeme ve cihada katılmama şartlarını kabul etmiştir. Yaşça en küçükleri olmasına

³⁸¹ İbn Sa'ad, *Tabakât*, C. I, s. 297-298; İbn Kayyim, *Zâdu'l-meâd*, C. III, s. 661; Zürkânî, *Şerh ale'l-Mevâhibi'l-ledünniyye*, C. V, s. 217.

³⁸² İbn Sa'ad, *Tabakât*, C. I, s. 298; İbn Abdilberr, *el-İstîfâb*, C. I, s. 88; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe* C. I, s. 500.

³⁸³ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. II, s. 364; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. V, s. 3.

³⁸⁴ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. V, s. 466.

³⁸⁵ Süheylî, *Ravzü'l-ünüf*, C. VII, s. 413; Süyûtî, *el-Hasâisu'l-kübrâ*, C. II, s. 24.

³⁸⁶ Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Mâlik b. Avf", *DİA*, C. XXVII, s. 504-505.

³⁸⁷ Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, C. II, s. 186.

rağmen; İslâm ahkâmını öğrenme ve uygulama konusunda en istekli ve en maharetlileri olan Osman b. Ebi'l-Âs'ı onlara emir tayin etmiştir.³⁸⁸

Tâif'e dönen Sakîfliler kısa bir süre sonra İslâm'ı tamamen benimsemişler ve zekât ve cihadla ilgili yükümlülüklerini de yerine getirmeye başlamışlardır.³⁸⁹

Heyette Bulunanlar:

Kaynaklarda aşağıdaki isimlerin Sakif heyetinde olduğu kaydedilmiştir:

1. Abdurrahmân b. Ebî Akîl (عبد الرحمن بن أبي عقيل)³⁹⁰
2. Abdüyâlejl b. Amr (عبد ياليل بن عمرو)³⁹¹
3. Ebü'l- Müleyh b. Urve (أبو المليح بن عروة)³⁹²
4. Evs b. Avf (أوس بن عوف)³⁹³
5. Evs b. Huzeyfe (أوس بن حذيفة) veya Evs b. Ebî Evs (أوس بن أبي أوس)³⁹⁴
6. Hakem b. Amr b. Vehb (الحكم بن عمرو بن وهب)³⁹⁵
7. Hıfâf b. Nadle (خفاف بن نضلة بن عمرو)³⁹⁶
8. Kârib b. Esved b. Mesûd (قارب بن الأسود بن مسعود)³⁹⁷

³⁸⁸ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 540; Zürkânî, *Şerh ale'l-Mevâhibi'l-ledünniyye*, C. V, s. 128-129.

³⁸⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 312-314; Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Sakîf (Benî Sakîf)", *DİA*, C. XXXVI, s. 11.

³⁹⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. V, s. 41; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. IV, s. 1843; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. II, s. 841-842; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. III, s. 491; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VI, s. 289-290. Abdurrahmân b. Ümmi'l-Hakem (عبد الرحمن بن أم الحكم) ile aynı kişi oldukları düşünülse de İbnü'l-Esîr ayrı kişiler oldukları görüşündedir. Bkz. *Üsdü'l-gâbe*, C. III, s. 451.

³⁹¹ İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. III, s. 1007; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. III, s. 529; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VI, s. 328.

³⁹² İbn Sa'd, *Tabakât*, C. V, s. 504; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. 4, s. 397; C. VI, s. 315; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VIII, s. 310.

³⁹³ İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. I, s. 120; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 222.

³⁹⁴ İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C.V, s. 110; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 214.

Evs b. Huzeyfe ile Evs b. Ebî Evs'in hatta Evs b. Avf'ın tek bir kişi olduğuna dair görüşler için bkz. Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. I, s. 305; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 214-216; 222; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. I, s. 358.

³⁹⁵ Vâkidî, *Megâzî*, C. III, s. 963; İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 539.

³⁹⁶ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. II, s. 986; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. II, s. 172; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. III, s. 315.

³⁹⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. IV, s. 396; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VIII, s. 310.

9. Kenâne b. Abdüyâleyl (كنانة بن عبد ياليل)³⁹⁸
10. Mevhib b. Abdullah (موهب بن عبد الله)³⁹⁹
11. Nümeyr b. Haraşa b. Rebîa (نمير بن خرشة بن ربيعة)⁴⁰⁰
12. Osman b. Ebü'l Âs (عثمان بن أبي العاص)⁴⁰¹
13. Rebîa b. Abdüyâleyl (ربيعة بن عبد ياليل)⁴⁰²
14. Rebîatü'l-Eczem es-Sekâfî (ربيعة الأجدم الثقفي)⁴⁰³
15. Sâlif b. Osman (سالف بن عثمان)⁴⁰⁴
16. Süfyan b. Abdullah (سفيان بن عبد الله)⁴⁰⁵
17. Süfyân b. Atiyye (سفيان بن عطية)⁴⁰⁶
18. Şerîd b. Süveyd es-Sekâfî (الشريد بن سويد الثقفي)⁴⁰⁷
19. Şurahbîl b. Gaylân b. Seleme (شرحبيل بن غيلان بن سلمة)⁴⁰⁸
20. Temîm b. Cürâşe (تميم بن جراشة)⁴⁰⁹

³⁹⁸ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1330; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 528; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. IX, s. 8.

³⁹⁹ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. V, s. 299; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. X, s. 191.

⁴⁰⁰ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 312-314; C. VII, s. 51; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. IV, s. 1511; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. X, s. 384-385.

⁴⁰¹ Taberî, **Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk**, C. II, s. 180; Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. IV, s. 1962; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1035; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. III, s. 600; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VI, s. 381.

⁴⁰² İbn Hişâm, **es-Sîre**, C. I, s. 39; Süheylî, **Ravzü'l-ünüf**, C. I, s. 128-129.

⁴⁰³ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. II, s. 247; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. IV, s. 433.

⁴⁰⁴ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. II, s. 366; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. V, s. 6-7.

⁴⁰⁵ Vâkıdî, **Megâzî**, C. III, s. 963; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. II, s. 630; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. II, s. 475; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. V, s. 107.

⁴⁰⁶ Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. III, s. 1389; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. II, s. 630; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. II, s. 475-476; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. V, s. 109. Atiyye b. Süfyân (عطية بن سفيان) veya Alkame b. Süfyân (علقمة بن سفيان) olarak da geçtiğine dair bkz **el-İstîâb**, C. II, s. 630; **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 48.

⁴⁰⁷ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. V, s. 513; Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. III, s. 1484; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. II, s. 708; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. II, s. 589; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. V, s. 282.

⁴⁰⁸ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. II, s. 200; İbn Sa'd, **Tabakât**, C. V, s. 506; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. II, s. 594; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. V, s. 276.

⁴⁰⁹ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. I, s. 320; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. II, s. 49.

21. Urve b. Mes'ûd (عروة بن مسعود)⁴¹⁰

HİCRÎ 9 (631)

21. BENÎ RUÂS B. KİLÂB (بنو رؤاس بن كلاب) HEYETİ

H. 9. yılda Benî Ruâs b. Kılâb'dan Amr b. Mâlik ile Mâlik b. Kays b. Büceyd er-Ruâsî Medine'ye gelip Müslüman olmuşlardır.⁴¹¹ Yurtlarına dönüp halkı İslâm'a davet ettiklerinde onların Benî Ukayl'a saldırmadan Müslüman olmayacaklarını söylemeleri üzerine; Amr b. Mâlik de onlarla birlikte Müslüman olan Benî Ukayl üzerine yürümüş ve bir kişiyi öldürmüştür. Hz. Peygamber'in kendisine ceza vereceğini duyunca, bir müslümanı öldürdüğü için pişmanlık içinde Medine'ye dönmüş ve Hz. Peygamber'den af dilemiş ve affedilmiştir.⁴¹²

Heyette Bulunanlar:

Bu heyetle gelen dört isme ulaşabildik.

1. Amr b. Mâlik b. Kays (عمرو بن مالك بن قيس)⁴¹³
2. Cüneyd b. Abdurrahman (جنيد بن عبد الرحمن)⁴¹⁴
3. Hamîd b. Abdurrahman (حميد بن عبد الرحمن)⁴¹⁵
4. Mâlik b. Kays b. Büceyd (مالك بن قيس بن بجيد)⁴¹⁶

⁴¹⁰ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. IV, s. 2188; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. IV, s. 35; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VI, s. 416.

⁴¹¹ M. Asım Köksal, *İslâm Tarihi*, C. VII, s. 432.

⁴¹² İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 300-301; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, C. V, s. 90.

⁴¹³ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 300; İbn Abdilberr, *el-İstîfâb*, C. III, s. 1200; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. IV, s. 284; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VII, s. 74.

⁴¹⁴ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 451; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. II, s. 181.

⁴¹⁵ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. II, s. 77-78; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. III, s. 116.

⁴¹⁶ İbn Abdilberr, *el-İstîfâb*, C. III, s. 1358; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. V, s. 46.

22. BENÎ CA'DE (بنو جعدة) HEYETİ

H. 9 yılında İslâm dinini kabul eden Benî Ca'de Rukad (Rakkad) b. Amr'ı Hz. Peygamber'in yanına elçi olarak göndermiştir. Hz. Peygamber tarafından kendisine verimli bir arazi bağışlanan Rukad, bununla ilgili bir de belge almıştır.⁴¹⁷

Yine Ca'de kabilesine mensup olan şâir Nâbiğa el- Ca'dî de (ö. 65/685 [?]) H. 9 yılında Hz. Peygamber'in yanına gelenler arasındadır. Hz. Peygamber'e şiir okuyan Nâbiğa onun övgüsüne mazhar olmuştur. İslâm dini gelmeden önce de temiz bir yaşantı süren Nâbiğa çok uzun yıllar yaşamıştır.⁴¹⁸

Heyette Bulunanlar:

1. Er-Rakkâd b. Amr b. Rebîa (الرقاد بن عمرو)⁴¹⁹
2. Nâbiğa el-Ca'dî (النايعة الجعدي)⁴²⁰

23. BENÎ BEKR B. VÂİL (بنو بكر بن وائل) HEYETİ

Elçiler yılında (H. 9) Medine'ye bir heyet göndermişlerdir. Heyette bulunanlardan birisi Hz. Peygamber'e, Câhiliye döneminin tevhid inancına bağlı olan ünlü şairlerinden, Kuss b. Saîde'yi⁴²¹ sormuştur. Hz. Peygamber onun bu kabileden değil, İyâd kabilesinden olduğunu söyleyerek, kendisinden Ukaz panayırında dinlediği hutbeden bahsetmiştir.⁴²²

Heyette Bulunanlar:

1. Abdullah b. Mersed (عبدالله بن مرثد)⁴²³

⁴¹⁷ Nadir Özkuyumcu, "Ca'de (Benî Ca'de)", *DİA*, C. VI, s. 543.

⁴¹⁸ İbn Abdîrabbih, *el-Ikdü'l-ferîd*, C. I, s. 308-309; Zülfikâr Tüccar, "Nâbiğa el-Ca'dî", *DİA*, C. XXXII, s. 260-261.

⁴¹⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 303; Şâmî, *Subülü'l-hüdâ*, C. VI, s. 314.

⁴²⁰ İbn Abdîberr, *el-İstîfâb*, C. IV, s. 1517; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. V, s. 304-306; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. X, s. 317-320.

⁴²¹ Mehmet Ali Kapar, "Kus b. Saide", *DİA*, C. XXVI, s. 460.

⁴²² İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 315.

⁴²³ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, C. XVIII, s. 289.

2. Esved b. İmrân el-Bekrî (الاسود بن عمران البكري)⁴²⁴
3. Hâmhâm b. Hâris el-Bekrî (خمخام بن الحارث البكري-مالك بن الحارث)⁴²⁵
4. Hassân b. Hût (حسان بن حوط)⁴²⁶
5. Mersed b. Zıbyân (مرثد بن ظبيان)⁴²⁷
6. Şihâb b. Züheyr (شهاب بن زهير)⁴²⁸
7. Yezîd b. Zıbyân (يزيد بن ظبيان)⁴²⁹

24. BENÎ SA‘D HÜZEYM (بنو سعد هذيم) HEYETİ

H. 9 yılında gelen Benî Sa‘d-Hüzeym’e mensup heyet,⁴³⁰ Hz. Peygamber’i mescidde cenaze namazı kıldırırken bulmuşlar, namaz bitene dek kenarda beklemişlerdir. Namazdan sonra Allah Rasûlü Müslüman olup olmadıklarını sormuş, olduklarını söyleyince de; niçin namaza katılmadıkları sorusunu yöneltmiştir. Henüz bîat etmedikleri için uygun olmayacağını düşündüklerini söylediklerinde ise; “Nerede Müslüman olursanız olun, Müslümanınız” demiştir. Ardından Hz. Peygamber’e bîat eden heyet mensupları, güzel bir şekilde ağırlanmışlardır.⁴³¹

Heyet mensuplarının isimleri ile ilgili bir bilgiye rastlanmamıştır.

⁴²⁴ Ebû Nuaym, **Ma‘rifetü’s-sahâbe**, C. I, s. 276; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. I, s. 91; İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-gâbe**, C. I, s. 135; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. I, s. 279.

⁴²⁵ Ebû Nuaym, **Ma‘rifetü’s-sahâbe**, C. V, s. 2480; İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-gâbe**, C. II, s. 180; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. III, s. 322.

⁴²⁶ İbn Sa‘d, **Tabakât**, C. I, s. 315; İsim diğer Tabakât kaynaklarında (حسان بن حوط) olarak geçmektedir. Bkz. İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-gâbe**, C.II, s.11; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. III, s. 57.

⁴²⁷ Ebû Nuaym, **Ma‘rifetü’s-sahâbe**, C. V, s. 2563-2565; İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-gâbe**, C.V, s.143; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. X, s. 55.

⁴²⁸ Ebû Nuaym, **Ma‘rifetü’s-sahâbe**, C. III, s. 1479; İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-gâbe**, C. II, s. 610; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. V, s. 300.

⁴²⁹ İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-gâbe**, C. II, s. 180.

⁴³⁰ Taberî, **Târîhu’l-ümem ve’l-mülûk**, C. II, s. 192.

⁴³¹ İbn Sa‘d, **Tabakât**, C. I, s. 329; Adem Apak, “Sa‘dü-Hüzeym (Benî Sa‘dü-Hüzeym)”, **DİA**, C. XXXV, s. 435.

25. NECRAN (نجران) HRİSTİYANLARI HEYETİ

H. 9 veya 10 yılında Necran'dan bir heyet Medine'ye Hz. Peygamber'le görüşmeye gelmişlerdir.⁴³² On dördü ileri gelenlerden olmak üzere toplam altmış kişiden oluşan heyet mescide girerek doğuya doğru namaz kılmaya başlamışlar, Hz. Peygamber müdahale edilmesini istememiştir. İslâm dinine girmemişler, cizye vermeyi kabul etmişlerdir.⁴³³

Heyetle Hz. Peygamber arasındaki tartışmalar Âl-i İmran Sûresi'nden içinde mübâhale ayeti de⁴³⁴ bulunan seksen ayetin nâzil olmasına sebep teşkil etmiştir.⁴³⁵

Heyette Bulunanlar:

1. Âkîb-Abdülmesîh en-Necrânî (العاقب عبد المسيح النجراني)⁴³⁶
2. Ebü'l-Hâris b. Alkame (أبو الحارث بن علقمة)⁴³⁷
3. Evs b. Hâris (أوس بن الحارث)⁴³⁸
4. Kays b. Vehrez veya Kays b. Ebî Vedîa' (قيس بن أبي وداعة-قيس بن وهرز)⁴³⁹
5. Kürz b. Alkame (كوز بن علقمة)⁴⁴⁰
6. Seyyid b. Hâris (السيد بن الحارث)⁴⁴¹

⁴³² İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 357.

⁴³³ Şâmî, **Sübülü'l-hüdâ**, C. VI, s. 416.

⁴³⁴ (فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ) “Sana (gerekli) bilgi geldikten sonra artık kim bu konuda seninle tartışacak olursa, de ki: “Gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı çağıralım. Biz de siz de toplanalım. Sonra gönülden dua edelim de, Allah'ın lânetini (aramızdan) yalan söyleyenlerin üstüne atalım.” (Âl-i İmran 3/61).

⁴³⁵ Şâmî, **Sübülü'l-hüdâ**, C. VI, s. 418. Daha fazla bilgi için Bkz. Mustafa Fayda, “Hz. Peygamber'in Necranlı Hıristiyanlarla Görüşmesi ve Mübâhale” , **İslâm İlimleri Dergisi** (Yayınlanmıyor), Ankara 1975, sayı: 2, s. 143-149.

⁴³⁶ İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VIII, s. 394; C. VI, s. 325.

⁴³⁷ İbn Hişâm, **es-Sîre**, C. II, s. 210; İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 164.

⁴³⁸ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 157.

⁴³⁹ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**; C. IV, s. 478; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VIII, s. 394.

⁴⁴⁰ İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VIII, s. 447-448. İsmi Kürz b. Alkame (كوز بن علقمة) olarak da bilinmektedir. Bkz. İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**; C. IV, s. 530.

7. Şemerdil b. Kubâs (الشمردل بن قباث)⁴⁴²

8. Zeyd b. Kays (زيد بن قيس)⁴⁴³

HİCRÎ 10 (631)

26. BENÎ HAS'AM (بنو خنعم) HEYETİ

Has'am'lıların yurdundaki Kâbe'ye rakip gösterilen Zülhalesa putunun Hz. Peygamber'in emriyle H. 10 yılı Ramazan ayında, Cerîr b. Abdullah⁴⁴⁴ tarafından yıkılmasının ardından Has'am ileri gelenlerinin de içinde bulunduğu bir heyet İslâmiyet'i kabul etmek üzere Medine'ye gelmiştir.⁴⁴⁵

Hz. Peygamber heyettekilerin isteği üzerine onlar için bir ahitnâme kaleme aldırılmıştır.⁴⁴⁶

Heyette Bulunanlar:

1. As'as b. Zahr (عنتع بن زحر)⁴⁴⁷
2. Enes b. Müdrîk (أنس بن مدرك)⁴⁴⁸
3. Hâris b. Abdişems (الحارث بن عبد شمس)⁴⁴⁹

27. BENÎ SADİF (بنو صدف) HEYETİ

H. 10 yılında⁴⁵⁰ Vedâ Haccı sırasında on küsur kişilik bir heyet olarak gelmişlerdir. Selâm vermeden oturmaları üzerine; Hz. Peygamber kendilerini

⁴⁴¹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. V, s. 202.

⁴⁴² Süyûtî, *el-Hasâisu'l-kübrâ*, C. II, s. 40; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. V, s. 296.

⁴⁴³ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 157.

⁴⁴⁴ Mustafa Fayda, "Cerîr b. Abdullah", *DİA*, C. VII, s. 410-411.

⁴⁴⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 348; Hüseyin Algül, "Has'am (Benî Has'am)", *DİA*, C. XVI, s. 281-282.

⁴⁴⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 286.

⁴⁴⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 348.

⁴⁴⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 195; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. I, s. 331-333.

⁴⁴⁹ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. II, s. 812; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 493.

⁴⁵⁰ Taberî, *Tarîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, C. II, s. 200.

Müslüman olanların selam vermesi gerektiği konusunda uyarmış, bunun üzerine ayağa kalkıp selâm vererek oturmuşlardır. Özellikle namaz konusunda bilgi almışlardır.⁴⁵¹

Heyette Bulunanlar:

Bu heyetten sadece bir isme ulaşabildik.

Câbir b. Mâcid es-Sadeffî (جابر بن ماجد الصدفی)⁴⁵²

28. BENÎ HÂRİS B. KA'B (بنو الحارث بن كعب) HEYETİ

H. 10 yılında Hz. Peygamber, Hâlid b. Velid'i Hârisoğullarını İslâm'a davet etmesi için Necran'a göndermiştir. Benî Hâris halkı İslâm'ı kabul edince Hâlid b. Velid bunu Hz. Peygamber'e haber vermiş ve onun isteği üzerine Benî Hâris heyeti ile birlikte Medine'ye dönmüştür.⁴⁵³ Heyettekiler Hz. Peygamber'e de müslüman olduklarını bildirmişler ve Medine'de bir süre ikamet edip dinlerini öğrendikten sonra yurtlarına dönmüşlerdir. Hz. Peygamber, Kays b. Husayn'ı onlara emir tayin etmiş,⁴⁵⁴ Amr b. Hazm'ı da Kur'an ve fıkıh öğretmesi ve zekâtlarını toplaması için yanlarında göndermiştir.⁴⁵⁵

Heyette Bulunanlar:

1. Abde b. Müshir el-Hârisî (عبدة بن مسهر الحارثي)⁴⁵⁶
2. Abdülhâris b. Enes (عبد الحارث بن أنس الحارثي)⁴⁵⁷
3. Abdullah b. Abdü'l-Medân (عبد الله بن عبد المدان)⁴⁵⁸

⁴⁵¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 329; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, C. V, s. 94.

⁴⁵² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 381; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. II, s. 112.

⁴⁵³ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 339.

⁴⁵⁴ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, C. XVIII, s. 307.

⁴⁵⁵ Taberî, *Tarîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, C. II, s. 195; Mustafa Ağırman, "Hâris b. Ka'b (Benî Hâris b. Ka'b)", *DİA*, C. XVI, s. 198.

⁴⁵⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 340; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. IV, s. 1298; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. III, s. 536; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VI, s. 333.

⁴⁵⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. III, s. 432; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VI, s. 241-242. Hz. Peygamber Abdülhâris olan adını Abdullah veya Abdurrahman olarak değiştirmiştir. Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VI, s. 249.

4. Abdullah b. Kudâd (عبد الله بن قداد الحارثي)⁴⁵⁹
5. Abdullah b. Kurayt ez- Ziyâdî (عبد الله بن قريط الزيادي)⁴⁶⁰
6. Amr b. Abdullah ed-Dabâbî (عمرو بن عبد الله الضبابي)⁴⁶¹
7. Beşîr el-Hârisî (بشير الحارثي)⁴⁶²
8. Hanî b. Yezîd b. Nûheyk (هانئ بن يزيد الحارثي)⁴⁶³
9. Husayn b. Yezîd b. Şeddâd (حصين بن يزيد بن شداد)⁴⁶⁴
10. Kays b. Husayn (قيس بن الحصين ذو الغصة)⁴⁶⁵
11. Şeddâd b. Abdullah el- Kanânî (شداد بن عبد الله القناني)⁴⁶⁶
12. Yezîd b. Abdülmedân (يزيد بن عبد المدان)⁴⁶⁷
13. Yezîd b. Muhacel (يزيد بن المحجل)⁴⁶⁸

⁴⁵⁸ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. V, s. 528; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 943; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. III, s. 307; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VI, s. 141.

⁴⁵⁹ İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VI, s. 183; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. III, s. 372. Abdullah b. Kudâd (عبد الله بن قداد) olarak da bilinmektedir. Bkz. İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VI, s. 184; İbn Sa'd, **Tabakât**, C. V, s. 529.

⁴⁶⁰ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 978; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. III, s. 373. İbnü'l-Esîr Abdullah b. Kudâd ile aynı kişi olabileceğini belirtmiştir. Bkz. **Üsdü'l-gâbe**, C. III, s. 373.

⁴⁶¹ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 265; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1191; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VII, s. 57.

⁴⁶² Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. I, s. 406; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. I, s. 177; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. I, s. 288; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. II, s. 4.

⁴⁶³ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 926; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. V, s. 398-399; C. VI, s. 176.

⁴⁶⁴ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. I, s. 354; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. II, s. 39; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. III, s. 86.

⁴⁶⁵ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1286; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 443; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VIII, s. 360.

⁴⁶⁶ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. V, s. 529; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. II, s. 695; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. II, s. 587; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. V, s. 268.

⁴⁶⁷ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. V, s. 528; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. IV, s. 1578; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. V, s. 518.

⁴⁶⁸ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. V, s. 529; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. V, s. 525.

29. BENÎ HAVLÂN (بنو خولان) HEYETİ

On kişiden oluşan Havlân heyeti H. 10 yılı Şaban ayında Hz. Peygamber'in yanına gelerek kendilerinin kavimleri adına temsilci olarak geldiklerini ve topluca İslâm'ı kabul ettiklerini haber vermişlerdir. Remle bt. Hâris'in konağında birkaç gün kalarak, İslâm'ın temel esaslarını öğrenmişlerdir.⁴⁶⁹ Hediyelerle uğurlanmışlar, kabilelerine dönünce ilk iş olarak Ümyânüs⁴⁷⁰ adlı büyük putlarını kırmışlardır.⁴⁷¹

Heyette Bulunanlar:

On kişi olduğu söylenen heyetten iki ismi belirleyebildik.

1. Abd Radî el- Havlânî, Ebû Mükennef (عبد رضي الخولاني)⁴⁷²
2. Süfyân b. Vehb el-Havlânî (سفيان بن وهب الخولاني)⁴⁷³

30. BENÎ GÂMİD (بنو غامد) HEYETİ

H. 10 yılı Ramazan ayında on kişiden oluşan bir heyetle Hz. Peygamber'in huzuruna gelmişler ve İslâm dinine girmişlerdir.⁴⁷⁴ Hz. Peygamber onlara İslâm'ın emir ve yasaklarını içeren bir yazı vermiştir. Bütün heyetlere olduğu gibi onlara da hediyeler verilmiş ve ülkelerine geri dönmüşlerdir.⁴⁷⁵

Heyette Bulunanlar:

1. Abdüşems b. Hâris el-Ğâmidî (عبد شمس بن الحارث-أبو ظبيان)⁴⁷⁶
2. Hacn b. Murakkı' (الحجن ابن المرقع)⁴⁷⁷

⁴⁶⁹ Zürkânî, *Şerh ale'l-Mevâhibi'l-ledünniyye*, C. V, s. 219.

⁴⁷⁰ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. I, s. 80.

⁴⁷¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 324; Kasım Kırbıyık, "Havlân (Benî Havlân)", *DİA*, C. XVI, s. 537.

⁴⁷² Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. IV, s. 1894; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. III, s. 520; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. I, s. 224.

⁴⁷³ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. III, s. 1387; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. II, s. 631; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. II, s. 480; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. V, s. 113.

⁴⁷⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 345.

⁴⁷⁵ Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, C. VI, s. 390.

⁴⁷⁶ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. VI, s. 195; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VI, s. 320; C. XI, s. 214. Hz. Peygamber ismini Abdullah olarak değiştirmiştir. Bkz. *el-İsâbe*, C. VI, s. 44.

3. Umeyr b. Hâris el-Ezdî (عمير بن الحارث الأزدي)⁴⁷⁸
4. Abdüşems b. Affif b. Züheyr (عبد شمس بن عفيف ابن زهير)⁴⁷⁹
5. Cündüb b. Züheyr (جندب بن زهير)⁴⁸⁰
6. Cündüb b. Ka‘b (جندب بن كعب)⁴⁸¹
7. Hâris b. el-Hâris (الحارث بن الحارث)⁴⁸²
8. Züheyr b. Maşî el-Ezdî (زهير بن مخشى الازدي)⁴⁸³

31. BENÎ GASSÂN (بنو غسان) HEYETİ

Benî Gassan’dan üç kişilik bir heyet H. 10 yılı Ramazan ayında Medine’ye gelip müslüman olmuşlardır. Yurtlarına döndüklerinde halkın İslâm dinine girmeyeceğini anlayınca, kendilerinin Müslüman olduklarını saklamışlardır. Hatta iki tanesi bu şekilde vefat etmiştir.⁴⁸⁴

İsimleri ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır.

32. BENÎ BECÎLE (بنو بجيلة) HEYETİ

Cerîr b. Abdullah el-Becelî⁴⁸⁵ başkanlığında H. 10 yılı Ramazan ayında Medine’ye gelen yüz elli kişilik Becîle heyeti Hz. Peygamber’e biat etmiş ve İslâm

⁴⁷⁷ İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-gâbe**, C. I, s. 567.

⁴⁷⁸ İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-gâbe**, C.IV, s. 306. İbnü’l-Esîr “Umeyr b. Hâris el-Ezdî” nin tercemesinde kavminden bir grupla birlikte Hz. Peygamber’in yanına gittiklerini zikrettikten sonra, beraberinde Hacn b. Murakkı‘, Mihnef b. Süleym, Abdullah b. Süleym, Abdüşems b. Affif b. Züheyr, Cündüb b. Züheyr, Cündüb b. Ka‘b, Hâris b. el-Hâris, Züheyr b. Maşî ve el- Haris b. Âmir’in bulunduğunu belirtmiştir. Bu isimlerden Mihnef b. Süleym (مخنف ابن سليم), Abdullah b. Süleym (ابن عبد الله سليم) ve el- Hâris b. Âmir (الحارث بن عامر) hakkında ayrıca bir bilgiye ulaşamadık.

⁴⁷⁹ İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VI, s. 320.

⁴⁸⁰ İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-gâbe**, C. I, s. 443, İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. II, s. 173.

⁴⁸¹ İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. II, s. 176.

⁴⁸² İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-gâbe**, C. I, s. 470.

⁴⁸³ İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-gâbe**, C. II, s. 317; İbn Hacer, **el-İsâbe**; C. IV, s. 20.

⁴⁸⁴ İbn Sa‘d, **Tabakât**, C. I, s. 338.

⁴⁸⁵ İbn Abdilberr, **el-İstîfâb**, C. I, s. 237.

dinini kabul etmişlerdir.⁴⁸⁶ Bu arada Benî Becîle'nin bir kolu olan Ahmes'ten de Kays b. Ğurbe el-Ahmesî⁴⁸⁷ başkanlığında iki yüz elli kişilik bir heyet gelerek İslâm dinine girmişlerdir.⁴⁸⁸

Heyette Bulunanlar:

Heyetlere başkanlık edenler dışında bir isme ulaşamadık.

1. Cerîr b. Abdullah (جرير بن عبد الله البجلي)⁴⁸⁹
2. Kays b. Ğurbe el-Ahmesî (قيس بن غربة الأحمسي)⁴⁹⁰

33. BENÎ EZD (بنو الأزد) HEYETİ

Umân'daki nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan ve aynı zamanda geniş ve güçlü bir kavim olan Ezd'in farklı kolları değişik zamanlarda Hz. Peygamber'e heyetler göndererek Müslüman olmuştur.⁴⁹¹

Ezd'den Sûrad b. Abdullah başkanlığında on küsur kişilik bir heyet H. 10 yılda Medine'ye gelerek İslâm dinine girmişlerdir. Konuşma ve tavırlarıyla Hz. Peygamber'in takdirlerini kazanmışlardır. Medine'de on gün kadar kalıp, İslâm dini hakkında bilgi edinmişlerdir. Hz. Peygamber Sûrad b. Abdullah'ı emîr tayin ederek, Yemenli müşriklere karşı mücadele etmelerini istemiştir.⁴⁹²

Heyette Bulunanlar:

On kişiden fazla oldukları belirtilen heyetten sekiz isme ulaşabildik.

1. Abdülkayyûm Ebû Ubeyde el-Ezdî (عبد القيوم أبو عبيدة الأزدی)⁴⁹³

⁴⁸⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 347.

⁴⁸⁷ DİA maddesinde Kays b. Azrâ el-Ahmesî (قيس بن عزة) olarak geçen ismin İbn Sa'd'ın *Tabakât*'ında bu şekilde yer almasına rağmen, çalıştığımız diğer kaynaklarda bu sahabiye Kays b. Ğurbe el-Ahmesî olarak yer verildiğini gördük. Biz de bu şekilde almayı tercih ettik.

⁴⁸⁸ Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, C. VI, s. 261; Mustafa Fayda, "Becîle (Benî Becîle)", *DİA*, C. V, s. 287.

⁴⁸⁹ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. II, s. 591-592; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. I, s. 237-240; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*; C. I, s. 409; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. II, s. 142-144.

⁴⁹⁰ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. IV, s. 466; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VIII, s. 382.

⁴⁹¹ Hüseyin Algül, "Ezd (Benî Ezd)", *DİA*, C. XII, s. 46.

⁴⁹² İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 587; İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 337; Zürcânî, *Şerh ale'l-Mevâhibi'l-ledünniyye*, C. V, s. 226-229.

⁴⁹³ İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. IV, s. 1712; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. III, s. 525; C. VI, s. 220.

2. Abdurrahmân Ebû Râşid el-Ezdî (عبد الرحمن أبو راشد الأزدي)⁴⁹⁴
3. Ebyad b. Hammâl el-Meâribî (أبيض بن حمال)⁴⁹⁵
4. Kayyûm Ebû Yahyâ el-Ezdî (قيوم أبو يحيى الأزدي)⁴⁹⁶
5. Surâd b. Abdullah el- Ezdî (صرد بن عبد الله)⁴⁹⁷
6. Süveyd b. Hâris (سويد بن الحارث)⁴⁹⁸
7. Züâle b. Avkale el-Yemânî (ذؤالة بن عوقلة اليماني)⁴⁹⁹

34. EBNÂ (الأبناء) HEYETİ

Hız. Peygamber, Yemen bölgesinde bulunan Ebnâ'dan Medine'ye gelerek Müslüman olan Vebr b. Yuhannes'i halkını İslâm'a davet etmesi için Yemen'e geri göndermiştir.⁵⁰⁰ Heraklius karşısında yenilgiye uğrayan İran'dan yardım ümidini kesen Ebnâ halkı, Mekke'nin fethiyle birlikte günden güne gücü artan Hız. Muhammed'in otoritesine boyun eğme gereği duymuşlardır.⁵⁰¹ Hicrî 10 yılında San'a valisi Bazan ile birlikte Ebnâ halkı Müslüman olmuştur ve bunu bildirmek üzere Medine'ye bir heyet göndermişlerdir.⁵⁰²

Heyette Bulunanlar:

1. Fîrûz ed-Deylemî (فيروز الديلمي)⁵⁰³

⁴⁹⁴ Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. IV, s. 1864; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. II, s. 832; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğâbe**, C. III, s. 458.

⁴⁹⁵ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. V, s. 523; Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. I, s. 331; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. I, s. 138; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğâbe**, C. I, s.72-73; Ruaynî, **Câmî**, C. I, s. 156.

⁴⁹⁶ Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. IV, s. 2362; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğâbe**, C. IV, s. 480.

⁴⁹⁷ Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. III, s. 1527-1528; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. II, s. 737; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğâbe**, C. III, s. 17; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. V, s. 348.

⁴⁹⁸ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğâbe**, C. II, s. 565; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. V, s. 192.

⁴⁹⁹ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğâbe**, C. II, s. 216; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. III, s. 385.

⁵⁰⁰ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. V, s. 553.

⁵⁰¹ Mustafa Fayda, "Ebnâ", **DİA**, C. X, s. 78-79.

⁵⁰² Taberî, **Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk**, C. II, s. 209.

⁵⁰³ Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. IV, s. 2297; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C.III, s. 1264-1266; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğâbe**, C. IV, s. 393-394; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VIII, s. 293.

2. Vebr b. Yuhannes (وبر بن يحنس)⁵⁰⁴

35. BENÎ TAYY (بنو طي) HEYETİ

H. 9 yılında Hz. Peygamber, Hz. Ali'yi Tayy kabilesine göndermiş ve Fels putunu tahrip etmesini istemiştir. Hâtim et-Tâî'nin oğlu Adî b. Hâtim⁵⁰⁵ ailesi ile birlikte kaçmış, fakat kız kardeşi Seffâne Hz. Ali'nin esir aldığı kişilerle birlikte Medine'ye getirilmiştir. Hz. Peygamber onu tanıyınca, babası Hâtim'i överek onu serbest bırakmıştır. Seffâne geri döndüğünde Adî'yi ikna ederek Hz. Peygamber'in yanına götürmüştür ve Adî b. Hâtim İslâm'ı kabul etmiştir.⁵⁰⁶

Tayy kabilesinin on beş kişilik heyeti, Zeyd el-Hayl başkanlığında yine H. 9 yılında Medine'ye gelmişler ve Müslüman olduklarını bildirmişlerdir. Hz. Peygamber onun ismini Zeyd el-Hayr olarak değiştirmiş ve onlara bazı arazileri tahsis etmiştir.⁵⁰⁷

Heyette Bulunanlar:

1. Adî b. Hâtim et-Tâî (عدي بن حاتم)⁵⁰⁸
2. Câbir b. Zâlim (جابر بن ظالم)⁵⁰⁹
3. Kaîn b. Halîd et-Tarâîfî (قعين بن خالد الطريفى)⁵¹⁰
4. Kabîsa b. Esved b. Âmir (قيصة بن الاسود ابن عامر)⁵¹¹
5. Hâris b. Mâlik (الحارث بن مالك الطائي)⁵¹²

⁵⁰⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. V, s. 553.

⁵⁰⁵ İbnü'l Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. II, s. 260-261; Ali Yardım, "Adî b. Hâtim et-Tâî", *DİA*, C. I, s. 380.

⁵⁰⁶ İbn İshak, *es-Sîre*, C. I, s. 287; Süheylî, *Ravzü'l-ünûf*, C. VII, s. 478.

⁵⁰⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 321- 323; Zürkânî, *Şerh ale'l-Mevâhibi'l-Ledünniyye*, C. V, s. 157-158; Adem Apak, "Tayy (Benî Tayy)", *DİA*, C. XL, s. 187.

⁵⁰⁸ İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. III, s. 1057; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. IV, s. 490; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. IV, s. 10; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VI, s. 398.

⁵⁰⁹ İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. I, s. 223; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. II, s. 105; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 376.

⁵¹⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 321; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VIII, s. 352.

⁵¹¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. IV, s. 401; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VIII, s. 315.

⁵¹² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 505; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. III, s. 142.

6. Kays b. Cahder b. Sa'lebe (قيس بن جحدر بن ثعلبة)⁵¹³
7. Kays b. Cerve (قيس بن جروة)⁵¹⁴
8. Kays b. Halife et-Tarâifi (قيس بن خليفة الطرائفي)⁵¹⁵
9. Kusayy b. Zâlim (قصي بن ظالم بن خزيمة)⁵¹⁶
10. Mâlik b. Abdullah b. Hayberî (مالك بن عبد الله بن خبيري)⁵¹⁷
11. Rebtes b. Âmir (ريتس بن عامر)⁵¹⁸
12. Velîd b. Câbir b. Zâlim (الوليد بن جابر بن ظالم)⁵¹⁹
13. Vizr b. Sedûs (وزر بن سدوس)⁵²⁰
14. Zeyd el-Hayl b. Mûhelhel (زيد الخيل بن مهلهل - زيد الخير)⁵²¹

36. BENÎ ÂMİR B. SA'SAA (بنو عامر بن صعصعة) HEYETİ

Benî Amir'den hicretin onuncu yılında⁵²² Medine'ye temsilci olarak gelen Amir b. Tufeyl, Erbed b. Kays (Mıkyes) ve Cebbar b. Sülmâ kavimlerinin ileri gelenlerinden idiler. Âmir ve Erbed, Hz. Peygamber'in yanına onu öldürme düşüncesi ile gelmelerine rağmen dönüş yolunda hayatlarını kaybetmişlerdir.⁵²³

⁵¹³ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1284; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 439; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VIII, s. 35.

⁵¹⁴ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 440; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VIII, s. 357.

⁵¹⁵ İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VIII, s. 362.

⁵¹⁶ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 427.

⁵¹⁷ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. V, s. 32; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. IX, s. 53.

⁵¹⁸ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. II, s. 242; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. II, s. 505.

⁵¹⁹ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 280; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. IV, s. 551; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. V, s. 466.

⁵²⁰ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C.V, s. 465; İbn Sa'd Vizr b. Câbir b. Sedûs (وزر بن جابر بن سدوس) olarak nakletmiştir. Bkz. **Tabakât**, C. I, s. 321.

⁵²¹ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 321; Taberî, **Târîhul-ümem ve'l-mülûk**, C. II, s. 203; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. II, s. 559; C. IV, s. 55.

⁵²² Taberî, **Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk**, C. II, s. 402.

⁵²³ İbn Hişâm, **es-Sîre**, C. II, s. 568-569; İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 311.

Bunun dışında Benî Âmir'den farklı heyetlerde gelerek İslâm dinine girenler olmuştur. İslâm dini hakkında bilgi almışlar, Allah Rasûlü ile birlikte namaz kılmışlardır.⁵²⁴

Heyette Bulunanlar:

1. Abdullah b. Âmir b. Üneys (عبد الله بن عامر بن أنيس)⁵²⁵
2. Abdullah b. Rebîa b. Ağfel (عبد الله بن ربيعة بن الأغفل)⁵²⁶
3. Abdullah eş-Şihhîr Ebû Mutarrif (عبد الله الشخير أبو مطرف)⁵²⁷
4. Addâ' b. Hâlid b. Hevze (العداء بن خالد بن هوذة)⁵²⁸
5. Alkame b. Ulâse (علقمة بن علاثة)⁵²⁹
6. Âmir b. Tufeyl b. Mâlik (عامر بن الطفيل بن مالك)⁵³⁰
7. Amr b. Âmir (عمرو بن عامر)⁵³¹
8. Cebbâr b. Sülmâ (جبار بن سلمى)⁵³²
9. Ebû Afif Abdülmelik Urs b. Âmir (أبو عفيف عبد الملك عرس)⁵³³
10. Ebu'l-Â'lâ el-Âmirî (أبو العلاء العامري)⁵³⁴
11. Erbed b. Kays (أربد بن قيس)⁵³⁵

⁵²⁴ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 311.

⁵²⁵ Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. III, s. 1730; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. III, s. 290; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VI, s.121.

⁵²⁶ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 895; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. III, s.232.

⁵²⁷ İbn Sa'd, **Tabakât**; C. I, s. 311.

⁵²⁸ İbn Sa'd, **Tabakât**; C. VII, s. 51; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1237; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VI, s. 394.

⁵²⁹ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1088; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**; C. IV, s. 94; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VI, s. 466.

⁵³⁰ Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. III, s. 1640; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. III, s. 124; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VIII, s. 133.

⁵³¹ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 263; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VII, s. 55.

⁵³² İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. I, s. 229-230; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. II, s. 119; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**; C. I, s. 388.

⁵³³ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 23; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VI, s. 409.

⁵³⁴ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. VI, s. 236; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. XI, s. 270.

12. Hevze b. Hâlid b. Rebîa (هودة بن خالد بن ربيعة)⁵³⁶
13. Harmele b. Hâlid b Hevze (حرملة بن خالد بن هودة)⁵³⁷
14. Harmele b. Hevze (حرملة بن هودة بن خالد)⁵³⁸
15. Servân b. Fezâre (ثروان بن فزارة)⁵³⁹
16. Kays b. Âsım b. Esed (قيس بن عاصم بن أسد)⁵⁴⁰
17. Kürz b. Esâme (كرز بن أسامة)⁵⁴¹
18. Mevle b. Kesîf (موله بن كثيف)⁵⁴²
19. Nüheyk b. Kusayy (نهيك بن قصي)⁵⁴³

37. BENÎ KİNDE (بنو كندة) HEYETİ

Eş'as b. Kays başkanlığındaki kalabalık Kinde heyeti H. 10 yılında Medine'ye gelerek Müslüman olmuşlardır. Hz. Peygamber'in yanına girdiklerinde üzerlerinde bulunan ipekli elbiseleri onun uyarısıyla çıkarmışlardır. Hediyelerle yurtlarına uğurlanmışlardır.⁵⁴⁴

⁵³⁵ Taberî, *Târîhu'l- ümem ve'l-mülûk*, C. II, s. 203; Süyûtî, *el-Hasâisu'l-kübrâ*, C. II, s. 29. İbn Sa'd Erbed b. Kays b. Mâlik (أريد بن قيس بن مالك) yerine, Erbed b. Rebîa b. Mâlik (أريد بن ربيعة بن مالك) olarak bahsetmektedir. Bkz. *Tabakât*, C. I, s. 311.

⁵³⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*; C. I, s. 310.

⁵³⁷ İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. III, s. 44.

⁵³⁸ İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. I, s. 338; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 584; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. III, s. 46.

⁵³⁹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 348; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. II, s. 76.

⁵⁴⁰ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. IV, s. 458.

⁵⁴¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. IV, s. 493; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. IX, s. 3. İbnü'l-Esîr, Küreyz b. Üsâme (كريبز بن أسامة) olarak da yer vermiştir. Bkz. *Üsdü'l-gâbe*, C. IV, s. 498.

⁵⁴² Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. V, s. 2645; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. IV, s. 1487; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. V, s. 298-299.

⁵⁴³ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. V, s. 383; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. X, s. 388.

⁵⁴⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 328; Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Kinde" (Benî Kinde), *DİA*, C. XXVI, s. 38.

Heyette Bulunanlar:

1. Abdullah b. Ebî Kürb (عبد الله بن أبي كرب)⁵⁴⁵
2. Abdullah b. Râşid el-Kindî (عبد الله بن راشد الكندي)⁵⁴⁶
3. Adî b. Hemmâm (عدي بن همام بن مرة)⁵⁴⁷
4. Afif b. Ma'dikerib el-Kindî (عفيف بن معدي كرب الكندي)⁵⁴⁸
5. Ales b. Esved (علس بن الأسود الكندي)⁵⁴⁹
6. Ales b. Nû'mân (علس بن النعمان)⁵⁵⁰
7. Cebele b. Ebî Kürb (جيلة بن أبي كرب)⁵⁵¹
8. Cifşîş b. Nû'mân el-Kindî (جفشيش بن النعمان الكندي)⁵⁵²
9. Ebû Kurra b. Muâviye (أبو قررة بن معاوية)⁵⁵³
10. Esved b. Seleme (الأسود بن سلمة بن حجر)⁵⁵⁴
11. Eş'as b. Kays (الأشعث بن قيس بن معدي كرب)⁵⁵⁵

⁵⁴⁵ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. III, s. 380; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VI, s. 191.

⁵⁴⁶ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. III, s. 231; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VI, s. 68.

⁵⁴⁷ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1061; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 21; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VI, s. 406.

⁵⁴⁸ Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. IV, s. 2218; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1341; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 53; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VI, s. 435. Kaynaklarda Şerahbîl b. Ma'dikerib (شرحبيل بن معد يكراب) olarak da yer almaktadır. Bkz. İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. II, s. 594; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. V, s. 276.

⁵⁴⁹ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1245; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 89; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VI, s. 462.

⁵⁵⁰ İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VI, s. 462. İbnü'l-Esîr; Yezîd b. Nû'mân ve Hucr b. Nû'mân ile birlikte Hz. Peygamber'e geldiği söylenen Ales b. Nû'mân (علس بن النعمان) ve ile burada geçen Ales b. Esved (علس بن الأسود) in aynı kişiler olabileceği görüşündedir. İbn Hacer ise farklı kişiler olabileceklerini ifade etmiştir. Bkz. İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 89.

⁵⁵¹ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. I, s. 394.

⁵⁵² Cifşîş b. El-Esved el-Kindî de denmiştir. İkisinin de aynı kişi olduğu söylenmiştir. Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. II, s. 639; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. I, s. 276-277; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. I, s. 426; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. II, s. 158.

⁵⁵³ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. VI, s. 267; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. XI, s. 290.

⁵⁵⁴ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. I, s. 133; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. I, s. 278.

12. Hâris b. Hâni' (الحارث بن هانيء)⁵⁵⁶
13. Hâris b. Saîd (الحارث بن سعيد)⁵⁵⁷
14. Hânî' b. Adî (هانيء بن عدي)⁵⁵⁸
15. Hanî b. Hâris b. Cebele (هانيء بن الحارث بن جبلة)⁵⁵⁹
16. Hucr b. Adî (حجر بن عدي بن معاوية)⁵⁶⁰
17. Hucr b. Nu'mân (حجر بن النعمان)⁵⁶¹
18. Hucr b. Yezîd b. Seleme (حجر بن يزيد بن سلمة)⁵⁶²
19. İbrahim b. Kays el-Kindî (إبراهيم بن قيس)⁵⁶³
20. İmruülkays el-Kindî (امراً القيس بن عابس الكندي)⁵⁶⁴
21. Kays b. Abdullah b. Kays (قيس بن عبد الله بن قيس)⁵⁶⁵
22. Ma'dikerb b. Hâris (معد يكرب بن الحارث)⁵⁶⁶
23. Ma'dikerb b. Şerâhîl (معد يكرب بن شراحيل)⁵⁶⁷
24. Merzibân b. Nu'man (مرزبان بن النعمان بن امرئ القيس)⁵⁶⁸
25. Mirdâs b. Nüheyk (مرداس بن نهيك)⁵⁶⁹

⁵⁵⁵ İbn Sa'd, **Tabakât**; C. VI, s. 22; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. I, s. 133; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. I, s. 151.

⁵⁵⁶ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. I, s. 513.

⁵⁵⁷ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. I, s. 483.

⁵⁵⁸ İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. X, s. 424.

⁵⁵⁹ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. V, s. 396.

⁵⁶⁰ İbn Sa'd, **Tabakât**; C. VI, s. 217; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. I, s. 329; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. I, s. 565; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. III, s. 32.

⁵⁶¹ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. I, s. 566; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. III, s. 34.

⁵⁶² İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. I, s. 567; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. III, s. 34.

⁵⁶³ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. I, s. 69; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. I, s. 222.

⁵⁶⁴ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. I, s. 104; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. I, s. 175-176; Ruaynî, **Câmî**, C. I, s. 212; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. I, s. 315-316.

⁵⁶⁵ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 462; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VIII, s. 379.

⁵⁶⁶ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. V, s. 239; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. X, s. 143.

⁵⁶⁷ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. V, s. 239; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. X, s. 144.

⁵⁶⁸ İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. X, s. 62.

26. Muâviye b. Muhsin, Ebû Şecere (معاوية بن محصن أبو شجرة)⁵⁷⁰
27. Nu‘mân b. Yezîd (النعمان بن يزيد بن شرحبيل)⁵⁷¹
28. Saîd b. Şerâhîl (سعيد بن شراحيل)⁵⁷²
29. Seleme b. Esved (سلمة بن الأسود بن شجرة)⁵⁷³
30. Seleme b. Muâviye (سلمة بن معاوية)⁵⁷⁴
31. Semre b. Muâviye b. Amr (سمرة بن معاوية بن عمرو)⁵⁷⁵
32. Süfyân b. Kays el-Kindî (سفيان بن قيس الكندي)⁵⁷⁶
33. Şihâb b. Esmâ b. Mürr (شهاب بن أسماء بن مر)⁵⁷⁷
34. Yezîd b. Kays b. Hânî’ (يزيد بن قيس بن هانيء)⁵⁷⁸
35. Yezîd b. Nu‘mân (يزيد بن النعمان بن عمرو)⁵⁷⁹

38. BENÎ REHÂ (بنو رها) HEYETİ

Benî Rehâ heyeti hicretin 10. yılında on beş kişi olarak Medine’ye gelmişlerdir. Hz. Peygamber’e hediyeler sunmuşlardır. Remle bt. Hâris’in konağında kalmışlardır. Hz. Peygamber onlarla uzun uzun konuşmuştur. Heyettekiler Müslüman olup Kur’an ve farzları öğrenmişlerdir. Hz. Peygamber onlara vesika

⁵⁶⁹ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, C. V, s. 151; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. X, s. 369. Mirdâs b. Amr el-Fedekî (مرداس بن عمرو الفدكي) ile aynı kişi olduğuna dair bkz. İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, C. V, s. 148.

⁵⁷⁰ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, C. V, s. 226; C. VI, s. 173; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. X, s. 128; C. XI, s. 180.

⁵⁷¹ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, C. V, s. 359-360.

⁵⁷² Ruaynî, *Câmî*, C. III, s.17; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, C. II, s. 460; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. V, s. 91.

⁵⁷³ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, C. II, s. 493; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C.V, s. 124.

⁵⁷⁴ Ruaynî, *Câmî*, C. III, s. 64; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. V, s. 133.

⁵⁷⁵ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, C. II, s. 530; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. V, s. 156.

⁵⁷⁶ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, C. II, s. 477; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. V, s. 244. İsmiinin Seyf b. Kays (سيف بن قيس) olduğu da belirtilmiştir. Bkz. İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, C. II, s. 575- 576; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. V, s. 502.

⁵⁷⁷ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, C. II, s. 610; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. V, s. 300.

⁵⁷⁸ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, C. V, s. 523.

⁵⁷⁹ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, C. V, s. 529.

yazıp vermiş, Amr b. Sübey' e de sancak bağlamıştır. Diğer heyetlere olduğu gibi onlara da bahşişler verilmiş ve yurtlarına geri dönmüşlerdir.⁵⁸⁰

Heyette Bulunanlar:

Amr b. Sübey' (عمرو بن سبيع الرهاوي)⁵⁸¹

On beş kişi oldukları belirtilen heyetten başka bir isme ulaşamadık.

39. BENÎ GÂFİK (بنو غافق) HEYETİ

Benî Gâfik'dan bir grup Hz. Peygamber'e gelerek, Müslüman olduklarını ve zekâtlarını da yanlarında getirdiklerini söylemişlerdir. Hz. Peygamber onlara Müslümanların sahip olduğu tüm haklara sahip olacaklarını ve onların yükümlü oldukları şeylerle de yükümlü olduklarını ifade etmiştir. Allah'a iman edip, Resûlüne de tâbî olduklarını söyleyerek yurtlarına dönmüşlerdir.⁵⁸²

Heyette Bulunanlar:

1. Ivez b. Serîr el-Gâfikî (عوز بن سرير الغافقي)⁵⁸³
2. Cüleyha b. Şicâr b. Sahnâr el-Gâfikî (جليحة بن شجار بن صحار الغافقي)⁵⁸⁴

40. BENÎ MEHRE (بنو مهرة) HEYETİ

Benî Mehre'den Mehrâ b. Ebyâd başkanlığında gelen heyet İslâm'ı kabul etmiştir. Hz. Peygamber onlara hediyeler vermiş ve hakları ile sorumluluklarından bahseden bir yazı yazdırmıştır.

Sonradan Benî Mehre'den gelen temsilci Züheyr b. Kırdım da Hz. Peygamber tarafından ilgi ve ikramlarla karşılanmış, giderken kendisine binit temin edilmiş ve bir de yazı verilmiştir.⁵⁸⁵

⁵⁸⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 344.

⁵⁸¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. IV, s. 440; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VII, s. 36.

⁵⁸² İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 352; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, C. VI, s. 390.

⁵⁸³ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 352.

⁵⁸⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*; C. I, s. 352; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. II, s. 162.

Heyette Bulunanlar:

1. Mehrâ b. Ebyad (مهري بن الأبيض)⁵⁸⁶
2. Züheyr b. Kırdım (زهير بن قرضم)⁵⁸⁷

41. BENÎ HANÎFE (بنو حنيفة) HEYETİ

H. 9 veya 10 yılında Benî Hanife'den on kûsur kişilik bir heyet Hz. Peygamber'e gelerek Müslüman olduklarını bildirmişlerdir.⁵⁸⁸ Bir süre Remle bt. Hâris'in konağında misafir edilmişler ve İslâm dini ile ilgili bilgi almışlardır. Daha sonra Hz. Peygamber onları hediyelerle uğurlamıştır.⁵⁸⁹

Bu gelen heyetin içerisinde aynı kabileye mensup sonradan peygamberlik iddiasında bulunacak olan Müseylimetülkezzâb'ın bulunup bulunmadığı konusunda farklı rivayetler vardır.⁵⁹⁰

Heyette bulunan Rahhâl b. Ünfuve,⁵⁹¹ orada buldukları süre içerisinde Übeyy b. Ka'b'dan Kur'an'ı ve sünneti öğrenme konusunda en istekli davranan kişi olmasına rağmen, sonradan İslâm dininden yüz çevirmiş ve Hz. Peygamber'in Müseylime'yi peygamber olarak vasiyet ettiğine şahit olduğunu söyleyerek insanları yanıltmıştır.⁵⁹²

Heyette Bulunanlar:

1. Ak'as b. Mesleme (أقص بن سلمة)⁵⁹³
2. Ali b. Sinân (علي بن سنان)⁵⁹⁴

⁵⁸⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 354- 355; M. Âsım Köksal, *İslâm Tarihi*, C. VIII, s. 80-81.

⁵⁸⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 355; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, C. VI, s. 414.

⁵⁸⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*; C. II, s. 312. Zihbin b. Kurdam (ذهبن بن قرضم) ile aynı kişi olduğuna dair bkz. İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. II, s. 523; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. II, s. 202.

⁵⁸⁸ Taberî, *Tarîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, C. II, s.192.

⁵⁸⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 316- 317; Mehmet Ali Kapar, "Hanife (Benî Hanife)", *DİA*, C. XVI, s. 42.

⁵⁹⁰ Taberî, *Tarîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, C. II, s. 192; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, C. XVIII, s. 155; Zürkânî, *Şerh ale'l-Mevâhibi'l-ledünniyye*, C. V, s. 156.

⁵⁹¹ İbn Sa'd da ismi *Rahhâl* olarak geçmesine rağmen çoğu yerde *Reccâl* olarak geçmektedir. Asıl ismi *Nehâr*'dır. Bkz. İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. I, s. 164.

⁵⁹² Taberî, *Tarîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, C. II, s. 276.

⁵⁹³ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 317; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 168.

3. Ali b. Şeybân b. Muhrız (علي بن شيبان بن محرز)⁵⁹⁵
4. Humrân b. Câbir (حمران بن جابر)⁵⁹⁶
5. Kays b. Ma‘bed (قيس بن معبد الحنفي)⁵⁹⁷
6. Mücâa b. Mürâre (مراجعة بن مرارة)⁵⁹⁸
7. Mürâre b. Sülmâ (مرارة بن سلمى)⁵⁹⁹
8. Müseylime b. Hubeyb (مسيلمة بن حبيب)⁶⁰⁰
9. Rahhâl b. Unfüve (رحال بن عنقوة)⁶⁰¹
10. Sülmâ b. Hanzale es-Süheymî (سلمى ابن حنظلة السحيمي)⁶⁰²
11. Talk b. Ali b. Kays (طلق بن علي بن قيس)⁶⁰³
12. Yezîd b. Ma‘bed el-Hanefî (يزيد بن معبد الحنفي)⁶⁰⁴
13. Zeyd b. Ubeyde (زيد بن عبيد بن عمرو الضبيعي)⁶⁰⁵

42. BENÎ ANS (بنو عنس) HEYETÎ

Ans kabilesinin Müslüman oluşu ile ilgili kaynaklarda bilgi yoktur. Sadece bu kabileden Rebîa adlı bir kişinin Medine’ye gelerek Müslüman olduğu ve yurduna

⁵⁹⁴ İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. I, s. 317.

⁵⁹⁵ Ebû Nuaym, *Ma‘rifetü’s-sahâbe*, C. IV, s. 1971; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. III, s. 1089; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, C. IV, s. 99; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VI, s. 474.

⁵⁹⁶ Ebû Nuaym, *Ma‘rifetü’s-sahâbe*, C. II, s. 895; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, C. II, s. 65; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. III, s. 109; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C.I, s.403.

⁵⁹⁷ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, C. IV, s. 473.

⁵⁹⁸ Ebû Nuaym, *Ma‘rifetü’s-sahâbe*, C. V, s. 2621; İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. V, s. 549; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, C. V, s. 62; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. IV, s. 1458.

⁵⁹⁹ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, C. V, s. 141; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. X, s. 285.

⁶⁰⁰ İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. I, s. 316-317; Taberî, *Târîhul- ümem ve’l-mülûk*, C. II, s. 199; İbn Abdilberr, *ed-Dürer*, C. I, s. 270.

⁶⁰¹ İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. I, s. 316; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. III, s. 487.

⁶⁰² İbn Sa‘d, *Tabakât*, C.I, s. 316.

⁶⁰³ İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. V, s. 552; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. II, s. 776-777; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, C. III, s. 90.

⁶⁰⁴ Ebû Nuaym, *Ma‘rifetü’s-sahâbe*, C. V, s. 2791; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, C. V, s. 526.

⁶⁰⁵ İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. IV, s. 49.

dönerken yolda vefat ettiği bilinmektedir.⁶⁰⁶ Taberânî bu kişinin Rebîa b. Revâ olduğunu belirtmiştir.⁶⁰⁷

Heyette Bulunanlar:

Rebîa b. Revâ (ربيعة بن رواء)⁶⁰⁸

43. BENÎ MURÂD (بنو مراد) HEYETİ

Benî Murad kabilesinden Ferve b. Müseyk⁶⁰⁹ H. 10 yılında kabilesi adına Medine'ye gelerek Müslüman olmuştur. Medine'de kaldığı süre boyunca Sa'd b. Ubâde ve Hz. Peygamber'den Kur'an öğrenmiş ve İslâm dini ile ilgili bilgi almıştır. Kavmini İslâm dinine çağırarak için yurduna geri dönmüştür.⁶¹⁰

Heyette Bulunanlar:

1. Alkame b. Yezîd b. Amr (علقمة بن يزيد بن عمرو)⁶¹¹
2. Ferve b. Müseyk (فروة بن مسيك المرادي)⁶¹²

44. BENÎ ABDÛLKAYS (بنو عبد القيس) HEYETİ

Bu kabilenin Müslüman olmasıyla ilgili farklı rivayetler vardır.⁶¹³ Bu rivayetlerden anlaşılan; heyetin İslâm dini ile tanışmasının hicretin 1. yılında olduğudur. Nitekim bu kabilede İslâm'ın yayılmasında etkin olan el-Eşecc'in⁶¹⁴

⁶⁰⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 342; Mustafa Fayda, "Ans (Benî Ans)", *DİA*, C. III, s. 216- 217.

⁶⁰⁷ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, thk. Hamdi b. Abdülmecid es-Selefi, Dâru'l-Ulûm ve'l- Hikem, 1404/1983, C. V, s. 66.

⁶⁰⁸ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. II, s. 1101; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. II, s. 252; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. III, s. 422.

⁶⁰⁹ Salim Öğüt, "Ferve b. Müseyk", *DİA*, C. XII, s. 415.

⁶¹⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 327; Taberî, *Tarîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, C. II, s. 198.

⁶¹¹ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. IV, s. 2181; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. IV, s. 98; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VI, s. 473.

⁶¹² İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. III, s. 1261; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. IV, s. 381; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VIII, s. 283.

⁶¹³ Mustafa Fayda, "Abdülkays (Benî Abdülkays)", *DİA*, C. I, s. 248-249.

⁶¹⁴ El-Eşecc'in ismi hakkında farklı rivayetler mevcuttur. Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, C. VII, s. 85; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, C. VI, s. 370; Zürkânî, *Şerhu'z-Zürkânî ale'l-Mevâhibi'l-ledünniyye*, C. V, s. 139.

Müslüman olması ile ilgili değişik rivayetler mevcuttur. Bu rivayetlerden birine göre; el-Eşecc, yeğeni Amr b. Abdikays'ı bilgi alması için Hz. Peygamber Medine'ye hicret etmeden kısa bir süre önce Mekke'ye göndermiş, Amr'ın dönüşte anlattıklarından etkilenerek Müslüman olmuş, bir süre İslâm'a girdiğini gizlediyse de sonrasında on iki veya on yedi kişiyle Hz. Peygamber'e gelerek Müslüman olduğunu açıklamıştır.⁶¹⁵

Bir diğer rivayete göre ise; önce aynı kabileden Münkiz b. Vedfa, Müslüman olmuş ve kabilesine Hz. Peygamber'in gönderdiği davet mektubunu okumuş, bunun üzerine Müslüman olan el-Eşecc, H. 5 yılında veya daha öncesinde on üç- on dört kişilik bir heyetle Medine'ye gelmiştir.⁶¹⁶

İbn Sa'd'da geçtiğine göre; Hz. Peygamber'in Bahreyn halkına mektup yazıp, kendisine yirmi adam gönderilmesini istemesi üzerine el-Eşecc başkanlığında Mekke'nin fethi yılında Benî Abdülkays'dan yirmi kişilik bir heyet gelmiştir.⁶¹⁷

Aynı kabileden hıristiyan olan Cârûd b. Amr da beraberinde bir grupla gelerek İslâm dinine girenler arasındadır.⁶¹⁸

H. Peygamber'in bu kabileye gönderdiği mektuplar günümüze ulaşmıştır.⁶¹⁹

Buhârî'nin rivayet ettiği bir hadiste, Mescid-i Nebevî'den sonra Cuma namazı kılınan ilk mescidin Bahreyn'de Benî Abdülkays'ın yaşadığı bölge olan Cüvâsâ'daki bir mescid olduğu geçmektedir.⁶²⁰ Bu da onların diğer topluluklardan önce İslâm'a girdiklerini göstermektedir.⁶²¹

Heyette Bulunanlar:

İbn Sa'd'da yirmi kişi olarak belirtilmesine rağmen, tabakât kaynaklarında Benî Abdülkays heyetinde olduğu belirtilen kırk kadar isme ulaştık.

⁶¹⁵ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. V, s. 564.

⁶¹⁶ Şâmî, **Sübülü'l-hüdâ**, C. VI, s. 372; Zürkânî, **Şerhu'z-Zürkânî ale'l-Mevâhibi'l-ledünniyye**, C. V, s. 138-139.

⁶¹⁷ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 314.

⁶¹⁸ İbn Abdilberr, **ed-Dürer**, s. 271.

⁶¹⁹ Hamîdullah, **el-Vesâ'ik**, s. 176-177.

⁶²⁰ **Buhârî**, "Megâzî", 65, Hadis no: 4113.

⁶²¹ Şâmî, **Sübülü'l-hüdâ**, C. VI, s. 370.

1. Abdullah b. Avf el-Eşecc (عبد الله بن عوف الأشج)⁶²²
2. Abdullah b. Câbir el-Abdî (عبد الله بن جابر العبدي)⁶²³
3. Amr b. Beddâh el-Kaysî (عمرو بن البداح القيسي)⁶²⁴
4. Amr b. Mercûm el-Abdî (عمرو بن المرجوم العبدي)⁶²⁵
5. Câbir Ebû Abdurrahman (جابر أبو عبد الرحمن)⁶²⁶
6. Cehm b. Kasem (جهم بن قنم)⁶²⁷
7. Cûdân el-Abdî (ابن جودان - جودان العبدي)⁶²⁸
8. Cüdeyme b. Amr el-Asarî (جديمة بن عمرو العصري)⁶²⁹
9. Cüveyriyye el-Asarî (جويرية العصري)⁶³⁰
10. Ebân el-Muhâribî (أبان المحاربي)⁶³¹
11. Ebû Hayre es-Sabâhî (أبو خيرة الصباحي)⁶³²

⁶²² İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. VII, s. 85; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VI, s. 179. Asıl isminin Münzir b. Hâris (المُنْزِر بن الحَارِث) olduğu belirtilmiştir. Bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 149. Münzir b. Âiz (منفذ بن عَائِذ) olduğuna dair bilgiler de vardır. Bkz. İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. VII, s. 86; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. V, s. 281; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. X, s. 170. İsmi Münzir b. Âiz (منفذ بن عَائِذ) olduğuna dair bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. X, s. 181.

⁶²³ Ebû Nuaym, *Ma‘rifetü’s-sahâbe*, C. II, s. 549; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. III, s. 877; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. III, s. 193; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VI, s. 30; C. VI, s. 253. İsmi Abdurrahman (عبد الرحمن) olarak da geçmektedir. Bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. III, s. 443.

⁶²⁴ Ebû Nuaym, *Ma‘rifetü’s-sahâbe*, C. IV, s. 2046; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. IV, s. 211.

⁶²⁵ İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VII, s. 78.

⁶²⁶ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 379. İbn Abdilberr, adını Câbir b. Ubeyd el-Abdî (جابر بن عبيد العبدي) olarak vermiştir. Bkz. *el-İstîâb*, C. I, s. 223.

⁶²⁷ Ebû Nuaym, *Ma‘rifetü’s-sahâbe*, C. II, s. 636; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 454; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. II, s. 184.

⁶²⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 456; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. II, s. 187.

⁶²⁹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. II, s. 137. Huzeyme b. Abdiamr el-Asrî (حزيمة بن عبد عمرو العصري) olduğuna dair bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. III, s. 152.

⁶³⁰ İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. I, s. 278; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 457; C. II, s. 188. İsmi Cârîye (جارية بن جابر العصري) olarak da geçmektedir. Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. II, s. 115.

⁶³¹ İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. VII, s. 88; Ebû Nuaym, *Ma‘rifetü’s-sahâbe*, C. I, s. 307; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 61; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. I, s. 220.

⁶³² İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. IV, s. 1643; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. VI, s. 101.

12. El- Cârûd (الجارود العبدى)⁶³³
13. Eş'as b. Cûdân el-Abdî (الأشعث بن جودان العبدى)⁶³⁴
14. Gassân el-Abdî (غسان العبدى)⁶³⁵
15. Hakem b. Hayyân (الحكم بن حيان)⁶³⁶
16. Hâris b. Cündeb (الحارث بن جندب)⁶³⁷
17. Hârise b. Adî (حارثة بن عدي)⁶³⁸
18. Hassân b. Ebî Hassân el Abdî (حسان بن أبي حسان العبدى)⁶³⁹
19. Havserel- Asarî (حوثرة العصري)⁶⁴⁰
20. Hemmâm b. Rebîa (همام بن ربيعة)⁶⁴¹
21. Hemmâm b. Mâlik (همام بن مالك)⁶⁴²
22. Huzeyme b. Abd Amr (خزيمة بن عبد عمرو)⁶⁴³
23. Kays b. Nu'man el-Abdî (قيس بن النعمان العبدى)⁶⁴⁴
24. Mahrabe b. Adî (مخرابة بن عدي)⁶⁴⁵

⁶³³ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. II, s. 605; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. I, s. 262. Cârud b. Muallâ (جارود بن المعلى) veya Cârud b. Amr (الجارود بن عمرو) da dendiği hakkında bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 382-383; C. II, s. 114.

⁶³⁴ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 150.

⁶³⁵ İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. III, s. 1255; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. IV, s. 361; İbn Hacer, *el-İsâbe*; C. VIII, s. 248.

⁶³⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. VII, s. 88; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. III, s. 92.

⁶³⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*; C. V, s. 566.

⁶³⁸ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. II, s. 746; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. I, s. 310; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 522.

⁶³⁹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. II, s. 11.

⁶⁴⁰ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. II, s. 89.

⁶⁴¹ İbn Sa'd, *Tabakât*; C. V, s. 565.

⁶⁴² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. V, s. 432.

⁶⁴³ İbn Sa'd, *Tabakât*; C. V, s. 565; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. III, s. 252.

⁶⁴⁴ İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. III, s. 1302; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. IV, s. 477; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb*, C. XVIII, s. 84; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VIII, s. 393.

25. Matar b. Hilâl el-Ğanevî (مطر بن هلال الغنوي)⁶⁴⁶
26. Mezîde b. Câbir el-Abdî (مزيدة بن جابر العبدى)⁶⁴⁷
27. Muhârib b. Mezîde (محارب بن مزيدة)⁶⁴⁸
28. Münkız b. Hıbbân (منقذ بن حبان)⁶⁴⁹
29. Münzir b. Eşva‘ (المنذر بن الاشوع العبدى)⁶⁵⁰
30. Münzir b. Sâvâ (المنذر بن ساوى)⁶⁵¹
31. Müşmeric b. Hâlid es-Sa‘dî (مشمرج بن خالد السعدي)⁶⁵²
32. Nâfi‘ Ebû Süleymân (نافع أبو سليمان)⁶⁵³
33. Şihâb b. el-Metrûk (شهاب بن المتروك)⁶⁵⁴
34. Sahnâr b. Abbâs (صحار بن عباس)⁶⁵⁵
35. Subâh b. Abbâs (صباح بن عباس)⁶⁵⁶
36. Süfyân b. Havlî (سفیان بن خولي)⁶⁵⁷

⁶⁴⁵ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğâbe**, C. V, s. 129; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. X, s. 41. İbn Abdilberr ismini Mahrame b. Adî (مخرمة بن عدي) olarak vermiştir. Bkz. **el-İstîâb**, C. IV, s. 1465.

⁶⁴⁶ İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. X, s. 104.

⁶⁴⁷ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğâbe**, C. V, s. 158. İbnü'l-Esîr Mezîde b. Mâlik (مزيدة بن مالك) olarak da anıldığını ifade etmiştir.

⁶⁴⁸ İbn Sa‘d, **Tabakât**, C. V, s. 562; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğâbe**, C. V, s. 70.

⁶⁴⁹ İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. X, s. 181; İbn Sa‘d, **Tabakât**, C. I, s. 314; C.V, s. 563.

⁶⁵⁰ İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. X, s. 173.

⁶⁵¹ Ebû Nuaym, **Ma‘rifetü's-sahâbe**, C. V, s. 2518; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğâbe**, C. V, s. 280; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. X, s. 173-174; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. IV, s. 1448.

⁶⁵² İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğâbe**, C. V, s. 188-189.

⁶⁵³ Ebû Nuaym, **Ma‘rifetü's-sahâbe**, C. V, s. 2675; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğâbe**, C. V, s. 316. İbn Hacer, Nâfi b. Süleymân el-Abdî (نافع بن سليمان العبدى) olarak yer vermiştir. Bkz. **el-İsâbe**, C. X, s. 329.

⁶⁵⁴ İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. V, s. 301; İbn Sa‘d, **Tabakât**, C. V, s. 564.

⁶⁵⁵ İbn Sa‘d, **Tabakât**, C. V, s. 562; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. V, s. 335- 337 Sahnâr b. Abdülkays olarak da anılmaktadır. Bkz. İbn Hacer, **el-İsâbe**, C.V, s.338; İbn Sa‘d, **Tabakât**, C.V, s.562; C. VII, s. 87

⁶⁵⁶ İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. V, s. 333.

37. Ubeyde b. Hemmâm (عميدة بن همام)⁶⁵⁸
38. Ukbe b. Cerve el-Abdî (عقبة بن جروة العبدى)⁶⁵⁹
39. Zârî‘ b. Âmir el-Abdî (زارع بن عامر العبدى)⁶⁶⁰

45. BENÎ HİLÂL B. ÂMİR (بنو هلال بن عامر) HEYETİ

H. Peygamber’in hanımlarından H. Meymûne’nin kabilesi olan Benî Hilâl b. Âmir kabilesi heyetinin tam olarak hangi tarihte Medine’ye geldiği kaynaklarda geçmemektedir. Fakat H. Peygamber, H. Meymûne ile hicrî yedinci yılda Umretü’l-kazâ’dan sonra evlenmiştir.⁶⁶¹ Bu heyet içinde yer alan H. Meymûne’nin yeğeni Ziyâd b. Mâlik, Medine’ye gelince doğrudan teyzesinin yanına gitmiş, hatta H. Peygamber’le birlikte öğle namazı için mescide çıkmıştır.⁶⁶² Dolayısıyla heyetin H. 7. yıldan önce değil de, sonrasında hatta elçiler yılında gelmiş olması ihtimali de mevcuttur.

Heyette Bulunanlar:

1. Abd Avf b. Efram (عبد عوف ابن أصرم بن عمرو)⁶⁶³
2. Kabîsa b. Muhârik (قبیصة بن المخارق)⁶⁶⁴
3. Ziyad b. Abdullah b. Mâlik (زياد بن عبد الله بن مالك)⁶⁶⁵

⁶⁵⁷ İbn Sa’d, *Tabakât*, C. V, s. 562; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, C. II, s. 473; İbn Hacer, *el-İsâbe*; C. V, s. 105.

⁶⁵⁸ İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VIII, s. 197.

⁶⁵⁹ İbn Sa’d, *Tabakât*, C. V, s. 565; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VI, s. 437.

⁶⁶⁰ İbn Sa’d, *Tabakât*, C. VII, s. 88; Ebû Nuaym, *Ma’rifetü’s-sahâbe*, C. III, s. 1236; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, C. II, s. 289; İbn Hacer, *el-İsâbe*; C. III, s. 493.

⁶⁶¹ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye*, C. VI, s. 388.

⁶⁶² İbn Sa’d, *Tabakât*, C. I, s. 310.

⁶⁶³ İbn Sa’d, *Tabakât*; C. I, s. 309.

⁶⁶⁴ Ebû Nuaym, *Ma’rifetü’s-sahâbe*, C. IV, s. 2332; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. III, s. 1273; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, C. IV, s. 405; İbn Hacer, *Tehzîbü’t-Tehzîb*, C. XVIII, s. 7; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VIII, s. 316-317.

⁶⁶⁵ İbn Sa’d, *Tabakât*; C. I, s. 309; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. IV, s. 25.

46. BENÎ ZÜBEYD (بنو زبيد) HEYETİ

H. 10 yılında Benî Zübeyd'den on kişilik bir heyet Amr b. Ma'dikerîb başkanlığında Medine'ye gelerek İslâm'ı kabul etmişlerdir. Bir süre Medine'de kalıp hediyelerle uğurlanmışlardır.⁶⁶⁶

Heyette Bulunanlar:

On kişi olduğu ifade edilen heyetten iki isme ulaşabildik.

1. Amr b. Ma'dikerîb ez-Zübeydî (عمرو بن معدي كرب)⁶⁶⁷
2. Haraşa b. Hâris (خرشة بن الحارث)⁶⁶⁸

47. HEVÂZİN (بنو هوازن) HEYETİ

Müslümanlara karşı daima düşmanca hisler besleyen Hevâzin kabilesini Mekke'nin fethinin ardından Huneyn'de bozguna uğratan Hz. Peygamber, ardından da Hevâzinlilerin pek çoğunun sığındığı Tâif'i kuşatmıştır. Haram ayların yaklaşması ve diğer bazı sebeplerden kuşatmayı kaldıran Hz. Peygamber, Ci'râne bölgesine gelip Huneyn'de elde edilen ganimetleri paylaştığı sırada Hevâzin'den, içlerinde süt amcası Ebû Berkan'ın da bulunduğu Züheyr b. Surad başkanlığında on dört kişilik bir heyet gelerek Müslüman olduklarını bildirmişlerdir. Şâirleri Züheyr b. Surad'ın affedilmeleri talebiyle okuduğu şiirler Hz. Peygamber'in hoşuna gitmiştir. Heyet ailelerinin ve mallarının geri verilmesini talep etmiş, Hz. Peygamber'in ikisinden birini seçmelerini istemesi üzerine ailelerini tercih etmişlerdir ve esirler kendilerine geri verilmiştir.⁶⁶⁹

⁶⁶⁶ İbn Hişâm, **es-Sîre**, C.II, s.583; İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 328; Süheylî, **Ravzü'l-ünüf**, C. VII, s.480; Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Zübeyd (Benî Zübeyd)", **DİA**, C. XLIII, s.517.

⁶⁶⁷ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C.III, s.1201-1202; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C.IV, s. 290.

⁶⁶⁸ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. VII, s. 501; Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. II, s. 998; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. II, s. 157; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. III, s. 242.

⁶⁶⁹ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. II, s. 153; C. I, s. 114; Muhammed Hamîdullah, "Huneyn Gazvesi", **DİA**, C. XVIII, s. 376- 77.

Heyette Bulunanlar:

1. Ebû Berkân (أبو برقان)⁶⁷⁰
2. Züheyr b. Surad Ebû Cervel el-Cüşemî (زهير بن سرد أبو جروال الجسمي)⁶⁷¹

HİCRÎ 10 (632)

48. HADRAMUT (حَضْرَمُوت) HEYETİ

Hadramut⁶⁷² kabilesinin emirleri, Kinde heyeti ile birlikte H. 10 yılında Medine'ye gelmişlerdir. Benî Velîa'ya mensup olan Hamde, Mihves, Mişrah ve Ebdâa adlı bu dört emir İslâm dinini kabul etmişlerdir.⁶⁷³

Aynı sene içerisinde babası eski Yemen Krallarından olan, Hadramut emîri Vâil b. Hucr Medine'ye gelmiş ve Müslüman olmuştur. Hz. Peygamber onun geleceğini ahabına önceden müjdelemiş, geldiğinde ona dualar etmiştir. Sahibi olduğu arazilerin zekâtını ödemesi şartıyla yine kendisinde kalacağını da yazı ile kayıt altına almıştır.⁶⁷⁴

Hadramut'tan gelen Küleyb b. Esed de annesinin Hz. Peygamber'e diktiği elbiseyi getirmiş, Müslüman olmuş ve Hz. Peygamber'in dualarını almıştır.⁶⁷⁵

Heyette Bulunanlar:

1. Küleyb b. Esed (كليب بن أسد)⁶⁷⁶
2. Mesrûk b. Vâil el-Hadramî (مسروق بن وائل الحضرمي)⁶⁷⁷
3. Mihves b. Ma'dîkerîb (مخوس بن معدي كرب)⁶⁷⁸

⁶⁷⁰ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. II, s. 153; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğabe**, C. VI, s. 35- 36; İbn Hacer, **el- İsbâbe**, C. XI, s. 34- 35.

⁶⁷¹ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. II, s. 153; Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. III, s. 1222; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. II, s. 520; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğabe**, C. II, s. 311; C. VI, s. 53; İbn Hacer, **el- İsbâbe**, C. IV, s. 15.

⁶⁷² Hadramevt olarak da telaffuz edilmektedir. Bkz. Hüseyin Algül, "Hadramut", **DİA**, C. XV, s. 66

⁶⁷³ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 349.

⁶⁷⁴ İbn Abdirabbih, **el-Ikdü'l-ferîd**, C. I, s. 306; Hüseyin Algül, "Hadramut", **DİA**, C. XV, s. 66.

⁶⁷⁵ Süyûtî, **el-Hasâisu'l-kübrâ**, C. II, s. 36; Şâmî, **Sübülü'l-hüdâ**, C. VI, s. 321.

⁶⁷⁶ İbn Hacer, **el-İsbâbe**, C. VIII, s. 476; İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 350.

⁶⁷⁷ İbn Hacer, **el-İsbâbe**, C. X, s. 75; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğabe**, C.V, s.164.

4. Rabîa b. Lehîa (ربيعة بن لهيعة الحضرمي)⁶⁷⁹
5. Vâil b. Huçr (وائل بن حجر الحضرمي)⁶⁸⁰
6. Şerâhil b. Zür‘a el- Hadramî (شراحيل بن زرعة الحضرمي)⁶⁸¹

49. BENÎ SELÂMÂN (بنو سلامان) HEYETİ

Yedi kişilik Benî Selâmân heyeti başlarında Habib b. Amr olduğu halde H. 10 yılı Şevval ayında Medine’ye gelmişlerdir.⁶⁸² Hz. Peygamber’in yanına gidip Müslüman olmuşlar; İslâm’ın farzları, namaz ve hastalara okuma gibi konularda bilgi almışlardır.⁶⁸³ Yurtlarına yağmur yağması için Hz. Peygamber’den dua istemişler ve hediyelerle uğurlanmışlardır.⁶⁸⁴

Heyette Bulunanlar:

Habîb b. Amr (حبيب بن عمرو السلمي)⁶⁸⁵

Heyetin başkanının dışında bir isme ulaşamadık.

50. BENÎ MUHÂRİB (بنو محارب) HEYETİ

H. 10 yılında Veda Haccı’nın ardından Benî Muharib’den Sevâ b. Hâris ve oğlu Huzeyme’nin de içinde bulunduğu on kişilik bir heyet Medine’ye gelmiştir. Remle bt. Hâris’in konağında ağırlandı ve Hz. Peygamber’le görüşerek Müslüman olduklarını bildirmişlerdir.⁶⁸⁶

⁶⁷⁸ İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. I, s. 350.

⁶⁷⁹ Ebû Nuaym, *Ma‘rifetü’s-sahâbe*, C. II, s. 1097; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, C. II, s. 259.

⁶⁸⁰ İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. VI, s. 26; Ebû Nuaym, *Ma‘rifetü’s-sahâbe*, C. V, s. 2711; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. IV, s. 1562; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, C. V, s. 151.

⁶⁸¹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. V, s. 270.

⁶⁸² Taberî, *Târîhul-ümem ve’l-mülûk*, C. I, s. 196.

⁶⁸³ İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. I, s. 332.

⁶⁸⁴ Süyûtî, *el-Hasâisu’l-kübrâ*, C. II, s. 45; Mustafa Sabri Küçükaşçı, “Selâmân (Benî Selâmân)”, *DİA*, C. XXXVI, s. 345.

⁶⁸⁵ İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. I, s. 332; C. III, s. 19; Ebû Nuaym, *Ma‘rifetü’s-sahâbe*, C. II, s. 832; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, C. I, s. 545; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. III, s. 19-20.

⁶⁸⁶ İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. I, s. 299; Şâmî, *Sübülü’l-hüdâ*, C. VI, s. 409; İbrahim Sarıçam, “Muhârib (Benî Muhârib)”, *DİA*, C. XXXI, s. 3.

Heyette Bulunanlar:

1. Huzeyme b. Sevâ' (حزيمة بن سواء)⁶⁸⁷
2. Sevâ b. Hâris (سواء بن الحارث)⁶⁸⁸

Heyette bulunan diğer sekiz kişinin ismine ulaşamadık.

51. CEYŞÂN (بنو جيشان) HEYETİ

Ebû Vehb el-Ceyşânî başkanlığında gelen Benî Ceyşân heyeti Hz. Peygamber'e Yemen taraflarında içilen bazı içkilerin hükmü hakkında sormuşlar ve Hz. Peygamber sarhoşluk veren her şeyin az da içilse, çok da içilse haram olduğunu söylemiştir.⁶⁸⁹

Heyette Bulunanlar:

1. Deylem el-Himyerî (ديلم الحميري)⁶⁹⁰
2. Evs b. Beşîr (أوس بن بشير)⁶⁹¹
3. Ebû Vehb el-Ceyşânî (أبو وهب الجيشاني)⁶⁹²

52. BENÎ ABD B. ADİYY (بنو عبد بن عدي) HEYETİ

Benî Abd b. Adıyy'den bir topluluk Hz. Peygamber'e gelerek, kendilerinin Kureyş dışında kiminle savaşıyorsa onunla birlikte savaşacaklarını, ama Kureyş'e karşı savaşmayacaklarını söyleyerek Müslüman olmuşlardır.⁶⁹³

⁶⁸⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 299; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. V, s. 184.

⁶⁸⁸ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. III, s. 1410; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. II, s. 559. İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. V, s. 184;

⁶⁸⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 359; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, C. VI, s. 318.

⁶⁹⁰ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. II, s. 1009; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. II, s. 463; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. II, s. 196- 198; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. III, s. 361.

⁶⁹¹ İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. I, s. 119; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. I, s. 211; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. I, s. 448.

⁶⁹² Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. VI, s. 3042; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. VI, s. 348; C. V, s.473. İbn Abdilberr, bu kişinin Ebû Vehb el-Cüşemî (أبو وهب الجشمي) olduğunu ifade etmiş, Ebû Vehb el-Ceyşânî'nin tâbiûndan olduğunu belirtmiştir. Bkz. *el-İstîâb*, C. IV, s. 1775.

Heyette Bulunanlar:

1. Habîb b. Mülle (حبيب ابن ملة)
2. Hâris b. Vehbân (الحارث بن وهبان)⁶⁹⁴
3. Rabîa b. Mülle (ربيعة بن ملة)⁶⁹⁵
4. Uveymir b. Ehzem (عويمر بن الاخرم)
5. Üseyd b. Ebî Ünâs (أسيد بن أبي أناس)⁶⁹⁶

53. BENÎ ŞEYBÂN (بنو شيبان) HEYETİ

Benî Şeybân'dan bir heyet, Hz. Peygamber'e gelerek Müslüman olmuşlardır. Geliş vakitleri hakkında kesin bir bilgi mevcut değildir. Aynı heyetle Medîne'ye gelen Benî Temîm'den Kayle bt. Mahreme, Benî Şeybân'dan Harîs b. Hassân'ın, ortak kullandıkları Dehnâ bozkırının kendilerine tahsis edilmesi için Hz. Peygamber'den belge istemesi üzerine olaya müdahale etmiştir. Hz. Peygamber'i ikna ederek arazinin Benî Temim'de kalmasını sağlamış ve bunu belge ile kayıt altına aldırıştır.⁶⁹⁷

Şeybân heyeti içinde Medine'ye gelen Kayle bt. Mahreme'nin Müslüman oluşu ile ilgili İbn Sa'd'ın *Tabakât*'ında anlatılan uzun rivayet, pek çok önemli bilgiyi içermektedir.⁶⁹⁸

Heyette Bulunanlar:

1. Hâris b. Hassân eş-Şeybânî (الحارث بن حسان)⁶⁹⁹

⁶⁹³ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 306; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. I, s. 281; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, C. VI, s. 365

⁶⁹⁴ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 516.

⁶⁹⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 306.

⁶⁹⁶ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 138; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. I, s. 281.

⁶⁹⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 317- 321; Adnan, Demircan, "Şeybân (Benî Şeybân)", *DİA*, C. XXXIX, s. 37.

⁶⁹⁸ İbn Abdірabbih, *el-'İkdü'l-ferîd*, C. I, s. 303- 305; Mehmet Efendioğlu, "Kayle bt. Mahreme", *DİA*, C. XXV, s. 82.

⁶⁹⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. VI, s. 35; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. I, s. 285.

2. Hureys b. Şeybân (حريث بن شيبان)⁷⁰⁰
3. Kayle bt. Mahrame (قبيلة بنت مخزومة)⁷⁰¹
4. Müsennâ b. Hârise (المثنى بن حارثة الشيباني)⁷⁰²

54. BENÎ CU'FÎ (بنو جعفي) HEYETİ

Benî Cu'fî kabilesinden Hz. Peygamber'e gelen Kays b. Seleme ve onun anne bir kardeşi Seleme b. Yezid Müslüman olmuşlardır. Yürek yemeyi kendilerine haram sayan bu iki kişiye Hz. Peygamber yürek yedirmiştir.⁷⁰³ Kays b. Seleme'ye bir yazı yazan Hz. Peygamber, onu çevrelerindeki Müslüman olan bazı kabilelere vali tayin etmiştir.

Konuşmaları esnasında ölen annelerinin kız çocuğunu diri diri toprağa gömdüğü için cehennemde olduğunu öğrenen Kays ve Seleme kızarak bu dini kabul etmeyeceklerini söyleyip oradan ayrılmışlardır. Yolda rastladıkları zekât develerini götüren adamı bağlamışlar ve develere de el koymuşlardır.⁷⁰⁴

Yine Cu'fîlerden Ebû Sebre ile iki oğlu da gelerek Müslüman olmuşlardır.⁷⁰⁵

Heyette Bulunanlar:

Bu bölgeden gelen yedi isme ulaştık.

1. Abdurrahman b. Ebî Sebre (عبد الرحمن بن أبي سبرة)⁷⁰⁶
2. Cüheys b. Yezîd (جهيش بن يزيد بن مالك)⁷⁰⁷

⁷⁰⁰ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. I, s. 585; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. III, s. 183.

⁷⁰¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 317; C. VIII, s. 312; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. II, s. 816; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. VII, s. 265; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. XII, s. 315- 316.

⁷⁰² İbn Abdülberr, *el-İstîâb*, C. IV, s. 1456- 1457; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. V, s. 60.

⁷⁰³ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, C. XVIII, s. 291.

⁷⁰⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 324- 325.

⁷⁰⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 325.

⁷⁰⁶ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. III, s. 466- 467; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VI, s. 265. Aziz (عزيز بن يزيد) olan ismini Hz. Peygamber Abdurrahman olarak değiştirmiştir. Bir rivayete göre de; ismi Aziz değil, Abdüluzâ idi. Bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, C. III, s. 466- 467; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VI, s. 421.

⁷⁰⁷ İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. II, s. 187.

3. Kays b. Seleme (قيس بن سلمة بن يزيد)⁷⁰⁸
4. Sebre b. Ebî Sebre (سبرة بن أبي سبرة الجعفي)⁷⁰⁹
5. Seleme b. Yezîd b. Müşeccea (سلمة بن يزيد بن مشجعة)⁷¹⁰
6. Yezîd b. Mâlik (يزيد بن مالك بن عبد الله)⁷¹¹
7. Yezîd b. Seleme (يزيد بن سلمة بن يزيد)⁷¹²

55. BENÎ EZD-UMÂN (بنو الأزد عمان) HEYETİ

Umân halkı Müslüman olunca Allah Resûlü A'lâ b. Hadramî'yi onlara İslâm'ı öğretmesi için göndermiştir.⁷¹³

Ezd-Umân'dan Esed b. Yebrah et-Tâhî başkanlığında Medine'ye gelen bir başka heyet kendileriyle gelecek bir kişinin görevlendirilmesini istemişler ve Mahrebe el-Abdî görevlendirilmiştir.

Seleme b. Ayaz el-Ezdî'nin başkanı olduğu bir diğer heyet Medine'de İslâm dini esasları ve ibadetler hakkında bilgi edinip yurtlarına dönmüşlerdir.⁷¹⁴

Heyette Bulunanlar:

1. Esed b. Yebrah et-Tâhî (أسد بن يبرح الطاحي)⁷¹⁵
2. Seleme b. İyâz (سلمة بن عياض)⁷¹⁶

⁷⁰⁸ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. IV, s. 454; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VIII, s. 372.

⁷⁰⁹ Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C.III, s.1420; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. II, s. 578; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. II, s. 387. Sebre b. Yezîd (سبرة بن يزيد) olarak da bilinmektedir. Bkz. İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. V, s. 28.

⁷¹⁰ Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. III, s. 1345; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. II, s. 508; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. V, s. 135.

⁷¹¹ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. VI, s. 49; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. IV, s. 1579; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. V, s. 524. Ebû Sebre (أبو سبرة الجعفي) olarak da bilinmektedir. Bkz. İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. IV, s. 1667; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. VI, s. 141; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. XI, s. 148.

⁷¹² İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C.IV, s.1576; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C.V, s.510.

⁷¹³ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 351; Şâmî, **Sübülü'l-hüdâ**, C. VI, s. 464.

⁷¹⁴ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 351; Şâmî, **Sübülü'l-hüdâ**, C. VI, s. 264.

⁷¹⁵ İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 351; Şâmî, **Sübülü'l-hüdâ**, C. VI, s. 264.

56. BENÎ BÂRIK (بنو بارق) HEYETİ

Hz. Peygamber Medine'ye gelen Benî Bârik heyetini İslâm'a davet etmiş, onlar da kabul ederek biat etmişlerdir. Onlar için bir ahidnâme yazdıran Hz. Peygamber; onlar istemedikçe meralarında hayvan otlatılmayacağını, meyve ağaçlarının kesilmeyeceğini, toplayıp götürmemek şartıyla yere dökülen meyvelerinden yolcuların faydalanabileceğini, savaş ve kıtlık dönemlerinde yanlarına gelen müslümanları üç gün misafir edeceklerini bu ahidname ile kayıt altına almıştır.⁷¹⁷

Heyette Bulunanlar:

Ebyad b. Abdurrahmân (أبيض بن عبد الرحمن)⁷¹⁸

HİCRÎ 11 (632)

57. BENÎ NEHA' (بنو نزع) HEYETİ

Medine'ye gelen en son heyet olarak bilinen Benî Neha'nın Mekke'nin fethi öncesinde iki kişiyi Medine'ye gönderdikleri kaynaklarda geçmektedir. Cüheys (Erkam) ve Ertât b. Şerâhîl adlı kişiler Hz. Peygamber'e gelerek biat etmişler ve Müslüman olmuşlardır. Bu iki kişinin hâl ve tavırları Hz. Peygamber'in hoşuna gitmiş, onlara ve kavimlerine dua etmiş ve sancak bağlamıştır.⁷¹⁹

H. 11 yılı Muharrem ayı ortalarında Yemen'de Muâz b. Cebel'e biat eden iki yüz kişilik Benî Neha' heyeti Zürâre b. Amr (Kays) başkanlığında Hz. Peygamber'e gelerek Müslüman olduklarını bildirmişlerdir.⁷²⁰

Heyette Bulunanlar:

1. Âiz b. Saîd (عائذ بن سعيد بن زيد)⁷²¹

⁷¹⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 351; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. V, s. 132; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ* C. VI, s. 264.

⁷¹⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 352; Abdülkerim Özeydin, "Bârik (Benî Bârik)", *DİA*, C. V, s. 70.

⁷¹⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. I, s. 74; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. I, s. 226.

⁷¹⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 346; İbrahim Sarıçam, "Neha' (Benî Neha')", *DİA*, C. XXXII, s. 535.

⁷²⁰ Taberî, *Târîhul-ümem ve'l-mülûk*, C. II, s. 253.

2. Ertâh b. Ka‘b b. Şerâhîl (أرطاة بن كعب بن شراحيل)⁷²²
3. Evs b. Cüheys (أوس بن جهيش)⁷²³
4. Seleme b. Sa‘d el-Anezî (سلمة بن سعد العنزي)⁷²⁴
5. Zürâre b. Kays (زرارة بن قيس النخعي)⁷²⁵

58. BENÎ NEHD (بنو نهد) HEYETİ

Ne zaman geldikleri belli olmayan Tuhfe b. Zübeyr başkanlığındaki Nehd heyeti Hz. Peygamber’e edebî bir dille memleketlerindeki kıtlıktan şikâyette bulunmuşlardır. Bunun üzerine onlara aynı belâgatla cevap veren Allah Rasûlü, önce dualar etmiş ardından da onlara namaz, zekât ve kelime-i şهادeti emreden bir belge yazdırmıştır.⁷²⁶

Heyette Bulunanlar:

Tuhfe b. Züheyr en-Nehdî (طهفة بن زهير النهدي)⁷²⁷

⁷²¹ Ebû Nuaym, **Ma‘rifetü’s-sahâbe**, C. IV, s. 2222; İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-ğabe**, C. III, s. 144. Adı Âiz b. Sa‘d (عائذ بن سعد) olarak da verilmiştir. Bkz. İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. II, s. 799.

⁷²² İbn Sa‘d, **Tabakât**, C. V, s. 532; İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-ğabe**, C. I, s. 93; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. I, s. 245; C. I, s. 388. İbn Sa‘d, Ertâh b. Şerâhîl (أرطاة بن شراحيل) olarak da bahsetmektedir. Bkz. İbn Sa‘d, **Tabakât**, C. I, s. 346.

⁷²³ İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-ğabe**, C. I, s. 212; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. I, s. 347. İsminin Cüheys b. Üveys (جهيش بن أويس النخعي) olduğu hakkında bkz. İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-ğabe**, C. I, s. 455; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. II, s. 186.

⁷²⁴ İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-ğabe**, C. II, s. 499; Ruaynî, **Câmî**, C. III, s. 56. İsminin Seleme b. Saîd b. Sarîm (سلمة بن سعيد بن صريم) olduğu hakkında bkz. İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. II, s. 644; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. V, s. 128.

⁷²⁵ İbn Sa‘d, **Tabakât**, C. V, s. 531; İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-ğabe**, C. II, s. 301- 303; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. IV, s. 7. Zürâre b. Amr (زرارة بن عمرو النخعي) ile aynı kişi olduğu kaynaklarda geçmektedir. Bkz. İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. II, s. 517; İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-ğabe**, C. II, s. 301; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. IV, s. 5. Ebû Zürâre en-Nehâî’nin de aynı kişi olabileceğini belirtmişlerdir. Bkz. İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-ğabe**, C. VI, s. 129; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. XI, s. 135.

⁷²⁶ İbn Abdirabbih, **el-Ikdü’l ferîd**, C. I, s. 309- 310.

⁷²⁷ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. II, s. 774; İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-ğabe**, C. III, s. 94- 95. İsmi Tuhye b. Züheyr en-Nehdî (طهفة بن زهير النهدي) olarak da geçmektedir. Bkz. **Üsdü’l-ğabe**, C. III, s. 99.

59. BENÎ CÜŞEM (بنو جشم) HEYETİ

Heyetle ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Heyette Bulunanlar:

1. Husayn b. Mervân (حصين بن مروان الجشمي)⁷²⁸
2. Nadle b. Hudeyc el-Cüşemî (نضلة بن خديج الجشمي)⁷²⁹
3. Saîd b. Büceyr (سعيد بن بجير الجشمي)⁷³⁰
4. Süleym b. Saîd (سليم بن سعيد بن الجشمي)⁷³¹

60. BENÎ SEDÛS (بنو سدوس) HEYETİ

Heyetle ilgili bilgi bulunamamıştır.

Heyette Bulunanlar:

1. Abdullah b. Esved b. Şihâb (عبد الله بن أسود بن شهاب)⁷³²
2. Amr b. Tağlib (عمرو بن تغلب)⁷³³
3. Beşîr b. Hasasıyye (بشير بن الخصاصية)⁷³⁴

⁷²⁸ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. II, s. 37; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. III, s. 82.

⁷²⁹ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. V, s. 335.

⁷³⁰ Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. III, s. 1303; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. II, s. 450; Ruaynî, **Câmî**, C. III, s. 5; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. V, s. 84.

⁷³¹ Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. III, s. 1368; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. II, s. 518; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. V, s. 144.

⁷³² İbn Sa'd, **Tabakât**, C. I, s. 315; Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**; C. III, s. 1588; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. II, s. 180. Aynı kişi Esved b. Abdullah (أسود بن عبد الله) olarak da verilmiştir. Bkz. İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. I, s. 278. Ubeydullah b. Esved (عبيد الله بن الأسود السدوسي) olarak da tanıtılmıştır. Bkz. İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1008; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. III, s. 538; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VI, s. 365.

⁷³³ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. I, s. 134, C. III, s. 174; (عمرو بن تغلب) olduğu konusunda bkz. İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VI, s. 7; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 866. Benî Bekr b. Vâil'den Medine'ye gelenler arasında zikredilen Sedûs'dan gelen dört kişinin içinde Beşîr b. Hasâsiyye, Abdullah b. Esved, Furât b. Hayyân'ın yanında bazı bölümlerde Amr b. Tağlib (عمرو بن تغلب) veya Amr b. Sa'leb'in (عمرو بن تغلب) ismi geçmektedir. (Bkz. İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 866; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. III, s. 174; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VI, s. 7) bazı yerlerde ise Yezîd b. Zıbyân ismi geçmektedir. (Bkz. İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, C. II, s. 180; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. III, s. 321).

4. Furât b. Hayyân (فرات بن حيان)⁷³⁵
5. Hevze b. Ecmel el-Hârisî (هوزة بن أجمل)⁷³⁶

61. BENÎ SA‘DU’L-AŞÎRA (بنو سعد العشيرة) HEYETİ

İbn Sa‘d’da geçtiğine göre Benî Sa‘du’l-aşîra kabilesinden Abdullah b. Zübâb Hz. Peygamber’in bi’setini öğrendikten sonra kabilelerine ait putu kırmış ve bir heyetle Hz. Peygamber’in yanına giderek Müslüman olmuştur.⁷³⁷

Heyette Bulunanlar:

1. Abdullah b. Zübâb (عبد الله بن ذباب الأنسي)⁷³⁸
2. Kudâme b. Mâlik b. Hârice (قدامة بن مالك بن خارجة)⁷³⁹

62. HANGİ HEYETE MENSUP OLDUĞU BELLİ OLMAYANLAR

Rical kaynaklarında, Hz. Peygamber’in yanına bir heyet içerisinde geldiği ifade edilen bazı isimlerin, hangi heyette olduğuna dair bilgiye ulaşılamamıştır.

1. Abdü’l-Hâris b. Zeyd (عبد الحارث بن زيد بن صفوان)⁷⁴⁰
2. Abdullah b. Amr b. Zeyd (عبد الله بن عمرو بن زيد)⁷⁴¹
3. Abdullah b. Avf el-Becelî (عبد شمس بن أبي عوف البجلي)⁷⁴²
4. Abdullah b. Hâris b. Zeyd (عبد الله بن الحارث بن زيد)⁷⁴³

⁷³⁴ İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. VI, s. 50; Ebû Nuaym, *Ma‘rifetü’s-sahâbe*, C. III, s. 1588; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. I, s. 173.

⁷³⁵ Ebû Nuaym, *Ma‘rifetü’s-sahâbe*, C. IV, s. 2293; İbn Abdilberr, *el-İstîâb* C. III, s. 1258; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, C. II, s. 180; İbn Hacer, *el-İsâbe* C. VIII, s. 274-275.

⁷³⁶ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, C. V, s. 437.

⁷³⁷ İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. I, s. 342.

⁷³⁸ İbn Hacer, *el-İsâbe*; C. III, s. 369- 370.

⁷³⁹ Ebû Nuaym, *Ma‘rifetü’s-sahâbe*, C. IV, s. 2349; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, C. IV, s. 416; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VIII, s. 328.

⁷⁴⁰ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, C. I, s. 475; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VI, s. 142.

⁷⁴¹ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, C. III, s.356; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VI, s. 169.

⁷⁴² İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, C. III, s.367; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VI, s. 179. Hz. Peygamber Abdüşşems olan adını Abdullah olarak değiştirmiştir. Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. VI, s. 321.

5. Abdullah b. Şefî b. Rukî (عبد الله بن شفي بن رقي)⁷⁴⁴
6. Abdullah b. Umeyr es-Sedûsî (عبد الله بن عمير السدوسي)⁷⁴⁵
7. Abdullah b. Vakdân (عبد الله بن وقدان)⁷⁴⁶
8. Adî b. Şerâhîl (عدي بن شراحيل)⁷⁴⁷
9. Aneze b. Nikab (عنزة بن نقب)⁷⁴⁸
10. Asame b. Übeyr (عصمة بن أبيير)⁷⁴⁹
11. Âsim b. Husayn b. Müşmit (عاصم بن حصين)⁷⁵⁰
12. Avf b. Rabî' b. Cârîye (عوف بن ربيع بن جارية)⁷⁵¹
13. Bahr b. Dab' (بحر بن ضبع)⁷⁵²
14. Birh b. Asker (برح بن عسكر)⁷⁵³
15. Cemre b. Avf (جمرة بن عوف)⁷⁵⁴
16. Dirâr b. Ka'kâ' (ضرار بن القعقاع)⁷⁵⁵

⁷⁴³ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 884; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğabe**, C. III, s. 206; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VIII, s.141. Abdülhâris b. Hakîm (عبد الحارث بن حكيم)olan ismini Hz. Peygamber Abdullah olarak değiştirmiştir. Bkz. İbn Hacer, **el- İsâbe**, C. VI, s. 88. İbnü'l-Esîr Abdullah b. Hakîm el- Abdî (عبد الله بن زيد الضبي) ve Abdullah b. Zeyd el-Abdî (عبد الله بن زيد الضبي)nin de aynı kişi olduğu görüşündedir. Bkz. İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğabe**, C. III, s. 217; C. III, s. 253.

⁷⁴⁴ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğabe**, C. III, s. 281; İbn Hacer, **el- İsâbe**, C. VI, s. 114.

⁷⁴⁵ Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. III, s. 1734; İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 960; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğabe**, C. III, s. 363; İbn Hacer, **el- İsâbe**, C. VI, s. 177.

⁷⁴⁶ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1000; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğabe**, C. III, s. 424; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VI, s. 101.

⁷⁴⁷ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğabe**, C. IV, s. 15; İbn Hacer, **el- İsâbe**, C. VI, s. 402.

⁷⁴⁸ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğabe**, C. IV, s. 326.

⁷⁴⁹ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. III, s. 1068; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğabe**, C. IV, s. 41; İbn Hacer, **el-İsâbe**, C. VI, s. 424.

⁷⁵⁰ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. II, s. 781; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğabe**, C. III, s. 108.

⁷⁵¹ Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C.IV, s.2707; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğabe**, C. IV, s. 331.

⁷⁵² Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**, C. I, s. 442; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğabe**, C. I, s. 250.

⁷⁵³ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğabe**, C. I, s. 262; İbn Hacer, **el- İsâbe**, C. I, s. 472.

⁷⁵⁴ Ebû Nuaym, **Ma'rifetü's-sahâbe**; C. II, s. 649; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğabe**, C. I, s. 630; İbn Hacer, **el- İsâbe**, C. II, s.162.

17. Ebû Esmâ eş-Şâmî (أبو أسماء الشامي)⁷⁵⁶
18. Esmer b. Mudarris (أسمر بن مضر)⁷⁵⁷
19. Esved b. Hutâme (الاسود بن خطامة)⁷⁵⁸
20. Fadl b. Zâlim b. Huzeyme (الفضل بن ظالم بن خزيمه)⁷⁵⁹
21. Hamza b. Avf (حمزة بن عوف)⁷⁶⁰
22. Hânî' b. Cüz b. Nû'mân (هانئ بن جزء بن النعمان)⁷⁶¹
23. Hureys b. Avf (حريث بن عوف)⁷⁶²
24. Hâris b. Ferve (الحارث بن فروة)⁷⁶³
25. Hâris b. Tebî' er-Ruaynî (الحارث بن تبيع الرعيثي)⁷⁶⁴
26. Huleys b. Zeyd (حليس بن زيد بن صفوان)⁷⁶⁵
27. Husayn b. Müşmit b. Şeddâd (حصين بن مشمت بن شداد)⁷⁶⁶
28. Huzeyme b. Âsim b. Katan (خزيمة بن عاصم بن قطن)⁷⁶⁷
29. Hübeyl b. Ka'b (هيبيل بن كعب)⁷⁶⁸

⁷⁵⁵ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C.III, s.1536; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C. III, s. 55; İbn Hacer, *el- İsbâbe*, C. V, s. 402.

⁷⁵⁶ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. V, s. 2830; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C. VI, s. 14; İbn Hacer, *el- İsbâbe*, C. XI, s. 12.

⁷⁵⁷ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. I, s. 346; İbn Abdilberr, *el-İstîfâb*, C. I, s. 143; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C. I, s. 125; İbn Hacer, *el- İsbâbe*; C. I, s. 271.

⁷⁵⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C. I, s. 130; İbn Hacer, *el- İsbâbe*, C. I, s. 274.

⁷⁵⁹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C. IV, s. 387; İbn Hacer, *el- İsbâbe*, C. VIII, s. 289.

⁷⁶⁰ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C. II, s. 73.

⁷⁶¹ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. V, s. 2749; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C.V, s.395.

⁷⁶² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C. I, s. 586; İbn Hacer, *el- İsbâbe*, C. III, s. 49.

⁷⁶³ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C. I, s. 501.

⁷⁶⁴ İbn Abdilberr, *el-İstîfâb*, C. I, s. 283; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C. I, s. 467.

⁷⁶⁵ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C. II, s. 63; İbn Hacer, *el- İsbâbe*, C. III, s. 106.

⁷⁶⁶ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. II, s. 843; İbn Abdilberr, *el-İstîfâb*, C. I, s. 354; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C. II, s. 37; İbn Hacer, *el- İsbâbe*, C. III, s. 83.

⁷⁶⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C. II, s. 168; İbn Hacer, *el- İsbâbe*, C.III, s. 152.

⁷⁶⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C. V; s. 403; İbn Hacer, *el- İsbâbe*, C. X, s. 433.

30. Hürmüz b. Mâhân el-Fârisî (هرمز بن ماهان الفارسي)⁷⁶⁹
31. Îlbâ' b. Asma' el-Kaysî (علباء بن أصمع القيسي)⁷⁷⁰
32. Îmrân b. Fusayl (عمران بن فصيل بن عائد)⁷⁷¹
33. Ka'b b. Adî et-Tenûhî (كعب بن عدي التنوخي)⁷⁷²
34. Kaybese b. Külsûm b. Habâşe (قيسة بن كلثوم بن حباشة)⁷⁷³
35. Kays b. Yezîd (قيس بن يزيد)⁷⁷⁴
36. Kehmes el-Hilâlî (كهمس الهلالي)⁷⁷⁵
37. Kudâd b. Hadrecân (قداد بن الحدرجان بن مالك اليماني)⁷⁷⁶
38. Lâhık b. Mâlik el-Müleylî (لاحق بن مالك المليلي)⁷⁷⁷
39. Lukayt b. Ibâd es-Sâmî (لقيط بن عباد السامي)⁷⁷⁸
40. Ma'bed b. Mes'ûd (معبد بن مسعود)⁷⁷⁹
41. Ma'd b. Zühl (معد بن ذهل)⁷⁸⁰
42. Mâlik b. Âmir b. Hânî (مالك بن عامر بن هانيء)⁷⁸¹

⁷⁶⁹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C.V, s.409; İbn Hacer, *el- İsâbe*, C. X, 436.

⁷⁷⁰ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. IV, s. 2294; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C. IV, s. 88; İbn Hacer, *el- İsâbe*, C. VI, s. 459.

⁷⁷¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C. IV, s. 301.

⁷⁷² Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. V, s. 2375; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C. IV, s. 509; İbn Hacer, *el- İsâbe*, C. VIII, s. 463.

⁷⁷³ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. IV, s. 2364; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C. IV, s. 479.

⁷⁷⁴ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C. IV, s. 478; İbn Hacer, *el- İsâbe*, C. VIII, s. 395.

⁷⁷⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. VII, s.46; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. V, s. 2408; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. III, s. 1334; *Üsdü'l-ğabe*, C. IV, s. 529-530; İbn Hacer, *el- İsâbe*, C. VIII, s. 479-480.

⁷⁷⁶ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C. IV, s. 420; İbn Hacer, *el- İsâbe*, C. II, s. 146.

⁷⁷⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C. IV, s. 536; İbn Hacer, *el- İsâbe*, C. IX, s. 9-10.

⁷⁷⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C. IV, s.549; İbn Hacer, *el- İsâbe*, C. IX, s. 21.

⁷⁷⁹ İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. III, s. 1428; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C.V, s.234; İbn Hacer, *el- İsâbe*, C. X, s. 136.

⁷⁸⁰ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C. V, s. 238; İbn Hacer, *el- İsâbe*, C. X, s. 143.

⁷⁸¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C. V, s. 30.

43. Mâlik b. Huveyris (مالك بن الحويرث الليثي)⁷⁸²
44. Mâlik b. Müşevvef es-Sa‘dî (مالك بن مشوف السعدي)⁷⁸³
45. Mâzin b. Hayseme es-Sekûnî (مازن بن خيشمة السكوني)⁷⁸⁴
46. Mirdâs b. Mâlik el-Ġanevî (مرداس بن مالك الغنوي)⁷⁸⁵
47. Mirdâs b. Müveylik (مرداس بن مويك بن رياح)⁷⁸⁶
48. Mücâlid b. Mes‘ûd (مجالد بن مسعود)⁷⁸⁷
49. Mücâşî‘ b. Mes‘ûd (مجاحشع بن مسعود)⁷⁸⁸
50. Münzir b. Adî b. Münzir el-Kindî (المنذر بن عدي بن المنذر)⁷⁸⁹
51. Münzir b. Ka‘b ed-Dârimî (المنذر بن كعب الدارمي)⁷⁹⁰
52. Muğallis el-Bekrî (مغلس البكري)⁷⁹¹
53. Nemr b. Tevleb (النمر بن تولب)⁷⁹²
54. Nu‘mân b. Cüz b. Nû‘mân (النعمان بن جزء بن النعمان)⁷⁹³

⁷⁸² İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. VII, s. 44; Ebû Nuaym, *Ma‘rifetü’s-sahâbe*, C. V, s. 2460; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğabe*, C. V, s. 20-21; İbn Hacer, *el- İsäbe*, C. IX, s. 45.

⁷⁸³ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğabe*, C. V, s. 50.

⁷⁸⁴ İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. VII, s. 424; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. III, s. 1344; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğabe*, C. V, s. 6; Ruaynî, *Câmî*, C. V, s. 3; İbn Hacer, *el- İsäbe*, C. IX, s. 33.

⁷⁸⁵ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğabe*, C.V, s.149; Ruaynî, *Câmî*, C. V, s. 74; İbn Hacer, *el- İsäbe*, C. X, s. 59.

⁷⁸⁶ İbn Hacer, *el- İsäbe*, C. X, s. 60. İbnü’l Esîr, Mirdâs b. Mâlik ile aynı kişi olduğu görüşündedir. İbn Hacer ise, eserine ayrı kişiler olarak almıştır. Bkz. İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğabe*, C. V, s. 149.

⁷⁸⁷ İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. VII, s. 30; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. IV, s. 1459; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğabe*, C. V, s. 64.

⁷⁸⁸ İbn Sa‘d, *Tabakât*, C.VII, s.30; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. IV, s. 1458; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğabe*, C. V, s. 61.

⁷⁸⁹ İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. IV, s. 1449; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğabe*, C. V, s. 283; İbn Hacer, *el- İsäbe*, C. X, s. 175.

⁷⁹⁰ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğabe*, C.V, s.285; İbn Hacer, *el- İsäbe*, C. X, s. 276.

⁷⁹¹ Ebû Nuaym, *Ma‘rifetü’s-sahâbe*, C. V, s. 2644; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğabe*, C. V, s. 255; İbn Hacer, *el- İsäbe*, C. X, s. 157.

⁷⁹² İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. VII, s. 39; Ebû Nuaym, *Ma‘rifetü’s-sahâbe*, C. V, s. 2706; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. IV, s. 1531-1533; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğabe*, C. V, s. 373-375; İbn Hacer, *el- İsäbe*, C. X, s. 382-384.

55. Nüfeyr Ebû Cübeyr (نُفَيْرُ أَبُو جُبَيْرٍ)⁷⁹⁴
56. Rasîm el-Abdî (رَسِيمُ الْعَبْدِيِّ الْهَجْرِيِّ)⁷⁹⁵
57. Râşid b. Şihâb (رَاشِدُ بْنُ شِهَابِ بْنِ عَمْرٍو)⁷⁹⁶
58. Rezîn b. Mâlik b. Seleme (رَزِينُ بْنُ مَالِكِ بْنِ سَلْمَةَ)⁷⁹⁷
59. Sâlim b. Harmele (سَالِمُ بْنُ حَرْمَلَةَ بْنِ زَهِيرٍ)⁷⁹⁸
60. Şebr b. Sa‘fûk (شَبْرُ بْنُ صَعْفُوقٍ)⁷⁹⁹
61. Şihâb b. Mâlik el-Yemâmî (شِهَابُ بْنُ مَالِكِ الْيَمَامِيِّ)⁸⁰⁰
62. Tarîf b. Ebân (طَرِيفُ بْنُ أَبَانَ)⁸⁰¹
63. Yezîd b. Hamza b. Avf (يَزِيدُ بْنُ حَمْزَةَ بْنِ عَوْفٍ)⁸⁰²
64. Yezîd b. Itr en-Nümeyrî (يَزِيدُ بْنُ عَتْرِ النَّمَيْرِيِّ)⁸⁰³
65. Vecz b. Gâlib b. Amr (وَجْزُ بْنُ غَالِبِ بْنِ عَمْرٍو)⁸⁰⁴
66. Yezîd b. Mehâr (يَزِيدُ بْنُ مَهَارٍ)⁸⁰⁵
67. Zeyd Ebû Abdullah (زَيْدُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ)⁸⁰⁶

⁷⁹³ Ebû Nuaym, *Ma‘rifetü’s-sahâbe*, C. V, s. 2665; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğabe*, C. V, s. 345; İbn Hacer, *el- İsäbe*, C. X, s. 357.

⁷⁹⁴ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğabe*, C. V, s. 368. Nüfeyr b. Mâlik (نُفَيْرُ بْنُ مَالِكٍ) de denmiştir. Bkz. İbn Hacer, *el- İsäbe*, C. X, s. 380. İbn Abdilberr Nüfeyr b. Müğlis (نُفَيْرُ بْنُ الْمُغْلِسِ) olarak almıştır. Bkz. *el- İstîâb*, C. IV, s. 1510.

⁷⁹⁵ Ebû Nuaym, *Ma‘rifetü’s-sahâbe*, C. II, s. 1124; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğabe*, C. II, s. 263; İbn Hacer, *el- İsäbe*, C. III, s. 438.

⁷⁹⁶ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğabe*, C. II, s. 221; İbn Hacer, *el- İsäbe*, C. III, s. 396. “Kursâf” veya “Kurdâb” olan ismini Hz. Peygamber “Râşid” olarak değiştirmiştir.

⁷⁹⁷ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğabe*, C. II, s. 263; İbn Hacer, *el- İsäbe*, C. III, s. 437.

⁷⁹⁸ Ebû Nuaym, *Ma‘rifetü’s-sahâbe*, C. III, s. 1364; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğabe*, C. II, s. 368; İbn Hacer, *el- İsäbe*, C. V, s. 7.

⁷⁹⁹ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğabe*, C. II, s. 579; İbn Hacer, *el- İsäbe*, C. V, s. 259.

⁸⁰⁰ İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. II, s. 705; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğabe*, C. II, s. 611.

⁸⁰¹ İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. V, s. 565; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğabe*, C. III, s. 72.

⁸⁰² Ebû Nuaym, *Ma‘rifetü’s-sahâbe*, C. V, s. 2790; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. IV, s. 1774; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğabe*, C. V, s. 502.

⁸⁰³ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğabe*, C. V, s. 519.

⁸⁰⁴ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğabe*, C. V, s. 454.

⁸⁰⁵ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğabe*, C. V, s. 528.

68. Zifr b. Hursân (زفر بن حرثان)⁸⁰⁷
69. Zübeyb b. Sa‘lebe (زيب بن ثعلبة)⁸⁰⁸
70. Züheyr b. Âsim b. Husayn (زهير بن عاصم بن حصين)⁸⁰⁹
71. Züheyr b. Hutâme (زهير بن خطامة)⁸¹⁰
72. Zühre b. Haviyye (زهرة بن حوية)⁸¹¹

⁸⁰⁶ Ebû Nuaym, **Ma‘rifetü’s-sahâbe**, C. II, s. 1197; İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-ğabe**, C. II, s. 351; İbn Hacer, **el- İsâbe**, C. IV, s. 58.

⁸⁰⁷ İbn Sa‘d, **Tabakât**, C. V, s. 516; İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-ğabe**, C. II, s. 306; İbn Hacer, **el- İsâbe**, C. IV, s. 9.

⁸⁰⁸ Ebû Nuaym, **Ma‘rifetü’s-sahâbe**, C. III, s. 1218; İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-ğabe**, C. II, s. 293.

⁸⁰⁹ Ebû Nuaym, **Ma‘rifetü’s-sahâbe**, C. III, s. 1227; İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-ğabe**, C. II, s. 212; İbn Hacer, **el- İsâbe**, C. IV, s. 16.

⁸¹⁰ İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-ğabe**, C. II, s. 311; İbn Hacer, **el- İsâbe**, C. IV, s. 15.

⁸¹¹ İbn Abdilberr, **el-İstîâb**, C. II, s. 565; İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-ğabe**, C. II, s. 308; İbn Hacer, **el- İsâbe**, C. IV, s. 14.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SENETÜ'L -VÜFÛD ÖNCESİ GELEN ELÇİLERİN RİVAYETLERİ VE DEĞERLENDİRMESİ

I- SENETÜ'L -VÜFÛD ÖNCESİ GELEN ELÇİLERİN RİVAYETLERİ

İlk iki bölümde kısaca yer verdiğimiz seksen bir heyet içerisinde yer alan isimlerden hangilerinin rivayette bulunduğunu ve bu rivayetlerden heyetle ilgili olanları araştırdığımızda; Elçiler Yılı öncesinde gelen yirmi heyet arasından on iki tanesine ait, yirmi dört rivayetin bulunduğunu tespit ettik. Hicrî ilk üç yüzyıla ait kaynaklardan araştırdığımız rivayetler içerisinde bazı durumlarda en kapsamlı olan, bazen de en sağlam tarikle gelen rivayeti incelemeye tâbi tuttuk. Tahriç ve tesbitini yaptığımız rivayeti incelerken; aynı kaynaktan veya diğer kaynaklarda yer alan farklı tariklerinden de kısaca bahsederek sened incelemesinde bulunduk. Akabinde kısa bir metin değerlendirmesi yaptık. Rivayetle ilgili fikhî değerlendirmelere detaylı olarak girmemekle birlikte, kimi zaman metin içerisinde kimi zaman da dipnotta bir iki cümle ile de olsa bilgi vermeyi ve ilgili kaynaklara yönlendirmeyi tercih ettik.

1. MÜZEYNE HEYETİ

Müzeyne heyeti içinde gelenlerden dört sahabe heyetle ilgili rivayette bulunmuşlardır.

A. Amr b. Avf Rivayeti (ö. ?)

حدثنا العباس بن محمد بن حاتم وغيره، قال العباس: حدثنا الحسين بن محمد، أخبرنا أبو أويس، حدثنا كثير بن عبد الله بن عمرو بن عوف المزني، عن أبيه عن جده: أن النبي - صلى الله عليه وسلم - أقطع بلال بن الحارث المزني معادن القبليّة: جلسيها وغوريها، - وقال غيره: جلسها وغورها - وحيث يصلح الزرع من قدس، ولم يعطه حق مسلم، وكتب له النبي - صلى الله عليه وسلم - : "بسم الله الرحمن الرحيم، هذا ما أعطى محمد رسول الله بلال بن الحارث المزني، أعطاه معادن القبليّة جلسيها وغوريها - وقال غير العباس: جلسها وغورها - وحيث يصلح الزرع من قدس، ولم يعطه حق مسلم"

Ebû Dâvud, Abbas b. Muhammed > Huseyn b. Muhammed > Ebû Üveys > Kesîr b. Abdullah > Abdullah b. Amr > Amr b. Avf el-Müzenî (r.a.) tarîkiyle şöyle rivayet etmiştir: Hz. Peygamber Müzeyne heyeti ile gelen Bilâl b. Hâris'e (ö. 60/680) el-Kabeliyye denilen bölgenin madenlerini deresi tepesiyle birlikte iktâ' olarak vermiştir. Yine Kuds denilen bölgenin ziraate elverişli yerlerinden de vermiş, fakat ona hiçbir müslümanın hakkını vermemiştir. Bu yerleri ona iktâ' ettiğine dair de bir vesika yazdırmıştır.⁸¹²

Hadîsin Değerlendirilmesi:

Hadîs, Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde, Mâlik'in *Muvatta*'nda ve Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde zikredilmektedir.⁸¹³

Ebû Dâvud'un *Sünen*'ini tahkik eden Şuayb el-Arnaûd (ö. 2016), hadîsin sahih li-gayrihî ve senedinin mutabaat ve şevâhidiyle hasen olduğunu ifade etmiştir. Zira senedde bulunan Ebû Üveys⁸¹⁴ zayıf; Kesîr b. Abdullah⁸¹⁵ ise bazılarınca yalancılıkla itham edilmiş olsa bile çoğunluk tarafından zayıf sayılmıştır. Dolayısıyla şevâhid ve mutâbaatı ile birlikte ele alındığında hadîsine itibar edilmesi daha doğrudur.⁸¹⁶

Hadîsin metni bütün kaynaklarda büyük oranda aynıdır. Sadece Ebû Dâvud'un *Sünen*'i ve Mâlik'in *Muvatta*'nda yer alan Rebîatü'r-Rey (ö. 136/753) tarikinde; Hz. Peygamber'in Bilal b. Hâris'e iktâ olarak verdiği bu madenlerden zekât dışında bir şey alınmadığı bölümü vardır ki;⁸¹⁷ Abdullah b. Ahmed b. Hanbel; babasının böyle bir tarik olmadığını söyleyerek, bunu eserine almadığını belirtmiştir. Zira Rebîatü'r-Rey sahâbi olmadığından, bu senedin mürsel olduğu belirtilmiştir.⁸¹⁸

⁸¹² **Ebû Dâvûd**, "Harac, Fey' ve 'İmare", 36, Hadîs no: 3062.

⁸¹³ Mâlik, **el-Muvattâ li'l-İmam Mâlik**, thk. Takiyyüddîn en-Nedvî, Dâru'l-Kalem, Dımaşk, 1413/1991, "Zekât" 5; Ebû Abdillâh, Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, **Müsned**, thk. Şuayb el-Arnaud, Müessesetü'r-risale, 1. Baskı, 1421/ 2001, C. V, s. 7; **Ebû Dâvûd**, "Harac, Fey' ve 'İmare", 36.

⁸¹⁴ Mizzî, **Tehzîbü'l-kemal fî esmai'r-ricâl**, thk. Beşşâr Avvâd Ma'ruf, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1400/1980, C. XV, s. 166-169.

⁸¹⁵ **Mizzî**, a.g.e., C. XXIV, s. 138.

⁸¹⁶ **Ebû Dâvûd**, "Harac, Fey' ve 'İmare", 36, C. IV, s. 668.

⁸¹⁷ (وهي من ناحية الفرض فبئلك المعادن لا يؤخذ منها إلى اليوم إلا الزكاة) Mâlik, **Muvatta**, "Zekât" 5, Hadîs no: 851;

Ebû Dâvûd, "Harac, Fey' ve 'İmare", 36, Hadîs no: 3061.

⁸¹⁸ **Ebû Dâvûd**, "Harac, Fey' ve 'İmare", 36, Hadîs no: 3061.

Azîmâbâdî (ö. 1911) hadîste geçen Kabeliyye'nin, Medine'ye beş günlük mesafede deniz kenarında bir bölge olduğunu belirtmiştir. Hz. Peygamber bu madenleri deresi tepesiyle birlikte iktâ' yoluyla Bilal b. Hâris'e bağışlamıştır.⁸¹⁹ İktâ' kamu otoritesinin, tasarrufundaki arazi ve taşınmaz malların mülkiyet, işletme veya faydalanma hakkını kişilere tahsis etmesi anlamına gelmektedir. Hz. Peygamber özellikle H. 9. yıla denk gelen elçiler yılında çok sayıda araziyi iktâ' olarak vermiştir.⁸²⁰ Bilal b. Hâris el-Müzenî'ye verilen maden ocağı ile arazi de bu bağlamda değerlendirilebilir.

B. Nûman b. Mukarrin Rivayeti (ö. 21/642)

حدثنا عبد الصمد، حدثنا حرب يعني ابن شداد، حدثنا حصين، عن سالم بن أبي الجعد، عن النعمان بن مقرن، قال: قدمنا على رسول الله صلى الله عليه وسلم في أربع مائة من مزينة، فأمرنا رسول الله صلى الله عليه وسلم بأمره، فقال بعض القوم: يا رسول الله ما لنا طعام نتزوده، فقال النبي صلى الله عليه وسلم لعمر: "زودهم" فقال: ما عندي إلا فاضلة من تمر، وما أراها تغني عنهم شيئاً، فقال: "انطلق فرودهم" فانطلق بنا إلى عليه له، فإذا فيها تمر مثل البكر الأورق فقال: خذوا فأخذ القوم حاجتهم، قال: وكنت أنا في آخر القوم، قال: فالتفت وما أفقد موضع تمرة وقد احتمل منه أربع مائة رجل

İbn Hanbel'in, Abdüssamed b. Abdülvaris > Harb b. Şeddâd > Husayn b. Abdurrahman > Sâlim b. Ebî'l-Ca'd > Nû'man b. Mukarrin tarihiyle eserine aldığı rivayette Nûman b. Mukarrin şöyle demiştir: Dört yüz kişilik Müzeyne heyeti ile Medine'ye geldik. Allah'ın Rasûlü bize dinin emirlerini bildirdi. Kavimden bazıları "Ey Allah'ın Rasûlü, yiyecek bir şeyimiz yok" dediler. Bunun üzerine, Allah'ın Rasûlü Hz. Ömer'e "Onları doyur" dedi. Hz. Ömer: "Bende fazladan bir miktar hurma dışında bir şey yok, o da bunlara yetmez" diyince, Hz. Peygamber tekrar: "Git ve onları doyur" buyurdu. Hz. Ömer bizi bir odaya götürdü. Orada taze hurmalar vardı. "Alın" dedi. Topluluk ihtiyaçları kadar aldı. Ben grubun sonundaydım. Muhtemelen dört yüz kişi bulunmasına rağmen, hurma yığnında hiç eksilme olmamıştı.⁸²¹

⁸¹⁹ Azîmâbâdî; *Avnû'l-mâ'bûd şerhu Süneni Ebî Dâvûd*, 2. bsk., Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1415/1994, C. VIII, s. 216.

⁸²⁰ Mustafa Demirci, "İkta", *DİA*, C. XXII, s. 43.

⁸²¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, C. XXXIX, s. 155, Hadis no: 23746.

Hadîsin Değerlendirilmesi:

Hadîs sadece İbn Hanbel tarafından tahriç edilmiştir.

Nû'man b. Mukarrin (ö. 21/642) ile Sâlim b. Ebi'l-Ca'd (ö.97/ 716) arasında inkıta' olduğundan zayıf sayılmıştır. Şuayb el-Arnaud, İbn Hanbel'in *Müsned*'ine yaptığı tahkikte seneddeki tüm ravilerin sika olduğunu ifade etmiş, inkıta' olduğundan sahih li gayrihi saymıştır.⁸²²

Abdülhay Kettânî (ö. 1962) Hz. Ömer'in (ö. 23/644) Nûman b. Mukarrin'i götürüp, dört yüz kişiye hurma verdiği odanın devlet mallarının muhafaza edildiği, mescidin üst katında yer alan Beytü'l-mâl olduğu yorumunu yapmıştır.⁸²³

C. Dükeyn b. Saîd Rivayeti (ö. ?)

حدثنا عبد الرحيم بن مطرف الرؤاسي، حدثنا عيسى، عن إسماعيل، عن قيس عن دكين بن سعيد المزني، قال: أتينا النبي - صلى الله عليه وسلم -، فسألناه الطعام، فقال: " يا عمر، اذهب فأعطيهم"، فارتقى بنا إلى عليّة، فأخذ المفتاح من حجزته ففتح

Ebû Dâvûd, Abdurrahîm b. Mutarrif > İsâ b. Ebî İyâs > İsmail b. Ebî Hâlid > Kays b. Ebî Hâzim > Dükeyn b. Saîd tarikiyle şu hadîsi rivayet etmiştir: "Hz. Peygamber'in yanına geldiğimizde ondan yiyecek istedik. O da Hz. Ömer'e: "Gidip onlara yiyecek ver" dedi. Hz. Ömer odasından anahtarı alarak, hurma yığını olan bir odanın kapısını açtı."⁸²⁴

Hadîsin Değerlendirilmesi:

Rivayet Humeydî'nin *Müsned*'inde, Ebû Dâvûd'da ve İbn Hanbel'in *Müsned*'inde tahriç edilmiştir.⁸²⁵

Ebü'l- Kâsım el-Begavî (ö. 317/929) Dükeyn b. Saîd'in bu hadîsten başka hadîsi olmadığını söylemiştir.⁸²⁶ Rivayet bütün tariklerinde ilk üç tabakada; Dükeyn b. Saîd > Kays b. Ebî Hâzim (ö. 84/703) > İsmail b. Ebî Hâlid (ö.46/667) kanalıyla

⁸²² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, C. XXXIX, s. 155.

⁸²³ Mehmet Erkal, "Beytülmâl", *DİA*, C. VI, s. 90-94.

⁸²⁴ **Ebû Dâvûd**, "Edeb", 170, Hadîs no: 5238.

⁸²⁵ Humeydî, *Müsnedü'l-Humeydî*, thk. Hasan Selim Esed, 1. bsk., Dâru's-Sekâ, Dimaşk, 1416/1996, C. II, s. 140; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, C. XXIX, s. 117- 119; **Ebû Dâvûd**, "Edeb", 170.

⁸²⁶ Azimâbâdî, *Avnü'l-mâ'bûd*, C. XIV, s. 101.

ferd olarak gelmiştir. İsmail b. Ebî Hâlid'den hadîsi beş râvî almıştır: Ebû Dâvûd, Abdurrahim b. Mutarrif kanalıyla gelene; İbn Hanbel, Vekî', Muhammed b. Ubeyd, Ya'la b. Ubeyd, kanalıyla gelen rivayetlere eserinde yer vermiştir. Humeydî ise hadîsi Abdullah b. Nümeyr'den almıştır. Bütün tariklerde senedi muttasıldır. Ebû Dâvud'un tahkîkinde Şuayb el-Arnaûd, hadîsin sahîh olduğunu ifade etmiştir.⁸²⁷

İbn Hanbel'de yer alan rivayete göre Dükeyn b. Said: "Dört yüz kırk kişilik bir grupla Allah'ın Rasûlü'ne geldik ve ondan yiyecek istedik. Hz. Peygamber Ömer'e bize yiyecek vermesini söyledi. Ömer ise kendisine ve çocuklarına yetecek az bir hurmadan başka bir şey bulunmadığını söyledi. Fakat Hz. Peygamber "Kalk da istediklerini ver" deyince Ömer "Baş üstüne" diyerek kalktı. Biz de onunla birlikte kalktık. Kuşağından çıkardığı anahtarla odasının kapısını açtı. İçerde az miktarda hurma vardı. "Alın" dedi. Herkes ihtiyacı kadar aldı. Ben en son alanlardandım. Geriye dönüp baktığımda sanki hurmadan hiçbir şey eksilmemişti" demiştir.⁸²⁸

Dükeyn b. Said'in bu rivayeti bir önceki Numan b. Mukarrin rivayeti ile hemen hemen aynıdır. Fakat bu rivayette Hz. Ömer'in onlara bir önceki rivayette Kettânî'nin yorumladığı gibi Beytü'l-mâl'den değil de kendi evinden hurma verdiği anlaşılmaktadır.

D. Kurre b. İyâs Rivayeti (ö. 64/684)

حدثنا حسن يعني الأشيب، وأبو النضر، قالوا: حدثنا زهير، عن عروة بن عبد الله بن قشير، عن معاوية بن قرة عن أبيه، قال أبو النضر في حديثه: حدثنا زهير، حدثنا عروة بن عبد الله بن قشير أبو مهمل الجعفي، قال: حدثني معاوية بن قرة، عن أبيه، قال: "أتيت رسول الله صلى الله عليه وسلم في رهط من مزينة فبايعناه، وإن قميصه لمطلق"، قال: "فبايعناه، ثم أدخلت يدي في جيب قميصه فمسست الخاتم" قال عروة: "فما رأيت معاوية ولا ابنه - قال حسن: يعني أبا إياس - في شتاء قط، ولا حر إلا مطلقا أزرارهما لا يزرانه أبدا"

İbn Hanbel'in, Hasan b. Mûsa ve Hâşim b. Kâsım > Züheyr b. Muâviye > Urve b. Abdullah > Muaviye b. Kurre tarîkiyle Kurre b. İyas'tan naklettiğine göre; Kurre b. İyâs şöyle rivayet etmiştir: Müzeyne'den bir toplulukla Hz. Peygamber'in yanına geldik, ona biat ettik. O sırada Hz. Peygamber'in gömleğinin düğmeleri açıktı. Elimi gömleğin içine sokup peygamberlik mührüne dokundum. Urve b.

⁸²⁷ Ebû Dâvûd, "Edeb" 170; Hadîs no: 5238.

⁸²⁸ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, C. XXIX, s. 117, Hadîs no: 17576.

Abdullah o günden sonra Muâviye ve oğlu Kurre'yi - Hasan b. Mûsa “yaz kış” ifadesini eklemiştir- gömlekleri kapalı görmedim, asla gömleğin önünü kapatmazlardı demiştir.⁸²⁹

Hadîsin Değerlendirilmesi:

Hadîs, Tayâlîsî'nin *Müsned*'inde, İbn Ebî Şeybe'nin *Musannef*'inde; İbn Mâce ile Ebû Dâvud'un *Sünen*'lerinde İbn Hanbel'in *Müsned*'inde zikredilmiştir.⁸³⁰

İbn Mâce hadîsi; Fadl b. Dükeyn > Züheyr b. Muâviye > Urve b. Abdullah > Muaviye b. Kurre > Kurre b. İyas tarikiyle *Musannef*'inde zikreden İbn Ebî Şeybe'den almıştır. Senedi muttasıl ve râvileri sikadır.⁸³¹

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde bir başka tarîk yer almaktadır: Ravh b. Ubâde > Kurre b. Hâlid > Muaviye b. Kurre > Kurre b. İyas. Hadîsin bu tarikinde diğerlerinden farklı olarak; Kurre b. İyas Hz. Peygamber'den kendisine dokunmak için izin istemiş, Hz. Peygamber ona duada bulunurken, o da elini gömleğinin içine sokmuş ve peygamberlik mührüne dokunmuştur. Hadîsin bu senedi de sahih sayılmıştır.⁸³²

Avnü'l-mâ'bûd'da geçtiğine göre; İbn Abdilberr (ö. 463/1071), Kurre b. İyas'dan bu rivayeti oğlu Muâviye'den başkasının nakletmediğini belirtmiştir.⁸³³ Hz. Peygambere ittibâ konusunda oldukça hassas olan sahabiler, onun gömleğinin önünü açmasını da örnek almışlardır. Abdullah b. Ömer'in (ö. 73/692) de Hz. Peygamber'in gömleğinin düğmelerini açmasından dolayı aynı şekilde düğmelerini çözdüğü belirtilmiştir.⁸³⁴ Nitekim Hz. Peygamber'e uyma konusunda ashab arasında en hassas

⁸²⁹ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, C. XXIV, s. 347, Hadis no: 15581.

⁸³⁰ Süleymân b. Dâvûd Ebû Dâvûd el-Fârisî (ö.207/822), **Müsned-i Ebî Dâvûd et-Tayâlîsî**, thk. Doktor Muhammed b. Abdülmuhsin et-Türkî, I- IV, Mısır- Dâru Hicr 1419/ 1999, I. Baskı C. II, s. 399-400; İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. V, s. 164; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, C. XXIV, s. 347; C. XXVI, s. 178; C. XXXIII, s. 475; İbn Mâce, **Sünenü İbn Mâce**, thk. Şuayb el-Arnâûd, Adil Mürşid, Muhammed Kâmil Karabelli, Abdüllatif Harzullah, I-V, Dâru'r-Risâleti'l-İlmiyye, 1430/2009, “Libâs”, 11; **Ebû Dâvûd**, “Libas”, 28.

⁸³¹ **İbn Mâce**, thk. Şuayb el-Arnâûd, C. IV, s. 587.

⁸³² Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, C. XXIV, s. 348; C. XXIV, s.178; C. XXXIII, s. 474.

⁸³³ Azîmâbâdî, **Avnü'l-mâ'bûd**, C. XI, s. 91.

⁸³⁴ A.g.e., C. XI, s. 92.

kişilerden biri olarak bilinen İbn Ömer, Allah'ın Rasûlünün her davranışını harfiyen yerine getirmeye çalışmıştır.⁸³⁵

Hadîsten anlaşıldığı üzere Kurre b. İyas Hz. Peygamber'in yanına geldiğinde teberrüken ona dokunmayı dilemiş ve Hz. Peygamber'in müsaade etmesi üzerine peygamberlik mührüne dokunmuştur. Bununla birlikte Hz. Peygamber'in o anki giyim tarzını gözlemleyen baba oğul, bunu hemen örnek alıp kendi yaşantılarında da uygulamaya başlamışlardır. Bu durum sadece davranışsal değil fizikî konularda dahi ona benzemek hususunda ne kadar hassasiyet gösterdiklerini ortaya koymaktadır.

2. BENÎ HUZÂA HEYETİ

A. Hâris b. Ebî Dırar el-Huzâî (ö. ?) Rivayeti

حدثنا محمد بن سابق، حدثنا عيسى بن دينار، حدثنا أبي، أنه، سمع الحارث بن أبي ضرار الخزاعي، قال: قدمت على رسول الله صلى الله عليه وسلم، فدعاني إلى الإسلام، فدخلت فيه، وأقررت به، فدعاني إلى الزكاة، فأقررت بها، وقلت: يا رسول الله، أرجع إلى قومي، فأدعوهم إلى الإسلام، وأداء الزكاة، فمن استجاب لي جمعت زكاته، فيرسل إلي رسول الله صلى الله عليه وسلم رسولا لإبان كذا وكذا ليأتيك ما جمعت من الزكاة، فلما جمع الحارث الزكاة ممن استجاب له، وبلغ الإبان الذي أراد رسول الله صلى الله عليه وسلم أن يبعث إليه، احتبس عليه الرسول، فلم يأت، فظن الحارث أنه قد حدث فيه سخطة من الله عز وجل ورسوله، فدعا بسروات قومه، فقال لهم: إن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان وقت لي وقتا يرسل إلي رسوله ليقبض ما كان عندي من الزكاة، وليس من رسول الله صلى الله عليه وسلم الخلف، ولا أرى حبس رسوله إلا من سخطة كانت، فانطلقوا، فأتاني رسول الله صلى الله عليه وسلم، وبعث رسول الله صلى الله عليه وسلم الوليد بن عقبة إلى الحارث ليقبض ما كان عنده مما جمع من الزكاة، فلما أن سار الوليد حتى بلغ بعض الطريق، فرق، فرجع، فأتى رسول الله صلى الله عليه وسلم، وقال: يا رسول الله، إن الحارث منعني الزكاة، وأراد قتلي، فضرب رسول الله صلى الله عليه وسلم البعث إلى الحارث، فأقبل الحارث بأصحابه إذ استقبل البعث وفصل من المدينة، لقيهم الحارث، فقالوا: هذا الحارث، فلما غشيه، قال لهم: إلى من بعثتم؟ قالوا: إليك، قال: ولم؟ قالوا: إن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان بعث إليك الوليد بن عقبة، فزعم أنك منعت الزكاة، وأردت قتله قال: لا، والذي بعث محمدا بالحق، ما رأيته بتة، ولا أتاني فلما دخل الحارث على رسول الله صلى الله عليه وسلم، قال: " منعت الزكاة، وأردت قتل رسولي؟ " قال: لا، والذي بعثك بالحق ما رأيته، ولا أتاني، وما أقبلت إلا حين احتبس علي رسول رسول الله صلى الله عليه وسلم، خشيت أن تكون كانت سخطة من الله عز

⁸³⁵ Daha fazla bilgi için bkz. Ali Çelik, "Sünnete İttiba Konusunda Farklı Eğilimler", *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, C. XIII, sayı:1, 2000, s. 75- 92.

وجل، ورسوله. قال: فنزلت الحجرات {يا أيها الذين آمنوا إن جاءكم فاسق بنبأ فتبينوا أن تصيبوا قوما بجهالة، فتصبحوا على ما فعلتم نادمين} [الحجرات: 6] إلى هذا المكان: {فضلا من الله ونعمة والله عليم حكيم} [الحجرات: 8]

İbn Hanbel'in *Müsned*'inde Muhammed b. Sâbık > İsa b. Dinar > Dinar el-Huzâî > Hâris b. Ebî Dırâr tarikiyle gelen rivayette şöyle demiştir: “Hz. Peygamber’in yanına geldiğimde beni İslâm’a davet etti, ben de kabul ettim. Ardından zekât vermeye çağırdı, bunu da kabul ettim. Dedim ki: “Ya Rasulallah kavmimin yanına döndüğümde onları İslâm’a ve zekât vermeye çağırayım. Bana icabet edenlerin zekâtlarını toplayıp, göndereceğin memura vereyim.” Aradan zaman geçmesine rağmen, Hz. Peygamber’in söylediği vakitte zekât memuru göndermemesinden dolayı, kendisine kızmış olmasından çekinen Haris, kabilesinden adamlar toplayarak zekât paralarını getirmek için Hz. Peygamber’e gelmek üzere yola çıktı. Bu arada Hz. Peygamber de Velid b. Ukbe’yi Hâris’in topladığı zekât paralarını alması için göndermişti fakat onların kendisine zarar vermesinden çekinen Velid yoldan geri döndü. Hz. Peygamber’in yanına gelince, Hâris’in zekâtı vermediğini ve kendisini öldürmeye çalıştığını söyledi. Rasulallah Hâris’in üzerine bir ordu gönderdi. Ordu Medine’den ayrılınca Hâris ve beraberindekilerle karşılaştı. Hâris onlara “kime gönderildiniz?” diye sorunca, “sana” dediler. “Niçin?” dedi. “Hz. Peygamber’in sana gönderdiği zekât memuru, topladığım zekâtları vermediğini ve onu öldürmek istediğini söyledi” dedi. Hâris “Hayır ben hiçbir şekilde onun bana gönderdiği birini görmedim, o da beni görmedi” dedi. Hz. Peygamber’in yanına girince o da: “Zekâtı vermeyi reddedip elçimi öldürmeyi mi diledin?” diye sordu. Hâris ona da aynı şeyi söyledi ve “Gönderdiğin elçi gelmeyince ben Allah’ı ve seni kızdırdığımı düşünerek buraya geldim” dedi. Bu olay üzerine “Eğer bir fâsık size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın” (el-Hucurât 49/6)⁸³⁶ ayeti nazil oldu.⁸³⁷

Hadîsin Değerlendirilmesi:

Hadîs sadece İbn Hanbel’in *Müsned*'inde bu senedle yer almaktadır. Hâris b. Ebî Dırâr el-Huzâî, Huzâa kabilesinin bir kolu olan Benî Müstalik’in reisi ve

⁸³⁶ "يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْحَبُوا عَلَىٰ مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ"

⁸³⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, C. XXX, s. 403-405, Hadis no: 18459.

Peygamber'in hanımlarından Hz. Cüveyriye'nin babasıdır.⁸³⁸ Onun Müslüman olmasını anlatan kısım İsa b. Dinâr'ın (ö. ?) babasının hâlinin bilinmemesinden dolayı zayıf sayılmıştır. Ali b. el-Medîni (ö. 234/848-49), İsa b. Dinar sika olarak bilinirken; babasının durumu hakkında bir şey bilinmediğini söyler.⁸³⁹

Kalan bölüm ise şevahidiyle hasen sayılmıştır.⁸⁴⁰ Nitekim Velid b. Ukbe'nin Benî Müstalik'ten zekâtları alması için gönderilişi, almayı geri dönmesi ve Hz. Peygamber'e onların zekâtı vermek istemediğini ve üzerine geldiklerini söylemesi üzerine Hucurat suresi 6. ayetin nazil olduğu kaynaklarda anlatılmaktadır.⁸⁴¹

Rivayette geçen olay üzerine nâzil olan ayet, Müslümanların kendilerine gelen önemli haberlerde araştırma yapmadan, haberin doğruluğunu kabul ederek hareket etmemeleri yönünde bir uyarı içermektedir.

3. BENÎ HUŞEYN HEYETİ

A. Ebû Sa'lebe el-Huşenî (ö. 75/694-95) Rivayeti

حدثنا أبو عاصم عن حيوة بن شريح قال حدثني ربيعة بن يزيد الدمشقي قال حدثني أبو إدريس الخولاني قال حدثني أبو ثعلبة الخشني قال : أتيت النبي صلى الله عليه و سلم فقلت يا رسول الله إنا بأرض أهل الكتاب فنأكل في آنتهم وبأرض صيد أصيد بقوسي وأصيد بكلي المعلم وبكلي الذي ليس بمعلم ؟ فقال النبي صلى الله عليه و سلم (أما ما ذكرت أنك بأرض أهل كتاب فلا تأكلوا في آنتهم إلا أن لا تجدوا بدا فإن لم تجدوا بدا فاغسلوها وكلوا . وأما ما ذكرت أنك بأرض صيد فما صدت بقوسك فاذكر اسم الله وكل وما صدت بكليك المعلم فاذكر اسم الله وكل وما صدت بكليك الذي ليس بمعلم فأدرت ذكاته فكله

Buhârî'nin Ebû Âsım > Hayve b. Şüreyh > Rebîa b. Yezîd > Ebû İdris el-Havlânî > Ebû Sa'lebe el-Huşenî tarikiyle kaydettiği rivayette Ebû Sa'lebe el-Huşenî şöyle demiştir: Hz. Peygamber'e geldim ve dedim ki: Ehl-i kitap bir kavmin yanından geliyoruz. Onların kaplarından yiyoruz. Aynı zamanda av yapılan bir arazide yaşıyoruz. Yayım, eğitilmiş olan ve olmayan köpeklerimle avlanıyorum” Hz. Peygamber: “Ehl-i kitabın yanında oturduğunuzu dikkate alınca; eğer başka kap

⁸³⁸ Mehmet Ali Sönmez, “Hâris b. Ebû Dırar”, **DİA**, C. XVI, s. 195.

⁸³⁹ Ebû'l Fadl, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî (ö.852/1449), **Tehzîbu't-Tehzîb**, I-XII, Beyrut, Dâru'l-meârif'in-nizâmiyye, 1326-1908, C. VIII, s. 210.

⁸⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, C. XXX, s. 405.

⁸⁴¹ Vâkıdî, **Megâzî**, C. III, s. 980; İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-ta'dîl**, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1271/1952, C. II, s. 5-6.

bulabiliyorsanız onların kaplarından yemeyin. Bulamıyorsanız iyice yıkayarak yiyebilirsiniz. Av konusuna gelince okunla avlanacağında Allah'ın ismini an ve ye. Eğitimli köpeğini yollarken de Allah'ın ismini an ve ye. Eğitimsiz köpeğini yollarken de temiz olduğundan emin olursan ye.”⁸⁴²

Hadîsin Değerlendirilmesi:

Hadîse Buhâri, Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvud, Nesâî, İbn Mâce, Ahmed b. Hanbel, Abdürrezzak, Humejdî, Dârimî, Tayâlisi ve İbn Ebî Şeybe eserlerinde yer vermişlerdir.⁸⁴³

Buhâri, Müslim, Tirmizi, İbn Mâce rivayeti Ebû İdris el-Havlâni (ö. 80/699) tarihiyle vermişlerdir ve bu senediyle hadîs sahihtir.⁸⁴⁴

Rivayeti başka bir tarikten veren Ebû Dâvud'da farklı olarak; “Ya Rasulallah biz ehl-i kitap bir kavme komşuyuz. Onlar kaplarında domuz eti pişiriyorlar ve içki içiyorlar. Hz. Peygamber: Eğer başka bir kap bulabiliyorsanız ondan yiyin için. Ama bulamıyorsanız o kapları iyice temizleyerek yiyip için, dedi” ifadesi vardır.⁸⁴⁵

Hadîsin Tirmizî'de yer alan bir vechinde Hz. Peygamber'e mecûsîlerin kapları hakkında sorulduğu geçmektedir. Hz. Peygamber iyice temizleyip içinde yemek pişirebileceklerini söylemiş, yırtıcı hayvanları yemeyi yasaklamıştır. Tirmizî bu hadîsin sahih olduğunu ifade etmiştir.⁸⁴⁶

İbn Mâce'de yer alan rivayette ise Ebû Sa'lebe Hz. Peygamber'e geldiğinde ona müşriklerin kaplarından yemek yeme hakkında sordu. Hz. Peygamber: Onların kaplarından yemeyin, dedi. Ebû Sa'lebe: İhtiyacımız varsa, başka kap bulamazsak, dedi. Hz. Peygamber: Öyleyse çok iyi temizleyin, sonra pişirip yiyin, buyurdu. Senedde Ebû Ferve'nin varlığından dolayı hadîsin senedi zayıf sayılmıştır.⁸⁴⁷

⁸⁴² **Buhâri**, “Zebîha ve Avlar”, 14, Hadîs no: 5177.

⁸⁴³ Tayâlisi, C. I, s. 262- 263; Abdürrezzak, **Musannef**, C. IV, s. 471; Humejdî, **Müsned**, C. II, s. 124; İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. IV, s. 233; C. V, s. 127; C. VI, s. 433; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, C. XXIX, s. 266, 268, 273-274; Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân ed- Dârimî, (ö. 255/868), **Sünen**, thk. Hüseyin Selim Esed ed-Dârânî, I. bsk. Dâru'l-muğni, Suudi Arabistan, 1412/ 2000, C. IV, s. 623; **Buhâri**, “Zebîha ve Avlar”,14; **Müslim**, “Sayd ve Zebâih”, 8,11; **İbn Mâce**, “Sayd”, 3; **Ebû Dâvud**, “Sayd”, 2; “İttibâu's-sayd”, 4; **Tirmizî**, “Et'ime”, 7; “Siyer”, 11; “Sayd”, 4; **Nesâî**, “Sayd ve Zebâih”, 3.

⁸⁴⁴ İbn Mâce, **Sünen**, C. IV, s. 365.

⁸⁴⁵ **Ebû Dâvud**, “Et'ime”, 45, Hadîs no: 3839.

⁸⁴⁶ **Tirmizî**, “Siyer” 11, Hadîs no: 1560, C. IV, s.129; Tirmizî, “Et'ime” 7, Hadîs no: 1796.

⁸⁴⁷ **İbn Mâce**, “Cihad” 26, Hadîs no: 2831, C. IV, s.101.

İbn Hanbel ise hadîsin hemen hemen tüm tariklerine yer vermiştir.⁸⁴⁸ Diğerlerinden farklı olarak Ebû Sa‘lebe’nin Hz. Peygamber’den Şam bölgesinden bazı yerler istediği, Hz. Peygamber’in: “İşitiyor musunuz, Ebû Sa‘lebe neler söylüyor?” demesi üzerine de oraları ele geçireceklerine dair yemin ettiği ve Hz. Peygamber’in istediği yeri ona verdiği dair bir rivayet vardır.⁸⁴⁹

Hadîsin farklı varyantlarında ehl-i kitap, Mecûsî ve müşriklerin kaplarından bahsedilmesinden maksadın içine necis olan domuz eti veya içki konulan her türlü kap olduğu anlaşılıyor.⁸⁵⁰

4. BENÎ EŞ‘AR HEYETİ

A. Ebû Mûsâ el-Eş‘ârî (ö. 42/662-63) 1.Rivayeti

حدثنا مؤمل بن إسماعيل، حدثنا حماد بن سلمة، حدثنا أبو عمران الجوني، عن أبي بكر بن أبي موسى، عن أبيه قال: أتيت النبي صلى الله عليه وسلم ومعني نفر من قومي فقال: "أبشروا وبشروا من وراءكم، أنه من شهد أن لا إله إلا الله صادقاً بها دخل الجنة" فخرجنا من عند النبي صلى الله عليه وسلم نبشر الناس، فاستقبلنا عمر بن الخطاب رضي الله عنه فرجع بنا إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال عمر: يا رسول الله، إذا يتكل الناس؟ قال: فسكت رسول الله صلى الله عليه وسلم

Müemmel b. İsmail > Hammâd b. Seleme > Ebû İmran el-Cevnî > Ebû Bekr b. Ebî Mûsa > Ebû Mûsa el-Eş‘ârî tarihiyle gelen rivayette Ebû Mûsa şöyle demiştir: Kavmimden bir grupla birlikte Allah’ın Rasûlü’ne geldim. Bize: “Geride kalanlarınızı müjdeleyin. Her kim inanarak, Allah’tan başka ilah olmadığına şahitlik ederse cennete girer. İnsanlara müjde vermek için Hz. Peygamber’in yanından çıktık. Ömer b. Hattab’la karşılaştık. Bizimle birlikte Hz. Peygamber’in yanına döndü ve: “Ya Rasûlallah, ya insanlar buna dayanarak ibadetlerinde gevşerlerse” dedi. Allah’ın Rasûlü hiçbir şey söylemedi.⁸⁵¹

⁸⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, C. XXIX, s. 266, 268, 273-274, 275, 285, 286; Hadîs no: 17733, 17737, 17738, 17739, 17740, 17750, 17752.

⁸⁴⁹ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, C. XXIX, s. 274, Hadîs no: 17737.

⁸⁵⁰ Ebû'l- Fadl, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, **Fethu'l-bârî şerhu sahîh-il-Buhârî**, I-XIII, Dâru'l-ma'rife 1379, C. IX, s. 606.

⁸⁵¹ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXII, s. 370, Hadîs no: 19597.

Hadîsin Değerlendirilmesi:

Rivayet sadece İbn Hanbel’de geçmektedir.

Senedde yer alan râvilere baktığımızda; Müemmel b. İsmail (ö. 205/821) sika kabul edilmekle birlikte, “kesretü’l-galât” diye de vasıflandırılmıştır.⁸⁵² Hammad b. Seleme (ö. 167/784) hakkında Yahyâ b. Main (ö. 233/847), Ahmed b. Hanbel ve Nesâi gibi âlimler “sika” olduğu görüşündedirler. Buhari bir rivayetini eserine almış, diğer Kütüb-i Sitte imamı ise daha fazla hadîsine yer vermişlerdir.⁸⁵³ Ebû İmrân el-Cüvenî (ö. 128/745) ile ilgili olarak da Yahyâ b Maîn “sika”, Ebû Hâtim “sâlih”, Nesâi ise “Leyse bihî be’s” demiştir. Hadisi babasından rivayet eden Ebû Bekr b. Ebî Mûsa’ya (ö. 106/724), İbn Hibbân *Kitâbü’s-sikât* ında yer vermiştir.⁸⁵⁴ Ebû Bürde’nin de kardeşidir ve onun Ebû Bürde’den daha faziletli olduğu söylenmiştir.⁸⁵⁵

Şuayb el-Arnaûd hadîsi değerlendirmesinde şu ifadeler yer vermiştir: Müemmel b. İsmail “seyyiü’l-hıfz” olmasına rağmen, hadîs sahihtir. Hammad b. Seleme dışında tüm râvileri Şeyhayn’ın sika râvilerindedir. Hammad b. Seleme ise Müslim’in râvisidir. Aynı olaya dair Ebû Hüreyre, Muaz b. Cebel ve Câbir’in de benzer rivayetleri vardır. Dört sahabinin birden aynı olayı yaşadıklarını ifade etmeleri ilginçtir. Bizim düşüncemiz; bu olayın Müslim’de yer alan Ebû Hüreyre rivayetinde anlatıldığı şekliyle gerçekleştiğidir.⁸⁵⁶ Ebû Saîd el-Hudrî’nin Muaz’dan rivayetinin isnadı zayıftır. Ebû Mûsa’nın bu rivayetinde de bir illet olabilir ama üzerinde durmadık. Nitekim senedde ismi geçen Hammad b. Seleme vehm sahibidir, yanlış olabilir. Câbir rivayeti de aynı şekildedir.⁸⁵⁷

Hadîsin metnine bakıldığında farklı sahabilere anlatılsa da; olayın içeriği hemen hemen aynıdır. Şuayb el-Arnaûd’un, en doğru anlatım olduğunu düşündüğü Ebû Hüreyre rivayetinde, Hz. Peygamber sahabilere otururken birden kalkıp ortadan kaybolur. Bunun üzerine başta Ebû Hüreyre olmak üzere orada bulunanlar

⁸⁵² İbn Sa’id, *Tabakât*, C. VI, s. 501; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, C. VIII, s. 374; Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, C. XXIX, s. 176.

⁸⁵³ Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, C. III, s. 13.

⁸⁵⁴ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 1. bsk., *Dâiratü’l-Maârifî’l-Osmâniyye*, Haydarâbad, 1393/1973, C. V, s. 592.

⁸⁵⁵ Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, C. XXXIII, s. 144; İbn Hacer, *Tehzîbu’t-Tehzîb*, C. XII, s. 42.

⁸⁵⁶ *Müslim*, “İmân”, 10.

⁸⁵⁷ İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXXII, s. 370- 371.

endişelenerek onu aramaya çıkarlar. Ebû Hüreyre onu bir bahçede bulup, çok endişelendiklerini söyleyince; Hz. Peygamber ona nalınlarını vererek, onu gerideki sahabilere gönderir ve onlardan bütün kalbiyle inanarak şehadet getirenleri cennetle müjdelemesini ister. Ebû Hüreyre oradan çıkınca Hz. Ömer’le karşılaşır. Hz. Ömer ona elindekileri sorunca Hz. Peygamber’in söylediklerini ona iletir. Hz. Ömer onu biraz da iteleyerek, geri dönmesini ister. Ağlamaklı olarak Hz. Peygamber’in yanına gelen Ebû Hüreyre ona durumu anlatırken Hz. Ömer içeri girer. Hz. Peygamber ona da durumu sorunca; insanları böyle müjdelediklerinde gevşeyeceklerini, o yüzden bunu gizlemenin peşinen onları müjdelemekten daha iyi olacağını söyler. İyi ameller işlemeye devam etmeleri için kendi hallerine bırakmalarının daha doğru olduğunu ifade eder. Bunun üzerine Hz. Peygamber onun dediğini uygun bulur.⁸⁵⁸

Başka hadislerle de desteklendiği üzere bütün kalbiyle iman ederek şehadet getirenlerin ebedi cehennemden kurtulacakları bu hadîsten de anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber ümmetinin gönlünü almak ve onları müjdelemek için, Ebû Hüreyre’yi göndermiştir. Fakat Hz. Ömer onların ibadetlerinde gevşeklik göstereceklerini düşündüğü için, bu bilgiyi gizlemenin daha doğru olacağı kanaatine varmış, Hz. Peygamber’e fikrini açtığında o da bunu tasvip etmiştir. Dolayısıyla büyük bir zâtnın karşısında onun söylediğine muhalif bir fikir beyan edilebilir ve bu kişi de uygun görürse fikrini değiştirebilir.⁸⁵⁹

B. Ebû Mûsâ el-Eş‘ârî (ö. 42/662-63) 2. Rivayeti

حدثني محمد بن العلاء حدثنا أبو أسامة حدثنا يزيد بن عبد الله عن أبي بردة عن أبي موسى رضي الله عنه قال : بلغنا مخرج النبي صلى الله عليه وسلم ونحن باليمن فخرجنا إليه أنا وأخوان لي أنا أصغرهم أحدهما أبو بردة والآخر أبو رهم إما قال في بضع وإما قال في ثلاثة وخمسين أو اثنين وخمسين رجلا في قومي فركبنا سفينة فألقنا سفينتنا إلى النجاشي بالحبيشة فوافقنا جعفر بن أبي طالب فأقمنا معه حتى قدمنا جميعا فوافقنا النبي صلى الله عليه وسلم حين افتتح خيبر وكان أناس من الناس يقولون لنا يعني لأهل السفينة سبقناكم بالهجرة. ودخلت أسماء بنت عميس وهي ممن قدم معنا على حفصة زوج النبي صلى الله عليه وسلم زائرة وقد كانت هاجرت إلى النجاشي فيمن هاجر فدخل عمر على حفصة وأسماء عندها فقال عمر حين رأى أسماء من هذه ؟ قالت أسماء بنت عميس قال عمر آلحبيشية هذه آلبحرية هذه؟ قالت أسماء نعم قال سبقناكم بالهجرة

⁸⁵⁸ Müslim, “Îmân”, 10.

⁸⁵⁹ Nevevî, el-Minhâc Şerhu Sahîh-i Müslim b. Haccâc, 2. bsk., Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, Beyrut, 1392, C. I, s. 238.

فنحن أحق برسول الله منكم فغضبت وقالت كلا والله كنتم مع رسول الله صلى الله عليه وسلم يطعم جائعكم ويعط جاهلكم وكنا في دار - أو في أرض - البعداء البغضاء بالحيشة وذلك في الله ورسوله صلى الله عليه وسلم وإيم الله لا أطعم طعاما ولا أشرب شرابا حتى أذكر ما قلت لرسول الله صلى الله عليه وسلم ونحن كنا نؤذى ونخاف وسأذكر ذلك لربي صلى الله عليه وسلم وأسأله والله ولا أكذب ولا أزيغ ولا أزيد عليه . فلما جاء النبي صلى الله عليه وسلم قالت يا نبي الله إن عمر قال كذا وكذا ؟ قال (فما قلت له). قالت قلت له كذا وكذا قال (ليس بأحق بي منكم وله ولأصحابه هجرة واحدة ولكم أنتم - أهل السفينة - هجرتان). قالت فلقد رأيت أبا موسى وأصحاب السفينة يأتونني أرسالا يسألونني عن هذا الحديث ما من الدنيا شيء هم به أفرح ولا أعظم في أنفسهم مما قال لهم النبي صلى الله عليه وسلم . قال أبو بردة قالت أسماء رأيت أبا موسى وإنه ليستعيد هذا الحديث مني

Muhammed b. Alâ > Ebû Üsâme > Yezîd b. Abdullah > Ebû Bürde > Ebû Mûsâ el-Eş'ârî tarîkiyle gelen rivayette Ebû Mûsâ el-Eş'ârî şöyle demiştir: Biz Yemen'de iken Resûlullah'ın Peygamber olarak gönderildiğini duyduk. Ben ve iki kardeşim Ebû Rûhm ve Ebû Bürde ki; ben onların en küçüğüüm- kavmimizden -ya bir grupla dedi ya da- elli iki veya elli üç kişiyle onun yanına gitmek üzere yola çıktık. Bir gemiye bindik. Gemimiz (hava muhalefetinden dolayı) bizi Habeşistan'a götürünce orada Ca'fer b. Ebî Talib'e tâbi olduk, bir müddet onunla birlikte kalıp hep birlikte Medine'ye geldik. Hz. Peygamber Hayber'i fethettiği sırada oraya vardık. İnsanlardan bir kısmı bize yani gemiyle gelenlere: Biz hicret konusunda sizi geçtik, diyorlardı. Necâşî'ye hicret edenlerden olan ve bizimle birlikte gemiyle gelen, Esmâ bt. Umeys'in yanına gittim. O, ziyaret için Hz. Peygamber'in hanımı Hz. Hafsa'nın yanına gitmişti. Esmâ Hz. Hafsa'nın yanındayken, Hz. Ömer kızının yanına girdi ve kızına onun kim olduğunu sordu. "Esmâ bt. Umeys" deyince "Şu Habeşistan'dan gemiyle gelen mi?" diye sordu. Esmâ "Evet" deyince "Biz sizden önce Medine'ye hicret ettik ve Allah'ın Rasûlüne sizden daha çok layığız" dedi. Bu sözlere çok sinirlenen Esmâ: "Hayır, asla! Hz. Peygamber sizin açlarınızı doyurup cahillerinize ilim öğretirken; biz Allah ve Rasûlü için uzakta, Habeşistan'da İslâm'a düşman insanların bulunduğu bir bölgedeydik. Allah'a yemin olsun bu durumu gidip Hz. Peygamber'e anlatmadan ağzıma yiyecek ve su koymayacağım. Biz eziyet çekiyorduk, korkuyorduk. Gidip abartmadan, saptırmadan ve yalan karıştırmadan bunu Rasûlullah'a anlatacağım ve soracağım." Hz. Peygamber gelince Esmâ bt.

Umeys ona: “Ömer bana şöyle şöyle söyledi” dedi. Hz. Peygamber “ Sen ne dedin?” diye sordu. “Ben de şöyle şöyle söyledim” dedi. Hz. Peygamber “Siz bana daha layıksınız. Ömer ve onunla Medine’ye hicret edenler bir hicret sevabı aldıysa, gemi ile gelenler iki hicret sevabına nail oldular. Esmâ; bu konuşmayı duyan Ebû Mûsa el-Eş‘ârî ve gemi ile gelen arkadaşları bu hadîsi sormak için bana geldiler. Zira dünyadan hiçbir şey onlar için Hz. Peygamber’in bu sözlerinden daha değerli, daha mutluluk verici ve daha önemli değildi. Ebû Bürde, Esmâ’nın bu hadîsi Ebû Mûsa’nın kendisine defalarca tekrar ettirdiği ifadesini de eklemiştir.⁸⁶⁰

Hadîsin Değerlendirilmesi:

Hadîs; Buhârî, Müslim, Tayâlisî, İbn Ebî Şeybe ve İbn Hanbel’de zikredilmiştir.⁸⁶¹

Hadîsin râvîleri şeyhaynın râvileridir ve hadîs sahih sayılmıştır.

Buhârî hadîsi mükerreren üç kez aynı tarikte eserine almıştır. “Kitabü’l-humus”da yer alan rivayeti Esmâ bt. Umeys’in (ö. 40/661 [?]) adının geçtiği bölüme kadardır ki; Müslim de hadîsin bu vechini kullanmıştır. Daha kısa olan bu rivayette farklı olarak “فوافقنا جعفر بن أبي طالب” kısmından sonra “Ca‘fer b. Ebî Tâlib ve beraberindeki arkadaşlarının yanına geldik. Ca‘fer: “Rasûlullah (s.a.v.) bizi buraya gönderdi ve burada ikamet etmemizi emretti, siz de burada kalın” dedi.” şeklinde bir bölüm vardır.⁸⁶² Ayrıca “وكان أناس من الناس يقولون لنا يعني لأهل السفينة سبقناكم بالهجرة” den önce “Hayber’in fethinde orada olmayanlara hiç pay vermediği halde bize yani gemi ile Habeşistan’dan Ca‘fer ve dostları ile gelenlere ganimetten pay verdi” şeklinde bir ilave mevcuttur.⁸⁶³ Bu ilave Buhârî, İbn Ebî Şeybe, Tirmizî ve Ebû Dâvud’da farklı tariklerle yer alan bir hadîstir.⁸⁶⁴ Bizim aldığımız hadîsin devamında da aynı ifadeler mevcut olduğundan ayrı bir hadîs olarak değerlendirme gereği duymadık.

⁸⁶⁰ **Buhârî**, “Megâzî”, 36, Hadîs no: 3990.

⁸⁶¹ Tayâlisî, **Müsnedü Ebî Dâvûd et-Tayâlisî**, thk. Muhammed b. Abdülmuhsin et-Türkî, 1. bsk., Dâru Hicr, Mısır, 1419/1999, C. I, s. 270; İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. VI, s. 380; C. VII, s. 350; İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXII, s. 290, 468; **Buhârî**, “Megâzî” 36; “Hums” 15; “Fedâilü’s-sahabe”, 66; **Müslim**, “Fedâilü’s-sahabe”, 41.

⁸⁶² وأصحابه عنده فقال جعفر إن رسول الله صلى الله عليه وسلم بعثنا ههنا وأمرنا بالإقامة فأقيموا معنا

⁸⁶³ فأسهم لنا أو قال أعطانا منها وما قسم لأحد غاب عن فتح خيبر منها شيئا إلا لمن شهد معه إلا لأصحاب سفينتنا مع جعفر وأصحابه قسم لهم معه

⁸⁶⁴ İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. VI, s. 493; C. VII, s. 395; İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXII, s. 468; **Buhârî**, “Megâzî”, 36, Hadîs no: 3992; **Ebû Dâvud**, “Cihad”, 149; **Tirmizî**, “Siyer”, 10.

Müslim, Buhârî'nin aldığı tarikile eserinde bu hadîse yer vermiştir. Sadece onun senedinde Muhammed b. Alâ ile birlikte Abdullah b. Berrâd el-Eş'ârî de yer almaktadır. Ayrıca Esmâ bt. Umeys ile ilgili kısımda Esmâ'nın Hz. Ömer'in "Biz Rasûlullah'a sizden daha layıgız" sözü üzerine kızan Esmâ'nın "Yalan söyledin ya Ömer" dediği geçmektedir.⁸⁶⁵

İbn Ebî Şeybe, Tayâlisi ve İbn Hanbel hadîsin ilk kısmını almamışlar, Ca'fer b. Ebî Talib'in eşi olan Esmâ bt. Umeys ile Hz. Ömer arasında geçen diyaloga ve akabinde Hz. Peygamber'in Habeşistan'dan gelenler için iki hicret sevabı olduğu sözüne yer vermişlerdir.

İbn İshak'a göre Ca'fer b. Ebî Talib ile birlikte Habeşistan'dan on altı kişi gelmiştir. Belâzûrî (ö. 279/892-93) ise İbn Sa'd'dan rivayetle kırk kişi olduklarını belirtmiştir. Hz. Peygamber Amr b. Ümeyye'yi Necâşî'ye göndermiş ve daha önce Habeşistan'a hicret etmiş olan Ca'fer b. Ebî Talib ile beraberindekileri geri göndermesini istemiştir.⁸⁶⁶

Ebû Mûsa'nın bu rivayetinden anlaşılan; kabilesinden bir kısım insanla birlikte, Hz. Peygamber'in yanına giderek İslâm'a girmek için için yola çıkmalarına rağmen Habeşistan'a uğramak zorunda kalmışlardır. Orada da Ca'fer b. Ebî Talib'le birlikte hareket ettikleri için, Hz. Peygamber'in onları geri çağırmasını beklemişler ve Hayber'in fethinden sonra hep birlikte Hz. Peygamber'in yanına ulaşıp ganimetten de pay almışlardır.

Ahmed b. Hanbel'de geçen bir rivayette Abdullah b. Mesud, Hz. Peygamber'in içlerinden seksen kişiyi Habeşistan'a gönderdiğini rivayet etmiş ve bu isimlerden bazılarını saymıştır. Bunlar arasında Ebû Mûsa el-Eş'ârî'nin de ismi geçmektedir.⁸⁶⁷ Nitekim İbn İshak da bu rivayeti dayanak alarak Ebû Mûsâ'nın da içinde olduğu seksen kişilik grubun ikinci kabile olarak Habeşistan'a gittiklerini ifade etmiştir. Burada Ebû Mûsa'nın rivayeti ile bir çatışma söz konusudur. İbn Hacer bunu şu şekilde birleştirebileceğimizi ifade etmektedir: Ebû Musa Mekke döneminde gelip Müslüman olmuş ve sonra Hz. Peygamber onu Habeşistan'a hicret edenlerle birlikte göndermiştir. Ebû Mûsa önce doğuda Habeşistan'a yakın olan kavminin

⁸⁶⁵ وقالت كلمة كذبت يا عمر

⁸⁶⁶ İbn Hacer, **Fethü'l-bârî**, C. VII, s. 486.

⁸⁶⁷ İbn Hanbel, **Müsned**, C. VII, s. 408.

yanına gitmiş ve Hz. Peygamber'in Medine'de yerleştiğini duyduktan sonra kabilesi içinden Müslüman olanlarla birlikte yola çıkmış ve rivayette olduğu gibi gemileri Habeşistan'a gitmek zorunda kalınca, Ca'fer b. Ebî Tâlip ve beraberindekilerle birlikte Medine'ye dönmüşlerdir. Rivayette geçen; "Hz. Peygamber'in gönderildiği bilgisi bize ulaştığında" sözünden kasıt da; Medine'ye hicret edip orada yerleşmesidir, şeklinde yorumlamıştır.⁸⁶⁸

Şuayb el-Arnaûd ise tahkîkinde; İbn Hacer'in buradaki yorumunun zorlama olduğunu ifade ederek; *Müsned*'de geçen İbn Mes'ûd'a ait rivayetin zayıflığından dolayı Buhârî'deki sahih rivayetle teâruz edemeyeceğini belirtmiştir.⁸⁶⁹ Kanaatimizce de bu daha doğru bir yorumdur.⁸⁷⁰

5. BENÎ DEVS HEYETİ

A. Ebû Hüreyre ed-Devsî (ö. 58/ 678) 1. Rivayeti

حدثنا بشر بن آدم بن بنت أزهر السمان حدثنا عبد الصمد بن عبد الوارث حدثنا أبو خلدة حدثنا أبو العالية عن أبي هريرة قال قال النبي صلى الله عليه و سلم ممن أنت؟ قال قلت من دوس قال ما كنت أرى أن في دوس أحدا فيه خير

Bişr b. Âdem > Abdüssamed b. Abdülvâris > Ebü'l-Halde > Ebü'l-Âliye > Ebû Hüreyre tarikiyle gelen rivayette Ebû Hüreyre şöyle söylemiştir: Hz. Peygamber (yanına gittiğimde) bana "Sen kimlersin?" diye sordu. Ben de "Devs'ten" diye cevap verdim. "Devs'te böyle hayırlı bir kimsenin bulunduğunu sanmazdım" dedi.⁸⁷¹

Hadîsin Değerlendirilmesi:

Hadîs yalnızca Tirmizî'de ve bu tarikte yer almaktadır. Başka bir kaynaktan veya başka bir tarikine rastlamadık.

⁸⁶⁸ İbn Hacer, **Fethü'l- bârî**, C. VII, s. 189.

⁸⁶⁹ İbn Hanbel, **Müsned**, C.VII, s. 410.

⁸⁷⁰ Bu hadîsle ilgili olarak Ca'fer b. Ebî Talip ve beraberindekilere sefere katılmadıkları halde Hayber ganimetinden pay verilmesi konusu da hüküm çıkarma açısından üzerinde durulan konulardan olmuştur. Bkz. Mübârekfûri **Tuhfetü'l-ahvezî bi şerhi Câmi't-Tirmizî**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, t.y, C. V, s. 144.

⁸⁷¹ Tirmizî, "**Menâkıb**", 47, Hadîs no: 3838.

Râvilerine baktığımızda; Bişr b. Âdem b. Yezîd el-Basrî (ö. 254/868), kendisinden Ebû Dâvud, İbn Mâce, Tirmizî ve Nesâî rivayette bulunmuşlardır. İbn Ebî Hâtim, ondan hadîs dinleyen babasına onun durumunu sorduğunda; “leyse bi kaviyy” dediğini söylemiştir ve ona *Kitâbü’s-sikât*’ında yer vermiştir. Nesâî; “la be’sse bih”, demiştir.⁸⁷² Abdüssamed b. Abdülvâris (ö. 207/ 823) hakkında İbn Sa‘d, Hâkim, İbn Kâni “sika” olduğunu ifade etmişlerdir. Kütüb-i Sitte imamlarının hepsi hadîslerini almışlardır.⁸⁷³ Hâlid b. Dînâr, Ebû Halde, Yahyâ b. Maîn “sâlih ve sika”, Nesâî “sika” olarak değerlendirmiştir. Müslim ve İbn Mâce dışındaki Kütüb-i Sitte müellifleri rivayetini almışlardır.⁸⁷⁴ Rufe‘ b. İmran Ebû’l-Âliye (ö. 90/709); Yahyâ b. Maîn, Ebû Zür‘a ve Ebû Hâtim “sika” olduğunu söylemişlerdir. Kütüb-i sitte müelliflerinin hepsi hadîslerine yer vermişlerdir.⁸⁷⁵

Rivayetin senedi sahihtir. Hz. Peygamber’in Ebû Hüreyre’ye cümlesi onun için övgü, kavmi için ise yergi ifade etmektedir. Devs kabilesinin ileri gelenlerinden Tufeyl b. Amr, Hz. Peygamber Mekke’de iken gelip Müslüman olmuş, ardından halkının yanına dönüp onları da İslâm’a davet ettiyse de bir rivayete göre; Ebû Hüreyre’nin de aralarında bulunduğu az sayıda kişi iman etmiştir. Bunun üzerine Allah’ın Rasûlü’ne gelip onlara beddua etmesini istediye de; Hz. Peygamber onları yumuşak huylulukla İslâm’a davet etmesini istemiş sonunda onun çabaları ile Devs kabilesi halkı Müslüman olmuştur. Tufeyl b. Amr, Ebû Hüreyre’nin de içinde bulunduğu bir heyetle Hz. Peygamber’e Hayber’de iken tekrar gelmiştir.⁸⁷⁶ Hz. Peygamber’in Ebû Hüreyre’ye bu şekilde hitap etmesi muhtemelen kavminin İslâm’a girme konusundaki direnişinden kaynaklanmaktadır.

B. Ebû Hüreyre ed-Devsî (ö. 58/ 678) 2. Rivayeti

حدثني محمد بن العلاء حدثنا أبو أسامة حدثنا إسماعيل عن قيس عن أبي هريرة قال : لما قدمت على النبي صلى الله عليه و سلم قلت في الطريق
يا ليلة من طولها وعنائها * على أنها من دارة الكفر نجت

⁸⁷² Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, C. IV, s. 91-93.

⁸⁷³ Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, C. VI, s. 291.

⁸⁷⁴ Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, C. VIII, s. 56.

⁸⁷⁵ Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, C. IX, s. 218.

⁸⁷⁶ Bkz. Mustafa Fayda, “Benî Devs”, *DİA*, C. IX, s. 253.

وأبق غلام لي في الطريق فلما قدمت على النبي صلى الله عليه و سلم فبايعته فينا أنا عنده إذ طلع الغلام فقال النبي صلى الله عليه و سلم (يا أبا هريرة هذا غلامك) . فقلت هو لوجه الله فأعتقته

Muhammed b. Alâ > Ebû Üsâme > İsmâil > Kays > Ebû Hüreyre tarikiyle gelen rivayette Ebû Hüreyre şöyle söylemiştir: Hz. Peygamber'e gelirken yolda " Ey yolculuk gecesi, uzunluğundan ve zorluğundan Allah'a sığınırım. Nitekim bu gece sayesinde küfür yurdundan kurtuldum" diye beyitler okuyordum. Yolda bir kölem kaçtı ve Hz. Peygamber'in yanına varıp, ona biat ettiğim sırada birden ortaya çıktı. Hz. Peygamber: Ey Ebû Hüreyre bu senin kölen mi?" diye sordu. Ben de: "Allah rızası için onu azâd ettim" dedim.⁸⁷⁷

Hadîsin Değerlendirilmesi:

Hadîs Buhârî ve İbn Hanbel'de yer almaktadır.⁸⁷⁸

Şeyhayn'ın şartlarına göre isnadı sahihtir.⁸⁷⁹ Ebû Üsâme; Hammâd b. Üsâme'dir.⁸⁸⁰ İsmâil; İsmâil b. Ebî Hâlid'dir.⁸⁸¹ Kays; İbn Ebî Hâzım el-Becelî'dir.⁸⁸²

Hadîsi aynı tarikle "Kitâbü'l-İtk"a da alan Buhârî, burada hadisin üç farklı tarikine daha yer vermiştir.⁸⁸³

Muhammed b. Abdullah b. Nümeyr ve Şihab b. Abbad'dan aldığı rivayetlerde "birbirlerini kaybettiler"⁸⁸⁴ ifadesi varken diğer tariklerde "kölenin kaçtığı"⁸⁸⁵ belirtilmektedir. Yine bu iki tarikte Ebû Hüreyre, kölenin geldiğini söyleyen Hz. Peygamber'i şahit tutarak köleyi azad ettiğini söylemektedir.⁸⁸⁶ Muhammed b. Alâ ve Ubeydullah b. Saîd tarikinde Hz. Peygamber'e biat ettikten

⁸⁷⁷ Buhârî, "Meğâzî", 71, Hadîs no: 4132.

⁸⁷⁸ Buhârî, "Meğâzî", 71, "İtk 7"; İbn Hanbel, *Müsned*, C. XIII, s. 238.

⁸⁷⁹ İbn Hanbel, *Müsned*, thk. Şuayb el-Arnaûd, C. XIII, s. 238.

⁸⁸⁰ İbn Hibbân, *Sikât*, C. VI, s. 222; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, C. VII, s. 217.

⁸⁸¹ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, C. III, s. 69.

⁸⁸² İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, C. VIII, s. 346.

⁸⁸³ Buhârî, "Meğâzî", 71, "İtk", 7.

⁸⁸⁴ ضل كل واحد منهما من صاحبه

⁸⁸⁵ وأبق غلام لي

⁸⁸⁶ أما إني أشهدك أنه لله - فقال أما إني أشهدك أنه حر

sonra onun yanındayken kölenin çıkageldiği⁸⁸⁷ geçmektedir ve bu iki tarikte hadîsin son bölümünde “o Allah rızası için hürdür, onu âzad ettim” ifadesi yer almaktadır.⁸⁸⁸

Bir kişinin kölesine “seni Allah rızası için bıraktım” veya “sen hürsün” ya da “azad ettim” demesi arasında fark olmadığı, bunların hepsinin kölenin serbest bırakıldığına delalet ettiği konusunda âlimler arasında ihtilaf yoktur.⁸⁸⁹

Aynî; Ebû Hüreyre ile kölesinin birbirini kaybettiğine dair rivayetin mi yoksa kölenin kaçtığına dair rivayetin mi doğru olduğu konusunda farklı yorumlar yapılmış olsa bile, neticede her iki durumdan da kölenin ortadan kaybolduğu sonucunun çıkarılacağını ifade etmiştir.⁸⁹⁰

C. Ebû Hüreyre ed- Devsî (ö. 58/ 678) 3. Rivayeti

حدثنا الحميدي حدثنا سفيان حدثنا الزهري قال أخبرني عنبسة بن سعيد عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: أتيت رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو بخير بعد ما افتتحوها فقلت يا رسول الله أسهم لي فقال بعض بني سعيد بن العاص لا تسهم له يا رسول الله فقال أبو هريرة هذا قاتل ابن قوقل فقال ابن سعيد بن العاص واعجبا لو بر تدلى علينا من قدوم ضأن يعني علي قتل رجل مسلم أكرمه الله على يدي ولم يهني على يديه . قال فلا أدري أسهم له أم لم يسهم له

Humeydî > Süfyân b. Uyeyne > Zührî > Anbese b. Saîd > Ebû Hüreyre tarîkiyle gelen rivayette Ebû Hüreyre şöyle demiştir: Hz. Peygamber ve ashabının yanına Hayber’i fethettikleri sırada geldim. Dedim ki: Ya Rasûlallah bana da (ganimetten) pay ver. Saîd b. Âs’ın oğullarından birisi: “Ona pay verme ya Rasûlallah” dedi. Bunun üzerine Ebû Hüreyre: “(Bu da kim) İbn Kavkal’ın katili” dedi. Saîd b. Âs’ın oğlu ise: “(Yemen’in) Da’n dağından üzerimize yuvarlanıp gelen bu dağ kediciğine şaşıyorum. Allah’ın kendisine benim ellerimle şehitlik lütfunda bulunduğu, beni de onun ellerinde kâfir olarak ölmekten koruduğu bir müslümanın

⁸⁸⁷ فبايعته فينا أنا عنده إذ طلع

⁸⁸⁸ هو لوجه الله فأعتقته - هو حر لوجه الله فأعتقته

⁸⁸⁹ Aynî, *Umdetü'l-Kârî şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, I-XXV, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, t.y., C. XIII, s. 91.

⁸⁹⁰ Aynî, *a.g.e.*, C. XVIII, s. 35.

öldürülmesinden beni sorumlu tutuyor” demiştir.(Süfyân dedi ki:) Ona pay verilip verilmediğini bilmiyorum.⁸⁹¹

Hadîsin Değerlendirilmesi:

Hadîse Humeydî, Buhârî ve Ebû Dâvud yer vermişlerdir.⁸⁹²

Hadîsin râvileri sikadır ve hadîs sahihtir.⁸⁹³ Hadîs tüm kaynaklarda Süfyân b. Uyeyne (ö. 198/814) tarihiyle verilmiştir.

Hadîste geçen Saîd b. Âs'ın oğlundan kastın (بعض بني سعيد بن العاص) Ebân b. Saîd (ö. 13/634) olduğu söylenmiştir. İbn Kavkal ise, Nûman b. Kavkal (ö. 3/625)'dir.⁸⁹⁴

Buhârî'nin “Kitâbü'l-megâzî” de yer verdiği varyantında Anbese b. Said mürsel olarak Ebû Hüreyre'nin gelip Hz. Peygamber'den ganimet istediğini haber vermiş olsa bile buraya aldığımız tarikte sened muttasıldır.⁸⁹⁵

İncelediğimiz rivayette Hayber'in fethinden sonra Müslüman olarak gelen Ebû Hüreyre ve beraberindekilerin ganimetten pay istemesi üzerine Ebân b. Saîd (ö. 13/634) buna karşı çıkmıştır. “Kitâbü'l-megâzî” de aynı rivayetin arkasına eklenen Zübeydî'nin rivayetinde ise Ebân b. Saîd savaşa katılmadığı halde ganimetten pay istemiş ve Ebû Hüreyre buna karşı çıkmıştır.⁸⁹⁶ Zühlî (ö. 258/872) hadîsin sonunda yer alan “Hz. Peygamber: Otur ya Ebân, dedi ve ona pay vermedi” bölümünü delil sayarak Zübeydî'nin rivayetini tercih etmiş olsa da; ikisinin de birbirinin ganimet almasına engel olmaya çalıştıklarını düşünerek, her iki rivayeti birleştirmek muhtemeldir. Dolayısıyla hadîs bu şekilde maktûb⁸⁹⁷ olmaktan çıkacaktır.⁸⁹⁸ Aynî de Ebû Dâvud'daki hadîsin sıhhati ve Buhârî'nin hadîsini desteklediği dikkate alındığında her ikisinin de ganimet isteğinde bulunmuş olmasının muhtemel olduğu yorumunu yapmıştır.⁸⁹⁹

⁸⁹¹ **Buhârî**, “Cihad ve Siyer”, 28, Hadis no: 2827.

⁸⁹² Humeydî, **Müsned**, C. II, s. 264; **Buhârî**, “Meğâzî”, 36; “Cihad ve Siyer”, 28, **Ebû Dâvud**, “Cihâd”, 149.

⁸⁹³ Ebû Dâvud, **Sünen**, C. V, s. 358.

⁸⁹⁴ Nûman b. Sa'lebe de denmiştir. Uhud savaşında Ebân b. Saîd tarafından şehit edilmiştir. Ebân sonrasında Müslüman olmuştur. Daha fazla bilgi için bkz. Aynî, **Umdetü'l-kârî**, C. XVII, s. 256

⁸⁹⁵ **Buhârî**, “Meğâzî”, 36, Hadîs no: 4237; Aynî, **a.g.e.**, C. XVII, s. 256.

⁸⁹⁶ **Buhârî**, “Meğâzî”, 36, Hadîs no: 4238.

⁸⁹⁷ Mustafa Ertürk, “Maktûb”, **DİA**, C. XXVII, s. 447-448.

⁸⁹⁸ Daha fazla bilgi için bkz. Ali Toksarı, “Ebân b. Saîd”, **DİA**, C. X, s. 67; İbn Hacer, **Fethü'l-bârî**, C. VII, s. 492.

⁸⁹⁹ Aynî, **Umdetü'l-kârî**, C. XIV, s. 124.

Rivayette görüldüğü üzere Hz. Peygamber Devs heyeti ile gelen Ebû Hüreyre ve beraberindekilere savaşa katılmamış olmalarına rağmen, ganimetten pay vermiş ve böylece onları İslâm'a girdikleri anda ödüllendirmiş ve İslâm topluluğunun içine dâhil etmiştir.

Hadîs fikhî açıdan savaşa katılmayanlara ganimetten pay verilip verilmeyeceği konusunda delil olarak kullanılmıştır.⁹⁰⁰

D. Ebû Hüreyre ed- Devsî (ö. 58/ 678) 4. Rivayeti

حدثنا علي، حدثنا سفيان، حدثنا أبو الزناد، عن الأعرج عن أبي هريرة رضي الله عنه: قدم الطفيل بن عمرو على رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال: يا رسول الله، إن دوسا قد عصت وأبت فادع الله عليها، فظن الناس أنه يدعو عليهم، فقال: اللهم اهد دوسا وأت بهم

Ali > Süfyan b. Uyeyne > Ebü'z-Zinâd > el-A'rec > Ebû Hüreyre tarikiyle Buhârî'de yer alan rivayette Ebû Hüreyre şöyle anlatmıştır: Tufeyl b. Amr Hz. Peygamber'e geldi. Ona dedi ki: Devs halkı isyan etti ve yoldan çıktı, onlara beddua et. İnsanlar onlara beddua edeceğini sandılar ama Hz. Peygamber şöyle buyurdu: Allahım Devs'e hidayet ver ve onları imana getir.⁹⁰¹

Hadîsin Değerlendirilmesi:

Hadîse Humeydî, İbn Hanbel ve Buhârî yer vermiştir.⁹⁰²

Hadîs Buhârî'de üç farklı yerde geçmektedir. Aldığımız tarikte Ali; Ali b. el-Medînî, Süfyân; Süfyân b. Uyeyne, İbn Zekvân; Abdullah b. Zekvân veya Ebü'z-Zinâd A'rec ise Abdurrahman b. Hürmüz'dür.⁹⁰³

Hadîsin tek sahâbi râvisi Ebû Hüreyre'dir. Tüm kaynaklardaki tariklerinde ilk dört tabakada sadece birer râviden (Ebû Hüreyre < Abdurrahman b. Hürmüz < Abdullah b. Zekvân < Süfyan b. Uyeyne) rivayet edilmiştir. Yalnızca İbn Hanbel farklı bir tarike yer vermiştir (Yezîd > Muhammed b. Amr > Ebû Seleme > Ebû Hüreyre). Bu rivayeti de sahih kabul eden Şuayb el-Arnaûd Muhammed b. Amr'dan

⁹⁰⁰ Ebû Dâvud, **Sünen**, C. V, s. 358.

⁹⁰¹ **Buhârî**, "Cihâd", 99 Hadîs no: 2937.

⁹⁰² Humeydî, **Müsned**, C. II, s. 187; İbn Hanbel, **Müsned**, C. XII, s. 266; C. XVI, s. 312; **Buhârî**, "Meğâzî", 71; "Daâvât", 59; Müslim, "**Fedâilü's-Sahâbe**", 197.

⁹⁰³ Aynî, **Umdetü'l-kârî**, C. XXIII, s. 19.

dolayı tariki hasen sayarken, diğer ricâlin şeyhaynın râvilerinden olduklarını ifade etmiştir.⁹⁰⁴

Rivayetin isnâdı şeyhaynın şartlarına göre sahihtir.⁹⁰⁵

Ebû Hüreyre'nin Devs heyeti içinde birlikte geldikleri Tufeyl b. Amr⁹⁰⁶ (ö. 12/633) ile Hz. Peygamber'in konuşmasını anlattığı hadîsin metinlerinde bazı küçük farklılıklar vardır. Humeydî ve İbn Hanbel'de geçen tüm tariklerde رفع رسول الله صلى الله عليه وسلم يديه (Resûlullah kıbleye yöneldi ve ellerini kaldırdı) ziyadesi vardır. Buhâri ve Müslim'de ise bu ifade yer almamıştır. Ardından فظن الناس أنه يدعو عليهم (İnsanlar, Devs helak oldu, zannettiler) cümlesi gelmektedir. Bir tarikte ise bu bölüm Ebû Hüreyre'nin ifadesi olarak فقلت هلكت دوس (Dedim ki, Devs helak oldu) şeklinde geçmektedir.

Hadîs duanın nasıl edilmesi gerektiği ile ilgili delil olarak kullanılmıştır. Bununla birlikte Hz. Peygamber'in kendisinden beddua istenildiği zamanda bile öncelikle insanların hidayetini dileyerek dua etmeyi tercih ettiğini göstermektedir.

E. Sa'd b. Ebî Zübâb ed-Devsî (ö. ?) Rivayeti

حدثنا صفوان بن عيسى، قال: أخبرنا الحارث بن عبد الرحمن، عن منير بن عبد الله، عن أبيه، عن سعد بن أبي ذباب، قال: قدمت على رسول الله صلى الله عليه وسلم، فأسلمت، قلت: يا رسول الله، اجعل لقومي ما أسلموا عليه من أموالهم. " ففعل رسول الله صلى الله عليه وسلم، واستعملني عليهم "، ثم استعملني أبو بكر رضي الله عنه من بعده، ثم استعملني عمر من بعده

İbn Hanbel'in Safvan b. İsa > Hâris b. Abdurrahman > Münîr b. Abdullah > Babası > Sa'd b. Ebî Zübâb tarikiyle eserine aldığı rivayette Sa'd b. Ebû Zübâb şöyle

⁹⁰⁴ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XVII, s. 312.

⁹⁰⁵ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XII, s. 266.

⁹⁰⁶ "Zü'n-Nûr" (Nur Sahibi) diye adlandırılan Tufeyl b. Amr daha önce Hz. Peygamber'e gelip müslüman olmuş ve sonrasında kavmini İslâm'a davet etmek için geri dönmüştür. Gitmeden önce Allah Rasûlü'nden kendisinde insanları ikna etmesini kolaylaştıracak bir alamet belirmesi için dua etmesini istemiş ve alnında bir nur belirdiği için bu lakabı almıştır. Kavmini İslâm'a çağırdığında çoğu onu dinlememiş, kendisine inanan seksen doksan kişi ile Hayber'in fethi sırasında Hz. Peygamber'in yanına dönmüş ve aralarında bu konuşma geçmiştir. Hatta Ebû Hüreyre'nin de onun vesilesi ile Müslüman olduğu ve Hayber'in fethinden sonra ona inananlarla birlikte geldiği anlatılmaktadır. Daha fazla bilgi için Bkz. Aynî, **Umdetü'l-kârî**, C. XIV, s. 208; Zekeriyâ Güler, "Tufeyl b. Amr", **DİA**, C. XXXXI, s. 323.

demiştir: Hz. Peygamber'e geldim ve Müslüman oldum. Dedim ki: "Yâ Rasulallah beni kavmime zekât âmili olarak gönder." Hz. Peygamber de dediğimi yaptı ve beni zekât amili olarak görevlendirdi. Sonrasında Ebû Bekir ve ondan sonra da Ömer beni zekât amili yaptılar.⁹⁰⁷

Hadîsin Değerlendirilmesi:

Hadîs İbn Ebî Şeybe'nin *Musannef*'inde ve İbn Hanbel'in *Müsned*'inde yer almaktadır.⁹⁰⁸

Rivayet her iki kaynakta aynı tarikle gelmiştir. Senedde geçen Münîr b. Abdullah ve babasının durumlarının bilinmemesinden dolayı hadîsin zayıf olduğu belirtilmiştir.⁹⁰⁹ Hadîsin râvilerine kısaca bakacak olursak; Safvan b. İsa (ö. 198 /814) hakkında İbn Sa'd, "sika ve salih", Ebû Hâtim "salih" yorumunu yapmıştır.⁹¹⁰ Hâris b. Abdurrahman (ö. 129/747) ile ilgili Nesâî "Leyse bihî be's" derken İbn Hibbân *Sikât*'ında yer vermiştir. el-Hâkemü'l Kebîr Ebû Ahmed (ö. 378/988) İbn Ebî Zi'b 'in dayısı olduğunu ve kendisinden kız kardeşinin oğlu Muhammed b. Ebî Zi'b'den başka rivayette bulunana bilmediğini ifade etmiştir.⁹¹¹ Münîr b. Abdullah ve babası Abdullah hakkında belirgin bir bilgi yoktur. Zehebî (ö. 748/1348) *Lisân'ul-Mizân*'da Ezdî'nin Münîr b. Abdullah'ı zayıf saydığını ve onun bilinmediğini ifade ederken Buhârî'nin de onun Sa'd b. Ebî Zübâb'dan olan rivayetini sahih kabul etmediğini belirtmiştir. Nitekim Ali b. el-Medîni de "Münîr 'i bu hadîs dışında bilmiyoruz, o meçhuldür" demiştir.⁹¹² Bütün meçhul râvileri sika kabul etme anlayışında olan İbn Hibbân'dan (ö. 354/965) başka sika olduğunu söyleyen çıkmamıştır.⁹¹³

İncelediğimiz hadîsin aynı senedle İbn Ebî Şeybe'de yer alan metninde İbn Hanbel'deki metnin sonunda yer alan "sonrasında Ebû Bekir ve ondan sonra da Ömer beni zekât amili yaptılar" kısmı yer almamaktadır.

⁹⁰⁷ İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXVII, s. 286, Hadis no: 16728.

⁹⁰⁸ İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXVII, s. 286; İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, C. VI, s. 514.

⁹⁰⁹ İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXVII, s. 286.

⁹¹⁰ Mizzi, *Tehzîbü'l-Kemâl*, C. XIII, s. 210.

⁹¹¹ Mizzi, *a.g.e.*, C. V, s. 256.

⁹¹² İbn Hacer, *Lisânü'l-mizan*, thk. Abdülfettah Ebû Gudde, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, I-X, 1. bsk., 1423/2002, C. IX, s. 174.

⁹¹³ İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXVII, s. 286.

Sa'd b. Ebî Zübâb'ın bu hadîsi zayıf olsa da, tarih kaynaklarında Sa'd'ın zekât amili olarak kabilesine gönderildiği bilgisi mevcuttur.⁹¹⁴

6. BENÎ SÜLEYM HEYETİ

A. Amr b. Abese es-Sülemî Rivayeti (ö. ?)

حدثني أحمد بن جعفر المعقري حدثنا النضر بن محمد حدثنا عكرمة بن عمار حدثنا شداد بن عبد الله أبو عمار ويحيى بن أبي كثير عن أبي أمامة (قال عكرمة ولقي شداد أبا أمامة و واثلة وصحب أنسا إلى الشام وأثنى عليه فضلا وخيرا) عن أبي أمامة قال قال عمرو بن عبسة السلمي كنت وأنا في الجاهلية أظن أن الناس على ضلالة وأنهم ليسوا على شيء وهم يعبدون الأوثان فسمعت برجل بمكة يخبر أخبارا فقعدت على راحلتي فقدمت عليه فإذا رسول الله صلى الله عليه و سلم مستخفيا جراء عليه قومه فتلطفت حتى دخلت عليه بمكة فقلت له ما أنت ؟ قال أنا نبي فقلت وما نبي ؟ قال أرسلني الله فقلت وبأي شيء أرسلك؟ قال أرسلني بصلة الأرحام وكسر الأوثان وأن يوحد الله لا يشرك به شيء قلت له فمن معك على هذا؟ قال حر وعبد (قال ومعه يومئذ أبو بكر وبلال ممن آمن به) فقلت إني متبعك قال إنك لا تستطيع ذلك يومك هذا ألا ترى حالي وحال الناس؟ ولكن ارجع إلى أهلك فإذا سمعت بي قد ظهرت فأتني قال فذهبت إلى أهلي وقدم رسول الله صلى الله عليه و سلم المدينة وكنت في أهلي فجعلت أتخير الأخبار وأسأل الناس حين قدم المدينة حتى قدم على نفر من أهل يثرب من أهل المدينة فقلت ما فعل هذا الرجل الذي قدم المدينة؟ فقالوا الناس إليه سراع وقد أراد قومه قتله فلم يستطيعوا ذلك فقدمت المدينة فدخلت عليه فقلت يا رسول الله أتعرفني؟ قال نعم أنت الذي لقيتني بمكة ؟ قال فقلت بلى فقلت يا نبي الله أخبرني عما علمك الله وأجهله أخبرني عن الصلاة؟ قال صل صلاة الصبح ثم أقصر عن الصلاة حتى تطلع الشمس حتى ترتفع فإنها تطلع حين تطلع بين قرني شيطان وحينئذ يسجد لها الكفار ثم صل فإن الصلاة مشهودة محضورة حتى يستقل الظل بالرمح ثم أقصر عن الصلاة فإن حينئذ تسجر جهنم فإذا أقبل الفياء فصل فإن الصلاة مشهودة محضورة حتى تصلي العصر ثم أقصر عن الصلاة حتى تغرب الشمس فإنها تغرب بين قرني شيطان وحينئذ يسجد لها الكفار قال فقلت يا نبي الله فالوضوء؟ حدثني عنه قال ما منكم رجل يقرب وضوءه فيتضمنض ويستنشق فينتشر إلا خرت خطايا وجهه وفيه وخياشيمه ثم إذا غسل وجهه كما أمره الله إلا خرت خطايا وجهه من أطراف لحيته مع الماء ثم يغسل يديه إلى المرفقين إلا خرت خطايا يديه من أنامله مع الماء ثم يمسح رأسه إلا خرت خطايا رأسه من أطراف شعره مع الماء ثم يغسل قدميه إلى الكعبين إلا خرت خطايا رجله من أنامله مع الماء فإن هو قام فصلى فحمد الله وأثنى عليه ومجده بالذي هو له أهل وفرغ قلبه لله إلا انصرف من خطيئته كهيتته يوم ولدته أمه فحدث عمرو بن عبسة بهذا الحديث أبا أمامة صاحب رسول الله صلى الله عليه و سلم فقال له أبو أمامة يا عمرو بن عبسة انظر ما تقول في مقام واحد يعطى هذا الرجل؟ فقال عمرو يا أبا أمامة لقد كبرت سني ورق

⁹¹⁴ Daha fazla bilgi için bkz. Mustafa Fayda, "Devs", DİA, C. IX, s. 253.

عظمي واقتررب أجلي وما بي حاجة أن أكذب على الله ولا على رسول الله لو لم أسمعته من رسول الله صلى الله عليه و سلم إلا مرة أو مرتين أو ثلاثا (حتى عد سبع مرات) ما حدثت به أبدا ولكني سمعته أكثر من ذلك

Ahmed b. Ca'fer el-Makrî > Nadr b. Muhammed > İkrime b. Ammar > Şeddad b. Abdullah ed-Dımeşkî ve Yahyâ b. Kesîr > Ebû Ümâme > Amr b. Abese tarikiyle gelen rivayette Amr b. Abese şöyle demiştir: Cahiliye döneminde tüm insanların dalalette olduğunu ve putlara taparak iyi bir şey yapmadıklarını düşünüyordum. Derken Mekke'de farklı haberler getiren bir adam çıktığını duydum. Deveme binip yanına gittim. Kavmi ona karşı cüretkârdı, o ise kendisini gizliyordu. Bir yolunu bulup Mekke'de yanına yanaşım. "Sen kimsin, necisin?" dedim. "Nebîyim" dedi. "Nebî nedir?" dedim. " Beni Allah gönderdi" dedi. "Ne ile gönderdi" diye sorduğumda: "Akrobaya iyilik edilmesi, putların kırılması, Allah'ın birliğini kabul edip, ona bir şeyin ortak koşulmaması ile" dedi. "Bu konuda yanında kim var?" diye sordum. "Bir köle ile bir hür"cevabını verdi. (Râvi o gün sadece Ebû Bekir ile Bilâl'in iman etmiş olduğunu ifade etmiştir.) "Ben de sana tâbî olacağım" deyince "Sen benim ve insanların halini görmüyor musun? Bugün buna güç yetiremezsin. Şimdi ailenin yanına dön. Benim ortaya çıktığımı duyunca gelirsin."dedi. "Kabileme döndüm. O Medine'ye hicret ettiğinde ben hala ailemin yanındaydım. İnsanlardan onunla ilgili haberleri alıyordum. Hatta Yesrib halkından – Medine halkından- bir grup yanıma geldi. Onlara: "Medine'ye gelen zât ne yapıyor" dedim. "Halk etrafında koşuşturuyor, kavmi onu öldürmeye çalıştı ama başarılı olamadı" dediler. Bunun üzerine Medine'ye gittim. Yanına girip "Beni tanıyor musun?" diye sordum. "Evet, Mekke'de karşılaştığım kişisin."dedi. Ben de "Evet ey Allah'ın Rasûlü, Allah'ın sana öğrettiği, benim bilmediğim şeylerden bahset. Namazdan bahset" dedim. "Sabah namazını kıl. Güneş doğup yükselene dek tekrar namaz kılma. Çünkü o şeytanın iki boynuzu arasından çıkar ve kâfirler bu sırada ona secde ederler. Sonra namaz kıl çünkü namaz ispatlı, şahitlidir. Mızrağın gölgesi dimdik olana dek namaz kılmaya devam et. Sonra namaz kılmayı bırak. Çünkü o vakitte cehennem alevlendirilir. Sonra İkinci vaktine dek yine namaz kıl zira namaz ispatlı, şahitlidir. İkindiden sonra güneşin batıya yönelmesinden sonra namazı kes. Güneş batana dek namaz kılma. Çünkü güneş şeytanın iki boynuzu arasından batar

ve kâfirler o sırada secde ederler” dedi. “Ya Rasûlallah bana abdestten de bahset” dedim. “Her kim abdest alırken ağzını çalkalar, burnuna suyu çekip çıkarırsa suyla birlikte günahları da dökülür. Sonra Allah’ın emrettiği şekilde yüzünü yıkadığı zaman, suyla birlikte sakallarından yüzünün günahları dökülür. Dirseklerle beraber ellerini yıkar, suyla birlikte ellerinin günahları parmakları ucundan dökülür. Başına mesh eder; başının günahları saçının ucundan suyla birlikte düşer. Topuklarla beraber ayaklarını yıkadığında ayaklarının günahları parmak uçlarından dökülür. Ardından kalkıp namaza durduğunda Allah’a hamd-ü senâda ve övgüde bulunup, kalbinden Allah dışındaki şeyleri boşaltırsa namaz sonunda anasından doğduğu günkü gibi günahlarından sıyrılmış olur.

Amr b. Abese bunları Hz. Peygamber’in sahabisi Ebû Ümâme’ye rivayet etmiştir. Ebû Ümâme ona: “Ey Amr b. Abese, bunları yapan kişiye verilen makam hakkında söylediklerini iyi düşün” deyince Amr b. Abese: “Ey Ebû Ümâme! Doğrusu yaşım ilerledi, kemiklerim hassaslaştı, ecelim yaklaştı. Ne Allah’a ne Rasûlü’ne yalan söyleme ihtiyacındayım. Eğer bu sözleri Hz. Peygamber’den bir defa, iki defa, üç defa (yedi defaya kadar böyle saymıştı) duymuş olmasaydım kesinlikle rivayet etmezdim. Ama ben bunları Allah’ın Rasûlü’nden çok kez işittim” demiştir.⁹¹⁵

Hadîsin Değerlendirilmesi:

Amr b. Abese’nin⁹¹⁶ İslâm dini ile ilgili Hz. Peygamber’e sorduğu soruları ve cevaplarını oldukça uzun bir şekilde anlatan bu rivayete bu şekli ile İbn Hanbel ve Müslim eserlerinde yer vermişlerdir. Hadîsin içinden bazı bölümler İbn Mâce, Tirmizî, Nesâî ve Ebû Dâvûd’da yer almaktadır.⁹¹⁷

Senedde Ebû Ümâme olarak geçen râvî Sady b. Aclân’dır.⁹¹⁸ Hadîs Müslim’in şartlarına göre sahihtir. Hadîsin İbn Hanbel’de yer alan ve buraya aldığımız rivayete en yakın olanı da Müslim’in şartlarına göre sahih senedle

⁹¹⁵ **Müslim**, “Salâtü’l-Müsâfirîn”, 294, Hadîs no: 832.

⁹¹⁶ Ahmet Önkal, “Amr b. Abese”, **DİA**, C. III, s. 79.

⁹¹⁷ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXVIII, s. 237-239; 250-251; C. XXXII, s. 177-178; **Müslim**, “Salâtü’l-Müsâfirîn”, 294; **İbn Mâce**, “İkâmetü’s-Salâvât”, 148; **Ebû Dâvud**, “Salât”, 298; **Tirmizî**, “Daavât” 119; **Nesâî**, “Mevâkît”, 40; “Tahâre”, 108.

⁹¹⁸ Mizzî, **Tehzîbü’l-Kemâl**, C. XIII, s. 158.

gelmiştir.⁹¹⁹ İbn Hanbel Müsned’inde dört farklı senedle daha hadîsin bazı bölümlerine yer vermiştir.⁹²⁰ Bu rivayetlerden bir tanesinin içeriğinde bazı farklılıklar mevcuttur: Amr b. Abese Hz. Peygamber’e, “İslâm nedir?” diye sormuş. “Tatlı söz söylemen ve yemek yedirmendir” cevabını almıştır. “İman nedir?” dediğinde Hz. Peygamber: “Sabır ve hoşgörüdür” demiştir. “Nasıl bir Müslüman olmak daha faziletlidir?” diye sormuş, “İnsanların elinden ve dilinden güvende olduğu Müslüman” denilmiştir. “Hangi namaz daha faziletlidir?” dediğinde, “Kıyama uzun olan namaz” demiştir. “Hangi hicret daha faziletlidir?” diye sormuş, “Rabbinin hoş görmediği şeylerden uzaklaşmak” cevabını almıştır. “Hangi cihad daha faziletlidir?” dediğinde “Bineği öldürüldüğü halde canı pahasına cesurca savaşmanın cihadı” cevabını almıştır. “Hangi vakit daha faziletlidir?” diye sorduğunda ise Hz. Peygamber: “Gecenin son yarısı” demiş ve ardından namazla ilgili bilgileri vermiştir. Rivayetin bu farklı bölümlerinin sıhhati ile ilgili Şuayb Arnaûd ayrıntılı açıklamalar yapmıştır.⁹²¹

Tirmizî Ebû Ümâme’nin Amr b. Abese’den rivayetinin çok kısa bir bölümüne “garip” senedle yer vermiştir. Hadîste Ebû Ümame Amr b. Abese’nin Resûlullah’tan işittiğine göre; “Kulun Rabbine en yakın olduğu an gecenin yarısıdır, eğer bu saatte Allah’ı zikredenlerden olmaya gücün yetiyorsa yap” dediğini rivayet eder.⁹²²

Ebû Dâvud da hadîsin bir bölümüne farklı bir senedle yer vermiştir. Yine Ebû Ümâme yoluyla Amr b. Abese’den rivayet edilen hadîste Amr b. Abese’nin Hz. Peygamber’e gecenin değerli vaktini sorması ve Hz. Peygamber’in “son yarısı” diye cevap vermesinin ardından, çalışmamıza aldığımız rivayette geçen namazla ilgili bölüm yer almakta olup sahih yorumu yapılmıştır.⁹²³

“Mevâkî” bölümünde Abdurrahman b. Bîlmânî tarikiyle hadîse yer veren Nesâî’de, Amr b. Abese’nin Hz. Peygamber’e ona kimlerin tâbî olduğunu ve gecenin önemli vaktini sorması ile birlikte, Rasûlullah’ın namaz hakkında bilgi verdiği kısım

⁹¹⁹ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXVIII, s. 237-239 (Abdullah b. Yezid Ebû Abdurrahman el-Makrî > İkrime b. Ammar > Şeddad b. Abdullah ed-Dimeşkî > Ebû Ümâme > Amr b. Abese).

⁹²⁰ Bkz. İbn Hanbel, **Müsned**, 17014, 19433, 19434, 19435 nolu hadîsler.

⁹²¹ Bkz. İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXII, s. 177- 179.

⁹²² **Tirmizî**, “Daavât”, C. V, s. 569, Hadîs no: 3579.

⁹²³ **Ebû Dâvud**, thk. Şuayb el-Arnaûd, “Salât” 298, Hadîs no: 1277, C. III, s. 454-455.

vardır.⁹²⁴ Nesâî “Tahâre” bölümünde Ebû Ümâme’den hadîsin abdestle ilgili kısmına yer vermiştir.⁹²⁵

İbn Mâce meçhul râvisi bulunan zayıf bir senedle hadîsin gecenin değerli vakti ve namazdan bahseden ilk bölümünü eserine almıştır.⁹²⁶ Yine zayıf bir sened ve meçhul bir râviyle Abdurrahman b. Bilmânî tarikiyle Amr b. Abese’nin Hz.Peygamber’e kimin inandığını ve gecenin kıymetli vaktini sorduğu kısma yer vermiştir. Ancak bu iki sorudan ilki Mekke’de ikincisi ise Medine’de sorulduğundan ve ikisi arasında bir bağlantı kurulmadığından hadîsin metninde de kopukluk vardır.⁹²⁷

Hadîsin bazı varyantlarında da geçtiği üzere Mekke döneminde gelip, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Bilâl-i Habeşî’den sonra dördüncü Müslüman olduğunu söyleyen Amr b. Abese Hz. Peygamber’in isteğiyle kavmine geri dönmüştür. İslâm dini yayıldığında Medine’ye gelerek Rasûlullah’tan İslâm dini ile ilgili temel bilgileri öğrenmesini anlatan hadîs önemli bilgiler içermektedir; namaz ve abdestle ilgili hüküm koymasının yanında, ihlâsla ibadetlerini yerine getiren müminler için de günahlarının affolunması gibi müjdeler içermektedir.

Hadîste geçen güneşin şeytanın iki boynuzu arasından doğması ve batması meselesi âlimler arasında tartışma konusu olmuştur. Bu ifadenin geçtiği hadîsler genel olarak senedinde sıhhat sorunu bulunmayan hadîslerdir. Dolayısıyla farklı görüşler içeriğin yorumlanması konusunda ortaya çıkmaktadır. Rivayetlerin içeriği ile ilgili zâhirî ve mecâzî yorumlar yapılmış olsa da; mecâzî yorumların daha ağır bastığı görülmektedir. Güneşin şeytanın boynuzları arasından doğması ve batması ile ilgili olarak; güneşin doğduğu ve battığı vakitlerde şeytanın güneşe tapan insanlar üzerinde etki sahibi olmasının kastedildiği bu yüzden bu vakitlerde namaz kılınmasının yasak olduğu şeklinde genel bir değerlendirme yapılmıştır.⁹²⁸

⁹²⁴ Nesâî, “Mevâkîf” 40, Hadîs no: 508, C. I, s. 283.

⁹²⁵ Nesâî, “Tahâre” 108, Hadîs no: 147, C. I, s. 91.

⁹²⁶ İbn Mâce, “İkâmetü’s-Salâvât” 148, Hadîs no: 1251, C. III, s. 302.

⁹²⁷ İbn Mâce, “İkâmetü’s-Salâvât” 182, Hadîs no: 1364, C. III, s. 383.

⁹²⁸ Daha fazla bilgi için bkz. Süleyman Besler, “Güneşin Şeytanın İki Boynuzu Arasından Doğması ve Batması ile İlgili Rivayetlerin Tahlili”, **İslâm Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, Samsun, 2018, Sayı: 5, s. 53-74.

7. BENÍ GIFÂR HEYETİ

A. Ebû Zer el-Gifârî (ö. 32/653) Rivayeti

حدثنا يزيد بن هارون، أخبرنا سليمان بن المغيرة، حدثنا حميد بن هلال، عن عبد الله بن صامت، قال: قال أبو ذر: خرجنا من قومنا غفار، وكانوا يحلون الشهر الحرام، أنا وأخي أنيس وأمنا، فانطلقنا حتى نزلنا على خال لنا ذي مال وذي هيئة، فأكرمنا خالنا وأحسن إلينا، فحسدنا قومه، فقالوا له: إنك إذا خرجت عن أهلك، خلفك إليهم أنيس، فجاء خالنا فثنا عليه ما قيل له، فقلت: أما ما مضى من معروفك فقد كدرته، ولا جماع لنا فيما بعد. قال: فقربنا صرمتنا، فاحتملنا عليها، وتغطى خالنا ثوبه وجعل يبكي، قال: فانطلقنا حتى نزلنا بحضرة مكة، قال: فنافر أنيس رجلا عن صرمتنا، وعن مثلها، فأتيا الكاهن، فخير أنيسا، فأتانا بصرمتنا، ومثلها. وقد صليت يا ابن أخي قبل أن ألقى رسول الله صلى الله عليه وسلم ثلاث سنين. قال: فقلت: لمن؟ قال: لله. قال: قلت: فأين توجه؟ قال: حيث وجهني الله، قال: وأصلي عشاء حتى إذا كان من آخر الليل ألقيت كأني خفاء، قال أبو النضر: قال سليمان: كأني خفاء، قال: يعني خباء تعلوني الشمس. قال: فقال أنيس: إن لي حاجة بمكة، فاكفني حتى آتيك. قال: فانطلق فراث علي، ثم أتاني، فقلت: ما حبسك؟ قال: لقيت رجلا يزعم أن الله أرسله على دينك. قال: فقلت: ما يقول الناس له؟ قال: يقولون: إنه شاعر وساحر وكاهن، وكان أنيس شاعرا، قال: فقال: قد سمعت قول الكهان، فما يقول بقولهم، وقد وضعت قوله على أقرء الشعر، فوالله ما يلتام لسان أحد أنه شعر، والله إنه لصادق، وإنهم لكاذبون. قال: فقلت له: هل أنت كافي حتى أنطلق فأنظر؟ قال: نعم، فكن من أهل مكة على حذر، فإنهم قد شنفوا له، وتجهموا له، وقال عفان: شنفوا له، وقال بهز: سبقوا له، وقال أبو النضر: شنفوا له، قال: فانطلقت حتى قدمت مكة، فتضعفت رجلا منهم، فقلت: أين هذا الرجل الذي تدعونه الصابي؟ قال: فأشار إلي، قال: الصابي، قال: فمال أهل الوادي علي بكل مدرة وعظم حتى خررت مغشيا علي، فارتفعت حين ارتفعت كأني نصب أحمر، فأتيت زمزم فشربت من مائها، وغسلت عني الدم، فدخلت بين الكعبة وأستارها، فلبثت به ابن أخي ثلاثين، من بين يوم وليلة، وما لي طعام إلا ماء زمزم، فسمنت حتى تكسرت عكن بطني، وما وجدت على كبدي سخفة جوع. قال: فبينما أهل مكة في ليلة قمرء إضحيان، وقال عفان: إضحيان، وقال بهز: إضحيان، وكذلك قال أبو النضر، فضرب الله على أصمخة أهل مكة فما يطوف بالبيت غير امرأتين، فأتنا علي وهما تدعوان إساف ونائل، قال: فقلت: أنكحوا أحدهما الآخر. فما ثناهما ذلك، قال: فأتنا علي، فقلت: وهن مثل الخشبة. غير أنني لم أكن، قال: فانطلقنا تولولان، وتقولان: لو كان هاهنا أحد من أنفارنا قال: فاستقبلهما رسول الله صلى الله عليه وسلم وأبو بكر وهما هابطان من الجبل، فقال: "ما لكما" فقلنا: الصابي بين الكعبة وأستارها. قال: "ما قال لكما؟" قلنا: قال لنا كلمة تملأ الفم. قال: فجاء رسول الله صلى الله عليه وسلم هو وصاحبه حتى استلم الحجر، فطاف بالبيت، ثم صلى، قال: فأتيته، فكنت أول من حياه بتحية أهل الإسلام، فقال: "عليك ورحمة الله، ممن أنت؟" قال: قلت: من غفار. قال: فأهوى بيده، فوضعها على جبهته، قال: فقلت في نفسي: كره أي

انتهيت إلى غفار. قال: فأردت أن آخذ بيده، ففقدني صاحبه، وكان أعلم به مني قال: "متى كنت هاهنا" قال: كنت هاهنا منذ ثلاثين من بين ليلة ويوم. قال: "فمن كان يطعمك؟" قلت: ما كان لي طعام إلا ماء زمزم. قال: فسمنت حتى تكسرت عكن بطني، وما وجدت على كبدي سخفة جوع. قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "إنها مباركة، وإنها طعام طعم". قال أبو بكر: ائذن لي يا رسول الله في طعامه الليلة. قال: ففعل، قال: فانطلق النبي صلى الله عليه وسلم، وانطلق أبو بكر، وانطلقت معهما، حتى فتح أبو بكر بابا، فجعل يقبض لنا من زبيب الطائف، قال: فكان ذلك أول طعام أكلته بها، فلبثت ما لبثت، ثم قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "إني قد وجهت إلي أرض ذات نخل، ولا أحسبها إلا يثرب، فهل أنت مبلغ عني قومك لعل الله أن ينفعم بك ويأجرك فيهم؟" قال: فانطلقت حتى أتيت أخي أنيسا، قال: فقال لي: ما صنعت؟ قال: قلت: إني صنعت أني أسلمت وصدقت. قال: قال: فما بي رغبة عن دينك، فإني قد أسلمت وصدقت. ثم أتينا أمنا، فقالت: فما بي رغبة عن دينكما، فإني قد أسلمت وصدقت فتحملنا حتى أتينا قومنا غفارا، فأسلم بعضهم قبل أن يقدم رسول الله صلى الله عليه وسلم المدينة، وقال، يعني يزيد ببغداد: وقال بعضهم: إذا قدم، وقال بهز: إخواننا، نسلم، وكذا قال أبو النضر، وكان يؤمهم خفاف بن إيماء بن رحضة الغفاري، وكان سيدهم يومئذ، وقال بقيتهم: إذا قدم رسول الله صلى الله عليه وسلم أسلمنا، فقدم رسول الله صلى الله عليه وسلم المدينة، فأسلم بقيتهم، قال: وجاءت أسلم، فقالوا: يا رسول الله، إخواننا، نسلم على الذي أسلموا عليه. فأسلموا، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "غفار غفر الله لها، وأسلم سالمها الله" وقال بهز: وكان يؤمهم إيماء بن رحضة، وقال أبو النضر: إيماء.

Ahmed b. Hanbel'in Yezîd b. Hârûn > Süleyman b. Muğîre > Humeyd b. Hilal > Abdullah b. Sâmîr > Ebû Zer tarikiyle *Müsned*'inde yer verdiği Hadîste Ebû Zer şöyle anlatmıştır:

Ben, annem ve kardeşim Üneys kavmimiz Gıfar'dan çıktık. Haram ayları helal sayıyorlardı. Zengin ve hatırı sayılır olan dayımın yanına gittik. Dayım bize ikramda bulundu ve iyi davrandı. Onun kavmi bu durumu kışkırdı. Dayıma: "Sen evden gittiğinde yerine bıraktığın Üneys ailine muhalefet ediyor" dediler. Dayım kendisine söylenenleri gelip bize anlattı. Ben: "Yaptığın iyiliklerin hiçbir anlamı kalmadı, artık bundan sonra bir arada kalamayız" dedim. Develerimizi getirdik ve bindik. Dayım örtüsüne bürünmüş ağlıyordu. Yola çıktık ve Mekke'de konakladık. Kardeşim Üneys, bizim develerimizin daha iyi olduğu konusunda, haklı olanın bir misli deve vermesi üzerine biriyle iddiaya girdi. O ikisi kâhine gittiler. Kâhin Üneys'i haklı buldu. O develerimiz ve onların bir katı daha deveyle yanımıza geldi.

Ey kardeşimin oğlu, ben Rasûlullah ile karşılaşmadan önce üç sene namaz kıldım. Ravî dedi ki: “Nereye yöneldin?” “Allah beni nereye yönlendirirse, yatsı namazını kılıyordum; ta ki gecenin son yarısı olup da güneş yükseldiğinde kendimi uykuya bırakıyordum.” Üneys: “Mekke’de bir işim var, bırak da gidip geleyim” dedi. Gitti ve gelmesi gecikti. En sonunda geldiğinde: “Seni geciktiren nedir” diye sordum. Dedi ki: “Allah’ın kendisini senin dinin üzere gönderdiğini iddia eden bir adamla karşılaştım.” “Peki, insanlar onun için ne diyor?” “Şair, sihirbaz ve kâhindir, diyorlar.” Üneys de şairdi. Dedi ki: “Ben kâhinlerin ne söylediğini işittim. Onun sözlerini şairlerin ölçülerine vurdum. Allah’a yemin olsun ki; kimsenin dili onun sözlerinin şiiir olduğunu söyleyemez. Şüphesiz o doğru söylüyor, onlar yalancıdır.” “Ben gidip baksam, sen burada yeterli olur musun” dedim. “Evet, ama Mekkelilerden sakın. Çünkü onlar ona karşı düşmanlık besliyorlar ve cephe almışlar” Yola çıktım ve Mekke’ye geldim. Güçsüz görünen bir adam buldum ve ona sordum. “Sâbiî dediğiniz adam nerede?” Adam bana işaret etti ve vadi halkı eline geçirdiği değnek ve kemiklerle üzerime saldırdı. Baygın halde yere yığıldım. Ayağa kalktığımda kırmızı put gibiydim. Zemzeme geldim, suyundan içtim, üzerimdeki kanı temizledim. Kâbe ile örtüsü arasına girdim. Ey kardeşimin oğlu! Ben böylece zemzem suyu dışında hiç bir yiyeceğim olmadan otuz gün otuz gece orada kaldım. Hatta karnım yağlanacak kadar şişmanladım. İçimde hiç açlık hissi duymadım. Mekkelilerin ortalıkta olmadığı mehtaplı bir gecede, Kâbe’yi tavaf eden iki kadından başka kimse yoktu. Onlar İsaf ve Naile’ye dualar ederek yanıma geldiler. Onlara: “O ikisini evlendirin bari” dedim. İki kadından bana doğru gelmeye başladılar. “Onlar odun gibiler” dedim. İkisi de “Keşke burada bizden birileri olsa” diyerek yanıma geldiler. Dağdan aşağı doğru inen Rasûlullah ve Ebû Bekir onlarla karşılaştılar ve “Size ne oluyor” dediler. İki kadın: “Kâbe ile örtüsü arasında bir Sâbiî var” dediler. O ikisi: “Size ne söyledi,” diye sordular. “Bize ağız dolusu kötü söz söyledi” dediler. Rasûlullah ve arkadaşı gelip Hacerü’l-esvedî selamladılar ve Kâbe’yi tavaf ettiler, sonra da namaz kıldılar. Onun yanına geldim ve onu ilk kez İslâm selamı ile selamlayan ben oldum. O da: “Allah’ın selamı ve rahmeti üzerine olsun, kimlersin” dedi. “Gıfar’dan” dedim. Elini alınına koydu, kendi kendime “Gıfarlı olmamdan hoşlanmadı” dedim. Elini tutmak istedim arkadaşı engel oldu. O onu benden daha iyi tanıyordu. “Ne zamandır buradasın?” diye sordu. “Otuz gün ve

gecedir buradayım” dedim. “Seni kim doyuruyor” dedi. Zemzem suyundan başka yiyeceğim yoktur ama karnım yağlanacak kadar şişmanladım. İçimde hiç açlık hissi duymadım, dedim. Rasûlullah dedi ki: “ O bereketli ve yiyecek gibi olan bir sudur.” Ebû Bekir: “Ya Rasûlallah izin ver bu akşam onu ben doyurayım” dedi. “Olur, öyle yap” dedi ve ben de beraberlerinde olduğum halde yola çıktık. Ebû Bekir kapıyı açtı. Bize bir avuç Taif üzümü verdi. Orada kaldığım süre içinde ilk yediğim yiyecek bu oldu. Bir müddet orada kaldım sonra Rasûlullah bana dedi ki: “ Ben Yesrib olduğunu tahmin ettiğim, hurma beldesi olan bir şehre yönlendirildim. Sen kavminin tebliğcisi olur musun, ola ki Allah senin vesilenle onlara hidayete erdirir ve sana da bunun ecini verir.” Yola çıktım ve kardeşim Üneys’e geldim. Bana “Ne yaptın?” diye sordu. Müslüman oldum ve onu tasdik ettim, dedim. “Bana da senin dininden yüz çevirmek yakışmaz, ben de inandım ve tasdik ettim” dedi. Sonra annemiz yanımıza geldi. O da: “Ben niye sizin dininizden yüz çevireyim ki, ben de inandım ve tasdik ettim” dedi. Bineklerimize binip kavmimiz Gıfar’a geldik. Rasûlullah Medine’ye hicret etmeden önce onların bir kısmı Müslüman oldu. O sırada onlara kavminin efendisi olan Hıfâf b. İmâ er-Rahade el-Gıfârî imamlık ediyordu. Kavmin diğerleri Rasûlullah Yesrib’e gelince iman ederiz dediler. Rasûlullah Medine’ye geldi ve kalanlar da Müslüman oldular. O sırada Eslemliler geldiler ve: “Ya Rasûlallah kardeşlerimizin Müslüman olduğu şekilde biz de Müslüman oluyoruz” dediler ve İslâm dinine girdiler. Allah Rasûlü “Gıfar’a Allah merhamet etsin, Eslem de selamette olsun” buyurdu.⁹²⁹

Hadîsin Değerlendirilmesi:

Ebû Zer’in Müslüman oluşu ile ilgili pek çok kaynakta rivayetler mevcuttur. Bu kaynakların hepsine baktığımızda tüm rivayetlerin hepsini birden mezcettiğini düşündüğümüz İbn Hanbel’deki rivayeti incelemeyi uygun bulduk. Ebû Zer’in İslâm’a girişini anlatan rivayetler, Tayâlisî’nin Müsned’i, İbn Ebî Şeybe’nin

⁹²⁹ İbn Hanbel, Müsned, C. XXXV, s. 413-417.

Musannef'i, İbn Hanbel'in Müsned'i ile Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde yer almaktadır.⁹³⁰

İncelediğimiz rivayet Müslim'in şartlarına göre sahihtir. Süleyman b. Muğîre, Abdullah b. Sâmit Müslim'in ricâlinden, diğerleri ise hem Buhârî hem de Müslim'in râvilerindendir.⁹³¹ Hadîs İbn Ebî Şeybe ve Müslim'de Süleyman b. Muğîre'den aynı senedle, metninde bazı küçük farklılıklarla yer almaktadır.⁹³² Dârimî ise Süleyman b. Muğîre'den muhtasaran Ebû Zer'in Hz. Peygamber'e selam vermesi ile ilgili kısmı eserine almıştır.⁹³³ İbn Hanbel de bu rivayetin dışında, Hadîsin pek çok muhtasar vechine yer vermiştir.⁹³⁴

Buhârî İbn Abbas'ın rivayetini almıştır. Bu tarihte İbn Hanbel ve Müslim'deki rivayetlerin giriş bölümünde geçen olaylara yer verilmeyip, Hz. Peygamber'in gönderildiğini öğrenen Ebû Zer'in kardeşini Mekke'ye göndermesinden sonraki olaylar anlatılmaktadır. İbn Abbas'ın rivayetine göre; Ebû Zer Kâbe'nin yanında gizlenirken Hz. Ali ile tanışmış ve birkaç gün yarenlik etmelerinin ardından ona Mekke'ye geliş sebebini anlatması sonucu Hz. Ali'nin onu Hz. Peygamber'le tanışmaya götürmüştür.⁹³⁵ Buhârî'nin eserinde yer verdiği bir başka İbn Abbas rivayetinde Ebû Zer'in Müslüman olmasının ardından, Hz. Peygamber ondan bunu gizlemesini ve kavminin yanına dönüp, peygamberliği açığa çıktuktan sonra geri gelmesini istemiştir. Fakat Ebû Zer "Allah'a yemin olsun ki gidip onların yanında bunu haykıracağım" diyerek Kâbe'ye gitmiş ve sesli olarak kelime-i şahadet getirmiştir. Halkı üzerine yürüyüp onu dövmüş, Abbas b. Abdulmuttalip "Yazıklar olsun size, Gıfar'dan bir adamı mı öldüreceksiniz" diyerek onu ellerinden kurtarmış, ertesi gün yine aynı şeyler olmuştur.⁹³⁶

Tayâlîsî de hadîsin dört farklı bölümüne dört ayrı hadîs olarak aynı tarikle yer vermiştir.⁹³⁷

⁹³⁰ Tayâlîsî, **Müsned**, C. I, s. 363- 365; İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. VII, s. 338; İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXV, s. 413-417; **Dârimî**, "İsti'zân", 11; **Buhârî**, "Menâkıbu'l-ensâr", 33, Hadîs no: 3861; **Müslim**, "Fedâilü's-Sahâbe", 132.

⁹³¹ **İbn Hanbel**, **Müsned**, C. XXXV, s. 417.

⁹³² İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. VII, s. 338; **Müslim**, "Fedâilü's-Sahâbe", 132, Hadîs no: 2473.

⁹³³ **Dârimî**, "İsti'zân", 11, Hadîs no: 2681.

⁹³⁴ İbn Hanbel, **Müsned**, C. IX, s. 188, 286, 461-462; C. XV, s. 242; C. XXII, s. 43, 60, 327; C. XXIV, s. 425; C. XXVII, s. 104.

⁹³⁵ **Buhârî**, "Menâkıbu'l-ensâr", 33, Hadîs no: 3861.

⁹³⁶ **Buhârî**, "Menâkıb", 6.

⁹³⁷ Tayâlîsî, **Müsned**, C. I, s. 363- 365, Hadîs no: 457, 458, 459, 460.

Hadîsin sonunda yer alan Hz. Peygamber'in "Allah Gıfar'a mağfiret eylesin, Eslem'e selamet versin" şeklinde duası da farklı tariklerle kaynaklarda yerini almıştır.⁹³⁸ Bu rivayetlerin bazılarında aynı hadîsin devamında "Useyye Allah'a ve Resûlüne isyan etmiştir"⁹³⁹ kısmı, bazı yerlerde de buna ilaveten "Allahım, Benî Lihyân'a, Ri'l'e ve Zekvân'a lânet et"⁹⁴⁰ şeklinde Hz. Peygamber'in bedduası yer almaktadır.

İncelediğimiz rivayette Ebû Zer'in Hz. Peygamber'le karşılaşması ile Buhârî'deki karşılaşma arasındaki farklılıklar şöyle birleştirilmiştir: Ebû Zer Mekke'ye geldiğinde kardeşi Üneys'in anlattıklarına ve uyarısına dayanarak kimseye soru sormamış ve Hz. Peygamber'i görmeye geldiğini ifade etmemiştir. Otuz gün kadar orada hiç kimse ile konuşmadan sadece zemzemle beslenerek Kâbe'nin yakınında kalmıştır. İki gün Hz. Ali ile konuşmuş ama ona da niçin geldiğinden bahsetmemiştir. Muhtemelen bu ikinci günün akşamı İsaf ve Nâile'ye dua eden iki kadınla konuşmuş ve ardından Hz. Peygamber ile Hz. Ebû Bekir'in oraya gelmişler ve aralarındaki konuşmalar geçmiştir. O akşam da Hz. Ebû Bekir'in evine gitmiş ve ertesi gün Hz. Ali'ye Hz. Peygamber'i sormuş ve onunla birlikte Hz. Peygamber'in yanına gitmiştir. Sonrasında Kâbe'ye giderek kelime-i şahadeti haykırıp, dayak yemesi ve ardından Hz. Peygamber'in isteğini yerine getirerek kabilesine dönmesi gerçekleşmiştir.⁹⁴¹

"Allah, Gıfar'a mağfiret eylesin, Eslem'e selamet versin" diyerek Hz. Peygamber'in duada bulunmasının sebebi; Gıfâr'ın İslâm'a ilk girenlerden olması ve müslüman olmadan önce haram aylarda hacıların mallarına el koymaları sebebi ile onlar için Allah'tan mağfiret istemesi veya Müslüman olduktan sonra Allah'ın bu günahlarını bağışladığını haber vermesidir. Eslem'e selamet vermesinden kasıt ise; hem bir dua hem de onların Hz. Peygamber'le anlaşma yapmış olmalarından dolayı

⁹³⁸ **Tayâlisî**, C. III, s. 321, 383, 459; **İbn Hanbel**, C. XXIII, s. 327; C. XXXV, s. 417, C. XXIII, s. 327; **Buhârî**, "Menâkıb", 6.

⁹³⁹ **Tayâlisî**, a.g.e., C. III, s. 426; **Dârimî**, "Siyer", 79; **İbn Hanbel**, C. X, s. 256; C. X, s. 286; **Müslim** "Fedâilü's-sahabe", 187; **Tirmizî**, "Menâkıb", 3941.

⁹⁴⁰ **İbn Hanbel**, C. X, s.286; C. XXVII, s. 104; **Müslim**, "Fedâilü's-sahabe", 186, "Mesâcid", 308.

⁹⁴¹ Daha fazla bilgi için bkz. İsrâfil Balcı, "Bir Yalnız Sahabi Ebû Zer el-Gıfârî", **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 10, 1998, s. 350-386; Abdullah Aydın, "Ebû Zer el-Gıfârî", **DİA**, C. X, s. 266- 269.

selamette kalmayı, barış içinde olmayı seçtiklerinin bildirilmesidir.⁹⁴² Hadîsin sonuna eklenen Hz. Peygamber'in lanet ettiği kavimlerle ilgili olarak kendilerine gönderilen hafızlara sahip çıkmayıp Bi'r-i Meûne'de onları katletmelerinden dolayı bu bedduaya düçar oldukları ifade edilmiştir.⁹⁴³ Yukarıda incelediğimiz Ebû Hüreyre rivayetinde Devs kabilesine beddua etmesi istendiği halde dua eden Allah Rasûlünün burada beddua etmesi, İslâm dinine zarar vermeye çalışmayanların tevbeyle yönelebilmeleri için duayı tercih ederken, dinin kutsallarını aşağılayanlar için ise bedduayı tercih etmesi ile ilgilidir.⁹⁴⁴ Bu hadîsten kâfirlere lanet etmenin caiz olduğu sonucu çıkarılmıştır.⁹⁴⁵

8. BENÎ SUDA' HEYETİ

A. Ziyad b. Hâris Rivayeti (ö. ?)

حدثنا عبد الله بن مسلمة، حدثنا عبد الله - يعني ابن عمر ابن غانم - عن عبد الرحمن بن زياد أنه سمع زياد بن نعيم الحضرمي أنه سمع زياد بن الحارث الصدائي، قال: أتيت رسول الله - صلى الله عليه وسلم -، فبأيعته، فذكر حديثاً طويلاً قال: فأتاه رجل فقال: أعطني من الصدقة، فقال له رسول الله - صلى الله عليه وسلم -: "إن الله لم يرض بحكم نبي ولا غيره في الصدقات حتى حكم فيها هو، فجزأها ثمانية أجزاء، فإن كنت من تلك الأجزاء أعطيتك حقك".

Ebû Dâvud'un, Abdullah b. Mesleme > Abdullah b. Ömer b. Gânim > Abdurrahman b. Ziyad > Ziyad b. Hâris es-Sudâî tarikiyle aldığı rivayette Ziyad b. Hâris şöyle demiştir: Hz. Peygamber'e geldim ve ona biat ettim. -Bu arada uzun bir hadîs zikretti.- Bu sırada onun yanına bir adam geldi ve: Bana zekât ver, dedi. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Allah zekât konusunda kendisi hüküm verdikten sonra Nebî 'nin veya bir başkasının hüküm vermesine razı olmaz. Zekâtı da sekiz kısım insana taksim etmiştir. Eğer sen bu sınıflardan birine giriyorsan sana hakkımı veririm.⁹⁴⁶

⁹⁴² Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, C. X, s. 310-311.

⁹⁴³ Aynî, *Umdetü'l-kârî*, C. XVI, s. 82.

⁹⁴⁴ Aynî, a.g.e., C. VII, s. 27.

⁹⁴⁵ Nevevî, *Minhâc*, C. XVI, s. 73.

⁹⁴⁶ *Ebû Dâvud*, "Zekât", 23, Hadîs no: 1630.

Hadîsin Değerlendirilmesi:

Hadîs sadece Ebû Dâvud'da yer almaktadır. Abdurrahman b. Ziyad b. En'um hakkında Ahmed b. Hanbel "leyse bi şey" ve "münkeru'l-hadîs" demiş ve onun hadîsini yazmayacağını ifade etmiştir. Yahyâ b. Maîn de zayıf olduğunu belirtmekle birlikte, "leyse bihi be's" şeklinde de nitelemiştir. Ali b. el- Medînî de "zayıf" ve "münkeru'l-hadîs" sayıldığını belirtmiştir.⁹⁴⁷ Dolayısıyla Abdurrahman b. Ziyad'ın "zayıf" olmasından dolayı hadîs zayıf sayılmıştır.⁹⁴⁸

Hadîste geçen "uzun bir hadîs zikretti" ifadesiyle kastedilen Ziyad b. Haris' in bu olayla ilgili uzun anlatımı incelediğimiz hadîs kaynaklarına girmemiş olsa da diğer kaynaklardan anlaşılan şudur:

Hiz. Peygamber'in Suda' kabilesine bir ordu göndereceğini öğrenen Ziyad b. Hâris, onun yanına gelerek orduyu göndermekten vazgeçmesi şartıyla kavminin Müslüman olacağını vaat etmiştir. Hiz. Peygamber bunu kabul edince kavmine bir mektup yazar ve onlardan bir heyet İslâm dinine girdiklerini ifade etmek üzere Medine'ye gider. Ziyad b. Hâris'in kavmi yanındaki değeri Hiz. Peygamber'in hoşuna gider ve ona kavminin yöneticisi olmayı isteyip istemeyeceğini sorar. Ziyad bunu başta kabul eder. Hiz. Peygamber de yazılı bir kâğıtla kayıt altına alır. Ziyad'ın isteği üzerine kabilesinden alacağı zekâtlardan da pay almasını kabul eder. Sonrasında yukarıya aldığımız rivayetteki konuşma gerçekleşir. Bunları duyan Ziyad b. Hâris yönetici olmaktan da, zekât almaktan da vazgeçer.⁹⁴⁹

Zekât konusunda Allah'ın hükmünü koyduğunu ifade eden Hiz. Peygamber'in; zekâtı sekiz kısım insana taksim etti, ifadesi karşılığını Tevbe sûresi 60. ayetinde bulmaktadır.⁹⁵⁰

Hadîsle ilgili "sana hakkını verirdim" ifadesinden yola çıkarak zekâtın bu sekiz gruptan her birine paylaştırılmasının mı gerektiği, yoksa tek bir gruba giren insanlara verilmesinin de mümkün olup olmayacağı üzerinde farklı yorumlar

⁹⁴⁷ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, C. XVII, s. 105- 106.

⁹⁴⁸ *Ebû Dâvud*, "Zekât", 23, C. III, s. 73.

⁹⁴⁹ Bilim Kurulu, *Hadîslerle İslâm*, ed. Mehmet Emin Özafşar vd., DİB, 2. bsk., Ankara, 2013, C. II, s. 477.

⁹⁵⁰ "إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمَوْلَىٰ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ"

yapılmıştır. Gerek görüldüğünde tek bir sınıflandırmanın içine girenlere verilmesinin mümkün olacağı görüşü ağırlık kazanmıştır.⁹⁵¹

Hadîs sened olarak bir ravisinin zayıflığından dolayı zayıf görülmüş olsa da; metinde içerik olarak veya tarihi olaylara aykırılık açısından tenkit edilecek bir nokta yoktur.

Ziyad b. Hâris Hz. Peygamber'le anlaşmış olmasına rağmen, onun yanına gelen kişiyle konuştuklarını duyunca tedirgin olmuş ve bu görevi almaktan vazgeçmiştir.

9. BENÎ CERM HEYETİ

A. Amr b. Selime (ö. 85/704) Rivayeti

حدثنا سليمان بن حرب، حدثنا حماد بن زيد، عن أيوب، عن أبي قلابة، عن عمرو بن سلمة، قال: قال لي أبو قلابة: ألا تلقاه فتسأله؟ قال فلقيته فسألته فقال: كنا بماء ممر الناس، وكان يمر بنا الركبان فنسألهم: ما للناس، ما للناس؟ ما هذا الرجل؟ فيقولون: يزعم أن الله أرسله، أوحى إليه، أو: أوحى الله بكذا، فكنت أحفظ ذلك الكلام، وكأنما يقر في صدري، وكانت العرب تلوم بإسلامهم الفتح، فيقولون: اتركوه وقومه، فإنه إن ظهر عليهم فهو نبي صادق، فلما كانت وقعة أهل الفتح، بادر كل قوم بإسلامهم، وبدر أبي قومي بإسلامهم، فلما قدم قال: لآجبتكم والله من عند النبي صلى الله عليه وسلم حقا، فقال: «صلوا صلاة كذا في حين كذا، وصلوا صلاة كذا في حين كذا، فإذا حضرت الصلاة فليؤذن أحدكم، وليؤمكم أكثركم قرآنا». فنظروا فلم يكن أحد أكثر قرآنا مني، لما كنت أتلقى من الركبان، فقدموني بين أيديهم، وأنا ابن ست أو سبع سنين، وكانت علي بردة، كنت إذا سجدت تقلصت عني، فقالت امرأة من الحي: ألا تغطوا عنا است قارئكم؟ فاشتروا فقطعوا لي قميصا، فما فرحت بشيء فرحي بذلك القميص

Buhârî'nin Süleyman b. Harb > Hammad b. Zeyd > Eyyûb > Ebû Kılâbe > Amr b. Selime tarikiyle aldığı rivâyete göre Amr b. Selime şöyle demiştir: Biz insanların uğrak yeri olan bir mekânda oturuyorduk. Kervanlar uğradığında yolculara: Bu insanlara ne oluyor, şu kişinin (Hz. Peygamber'in) durumu nedir, diye sorardık. Onlar: O kişi, Allah'ın kendisini Peygamber olarak gönderdiğini ve ona vahyettiğini veya şu şekilde vahyettiğini iddia ediyor, diyerek ayetleri okurlardı. Ben de o sözleri (Kur`ân`ı) ezberliyordum. Sanki o âyetler gönlüme yerleştiriliyordu.

⁹⁵¹ Daha fazla bilgi için bkz. Aynî, **Şerhu Sünen-i Ebî Dâvud**, thk. Ebü'l-Münzir Hâlid b. İbrâhim el-Mısırî, I. bsk., Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1420-1999, C. VI, s. 369.

Arap kabileleri Müslüman olmak için Mekke'nin fethini bekliyorlar ve “Bu adamı da kavmini de kendi hallerine bırakın. Eğer o, Kureyş'e galib gelirse hiç şüphesiz sözünde doğru bir peygamberdir” diyorlardı. Mekke fethedilince bütün kavimler Müslüman olduklarını bildirmek üzere koşurdular. Babam da kavmimle birlikte İslâm'a girmeye koştu. Mekke'den dönüp gelince bize, hak peygamberin yanından geldim. O bize, “Şu namazı şu vakitte, bu namazı bu vakitte kılınız, namaz vakti gelince biriniz ezan okusun ve Kur'ân'ı en çok bileniniz size imamlık yapsın” buyurdu, dedi. Bakındılar ama yanımıza uğrayan kervanlardan Kur'ân öğrendiğim için, içlerinde benden çok Kur'ân bilen bir kimse bulunmadı. Beni önlerine geçirdiler ve ben o sırada altı yedi yaşlarında çocuktum. Üzerimde bir elbise vardı. Secde ettiğimde yukarı sıyrılırdı. Bunu gören kavmimizden bir kadın, “İmamınızın avret yerini örtseniz ya” dedi. Bunun üzerine (Ummân kumaşı) satın alıp bana bir gömlek biçtiler. Bu gömleğe sevindiğim kadar başka bir şeye sevinmedim.⁹⁵²

Hadîsin Değerlendirilmesi:

Hadîs, Abdürrezzak, Tayâlisî, İbn Ebî Şeybe'nin *Musannef*'i ile İbn Hanbel, Buhârî, Ebû Dâvud ve Nesâî'de yer almaktadır.⁹⁵³

Hadîsin isnadı sahihtir. Eyyûb; İbn Ebî Temîme es-Sahtiyânî'dir. Ebû Kılâbe ise; Abdullah b. Zeyd el-Cermî'dir.⁹⁵⁴

Hadîse en geniş şekliyle Buhârî yer vermiştir. Tek sahabî râvisi Amr b. Selime'dir.

Ebû Dâvud hadîsi üç farklı tarikle “Kitâbu's-Salât” da kaydetmiştir. İbn Hanbel ise mükerrerleriyle hadîsi yedi kez zikretmiştir. Ebû Dâvud ve İbn Hanbel'in Buhârî'ye en yakın şekliyle yer verdikleri rivayetlerinde; “Bu insanlara ne oluyor, şu kişinin (Hz. Peygamber'in) durumu nedir, diye sorardık. Onlar: O kişi, Allah'ın kendisini Peygamber olarak gönderdiğini ve ona vahyettiğini veya şu şekilde vahyettiğini iddia ediyor” kısmı ile “Bu adamı da kavmini de kendi hallerine bırakın.

⁹⁵² Buhârî, “Megâzî”, 53, Hadîs no: 4302.

⁹⁵³ Tayâlisî, **Müsned**, C. II, s. 702; Ebû Bekir Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, **el-Musannef**, thk. Habîburrahmân el-Âzamî, Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1403/1983, C. II, s. 390, 391,398; İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. I, s. 302; İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXV, s. 239-240, C.XXXIII, s. 442-443- 444; C. XXXIV, s. 287-288; **Ebû Dâvud**, “Salât”, 61; **Nesâî**, “Kible”, 16; “İmâmet”, 11; “Ezân” 8.

⁹⁵⁴ Aynî, **Umdetü'l-kârî**, C. XVII, s. 290.

Eğer o, Kureyş'e galip gelirse hiç şüphesiz sözünde doğru bir peygamberdir, diyorlardı” bölümü yer almamaktadır. Buhârî’de Amr b. Selime’nin o sıradaki yaşı, altı yedi olarak geçerken; Ebû Dâvûd’un rivayetinde, yedi sekiz olarak geçmektedir. Buhârî’de Amr b. Selime için satın alınan ve biçilen gömlek kumaşından bahsedilirken Ebû Dâvûd’da bu “Kamîsan Ummâniyen” Umman Gömleği olarak ifade edilmiştir.⁹⁵⁵

Abdürrezzak, “*Musannef*” inde hadîse iki yerde muhtasaran yer vermiştir. Bir tarikinde de doğrudan Eyyûb b. Ebî Temîm’den munkatı’ olarak almıştır.⁹⁵⁶

Tayâlisî, İbn Ebî Şeybe ve Ebû Dâvud’da yer alan bir tarikte hadîsin sonunda “فَمَا شَهِدْتُ مَجْمَعًا مِنْ جَرْمٍ إِلَّا كُنْتُ إِمَامَهُمْ، وَأُصَلِّيَ جَنَائِزَهُمْ إِلَى يَوْمِي هَذَا” (Bu güne kadar Cerm’de imamlık yaptığım ve cenaze namazı kıldırduğım zamanki gibi bir topluluk görmedim) ziyadesi vardır.⁹⁵⁷

Nesâî ise; hadîsteki Amr b. Selime’nin giydiği gömleğin durumu, bülüğa ermemiş bir çocuk olmasına rağmen halka imamlık etmesi ve Amr b. Selime’nin babasının Hz. Peygamber’in yanından döndüğünde namazla ilgili peygamberden aktardıkları ile kısımları ayrı başlıklar halinde üç ayrı yerde eserine almıştır.⁹⁵⁸

Rivayetten Hz. Peygamber’in yeterlilik konusunda öncelikle ilme ve Kur’an bilgisine değer verdiği anlaşılmaktadır.

10. BENÎ KUŞEYR B. KA’B HEYETİ

A. Muaviye b. Hayde (ö. ?) Rivayeti

حدثنا يحيى بن سعيد، عن بهز قال: أخبرني أبي، عن جدي قال: أتيت رسول الله صلى الله عليه وسلم فقلت: يا رسول الله والله ما أتيتك حتى حلفت أكثر من عدد أولاء، وضرب إحدى يديه على الأخرى أن لا آتيك، ولا آتي دينك، وإني قد جئت امرأة لا أعقل شيئاً إلا ما علمني الله ورسوله، وإني أسألك بوجه الله بم بعثك ربنا إلينا؟ قال: " بالإسلام ". قال: قلت: يا رسول الله وما آية الإسلام؟ قال: " أن تقول أسلمت وجهي لله

⁹⁵⁵ Ebû Dâvud, “Salât”, 61, Hadîs no: 585.

⁹⁵⁶ Abdürrezzak, *Musannef*, C. II, s. 398.

⁹⁵⁷ Tayâlisî, *Müsned*, C. II, s. 702; İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, C. I, s. 302; Ebû Dâvud, “Salât”, 61, Hadîs no: 587.

⁹⁵⁸ Nesâî, “Kible”, 16, Hadîs no: 767; “İmâmet”, 11; Hadîs no: 789; “Ezân”, 8, Hadîs no: 636. Hadîs temyiz çağına ermemiş çocukların imam olup olamayacağı konusundaki tartışmalarda delil olarak kullanılmıştır. Daha fazla bilgi için bkz. İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, C. II, s. 186; Azimâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, C. II, s. 207.

وتخليت، وتقيم الصلاة، وتؤتي الزكاة، وكل مسلم على مسلم محرم أخوان نصيران لا يقبل الله من مشرك يشرك بعدما أسلم عملاً، أو يفارق المشركين إلى المسلمين ما لي أمسك بحجزكم عن النار، ألا إن ربي داعي وإنه سألني: "هل بلغت عبادي؟" وأنا قائل له: "رب قد بلغتهم ألا فليبلغ الشاهد منكم الغائب، ثم إنكم مدعوون، ومقدمة أفواهكم بالفدام وإن أول ما يبين، وقال بواسط يترجم، قال: وقال رسول الله صلى الله عليه وسلم بيده على فخذه" قال: قلت: يا رسول الله هذا ديننا. قال: "هذا دينكم وأينما تحسن يكفك"

Yahyâ b. Saîd > Behz b. Hakîm > Hakîm b. Muâviye > Muâviye b. Hayde tarikiyle gelen rivayette Muâviye b. Hayde şöyle anlatmıştır: Rasûlullah'a (s.a.v.) geldim ve dedim ki: "Yâ Rasûlallah, buraya gelmeden önce (elinin birini kaldırıp diğerine vurarak) parmaklarımın sayısınca yanına gelmeyeceğime ve senin dinine girmeyeceğime yemin ettim. Allah ve Rasûlû'nün bana öğretecekleri dışında hiçbir şey bilmeyen bir kişi olarak buraya geldim. Allah hakkı için soruyorum, Allah seni bize ne ile gönderdi?" "İslâm'la" dedi. "Ey Allah'ın Rasûlü, İslâm'ın delili nedir?" dedim. "Allah'a kendimi teslim ettim, başka şeyleri bıraktım demen, namaz kılman, zekât vermendir. Müslüman(ın herşeyi) diğer müslümana haramdır. Müslümanlar kardeştir ve birbirlerine yardımcıdırlar. Müslüman olduktan sonra şirk davranışları ortaya koyan ve müşrikleri bırakıp da Müslümanların arasına karışmayan kimsenin ameli Allah katında makbul değildir. Kemerlerinizden tutup da sizi ateşten ben kurtaracak değilim. Dikkatli olun, Rabbim beni çağırıp: Kullarıma tebliğde buldun mu, diye bana sorar. Dikkat edin sizden de burada olan olmayana tebliğ etsin. Sonra ağızlarınız kapatılmış olarak, konuşamaz halde getirilirsiniz. Uzuvarınız konuşur. İlk konuşacak uzvunuz (Râvî dedi ki: Hz. Peygamber eli ile dizinin üstüne işaret etti.)" Dedim ki: Yâ Rasûlallah, bu bizim dinimiz mi?" "Evet bu sizin dininiz, her nerede ve ne zaman iyilik yaparsan o sana yeter." dedi.⁹⁵⁹

Hadîsin Değerlendirilmesi:

Hadis, Abdürrezak, İbn Ebî Şeybe, İbn Hanbel, Ebû Dâvud, İbn Mâce ve Nesâî'nin eserlerinde tahriç edilmiştir.⁹⁶⁰

⁹⁵⁹ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXIII, s. 236- 237, Hadis no: 20037.

⁹⁶⁰ Abdürrezak, **Musannef**, C. VII, s.148; İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. VII, s. 88; İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXIII, s. 213, 226, 242; **Ebû Dâvud**, "Nikâh", 41; **İbn Mâce**, "Sünne" 18, "Hudûd" 2; **Nesâî**, "Zekât", 1, 73.

Hadisin tüm tariklerinde yer alan Hakîm b. Muâviye⁹⁶¹, “sadûk” ve “hasenü’l-hadîs” sayıldığından hadîse de “Hasen” yorumu yapılmıştır.⁹⁶²

Hakîm b. Muâviye’nin babası ve Behz b. Hakîm’in de dedesi olan Muâviye b. Hayde’nin kavminin heyeti ile Hz. Peygamber’in yanına gelmesi sırasında yaşananları anlattığı rivayetine İbn Hanbel; Hakîm’in babasından, Behz’in babası kanalıyla dedesi Muaviye b. Hayde’den rivayetleri bölümlerinde pek çok kez yer vermiştir.

İbn Hanbel dört yerde hadisi mufassal metinleriyle almıştır. Burada incelediğimiz, Yahyâ b. Saîd’in Behz’den, onun da babası kanalıyla dedesinden rivayetine en yakın olan İsmail b. Uleyye’nin yine Behz, babası ve dedesi yoluyla rivayetidir. Bu metinde yukarıdaki geçen “Bir elini diğerine vurdu” kısmı yoktur ve ilk şahitlik edecek olan uzuv olarak uylukların ardından avuç içi de zikredilmiştir.⁹⁶³ Hakîm b. Muâviye’nin babasından rivayetinin bir tarîkinde Müslüman olduktan sonra şirk davranışları göstermeye devam edenin amelinin kabul olmayacağını belirten kısmın sonrasında, Muâviye Hz. Peygamber’e: “Kadınlarımızın bizim üzerimizdeki hakkı nedir?” diye sorar. Hz. Peygamber: “Yediğinden yedirmen, giydiğinden giydirmen, yüzüne vurmaman, çirkin olduğunu söylememen, onu cezalandırmak için ev dışında bir yerde tek başına bırakmaman” dedi ve eliyle Şam’a doğru işaret ederek “Yaya ve binitli olarak, yüzlerinizin üzerinde, ağızlarınız bağlı olarak şurada haşr olunacaksınız. Sizin hakkınızda ilk açıklamayı uyluklarınız yapacak” buyurur.⁹⁶⁴

İbn Hanbel’in aldığı tafsilatlı olan bir başka vecihte hadisin giriş kısmı büyük oranda aynıdır. Farklı olarak İslâm ile ilgili soruya Hz. Peygamber’in verdiği cevap “Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in onun kulu ve elçisi olduğuna şahitlik etmelidir” şeklindedir. Hadisin son bölümünde de Hz. Peygamber üç kez “Burada hasrolunacaksınız.” buyurmaktadır. Ardından bir önceki metinde olduğu gibi “Yaya ve binitli olarak, yüzlerinizin üzerinde” ifadesinin ardından “ Kıyamet günü yetmiş milletin en sonuncusu ve Allah katında en hayırlısı olarak ağızlarınız

⁹⁶¹ İbn Hacer, **Tehzîbu’t-Tehzîb**, C. II, s. 451.

⁹⁶² İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXIII, s. 214, 238.

⁹⁶³ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXIII, s. 242, Hadis no: 20043.

⁹⁶⁴ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXIII, s. 226, Hadis no: 20022.

gemlenmiş şekilde geleceksiniz. Sizden ilk şahitlik edecek olan uyluğunuzdur” ifadeleri vardır.⁹⁶⁵

Müsned’de bunlar dışında hadisin belli bölümleri muhtasar olarak ilk üç tabakada aynı râvilerle pek çok vecihten verilmiştir.⁹⁶⁶

Hadisin yer aldığı diğer kaynaklara baktığımızda; hadisi iki ayrı vecihten alan Abdürrezzak bunlardan bir tanesinde; Hakîm b. Muâviye’nin ismini vermeden, “Kuşeyr’den bir adamın babasından rivayet ettiği hadiste o Hz. Peygamber’e kadınların bizim üzerimizdeki hakkı nedir, diye sormuştur” şeklinde rivayette bulunmuştur.⁹⁶⁷

İbn Ebî Şeybe’nin *Musannef*’inde Hz. Peygamber’in Şam tarafını işaret etmesi ve haşır olunma ile ilgili bölüm⁹⁶⁸ ile ağızlarda gemlerle haşır olunma, uzuvların şahitliği ve “Bu bizim dinimiz mi” sorusu ve cevabı⁹⁶⁹ bölümünün muhtasar olarak yer aldığı vecihler bulunmaktadır.

Nesâî de hadisi teferruatlı metniyle ve sadece İslâm ile ilgili sorunun yer aldığı tarihiyle iki yerde eserine almıştır.⁹⁷⁰

Ebû Dâvud kadınların erkekler üzerindeki hakkının sorulduğu kısmını eserine almıştır.⁹⁷¹

İbn Mâce ise “Burada olan olmayana tebliğ etsin” bölümü ile “İslâma girdikten sonra şirk koşan kişi” ile ilgili kısmın yer aldığı vecihlere muhtasaran yer vermiştir.⁹⁷²

Hadiste geçen “Müslüman olduktan sonra şirk davranışları ortaya koyan ve müşrikleri bırakıp da Müslümanların arasına karışmayan” ifadesi; İslâm’a girip sonra müşrik olan, ardından tekrar Müslüman olan kimsenin Daru’l-küfrü terk etmediği sürece amelinin kabul olmayacağı şeklinde yorumlanmıştır.⁹⁷³

⁹⁶⁵ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXIII, s. 213-214, Hadis no: 20011.

⁹⁶⁶ Bkz. İbn Hanbel, **Müsned**, 20013, 20015, 20018, 20025, 20026, 20027, 20029, 20030, 20031, 20045, 20049, 20050 nolu hadisler.

⁹⁶⁷ Abdürrezzak, **Musannef**, C. VII, s.148.

⁹⁶⁸ İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. VII, s. 88.

⁹⁶⁹ İbn Ebî Şeybe. **a.g.e.**, C. VII, s. 274.

⁹⁷⁰ **Nesâî**, “Zekât”, 73, 1.

⁹⁷¹ **Ebû Dâvud**, “Nikâh”, 41.

⁹⁷² **İbn Mâce**, “Sünne” 18, “Hudûd” 2.

⁹⁷³ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXIII, s. 238.

Muâviye b. Hayde rivayeti, İslâm'la yeni tanışan bir kişinin dinin rehberi olan Hz. Peygamber'den aldığı temel bilgileri göstermesi açısından önemlidir.

11. BENÎ TEMÎM HEYETİ

A. Kays b. Âsım (ö. 47/667) Rivayeti

حدثنا محمد بن كثير العبدى، أخبرنا سفيان، حدثنا الأغر، عن خليفة بن حصين عن جده قيس بن عاصم، قال: أتيت النبي - صلى الله عليه وسلم - أريد الإسلام، فأمرني أن أغتسل بماء وسدر.

Muhammed b. Kesîr > Süfyân > Eġarr > Halîfe b. Husayn > Husayn b. Kays > Kays b. Âsım tarîkiyle gelen rivayette Kays b. Âsım: “Müslüman olma isteğiyle Nebî'ye (s.a.v.) geldim. Hz. Peygamber su ve temizleyici madde ile gusül almamı emretti.”⁹⁷⁴

Hadîsin Değerlendirilmesi:

Hadisi Abdürrezzak *Musannef*'ine, İbn Hanbel *Müsned*'ine, Tirmizî, Ebû Dâvud ve Nesâî *Sünen*'lerine almışlardır.⁹⁷⁵

Muhammed b. Kesîr (ö. 223/847) hakkında Yahyâ b. Maîn “Ondan hadis yazmayın, sika değildir” yorumunu yapmış, İbn Hâtım ise “Sadûk” demiştir.⁹⁷⁶ İbn Hacer ise “sika” olduğunu söylemiştir.⁹⁷⁷ İbn Süfyân; Süfyân b. Saîd es-Sevrî'dir (ö. 161/777) ve “sika”dır.⁹⁷⁸ Eġarr; Eġarr b. Sabbâh et-Temîmi'dir. Yahyâ b. Maîn ve Nesâî “sika” olduğunu söylemişlerdir.⁹⁷⁹ Halîfe b. Husayn için de “sika” yorumu yapılmıştır.⁹⁸⁰

Hadis sahîh sayılmıştır.⁹⁸¹ Tirmizî ve Nesâî de hadise Süfyân es-Sevrî (ö. 161/778) tarîkiyle yer vermişler ve “Hadisin bu vecihten başka bir vecihle geldiği

⁹⁷⁴ **Ebû Dâvud**, “Tahâret”, 126, Hadis no: 355.

⁹⁷⁵ Abdürrezzak, **Musannef**, C. VI, s. 9; C. X, s. 317; İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXIV, s. 216; **Ebû Dâvud**, “Tahâret”, 126; **Nesâî**, “Tahâret”, 126; **Tirmizî**, “Sefer” 425.

⁹⁷⁶ **Tehzîbü'l-Kemâl**, C. XXVI, s. 334-336.

⁹⁷⁷ İbn Hacer **Takrîbü't-Tehzîb**, thk. Muhammed Avvâme, Dâru'r-Reşîd, Suriye, 1. bsk., 1406/1986, s. 524.

⁹⁷⁸ **Tehzîbü't-Tehzîb**, C. IV, s. 111- 115.

⁹⁷⁹ **Tehzîbü'l-Kemâl**, C. III, s. 315.

⁹⁸⁰ **a.g.e.**, C. VIII, s. 313.

⁹⁸¹ Ebû Dâvud, **Sünen**, C. I, s. 266.

bilinmiyor” notunu düşen Tirmizî muhtemelen Muhammed b. Kesîr’den dolayı hadise “Hasen” yorumunu yapmıştır.⁹⁸² Husayn b. Kays’dan oğlu Halîfe b. Husayn dışında rivayette bulunan olmamıştır.

Hadiste İslâm’a girerek manevi temizliğini gerçekleştiren bir insanın maddî temizliğinin de önemi vurgulanmıştır.⁹⁸³

B. Kays b. el-Hâris (ö. ?) Rivayeti

حدثنا أحمد بن إبراهيم الدورقي، حدثنا هشيم، عن ابن أبي ليلى، عن حميضة بنت الشمردل عن قيس بن الحارث قال: أسلمت وعندي ثمان نسوة، فأتيت النبي -صلى الله عليه وسلم- فقلت ذلك له فقال: "اختر منهن أربعاً"

Ahmed b. İbrahim > Heşîm > İbn Ebî Leylâ > Humeйда bt. Şemerdil > Kays b. Hâris tarikiyle gelen rivayette Kays b. Hâris şöyle demiştir: “Müslüman oldum. Sekiz tane karım vardı. Nebî’ye (s.a.v.) geldim ve bunu ona söyledim. Hz. Peygamber, onlardan dördünü seç” buyurdu.⁹⁸⁴

Hadîsin Değerlendirilmesi:

Rivayet, Abdürrezzak’ın *Musannef*’i, İbn Ebî Şeybe’nin *Musannef*’i ile Ebû Dâvud ve İbn Mâce’nin *Sünen*’lerinde tahrîç edilmiştir.⁹⁸⁵

İbn Ebî Leylâ; Muhammed b. Abdurrahman’dır. Ahmed b. Hanbel “seyyiü’l-hıfz” demiş Yahyâ b. Saîd ise onu “zayıf” saymıştır.⁹⁸⁶ Heşîm; Heşîm b. Beşir es-Sülemî’dir.

İbn Mâce’nin Humeйда bt. Şemerdil olarak yer verdiği râvînin, Humeйда b. Şemerdil yani kadın değil erkek olduğu görüşü kabul görmüştür. Buhârî’nin “onu bir tetkik etmek lazım” diyerek şüpheli yaklaştığı, İbn Adî’in “sadece iki veya üç

⁹⁸² Tirmizî, *Sünen*, C. II, s. 502.

⁹⁸³ Hadis İslâm’a giren bir insanın gusül almasının vacip olup olmadığı konusundaki fikhî değerlendirmelerde kullanılmıştır. Daha fazla bilgi için bkz. Ebû Dâvud, *Sünen*, C. I, s. 266.

⁹⁸⁴ *İbn Mâce*, “Nikâh”, 40, Hadis no: 1951.

⁹⁸⁵ *Ebû Dâvud*, “Talâk”, 25; Abdürrezzak, *Musannef*, C. VII, s. 162; İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, C. IV, s. 3; *İbn Mâce*, “Nikâh”, 40.

⁹⁸⁶ Zehebî, *Siyeru a‘lâmi’n-nübelâ*, , Dâru’l-Hadîs, Kahire, 1427/2006, C. VI, s. 400.

rivayeti vardır” dediği bu râvî⁹⁸⁷ ve İbn Ebî Leylâ'nın zayıf sayılması dolayısıyla bu hadise hasen hükmü verilmiştir.⁹⁸⁸

Bazı kaynaklarda Hz. Peygamber'e gelip Müslüman olan sahabî râvînin adının Kays b. Hâris değil de Hâris b. Kays⁹⁸⁹ olduğu geçse de; Kays b. Hâris'in daha doğru olduğu fikri hâkimdir.⁹⁹⁰

Hadisin kaynaklarda geçen metinleri arasında bir farklılık mevcut değildir. Görülen o ki; İslâm dini ile ilk kez tanışan kişilerden bazıları öncelikle İslâm dininin kavramlarını sorarlarken, bazıları da bu örnekte olduğu gibi İslâm'dan önceki yaşantıları ile ilgili yapmaları gereken değişiklikleri öğrenmeye çalışmaktadırlar.⁹⁹¹

C. Ebû Rimse (ö. ?) Rivayeti

حدثنا هشام بن عبد الملك، وعفان، قالوا: حدثنا عبيد الله بن إياد، حدثنا إياد، عن أبي رمثة، قال: انطلقت مع أبي نحو رسول الله صلى الله عليه وسلم، فلما رأيته قال لي أبي: هل تدري من هذا؟ قلت: لا، فقال لي أبي: هذا رسول الله صلى الله عليه وسلم، فاقشعرت حين قال ذلك، وكنت أظن رسول الله صلى الله عليه وسلم شيئاً لا يشبه الناس فإذا بشر له وفرة - قال عفان، في حديثه: ذو وفرة - وبها ردع من حناء، عليه ثوبان أخضران، فسلم عليه أبي، ثم جلسنا، فتحدثنا ساعة، ثم إن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لأبي: "ابنك هذا؟" قال: إي ورب الكعبة، قال: "حقاً؟" قال: أشهد به، فتبسم رسول الله صلى الله عليه وسلم ضاحكاً من ثبت شبيهي في أبي، ومن حلف أبي علي، ثم قال: "أما إنه لا يجني عليك، ولا تجني عليه"، قال: وقرأ رسول الله صلى الله عليه وسلم: {ولا تزر وازرة وزر أخرى} [الأنعام: 164]، قال: ثم نظر إلى مثل السلعة بين كتفيه، فقال: يا رسول الله، إني كأطب الرجال، ألا أعالجها لك؟ قال: "لا، طبيها الذي خلقها"

Hişam b. Abdülmelik ve Affân > Ubeydullah b. İyâd > İyâd > Ebû Rimse târîkiyle gelen rivayette Ebû Rimse şöyle anlatmıştır: Babamla birlikte Rasûlullah'ın yanına gitmek üzere yola çıktık. Hz. Peygamber'i gördüğümde babam bana: "Bu kim biliyor musun?" dedi. "Hayır" dedim. "Bu Rasûlullah (s.a.v.) dir." Ben bunu duyduğumda ürperdim. Rasûlullah'ın insanlara benzemeyen bir varlık olduğunu sanıyordum. Bir de ne göreyim o saçı kulak memesine kadar uzamış ve saçının

⁹⁸⁷ Tehzîbü'l-Kemâl, C. VII, s. 422.

⁹⁸⁸ İbn Mâce, Sünen, C. III, s. 129.

⁹⁸⁹ Tehzîbü'l-Kemâl, C. XXIV, s. 6.

⁹⁹⁰ İbn Mâce, Sünen, C. III, s. 130.

⁹⁹¹ Hadisten dörtten fazla eşi olan kişilerin İslâm'a girdikten sonra onlarla ilgili ne yapmaları gerektiği konusunda fikhî deliller çıkarılmıştır. Daha fazla bilgi için bkz. Avnü'l-ma'bûd, C. VI, s. 235.

üzerinde kına izi olan bir insandır. Üzerinde iki parça yeşil elbise vardır. Babam ona selam verdi. Ardından oturduk ve bir saat konuştuk. Sonra Hz. Peygamber babama: “Bu seni oğlun mudur?” diye sordu. Babam: “Kâbe’nin Rabbine yemin olsun ki, evet”. Hz. Peygamber: “Gerçekten mi” dedi. Babam: “Ben şahidim ki o benim oğlumdur” diye cevap verdi. Hz. Peygamber benim babama çok benziyor olmam ve babamın bunun için yemin ediyor olmasına güldü. Sonra dedi ki: “Sen onun suçundan dolayı ceza almayacağın gibi o da senin suçundan dolayı cezalandırılmaz.” Ardından “Hiçbir günahkâr başka bir günahkârın günahını yüklenmez” (En‘am 164) ayetini okudu. Babam Rasûlullah’ın iki omzu arasındaki ura benzeyen beni gördü. “Yâ Rasûlallah ben doktor sayılırım, istersen onu tedavi edeyim” dedi. Hz. Peygamber: “Onun doktoru, onu yaratandır” dedi.⁹⁹²

Hadîsin Değerlendirilmesi:

Hadis İbn Hanbel’in *Müsned*’i dışında, Humeydî’nin *Müsned*’inde, İbn Ebî Şeybe’nin *Musannef*’inde, Dârimî, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî’nin *Sünen*’lerinde geçmektedir.⁹⁹³

Babası ile birlikte Hz. Peygamber’in yanına gelen, Ebû Rimse künyesi ile meşhur olan sahabinin ismi hakkında farklı görüşler ileri sürüldüyse de; Buhari, İbn Hibban ve Tirmizi isminin Rıfaa b. Yesribi olduğuna karar vermişlerdir. Hadisinde Hz. Peygamber’in yanına gelişlerini, onu Kâbe’nin gölgesinde otururken görmesini, onun görünüşünü, peygamberlik mührünü ve onunla konuştuklarını anlatan Ebû Rimse’nin bu anlattıkları rivayetin bazı tariklerinden de anlaşıldığı üzere veda haccı sırasında gerçekleşmiştir. *Müsned*’de İmam Ahmed b. Hanbel ve oğlunun parçalar halinde müteaddit senedlerle yer verdikleri bu hadisten başka hadisi yoktur. İbn Mâce dışında *Sünen* sahipleri de eserlerinde bu hadise yer vermişlerdir. İbn Huzeym (ö. 311/924), İbn Hibban ve Hâkim (ö. 405/1014) hadisin sahih olduğunu kabul etmişlerdir.⁹⁹⁴

⁹⁹² İbn Hanbel, C. XI, s. 679- 680.

⁹⁹³ Humeydî, *Müsned*, C. II, s. 116; İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, C. II, s. 115; C. V, s. 32; C. V, s. 188; İbn Hanbel, C. XI, s. 678, 679, 690; Dârimî, “Diyât”, 25; Ebû Dâvud, “Libâs”, 20; “Teraccül”, 17; “Diyât”, 2; Tirmizî, “Edeb”, 48; Nesâî, “Kasâme”, 39; “Zinet”, 97; “Salâtu’l-Iydeyn”, 16.

⁹⁹⁴ İbn Hanbel, C. XI, s. 673.

Buraya aldığımız rivayet de Müslim'in şartlarına göre sahîh sayılmıştır. Hişâm b. Abdülmelik, Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî; Affân, Affân b. Müslim es-Saffâr ve İyâd, İyâd b. Lakiyt es-Sedûsî'dir.⁹⁹⁵

İbn Hanbel'in Müsned'inde yirmi beş tarikile gelen hadisin on üç vechinin İbn Hanbel'in oğlu Abdullah b. Ahmed'in zevâidi olduğu söylenmiştir.⁹⁹⁶

İbn Hanbel'de hadisin bazı tariklerinde Hz. Peygamber'in Ebû Rimse ve babası geldiklerinde çevresindeki insanlara yaptığı bir konuşmadan bahsedilmektedir. Hz. Peygamber bu konuşmasında "Veren el, alan elden üstündür. (Sadaka vermeye) Annen, baban, kız kardeşin, erkek kardeşin sonra sırasıyla diğer yakınlarından başla" buyuruyordu. O sırada Benî Sa'lebe b. Yerbû'dan bir asker içeri girdi. Ensar'dan birisi: "Yâ Rasûlallah, bu falan kişiyi öldüren Benî Yerbû halkındandır" dedi. Rasûlullah "Dikkat ediniz, kimse başkasının cinayetini yüklenemez" buyurdu. Bunu iki kez tekrar etti.⁹⁹⁷

Bazı tariklerde kan davası nedeniyle hasım sayılanların "Benî Yerbû"dan değil de "Benî Rabîa" dan olduğu söylense de;⁹⁹⁸ tercih edilen görüş "Benî Yerbû"dan olduklarıdır.⁹⁹⁹ Nitekim Nesâî'nin farklı tariklerle verdiği bir rivayette ve İbn Hanbel'in "Benî Yerbû"dan bir kişinin rivayeti" olarak Müsned'ine aldığı hadiste de bu kişinin Benî Sa'lebe b. Yerbû'dan geldiği yer almaktadır.¹⁰⁰⁰

Rivayetin bazı tariklerinde oğluyla birlikte gelen sahabinin Ebû Rimse olduğu geçse de, çoğu tarikte rivayet edildiği üzere Ebû Rimse'nin küçük bir çocuk iken babası ile birlikte Hz. Peygamber'in yanına gelen sahâbi olduğu görüşü tercih edilmiştir.¹⁰⁰¹

Humeydî hadisin peygamberlik mührü ve Hz. Peygamber'in Ebû Rimse'yi sorduğu kısmının anlatıldığı bir vechini eserine almıştır.¹⁰⁰² İbn Ebî Şeybe Ebû Rimse'nin Hz. Peygamber'i ilk gördüğünde onu tasvir eden rivayetini ve peygamberlik mührü ile ilgili babası ile Hz. Peygamber arasında geçen konuşmayı

⁹⁹⁵ İbn Hanbel, C. XI, s. 680.

⁹⁹⁶ Bkz. İbn Hanbel, 7110- 7118, 17496- 17498, 17500 nolu hadisler.

⁹⁹⁷ İbn Hanbel, C. XXIX, s. 41, Hadis no: 17495; C. XI, s. 675, Hadis no: 7105.

⁹⁹⁸ Bkz. İbn Hanbel, 7106 ve 7108 nolu hadisler.

⁹⁹⁹ İbn Hanbel, C. XI, s. 677.

¹⁰⁰⁰ Nesâî, "Kasâme", 39; İbn Hanbel, C. XXVII, s. 159.

¹⁰⁰¹ İbn Hanbel, C. XI, s. 677.

¹⁰⁰² Bkz. Humeydî, Müsned, 890 nolu hadis.

anlattığı rivayetini *Musannef*'inde vermiştir.¹⁰⁰³ Dârimî iki farklı tarikle Hz. Peygamber'in Ebû Rimse'nin babasına onun kim olduğunu sorup, hiç kimsenin diğerinin cinayetini yüklenemeyeceğini belirttiği rivayeti almıştır. Bunlardan birinde Hz. Peygamber'in kıyafeti ile ilgili tasviri de mevcuttur.¹⁰⁰⁴

Ebû Dâvud, "Teraccül" bölümünde hadisin üç farklı bölümünü muhtasar olarak üç farklı vecihle vermiştir. Bunun dışında "Libâs" bölümünde Hz. Peygamber'in elbisesi ile ilgili rivayet ve "Diyât" bölümünde hadisin kimsenin başkasının günahını yüklenemeyeceği ile ilgili bölümünü içeren bir rivayet mevcuttur.¹⁰⁰⁵

Hadisin sadece bir vechini *Sünen*'ine alan Tirmizî'nin rivayetinde Ebû Rimse'nin Hz. Peygamber'in iki yeşil elbise giydiğini söylediği muhtasar bölüm vardır.¹⁰⁰⁶

Nesâî, "Salâtü'l-ıydeyn"de ve "Ziyne" bölümünde kısaca Ebû Rimse'nin Hz. Peygamberi üzerinde iki yeşil elbise ile hutbe okurken gördüğü rivayetini ve Hz. Peygamber'in yanına geldiğinde onu sakalı sufra denen sarı boyayla boyanmış olarak hutbe okurken gördüğünü anlatan rivayetin iki farklı tarikini eserine almıştır. Ayrıca "Kasâme" bölümünde "O senin suçunu yüklenemez, sen de onun suçunu yüklenemezsin" rivayetini vermiştir.¹⁰⁰⁷

Hadisin pek çok tarikinde geçen "iki yeşil elbise giyiyordu" ifadesinden kastın "kamîs" ve "rîdâ" şeklinde iki parçadan oluşan bir elbise giydiği şeklinde yorumlanmıştır.¹⁰⁰⁸

Ebû Rimse'yi soran Hz. Peygamber'e onun kesinlikle kendisinin oğlu olduğunu söyleyerek yemin eden babasının bu tavrı Hz. Peygamber'i gülümsetmiş, ama aynı zamanda bunun arkasından kurduğu cümle cahiliye döneminde hâkim olan bir anlayışı yıkmıştır. Nitekim cahiliyede mevcut olan anlayışa göre aileden bir kimse cinayet işlediğinde ailenin diğer fertlerinden biri bundan dolayı öldürülebiliyordu. İslâm kan davası olarak sürüp giden ve insanların bir başkasının

¹⁰⁰³ Bkz. İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, 25078 ve 23423 nolu hadisler.

¹⁰⁰⁴ Bkz. Dârimî, **Sünen**, 2433, 2434 nolu hadisler.

¹⁰⁰⁵ Bkz. **Ebû Dâvud**, 4206, 4207, 4208, 4065 ve 4495 nolu hadisler.

¹⁰⁰⁶ Bkz. **Tirmizî**, 2812 nolu hadis.

¹⁰⁰⁷ Bkz. **Nesâî**, 1572, 5083, 5084, 5319, 4832 nolu hadisler.

¹⁰⁰⁸ Mübârekfûrî, **Tuhfetü'l-ahvezî**, C. VIII, s. 79.

işlediği suçtan ötürü cezalandırılmasını öngören bu anlayışı ortadan kaldırmış ve Hz. Peygamber de Ebû Rimse'nin babasına rivayette bunu ifade etmiştir.¹⁰⁰⁹

Ebû Rimse'nin babasının Hz. Peygamber'in sırtındaki beni gördüğünde ona doktor olduğunu veya bazı tariklerde hekimlikle uğraşan bir aileden geldiğini söyleyerek o beni tedavi etmeyi, bazı vecihlerde kesmeyi, ameliyat etmeyi teklif etmesi onun peygamberlik mührü olduğundan haberi olmadığını göstermektedir.¹⁰¹⁰

Ebû Rimse'nin heyet içerisinde gelen bir çocuk olarak Hz. Peygamber'i ilk gördüğünde öncelikle onun fizikî görünüşüne dikkat ettiğini ve bununla ilgili yorum yaptığını görüyoruz. Bununla birlikte Hz. Peygamber İslâm'ın temel prensiplerinden biri olan, hiç kimsenin bir diğerinin suçunu yüklenmeyeceği düşüncesine vurgu yapmıştır.

D. Kurre b. Dâ'mûs (ö. ?) Rivayeti

حدثنا عفان، حدثنا جرير بن حازم، قال: جلس إلينا شيخ في مكان أيوب، فسمع القوم يتحدثون، فقال: حدثني مولاي، عن رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقلت: ما اسمه؟ قال: قرّة بن دعموص النميري، قال: قدمت المدينة فأتيته رسول الله صلى الله عليه وسلم، وحوله الناس، فجعلت أريد أن أدنو منه، فلم أستطع فناديته: يا رسول الله، استغفر للغلام النميري، فقال: "غفر الله لك"، قال: وبعث رسول الله صلى الله عليه وسلم الضحاك بن قيس ساعيا، فلما رجع رجع يابل جلة، فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم: "أتيت هلال بن عامر، ونمير بن عامر، وعامر بن ربيعة، فأخذت جلة أموالهم؟"، قال: يا رسول الله، إني سمعتك تذكر الغزو، فأحببت أن آتيك يابل تركبها، وتحمل عليها، فقال: "والله للذي تركت أحب إلي من الذي أخذت، ارددها، وخذ من حواشي أموالهم صدقاتهم"، قال: فسمعت المسلمين يسمون تلك الإبل المسان: المجاهدات

Affân > Cerîr b. Hâzım tarihiyle gelen rivayette Hâzım diyor ki: Eyyûb mekânında yanımıza bir yaşlı adam oturdu. Topluluğun konuştuklarını duyunca: "Efendim bana Hz. Peygamber'den şöyle rivayet etti" dedi. "Onun ismi nedir?" dedim. "Kurre b. Dâ'mûs en-Nümeyrî" dedi. (Kurre) şöyle anlattı: Medine'ye Hz. Peygamber'in yanına geldim. Etrafında insanlar vardı. Ben ona yaklaşmayı istiyordum ama yaklaşamadım. Bunun üzerine uzaktan bağırarak: "Yâ Rasûlallah, Nümeyrli köle için de bağışlanma dile." Rasûlullah: "Allah sana mağfiret eylesin."

¹⁰⁰⁹ Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, C. XII, s. 134.

¹⁰¹⁰ *Azîmâbâdî*, a.g.e., C. XI, s. 175.

buyurdu. Bu sırada Hz. Peygamber, Dahhâk b. Kays'ı zekât memuru olarak gönderdi. O geri döndüğünde yanında büyük bir deve vardı. Hz. Peygamber: Hilâl b. Âmir, Nümeyr b. Âmir ve Âmir b. Rebîa'nın en büyük mallarını mı aldın?" dedi. Dahhâk: "Yâ Rasûlallah, gazâdan bahsettiğinizi duydum. Ben de sizi ve eşyalarınızı taşıyacak bir deve getirmek istedim." dedi. Hz. Peygamber: "Allah'a yemin olsun ki sen aldığın şeyle benim hoşuma giden bir şeyi yapmamışsın. Onu geri götür ve mallarının orta hallilerinden zekât olarak al. Ben Müslümanların bu deveyi "Mücahidlerin Büyüğü" diye isimlendirdiklerini duydum."¹⁰¹¹

Hadîsin Değerlendirilmesi:

Kurre b. Da'mûs'un hadisi sadece İbn Hanbel'de yer almaktadır. Kurre'nin rivayette bulunan kölesinin kim olduğu bilinmediğinden hadis zayıf sayılmıştır.¹⁰¹²

İbn Hanbel'de ve diğer bazı kaynaklarda Hz. Peygamber'in zekât memurlarından birinin rivayeti olarak hasen senedle gelen ve Allah Rasûlünün zekât olarak getirilen büyük ve kıymetli hayvanları da yaşlı ve çelimsiz hayvanları da kabul etmediğini anlatan bir hadis bunun şevâhidi sayılmıştır.¹⁰¹³

E. Hakem b. Hazen el-Külefî (ö. ?) Rivayeti

حدثنا سعيد بن منصور، حدثنا شهاب بن خراش، حدثني شعيب ابن رزيق الطائفي، قال: جلست إلى رجل له صحبة من رسول الله -صلى الله عليه وسلم- يقال له: الحكم ابن حزن الكلفي، فأنشأ يحدثنا قال: وفدت إلى رسول الله -صلى الله عليه وسلم- سابع سبعة، أو تاسع تسعة، فدخلنا عليه فقلنا: يا رسول الله، زرنناك فادع الله لنا بخير، فأمر بنا - أو أمر لنا -، بشيء من التمر، والشأن إذ ذاك دون، فأقمنا بها أياما شهدنا فيها الجمعة مع رسول الله -صلى الله عليه وسلم- فقام متوكئا على عصا -أو قوس- فحمد الله، وأثنى عليه كلمات خفيفات طيبات مباركات، ثم قال: "أيها الناس، إنكم لن تطيقوا -أو لن تفعلوا- كل ما أمرتم به، ولكن سدّدوا وأبشروا"

Saîd b. Manzûr > Şihâb b. Hirâş > Şuayb b. Razîk et-Tâifî tarikiyle gelen rivayette Şuayb şöyle anlatmıştır: Rasûlullah'ın sahabilerinden adı Hakem b. Hazen el-Külefî olan bir adamın yanına oturdum. Bize hadis rivayet etmeye başladı ve şöyle

¹⁰¹¹ İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXXIV, s. 294; Hadis no: 20693.

¹⁰¹² a.g.e., C. XXXIV, s. 294.

¹⁰¹³ İbn Hanbel, C. XXXI, s. 132; *Dârimî*, "Zekât", 8; *İbn Mâce*, "Zekât", 11; Ebû Dâvud; "Zekât", 4; *Nesâî*, "Zekât", 12.

dedi: “Yedi veya dokuz kişilik bir heyetin içinde Hz. Peygamber’e geldim. İçeri girdik ve dedik ki: Yâ Rasûlallah bize hayır duada bulunman için seni ziyarete geldik. Bize hurma ikram edilmesini emretti ki, aslında zor zamanlardı. Orada günlerce kaldık. Allah’ın Rasûlü ile Cuma namazını birlikte kıldık. Hz. Peygamber âsâsına veya yayına dayanarak ayağa kalktı. Allah’a hamd etti. Anlaşılır, hoş ve güzel kelimelerle Rabbine hamd-ü senâda bulundu. Ardından da: “Ey insanlar! Size emredilenleri tam manasıyla yerine getiremezsiniz. Öyleyse dosdoğru olun ve müjdelenin” buyurdu.¹⁰¹⁴

Hadîsin Değerlendirilmesi:

Rivayet İbn Hanbel’in *Müsned*’inde ve Ebû Dâvud’un *Sünen*’inde yer almaktadır.¹⁰¹⁵

Şihâb b. Hirâş ve Şuayb b. Razîk et-Tâîfi’nin her ikisi de “sadûk” sayılmışlar ve haklarında “lâ be’se bih” yorumu yapılmıştır. Hadis ile ilgili de bu iki râvîsinden ötürü “kaviyy” hükmü verilmiştir.¹⁰¹⁶

İbn Hanbel hadisi yine aynı tarikle fakat Ebû Dâvud’dan farklı olarak Saîd b. Manzûr yerine Hakem b. Mûsâ’dan almıştır.

İki rivayetin metinleri arasında küçük bazı farklılıklar mevcuttur. İbn Hanbel’de Hz. Peygamber’den hayır dua istemesinin ardından onun hayır duada bulunduğu ilavesi ve orada konakladık, (فأترلنا، وأمر بنا، فأنزلنا) ifadesi zikredilmiştir.

“والشأن إذ ذاك دُونَ” ifadesinden geldikleri zamanın maddi açıdan Müslümanların zor zamanları olduğu anlaşılmaktadır. Hadis Hz. Peygamber’in heyetle gelenlere kıtlık zamanı bile olsa ikramda bulunmaktan ictinab etmediğini göstermektedir.¹⁰¹⁷

Ayrıca hadisin son bölümünden; emredilen her şeyi yapmaya insanoğlunun gücünün yetmeyeceği, bu sebeple yapılan her ameli ihlâsla ve doğru yoldan hiç sapmadan yapmanın müjdelene sebebi olduğu anlaşılmaktadır.

¹⁰¹⁴ Ebû Dâvud, “Salât”, 228, Hadis no: 1096.

¹⁰¹⁵ İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXIX, s. 399; Ebû Dâvud, “Salât”, 228.

¹⁰¹⁶ Ebû Dâvud, *Sünen*, C. II, s. 318

¹⁰¹⁷ Aynî, *Şerhü Sünen-i Ebî Dâvud*, C. IV, s. 437

12. BENÎ ANBER HEYETİ

A. Haşhâş el-Anberî (ö. ?) Rivayeti

حدثنا هشيم، حدثنا يونس بن عبيد، أخبرني مخبر، عن حصين بن أبي الحر، عن الخشخاش العنبري، قال: أتيت النبي صلى الله عليه وسلم ومعني ابن لي، فقال: "ابنك؟" قال: قلت: نعم، قال: "لا يجني عليك، ولا تجني عليه"

Hüseym > Yûnus b. Ubeyd > Muhbir > Husayn b. Ebi'l-Hurr > Haşhâş el-Anberî tarihiyle gelen rivayette Haşhâş el-Anberî şöyle söylemiştir: Yanımda oğlumla Hz. Peygamber'e geldim. "Oğlun mu?" diye sordu. "Evet" dedim. "O senin günahını yüklenmez, sen onun günahını yüklenmezsin" dedi.¹⁰¹⁸

Hadîsin Değerlendirilmesi:

Hadis İbn Hanbel'in *Müsned*'i ve İbn Mâce'nin *Sünen*'inde bulunmaktadır.¹⁰¹⁹

Bu senede geçen müphem haberci; Velîd b. Müslim Ebû Bişr el-Anberî'dir.¹⁰²⁰ Nitekim Buhârî *Târîh 'ul-Kebîr*'de ve Mizzî *Tehzîb*'de muttasıl olarak rivayeti tahrîc etmiştir.¹⁰²¹ Hüseym; Hüseym b. Beşîr'dir. Husayn b. Ebi'l-Hurr; Husayn b. Mâlik b. Haşhâş'tır ve rivayetin sahibi Haşhâş el-Anberî onun dedesidir. Tüm râvîler "sika"dır ve hadisin senedi "sahih" sayılmıştır.¹⁰²²

İbn Hanbel'de yer alan bir diğer Hüseym târikinde aynı hadisi defalarca dinlemiş olan Hüseym, bu kez Yûnus ile Husayn arasındaki râvîyi yani Ebû Bişr'i anmadan hadisi inkıta ile rivayet etmişse de yukarıda incelediğimiz rivayette tahrîci tamam olduğundan bu illet geçersizdir.

Hadise eserinde yer veren İbn Mâce de, rivayeti aynı senedin munkatı' şekliyle Amr b. Râfi'den almıştır.

Daha önce incelediğimiz Ebû Rimse rivayeti hadisin şevâhidindendir.¹⁰²³

¹⁰¹⁸ İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXXIV, s. 368.

¹⁰¹⁹ İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXXI, s. 376; C. XXXIV, s. 368; İbn Mâce, *Sünen*, "Diyât", 26.

¹⁰²⁰ Mizzî, *Tehzîb 'ul-Kemâl*, C. XXXI, s. 18, 85.

¹⁰²¹ Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, Dâiratü'l-Maârifî'l-Osmâniyye, Haydarâbâd, t.y., C. III, s. 225; Mizzî, *Tehzîb 'ul-Kemâl*, C.VI, s. 536

¹⁰²² İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXXIV, s. 368.

¹⁰²³ İbn Hanbel, C. XI, s. 679- 680; *Dârimî*, "Diyât", 25; *Ebû Dâvûd*, "Libâs", 20; "Teraccül", 17; "Diyât", 2; *Nesâî*, "Kasâme", 39; "Zinet", 97; "Salâtu'l-Iydeyn", 16.

II- SENETÜ'L-VUFÛD ÖNCESİ GELENLERİN RİVAYETLERİ HAKKINDA GENEL DEĞERLENDİRME

Elçiler Yılı öncesinde gelenlerin rivayetlerini tek tek inceledikten sonra, bölüm sonunda sened ve metin olarak iki ayrı grupta rivayetlerin genel bir değerlendirmesini yapmak uygun görünmektedir. Öncelikle rivayetlerin sıhhat durumları hakkında genel bir tespit yaptıktan sonra, hadislerin içerik bakımından hangi başlıkları ihtiva ettikleri belirlenmiştir. Bu başlıkların sıralanışının konuların önem sırasına göre yapılması tercih edilmiştir.¹⁰²⁴

A. Sened Açısından

Hicrî ilk üç yüzyılda oluşturulan hadis kaynakları içerisinde Elçiler Yılı öncesi tespit ettiğimiz rivayet sayısı 24 (yirmi dört) olup; bunların içerisinde 15 (on beş) rivayetin senedinin “sahih” olduğu söylenirken, birine “kaviyy”, 3 (üç) tanesine “hasen” ve 5 (beş) tanesine de “zayıf” hükmü verilmiştir.¹⁰²⁵

Kays b. Âsım rivayetine Şuayb el-Arnaûd tarafından sahih denmiş olsa da; “Hadisin bu vecihten başka bir vecihle geldiği bilinmiyor” notunu düşen Tirmizî tarafından muhtemelen Muhammed b. Kesîr'den dolayı “Hasen” yorumu yapılmıştır. Muhammed b. Kesîr hakkında Yahyâ b. Maîn “Ondan hadis yazmayın, sika değildir” yorumunu yapmış, İbn Hâtim “Sadûk” demiştir, İbn Hacer ise “sika” olduğunu söylemiştir.¹⁰²⁶

Hakem b. Hazen el-Külefî rivayetinin senedinde yer alan Şihâb b. Hirâş ve Şuayb b. Razîk et-Tâîfî'nin her ikisi de “sadûk” sayılmışlar ve haklarında “lâ be'se bih” yorumu yapılmıştır. Hadis hakkında bu iki râvîsinden ötürü “kaviyy” hükmü verilmiştir.¹⁰²⁷

Hasen sayılan rivayetlerden Muaviye b. Hayde rivayetinde hadisün tüm tariklerinde yer alan Hakîm b. Muâviye hakkında “sadûk” ve “hasenü'l-hadîs” denildiğinden hadise de “hasen” yorumu yapılmıştır.¹⁰²⁸ Kays b. el-Hâris rivayetinin

¹⁰²⁴ Bu mukayese esnasında örnek olarak verdiğimiz rivayetlerin çalışmamız içerisinde incelendikleri sayfaya dipnotlarla yönlendirmeyi tercih ettik.

¹⁰²⁵ Senedlere verilen hükümler konusunda daha çok muhakkiklerin görüşlerini almakla birlikte, yeri geldikçe klasik ve modern dönem âlimlerinin görüşlerine de yer verilmiştir.

¹⁰²⁶ Bkz. Kays b. Âsım Rivayeti, s. 148.

¹⁰²⁷ Bkz. Hakem b. Hazen el-Külefî Rivayeti, s. 155.

¹⁰²⁸ Bkz. Muâviye b. Hayde Rivayeti, s.144.

senedinde yer alan İbn Ebî Leylâ'nın Ahmed b. Hanbel tarafından "seyyiü'l- hıfz"; Yahyâ b. Saîd tarafından da "zayıf" sayılmasından dolayı bu hadise "hasen" hükmü verilmiştir.¹⁰²⁹ Amr b. Avf rivayetinin senedinde bulunan Ebû Üveys ve Kesîr b. Abdullah hakkında da zayıf oldukları söylendiği için bu rivayetin de mutabaat ve şevâhidiyle hasen olduğu ifade edilmiştir.¹⁰³⁰

Zayıf sayılan senedlerden Nûman b. Mukarrin rivayetine Nûman b. Mukarrin ile Sâlim b. Ebî'l-Ca'd arasında inkıtâ' olduğundan zayıf hükmü verilmiştir. Şuayb el-Arnaûd, İbn Hanbel'in *Müsned*'ine yaptığı tahkikte seneddeki tüm ravilerin "sika" olduğunu ifade etmiş, senedinde inkıtâ' olduğundan "sahih li gayrihi" saymıştır.¹⁰³¹ Yalnızca İbn Hanbel'in *Müsned*'inde mevcut senediyle yer alan Hâris b. Ebî Dırâr el-Huzâî rivayetine, onun Müslüman olmasını anlatan kısımda İsa b. Dinar'ın babasının hâlinin bilinmemesinden dolayı "zayıf" denmiştir. Kalan bölüm ise şevahidiyle "hasen" sayılmıştır.¹⁰³² Yine sadece Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde tahriç edilen Ziyad b. Hâris Rivayeti de; Abdurrahman b. Ziyad b. En'um hakkında "münkeru'l-hadîs", "zayıf", "leyse bihî be's" tenkidlerinde bulunulduğundan "zayıf" sayılmıştır.¹⁰³³ Kurre b. Da'mûs'un hadisi sadece İbn Hanbel'de yer almaktadır. Kurre'nin rivayette bulunan kölesinin kim olduğu bilinmediğinden hadis "zayıf" sayılmıştır.¹⁰³⁴ Sa'd b. Ebî Zübâb rivayeti hakkında senedde geçen Münîr b. Abdullah ve babasının durumlarının bilinmemesinden dolayı "zayıf" olduğu yorumu yapılmıştır.¹⁰³⁵

Elçiler Yılı öncesi rivayette bulunanlardan Dükeyn b. Saîd ve Ebû Rimse'nin buraya aldığımız rivayetlerinden başka rivayetleri yoktur. Kurre b. İyas'ın ise rivayetini oğlu Muâviye'den başkasının nakletmediği belirtilmiştir.

B. Metin Açısından

Senetü'l-vüfûd öncesinde gelen on iki heyete ait yirmi dört rivayetin içeriğine baktığımızda şu başlıklar altında toplanabileceği görülmektedir:

1. İnanç Esaslarıyla İlgili Konular

¹⁰²⁹ Bkz. Kays b. Hâris Rivayeti, s. 149.

¹⁰³⁰ Bkz. Amr b. Avf Rivayeti, s. 105.

¹⁰³¹ Bkz. Nûman b. Mukarrin Rivayeti, s. 107.

¹⁰³² Bkz. Hâris b. Ebî Dırâr Rivayeti, s. 111.

¹⁰³³ Bkz. Ziyad b. Hâris Rivayeti, s. 140.

¹⁰³⁴ Bkz. Kurre b. Da'mûs Rivayeti, s. 154.

¹⁰³⁵ Bkz. Sa'd b. Ebî Zübâb Rivayeti, s. 127.

Bir kısım rivayetlerde Hz. Peygamber'in İslâm dininin temel inanç esasları hakkında bilgi vermesi veya gelenlerin bu yöndeki sorularını cevaplaması dikkat çekmektedir. Nitekim Hz. Peygamber, Süleym kabilesinden Amr b. Abese'nin Allah'ın kendisini ne ile gönderdiği sorusuna; Allah'ın birliğini kabul edip, ona ortak koşmamak, putları kırmak ve akrabaya iyilik etmek emriyle gönderdiğini ifade etmiştir.¹⁰³⁶

Kuşeyr b. Ka'b heyetinden Muâviye b. Hayde, Hz. Peygamber'in yanına geldiğinde daha önce defalarca buraya gelmemeye yemin etmiş olsa da geldiğini ve onun öğretecekleri dışında hiçbir şey bilmediğini söyleyerek, Allah'ın onu ne ile gönderdiğini sormuştur. İslâm ile gönderildiğini söyleyen Rasûlullah, bunun da Allah'a teslim olup, başka şeyleri terk etmek, namaz kılıp, zekât vermek anlamına geldiğini belirtmiştir.¹⁰³⁷ Huzâ'a'dan Hâris b. Ebî Dırar'ı da aynı şekilde İslâm dinine inanmaya ve zekât vermeye davet etmiştir.¹⁰³⁸

Hz. Peygamber'in heyetlerde bulunanlara yönelik rivayetlerinden bir kısmında müşrik Arapların geçmişten getirdikleri bazı inanışlarını da düzeltmeye çalıştığı görülmektedir. Nitekim Benî Temim kabilesine mensup Ebû Rimse ve Benî Anber'e mensup Haşhâş el- Anberî'nin yanlarında getirdikleri oğullarını gören Hz. Peygamber kimsenin bir başkasının günahını yüklenmeyeceğini ifade ederek,¹⁰³⁹ müşrik Araplarda yanlış bir uygulama olan babanın işlediği cinayetten dolayı çocuğun öldürülmesi ve böylece babanın günahının çocuğuna yüklenmesi inancını yıkmıştır.

Allah'ın Rasûlü, Ebû Mûsa el-Eş'ârî'nin rivayetinde; geride kalanları müjdelemesini, inanarak Allah'tan başka ilah olmadığına şahitlik edenlerin cennete gireceğini söylemiştir. Hz. Ömer bu müjdeyi duyduğunda insanların ibadetlerinde gevşeklik göstereceklerini düşünerek bunun gizli tutulmasının daha doğru olacağını belirtmiş ve Hz. Peygamber sesini çıkarmamıştır.¹⁰⁴⁰

2. Fıkhî Konular

¹⁰³⁶ Bkz. Amr b. Abese Rivayeti, s. 129.

¹⁰³⁷ Bkz. Muâviye b. Hayde Rivayeti, s. 144.

¹⁰³⁸ Bkz. Hâris b. Ebî Dırar Rivayeti, s. 111.

¹⁰³⁹ Bkz. Ebû Rimse Rivayeti, s. 150; Haşhâş el-Anberî Rivayeti, s. 157.

¹⁰⁴⁰ Bkz. Ebû Mûsâ el-Eş'ârî Rivayeti, s. 133.

Yeni dinle tanışan insanların günlük yaşantıları ile ilgili konularda soracakları sorular olduğu gibi kimi zaman da Hz. Peygamber onlara fikhî konularda bilgi vermiştir. Nitekim Kays b. Hâris sekiz karısı olduğunu ve ne yapacağını sorduğunda Hz. Peygamber'den dördünü boşaması gerektiği cevabını almıştır.¹⁰⁴¹ Huşeyn heyeti ile gelen Ebû Sa'lebe el-Huşenî, ehl-i kitap bir kavmin yanında kaldıklarını onların kaplarından yiyip içmelerinin mümkün olup olmadığını; bunun yanında av yapılan bir bölgede yaşadıklarını ve köpekleri ile avlanırken nelere dikkat edeceklerini sormuştur.¹⁰⁴²

Benî Temîm kabilesine mensup Kays b. Âsım, Müslüman olduğunda Hz. Peygamber'in kendisine gusül almasını söylediğini rivayet etmiştir.¹⁰⁴³ Kurre b. Da'mûs da rivayetinde Hz. Peygamber'in yanına Medine'ye geldiğinde, zekât toplamak için görevlendirilen bir kişinin yanında büyük bir deve ile geri döndüğünü Hz. Peygamber'in bundan hoşlanmadığını ve onu zekâtı orta halli mallardan alma konusunda uyardığını anlatmıştır.¹⁰⁴⁴ Cerm kabilesinden Amr b. Selîme'nin rivayetinde de, namaza devam etmelerini ve en çok Kur'an bilen imam tayin etmelerini emretmiştir.¹⁰⁴⁵

Hz. Peygamber, Huzâ'a kabilesine mensup Hâris b. Ebî Dırar'ı İslâm dinine inanmakla birlikte zekât vermeye de davet etmiştir. Bunları kabul eden Hâris Hz. Peygamber'den, kabilesine döndüğünde zekâtları toplayıp onun göndereceği görevliye vermek üzere izin istemiştir. Hz. Peygamber'in gönderdiği elçi, Huzâa kabilesinden zekât tahsili için yola çıkmasına rağmen, onların kendisine zarar vereceğinden çekinip yarı yoldan geri dönerek Rasûlullah'a da, zekâtı vermediklerini ve kendisini öldürmek istediklerini söylemiştir. Zekât memurunun gelmediğini gören Hâris, topladığı miktarı bizzat kendisi Hz. Peygamber'in yanına getirince gerçek ortaya çıkmış, hatta bunun üzerine "Eğer bir fâsık size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın" (el-Hucurât 49/6) ayeti nâzil olmuştur.¹⁰⁴⁶

3. İstek ve ihtiyaçlarını bildirme

¹⁰⁴¹ Bkz. Kays b. Hâris Rivayeti, s. 149.

¹⁰⁴² Bkz. Ebû Sa'lebe el-Huşenî Rivayeti, s. 113.

¹⁰⁴³ Bkz. Kays b. Âsım Rivayeti, s. 148.

¹⁰⁴⁴ Bkz. Kurre b. Da'mûs Rivayeti, s. 154.

¹⁰⁴⁵ Bkz. Amr b. Selîme Rivayeti, s. 142.

¹⁰⁴⁶ Bkz. Hâris b. Ebî Dırar Rivayeti, s. 111.

İncelediğimiz rivayetlerin sekiz tanesinde Hz. Peygamber'in yanına geldiklerinde heyettekilerin çeşitli istek veya ihtiyaçlarından bahsettikleri dikkat çekmektedir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir.

a. Arazi, mülk, ganimet gibi maddi istekler

Müzeyne kabilesinden gelen Bilâl b. Hâris ikta' arazisi talebinde bulunurken¹⁰⁴⁷,

Ziyad b. Hâris, Hz. Peygamber'in Suda' kabilesine bir ordu göndereceğini öğrenince onun yanına gelerek orduyu göndermekten vazgeçmesi şartıyla kavminin Müslüman olacağını vaat etmiştir. Hz. Peygamber'in bunu kabul etmesi üzerine kavmine bir mektup yazmış ve onlardan bir heyet İslâm dinine girdiklerini ifade etmek üzere Medine'ye gelmiştir. Ziyad b. Hâris'in kavmi yanındaki değeri Hz. Peygamber'in hoşuna gitmiş ve yazılı bir kâğıtla kabilesinin yöneticisi olması kayıt altına alınmıştır. Hz. Peygamber, Ziyad'ın isteği üzerine kabilesinden alacağı zekâtlardan pay almasını da kabul etmiştir. Sonrasında Hz. Peygamber'in yanına gelip zekât isteyen bir kişiye Allah'ın zekât konusundaki hükmünün üzerine kendisinin veya bir başkasının hüküm koyamayacağını, eğer zekât alabilecek sekiz sınıftan birine girebiliyorsa zekât alabileceğini söylemesi üzerine, bunları duyan Ziyad b. Hâris, yönetici olmaktan da, zekât almaktan da vazgeçmiştir.¹⁰⁴⁸ İslâm'a yeni girmesine rağmen, Allahın hükmünün dışında hareket edebilecek olma ihtimalinden korkması bu görevi almasına engel olmuştur.

Hayber savaşı sonrasında gelen Ebû Hüreyre, Hz. Peygamber'den ganimetten kendisine de pay vermesini istediğini, bu arada Saîd b. Âs'ın oğullarından birinin buna karşı çıktığını ve aralarında geçen söz düellosunu rivayet etmiştir.¹⁰⁴⁹ Yine Müzeyne kabilesine mensup Nûman b. Mukarrin ve Dükeyn b. Saîd'in rivayetlerinden aç olduklarını söyleyerek Hz. Peygamber'den yiyecek istedikleri, çok kalabalık olmalarına ve hepsi doycak kadar yemelerine rağmen kendilerine yemeleri için gösterilen hurma yığnında bir azalma olmadığı anlaşılmaktadır.¹⁰⁵⁰

b. Duâ-bedduâ ve bağışlanma talebi

¹⁰⁴⁷ Bkz. Amr b. Avf Rivayeti, s. 105.

¹⁰⁴⁸ Bkz. Ziyâd b. Hâris Rivayeti, s. 140.

¹⁰⁴⁹ Bkz. Ebû Hüreyre 3. Rivayeti, s. 124.

¹⁰⁵⁰ Bkz. Nûman b. Mukarrin Rivayeti, s. 107; Dükeyn b. Saîd Rivayeti, s. 108.

Benî Temîm heyeti ile gelen Kurre b. Da'mûs Hz. Peygamber'in yanına geldiğinde kendisini Nümejrli bir köle olarak tanıtıp ondan bağışlanması için duâ etmesini istediğini¹⁰⁵¹, Hakem b. Hazen de Hz. Peygamber'den hayır duâ talep ettiğini rivayet etmiştir.¹⁰⁵²

Ebû Hüreyre'nin rivayetine göre; Benî Devs'in ileri gelenlerinden olan Tufeyl b. Amr, Hz. Peygamber'le görüşüp müslüman olduktan sonra geri dönüp halkını da İslâm'a davet etmiş, onların kabul etmemesi üzerine Allah'ın Rasûlü'ne gelip onlara beddua etmesini talep etmiştir. Fakat Hz. Peygamber onlara duada bulunmayı tercih etmiştir.¹⁰⁵³

c. Görev isteği

Devs kabilesine mensup Sa'd b. Ebî Zübâb, heyetle Hz. Peygamber'e gelip Müslüman olduktan sonra ondan kendisini kavmine zekât âmili olarak seçmesini istediğini ve Rasûlullah'ın da bunu kabul ettiğini rivayet etmiştir.¹⁰⁵⁴

4. İslâm'a Giriş Hikâyelerini Anlatanlar ve Durum Değerlendirmesi Yapanlar

Eş'ar kabilesine mensup olan Ebû Mûsa el-Eş'ârî rivayetinde iki kardeşinin de içinde bulunduğu bir heyetle Hz. Peygamber'in yanına giderek Müslüman olmak üzere Yemen'den yola çıktıklarını, hava muhalefeti sebebiyle gemilerinin onları Habeşistan'a götürdüğünü anlatmıştır. Oradan Ca'fer b. Ebî Tâlib ve beraberindekilerle Medine'ye döndüklerini ve Hz. Peygamber'in kendilerine Hayber'in fethinden elde edilen ganimetten pay verdiğini rivayet etmiştir.¹⁰⁵⁵

Devs kabilesinden Ebû Hüreyre İslâm'a girişini anlattığı rivayetinde Hz. Peygamber'in yanına gelirken yol boyu sevincini ifade eden şiirler okuduğunu, yolda kaybolan kölesinin Hz. Peygamber'e biat ettiği sırada gelmesi üzerine onu azad ettiğini rivayet etmiştir.¹⁰⁵⁶

Süleym kabilesine mensup Amr b. Abese câhiliye döneminde putlara tapmaktan hoşlanmadığını ve insanların dalalette olduğunu düşündüğü bir dönemde Mekke'de farklı şeyler söyleyen bir adamın geldiğini duyunca onun yanına gittiğini

¹⁰⁵¹ Bkz. Kurre b. Da'mûs Rivayeti, s. 154.

¹⁰⁵² Bkz. Hakem b. Hazen Rivayeti, s. 155.

¹⁰⁵³ Bkz. Ebû Hüreyre 4. Rivayeti, s. 126.

¹⁰⁵⁴ Bkz. Sa'd b. Ebî Zübâb Rivayeti, s. 127.

¹⁰⁵⁵ Bkz. Ebû Mûsa el-Eş'ârî 2. Rivayeti, s. 117.

¹⁰⁵⁶ Bkz. Ebû Hüreyre 2. Rivayeti, s. 123.

rivayet etmiştir. Henüz sadece Hz. Ebû Bekir ile Hz. Bilâl-i Habeşî'nin Müslüman olduğu sırada Hz. Peygamber'in yanına gelen Amr b. Abese, ondan neye davet ettiği hakkında bilgi almıştır. Kendisine tâbi olmak istediğini söylediğinde Hz. Peygamber, şimdi geri gitmesini, kendisinin ortaya çıktığını duyduğunda gelmesini istemiştir. Amr b. Abese onun hicret ettiğini duyduğunda geldiğini ve kendisinden namaz ve abdestle ilgili bilgiler aldığını hatta namazı huşû içinde inanarak kılanın günahlarının döküleceğini duyduğunu rivayet etmiştir.¹⁰⁵⁷ Amr b. Abese'nin bu rivayeti bir taraftan Hz. Peygamber'in risaletinin ilk yıllarında Mekke'deki durumla ilgili haber vermesi, bir taraftan da İslâm'a yeni giren bir kişiye dinin özünü oluşturan bilgiler vermesi açısından önem taşımaktadır.

İslâm'a giriş hikâyesini uzun uzadıya anlattığı rivayetinde annesi ve kardeşi ile yurtlarından çıkıp yola koyulduklarını ve yolda yaşadıkları olayları hikâye eden Gıfâr kabilesine mensup Ebû Zer, kendisinin İslâm dinine girmeden önce de üç sene boyunca Allah'a ibadet ettiğini anlatmıştır. Mekke'ye giderek Hz. Peygamber'le karşılaşan kardeşinin "Allah'ın kendisini senin dinin üzere gönderdiğini iddia eden bir adamla karşılaştım" demesi üzerine insanların ona nasıl davrandıklarını sormuş ve Mekke'ye giderek Allah'ın Rasûlünü bizzat kendisi görmek için yanlarından ayrılmıştır. Mekke'ye ulaştığında Hz. Peygamber'i sorması üzerine müşrikler onu dövmüşler ve günlerce orada sadece zezem içerek onunla karşılaşmayı beklemiştir. Sonunda Ebû Bekir'le birlikte oraya gelen Hz. Peygamber'i görmüş ve ona ilk defa İslâm selamı ile selam vermiştir. Hz. Peygamber kendisine Yesrib'e gideceğini, onun da kavmine dönerek tebliğde bulunmasını ve sonrasında yanına gelmesini söylemiştir. Bunun üzerine geri dönen Ebû Zer, kavminden bir kısım insanın Müslüman olmasına vesile olmuş, geri kalanlar da Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinin ardından İslâm'a girmişlerdir. Rivayette onların ardından Eslem kabilesinin de İslâm'ı seçtiği ve Allah'ın Rasûlü'nün her iki kavme de dua ettiği belirtilmiştir.¹⁰⁵⁸ Ebû Zer'in anlattıkları Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden önce Mekke'deki durumu da gözler önüne sermektedir.

Benî Cerm kabilesine mensup Amr b. Selime rivayetinde kendilerinin Hz. Peygamber'in yanına gidip gelen kabilelerin yolu üstünde bir yerde yaşadıklarından,

¹⁰⁵⁷ Bkz. Amr b. Abese Rivayeti, s. 129.

¹⁰⁵⁸ Bkz. Ebû Zer Rivayeti, s. 134.

gelip geçen bu kervanlardan Hz. Peygamber’le ilgili bilgi aldıklarını, kendisinin de onların okudukları tüm ayetleri ezberlediğini rivayet etmiştir. Müslüman olmak için Mekke’nin fethini bekleyen Arap kabilelerinin “Bu adamı da kavmini de kendi hallerine bırakın. Eğer o, Kureyş’e galib gelirse hiç şüphesiz sözünde doğru bir peygamberdir” dediklerini ve Mekke fethedilince hepsinin Müslüman olduklarını bildirmek üzere Hz. Peygamber’in yanına akın ettiklerini anlamıştır. Babası da kavminden bir heyetle gidip Müslüman olmuş, geri döndüklerinde Hz. Peygamber’in namazı emrettiğini ve içlerinde en çok Kur’an bilen namaz kıldırmasını istediğini söylemiş, henüz küçük bir çocuk olan Amr b. Selime en fazla Kur’an bilen olduğu için onlara imam olmuştur.¹⁰⁵⁹ Amr b. Selime’nin Mekke’nin fethi öncesi ve sonrasında insanların İslâm’a girme konusundaki yaklaşımlarını ortaya koyan değerlendirmesi dikkat çekicidir. Çevre kabileler üzerinde Kureyş’in ne kadar etkin bir güç olduğunu ve Hz. Peygamber’in Kureyş’e galip gelmesini onun sözünde doğru olduğunu kabul edip, getirdiği dine inanmakla özdeşleştirdiklerini göstermektedir.

5. Hz. Peygamber’in Kendileri veya Kabileleri ile İlgili Görüşleri

İslâm dinine girmek üzere Allah’ın Rasûlü’nün yanına gelenlerin onun kendileri veya kabileleri hakkındaki görüşlerini de oldukça merak ettiklerini ve özellikle taltif edici ifadelerinden çok mutlu oldukları dikkat çekmektedir. Nitekim Eş’ar kabilesine mensup, Ebû Mûsâ el-Eş’ârî’nin rivayetinde, önce Habeşistan’a, oradan Medine’ye gelen Benî Eş’ar heyeti içerisinde Esmâ bt. Umeys ile Hz. Ömer arasında geçen tartışma anlatılmaktadır. Hz. Ömer’in Esmâ’ya Medine’ye hicret etme sevabını kaçırdıklarını dolayısıyla kendilerinin onlardan daha faziletli olduklarını söylemesi Esmâ bt. Umeys’i çok kızdırmış ve bu konuyu Hz. Peygamber’e sormadan hiçbir şey yiyip içmeyeceğine yemin etmiştir. Esmâ bt. Umeys’i dinleyen Hz. Peygamber’in, onların hem Habeşistan’a hem de Medine’ye hicret etmelerinden dolayı iki sevap aldıklarını bildirmesi Benî Eş’ar’dan olanları ziyadesiyle memnun etmiş, hatta Hz. Peygamber’in bu övgüsünü tekrar tekrar işitebilmek için Esmâ’nın kapısını aşındırmışlardır.¹⁰⁶⁰ Esmâ bt. Umeys’in, Medine’ye hicret etmiş olmalarından dolayı kendilerinin Hz. Peygamber’e daha layık olduklarını söyleyen Hz. Ömer’le mücadelesi, “Hz. Peygamber sizin açlarınızı

¹⁰⁵⁹ Bkz. Amr b. Selime Rivayeti, s. 142.

¹⁰⁶⁰ Bkz. Ebû Mûsâ el-Eş’ârî 2. Rivayeti, s. 117.

doyurup cahillerinize ilim öğretirken; biz Allah ve Rasûlü için uzakta, Habeşistan'da İslâm'a düşman insanların bulunduğu bir bölgedeydik. Biz eziyet çekiyorduk, korkuyorduk" şeklinde kendisini savunması ashabın Hz. Peygamber'in gözünde değerli olabilmeyi ne kadar önemsediklerinin göstergesidir.

Devs kabilesine mensup Ebû Hüreyre Hz. Peygamber'e geldiğinde onun kendisine Devs heyeti içinden böyle bir kimsenin çıkmasına şaşırıldığını söylemesi¹⁰⁶¹ Ebû Hüreyre için bir övgü, kavmi için ise bir yergidir. Hz. Peygamber'in Devs kabilesi ile ilgili olumsuz bir düşünceye sahip olmasının, buldukları bölgede Zülhalesa ve Zülkeffeyn adlı putlara tapan bu kabilenin, Hz. Peygamber'e gelip Müslüman olan şair Tufeyl b. Amr'ın İslâm'a davetine ilgi göstermemeleri sebebiyle olması muhtemeldir.¹⁰⁶²

Gıfâr kabilesine mensup olan Ebû Zer de İslâm'a girişini anlattığı rivayetinde Hz. Peygamber'in Gıfâr kabilesi ile onların ardından İslâm'ı seçen Eslem kabilesine dua ettiğini belirtmiştir.¹⁰⁶³

6. Hz. Peygamber'in Fizikî Görünüşü veya Davranışları İle İlgili Rivayetler

Müzeyne kabilesine mensup olan Kurre b. İyas, Hz. Peygamber'in yanına geldiklerinde gömleğinin düğmelerinin açık olduğunu ve kendisinin Hz. Peygamber'i sırtındaki peygamberlik mührüne dokunduğunu rivayet etmiştir. Rivayetin devamında bildirildiğine göre; Hz. Peygamber'i bu şekilde gören Kurre b. İyas ve oğlu Muâviye o günden sonra bir daha gömleklerinin önünü hiç kapatmamışlardır. Bu durum, sahabenin fizikî görüntüsü de dâhil olmak üzere Hz. Peygamber'e ittibâ konusunda ne kadar hassasiyet gösterdiklerini ortaya koymaktadır.¹⁰⁶⁴

Temîm heyeti içerisinde babası ile gelen Ebû Rimse, henüz çocuk olmasının da verdiği tesirle Hz. Peygamber'i görmeden önce onun insanlardan farklı bir varlık olduğunu düşündüğünü, onu görünce şaşırıldığını söyleyerek, saçı ve kıyafeti ile ilgili rivayette bulunmuş, ardından sırtındaki peygamberlik mührünü gördüklerini ifade etmiştir.¹⁰⁶⁵

¹⁰⁶¹ Bkz. Ebû Hüreyre 1. Rivayeti, s. 121.

¹⁰⁶² Bkz. Mustafa Fayda, "Benî Devs", **DA**, C. IX, s. 253.

¹⁰⁶³ Bkz. Ebû Zer Rivayeti, s. 134.

¹⁰⁶⁴ Bkz. Kurre b. İyâs Rivayeti, s. 109.

¹⁰⁶⁵ Bkz. Ebû Rimse Rivayeti, s. 150.

Hakem b. Hazen de rivayetinde, Medine'ye geldiklerinde zor zamanlarda olmalarına rağmen kendilerine hurma ikramında bulunulmasını istediğini, orada günlerce kaldıklarını ve onunla birlikte Cuma namazı kıldıklarını anlatmıştır.¹⁰⁶⁶

7. Ahlâkî Konular

Muâviye b. Hayde rivayetinde Hz. Peygamber, Müslümanların kardeş olduğunu ve birbirlerine yardımcı olmaları gerektiğini, yaptıkları iyiliklerin onlara yeteceğini söylerken; Benî Temim heyeti ile gelen Hakem b. Hazen, Hz. Peygamber'in kendilerine dosdoğru oldukları takdirde müjdeleneceklerini söylediğini rivayet etmiştir.¹⁰⁶⁷

¹⁰⁶⁶ Bkz. Hakem b. Hazen Rivayeti, s. 157.

¹⁰⁶⁷ Bkz. Hakem b. Hazen Rivayeti, s. 157.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SENETÜ'L-VÜFÛD VE SONRASI GELEN ELÇİLERİN RİVAYETLERİ VE DEĞERLENDİRMESİ

I- SENETÜ'L-VÜFÛD VE SONRASI GELEN ELÇİLERİN RİVAYETLERİ

Senetü'l-vüfûd diye adlandırılan elçiler yılı sonrasında gelen altmış bir heyete ulaştık. Bu heyetlerde bulunan isimlerin heyetle ilgili rivayetlerinin bulunup bulunmadığına baktığımızda; on dokuz heyetten elli bir, hangi heyetle geldiklerini tespit edemediğimiz kişilerden dört rivayetle birlikte elli beş rivayeti bu bölümde incelemeye aldık. Bir önceki bölümde olduğu gibi rivayeti tüm tarikleri ile birlikte genel bir sened tenkidinden geçirdikten sonra, arkasından kısa bir metin tahlili ile her bir rivayeti değerlendirdik.

1. BENÎ UKAYL B. KA'B HEYETİ

A. Lâkî b. Âmir (Ebû Rezîn) 1. Rivayeti

حدثنا وكيع، قال: حدثنا شعبة، عن النعمان بن سالم، عن عمرو بن أوس، عن أبي رزين العقيلي، أنه أتى النبي صلى الله عليه وسلم فقال: إن أبي شيخ كبير، لا يستطيع الحج، ولا العمرة، ولا الظعن، قال: "حج عن أبيك واعتمر"

Vekî' > Şu'be > Nu'mân b. Sâlim > Amr b. Evs > Ebû Rezîn el-Ukaylî senediyle İbn Hanbel'de yer alan rivayette Ebû Rezîn Hz. Peygamber'e gelmiş ve şöyle söylemiştir: "Benim babam çok yaşlıdır. Hac ve umre yapmaya, yolculuk sıkıntılarına katlanmaya gücü yoktur." Hz. Peygamber ise: "Babanın yerine hac ve umre yap." buyurmuştur.¹⁰⁶⁸

¹⁰⁶⁸ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXVI, s. 103-104, Hadis no: 16184.

Hadîsin Değerlendirilmesi:

Rivayeti Tayâlisî, İbn Ebî Şeybe, Ahmed b. Hanbel, İbn Mâce, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî eserlerine almışlardır.¹⁰⁶⁹

Hadisin isnâdı sahihtir, râvileri Nû'man b. Sâlim dışında Şeyhayn'ın ricâлиндendir. Nu'mân b. Sâlim ise Müslim'in râvisidir. Senedde adı geçen Vekî', Vekî' b. Cerrâh (ö. 197/812); Şu'be, Şu'be b. Haccâc (ö. 160/776)'dır. Hâkim ve Zehebî Şeyhayn'ın şartlarına göre hadisi sahih saymışlar, Tirmizî ise hasen sahih yorumunu yapmıştır. İbn Hanbel umrenin vucûbiyeti hakkında bundan daha sağlam bir rivayet görmediğini beyan etmiştir.¹⁰⁷⁰

Müsned'de hadîse beş tarikle yer veren İbn Hanbel bunların dördünde hadisi mükerreren vermiştir. İncelediğimiz rivayetle onun ardından gelen, sened ve metin bakımından mükerrerdur. Diğer üç tarikte ise; İbn Hanbel'in rivayeti aldığı hocaları farklıdır. Birinde Affan b. Sâlim, diğerlerinde Behz b. Esed el-Amâ ve Yezîd b. Hârûn'dur.

Benî Has'am'dan gelen bir kadının da Hz. Peygamber'e yaşlı babası ile ilgili aynı soruyu sorduğuna dair bir başka rivayet de kaynaklarda geçmektedir.¹⁰⁷¹ İbn Hacer; bazıları bu iki rivayeti bir saysa da bunun zorlama olacağını, iki rivayetin birbirinden farklı olduğunu ifade etmiştir.¹⁰⁷²

Hadisin tüm kaynaklardaki vecihlerinde metinler hemen hemen aynıdır.¹⁰⁷³

Ebû Rezin'in Hz. Peygamber'e geldiğinde İslâm'ın emirlerinden biri olan hac ibadetini yapmaya gücü yetmeyen babasının durumunun ne olacağı konusunda bilgi almış olduğunu görüyoruz.

¹⁰⁶⁹ Tayâlisî, **Müsned**, C. II, s. 416; İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. III, s. 367-368; İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXVI, s. 103-105, 111,117; **İbn Mâce**, "Menâsik", 10; **Ebû Dâvud**, "Menâsik", 25; **Tirmizî**, "Hac", 87, Hadis no: 930; **Nesâî**, "Menâsik", 2, 10.

¹⁰⁷⁰ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXVI, 104- 105.

¹⁰⁷¹ **İbn Hanbel**, C. II, s. 9; **Müslim**, "Hacc", 408; **İbn Mâce**, "Menâsik" 10. (Aynı rivayetin Abdürrezzak'ın **Musannef**'inde yer alan tarikinde Hz. Peygamber'e soruyu soran kişi kadın değil erkektir. Bkz. C. IX, s. 59)

¹⁰⁷² İbn Hacer, **Fethu'l-bârî**, C. IV, s. 69

¹⁰⁷³ Rivayet hac ve umrenin vacipliği hakkında delil olarak kullanılmıştır. Bkz. Ebû Dâvud, **Sünen**, C. III, s. 217.

B. Lâkît b. Âmir (Ebû Rezîn) 2. Rivayeti

حدثنا يحيى بن حماد، قال: أخبرنا أبو عوانة، عن يعلى بن عطاء، عن وكيع بن عدس أبي مصلت العقيلي، عن عمه أبي رزین وهو لقيط بن عامر بن المنتفق، قال: أخبرني أبو رزین أنه قال: يا رسول الله، إنا كنا نذبح في رجب ذبائح فنأكل منها، ونطعم منها، من جاءنا، قال: فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "لا بأس بذلك" فقال وكيع: "لا أدعها أبدا"

Yahyâ b. Hammâd > Ebû Avâne > Ya'âlâ b. Atâ' > Vekî b. Udüs Ebû Mus'ab el-Ukaylî'nin amcası Ebû Rezîn'den –ki o Lakît b. Âmir b. Müntefik'dir– rivayetinde o Allah'ın Rasûlü'ne şöyle demiştir: Yâ Rasûlallah biz Recep ayında kurban keserdik, ondan kendimiz de yedik, gelenlere de yedirirdik. Rasûlullah (s.a.v.): Bunda bir beis yoktur, buyurdu. Vekî' dedi ki: "Onu asla bırakmam."¹⁰⁷⁴

Hadîsin Değerlendirilmesi:

Hadis, Dârimî'nin *Sünen*'inde, İbn Ebî Şeybe'nin *Musannef*'inde İbn Hanbel'in *Müsned*'inde, Nesâî'nin *Sünen*'inde rivayet edilmiştir.¹⁰⁷⁵

İbn Hanbel rivayete eserinde mükerreren iki kez yer vermiştir. Bu rivayette hocası Yahyâ b. Hammâd iken; diğer rivayette Behz b. Esed el-Amâ ve Affân b. Müslim'dir. Ebû Avâne; Vaddâh b. Abdullah el-Yeşkerî'dir. İbn Ebî Şeybe de aynı senedle Affân b. Müslim'den almıştır. Nesâî ise Ebû Avâne târîkiyle rivayeti almıştır. Müsned'i tahkik eden Şuayb el-Arnaûd, senedi zayıf saymıştır. Seneddeki ricâlin Vekî b. Udüs dışında sika olduklarını belirtmiştir.¹⁰⁷⁶

Vekî'nin babasının ismi konusunda ihtilaf vardır. Hüseyim ve Şu'be "Udüs" diye rivayet ederken, Hammâd b. Seleme, "Vekî b. Hades" olarak rivayette bulunmuştur. İbnü'l Kattân onun hakkında "mechûlü'l-hâl" derken *Mîzan*'da Zehebî ve İbn Kuteybe "bilinmiyor" yorumunu yapmışlardır. İbn Hacer ise onu "makbûl"

¹⁰⁷⁴ İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXVI, s. 120, Hadis no: 16204.

¹⁰⁷⁵ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, C. V, s. 120; İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXVI, s. 118, 120; Dârimî, *Sünen*, "Edhiye", 9; Nesâî, *Sünen*, "Fera' ve'l-atîre", 2.

¹⁰⁷⁶ İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXVI, s. 119.

saymıştır.¹⁰⁷⁷ Nitekim Nesâî'nin *Sünen*'ini tahkîk eden Abdülfettâh Ebû Gudde (ö. 1997), Şuayb el-Arnaûd'un aksine hadise "sahîh li-gayrihî" hükmünü koymuştur.¹⁰⁷⁸

Rivayette sözü edilen kurban, cahiliye döneminde, Recep ayının ilk on günü içerisinde kesilmesi adet haline getirilen ve "atîre" adı verilen kurbandır.¹⁰⁷⁹

Çoğunluk Lâkit b. Âmir ile Lâkit b. Sabre'nin aynı kişi olduğunu iddia etmektedirler. Ancak İbn Hacer ikisinin farklı olduğu görüşündedir. Yahyâ b. Maîn, Ahmed b. Hanbel ve Buhârî de ikisinin aynı kişi olduğu fikrine daha yakındırlar. Tirmizî, Abdullah b. Abdurrahmân'a sorduğunu ve onun, ikisinin farklı kişiler olduklarını söylediğini belirtmiştir.¹⁰⁸⁰

Bir önceki rivayette İslâmî bir farzı gerçekleştirme konusunda soru soran Ebû Rezîn, bu rivayetinde de İslâm öncesi uyguladıkları bir âdetin İslâm dinine göre doğru olup olmadığını öğrenmeyi istemektedir.

C. Lâkît b. Âmir (Ebû Rezîn) 3. Rivayeti

قال عبد الله بن أحمد ، كتب إلي إبراهيم بن حمزة بن محمد بن حمزة بن مصعب بن الزبير الزبيري، كتبت إليك بهذا الحديث، وقد عرضته وسمعتة على ما كتبت به إليك، فحدث بذلك عني، قال: حدثني عبد الرحمن بن المغيرة الحزامي، قال: حدثني عبد الرحمن بن عياش السمعاني الأنصاري القبائي، من بني عمرو بن عوف، عن دلهم بن الأسود بن عبد الله بن حاجب بن عامر بن المنتفق العقيلي، عن أبيه، عن عمه لقيط بن عامر، قال دلهم: وحدثني أبي الأسود، عن عاصم بن لقيط، أن لقيطاً خرج وافداً إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم، ومعه صاحب له يقال له: نهيك بن عاصم بن مالك بن المنتفق، قال لقيط: فخرجت أنا وصاحبي حتى قدمنا على رسول الله صلى الله عليه وسلم لانسلاخ رجب، فأتينا رسول الله صلى الله عليه وسلم فوافيناه حين انصرف من صلاة الغداة، فقام في الناس خطيباً، فقال: "أيها الناس، ألا إني قد خبأت لكم صوتي منذ أربعة أيام، ألا لأسمعنكم، ألا فهل من امرئ بعثه قومه؟ فقالوا: اعلم لنا ما يقول رسول الله صلى الله عليه وسلم، ألا ثم لعله أن يلهيه حديث نفسه، أو حديث صاحبه، أو يلهيه الضلال، ألا إني مسئول، هل بلغت؟ ألا اسمعوا تعيشوا، ألا اجلسوا، ألا اجلسوا" قال: فجلس الناس، وقمت أنا وصاحبي حتى إذا فرغ لنا فؤاده، وبصره، قلت: يا رسول الله، ما عندك من علم الغيب؟ فضحك لعمر الله، وهز رأسه، وعلم أنني أتبعي

¹⁰⁷⁷ İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXVI, s. 100; Zehebî, *Mîzânü'l-i'tidâl fî nakdi'r-ricâl*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, 1. bsk., Dâru'l-Ma'rîfe, Beyrut, 1382/1963, C. IV, s. 335; İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 581

¹⁰⁷⁸ *Nesâî*, C. VII, s. 171.

¹⁰⁷⁹ Bu kurbanın mahiyeti ve fikhî hükümleri konusunda daha fazla bilgi için bkz. Ünal, Halit, "Atîre", *DİA*, C. IV, s. 79; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, C. IX, s. 597- 598; Aynî, *Umdetü'l-kârî*, C. XXI, s. 88-89

¹⁰⁸⁰ İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXVI, s. 100

لسقطه، فقال: "ضن ربك عز وجل بمفاتيح خمس من الغيب، لا يعلمها إلا الله"، وأشار بيده، قلت: وما هي؟ قال: "علم المنية، قد علم متى منية أحدكم، ولا تعلمونه، وعلم المنى حين يكون في الرحم قد علمه، ولا تعلمونه، وعلم ما في غد، [قد علم] ما أنت طاعم غدا، ولا تعلمه، وعلم يوم الغيث، يشرف عليكم آزالين آزالين مشفقين، فيظل يضحك قد علم أن غيركم إلى قرب" قال لقيط قلت: لن نعدم من رب يضحك خيرا، وعلم يوم الساعة، قلت: يا رسول الله، علمنا مما تعلم الناس، وما تعلم، فإنا من قبيل لا يصدق تصديقنا أحد من مذبح النبي تربأ علينا، وحنعم التي توالينا، وعشيرتنا التي نحن منها، قال: "تلبثون ما لبثتم، ثم يتوفى نبيكم صلى الله عليه وسلم، ثم تلبثون ما لبثتم، ثم تبعث الصائحة لعمر إلهك، ما تدع على ظهرها من شيء إلا مات، والملائكة الذين مع ربك عز وجل، فأصبح ربك يطوف في الأرض، وختلت عليه البلاد، فأرسل ربك عز وجل السماء تهضب من عند العرش، فلعمر إلهك ما تدع على ظهرها من مصرع قتيل، ولا مدفن ميت، إلا شقت القبر عنه، حتى تجعله من عند رأسه، فيستوي جالسا، فيقول ربك: مهيم لما كان فيه، يقول: يا رب، أمس، اليوم، ولعهده بالحياة يحسبه، حديثا بأهله"، فقلت: يا رسول الله، كيف يجمعنا بعد ما تمزقنا الرياح والبليل، والسباع؟ قال: "أنبك بمثل ذلك في آلاء الله، الأرض أشرفت عليها، وهي مدرة بالية، فقلت: لا تحيا أبدا، ثم أرسل ربك عز وجل عليها السماء، فلم تلبث عليك إلا أياما حتى أشرفت عليها، وهي شربة واحدة ولعمر إلهك لهو أقدر على أن يجمعهم من الماء على أن يجمع نبات الأرض فيخرجون من الأصواء، ومن مصارعهم فتنتظرون إليه، وينظر إليكم" قال: قلت: يا رسول الله، كيف ونحن ملء الأرض وهو شخص واحد ننظر إليه وينظر إلينا؟ قال: "أنبك بمثل ذلك في آلاء الله عز وجل، الشمس والقمر آية منه صغيرة ترونهما ويريانكم، ساعة واحدة لا تضارون في رؤيتهما، ولعمر إلهك لهو أقدر على أن يراكم، وترونه من أن ترونهما، ويريانكم لا تضارون في رؤيتهما" قلت: يا رسول الله، فما يفعل بنا ربنا عز وجل إذا لقيناه؟ قال: "تعرضون عليه بادية له صفحاتكم، لا يخفى عليه منكم خافية، فيأخذ ربك عز وجل بيده غرفة من الماء فينضح قبيلكم بها، فلعمر إلهك ما تخطئ وجه أحدكم منها قطرة، فأما المسلم فتدع وجهه مثل الريطة البيضاء، وأما الكافر فتخطمه بمثل الحميم الأسود، ألا ثم ينصرف نبيكم صلى الله عليه وسلم ويفترق على إثره الصالحون، فيسلكون جسرا من النار، فيطأ أحدكم الجمر، فيقول: حس يقول ربك عز وجل: أوأنه، ألا فتطلعون على حوض الرسول على أظمأ، والله ناهلة عليها قط، ما رأيتها، فلعمر إلهك ما يبسط واحد منكم يده، إلا وقع عليها قدح يطهره من الطوف، والبول، والأذى، وتحبس الشمس والقمر، ولا ترون منهما واحدا" قال: قلت: يا رسول الله، فيما نبصر؟ قال: "بمثل بصرك ساعتك هذه، وذلك قبل طلوع الشمس في يوم أشرقت الأرض، واجهت به الجبال" قال: قلت: يا رسول الله، فيما نجزي من سيئاتنا وحسناتنا؟ قال: "الحسنة بعشر أمثالها، والسيئة بمثلها، إلا أن يعفو" قال: قلت: يا رسول الله، إما الجنة، إما النار قال: "لعمر إلهك إن للنار لسبعة أبواب، ما منهن بابان إلا يسير الراكب بينهما سبعين عاما، وإن للجنة لثمانية أبواب ما منهما بابان إلا يسير الراكب بينهما سبعين عاما" قلت: يا رسول الله، فعلى ما نطلع من الجنة؟ قال: "على أنهار من عسل مصفى، وأنهار من كأس ما بها من صداع، ولا ندامة، وأنهار من لبن لم يتغير طعمه، وماء غير

آسن، وبفاكهة لعمر إلهك ما تعلمون ، وخير من مثله معه، وأزواج مطهرة" قلت: يا رسول الله، أولنا فيها أزواج، أو منهن مصلحات؟ قال: "الصالحات للصالحين، تلدونهن مثل لذاتكم في الدنيا، ويلذذن بكم غير أن لا توالد" قال لقيط: فقلت: أقصي ما نحن بالغون، ومنتهون إليه؟ فلم يجبه النبي صلى الله عليه وسلم، قلت: يا رسول الله، على ما أبايعك؟ قال: فبسط النبي صلى الله عليه وسلم يده، وقال: "على إقام الصلاة، وإيتاء الزكاة، وزيال المشرك، وأن لا تشرك بالله إلها غيره" قلت: وإن لنا ما بين المشرق، والمغرب؟ فقبض النبي صلى الله عليه وسلم يده، وظن أنني مشروط شيئاً لا يعطينيه، قال: قلت: نحل منها حيث شئنا، ولا يجني امرؤ إلا على نفسه، فبسط يده، وقال: "ذلك لك تحل حيث شئت، ولا يجني عليك إلا نفسك" قال: فانصرفنا عنه، ثم قال: "إن هذين لعمر إلهك من أتقى الناس في الأولى، والآخرة" فقال له كعب ابن الخدارية أحد بني بكر بن كلاب: من هم يا رسول الله؟ قال: "بنو المنتفق أهل ذلك" قال: فانصرفنا، وأقبلت عليه، فقلت: يا رسول الله، هل لأحد ممن مضى من خير في جاهليتهم؟ قال: قال رجل من عرض قريش: والله إن أباك المنتفق لفي النار، قال: فلكانه وقع حر بين جلدي ووجهي ولحمي مما قال لأبي على رءوس الناس، فهممت أن أقول: وأبوك يا رسول الله؟ ثم إذا الأخرى أجمل، فقلت: يا رسول الله، وأهلك؟ قال: "وأهلي لعمر الله ما أتيت عليه من قبر عامري، أو قرشي من مشرك، فقل: أرسلني إليك محمد، فأبشرك بما يسوءك، تجر على وجهك، وبطنك في النار" قال: قلت: يا رسول الله، ما فعل بهم ذلك وقد كانوا على عمل لا يحسنون إلا إياه؟ وكانوا يحسبون أنهم مصلحون؟ قال: "ذلك لأن الله عز وجل بعث في آخر كل سبع أمم - يعني - نبيا، فمن عصى نبيه كان من الضالين، ومن أطاع نبيه كان من المهتدين"

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel; Abdurrahman b. Muğîre > Abdurrahman b. Ayyâş > Delhem b. Esved > Babası > Lakît b. Âmir tarikiyle gelen rivayeti kendisine kitâbe yoluyla ulaştıran İbrahim b. Hamza'dan şöyle rivayet etmiştir:

Lâkit b. Âmir, Hz. Peygamber'e elçi olarak gitmek için arkadaşı Nehîk b. Âsım ile birlikte yola çıktı. Lakît dedi ki: Arkadaşımla birlikte yola çıktık ve Hz. Peygamber'in yanına recep ayının son günlerinde ulaştık. Sabah namazının ardından Allah'ın Rasûlü'nün yanına geldik, insanlara hitapta bulundu. Buyurdu ki: Ey insanlar şu an beni dinlemeniz için dört gün boyunca konuşmadım. Dikkat edin Aranızda kavmi tarafından gönderilen bir elçi var mı?" İnsanlar bana: "Rasûlullah'ın ne dediğini bizim için öğren" dediler. Hz. Peygamber: "Dikkat edin o kişiyi belki kendi iç sesi, belki arkadaşı belki de yanlış şeyler oyalar. Dikkat edin ben sorumluyum, tebliğ ettim mi? Dikkat edin, dinleyin ve uygulayın. Oturun, oturun!" Bunun üzerine insanlar oturup dinlemeye başlayınca ben ve arkadaşım ayağa kalkıp

Hz. Peygamber'le göz göze geldik. Dedim ki: "Ya Rasûlallah gaybla ilgili bilgin nedir?" Güldü, "Allah'a yemin olsun ki" diyerek başını salladı. Benim onu zorda bırakmak istediğimi anladı. "Allah gaybın anahtarlarından beşini elinde tuttu ve bunları ondan başkası bilmez" dedi ve eliyle işaret etti. "Nedir onlar?" dedim. "Kimin ne zaman öleceği ile ilgili bilgi, anne karnındaki çocuğun kız mı erkek mi olacağı bilgisi, yarın ne olacağı, kimin rızkının ne olacağı ile ilgili bilgi, kıyametin ne zaman kopacağı ve yağmurun ne zaman yağacağı bilgisi. Hatta siz kuraklık kıtlık içinde iken yağmurun yakında yağacağını bildiği için şefkatle size bakıp güler." dedi. Ben de "Gülme vasfı olan bir Rabb'in göndereceği hayırdan yoksun kalmayız" dedim ve "Ya Rasûlallah, bize insanların bilmediği, senin bildiğin bir şeyler öğret. Zira bizim kabilemizin tasdik ettiği şeyleri, bizim üzerimizde yükselen Mezhic'den de, komşumuz Has'am kabilesinden de, bizim kendi aşiretimizden de kimse kabul etmedi." Hz. Peygamber: "Bir süre geçecek sonra peygamberiniz ölecek. Bir süre daha geçecek ve kıyamet kopacak. Yeryüzünde ölmeyen bir şey kalmayacak. Hatta Rabbinizle birlikte olan melekler de ölecek. Aziz ve Celil olan Allah yeryüzünde dolaşacak, beldeler boşalacak. Rabbin gökyüzüne yağmur yağdırmasını emredecek. Allah'a yemin olsun ki tüm maktuller öldürüldükleri yerden ve tüm ölümler gömüldükleri yerden mezarları yarılıp, önce başları çıkacak ardından oturacaklar. Rabbin onlara: "Orada ne oldu," diyecek. Onlar hiç ölmediklerini sanarak "Ya Rabbi, dün ve bugün" diyecekler. Dedim ki: Ya Rasûlallah, rüzgârlar, çürüme ve hayvanların etkisiyle paramparça olduktan sonra Allah bedenimizi nasıl tekrar bir araya getirebilecek?" Hz. Peygamber: "Size Allah'ın nimetleri arasından buna benzer bir misal vereyim mi? Yeryüzünü kupkuru gördüğünde burası artık ebediyen canlanmaz, dersin. Aradan günler geçmeden yeryüzünün canlandığını görürsün. Rabbine yemin olsun ki; Allah yeryüzünün bitkilerini toplamaktan çok daha fazla, sizi sudan bir araya getirmeye muktedirdir. Mezarlarınızdan çıkıp siz Allah'a bakarsınız, Allah da size bakar." Dedim ki: "Ya Rasûlallah, yeryüzü dolusunca insanın tek bir varlığa bakması ve onun da onların hepsine birden bakması nasıl mümkün olacak?" "Sana Allah'ın nimetlerinden bunun bir örneğini vereyim mi, Güneş ve ay Allah'ın yarattığı küçük varlıklardır. Hepiniz onları görebiliyorsunuz, onlar da bir süreliğine sizi görebiliyorlar ve bundan dolayı bir sıkıntı yaşamıyorsunuz. Allah'a yemin olsun ki; Allah ile insanların da bu şekilde karşılıklı

birbirini görmesinde bir zorluk olmayacak ve o buna daha çok muktedirdir” “Ya Rasûlallah karşılaştığımızda Rabbimiz bize ne yapacak?” diye sordum. Hz. Peygamber: “Amel defterleriniz açılmış olarak Allah’ın huzuruna varacaksınız. Sizin hiçbir şeyiniz O’na gizli kalmayacak. Rabbinin katından yüzünüze bir avuç su serpilecek ve bu su müminlerin yüzüne beyaz yumuşak bir tül gibi, kâfirlerin yüzüne ise kara kömür gibi adeta gagalarcasına sert bir şekilde çarpacak. Ardından peygamberiniz ve onun izinden salih insanlar yanınızdan ayrılacaklar. Ateşten bir köprüye yönlendirileceksiniz. İçinizden biri kor parçasına basıp, yandım, diyecek. Rabbiniz, tam zamanıdır, diye karşılık verecek. Sonra susuzluğunuzu gidermek için Rasûl’ün havuzuna erişeceksiniz ki o havuzu ben de daha önce hiç görmedim. Allah’a and olsun ki sizden biri elini açınca eline onu pislikten, kötülükten temizleyecek bir bardak düşecek. O gün güneş ile ay hapsedilecek ve onların hiç birini göremeyeceksiniz.” “Ya Rasûlallah, nasıl göreceğiz o zaman?” diye sordum. Hz. Peygamber: “Şu saatte güneş doğmadan önce gördüğün gibi yeryüzünü aydınlanmış ve dağları parıldamış bir şekilde göreceksin.” “Ya Rasûlallah, İyilik ve kötülüklerin karşılığını ne kadar göreceğiz?” “İyiliğin karşılığını on misli mükâfat olarak, kötülüğün karşılığını ise Allah’ın affetmesi dışında sadece bir misli ceza olarak göreceksin.” “Ya Rasûlallah, ya cennet ve cehennem” “Allah’a and olsun cehennemnin yedi kapısı vardır ve onlardan ikisinin arasını bir atlı yetmiş senede ancak kateder. Cennetin ise sekiz kapısı vardır. İki kapısı arasında bir süvarinin yetmiş senede kat edeceği bir mesafe vardır.” “Ey Allah’ın Rasûlü, cennetten nelere muttalî olacağız?” “Orada saf baldan, bir bardak içince baş ağrısı ve nedamet bırakmayan ırmaklar; tadı bozulmayan süttan ırmaklar, içimi hafif su ırmakları ve meyveler göreceksin. Allah’a yemin olsun, bilmediğiniz hayırlar ve tertemiz eşler göreceksin.” “Ya Rasûlallah, orada bizim eşlerimiz olacak, onların Saliha olanları var mı?” “Saliha olan kadınlar salih erkeklerindir. Dünyada olduğu gibi birbirinizden lezzet alacaksınız ama orada doğurmayacaklar.” “Cennette bizim ulaşacağımız en son mertebe belli midir?” dedim. Allah Rasûlü bu soruyu cevaplamadı. “Ya Rasûlallah, ne üzerine biat edeceğim” dedim. Elini açarak “Namaz kılmak, zekât vermek, şirkten uzaklaşıp, Allah’a şirk koşturmak üzere” dedi. Ben “Doğu ile batı arasındakiler bizindir” deyince Hz. Peygamber benim bir şeyler şart koşacağımı zannetti ve elini yumdu. “Dilediğimiz zaman bunlardan kurtuluruz. İnsanın ne

yaparsa kendisine yapar.” dedim. Hz. Peygamber elini açtı ve: “Bu senin içindir. İstedğin şeyden vazgeçersin ve kendi aleyhine suç işlersin.” dedi. Sonrasında biz Hz. Peygamber’in yanından ayrıldık. Hz. Peygamber dedi ki: “Allah’a and olsun ki bu ikisi dünyada da ahirette de en takvalı kişilerdendir.” Beni Bekr b. Kilâb kabilesinden Ka’b b. Hudriyye “Müntefikoğullarından birileri mi buna layık ya Rasûlallah?” diye sordu. Ayrıldıktan sonra tekrar Hz. Peygamber’in yanına gelince ona: “Ey Allah’ın Rasûlü, cahiliye döneminde işlenen hayırlar kişiye fayda sağlar mı?” diye sordum. Bunun üzerine Kureyş’ten bir adam: “Baban Müntefik cehennemde ortasında” deyince insanların içinde babamla ilgili söylediklerinden dolayı yüzümü ateş bastı. Hz. Peygamber’e: “Ya senin babanın durumu ne ya Rasûlallah” diye sormayı düşündüm; ya senin ailenin durumu ne ya Rasûlallah, diye sormayı daha uygun gördüm. “Allah’a yemin olsun, onlar da aynı durumda. Kureyşli veya Âmirli bir müşrikin mezarına gelince: Beni sana hoşuna gitmeyecek bir şeyi müjdelemem için Muhammed gönderdi, yüzün ve karnın üzerinde cehennemde sürüneceksin, de” buyurdu. “Ey Allah’ın Rasûlü, onlar güzel olduğunu düşünerek bu amelleri işlemelerine ve kendilerini salih kimseler sanmalarına rağmen niçin böyle bir durumdalar?” diye sordum. Hz. Peygamber: “Allah her yedi ümmetin sonunda peygamber gönderir. Her kim peygamberine isyan ederse sapkınlardan sayılır; nebîsine itaat eden ise hidayete erer,” buyurdu.¹⁰⁸¹

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayet bu şekliyle sadece İbn Hanbel’de yer almaktadır. Fakat bazı bölümleri muhtasar olarak yine İbn Hanbel’de, Tirmizî, Ebû Dâvud, İbn Mâce ve Tayâlisî’nin *Müsned*’inde bulunmaktadır. Hadis zayıftır ve senedi meçhul raviler silsilesidir. Abdurrahman b. Ayyâş,¹⁰⁸² Delhem b. Esved,¹⁰⁸³ babası Esved b. Abdullah b. Hâcib,¹⁰⁸⁴ hepsi meçhuldür. Meçhulleri sika saymayı adet edinen İbn Hibbân dışında sika olduklarını söyleyen çıkmamıştır. Âsım b. Lakî’tin¹⁰⁸⁵ babası

¹⁰⁸¹ İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXVI, s. 121-129, Hadis no: 16206.

¹⁰⁸² Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, C. XVII, s. 332.

¹⁰⁸³ a.g.e., C. VIII, s. 493.

¹⁰⁸⁴ a.g.e., C. III, s. 228.

¹⁰⁸⁵ Âsım b. Lâkî’t b. Sabre için bkz. Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, C. XIII, s. 539; Âsım b. Lâkî’t b. Âmir için bkz. a.g.e. C. XIII, s. 541.

olan Lakît eğer Lâkît b. Sabre değilse o da aynı şekilde meçhuldür.¹⁰⁸⁶ İbn Hacer *Tehzîbu't-Tehzîb*'de Âsım b. Lakît'in tercemesinde bu rivayetin çok garip olduğunu belirtmiştir.¹⁰⁸⁷

İbn Hanbel hadisin “Hz. Peygamber’in; Rabbin sıkıntılarını gidermesi yakın olmasına rağmen kullarının ondan ümit kesmesine güler, buyurması üzerine Ebû Rezîn: Yâ Rasûlalallah azîz ve celîl olan Allah güler mi, diye sordu. Hz. Peygamber’in: Evet demesi üzerine de: Gülen bir Rab’den asla ümit kesmeyeceğiz, dedi” kısmını iki kez mükerreren aynı tarikle fakat farklı hocalarından eserine almıştır.¹⁰⁸⁸ Allah’ın kullarını nasıl göreceğiyle ilgili kısmı ile Allah’ın kıyamette tüm kullarını görmesi rivayeti de İbn Hanbel’de mükerreren bulunmaktadır.¹⁰⁸⁹ Bu rivayette babasının durumunu sorduğu ifade edilen Ebû Rezîn’in Hz. Peygamber’e ölen annesinin ve onun annesinin durumunu sorduğu bir rivayeti daha vardır ki o da zayıf sayılmıştır.¹⁰⁹⁰

Yezîd b. Hârun tarîki ile hadisin bu kısmını eserine alan İbn Mâce, Ebû Rezîn’in Allah’ın kıyamet günü bütün kullarını birden nasıl görebileceği ile ilgili sorusuna Hz. Peygamber’in cevabını içeren rivayetini de almıştır. İbn Mâce’de ve Tirmizî’de yer alan bir diğer rivayette de; “Ebû Rezin Hz. Peygamber’e Allah’ın mahlûkatı yaratmadan önce nerede olduğunu sorması üzerine Allah’ın Rasûlü: Altında ve üstünde hava bulunmayan, hiçbir yaratığın bulunmadığı bir buluttaydı, Allah’ın arşı su üzerindedir.” buyurmuştur.¹⁰⁹¹ Bu rivayeti aynı şekliyle iki kez de İbn Hanbel eserine almıştır.¹⁰⁹²

Ebû Dâvud da *Sünen*’de Ebû Rezin’in Hz. Peygamber’e kıyamet günü Allah’ın nasıl görüleceğini sorduğu bölümün yer aldığı hadisi rivayet etmiştir.¹⁰⁹³

Tayâlisi’nin *Müsned*’inde incelediğimiz rivayetin birkaç farklı bölümü muhtelif tariklerle yer almaktadır. Allah’ın ölüleri diriltmesi, gülmesi, bir bulutun üstünde olması, kıyamet günü kullarının hepsini birden görmesi ile ilgili rivayetlerin

¹⁰⁸⁶ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXVI, s. 128.

¹⁰⁸⁷ İbn Hacer, **Tehzîbu't-Tehzîb**, C. V, s. 57

¹⁰⁸⁸ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXVI, s. 106 ve 118

¹⁰⁸⁹ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXVI, s. 105,111, 117; s. 113, 115.

¹⁰⁹⁰ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXVI, s. 109.

¹⁰⁹¹ İbn Mâce, **Sünen**, “Mukaddime”, 13; Hadis no: 180, 181, 182; Tirmizî, **Sünen**, “Tefsîru'l-Kur’ân”, 12, Hadis no: 3109

¹⁰⁹² İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXVI, s. 108, 118.

¹⁰⁹³ Ebû Dâvud, **Sünen**, “Sünne”, 20, Hadis no: 4731

yanında bu ele aldığımız rivayetten farklı olarak Ebû Rezin'in cahiliye döneminde hayır işleyen babasının değil de annesinin ve bunun yanında Hz. Peygamber'in annesinin durumunun ne olacağını sorduğu rivayet bulunmaktadır.¹⁰⁹⁴

Şuayb el-Arnaûd, *Müsned*'e yaptığı tahkikte: Şiddetli zayıf olmakla birlikte garip ve münker lafızlar içeren bu hadisin muhtasarı olarak İbn Hanbel'in eserine aldığı Rabbin, kullarının ümit kesmesinden dolayı gülmesi ile ilgili rivayeti bazı yeni hadis yorumcuları hasen kabul etmişlerse de bu mütesahhil bir yaklaşımdır ve işin erbabı tarafından kabul görececek bir şey değildir, yorumunu yapmıştır.¹⁰⁹⁵ Rivayetin İbn Hanbel, Ebû Dâvud, Tirmizî, Tayâlisî ve İbn Mâce'de yer alan ve yukarıda hepsi hakkında kısaca bilgi verdiğimiz tüm muhtasarlarında yer alan Vekî b. Hudes¹⁰⁹⁶ hakkında; İbn Kuteybe (ö. 276/889) "gayr-i ma'rûf", Yahyâ b. Kattân (ö. 198/813) "mechûlû'l-hâl" yorumunu yaptıklarından hepsinin senedi zayıf sayılmıştır. Bir rivayette de Vekî b. Hudes bulunmamasına rağmen, inkıta sebebiyle zayıf kabul edilmiştir.¹⁰⁹⁷

D. Lâkît b. Âmir (Ebû Rezîn) 4. Rivayeti

حدثنا عبد الرزاق، قال: أخبرنا ابن جريج قال: حدثني إسماعيل بن كثير أبو هاشم المكي، عن عاصم بن لقيط بن صبرة، عن أبيه أو، جده وافد بن المنتفق، قال: انطلقت أنا وصاحب لي حتى انتهينا إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فلم نجد، فأطعمتنا عائشة تمرًا، وعصدت لنا عسيمة، إذ جاء النبي صلى الله عليه وسلم يتقلع فقال: "هل أطعمتم من شيء؟"، قلنا: نعم يا رسول الله، فبينما نحن كذلك ربع راعي الغنم في المراح على يده سخلة، قال: "هل ولدت؟" قال: نعم، قال: "فاذبح لنا شاة"، ثم أقبل علينا فقال: "لا تحسبن . ولم يقل لا تحسبن . إنا ذبحنا الشاة من أجلكما، لنا غنم مائة لا نريد أن تزيد عليها فإذا ولد الراعي بهمة أمرناه بذبح شاة" فقال: يا رسول الله، أخبرني عن الوضوء، قال: "إذا توضأت فأسبغ واخلل الأصابع، وإذا استنثرت فأبلغ إلا أن تكون صائمًا" قال: يا رسول الله، إن لي امرأة فذكر من طول لسانها وبذائها، فقال: "طلقها" قال يا رسول الله، إنها ذات صحبة وولد، قال: "فأمسكها وأمرها، فإن يك فيها خير فستفعل، ولا تضرب ظعنيتك ضربك أمتك"

¹⁰⁹⁴ Tayâlisî, *Müsned*, C. II, s. 415, 417, 418, 419, 416.

¹⁰⁹⁵ İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXVI, s. 128.

¹⁰⁹⁶ İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, C. XI, s. 131.

¹⁰⁹⁷ İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXVI, s. 115.

Abdürrezzak > İbn Cüreyc > İsmâil b. Kesîr > Âsım b. Lakît > Benî Muntefik elçisi olan babası veya dedesi yoluyla gelen rivayette Lakît b. Sabira şöyle demiştir: Ben ve arkadaşım Resûlullah'a geldiğimizde onu evde bulamadık. Aişe bize hurma yedirdi ve bir yemek yaptırdı. O sırada Rasûlullah (s.a.v.) hızlıca yürüyerek geldi ve: Bir şey yediniz mi, diye sordu. Biz de: Evet ya Rasûlallah, dedik. Hz. Peygamber ile oturduğumuz sırada koyunların çobanı elinde yeni doğmuş bir kuzu ile geldi. Hz. Peygamber: Doğdu mu, diye sordu. O: Evet, deyince Hz. Peygamber: Öyleyse bize bir koç kes, dedi ve sonra bize doğru dönerek, "Bunu sizin için kestiğimizi zannetmeyin, yüz tane davarımız var ve daha fazla artmasını istemediğimiz için bir tane daha doğunca yerine birini kesiyoruz" buyurdu. "Ya Rasûlalallah, bana abdestten haber ver" dedi. Allah Rasûlü: Abdesti güzel al, parmaklarının arasına suyu eriştir ve oruçlu değilsen burnuna suyu iyice çek, buyurdu. Allah'ın Rasûlüne: "Benim ağzı bozuk bir hanımım var ona ne yapmalıyım" dedi. Hz. Peygamber: Öyleyse onu boşa, dedi. Ben: Aramızda dostluk ve bir çocuk var, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: Bu durumda onu yanında tut ve ona emret; eğer onda hayır varsa dediğini yapar. Karını, cariyeni dövdüğün gibi dövme, buyurdu.¹⁰⁹⁸

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayet Tayâlisî, Abdürrezzak b. Hemmâm, İbn Ebî Şeybe, Ahmed b. Hanbel, Dârimî, İbn Mâce, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî'nin eserlerinde yer almaktadır.¹⁰⁹⁹

Hadisin senedi sahihtir, ricâli sikadır. İbn Cüreyc; Abdülmelik b. Abdülazîz'dir. Abdürrezzak burada Âsım b. Lakît'in babasından mı yoksa dedesinden mi rivayet ettiği konusunda şüpheye düşmüşse de, rivayetın başka tariklerinden açıkça bellidir ki; Lakît b. Sabre, Âsım'ın babasıdır.¹¹⁰⁰

¹⁰⁹⁸ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXVI, s. 309, Hadis no: 16384

¹⁰⁹⁹ Tayâlisî, **Müsned**, C. I, s. 395; Abdürrezzak, **Musannef**, C. I, s. 26; İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. I, s. 18, 32; C. II, s. 345; C. V, s. 223; İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXVI, s. 306-310; C. XXIX, s. 388; Dârimî, **Sünen**, "Tahâre", 34; **Ebû Dâvud**, "Tahâre", 53, "Savm", 28; **Tirmizî**, "Savm", 68; **İbn Mâce**, "Tahâre", 44, 54; **Nesâî**, "Tahare" 70.

¹¹⁰⁰ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXVI, s. 310

İbn Hanbel hadisin bu uzun vechine Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın İbn Cüreyc'den rivayetiyle de yer vermiş¹¹⁰¹ bununla birlikte, metnin içinden bazı bölümleri dört farklı yerde mükerreren eserine almıştır.¹¹⁰²

“Tahâre”de hadise bu şekliyle üç farklı sahih senedle yer veren Ebû Dâvud, “Savm”de sadece oruçlu iken burna fazla su çekmeme ile ilgili bölümünü muhtasaran almıştır.

Rivayet; Dârimî, Abdürrezzak, İbn Ebî Şeybe, İbn Mâce, Nesâî ve Tirmizî’de muhtasaran abdestle ilgili kısmıyla tahriç edilmiştir. Tayâlisî de yer alan metinde ise abdestle ilgili kısmın devamında “karını cariyeni dövdüğün gibi dövme” ifadesi mevcuttur.

Rivayetin metninde geçen “hazîra” küçük doğranmış etlerin üzerine su ve kavrulmuş un karıştırarak yapılan bir yemektir. İbn Hanbel’deki başka bir tarikte ve Ebû Dâvud’da “hazîra” yerine geçen “asîde” ise bu yemeğin et konmadan yapılan şeklidir.¹¹⁰³

Hiz. Peygamber sürüden bir koçun kesilmesini emrettikten sonra, onlara bunu kestirmesinin sebebini açıklamaktadır. “Bunu biz sizin için kesmedik” derken insanları misafirleri için koç kesmek, onlara gereğinden fazla ikramda ve hürmette bulunmak gibi bir yükümlülük altına sokma niyetinin olmadığını ifade etmektedir. Bu koçun kesilmesinin sebebi sadece hayvanlarının sayısını ihtiyaçlarını giderecek düzeyde tutmayı arzu ediyor olması ve daha fazlasını istememesidir.¹¹⁰⁴

Hadiste diğer pek çok heyetle gelen ve İslâm dini ile yeni tanışan râvilerin rivayetlerinde olduğu gibi yine Hiz. Peygamber’e yöneltilen sorular ve cevapları vardır ki; bunlardan birinde abdestle ilgili bilgi istenmektedir. Bir diğerinde ise adı geçen sahabî, hanımı ile ilgili özel bir durumu sormaktadır.

¹¹⁰¹ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXIX, s. 388, Hadis no: 17486

¹¹⁰² İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXVI, s. 306- 311

¹¹⁰³ Azîmâbâdî, **Avnu'l- ma'bûd**, C. I, s. 162.

¹¹⁰⁴ A.g.e., C. I, s. 164.

2. BENÎ TAĞLİB

A. Tağlib'den Bir Kişinin Rivayeti

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْبَزَّازِ، حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ السَّلَامِ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ حَرْبِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَيْرِ الثَّقَفِيِّ عَنْ جَدِّهِ - رَجُلٍ مِنْ بَنِي تَغْلِبٍ - قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَأَسْلَمْتُ وَعَلَّمَنِي الْإِسْلَامَ، وَعَلَّمَنِي كَيْفَ آخِذُ الصَّدَقَةَ مِنْ قَوْمِي مِمَّنْ أَسْلَمَ، ثُمَّ رَجَعْتُ إِلَيْهِ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كُلُّ مَا عَلَّمْتَنِي قَدْ حَفِظْتُهُ إِلَّا الصَّدَقَةَ، أَفَأَعَشِّرُهُمْ؟ قَالَ: "لا، إِنَّمَا الْعُشُورُ عَلَى النَّصَارَى وَالْيَهُودِ"

Muhammed b. İbrahim el-Bezzâr > Ebû Nuaym > Abdüsselâm > Atâ b. Sâib > Harb b. Ubeydullah b. Umeyr es-Sekafî'nin Benî Tağlib'den olan dedesinden rivayet ettiği üzere o şöyle demiştir: “Nebî (s.a.v.)’e geldim. Müslüman oldum. Bana İslâm’ı ve kaviminden Müslüman olanlardan nasıl zekât alacağımı öğretti. Sonra ona dönüp: Yâ Rasûlallah, zekât dışında bana öğrettiğin her şeyi iyice belledim, onlardan öşür alayım mı, dedim. “Hayır, şüphesiz ki öşür Yahudi ve Hıristiyanlar üzerinedir” buyurdu.¹¹⁰⁵

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayet İbn Ebî Şeybe, İbn Hanbel ve Ebû Dâvud’un eserlerinde zikredilmektedir.¹¹⁰⁶

Ebû Dâvud, “Ticarî ilişkilerde zimmîlerin vergilendirilmesi” bab başlığı altında ve dört farklı vecihle rivayete yer vermiştir. İbn Hanbel, bir vechine mükerreren iki kez yer vererek rivayeti üç ayrı vecihle eserine almıştır. İbn Ebî Şeybe ise Ebu’l-Ahvez ve Vekî’den gelen tariklere yer vermiştir.

Hadis Atâ b. Saîb konusunda ihtilafa düşüldüğü için, ızdırab bulunmasından dolayı zayıf sayılmıştır. Harb b. Ubeydullah da zayıf râvîdir. Nitekim rivayet Süfyân es-Sevrî, Ebu’l-Ahvez, Ebû Nuaym, Abdurrahman b. Mehdî ve Cerîr’den gelen farklı vecihleri ile birlikte Vekî’den de mürsel olarak rivayet edilmiştir. Bu rivayetlerde Harb b. Ubeydullah’ın rivayeti aldığı kişinin dedesi, dayısı, dayılarından biri, Bekr b. Vâilden bir adamın dayısı olduğu şeklinde farklı ifadeler mevcuttur.¹¹⁰⁷

¹¹⁰⁵ Ebû Dâvud, “Harac, Fey’, ‘İmâre”, 33, Hadis no: 3049.

¹¹⁰⁶ İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. II, s. 416; İbn Hanbel; **Müsned**, C. XXV, s. 230- 233; C. XXXVIII, s. 468; Ebû Dâvud, **Sünen**, “Harac, Fey’, ‘İmâre”, 33.

¹¹⁰⁷ Mizzî, **Tehzîbü’l-Kemâl**, C. V, s. 528.

Cerîr'den gelen vecihte ise; Benî Tağlib'den olan Ebû Ümeyye'den rivayet edilmektedir. Ancak bu rivayette Cerîr'in hata yaptığı "Ebû Ümeyye" nin aslında diğer tarihlerde geçen "Ebû Ümmihî (Annesinin babası)" olması gerektiği İbn Hacer tarafından ifade edilmiştir. Buhârî, *Târih'ul-Kebîr*'inde bu hadise tâbî olunamayacağını belirtmiştir.¹¹⁰⁸ Abdülhakk el-İşbîlî rivayetin senesinde ihtilaf olduğunu ve delil gösterilebilecek bir târikini bilmediğini ifade etmiştir.¹¹⁰⁹

Hadiste bahsi geçen uşûr kavramı, Müslümanların toprak mahsullerinden verdikleri oşûrle aynı değildir. Burada kastedilen uşûr, zimmîlerden yani İslâm topraklarında yaşayan ehl-i kitaptan alınan ticaret veya alım satım vergisidir.¹¹¹⁰ Nitekim hadisin bir vechinde de oşûr yerine "haraç" kelimesi kullanılmıştır.¹¹¹¹

3. BENÎ HEMDÂN HEYETİ

A. Âmir b. Şehr (ö. ?) Rivayeti

حدثنا هناد بن السري، عن أبي أسامة، عن مجالد، عن الشعبي عن عامر بن شهر، قال: خرج رسول الله - صلى الله عليه وسلم-، فقالت لي همدان: هل أنت آت هذا الرجل ومرتاد لنا: فإن رضيت لنا شيئاً قبلناه، وإن كرهت شيئاً كرهناه؟ قلت: نعم، فجئت، حتى قدمت على رسول الله -صلى الله عليه وسلم-، فرضيت أمره، وأسلم قومي، وكتب رسول الله -صلى الله عليه وسلم- هذا الكتاب إلى عمير ذي مران، قال: وبعث مالك بن مرارة الرهاوي إلى اليمن جميعاً، فأسلم عك ذو خيوان، قال: فقبل لعك: انطلق إلى رسول الله - صلى الله عليه وسلم- فخذ منه الأمان على قرينك ومالك، فقدم وكتب له رسول الله -صلى الله عليه وسلم- : " بسم الله الرحمن الرحيم، من محمد رسول الله لعك ذي خيوان، إن كان صادقاً في أرضه وماله ورفيقه فله الأمان وذمة الله وذمة محمد رسول الله". وكتب خالد بن سعيد بن العاص

Hünâd b. es-Seriyy > Ebû Üsâme > Mücâlid > Şa'bî > Âmir b. Şehr tarihiyle gelen rivayette Âmir b. Şehr şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) peygamber olarak çıktığında Hemdân kabilesi bana: Gidip şu adamı bizim için araştırır mısın? Eğer sen bizim adımıza ondan hoşnut olursan biz de onu kabul ederiz. Yok, eğer beğenmezsen biz de kabul etmeyiz, dediler. "Tamam" dedim ve Hz. Peygamber'e geldim. Onun

¹¹⁰⁸ İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXV, s.231.

¹¹⁰⁹ Azimâbâdî, *Avnu'l- ma'bûd*, C. VIII, s. 207

¹¹¹⁰ Daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Erkal, "Öşür", *DİA*, C. XXXIV, s. 100 ve *DİA*, "Haraç", C. XVI, s. 89-90.

¹¹¹¹ *Ebû Dâvud*, 3047 nolu hadis.

yaptıklarından hoşnut kaldım ve kavmim İslâm dinine girdi. Rasûlullah (s.a.v.) bu mektubu Umeyr Zî Merrân'a yazdı. (Râvî devamında) Şöyle dedi: Hz. Peygamber Mâlik b. Mürâre'yi Yemen'in tamamına elçi olarak gönderdi. Akk b. Zû Hayvân Müslüman oldu. Ona: Allah'ın Rasûlü'ne git, ondan köyün ve malın için eman al, dendi. O da Hz. Peygamber'e geldi ve Rasûlullah ona şu mektubu yazdı: "Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Allah'ın Rasûlü Muhammed'den Akk b. Zû Hayvan'a. Eğer arazisi, malı ve çalışanları konusunda İslâm'a sadık kalırsa eman onundur. Allah'ın ve Rasûlü'nün garantisi altındadır." Bu emanı Hâlid b. Saîd b. Âs yazdı.¹¹¹²

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayet bu şekliyle sadece Ebû Dâvud tarafından tahriç edilmiştir. Hadiste ismi geçen Mücâlid, Mücâlid b. Saîd'dir. Şa'bî; Âmir b. Şerâhîl, Ebû Üsâme ise Hammâd b. Üsâme'dir. Mücâlid'den dolayı isnadı zayıf sayılmıştır. Nitekim Buhârî, Yahyâ b. Saîd'in onu zayıf kabul ettiğini, Abdurrahmân b. Mehdî'nin (ö. 198/813-14), hiçbir rivayetini almadığını, İbn Hanbel'in ise onunla ilgili "leyse bi şey" yorumunu yaptığını belirtmiştir.¹¹¹³ Aynı zamanda Âmir b. Şehr'den sadece Şa'bî rivayette bulunduğundan¹¹¹⁴ hadis "Garîb"dir. İbn Hacer *İsâbe* 'de Akk b. Zû Hayvân'ın tercemesinde bu rivayetin zayıf olduğunu ifade etmiştir.¹¹¹⁵

Hemdân kabilesinin Bekîl kolundan olan Âmir b. Şehr, kabilesi tarafından Hz. Peygamber'e gönderilmiş ve İslâmiyeti kabul eden Âmir kavminin de Müslüman olmasına vesile olmuştur. Sonrasında da Hz. Peygamber tarafından kendi kavmine yönetici olarak tayin edilmiştir.¹¹¹⁶

Râvî rivayetinde Umeyr Zî Merrân'a yazılan mektubu zikretmemiştir. Umeyr Zî Merrân, Mücâlid b. Saîd'in dedesidir.¹¹¹⁷ İbn Ebî Şeybe *Musannef* inde Mücâlid'den rivayetle bu mektuba yer vermiştir.¹¹¹⁸

¹¹¹² **Ebû Dâvud**, "Harac, Fey' ve 'İmare", 27, Hadis no: 3027

¹¹¹³ Mizzî, **Tehzîbü'l- Kemâl**, C. XXVII, s. 221.

¹¹¹⁴ A.g.e., C. XIV, s.43.

¹¹¹⁵ Ebû Dâvud, **Sünen**, C. IV, s. 639; İbn Hacer, **İsâbe**, C. III, s.378.

¹¹¹⁶ Bkz. İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-ğâbe**, C. III, s.1 22; Selman Başaran, "Âmir b. Şehr", **DİA**, C. III, s. 67.

¹¹¹⁷ Azîmâbâdî, **Avnu'l- ma'bûd**, C. VIII, s.188.

¹¹¹⁸ Bkz. İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, C.VII, s.347.

4. BENÎ MÜRRE HEYETİ

A. Hâris b. Avf- Ebû Vâkıd el-Leysî (ö. 68/ 687-88) Rivayeti

حدثنا محمد بن القاسم، عن الأوزاعي، عن حسان بن عطية، عن أبي واقد الليثي، قال: قلت: يا رسول الله، إنا بأرض تصيينا بها مخمصة، فما يحل لنا من الميتة؟ قال: "إذا لم تصطبحوا، ولم تغتبقوا، ولم تحتفتوا بقلا، فشأنكم بها"

Muhammed b. Kâsım > Evzâî > Hassan b. Atiyye > Ebû Vâkıd el-Leysî tarihiyle gelen rivayette Ebû Vâkıd şöyle anlatmıştır: Hz. Peygamber'e dedik ki: Yâ Rasûlallah, biz açlık yaşanan bir yerden geldik. Bu durumda ölü hayvan eti yemek bize helal olur mu? Hz. Peygamber: "Eğer sabah akşam hiçbir şey yemediyseniz ve yiyecek küçük bir şey bile bulamadıysanız o zaman yiyebilirsiniz."¹¹¹⁹

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayet Dârimî ve İbn Hanbel'de bulunmaktadır.¹¹²⁰ Turuk ve şevahidiyle hasen sayılmakla birlikte, bu sened gerçekten zayıf kabul edilmiştir. Ebû İbrahim Muhammed b. Kâsım el-Esedî hakkında genel olarak zayıf olduğu, sika olmadığı, yalan söylediği yorumları yapılmıştır.¹¹²¹ Hassân b. Atiyye ve Ebû Vâkıd el-Leysî arasında da inkıta' vardır. Bu aradaki ravinin kim olduğu konusunda da ihtilaf bulunmaktadır.¹¹²²

İbn Hanbel rivayetin bir ikinci tarikini Velîd b. Müslim > Evzâî > Hassân b. Atiyye > Ebû Vâkıd el-Leysî senediyle eserine almıştır.¹¹²³ Dârimî ise Ebû Âsım Dahhâk b. Mahled > Evzâî Hassân b. Atiyye > Ebû Vâkıd el-Leysî tarihiyle rivayeti vermiştir.

Bu üç metin arasında bir farklılık mevcut değildir.

Rivayetten anlaşılan; Hz. Peygamber'e gelip biat eden Hâris b. Avf, öncelikle kıtlıkla boğuştukları bir yerde ölü hayvan eti yeme gibi bir ruhsatlarının olup olmayacağını öğrenmeye çalışmaktadır.

¹¹¹⁹ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXVI, s. 227.

¹¹²⁰ **Dârimî**, "Edâhî", 24, Hadis no: 2039; İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXVI, s. 227, 232.

¹¹²¹ Mizzî, **Tehzîbü'l-Kemâl**, C. XXVI, s.303.

¹¹²² İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXVI, s. 227.

¹¹²³ İbn Hanbel, **Müsned**, 21901 nolu hadis.

5. BENÎ SAKÎF HEYETİ

A. Osman b. Ebi'l- Âs (ö. 51/671) Rivayeti

حدثنا عفان، قال: حدثنا حماد بن سلمة، عن حميد، عن الحسن، عن عثمان بن أبي العاص، أن وفد ثقيف قدموا على رسول الله صلى الله عليه وسلم، فأنزلهم المسجد ليكون أرق لقلوبهم، فاشتروا على النبي صلى الله عليه وسلم أن لا يحشروا، ولا يعشروا، ولا يجبوا، ولا يستعمل عليهم غيرهم، قال: فقال: "إن لكم أن لا تحشروا، ولا تعشروا، ولا يستعمل عليكم غيركم" وقال النبي صلى الله عليه وسلم "لا خير في دين لا ركوع فيه" قَالَ: وَقَالَ عُثْمَانُ بْنُ أَبِي الْعَاصِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ عَلَّمَنِي الْقُرْآنَ، وَاجْعَلْنِي إِمَامَ قَوْمِي

Affân > Hammâd b. Seleme > Humejd > Hasan > Osman b. Ebî'l-Âs tarihiyle gelen rivayete göre Osman b. Ebi'l-Âs şöyle anlatmıştır: Sakif heyeti Hz. Peygamber'e geldiklerinde kalplerinin İslâm'a ısınması için onları mescidin yakınına yerleştirdi. Sakifliler kendilerinin namaz, zekât ve cihad ibadetlerinden muaf tutulmalarını şart koşular. Allah Rasûlü: "Zekâtı vermeyebilirsiniz ve cihada gitmeyebilirsiniz. Fakat namaz olmayan dinde hayır yoktur." buyurdu. Osman b. Ebi'l-Âs: "Ey Allah'ın Rasûlü, bana Kurân'ı öğret ve beni kavmimin imamı yap" dedi.¹¹²⁴

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayet, Tayâlisî, İbn Ebî Şeybe, İbn Hanbel ve Ebû Dâvud'da yer almaktadır.¹¹²⁵

Rivayette adı geçen Humejd, Humejd et-Tavîl¹¹²⁶; Affân, Affân b. Müslim; Hasan, Hasan el-Basrî'dir. İsnadın ricâli sikadır. Sadece Hasan el-Basrî'nin, Osman b. Ebi'l-Âs'dan semâ yoluyla hadis alması husunda ihtilaf bulunduğuundan¹¹²⁷ rivayet sahih li gayrihî sayılmıştır.¹¹²⁸

¹¹²⁴ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXIX, s. 438, Hadis no: 17913.

¹¹²⁵ İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. II, s. 416 **Ebu Dâvud**, "Harac, Fey' ve 'İmare", 26; İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. II, s. 416; Tayâlisî, **Müsned**, C. I, s. 242; C. II, s. 432, İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXIX, s. 438.

¹¹²⁶ Mizzî, **Tehzîbü'l-Kemâl**, C. VII, s. 354.

¹¹²⁷ Bkz. İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXVI, s.207

¹¹²⁸ Ebû Dâvud, **Sünen**, C. IV, s. 637

İbn Ebî Şeybe hadisi Affân'dan; Tayâlisî ve Ebû Dâvud ise Ebu'l Velîd tarikiyle Hammâd b. Seleme'den, sonundaki Osman b. Ebi'l Âs'ın imam olmayı istemesi mevzuu olmadan muhtasar olarak almışlardır.¹¹²⁹

Rivayetin sonunda yer alan Osman b. Ebi'l-Âs'ın Hz. Peygamber'den kendisini kavminin imamı tayin etmesini istediği bölüm İbn Hanbel'de üç farklı tarikle gelmiştir. Devamında Hz. Peygamber ona kavminin imamı olduğunu, onların güçsüzlerini düşünerek itidalli hareket etmesini, kendine ücret almayan bir müezzin bulmasını söylemektedir.¹¹³⁰ Aynı rivayeti Ebû Dâvud ve Nesâî de eserlerine sahih senedlerle almışlardır. Humeydî rivayetin sadece müezzinle ilgili kısmına yer vermiştir.¹¹³¹ Rivayetin, Hz. Peygamber'in Osman b. Ebi'l Âs'a en son tavsiye ettiği şeyin ücret almayan bir müezzin tutması olduğuna dair farklı vecihleri de vardır.¹¹³²

Câbir'e Sakîf heyetinin şartları sorulduğunda Hz. Peygamber'in, onların Müslüman olduktan sonra bunları tasdik edip uygulayacaklarını bildiği için cihad ve zekât konusunda izin verdiğini fakat namaz belli aralıklarla yapılması gereken bir ibadet olduğundan namaz konusundaki şartlarını kabul etmediğini ifade etmiştir. Hattâbî'ye (ö. 388/998) göre de cihad ve zekât konusunda onlara müsamaha göstermesinin sebebi; bunların aciliyetle vacip olmaması, zekâtın üzerinden bir yıl geçince, cihadın ise düşman saldırdığında vacip olmasıdır. Namaz ise belirlenmiş vakitlerde kılınmak zorundadır ve onu terk etmeyi şart koşmak uygun değildir.¹¹³³

B. Şerîd b. Süveyd es-Sekâfî (ö. 60-64/680-683) Rivayeti

حدثنا هشيم بن بشير، عن يعلى بن عطاء، عن عمرو بن الشريد، عن أبيه قال: كان في وفد ثقيف رجل مجذوم، فأرسل إليه النبي صلى الله عليه وسلم " ارجع فقد بايعتك "

¹¹²⁹ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXIX, s. 439

¹¹³⁰ Bkz. İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXVI, s. 200 -201.

(حدثنا عبد الصمد، قال: حدثنا حماد، عن الجريري، عن أبي العلاء، عن عثمان بن أبي العاص قال: قلت: يا رسول الله، اجعلي إمام قومي، قال: "أنت إمامهم واقتد بأضعفهم، واتخذ مؤذنا لا يأخذ على أذانه أجرا)

¹¹³¹ Humeydî, **Müsned**, C. II, s. 152; **Ebû Dâvud**, "Salât", 41; **Nesâî**, "Ezan", 32.

¹¹³² Tayâlisî, **Müsned**, C. II, s. 250; İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. I, s. 256; **İbn Hanbel**, C. XXVI, s. 205; **Müslim**, "Salât", 187; **Tirmizî**, "Salât", 155, Hadis no: 209; **İbn Mâce**, "Ezân", 3.

(حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، حدثنا حفص بن غياث، عن أشعث، عن الحسن بن عثمان بن أبي العاص، قال: كان آخر ما عهد إلي النبي -صلى الله عليه وسلم- أن لا أتخذ مؤذنا يأخذ على الأذان أجرا)

¹¹³³ Azîmâbâdî, **Avnu'l- ma'bûd**, C. VIII, s. 186. Rivayet kâfirlerin mescidlere girip giremeyeceği konusunda da delil olarak kullanılmıştır. Bkz. Aynî, **Umdetü'l-kârî**, C. XIV, s. 300.

Hüseyim b. Beşîr > Ya'lâ b. Atâ' > Amr b. Şerîd tarikiyle gelen rivayette Amr b. Şerîd babasından şöyle rivayet etmiştir: Sakif kabilesi heyeti içerisinde cüzzamlı bir adam da bulunmaktaydı. Hz. Peygamber bu adama şöyle haber gönderdi: "Biatını kabul ettik memleketine geri dön."¹¹³⁴

Hadisin Değerlendirilmesi:

Hadisi Tayâlisî, Abdürrezzak, İbn Ebî Şeybe, İbn Hanbel, Müslim, İbn Mâce ve Nesâî rivayet etmiştir.¹¹³⁵

Hadis Müslim'in şartlarına göre sahihtir. Ya'lâ b. Atâ' Müslim'in ricâlindedir. Diğer bütün râviler ise sikadılar ve Şeyhayn'ın râvileridirler. İbn Ebî Şeybe, Müslim, İbn Mâce ve Nesâî bu isnadla Hüseyim'den rivayet etmişlerdir.¹¹³⁶

Tüm tariklerinde ilk üç tabakada ferd olarak Şerîd > Amr b. Şerîd > Ya'lâ b. Atâ' senediyle gelen rivayeti Ya'lâ b. Atâ'dan Hüseyim¹¹³⁷ ve Şerîk b. Abdullah en-Nehâî¹¹³⁸ almış görünmektedir. Nitekim İbn Hanbel bu tarikin dışında Şerîk'den gelen tarîki de eserine almıştır. Tayâlisî, Şerik b. Abdullah'dan gelen senedle hadisi rivayet ederken; Müslim ve İbn Ebî Şeybe aynı tarikte her ikisini de zikrederek senedleri birleştirmişlerdir.

Rivayetin tüm tariklerdeki metninde; "Ona haber gönderdi ve biz onun biatını kabul ettik geri dönsün buyurdu." şeklinde olan kısım, sadece Tayâlisi ve İbn Hanbel'deki Şerîk'ten gelen tarikte biraz farklıdır. Bu metinlerde Hz. Peygamber'e bu durumu Şerîd b. Süveyd bildirmektedir ve Hz. Peygamber, Şerîd'i cüzzamlı adama göndererek: "Ona biatını kabul ettiğimizi söyle" buyurmaktadır.¹¹³⁹

Hz. Peygamber'in cüzzam hastası olanlardan kaçınıp kaçınmadığı konusunda farklı yorumlar yapılmıştır. Bir taraftan Hz. Peygamber'in cüzzamlı bir adamla

¹¹³⁴ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXII, s. 222, Hadis no: 19474.

¹¹³⁵ **Tayâlisî**, C.II, s. 601; Abdürrezzak, **Musannef**, C. V, s. 311; İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. V, s. 142, 311; İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXII, s. 218, 222; **Müslim**, "Selâm", 126; **İbn Mâce**, "Tıb", 45; **Nesâî**, "Bey'at", 19.

¹¹³⁶ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXII, s. 222.

¹¹³⁷ Mizzî, **Tehzîbü'l-Kemâl**, C. XXX, s. 272.

¹¹³⁸ Mizzî, **Tehzîbü'l-Kemâl**, C. XII, s. 475.

¹¹³⁹ Bkz. İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXII, s. 218.

(قال: قدم على النبي صلى الله عليه وسلم رجل مجذوم من ثقيف ليبياعه، فأتيت النبي صلى الله عليه وسلم فذكرت ذلك له فقال: "أئتمه فأخبره أني قد بايعته، فليرجع")

birlikte yemek yediğine dair zayıf sayılan bir rivayetle birlikte¹¹⁴⁰, Hz. Âişe'nin cüzzamlı bir kölesi olduğuna ve evdeki yiyecek kaplarını kullandığına dair rivayet¹¹⁴¹ mevcuttur. Diğer taraftan yukarıda incelediğimiz Şerîd'in rivayeti ile Buhârî'nin muallâk olarak aldığı “Cüzzamlıdan aslandan kaçır gibi kaçınız”¹¹⁴² şeklindeki rivayet vardır.

Rivayetler arasında görülen bu ihtilaftan dolayı Hz. Ömer ve onunla birlikte bazı âlimler cüzzamlı ile irtibata geçilebileceğini gösteren hadislerin diğerlerini neshettiğine inanarak, cüzzamlı olan hastalardan sakınmamışlardır. Fakat âlimlerin çoğu bu görüşte değildir. Bu iki farklı durumun cem edilmesi daha doğrudur. Burada cüzzamlıdan sakınmak, ihtiyat içindir ve mübahtır. Vücub ifade etmemektedir. Cüzzamlı ile birlikte yemek yenmesine gelince bu da câizdir.¹¹⁴³

Rivayetlerin uzunca bir karşılaştırmasını yapan İbn Hacer; “Hz. Peygamber'in bulaşıcı hastalığı olanlara yaklaşmayı nehyetmesinin nedeni, sebeplerin belli sonuçları doğuracağını düşünerek buna göre tedbir almanın gerekliliğine işaret etmek içindir. Kendisinin onlarla irtibata geçmesinin nedeni de, ne olursa olsun her sebebin ancak Allah'ın dilemesiyle belli sonuçları doğurduğu gerçeğine dikkat çekmek içindir. Böylelikle cahiliyedeki yanlış inanışlardan biri olan, hastalığı hiçbir şekilde Allaha izâfe etmeden, bulaşmasını bizzat hastalığın kendinden bilme anlayışını da yıkmayı amaçlamaktadır” yorumunda bulunmuştur.¹¹⁴⁴

Heyetle gelenlerden birinin cüzzamlı olması neticesinde Hz. Peygamber tedbir gereği onun biatını görüşmeden kabul etmiş ve memleketine geri dönmesini istemiştir. Böylece hastalıktan önce tedbir alınarak, Tıbb-ı Nebevî içerisinde koruyucu hekimlik uygulamasının bir örneği sergilenmiştir. Bununla birlikte cüzzamlı kişilerle birlikte yemek yediğine dair diğer rivayetler de; Hz. Peygamber'in hastalığın mutlaka bulaşacağı düşüncesini yıktığının ve hasta insanların duygusal hassasiyetini de gözeterek onları toplumdan dışlamadığının bir göstergesidir.

¹¹⁴⁰ Ebû Dâvud, “Tıb”, 24.

¹¹⁴¹ İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. V, s.142.

¹¹⁴² **Buhârî**, “Tıb”, 19.

¹¹⁴³ Nevevî, **Minhâc**, C. XIV, s.228.

¹¹⁴⁴ Daha fazla bilgi için bkz. İbn Hacer, **Fethü'l-bârî**, C. X, s. 159- 162

C. Evs b. Ebî Evs (ö. 59/678) 1. Rivayeti

حدثنا عبد الله بن بكر السهمي، قال: حدثنا حاتم بن أبي صغيرة، عن النعمان بن سالم، أن عمرو بن أوس، أخبره أن أباه أوسا أخبره، قال: إنا لتعود عند رسول الله صلى الله عليه وسلم في الصفة، وهو يقص علينا ويذكرنا إذ جاءه رجل فساره، فقال: "اذهبوا فاقتلوه" قال: فلما ولي الرجل، دعاه رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "أشهد أن لا إله إلا الله" قال الرجل: نعم يا رسول الله، فقال: "اذهبوا فخلوا سبيله، فإنما أمرت أن أقاتل الناس حتى يشهدوا أن لا إله إلا الله، فإذا فعلوا ذلك حرمت علي دماؤهم، وأموالهم، إلا بحقها"

Abdullah b. Bekr es-Sehmî > Hâtim b. Ebî Sağîra > Nû'man b. Sâlim > Amr b Evs > Evs tarikiyle gelen rivayette Evs şöyle anlatıyor: Biz Allah'ın Rasûlü'nün yanında Suffe'de oturuyorduk. O bize bir şeyler anlatıyordu. O sırada bir adam geldi Hz. Peygamber'in kulağına bir şeyler fısıldadı. Hz. Peygamber "Gidin, onu öldürün" dedi. Birisi bunu yapmaya kalkışınca, Hz. Peygamber onu yanına çağırıp sordu: "Allah'tan başka ilah olmadığına şahitlik ediyor mu?" Adam: "Evet ya Rasûlallah" cevabı verince de: "Bırakın gitsin. İnsanlarla Allah'tan başka ilah olmadığına şahitlik edinceye dek savaşmakla emrolundum. Bunu söyledikleri takdirde mallarına ve canlarına dokunmam hak etmeleri dışında haramdır" buyurdu.¹¹⁴⁵

Hadisin Değerlendirilmesi:

Hadis, Tayâlisî, Abdürrezzak, İbn Ebî Şeybe, İbn Hanbel, Dârimî, İbn Mâce ve Nesâî'de yer almaktadır.¹¹⁴⁶

Rivayet sahih sayılmıştır. Nû'man b. Sâlim et- Tâifî Müslim'in ricâlidir. Sahabî râvisi dışında diğer râviler de şeyhaynın ricâlidirler ve sika râvilerdir.¹¹⁴⁷ Rivayetin tüm kaynaklardaki ortak râvisi Nûman b. Sâlim'dir. İbn Ebî Şeybe'nin tüm tariklerinde, İbn Hanbel'in iki tarikiinde ve İbn Mâce'de Nûman b. Sâlim'in Amr b. Evs'den onun da babasından rivayet ettiği hadis; Tayâlisî, Dârimî, İbn Hanbel'deki

¹¹⁴⁵ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXVI, s. 87, Hadis no: 16163.

¹¹⁴⁶ Tayâlisî, **Müsned**, C. II, s. 474; Abdürrezzak, **Musannef**, C. X, s. 163; İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. V, s. 289, 556, C. VI, s. 480; İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXVI, s. 81, 86,87; Dârimî, **Sünen**, C. III, s. 588; İbn Mâce, "Fiten", 1; "Nesâî", "Tahrîmu'd-dem", 1.

¹¹⁴⁷ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXVI, s. 87.

bir vecihte ve Nesâî'deki tüm tariklerde Nûman b. Sâlim'in, Amr'ı atlayarak Evs'den rivayeti şeklinde zikredilmiştir.

Şu'be'nin Amr b. Evs'i atlayarak hadisi rivayet etmesi muhtemelen onun rivayeti iyi zabt etmemiş olmasından kaynaklanmaktadır ki; Semmâk b. Harb de ona uymuş ve senedde Amr b. Evs'i zikretmemiştir.¹¹⁴⁸

Abdürrezzak'ın *Musannef*'inde sened Nûman b. Sâlim'in bir adamdan rivayeti şeklinde gelmiştir. Nesâî'de ise Nûman b. Sâlim'in, bir adamdan rivayeti ve üç farklı tarikte Evs'den rivayeti olarak dört farklı vecihle muhtasaran ve mufassalan yer almaktadır.¹¹⁴⁹ Ayrıca Nesâî yanılarak hadisi bir tarikinde de Nûman b. Beşîr'in bir adamdan rivayeti olarak nakletmiştir.¹¹⁵⁰

İbn Hanbel rivayete iki ayrı vecihle daha yer vermiştir. Buraya aldığımız rivayetin ardından getirdiği bir tarikte yalnızca rivayeti aldığı hocası farklıdır. Muhammed b. Abdullah el-Ensârî'den almıştır rivayeti ve aynı metinle rivayet etmiştir. Diğer tarikte ise Nûman b. Sâlim, Amr b. Evs'i atlayarak Evs'den rivayet etmiştir. Metnin başında Evs'in: "Sakîf heyeti içinde Rasûlullah'a (s.a.v.) geldim. Bir çadırın içindeydik, ben ve Allah'ın Rasûlü'nden başka herkes kalktı. O sırada bir adam geldi" şeklinde bir farklılık mevcuttur.¹¹⁵¹ Aynı şekilde Dârimî ve Tayâlisî'deki metinlerde de sadece Hz. Peygamber'le Evs varken adamın geldiği belirtilmiştir.

Rivayette bahsi geçen olayda gelen adamın Hz. Peygamber'in kulağına ne söylediği ve başlangıçta Allah'ın Rasûlü'nün onun öldürülmesini niçin emrettiği yönünde bir bilgiye ulaşamadık. Lakin hadisin içeriğinden anlaşılan, başka hadislerle de desteklendiği üzere, Allah'ın birliğine şahitlik eden kişinin artık canının ve malının koruma altında olduğudur.

Heyetle gelen Evs b. Evs, Hz. Peygamber'in yanında bulunduğu sırada yaşadığı bir olayı rivayet etmiştir.

¹¹⁴⁸ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXVI, s. 81

¹¹⁴⁹ Bkz. **Nesâî**, 3980- 3983 nolu hadisler.

¹¹⁵⁰ Bkz. A.g.e. 3979 nolu hadis, İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXVI, s. 81.

¹¹⁵¹ Bkz. İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXVI, s. 81.

"أتيت رسول الله صلى الله عليه وسلم في وفد ثقيف، فكننا في قبة، فقام من كان فيها غيري وغير رسول الله صلى الله عليه وسلم، فجاء رجل فساره"

D. Evs b. Ebî Evs (ö. 59/678) 2. Rivayeti

حدثنا عبد الرحمن بن مهدي، حدثنا عبد الله بن عبد الرحمن الطائفي، عن عثمان بن عبد الله بن أوس الثقفي، عن جده أوس بن حذيفة قال: كنت في الوفد الذين أتوا النبي صلى الله عليه وسلم أسلموا من ثقيف، من بني مالك، أنزلنا في قبة له، فكان يختلف إلينا بين بيوته، وبين المسجد، فإذا صلى العشاء الآخرة انصرف إلينا، ولا نبرح حتى يحدثنا، ويشتكى قريشا، ويشتكى أهل مكة، ثم يقول: "لا سواء، كنا بمكة مستذلين، ومستضعفين، فلما خرجنا إلى المدينة كانت سجال الحرب علينا، ولنا" فمكث عنا ليلة لم يأتنا حتى طال ذلك علينا بعد العشاء، قال: قلنا: ما أمكثك عنا يا رسول الله؟ قال: "طراً علي حزب من القرآن، فأردت أن لا أخرج حتى أقضيه" قال: فسألنا أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم حين أصبحنا، قال: قلنا: كيف تحزبون القرآن؟ قالوا: نحزبه ثلاث سور، وخمس سور، وسبع سور، وتسع سور، وإحدى عشرة سورة، وثلاث عشرة سورة، وحزب المفصل من قاف حتى يختم

Abdurrahman b. Mehdî > Abdullah b. Abdurrahman et-Tâifî > Osman b. Abdullah b. Evs > dedesi Evs b. Huzeyfe tarikiyle gelen rivayette Evs b. Huzeyfe şöyle anlatmıştır: Sakif'den Mâlikoğullarından Müslüman olarak Hz. Peygamber'in yanına gelen heyetin içerisindeydim. Evi ile mescid ve bizim aramızda gidip geliyordu. En son yatsı namazından sonra yanımıza geliyordu. Bizimle sohbet ediyor, Kureyş'in, Mekke halkının yaptıklarını şikâyet ediyordu. "Mekke'de eşit değildik, biz zayıf ve ezilenlerdik. Medine'ye hicret edince savaş lehimize de aleyhimize de oldu" buyuruyordu. Bir gece yatsıdan sonra yanımıza gelmekte gecikti. "Ya Rasûlallah, seni yanımıza gelmekten alakoyan nedir" diye sorduk. Hz. Peygamber: "Kur'an'dan okumam gereken hizbimi hatırladım. Onu tamamlamadan çıkmak istemedim" buyurdu. Sabahleyin Allah Rasûlünün ashâbına Kur'an'ı nasıl hiziplere ayırdıklarını sorduk. Onlar da: "Üç, beş, yedi, dokuz, on bir ve on üç sûre olarak bölümlere ayırırız. Geniş bir hizip ise Kâf suresinden başlayıp sonuna kadar devam eder" dediler.¹¹⁵²

¹¹⁵² İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXVI, s. 89, Hadis no: 16166.

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayet; Tayâlisî, İbn Ebî Şeybe, İbn Hanbel, Ebû Dâvud ve İbn Mâce'de yer almaktadır.¹¹⁵³

Abdullah b. Abdurrahman et-Tâifi'nin zayıf sayılmasından dolayı rivayetin isnâdı zayıf sayılmıştır. Nitekim hakkında Ebû Hâtim ve Nesâî'nin "leyse bi kaviyy" yorumunu yaptıkları Abdullah b. Abdurrahman'ın hadislerinin itibar için alınabileceği söylenmiştir.¹¹⁵⁴ İbn Hanbel hadise sened ve metni aynı olarak iki kez yer vermiştir.

Rivayet bulunduğu tüm kaynaklarda ilk üç tabakada Abdullah b. Abdurrahman et-Tâifi > Osman b. Abdullah b. Evs > Evs b. Huzeyfe tarihiyle ferd olarak gelmiştir.

İbn Hanbel dışındaki kaynaklarda "Hz. Peygamber'in heyet içindeki halefleri Muğîre b. Şu'be'nin evine, Benî Mâlik'den olanları kendi çadırına yerleştirdiği"¹¹⁵⁵ ve geceleri onlarla konuşmaya geldiğinde bütün gece ayakta durmaktan yorulduğundan "ayaklarını önce birine sonra diğerine yaslanarak dinlendirdiği"¹¹⁵⁶ ilavesi vardır. İbn Hanbel'deki tarikin son bölümünde yer alan "Kaf suresinden sonuna kadar devam eder" kısmı da diğer tariklerin hiç birinde mevcut değildir.

Rivayette geçtiği üzere Hz. Peygamber'in ve sahabilerin Kur'an'ı hiziplere ayırarak okuması konusunda üç, beş, yedi, dokuz, on bir, on üç surenin hangileri olduğu belirlenmiştir. Üç sûre denilince Bakara, Âl-i İmran ve Nisâ sûreleri kastedilmektedir ve bu Kur'anın yedi menzilinden ilkidir. Beş sûreden kasıt, Mâide ile Berâe (Tevbe) sûreleri arasındakilerdir. Yedi sûre, Yûnus ile Nahl sûresi arasındaki sûrelerdir. Dokuz, İsrâ ile Furkân; on bir, Şuarâ ile Yâsin; on üç, Saffât ile Hucûrat; mufassal olan hizip de Kâf sûresinden Kur'an'ın sonuna kadar olan bölümdür.¹¹⁵⁷

¹¹⁵³ Tayâlisî, **Müsned**, C. II, s. 432; İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. II, s. 242; İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXVI, s. 89, C. XXXI, s. 362; **Ebû Dâvud**, "Salât", 324; **İbn Mâce**, "İkâmetü's-Salât", 178.

¹¹⁵⁴ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXVI, s. 89.

¹¹⁵⁵ Bkz. **Ebû Dâvud**, 1393 nolu hadis.

"فنزلت الأحلاف على المغيرة بن شعبة، وأنزل رسول الله - صلى الله عليه وسلم - بني مالك في قبة له"

¹¹⁵⁶ Bkz. İbn Mâce, 1345 nolu hadis

"قائما على رجله حتى يراوح بين رجله"

¹¹⁵⁷ Azîmâbâdî, **Avnu'l- Ma'bûd**, C. IV, s.190

Rivayetten anlaşıldığına göre Hz. Peygamber, heyetlerle gelenlere özen göstermiş ve onlarla vakit geçirmiştir. Bununla birlikte Evs b. Evs Hz. Peygamber'in günlük Kur'an okuyuşu hakkında da örnek teşkil edecek bir rivayette bulunmuştur.

E. Sakîf'ten Bir Adamın Rivayeti

حدثنا يحيى بن آدم، حدثنا مفضل بن مهلهل، عن مغيرة، عن شيك، عن الشعبي، عن رجل، من ثقيف، قال: سألنا رسول الله صلى الله عليه وسلم ثلاثا، فلم يرخص لنا، فقلنا: إن أرضنا أرض باردة، فسألناه أن يرخص لنا في الطهور، فلم يرخص لنا، وسألناه أن يرخص لنا في الدباء، فلم يرخص لنا فيه ساعة، وسألناه أن يرد إلينا أبا بكر، فأبى، وقال: "هو طليق الله وطليق رسوله" وكان أبو بكر خرج إلى النبي صلى الله عليه وسلم حين حاصر الطائف فأسلم"

Yahyâ b. Âdem > Mufaddal b. Mühelhel > Muğîre > Şibâk > Şa'âbî > tarikiyle gelen rivayette Sakîf'ten bir adam şöyle anlatmıştır: Hz. Peygamber'den üç şey istedik, bize ruhsat vermedi. "Bizim bölgemiz soğuktur" diyerek abdest konusunda ruhsat vermesini istedik, kabul etmedi. İçki hususunda ruhsat vermesini talep ettik. Bir saatliğine bile izin vermedi. Bunun üzerine Taif muhasarası sırasında gelip Müslüman olan Ebû Bekre'yi¹¹⁵⁸ geri vermesini istedik. Kabul etmedi ve "O önce Allah'ın sonra da Rasûlünün azadlısıdır." buyurdu.¹¹⁵⁹

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayet İbn Hanbel'de yer almaktadır.¹¹⁶⁰

Muğîre, Muğîre b. Mıksem ed-Da'âbî; Şibâk, Şibâk ed-Da'âbî el-Kûfî; Şa'âbî ise Âmir b. Şerâhîl'dir. Seneddeki râvilerin hepsi sikadır ve Şibâk dışındakiler Sahîh'in ricâlındendir. Şibâk ed-Da'âbî ise Tirmizî dışındaki Sünen sahiplerinin râvisidir ve o da sikadır. Dolayısıyla rivayet sahih sayılmıştır.¹¹⁶¹

¹¹⁵⁸ Tâif muhasarası sırasında İslâm'a giren kölelerin hür sayılacakları ifade edildiği için kaleden kaçan yirmi üç köleden biri olan Ebû Bekre'nin (ö. 51/671 [?]) asıl ismi Nüfey'î'dir. Kaleden "Bekre" denen bir kuyu çıkışı ile indiğinden Hz. Peygamber kendisine "Ebû Bekre" diye seslenmiş ve o günden sonra bu isimle anılmıştır. Bkz. Asri Çubukçu, "Ebû Bekre", *DİA*, C. X, s. 114; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, C. V, s. 164; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, C. IV, s. 1489.

¹¹⁵⁹ İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXIX, s. 71, Hadis no: 17530.

¹¹⁶⁰ 17530, 17531, 18777 nolu hadisler.

¹¹⁶¹ İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXIX, s. 71.

İbn Hanbel rivayete üç farklı tarikle yer vermiştir. İncelediğimiz tarikin ardından gelen hadiste farklı tarikle metnin benzerinin rivayet edildiğini belirtirken, üçüncü vechin metninde ise, Hz. Peygamber'den isteklerinin sıralaması farklıdır; ilk önce Ebû Bekre'nin verilmesini, ardından gusül konusunda, sonra da içki konusunda ruhsat vermesini talep etmektedirler.¹¹⁶²

Rivayetten namaz, cihad ve zekât konusunda kendilerine tolerans gösterilmesini isteyen Sakîf heyeti içinden, gusül ve içki konusunda izin verilmesini talep edenlerin de olduğu anlaşılmaktadır.

6. BENÎ BECÎLE HEYETİ

A. Cerîr b. Abdullah (ö. 51/671) 1. Rivayeti

حدثنا محمد بن عبيد، حدثنا إسماعيل، عن قيس، عن جرير قال: "ما حجني عنه رسول الله صلى الله عليه وسلم منذ أسلمت، ولا رأني إلا تبسم"

Muhammed b. Ubeyd > İsmail > Kays > Cerîr tarikiyle gelen rivayette Cerîr b. Abdullah şöyle söylemiştir: "Müslüman olduğum andan itibaren Hz. Peygamber beni hiç kapısından geri çevirmedi ve beni her gördüğünde gülümserdi."¹¹⁶³

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayet Humeydî, İbn Ebî Şeybe, Buhârî, Müslim, Tirmizî ve İbn Mâce'nin eserlerinde tahrîç edilmiştir.¹¹⁶⁴

Şeyhayn'ın şartlarına göre sahih sayılan senedde adı geçen Muhammed b. Ubeyd, et-Tanâfûsî; İsmâil, İsmâil b. Ebî Hâlid; Kays da, Kays b. Ebî Hâzim'dir.¹¹⁶⁵

Tüm tariklerinde hadisi Cerîr'den Kays b. Ebî Hâzim, ondan da İsmâil b. Ebî Hâlid ve Beyân b. Bişr el-Ahmesî rivayet etmişlerdir.

¹¹⁶² İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXI, s.69.

¹¹⁶³ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXI, s. 508, Hadis no: 19173.

¹¹⁶⁴ Humeydî, **Müsned**, C. II, s. 48; İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. VI, s. 397; İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXI, s. 508, 515, 516, 544, 568; **Buhârî**, "Edeb", 68, "Cihâd", 160; **Müslim**, "Fedâilü's-sahâbe", 134- 135; **Tirmizî**, "Menâkıb", 42; **İbn Mâce**, "Sünne" 11, Hadis no: 159.

¹¹⁶⁵ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXI, s. 508.

Aldığımız rivayete mükerreren beş kez yer veren İbn Hanbel’de, bunların ikisi hem sened hem metin olarak aynı iken, ikisinde sadece İbn Hanbel’in rivayeti aldığı hocaları farklıdır.¹¹⁶⁶

Buhârî rivayete iki farklı kitapta, aynı tarikle yer vermiştir. Rivayetlerin ilkinde yukarıya aldığımız metnin aynısı, devamında ise “Hz. Peygamber’e atın üzerinde düz duramadığımdan şikâyetçi oldum. Eliyle göğsüme vurdu ve: Allahım onu hidayete erdiren ve hidayete ermiş olanlardan kıl, buyurdu.” ziyadesi vardır.¹¹⁶⁷

Müslim hadisi, art arda iki farklı vecihden ve bu vecihlerin içinde de iki farklı senedi birleştirerek tahville rivayet etmiştir. İlki incelediğimiz metinle aynı, ikinci hadiste ise; İbn Nümejr’in İbn İdrîs’ten ziyade ile rivayet ettiği, Buhârî’de de yer alan atın üzerinde sabit kalma ve Peygamberin duası ile ilgili metin yer almaktadır.¹¹⁶⁸

Tirmizî rivayete iki kez mükerrren aynı tarikle yer vermiştir. Senedleri aynı olan metinlerin birinde Hz. Peygamber’in onu her gördüğünde gülümsediği, diğerinde ise güldüğü rivayet edilmiştir.¹¹⁶⁹

İbn Ebî Şeybe ve Humeydî İsmâil b. Ebî Hâlid’den gelen tarîki tahrîç etmişlerdir.

İbn Mâce de İsmâil b. Ebî Hâlid tarîkiyle rivayetin at üzerinde sabit kalma ve Hz. Peygamber’in duasını da içeren metnini eserine almıştır.¹¹⁷⁰

Hz. Peygamber’in Cerîr’e duasında ifade ettiği hidayete erdiren (هادياً) kelimesinin, “tekmîl” yani bir şeyi kemâle erdirme; hidayete ermiş olanlardan (مهدياً) ifadesinin ise “ikmâl” yani eksikliklerini tamamlayıp kemâle ulaşma manasında kullanıldığı belirtilmiştir.¹¹⁷¹ Hz. Peygamber’in duâsının bereketiyle Cerîr b. Abdullah’ın bir daha asla attan düşmediği de ifade edilmiştir.¹¹⁷²

¹¹⁶⁶ İbn Hanbel, **Müsned**, 19173, 19179, 19210 (Hocası Hammâd b. Üsâme), 19250 (Hocası Yahyâ b. Saîd el-Kattân) no’lu hadisler.

¹¹⁶⁷ **Buhârî**, 3035- 3036; 6089- 6090 nolu hadisler.

¹¹⁶⁸ **Müslim**, “Fedâilü’s-sahâbe”, 134-135

¹¹⁶⁹ **Tirmizî**, 3820 ve 3821 nolu hadisler “وَلَا رَأَىٰ إِلَّا ضَجَّكَ”.

¹¹⁷⁰ **İbn Mâce**, 159 nolu hadis.

"وَلَقَدْ شَكَوْتُ إِلَيْهِ أَنِّي لَا أَتُبْتُ عَلَى الْحَيْلِ، فَضَرَبَ بِيَدِهِ فِي صَدْرِي، وَقَالَ: "اللَّهُمَّ تَبِّئْهُ وَاجْعَلْهُ هَادِيًا مَهْدِيًا"

¹¹⁷¹ Aynî, **Umdetü'l-kârî**, C. XIV, s. 269.

¹¹⁷² A.g.e., C. XIV, s. 280.

Cerîr'in rivayetinden Hz. Peygamber'in ona değer verdiği ve onun istediği zaman Hz. Peygamber'le çok rahat bir biçimde görüşebildiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte ata binmek, bir kavmin lideri olarak onun sahip olması gereken önemli meziyetlerden biridir ve bu konuda Hz. Peygamber'den dua talebinde bulunmuştur.

B. Cerîr b. Abdullah (ö. 51/671) 2. Rivayeti

حدثنا أبو قطن، حدثني يونس، عن المغيرة بن شبل قال: وقال جرير: لما دنوت من المدينة أنخت راحلتي، ثم حللت عييتي، ثم لبست حلتي، ثم دخلت، فإذا رسول الله صلى الله عليه وسلم يخطب، فرماني الناس بالحدق، فقلت لجليسي: يا عبد الله، ذكرني رسول الله صلى الله عليه وسلم؟ قال: نعم، ذكرتك آنفاً بأحسن ذكر، فبينما هو يخطب إذ عرض له في خطبته وقال: "يدخل عليكم من هذا الباب، أو من هذا الفج، من خير ذي يمن، إلا أن على وجهه مسحة ملك" قال جرير: "فحمدت الله عز وجل على ما أبلاني" وقال أبو قطن فقلت له: سمعته منه أو سمعته من المغيرة بن شبل قال: نعم"

Ebû Katan > Yûnus > Muğîre b. Şibl > Cerîr tarîkiyle gelen rivayette Cerîr b. Abdullah şöyle anlatmıştır: Medine'ye yaklaştığım sırada bineğimi çökerttim, heybemi açıp elbisemi değiştirdim. İçeri girdiğimde Allah'ın Rasûlü hutbe okuyordu. İnsanlar beni süzdüler. Yanımdakine: "Abdullah, Peygamber beni andı mı" diye sordum. "Evet, az önce senden güzel bir şekilde bahsetti. Hutbe esnasında; az sonra bu kapıdan Yemen'in en hayırlısı girecek, dikkat edin onun yüzünde meleklerin izi olacak, buyurdu" dedi. Cerîr dedi ki: "Bana bahsettiği nimet için Allah'a hamd ettim. Ebû Katan dedi ki: Bunu ondan mı, yoksa Muğîre b. Şibl'den mi işittin? "Evet" dedi.¹¹⁷³

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayeti İbn Hanbel dışında Humejdî ve İbn Ebî Şeybe tahrîç etmişlerdir.¹¹⁷⁴

Ebû Katan, Amr b. Heysen el-Basrî'dir. Yûnus, Yûnus b. Ebî İshak es-Sebîî'dir ve kendisi hakkında ihtilaf vardır. "Hasenü'l-hadîs" olduğu söylenmiştir.¹¹⁷⁵

¹¹⁷³ İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. VII, s. 342; İbn Hanbel, C.XXXI, s. 516.

¹¹⁷⁴ Humejdî, **Sünen**, C. II, s. 48; İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. VI, s. 397; C. VII, s. 342; İbn Hanbel, C. XXXI, s. 516, 518; C. XXXI, s. 556.

¹¹⁷⁵ Mizzî, **Tehzîbü'l-Kemâl**, C. XXXII, s. 490- 493.

Hadis sahih sayılmıştır. Muğîre b. Şibl (veya Şebîl) Cerîr'den işitti mi, işitmedi mi anlaşılmasa da rivayetin mutâbaatı bulunmaktadır.¹¹⁷⁶ Nitekim rivayete mükerreren üç kez yer veren İbn Hanbel incelediğimiz rivayetin ardından aynı hadisi hocası Fadl b. Dükeyn'den ve İshâk b. Yûsuf el-Ezrak'dan da tahriç etmiştir.¹¹⁷⁷ İbn Ebî Şeybe de eserine Fadl b. Dükeyn'den gelen târîki iki ayrı yerde almıştır.

Humeydî, Süfyân > İsmâil b. Ebî Hâlid > Kays b. Hâzim > Cerîr tarikiyle rivayetin: “Rasûlullah (s.a.v.): Bu kapıdan size yüzünde melek izi olan Yemen'in en hayırlısı gelecek, buyurdu ve Cerîr b. Abdullah geldi” kısmını tahrîc etmiştir.¹¹⁷⁸

Rivayette geçen (حَدَقَ) kavramı önemli, büyük bir şeye bakmak anlamında kullanılmıştır. Cerîr içeriye girdiğinde kendisine böyle dikkatle bakmalarından dolayı yanındakine Hz. Peygamber'in kendisinden bahsedip etmediğini sormuştur.¹¹⁷⁹

Son derece yakışıklı olduğu söylenen Cerîr b. Abdullah'ı Hz. Ömer, bu ümmetin Yusuf'u olarak nitelemiştir.¹¹⁸⁰ Hz. Peygamber'in onu daha gelmeden önce kavminin hayırlısı diyerek nitelemesi; ahlakının güzelliğine işaret ederken; yüzünde melek izi olduğunu söylemesi de muhtemelen fiziki güzelliğine işarettir.

C. Cerîr b. Abdullah (ö. 51/671) 3. Rivayeti

حدثنا علي بن عبد الله، حدثنا سفيان، عن إسماعيل، عن قيس، سمعت جريرا رضي الله عنه، يقول: «بايعت رسول الله صلى الله عليه وسلم على شهادة أن لا إله إلا الله، وأن محمدا رسول الله، وإقام الصلاة، وإيتاء الزكاة، والسمع والطاعة، والنصح لكل مسلم»

Ali b. Abdullah > Süfyân > İsmâil > Kays > Cerîr tarikiyle gelen rivayette Cerîr şöyle demiştir: “Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in onun Rasûlü olduğuna şahitlik etmek, namaz kılıp zekât vermek, işitip itaat etmek ve her Müslümana nasihat etmek üzere Rasûlullah'a biat ettim”¹¹⁸¹

¹¹⁷⁶ İbn Hanbel, C. XXXI, s. 517.

¹¹⁷⁷ İbn Hanbel, 19181,19227 nolu hadisler.

¹¹⁷⁸ Humeydî, Sünen, C. II, s. 48, 819 nolu hadis.

"قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: يطلع عليكم من هذا الباب رجل من خير ذي يمن، على وجهه مسحة ملك فطلع جرير بن عبد الله"

¹¹⁷⁹ İbn Hanbel, C. XXXI, s. 518.

¹¹⁸⁰ Fayda, Mustafa, "Cerîr b. Abdullah", DİA, C. VII, s. 411.

¹¹⁸¹ Buhârî, "Büyü", 68; Hadis no: 2157.

Hadisin Değerlendirilmesi:

Şeyhayn'ın şartlarına göre sahih kabul edilen hadis İbn Hanbel, Humeydî, Dârimî, Abdürrezzak, Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî'de zikredilmiştir.

Buhârî rivayete “İman”, “Ahkâm”, “Şürût”, “Zekât”, “Mevâkît” ve “Büyû” da mükerreren farklı vecihlerle yer vermiştir.

Kaynakların çoğunda İsmâil b. Ebî Hâlid tarîkiyle gelen rivayetin bu tarîkinin metninde genel olarak Cerîr b. Abdullah, Hz. Peygamber'e namaz kılıp, zekât vermek ve her Müslümana nasihat etmek üzere biat ettiğini anlatmıştır.¹¹⁸²

Diğer bir vecih Süfyân b. Uyeyne > Ziyâd > Cerîr tarikiyle gelmiştir. Bu tarîkin metninde, Cerîr'in: “Rasûlullah'a biat ettim, her müslümana nasihat etmemi şart koştu, ben sizin için nasihatçıyım” dediği zikredilmiştir.¹¹⁸³

Yâkub b. İbrahim tarikiyle gelen rivayette ise Cerîr: “Nebî'ye işitip, itaat etmek üzere biat ettim ve bana gücümün yettiğini ve Müslümanlara nasihati telkin etti.” demiştir.¹¹⁸⁴

Yukarıya aldığımız Buhârî'nin “Büyû” da tahrîç ettiği rivayet de İsmâil b. Ebî Hâlid tarîkiyle gelmekle birlikte bu üç farklı vecihten gelen rivayetlerin metinlerinde geçen Cerîr b. Abdullah'ın biat ettiği konuların tümünü birden içermektedir.

Hz. Peygamber'in yalnızca namaz ve zekât ile ilgili -bir başka tarikte de gücünün yettiğince işitip itaat etmek üzere- biat almasının nedeni; iki önemli karîne olan namaz ve zekâtın Kelime-i Şehadet'ten sonra İslâm'ın bedenî ve mâlî olarak yapılan en mühim iki rüknü olmasındandır. Ayrıca aynı hadisin bir başka vechinde işitip itaat etmek üzere biat ettiğini ifade ettiğinden oruç, hac gibi diğer rükünler de bu ifadenin içinde değerlendirilmiştir.¹¹⁸⁵ Müslümanlara nasihat etmek veya samîmi olmak diye anlam verilebilecek “النصح” kelimesinden Hz. Peygamber'in Cerîr b. Abdullah'a İslâm dinine girdikten sonra insanları da doğruya ulaştırma noktasında

¹¹⁸² Dârimî, C. III, s. 654; İbn Hanbel, C. XXXI, s. 566- 567; Humeydî, C. II, s. 46 (813 nolu hadis); Buhârî, “Şürût”, 1, Hadis no: 2715, “Mevâkît”, 3, “İman”, 40, “Zekât”, 2; Müslim, “İman”, 56; Tirmizî, “Birr ve Salât”, 17.

¹¹⁸³ Abdürrezzak, C. VI, s. 4; Humeydî, C. II, s. 46 (812 nolu hadis); Buhârî, “Şürût”, 1, Hadis no: 2714; Nesâî, “Beyat”, 6.

¹¹⁸⁴ Buhârî, “Ahkâm” 43, Hadis no: 7204; Nesâî, “Bey'at”, 24, Hadis no: 4189.

¹¹⁸⁵ Nevevî, el- Minhâc, C. II, s.40; Aynî, Umdetü'l-kârî, C. I, s. 324.

nasihatçi olmayı ve iyilik düşünüp, samîmî olmayı tavsiye ettiğini görüyoruz. Cerîr b. Abdullah'ın verdiği bu sözden ötürü bir şey alıp satarken “ Bil ki senin bize verdiğin, bizden aldığından daha kıymetlidir.” diyerek her zaman karşısındakinin iyiliğini öncelediği anlatılmıştır.¹¹⁸⁶

D. Cerîr b. Abdullah (ö. 51/671) 4. Rivayeti

حدثنا يوسف بن موسى أخبرنا أبو أسامة عن إسماعيل بن أبي خالد عن قيس عن جرير قال: قال لي رسول الله صلى الله عليه و سلم (ألا ترخني من ذي الخلصة). فقلت بلى فانطلقت في خمسين ومائة فارس من أحمس وكانوا أصحاب خيل وكنت لا أثبت على الخيل فذكرت ذلك للنبي صلى الله عليه و سلم فضرب يده على صدري حتى رأيت أثر يده في صدري وقال (اللهم ثبته واجعله هاديا مهديا). قال فما وقعت عن فرس بعد . قال وكان ذو الخلصة بيتا باليمن لخنعم وبجيلة فيه نصب تعبد يقال له الكعبة قال فأتاها فحرقها بالنار وكسرها قال ولما قدم جرير اليمن وكان بها رجل يستقسم بالأزلام فقبل له إن رسول الله صلى الله عليه وسلم ها هنا فإن قدر عليك ضرب عنقك قال فبينما هو يضرب بها إذ وقف عليه جرير فقال لتكسرنها ولتشهدن أن لا إله إلا الله أو لأضربن عنقك؟ قال فكسرها وشهد ثم بعث جرير رجلا من أحمس يكني أبا أرطاة إلى النبي صلى الله عليه و سلم يبشره بذلك فلما أتى النبي صلى الله عليه وسلم قال يا رسول الله والذي بعثك بالحق ما جئت حتى تركتها كأنها جمل أجرب قال فبرك النبي صلى الله عليه وسلم على خيل أحمس ورجالها خمس مرات

Yûsuf b. Mûsa > Ebû Üsâme > İsmâil b. Ebî Hâlid > Kays > Cerîr tarîkiyle gelen rivayette Cerîr b. Abdullah şöyle anlatmıştır: Rasûlullah (s.a.v.) bana dedi ki: Beni Zülhalesa'dan kurtarır mısın? Ben de: Evet, dedim. Ahmes'ten iyi ata binen yüz elli süvâri ile yola çıktım. Ben atın üzerinde sabit kalamıyordum. Bundan Hz. Peygamber'e bahsettiğimde; eliyle göğsüme vurdu. Öyle ki elinin izini göğsümde gördüm. “Allahım onu sabit, hidayete erdiren ve hidayete ermiş olanlardan kıl, buyurdu.” Ondan sonra attan düşmedim. Zülhalesa, Yemen'de Ahmes ve Becîle'ye ait bir evdi. İçinde tapılan bir put vardı ve buraya Kâbe deniyordu. Râvî dedi ki: Cerir b. Abdullah Zülhalesa'yı yakıp yıktı. Cerir Yemen'e geldiğinde orada fal okları çeken bir adam vardı. Kendisine Resûlullah'ın elçisinin yaklaştığını ve onu orada bu şekilde görürse boynunu vuracağını söylediler. Falcı ok atmakla meşgulken Cerir önünde durdu ve ona: Ya okları kırıp Kelime-i Şehâdet getirirsin, ya da boynunu

¹¹⁸⁶ İbn Hacer, **Fethu'l-bârî**, C. I, s. 139.

vururum, dedi. Adam okları kırıp şehadet getirdi. Cerir b. Abdullah, Ahmes'ten Ebû Ertâh adında bir adamı müjdeli haberi götürmesi için Hz. Peygamber'e gönderdi. O "Yâ Rasûlallah, seni hak din ile gönderen Allah'a yemin olsun ki onu uyuz deve gibi bırakıp geldim" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber Ahmes kabilesinin atları ve süvarileri için beş kez bereket duasında bulundu.¹¹⁸⁷

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayet; İbn Ebî Şeybe, Humeydî, İbn Hanbel, Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud tarafından tahriç edilmiştir.¹¹⁸⁸

Şeyhainî'nin şartlarına göre sahîh sayılan rivayeti Buhârî mükerrer olarak beş farklı yerde, "Meğâzî", "Cihâd" ve "Daavât" da tahriç etmiştir. Buhârî'de ve rivayetin tahriç edildiği tüm eserlerde hadis; ilk üç tabakada, İsmâil b. Ebî Hâlid > Kays b. Ebî Hâzim > Cerîr b. Abdullah yoluyla gelmiştir. Sadece Buhârî'de yer alan bir tarikte İsmâil b. Ebî Hâlid'in yerini Beyân b. Bişr almıştır. Humeydî hadisi mufassalan bir kez rivayet ederken; İbn Ebî Şeybe aynı senedle bir kez muhtasaran, bir kez de tam metniyle zikretmiştir. İbn Hanbel rivayeti muhtasar ve mufassal şekliyle mükerrer dört kez farklı hocalarından rivayet etmiştir. Müslim sadece "Fedâilü's-sahabe" de rivayeti tahriç etmiştir. Ebû Dâvud muhtasaran "Cihad" da hadisi zikretmiştir.

Rivayetin metinleri arasında bazı farklılıklar mevcuttur. Cerîr b. Abdullah'ın Zülhalesa'ya gitmek üzere birlikte yola çıktığı neferlerin sayısı, Humeydî'de kırk-elli; Buhârî "Daavât" da elli; İbn Hanbel 19188 nolu hadiste yüz yetmiş olarak rivayet edilmişken, diğer tüm vecihlerde yüz elli olarak zikredilmiştir. İbn Hanbel'de tahriç edilen üç vecihte Cerîr'in Hz. Peygamber'e müjdecî olarak "Beşîr" isminde birini gönderdiği anlatılırken; incelemeye aldığımız, Buhârî'nin "Megâzî" de tahriç ettiği metinde ve Ebû Dâvud'da "Ebû Ertâh", Müslim'de ise "Husayn b. Rabîa" adında bir adamı gönderdiği rivayet edilmiştir. İbn Hacer *Fethü'l-Bârî'de* doğrusunun Ebû Ertâh Husayn b. Rabîa olduğunu belirtmiştir.¹¹⁸⁹

¹¹⁸⁷ Buhârî, "Meğâzî", 59, Hadis no: 4357.

¹¹⁸⁸ İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. VI, s.397; Humeydî, **Müsned**, C.II, s. 49; İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXI, s. 268, 522, 524, 539; Buhârî, "Cihad", 151, 188; "Megâzî", 59, "Fedâilü-s Sahâbe", 51; "Daavât" 18; Müslim, "Fedâilü-s Sahâbe", 136, 137; Ebu Dâvud , "Cihad", 170.

¹¹⁸⁹ İbn Hacer, **Fethü'l-bârî**, C. VIII, s.73.

İbn Ebî Şeybe'de yer alan rivayette Hz. Peygamber'in sözünün içerisinde "Beni, cahiliyyede tapınılan ve Yemen'in Kâbesi diye bilinen Has'am'a ait bir ev olan Zülhalesa'dan kurtarır mısın"¹¹⁹⁰ şeklinde bir ifade geçmektedir. Diğer tüm vecihlerde ise Hz. Peygamber'in "Beni Zülhalesa'dan kurtarır mısın" sözünün ardından Cerîr'in Zülhalesa ile ilgili farklı açıklamaları mevcuttur. Buhârî "Daavât" da "O kendisine tapınılan Yemen'in Kâbesi diye bilinen bir puttu"¹¹⁹¹. Buhârî "Megâzî"de; "Câhiliyyede Zülhalesa Yemen'in Kâbesi, Şam'ın Kabesi bilinen bir ev vardı"¹¹⁹². Diğer tariklerin tümünde ise "Yemen'in Kâbesi diye isimlendirilen bir ev vardı"¹¹⁹³ şeklinde rivayet edilmiştir. Rivayetin sonunda Hz. Peygamber'in Ahmes'in atları ve adamlarına beş kez bereket duasında bulunması Humeydî'de üç kez olarak rivayet edilmiştir. İncelediğimiz rivayette yer alan fal okları çeken adamla ilgili bölüm diğer vecihlerin hiç birinde yer almamaktadır.

Nevevî Buhârî "Megâzî" de yer alan "Yemen'in Kâbesi, Şam'ın Kâbesi" ifadesinin vehim olduğunu, arada "ve" bulunması gerektiğini, zira Mekke'deki Kâbe'nin "Şam'ın Kâbesi" olarak adlandırıldığını, bu rivayetten ise her ikisinin de Zülhalesa'nın ismiymiş gibi anlaşıldığını ve bunun doğru olmadığını ifade etmiştir.¹¹⁹⁴ İbn Hacer de Mekke'dekine "Şam'ın Kâbesi" denmesinin sebebinin kapısının Şam tarafına bakmasından dolayı olduğunu belirtmiştir.¹¹⁹⁵

Rivayetten anlaşılan; Hz. Peygamber heyetle kavminin lideri olarak gelen Cerîr b. Abdullah'tan Yemen'de Kâbe'ye alternatif olarak kurulan ve insanların tapınageldikleri bir putun bulunduğu Zülhalesa'yı¹¹⁹⁶ yıkması talebinde bulunmuştur. Cerîr b. Abdullah'ın atın üzerinde durma konusunda bir sıkıntı yaşadığını öğrendiğinde bu konuda onun için özel duada bulunduğu gibi, Zülhalesa'yı yıktıklarında da onunla birlikte tüm kavmi için hayır duada bulunmuştur.

¹¹⁹⁰ «ألا تريحي من ذي الخلصة بيت كان لختعم في الجاهلية يسمى الكعبة اليمانية» (İbn Ebî Şeybe, Musannef, Hadis no: 32342).

¹¹⁹¹ (Buhârî, "Daavât", Hadis no: 6333) «ألا تريحي من ذي الخلصة» وهو نصب كانوا يعبدونه، يسمى الكعبة اليمانية،

¹¹⁹² (Buhârî, "Megâzî", Hadis no: 4355) كان بيت في الجاهلية يقال له ذو الخلصة والكعبة اليمانية، والكعبة الشامية،

¹¹⁹³ (Buhârî, "Cihâd ve Siyer", Hadis no: 3020) ألا تريحي من ذي الخلصة وكان بيتا في خثعم يسمى كعبة اليمانية

¹¹⁹⁴ Nevevî, *el-Minhâc*, C. XVI, s. 35.

¹¹⁹⁵ İbn Hacer, *Fethû'l-bârî*, C. VIII, s. 71.

¹¹⁹⁶ Ömer Faruk Harman, "Zülhalesa", *DİA*, C. XLIV, s. 561.

7. BENÎ EZD HEYETİ

A. Ebyad b. Hammâl (ö. ?) 1. Rivayeti

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْقُرَشِيُّ وَهَارُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الزُّبَيْرِ حَدَّثَهُمْ، قَالَ: حَدَّثَنَا فَرْجُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنِي عَمِّي ثَابِتُ بْنُ سَعِيدٍ -يعني ابن أبيض-، عن أبيه سعيدٍ عن جدِّه أبيضَ بنِ حَمَّالٍ، أَنَّهُ كَلَّمَ رَسُولَ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- فِي الصَّدَقَةِ، حِينَ وَقَدَ عَلَيْهِ، فَقَالَ: "يَا أَخَا سَيِّ، لَا بُدَّ مِنْ صَدَقَةٍ" فَقَالَ: إِنَّمَا زَرَعْنَا الْقَطْنَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَقَدْ تَبَدَّدَتْ سَبًّا، وَلَمْ يَبْقَ مِنْهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ بِمَأْرِبَ، فَصَالِحَ نَبِيِّ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- عَلَى سَبْعِينَ حُلَّةً مِنْ قِيَمَةِ وِفَاءِ بَرِّ الْمَعَاوِرِ، كُلِّ سَنَةٍ، عَمِنَ بَقِيٍّ مِنْ سَيِّ بِمَأْرِبَ، فَلَمْ يَزَالُوا يُؤَدُّونَهَا حَتَّى قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ-، وَإِنَّ الْعُمَّالَ انْتَقَضُوا عَلَيْهِمْ بَعْدَ قُبُضِ رَسُولِ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- فِيمَا صَالِحَ أَبِيضُ بْنُ حَمَّالٍ رَسُولَ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- فِي الْخُلَلِ السَّبْعِينَ، فَرَدَّ ذَلِكَ أَبُو بَكْرٍ عَلَى مَا وَضَعَهُ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ-، حَتَّى مَاتَ أَبُو بَكْرٍ، فَلَمَّا مَاتَ أَبُو بَكْرٍ انْتَقَضَ ذَلِكَ وَصَارَتْ عَلَى الصَّدَقَةِ

Muhammed b. Ahmed el-Kureşî > Harûn b. Abdullah > Abdullah b. Zübeyr > Ferec b. Saîd > Sâbit b. Saîd b. Ebyad > Saîd b. Ebyad > Ebyad b. Hammâl tarikiyle gelen rivayete göre Ebyad b. Hammâl elçi olarak Rasûlullah'a (s.a.v.) geldiğinde onunla zekât konusunda konuştu. Hz. Peygamber dedi ki: Ey Sebe'nin kardeşi, zekât lüzumludur. Ebyad: Ey Allah'ın Rasûlü, biz pamuk ektik. Fakat Sebe halkı dağılıp gitti. Az bir kısmı Meârib'de kaldı, dedi. Bunun üzerine Allah'ın Rasûlü Sebe halkından Meârib'de kalanlarla, her sene Bezzü'l-meâfir değerinde yetmiş takım elbise ödemeleri üzere anlaşma yaptı. Rasûlullah vefat edene dek Sebe halkı bu elbiseleri vermeye devam etti. Hz. Peygamber'in vefatının ardından zekât âmilleri Rasulullah'la Ebyad'ın yetmiş elbise üzerine yaptığı anlaşmayı bozdular. Hz. Ebû Bekir, tekrar Rasûlullah'ın koymuş olduğu şekle çevirdi. Bu durum Ebû Bekir'in vefatına dek devam etti. Onun vefatının ardından anlaşma yine bozuldu ve (kitap ve sünnetle belirlenmiş) zekât ölçülerine uygun hale dönüştü.¹¹⁹⁷

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayet, sadece Ebû Dâvud'da tahriç edilmiştir.

¹¹⁹⁷ Ebu Dâvud, "Harac, Fey' ve 'Imare", 27, Hadis no: 3028.

Zehebî (ö. 748/1348) Saîd b. Ebyad b. Hammal hakkında “meçhul”¹¹⁹⁸, oğlu Sâbit b. Saîd için “bilinmiyor”¹¹⁹⁹ yorumunu yapmıştır. Seneddeki her iki râvî de “meçhul” olduğundan rivayetin senedi zayıf sayılmıştır.¹²⁰⁰ İbn Kayyım “Bildiğim kadarıyla bu hadisin senedi ile ihticac edilemez, zîra Saîd’den Sâbit dışında kimse rivayette bulunmamıştır” demiştir.

Meâfir Yemen’de bir kabilenin adıdır. Bezzü’l-meâfir (بَزَّ الْمَعَاْفِرِ) o bölgeye ait iki elbiseden oluşan bir giyeceğin adıdır. Hz. Ebû Bekir’in vefatından sonra bölge ile ilgili yapılan anlaşmanın yerine bütün Müslümanlar için geçerli olan zekât ve oşür ölçüleri geçerli olmuştur.¹²⁰¹

B. Ebyad b. Hammâl (ö. ?) 2. Rivayeti

حدثنا محمد بن أبي عمر العدني، حدثنا فرج بن سعيد بن علقمة بن سعيد بن أبيض بن حمال، حدثني عمي ثابت بن سعيد بن أبيض ابن حمال، عن أبيه سعيد عن أبيه أبيض بن حمال: أنه استقطع الملح الذي يقال له: ملح شذا، بمأرب فأقطعه له، ثم إن الأقرع بن حابس التميمي أتى رسول الله - صلى الله عليه وسلم -، فقال: يا رسول الله، إني قد وردت الملح في الجاهلية، وهو بأرض ليس بها ماء، ومن ورده أخذه، وهو مثل الماء العد، فاستقال رسول الله - صلى الله عليه وسلم - أبيض بن حمال في قطيعته في الملح. فقال: قد أقلتك منه على أن تجعله مني صدقة. فقال رسول الله - صلى الله عليه وسلم -: "هو منك صدقة، وهو مثل الماء العد، من ورده أخذه". قال فرج: وهو اليوم على ذلك، من ورده أخذه. قال: فقطع له النبي - صلى الله عليه وسلم - أرضا وغيلا بالجوف، جوف مراد، مكانه حين أقاله منه.

Muhammed b. Ebî Umer el-Adenî > Ferec b. Saîd b. Alkame b. Saîd b. Ebyad b. Hammal > Sâbit b. Saîd b. Ebyad b. Hammal > Saîd b. Ebyad > Ebyad b. Hammal tarîkiyle gelen rivayette Ebyad b. Hammal Meârib’de “Şezâ tuzluğu” ismindeki yeri iktâ‘ olarak kendisine tahsis etmesini istedi. Allah’ın Rasûlü de o tuzlayı ona iktâ‘ olarak verdi. Sonra Akrâ’ b. Hâbis et-Temîmî Allah’ın Rasûlü’ne geldi ve: “Ey Allah’ın Rasûlü, ben câhiliye döneminde suyun olmadığı bir arazide bulunan o tuz madenine vardım. Oraya giden herkes oradan tuz alır, zirâ orası kesilmeden akan su gibidir” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber Ebyad’dan tuzla ile

¹¹⁹⁸ Zehebî, *Mizânü’l-i’tidâl*, C. II, s. 126.

¹¹⁹⁹ A.g.e., C. I, s. 364.

¹²⁰⁰ Ebû Dâvud, *Sünen*, C. IV, s. 639.

¹²⁰¹ Azîmâbâdî, *Avnü’l-ma’bûd*, C. VIII, s. 189- 190.

ilgili iktâ‘ ’ anlaşmasını feshetmesini istedi. Ebyad: “Bunu benden sadaka olarak kabul etmen şartıyla anlaşmayı kaldırıyorum” dedi. Rasûlullah (s.a.v.): “O senden sadakadır ve kesilmeden akan su gibidir, oraya gelen herkes o tuzdan alır” buyurdu. Ferec: Orası bugün de aynı durumdadır; oraya giden ondan alır, dedi. Râvî dedi ki: Allah’ın Rasûlü bozulan anlaşmaya karşılık ona Cevf-i Murâd’da bir arazi ve hurma ağaçlığını iktâ‘ olarak verdi.¹²⁰²

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayet; Dârimî, İbn Ebî Şeybe, Tirmizî, Ebû Dâvud ve İbn Mâce’de tahriç edilmiştir.¹²⁰³

Bir önceki rivayette de görüldüğü üzere; Sâbit b. Saîd b. Ebyad ve babasının meçhul olmasından dolayı hadisin isnâdı zayıf sayılmıştır. Fakat hadise mütâbii olmasından dolayı “Hasen” yorumu yapılmıştır. İbn Ebî Şeybe’nin aldığı senede ise Yahyâ b. Kays ile Ebyâd b. Hammal arasında “Racül” olarak anılan belirsiz bir râvî mevcuttur. Lâkin Tirmizî ve Ebû Dâvud’daki senedlerde Yahyâ ile Ebyad arasında Sümâre, Sümeyy ve Şümeyr isimlerinde üç râvî mevcut olduğundan senedi mu‘daldır.¹²⁰⁴

İki ayrı tarikle rivayeti alan Dârimî’nin mufassal rivayetinin tariki İbn Mâce ile hadisi aldıkları hocaları dışında aynıdır.

Tirmizî rivayeti; Muhammed b. Yahyâ b. Kays > Yahyâ b. Kays > Sümâre b. Şerâhîl > Sümeyy b. Kays > Şümeyr b. Abdülmedân > Ebyad b. Hammâl tarikiyle almış ve Sümeyy ile Şümeyr meçhul olmasına rağmen “Hadis hasen garîb’dir” yorumunu yapmıştır.¹²⁰⁵ Rivayete birinde muhtasaran birinde mufassal olmak üzere iki kez yer veren Ebû Dâvud da mufassal rivayeti Tirmizî’deki tarikle tahriç etmiştir.

Ebû Dâvud’da yer alan rivayet metninin son bölümünde kendisinden tuzla geri alındığında Ebyad’ın Irak ağaçları bulunan bir yerden toprak talebinde bulunduğu, Hz. Peygamber’in “yaşlı develerin ulaşamadığı uzak arazilerden olabilir”

(قال:وسأله عما يُحْمَى من الأراك، قال: ما لم تنلْه خِفاف- وقال ابن المتوكل:أخفاف - الإبل)

¹²⁰² İbn Mâce, “Ruhûn”, 17, Hadis no: 2475.

¹²⁰³ Dârimî, “Büyü”, 66; İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. VI, s. 473; Tirmizî, “Ahkâm”, 39; **Ebu Dâvud**, “Harac, Fey’ ve ‘İmare”, 36; İbn Mâce, “Ruhûn”, 17.

¹²⁰⁴ İbn Mâce, **Sünen**, C. III, s.531.

¹²⁰⁵ Tirmizî, **Sünen**, C. III, s. 656.

buyurduğu şekilde bir ilave mevcuttur. Bu bölümü ayrı bir rivayet olarak muhtasaran Ebû Dâvud ve Dârimî tahriç etmişlerdir.¹²⁰⁶

Rivayette geçen Cevf, Yemen’de Murâd kabilesine ait bir vadinin adıdır.¹²⁰⁷

Rivayette tuz madeninin kesintisiz akan suya benzetilmesi ve Hz. Peygamber’in burayı iktâ’ olarak vermekten vazgeçmesinin sebebi, hiçbir çaba harcanmadan da o kaynağın tıpkı akan bir su gözesi gibi varlığını devam ettirmesi ve insanların ondan faydalanmasıdır. Ebyad b. Hammâl’dan madeni geri istediğinde Ebyad’ın kendisinden sadaka olarak kabul edilmesi şartıyla vereceğini söylemesi üzerine Hz. Peygamber’in bunu kabul etmesi de güzel ahlak örneğidir.¹²⁰⁸

8. BENÎ EBNÂ HEYETİ

A.Fîruz ed-Deylemî (ö.53/673) 1. Rivayeti

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ، حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، عَنْ أَبِيهِ، سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ أَيُّوبَ يَحْدُثُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي وَهْبِ الْجَيْشَانِيِّ، عَنِ الضَّحَّاكِ بْنِ فَيْرُوزَ عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي أَسَلْتُ وَتَحْتِي أُخْتَانِ، قَالَ: "طَلَّقْ أُبْتَهُمَا شَتًّا"

Yahyâ b. Maîn > Vehb b. Cerîr > Babası > Yahyâ b. Eyyûb > Yezîd b. Ebî Habîb > Ebû Vehb el-Ceyşânî > Dahhâk b. Fîrûz > Fîruz ed-Deylemî tarikiyle gelen rivayette o şöyle söylemiştir: Dedim ki: “Yâ Rasûlallah ben Müslüman oldum ve nikâhım altında iki kız kardeş var. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: “O ikisinden dilediğini boşa.”¹²⁰⁹

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayet; Abdürrezzak, İbn Ebî Şeybe, İbn Hanbel, Tirmizî, Ebû Dâvud ve İbn Mâce tarafından tahriç edilmiştir.¹²¹⁰

¹²⁰⁶ Bkz. **Ebû Dâvud**, 3066; **Dârimî**, 2653 nolu hadis.

¹²⁰⁷ İbn Mâce, **Sünen**, C. III, s.530.

¹²⁰⁸ Azîmâbâdî, **Avnü'l-ma'bûd**, C. VIII, s. 219. Rivayet ayrıca fikhî açıdan devlet başkanının dilediğine iktâ olarak arazi veya maden bağışlayabileceğine de delil olarak gösterilmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Azîmâbâdî, **Avnü'l-ma'bûd**, C. VIII, s. 219- 220.

¹²⁰⁹ **Ebû Dâvud**, “Talâk”, 25, Hadis no: 2243.

¹²¹⁰ Abdürrezzak, **Musannef**, C. VII, s. 164; İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C.III, s. 563; İbn Hanbel, C. XXIX, s. 574; **İbn Mâce**, “Nikâh”, 39; **Ebû Dâvud**, “Talâk”, 25; 33; **Tirmizî**, “Nikâh”, 33.

Rivayet hasen sayılmıştır. Dahhâk b. Fîruz'dan Ebû Dâvud, İbn Mâce ve Tirmizî sadece bu bir hadisi rivayet etmişlerdir. Buhârî, Dahhâk b. Fîruz'un babasından, Vehb el-Ceyşânî'nin de ondan rivayeti konusunda; birbirlerinden semâ yoluyla hadis alıp almadıklarının bilinmediği yorumunu yapmıştır.¹²¹¹ Vehb b. Cerîr'in babası Cerîr b. Hâzım'dır.¹²¹² Tirmizî de rivayeti hem Vehb b. Cerîr tarikiyle aynı isnadla, hem de İbn Lehîa tarikiyle tahriç etmiştir ve "Hasen" yorumunu yapmıştır.¹²¹³ Rivayeti iki farklı tarikle eserine alan İbn Mâce; İbn Lehîa tarîki ile birlikte, Abdürrezzak ve İbn Ebî Şeybe'de de tahriç edilen İshak b. Abdullah b. Ebî Ferve tarikini almıştır. İshak b. Abdullah b. Ebî Ferve¹²¹⁴ "Metrûk'ül-hadîs" kabul edildiğinden bu sened zayıf sayılmıştır.¹²¹⁵ İbn Hanbel de rivayete İbn Lehîa tarikiyle mükerreren iki kez yer vermiş, birinde "mürsel" olarak Dahhâk b. Fîruz'dan, diğesinde onun babası Fîruz'dan rivayeti olarak tahriç etmiştir.¹²¹⁶

Rivayette geçen "dilediğini boşa" (طَلَّقَ) ifadesinin yerinde Tirmizî'de "dilediğini seç" (اخْتَرَى) ifadesi mevcuttur. İshak b. Abdullah b. Ebî Ferve tarikiyle gelen rivayetin metninde Fîruz ed-Deylemî: "Rasûlullah'a geldiğimde, cahiliyede evlendiğim iki kız kardeş nikâhım altındaydı. Bana: Geri döndüğünde onlardan birini boşa, buyurdu" şeklinde bir ifade farklılığı mevcuttur.¹²¹⁷

Nisâ Sûresi 23. ayetinde iki kız kardeşin aynı nikâh altında birleştirilmesi (وَأَنْ يَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَتْ) haram kılınmıştır. Rivayet de bu konuyu içermektedir.¹²¹⁸

B.Fîruz ed-Deylemî (ö.53/673) 2. Rivayeti

حدثنا أبو المغيرة، حدثنا ابن عياش يعني إسماعيل، حدثني يحيى يعني ابن أبي عمرو الشيباني، عن عبد الله بن الديلمي، عن أبيه فيروز قال: قدمت على رسول الله صلى الله عليه وسلم فقلت: يا رسول الله، إنا أصحاب أعناب وكرم، وقد نزل تحريم الخمر، فما نضع بها؟ قال: "تتخذونه زيبا" قال: فنصنع بالزيب ماذا؟ قال:

¹²¹¹ Mizzi, *Tehzîbü'l-Kemâl*, C. XIII, s. 277-278.

¹²¹² Mizzi, a.g.e, C. XXXI, s.121.

¹²¹³ **Tirmizî**, "Nikâh", 33, Hadis no: 1130.

¹²¹⁴ Mizzi, *Tehzîbü'l-Kemâl*, C. II, s. 450.

¹²¹⁵ İbn Mâce, *Sünen*, C. III, s. 128.

¹²¹⁶ İbn Hanbel, *Müsned*, 18040 ve 18041 nolu hadis.

¹²¹⁷ Bkz. **İbn Mâce**, 1950 nolu hadis.

"قَدِمْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَعِنْدِي أُخْتَانِ تَزَوَّجْتُهُمَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَقَالَ: إِذَا رَجَعْتَ فَطَلِّقْ إِحْدَاهُمَا"

¹²¹⁸ Rivayetle ilgili fikhî yorumlar için bkz. Âzimâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, C. VI, s. 237; el-Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezi*, C. IV, s. 235.

"تنقعونه على غداكم، وتشربونه على عشائكم، وتنقعونه على عشائكم، وتشربونه على غداكم" قال: قلت: يا رسول الله، نحن من قد علمت، ونحن نزول بين ظهراي، من قد علمت، فمن ولينا؟ قال: "الله ورسوله" قال: قلت: حسبي يا رسول الله

Ebu'l Muğîre > İbn Ayyâş > İsmâil > Ebû Amr eş-Şeybânî > Abdullah b. ed-Deylemî > Fîruz ed-Deylemî tarikiyle gelen rivayette Fîruz ed-Deylemî şöyle anlatmıştır: Rasûlullah'a (s.a.v.) geldim ve: "Ey Allah'ın Rasûlü biz üzüm ve şarap sahibi kimseleriz ama içki haram kılındı, şimdi biz onları ne yapacağız?" dedim. Rasûlullah (s.a.v.) "Kuru üzüm yaparsınız" buyurdu. Ben "Kuru üzümü ne yapacağız" dedim. Hz. Peygamber "sabah ıslatıp, akşam suyunu içersiniz; akşam ıslatıp sabaha suyunu içersiniz" buyurdu. Dedim ki "Ey Allah'ın Rasûlü, biz bildiğin kimseleriz ve tanıdığın kimselerin arasından geldik. Şimdi bizim yardımcımız kimdir?" "Allah ve Rasûlü" dedi. Ben de "Bana yeter yâ Rasûlallah" dedim.¹²¹⁹

Hadisin Değerlendirilmesi:

Hadis, Dârimî, İbn Hanbel, Ebû Dâvud ve Nesâî'de tahrîç edilmiştir.¹²²⁰

Rivâyet sahîh sayılmıştır. İsmâil, İsmâil b. Ayâş el-Hımsî'dir. Kendi beldesindekilerden rivayetlerinde "Sadûk" sayılmıştır ve bu hadiste de öyledir. Diğer râviler "sika"dır. Dârimî, Ebû Dâvud ve Nesâî Damra b. Rebîa el-Filistinî tarikiyle tahrîç etmişlerdir.¹²²¹ Nesâî'de Yahyâ b. Ebî Amr es-Seybânî vechiyle gelen tarikte "Keskinleşene dek bekletebilir miyiz, dedim. Hz. Peygamber; testilere değil de tulumlara koyun, zira bekletme gecikirse sirke olur, buyurdu"¹²²² ziyadesi mevcuttur.

İbn Hanbel incelemeye aldığımız tarîkin dışında rivayete iki kez daha yer vermiş, bunlardan birinde Yahyâ b. Ebî Amr es-Seybânî senediyle muhtasaran bu rivayetin ikinci bölümünü tahrîç etmiştir.¹²²³ Aynı tarikte İsâ b. Muhammed'den tahrîç eden Ebû Dâvud ise hadisi siyâkıyla birlikte tam metni ile eserine almıştır.

¹²¹⁹ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXIX, s. 577, Hadis no: 18042.

¹²²⁰ Dârimî, **Sünen**, "Eşribe", 13; İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXIX, s. 572, 573, 577; Ebû Dâvûd, "Eşribe", 11; Nesâî, "Eşribe", 56.

¹²²¹ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXIX, s. 578.

¹²²² Bkz. Nesâî 5735 nolu hadis.

قُلْتُ: أَفَلَا نُؤَخِّرُهُ حَتَّى يَشْتَدَّ؟، قَالَ: لَا نُجْعَلُوهُ فِي الْعُلَلِ، وَاجْعَلُوهُ فِي السَّنَانِ، فَإِنَّهُ إِنْ تَأَخَّرَ صَارَ خَلًّا.

¹²²³ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXIX, s. 573, Hadis no: 18038.

İbn Hanbel'in diğerinde Evzâî'nin Abdullah b. Fîruz'dan rivayeti olarak tahriç ettiği senedde bu iki râvinin arasında Yahyâ b. Amr es-Seybânî eksiktir ve bu vecih "munkatı"dır. Bu rivayetin metninde de farklı olarak başlangıçta "Onlar Müslüman oldular. O (Fîruz) da müslüman olanların içindeydi. Biat ettiklerini ve Müslüman olduklarını bildirmek için ona bir heyet gönderdiler ve Allah'ın Rasûlü onların biatını kabul etti" ziyadesi mevcuttur.¹²²⁴ Dârimî de rivayeti bu tarikle eserine almıştır. Metnin sonunda "üzerinden iki ikindi geçtikten sonra şarap olmadan önce sirke olur" ilavesi vardır.¹²²⁵

Rivayete bakıldığında; İslâm dinine yeni giren insanların Hz. Peygamber'e sordukları soruların başında bu dinin kurallarına bağlı olarak mûtat yaşantılarında yapmaları gereken değişikliklerin olduğu görülmektedir. Nitekim üzüm bağlarına sahip olan Ebnâ heyeti de bu üzümleri şarap olarak değerlendiremeyeceklerse buna alternatif olarak ne yapacaklarını Hz. Peygamber'den öğrenmeye çalışmaktadırlar.

9. BENÎ TAYY HEYETİ

A.Adî b. Hâtim (ö. 67/686) 1. Rivayeti

حدثنا يزيد، أخبرنا هشام بن حسان، عن محمد بن سيرين، عن أبي عبيدة، عن رجل، قال: قلت لعدي بن حاتم: حديث بلغني عنك أحب أن أسمع منه، قال: نعم، لما بلغني خروج رسول الله صلى الله عليه وسلم، فكرهت خروجه كراهة شديدة، خرجت حتى وقعت ناحية الروم، وقال يعني يزيد ببغداد، حتى قدمت على قيصر قال: فكرهت مكاني ذلك أشد من كراهيتي لخروجه، قال: فقلت: والله، لولا أتيت هذا الرجل، فإن كان كاذبا لم يضرنى، وإن كان صادقا علمت قال: فقدمت فأتيته، فلما قدمت قال الناس: عدي بن حاتم، عدي بن حاتم قال فدخلت على رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقال لي: "يا عدي بن حاتم، أسلمت تسلم" ثلاث، قال قلت: إني على دين، قال: "أنا أعلم بدينك منك" فقلت: أنت أعلم بديني مني؟ قال: "نعم، أأست من الركوسية، وأنت تأكل مربع قومك؟" قلت: بلى قال: "فإن هذا لا يحل لك في دينك"، قال: فلم يعد أن قالها، فتواضعت لها، فقال: "أما إني أعلم ما الذي يمنعك من الإسلام، تقول: إنما اتبعه ضعفة الناس، ومن لا قوة له، وقد رمتهم العرب. أتعرف الحيرة؟" قلت: لم أرها، وقد سمعت بها. قال: "فوالذي نفسي بيده، ليؤمن الله هذا الأمر، حتى تخرج الطعينة من الحيرة، حتى تطوف بالبيت في غير جوار أحد، وليفتحن كنوز كسرى بن هرمز" قال: قلت: كسرى بن هرمز؟ قال: "نعم، كسرى بن هرمز، وليبذلن المال حتى لا يقبله أحد

¹²²⁴ Bkz. İbn Hanbel, C. XXIX, s. 572, Hadis no: 18037.

أَسْلَمُوا وَكَانَ فِي مَنْ أَسْلَمَ، فَبَعَثُوا وَفَدَهُمْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَبْتَغِيهِمْ وَإِسْلَامِهِمْ، فَقَبِلَ ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْهُمْ.

¹²²⁵ فَإِنَّهُ إِذَا أَتَى عَلَيْهِ الْعَصْرَانِ كَانَ حَلًّا قَبْلَ أَنْ يَكُونَ حَمْرًا

"قال عدي بن حاتم: "فهذه الطعينة تخرج من الحيرة، فتطوف بالبيت في غير جوار، ولقد كنت فيمن فتح كنوز كسرى بن هرمز، والذي نفسي بيده لتكونن الثالثة، لأن رسول الله صلى الله عليه وسلم قد قالها"

Yezîd > Hişam b. Hasan > Muhammed b. Sîrin > Ebû Ubeyde > Bir Adam > Adî b. Hâtim tarîkiyle gelen rivayette adam Adî'e: Bana senden bir hadis ulaştı, ben onu senden dinlemek istiyorum, dedi. Adî: "Evet, Allah'ın Rasûlü'nün peygamber olduğunu öğrendiğimde bundan hiç hoşlanmadım. Yola çıktım, Rum bölgesine ulaştım. Bağdat'ta Yezîd'e, hatta Kayser'e geldim. Fakat bu durumdan Hz. Peygamber'in gönderilmesinden hoşlanmamamdan daha fazla rahatsız oldum. Kendi kendime dedim ki: Bu adama gitsem; eğer yalancıysa bana bir zararı olmaz, eğer doğru söylüyorsa da öğrenmiş olurum. Yola çıktım ve ona geldim. (Medine'ye) geldiğimde insanlar: "Adî b. Hâtim, Adî b. Hâtim" dediler. Hz. Peygamber'in yanına girdiğimde bana üç kez: "Ey Adî b. Hâtim, Müslüman ol, kurtuluşa er" buyurdu. Ben: "Benim bir dinim var" dedim. Hz. Peygamber: "Ben senin dinini senden daha iyi biliyorum" buyurdu. "Sen, benim dinimi benden daha iyi mi biliyorsun" dedim. "Evet, sen Rakûsi değil misin, ama ganimetten dördte bir pay alıyorsun" buyurdu. "Evet" dedim. "Dinin helal saymamasına rağmen" buyurdu. O konuşmaya devam ettikçe ben karşısında küçülüyordum. "Senin İslâm'a girmeni neyin engellediğini biliyorum, sen ona insanların zayıfları, güçsüzleri ve Arapların dışladıkları tâbî oluyor, diyorsundur. Sen Hıyre şehrini biliyor musun?" buyurdu. "Görmedim, ama işittim" dedim. "Nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki; Allah bu işi tamamlayacak, öyle ki Hîre şehrinden çıkan bir kadın korumasız bir şekilde Kâbe'ye gelip onu tavaf edecek; Kısra b. Hürmüz'ün hazineleri ele geçirilecek." "Kısra b Hürmüz mü?" dedim. "Evet, hatta mal öyle bollaşacak ki, kimse almak bile istemeyecek" dedi. "Bahsettiği gibi kadın tek başına Hîre'den çıkıp, Kâbe'yi tavaf etti. Kısra b. Hürmüz'ün hazinelerini fethedenler arasında ben de vardım. Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, üçüncüsü de gerçekleşecek. Çünkü Allah'ın Rasûlü öyle buyurdu.¹²²⁶

¹²²⁶ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXX, s. 196, Hadis no: 18260; İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. VII, s. 342.

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayet İbn Ebî Şeybe, İbn Hanbel, Buhârî ve İbn Mâce'de tahrîç edilmiştir.¹²²⁷

Rivayetin bir kısmı sahih sayılmakla birlikte; bu isnadına Ebû Ubeyde b. Huzeyfe b. Yemân'dan dolayı hasen yorumu yapılmıştır. Ebû Ubeyde hakkında İbn Hacer "makbûl" yorumunu yapmıştır.¹²²⁸ Nesâî ve İbn Mâce'nin ricâlinden olan Ebû Ubeyde'yi, İclî "sika" saymıştır. Cerh eden kimse görülmemektedir. Diğerleri Şeyhayn'ın ricâlindedir ve "sika"dırlar. Yezîd, Yezîd b. Hârûn'dur.¹²²⁹

İbn Hanbel rivayete mükerreren üç farklı tarikle daha yer vermiştir. Bunların her birinde Ebû Ubeyde b. Huzeyfe ve ondan rivayet eden Muhammed b. Sirîn ortaktır. Bu tarikte Ebû Ubeyde'nin rivayeti aldığı mübhem kişinin varlığı rivayete zarar vermez. Zira diğer tariklerden anlaşılan Ebû Ubeyde'nin hadisi bizzat Adî b. Hâtîm'in kendisinden de dinlediğidir.¹²³⁰ Nitekim İbn Ebî Şeybe de bu senedlerden Huseyn b. Muhammed > Cerîr b. Hâzîm > İbn Sirîn tarîki ile rivayeti tahrîç etmiştir. Hattâ Yezîd b. Hârûn > Hişâm b. Hasan > İbn Sirîn tarikiyle gelen rivayette Ebû Ubeyde Kûfe'de, insanlara Adî b. Hâtîm'in hadisini sorduğu sırada onun yanında oturduğunu fark ederek hadisi bizzat kendisinden dinlediğini anlatmıştır.¹²³¹

İbn Mâce'nin çok zayıf olduğu belirtilen bir senedle eserine aldığı rivayette Şa'bî şöyle haber vermiştir: "Adî Kûfe'ye geldiğinde Kûfe halkı fakihlerinden bir grupla kendisine geldik ve: Rasûlullah'tan duyduğunuz hadislerden rivayet et, dedik. O da: Allah'ın Rasûlü'ne geldiğimde "Ey Adî, Müslüman ol, kurtul" buyurdu. "İslâm nedir" dedim. "Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim onun Rasûlü olduğuma şahitlik etmen, hayır ve şerri, acısı ve tatlısıyla kadere iman etmendir, buyurdu."¹²³²

Buhârî'nin Sa'd et-Tâî tarikiyle merfû olarak rivayet ettiği hadisin metninde, burada incelemeye aldığımız metnin ikinci bölümü rivayet edilmiştir. Adî b. Hâtîm Hz. Peygamber'in yanında bulunduğu sırada gelen bir adamın fakirlikten, bir başkasının yol kesenlerden şikâyetçi olması üzerine Hz. Peygamber'in Adî'e dönüp

¹²²⁷ İbn Ebî Şeybe, C. VII, s. 342; İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXX, s. 196; C. XXXII, s. 119; C. XXXII, s. 131; İbn Mâce, "Sünne", 10.

¹²²⁸ İbn Hacer, **Takrîbü't-Tehzîb**, s. 656.

¹²²⁹ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXX, s. 197.

¹²³⁰ Bkz. İbn Hanbel, **Müsned**, 18269, 19389 nolu hadisler.

¹²³¹ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXX, s. 205, Hadis no: 18269.

¹²³² İbn Mâce, "Sünne", 10, Hadis no: 87, C. I, s. 66.

“Hîre şehrini bilir misin?” diye sorması ile başlayan bölüm anlatılmaktadır. Bu rivayetin devamında Hz. Peygamber’in “Eğer ömrün yeterse hevdeci içinde Hîre’den yolculuğa çıkan bir kadının Allah’tan başka kimseden korkmadan Kâbe’yi tavaf edeceğini göreceksin” demesi üzerine Adî çok şaşırarak kendi kendime beldelerde fitne ateşini tutuşturmuş olan Tayy kabilesinin yol kesicileri varken bu nasıl olacak ki?” dedim. Allah’ın Rasûlü devamla “Ömrün yeterse Kısra’nın hazineleri fethedilecek” buyurdu. “Kısra b. Hürmüz’ün hazineleri mi?” dedim. Hz. Peygamber: “Evet, Kısra b. Hürmüz’ün. Yine ömrün kifayet ederse, eli altın veya gümüşle dolu olan ve bunu kabul edecek birini aradığı halde, hiç kimseyi bulamayan kişiler göreceksin. İçinizden biri Allah’a kavuşacağı gün, Allah ile arasında bir tercüman olmadan ona kavuşacak ve Allah ona: Sana tebliğde bulunan bir Resul göndermedim mi, diye soracak. O da: Evet, diyecek. Allah: Ben sana mal verip ihsanda bulunmadım mı, buyuracak. Kul: Evet, diyecek. Sonrasında o kişi sağına bakacak sadece cehennemi görecektir, soluna bakacak sadece cehennemi görecektir. Adî dedi ki: Resulullah’dan duyduğuma göre o şöyle diyordu: “Bir hurmanın yarısı ile bunu bulamazsanız güzel sözle olsun, cehennem ateşinden korununuz.” Adî şöyle anlattı: Ben Hîre’den hevdeç içinde yola çıkıp, Allah’tan başkasından korkmadan Kâbe’yi tavaf eden kadını gördüm. Bizzat Kısra b. Hürmüz’ün hazinelerini fetheden ordunun içinde bulundum. Yemin olsun ömrünüz uzun olursa Kâsım’ın babası Nebî’nin söylediği eli altın dolu adamları da göreceksiniz.¹²³³ Tayâlisî ve Humeydî de Buhârî’de yer alan rivayetin bu son kısmını tahriç etmişlerdir.¹²³⁴

Senedî, rivayette geçen Rakûsîlerin Hıristiyan bir grup olduğunu ifade etmiştir.¹²³⁵ Hz. Peygamber’in bir kadının tek başına Kâbe’yi tavaf edebileceği günlerin geleceğini söylemesi Adî b. Hâtim’i özellikle şaşırtmıştır. Çünkü Adî’in kavmi olan Tayy kabilesi Hicaz ve Irak arasında bulunuyordu ve yol kesip haksız kazanç elde ediyorlardı. Buhârî’deki rivayette geçen zekât vermek isteyeninin malı verecek kimseyi bulamaması, paraya ihtiyacı olan fakir kimsenin kalmaması anlamındadır. Bu dönemin Ömer b. Abdülazîz zamanı olması muhtemeldir. Zîra

¹²³³ Buhârî, “Menâkıb”, 25, Hadis no: 3595.

¹²³⁴ Tayâlisî, **Müsned**, C. II, s. 369; Humeydî, **Müsned**, C. II, s. 160.

¹²³⁵ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXX, s. 199.

Ömer b. Abdülaziz'in otuz aylık halifeliği döneminde büyük miktarda zekât toplanmış fakat verilebilecek kimse bulunamamıştır.¹²³⁶

Hz. Peygamber'e gelerek Müslüman olmasını ve aralarında geçen konuşmayı aktaran Adî b. Hâtim özellikle onun kendisi ile ilgili bilgisi ve vukû bulacağını haber verdiği olaylar karşısında yaşadığı şaşkınlık ve hayranlığı aktarmıştır.

B.Adî b. Hâtim (ö. 67/686) 2. Rivayeti

حدثنا الحسين بن يزيد الكوفي حدثنا عبد السلام بن حرب عن غطيف بن أعين عن مصعب بن سعد عن عدي بن حاتم قال أتيت النبي صلى الله عليه و سلم وفي عنقي صليب من ذهب فقال يا عدي اطرح عنك هذا الوثن وسمعتة يقرأ في سورة براءة {اتخذوا أحبارهم ورهبانهم أربابا من دون الله} قال أما إنهم لم يكونوا يعبدونهم ولكنهم كانوا إذا أحلوا لهم شيئا استحلوه وإذا حرموا عليهم شيئا حرموه قال أبو عيسى هذا حديث غريب لا نعرفه إلا من حديث عبد السلام بن حرب وغطيف بن أعين ليس بمعروف في الحديث حسن

Huseyn b. Yezîd > Abdüsselam b. Harb > Ğutayf b. A'yen > Mus'ab b. Sa'd > Adî b. Hâtim tarikiyle gelen rivayette o şöyle söylemiştir: “Boyunumda altından bir haç olduğu halde Hz. Peygamber'in yanına geldim. O bana: Ey Adî! O putu çıkarıp at, dedi ve ardından Tevbe Sûresi'nden okuduğunu duydum: “Onlar hahamlarını ve rahiplerini rabler edindiler.”¹²³⁷ Buyurdu ki: Dikkat edin, onlar (hahamlarına ve papazlarına) tapınmıyorlardı ama onlar bir şeyi helal saydılar mı helal, haram saydılar mı da haram sayıyorlardı.”¹²³⁸

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayet, Tirmizî'den başka kaynakta yer almamaktadır. Tirmizî de hadisin Abdüsselam b. Harb¹²³⁹ dışında kimseden rivayet edilmediğini ve bu yüzden Garib olduğunu, Ğutayf b. A'yen'in ise hadisin bilinmediğini beyan ederek hadisin

¹²³⁶ İbn Hacer, **Fethü'l-bârî**, C. VI, s. 613.

¹²³⁷ أَخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحِ ابْنِ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ

(Yahudiler) Allah'ı bırakıp, hahamlarını; (Hıristiyanlar ise) rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih'i rab edindiler. Oysa bunlar da ancak, bir olan Allah'a ibadet etmekle emrolunmuşlardır. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O, onların ortak koştukları her şeyden uzaktır. (Tevbe 9/31).

¹²³⁸ **Tirmizî**, “Tefsîru'l-Kur'an”, 10, Hadis no: 3095.

¹²³⁹ Mizzî, **Tehzîbü'l-Kemâl**, C. XVIII, s. 66.

Hasen olduğunu söylemiştir. Nitekim İbn Hacer de Ğutayf'ın tercemesinde onun zayıf sayıldığını bildirmiştir.¹²⁴⁰

Rivayette Hz. Peygamber, Adî b. Hâtim'in haç takmış olması ile bağlantılı olarak Tevbe Sûresi'nin 31. ayetini okumuş ve sonrasında da ayeti tefsir etmiştir. Hıristiyan ve Yahudilerin din adamlarına tapınmasının, zahirinden anlaşılmanada olmadığını, Allah'ın helal ve haramlarının hilafına; kendi din adamlarının haram saydiklarını haram ve helal saymaları manasında olduğunu ifade etmiştir.¹²⁴¹

Hz. Peygamber İslâm'a girmek üzere gelen Adî b. Hâtim'in başka dine ait bir sembolü üzerinde taşımaya müdahale etmiş ve bununla ilgili ona açıklama yapmıştır.

C. Adî b. Hâtim (ö. 67/686) 3. Rivayeti

حدثنا عبد الله بن نمير، حدثنا مجالد، عن عامر، عن عدي بن حاتم، قال أتيت رسول الله صلى الله عليه وسلم، فعلمني الإسلام، ونعت لي الصلاة، وكيف أصلي كل صلاة لوقتها ثم قال لي: "كيف أنت يا ابن حاتم إذا ركبت من قصور اليمن، لا تخاف إلا الله حتى تنزل قصور الحيرة؟" قال: قلت: يا رسول الله، فأين مقانب طيبئ ورجالها؟ قال: "يكفيك الله طيبئا، ومن سواها" قال: قلت: يا رسول الله، إنا قوم نتصيد بهذه الكلاب والبيزة، فما يحل لنا منها؟ قال: "يحل لكم ما علمتم من الجوارح مكلبين تعلمونهن مما علمكم الله، فكلوا مما أمسكن عليكم، واذكروا اسم الله عليه، فما علمت من كلب أو باز، ثم أرسلت، وذكرت اسم الله عليه، فكل مما أمسك عليك"، قلت: وإن قتل؟ قال: "وإن قتل، ولم يأكل منه شيئا، فإنما أمسكه عليك" قلت: أفرايت إن خالط كلابنا كلاب أخرى حين نرسلها؟ قال: "لا تأكل حتى تعلم أن كلبك هو الذي أمسك عليك" قلت: يا رسول الله إنا قوم نرمي، فما يحل لنا؟ قال: يحل لكم ما ذكرتم اسم الله عليه وخزقتم، فكلوا منه. قال: قلت: يا رسول الله إنا قوم نرمي بالمعراض، فما يحل لنا؟ قال: "لا تأكل ما أصبت بالمعراض، إلا ما ذكيت

Abdullah b. Nümeyr > Mücâlid > Âmir > Adî b. Hâtim tarîkiyle gelen rivayette Adî şöyle anlatmıştır: Rasûlullah'a (s.a.v.) geldim. Bana İslâm'ı öğretti. Namazın özelliklerini, her namazın nasıl vaktinde kılınacağını anlattı. Sonra bana dedi ki: "Ey Hâtim'in oğlu, Yemen'in saraylarından bineğine binip, Allah'tan başka hiçbir şeyden korkmadan Hîre'nin saraylarına gelmeye ne dersin?" Dedim ki: Ey

¹²⁴⁰ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, C. VIII, s. 251.

¹²⁴¹ Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, C. VIII, s. 389- 390.

Allah'ın Rasûlü, peki Tayy kabilesinin süvarileri ve adamları neredeler? “Allah onların işini bitirici olarak yeter, başkasına ne gerek var” buyurdu. Dedim ki: Ey Allah'ın Rasûlü biz bu köpek ve doğanlarla avlanan bir kavmiz. Bunların getirdiklerinden hangileri bize helal olur? “Yırtıcı hayvanlar ve köpeklerinizi Allah'ın sizi öğrettiği şekilde eğiterseniz, onların tutup getirdiklerinden yiyebilirsiniz. Allah'ın ismini de anın. Bir köpek veya doğanı eğitir, sonra Allah'ın adını anarak yollarsan, senin için tuttuğunu ye” buyurdu. Şayet öldürürse, diye sordum. “Öldürürse ve ondan bir şey yemezse, onu senin için yakalamıştır” dedi. Ya gönderdiğimizde köpeklerimiz başka köpeklerle karışırsa, dedim. “Köpeğinin senin için tuttuğunu bildiğinden başkasını yeme” buyurdu. Ey Allah'ın Rasûlü biz mi'radla avlanan bir milletiz, bu konuda bize ne helal olur, diye sordum. “Mi'radla vurduklarınızdan boğazladıklarınız dışındakileri yemeyin” buyurdu.

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayetin farklı bölümleri, benzer veya farklı tariklerle Tayâlisî, Abdürrezzak, Humeydî, İbn Ebî Şeybe, İbn Hanbel, Dârimî, Buhârî, Müslim, İbn Mâce, Ebû Dâvud ve Nesâî'de yer almaktadır.

Rivayet giriş kısmındaki bazı lafızlar dışında sahih hadistir. Bu tarihi, râviler arasında yer alan Mücâlid b. Saîd'den¹²⁴² dolayı zayıf sayılmıştır. Diğer ricâli Şeyhayn'ın râvilerindendirler ve sikadırlar.

Hadisin ilk bölümünde yer alan, bir kadının tek başına Hîre'den yola çıkması ile ilgili bölümünün sahih lafızlarla rivayetini bir önceki hadisimizde incelemiştik. Rivayetin sadece bu kısmını Humeydî de tahrîç etmiştir.¹²⁴³ Bu rivayette yer alan köpek ve doğanla av kısmını Ebû Dâvud, bu senedle tahrîç etmiştir.¹²⁴⁴ Sadece köpekle avlanma kısmını Humeydî, İbn Ebî Şeybe ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Tirmizî, Süfyan'ın “onu yemeyi mekruh kıldı” sözünü de rivayetin sonuna eklemiştir.¹²⁴⁵ Doğanla avlanma kısmını ise yine İbn Ebî Şeybe ve Tirmizî rivayet

¹²⁴² İbn Adiyy, **el-Kâmil fi duafâi'r-ricâl**, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Muavved-Abdülfehtah Ebû Sünne, 1. bsk., Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1418/1997, C. VIII, s. 166- 169.

¹²⁴³ Bkz. Adî b. Hâtim, 1. Rivayet. Humeydî, **Müsned**, C. II, s. 160, Hadis no: 940.

¹²⁴⁴ **Ebû Dâvud**, “Sayd”, 2, Hadis no: 2851.

¹²⁴⁵ Humeydî, **Müsned**, C. II, s. 162; Hadis no: 942; İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. IV, s.234, Hadis no: 19595; **Tirmizî**, “Sayd”, 6, Hadis no: 1470.

etmişlerdir.¹²⁴⁶ Ayrıca rivayetteki mi‘radla avlanma kısmını da Abdürrezzak, İbn Ebî Şeybe ve Dârimî eserlerine almışlardır.¹²⁴⁷

Hadis Şeyhayn’ın şartlarına göre sahih senedle, doğanla avlanma kısmı zikredilmeden, İbn Hanbel’de rivayet edilmiştir.¹²⁴⁸ Rivayeti bu senedle, Humeydî, Dârimî, Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâi tahrîç etmişlerdir.¹²⁴⁹ Rivayetin farklı bölümleri, farklı senedlerle İbn Hanbel’de, Buhârî’de ve diğer kaynaklarda mükerreren tahrîç edilmiştir.¹²⁵⁰ Bu tariklerden birinde Adî b. Hâtim kendilerinin av ehli olduklarını söylediğinde Hz. Peygamber: “ Biriniz av için ok attığında Allah’ın adını ansın ve eğer av ölürse onu yesin. Eğer av suya düşerse, ölmüşse onu yemesin. Zira onu su mu öldürdü, bilemez. Okunu bir iki gün sonra avın üzerinde bulur ve oktan başka bir iz de olmazsa, dilerse onu yiyebilir” dedikten sonra incelediğimiz rivayetteki, avlanmak için gönderilen köpeklerle ilgili kısım yer almaktadır.¹²⁵¹

Rivayetin farklı tarikleri bir araya toplandığında; eğitilmiş ve eğitimsiz köpeklerle, doğan ve şahin gibi kuşlarla, okla veya zıpkınla avlanma; av hayvanlarını besmele ile gönderme; gönderilen köpeklerin avlanan hayvandan yiyip yememesi veya başka hayvanlarla karışmaları; suya düşen veya birkaç gün sonra bulunan avın durumu gibi farklı sorulara Hz. Peygamber’in verdiği cevaplar görülmektedir.¹²⁵²

Buhârî’de geçen rivayetteki (وقيد) kelimesi, taş veya sopa, ya da bir şeyin kenarı ile vurularak öldürüldüğü için murdar olan hayvan manasındadır.¹²⁵³

¹²⁴⁶ İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. IV, s.239, Hadis no: 19649; **Tirmizî**, “Sayd”, 3, Hadis no: 1467. Tirmizî, “Bu hadisi Mücâlid’in, Şa‘bî’den rivayeti dışında bilmiyoruz” yorumunu yapmıştır.

¹²⁴⁷ Abdürrezzak, **Musannef**, C. IV, s.477, Hadis no: 8530, 31; İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. IV, s. 245; Hadis no: 19713; **Dârimî**, “Sayd” 4, Hadis no: 2052.

¹²⁴⁸ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXX, s.178, Hadis no: 18245. Rivayetin bu isnadı; Yahyâ b. Saîd ve Vekî b. Cerrâh > Zekeriyâ b. Ebî Zâide > Âmir eş-Şa‘bî > Adıyy b. Hâtim yoluyla gelmiştir.

¹²⁴⁹ **Humeydî**, C. II, s. 160, Hadis no: 938, 939, 942; **Dârimî**, “Sayd”, 1, Hadis no: 2045-46; **Buhârî**, “Zebâih ve Sayd”, 1, Hadis no: 5475; **Müslim**, “Sayd ve Zebâih”, 1, Hadis no: 1929; **Tirmizî**, “Sayd”,7, Hadis no: 1471; İbn Mâce, “ Sayd” 7, Hadis no: 3214; **Nesâî**, “Sayd ve Zebâih”, 3, 23, Hadis no: 4265, 4305- 4308.

¹²⁵⁰ Bkz. **İbn Hanbel**, 18249, 18255, 18256, 18258, 18259, 18266, 18270 nolu hadisler. **Buhârî**, “Vudû”, 33, “Zebâih ve’s-sayd”, 1, 2, 3, 8, 9.

¹²⁵¹ Abdürrezzak, **Musannef**, C. IV, s. 462; **İbn Hanbel**, C. XXXII, s. 130- 131; **Buhârî**, “Zebâih ve Sayd”, 7, Hadis no: 5484; **Müslim**, “Sayd ve Zebâih”, 1, Hadis no: 1929; **Tirmizî**, “Sayd”, 5, Hadis no: 1469; **Nesâî**, “ Sayd ve Zebâih”, 18, Hadis no: 4298.

¹²⁵² Adıyy b. Hâtim’in rivayetinden çıkarılan fihhi hükümlerle ilgili bilgi için Bkz. Ahmet Hamdi Furat, “İslâm Hukukunda Avcılık (Fıkıh kitaplarındaki Kitabu’s-Sayd Bahsinden Modern Avcılığa Bakış)”, **EKEV Akademi Dergisi**, Yıl: 17, Sayı: 55, Bahar 2013, s. 225- 242.

¹²⁵³ İbn Hacer, **Fethu’l-bârî**, C. IX, s. 600. Rivayetten çıkarılan pek çok fikhî hüküm ve yorum olmuştur. Daha fazla bilgi için bkz. a.g.e.,C. IX, s. 600- 603.

Rivayetin bazı vecihlerinde geçen (براة) avlanmakta kullanılan kuşlara verilen genel bir ad şeklinde tarif edilmiştir.¹²⁵⁴

Adî b. Hâtim'in İslâm'a girdikten sonra Hz. Peygamber'e sorduğu sorular, hayatında önemli bir yeri olan avlanma ile ilgili olmuştur. Müslüman olduktan sonra avla ilgili dikkat etmeleri gerekenleri öğrenmek için ince ince sorular soran Adî b. Hâtim, yeni dininin günlük yaşantısını ve yiyip içtiklerini ne yönde etkileyeceğini öğrenmeye çalışırken, haram yemekten de sakınma çabası içine girmiştir.

D. Adî b. Hâtim (ö. 67/686) 4. Rivayeti

حدثنا محمد بن بشار، حدثنا عبد الرحمن بن مهدي، حدثنا سفيان، عن سماك بن حرب، عن مري بن قطري عن عدي بن حاتم قال: قلت: يا رسول الله، إنا نصيد الصيد فلا نجد سكيناً إلا الظرارة وشقة العصا، قال: "أمرر الدم بما شئت، واذكر اسم الله"

Muhammed b. Beşşar > Abdurrahman b. Mehdî > Süfyân es-Sevrî > Simâk b. Harb > Mürrî b. Katarî > Adî b. Hâtim tarikiyle gelen rivayette Adî b. Hâtim şöyle anlatmıştır: Dedim ki, yâ Rasûlallah biz ava çıkarız. Bıçak bulamıyoruz. Keskin taş veya sopa buluyoruz. Allah'ın Rasûlü: "Allah'ın ismini anarak, istediğin şeyle kanını akıt" buyurdu.¹²⁵⁵

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayet Tayâlisî, Abdürrezzak, İbn Ebî Şeybe, İbn Hanbel, İbn Mâce, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî'de yer almaktadır.¹²⁵⁶

Rivayet sahih, bu isnâdı ise hasen sayılmıştır. Simâk b. Harb'le ilgili zayıf olduğunu söyleyenler bulunmakla birlikte, genelde "sadûk" ve "lâ be'se bih" şeklinde değerlendirilmiştir.¹²⁵⁷ Mürrî b. Katarî ile ilgili olarak ise; İbn Hibbân kendisine *Sikât*'da yer vermiş olmakla birlikte, kendisinden yalnızca Simâk b.

¹²⁵⁴ el-Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, C. V, s. 34

¹²⁵⁵ İbn Mâce, "Zebâih", 5, Hadis no: 3177.

¹²⁵⁶ Tayâlisî, *Müsned*, C. II, s. 367; Abdürrezzak, *Musannef*, C. IV, s. 496; İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, C.IV, s. 253; İbn Hanbel, C. XXX, s. 185, 201, 202, 205; İbn Mâce, "Zebâih", 5, "Sayd", 7; Ebû Dâvud, "Edâhî", 16; Tirmizî, "Sayd", 1; Nesâî, "Dahâya", 18, "Sayd ve Zebâih", 20.

¹²⁵⁷ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, C. XXII, s.119; İbn Adıyy, *el-Kâmil*, C. IV, s. 543.

Harb'in rivayette bulunduğunu, başka bir rivayetinin bilinmediğini söylemişlerdir.¹²⁵⁸

İbn Mâce, Süfyân es-Sevrî; Tayâlisî ve Nesâî, Şu'be b. Haccac; Ebû Dâvud ve İbn Ebî Şeybe Hammâd b. Seleme isnâdını eserlerine almışlardır. İbn Hanbel, üç farklı tarikle mükerreren tahriç ettiği rivayetlerden ikisinde Şu'be b. Haccac tarikiyle, birinde ise İsrâîl'in Abdürrezzak b. Hemmâm'dan aldığı ve *Musannef*'inde de rivayet ettiği senedle hadisi tahriç etmiştir. Bütün tariklerde Simâk b. Harb'in Mürrî el-Katarî'den rivayeti olarak gelen hadis bu tabakalarda "ferd" olarak kalmıştır.

Rivayetin metninde Adî b. Hâtim'in avladığı hayvan ölmeden ele geçirildiğinde onu boğazlamak için bıçak bulamazsa, taş veya sopa ile boğazlamasının mümkün olup olmayacağını sormaktadır. (أمر) yerine bazı tariklerde (أهرق الدم) ve (أهروا الدم) olarak rivayet edilmiştir. (الظارة) yerine (بالمزوة) kelimesi de rivayet edilmiştir ki; beyaz taşlara verilen isimdir.¹²⁵⁹ (الظارة) İse ucu sivri sert taşlara denmektedir.¹²⁶⁰

Rivayetten anlaşılan; Hz. Peygamber; kesici veya delici olmayan bir aletle de olsa, Allah'ın ismi anılarak ve usulüne uygun bir şekilde hayvanın kanının akıtılabileceğini ifade etmiştir.

10. BENÎ ÂMİR B. SA' SAA HEYETİ

A. Abdullah b. Şihhîr (ö. ?) Rivayeti

حدثنا مسدد، حدثنا بشر - يعني ابن المفضل - حدثنا أبو مسلمة سعيد بن يزيد، عن أبي نصره، عن مطرف قال: قال أبي: انطلقت في وفد بني عامر إلى رسول الله - صلى الله عليه وسلم -، فقلنا: أنت سيدنا، فقال: "السيد الله" قلنا: وأفضلنا فضلا، وأعظمتنا طولا، فقال: "قولوا بقولكم، أو بعض قولكم، ولا يستجربنكم الشيطان".

Müsedded > Bişr b. Mufaddal > Ebû Mesleme Saîd b. Yezîd > Ebû Nadra > Mutarref b. Abdullah > Abdullah b. eş-Şihhîr senediyle gelen rivayette Abdullah b. Şihhîr şöyle anlatmıştır: Benî Âmir heyeti içinde Hz. Peygamber'e gittim. Biz: Sen

¹²⁵⁸ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, C. X, s. 99.

¹²⁵⁹ Azimâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, C. VIII, s. 16.

¹²⁶⁰ Aynî, *Umdetü'l-kârî*, C. XXI, s. 115.

bizim seyyidimizsin, dedik. Hz. Peygamber: “Seyyid Allah’tır” buyurdu. “En faziletlimiz ve ihsanı en bol olanımızsın” dedik. Hz. Peygamber ise: “Her ne söyleyecekseniz söyleyin, şeytanın vekili olmayın” buyurdu.¹²⁶¹

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayeti İbn Hanbel ve Ebû Dâvud eserlerine almışlardır.¹²⁶² İsnâdı sahih sayılan rivayette Müsedded, Müsedded b. Meserhed; Ebû Nadra, Münzir b. Mâlik; Mutarrif ise Abdullah b. Şihhîr’in oğludur.¹²⁶³

Rivayete üç defa yer veren İbn Hanbel bunların ikisinde Muhammed b. Ca’fer’in, Şu’be’den onun da Kâtâde’den rivayet ettiği tarihi; birinde ise Mehdî b. Meymûn’un Gaylan b. Cerîr’den rivayetini almıştır. İbn Hanbel’in aldığı senedler de sahih sayılmıştır.

İbn Hanbel’in tahric ettiği Kâtâde’den gelen rivayetin metninde, Abdullah b. Şihhîr Hz. Peygamber’e bir adamın gelerek “Sen bizim efendimizsin” dediğini söylemektedir. Mehdî b. Meymûn tarikinin metninde ise incelemeye aldığımız rivayette olduğu gibi Abdullah b. Şihhîr’in de içinde bulunduğu heyet Hz. Peygamber’e bu ifadeyi kullanmışlardır. Bu metinde de ziyade olarak; Abdullah b. Şihhîr heyetin içinde geldiğinde Hz. Peygamber’e selam verdiklerini ve “Sen bizim velimizsin” (أنت ولينا) ve “Sen yağlı çorba tasısın” (أنت الحفنة الغراء) dediklerini rivayet etmiştir. Bu ifade, Arapların sofrası ortadan kalkmayan, sürekli insanlara yemek yediren efendileri için kullandıkları bir kavramdır.¹²⁶⁴

Hz. Peygamber’in “Seyyid Allah’tır” sözü; gerçek manada tüm yarattıklarının maliki ve onların işlerini üstlenenin Allah olduğunu ifade etmektedir. Bu ifade Hz. Peygamber’in de mecâzî olarak insanların efendisi sayılabileceği düşüncesiyle tezat oluşturmaz.¹²⁶⁵ Zira Hz. Peygamber bir başka hadis-i şerifinde “Övünmek için söylemiyorum, ben Âdemoğullarının efendisiyim...” buyurmuştur.¹²⁶⁶ Bununla birlikte rivayetin devamındaki diğer övgü cümlelerine karşılık, Hz. Peygamber’in

¹²⁶¹ **Ebû Dâvud**, “Edeb”, 10, Hadis no: 4806.

¹²⁶² İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXVI, s. 234, 237, 241; **Ebû Dâvud**, “Edeb”, 10.

¹²⁶³ **Ebû Dâvud**, C. VII, s. 184.

¹²⁶⁴ **İbn Hanbel**, C. XXVI, s. 238.

¹²⁶⁵ Azimâbâdî, **Avnü’l- Ma’bûd**, C. XIII, s. 111.

¹²⁶⁶ **Tirmizî**, “Menâkıb”, 1; “Tefsir”, 18; **İbn Hanbel**, C. XVII, s. 10.

yine uyarıda bulunması ve “şeytanın vekili olmayın” buyurmasından anlaşılabilir ki; onların övgüde ileri gitmelerine, şeytanı hoşnut edecek gösterişli laflar etmelerine engel olmayı amaçlamaktadır.¹²⁶⁷

B. Eş’as b. Kays(ö. 40/661) 1. Rivayeti

حدثنا عبد الرحمن بن مهدي، حدثنا حماد بن سلمة، عن عقيل بن طلحة، عن مسلم بن هيصم، عن الأشعث بن قيس، قال: أتيت رسول الله صلى الله عليه وسلم في وفد لا يرون أني أفضلهم، فقلت: يا رسول الله إنا نزعم أنكم منا قال: "نحن بنو النضر بن كنانة، لا نقفو أمنا، ولا ننتفي من أبنينا" قال: فكان الأشعث، قول: "لا أوتى برجل نفى قريشا من النضر بن كنانة إلا جلدته الحد"

Abdurrahman b. Mehdî > Hammâd b. Seleme > Akîl b. Talha > Müslim b. Heysam > Eş’as b. Kays senediyle gelen rivayette Eş’as şöyle anlatmıştır: Heyet içerisinde Hz. Peygamber’e geldim. Ben aralarındaki en kıymetli kişi sayılıyordum. Dedim ki: Yâ Rasûlallah, biz senin bizden olduğumu iddia ediyoruz. Hz. Peygamber “ Biz Nadr b. Kinâne oğullarıdır. Soyumuzu annemize değil, babamıza nisbet ederiz.” Râvî dedi ki: Eş’as b. Kays, Kureyş’in Nadr b. Kinâne oğullarından olmadığını iddia eden kişiyi had cezası ile cezalandırdım, diyordu.¹²⁶⁸

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayet Tayâlisî, İbn Hanbel ve İbn Mâce tarafından tahriç edilmiştir.¹²⁶⁹

Müslim b. Heysam hakkında Hasenü’l-hadîs yorumu yapılmış ve senede de Hasen denilmiştir. İbn Hacer de onu Makbûl saymıştır.¹²⁷⁰ Seneddeki diğer râviler sika kabul edilmişlerdir.¹²⁷¹

Rivayetin tüm tariklerinde hadisi Eş’as’dan alarak rivayet edenler; Müslim b. Heysam < Akîl b. Talha < Hammad b. Seleme olmuştur. Yani hadis bu tabakalarda ferd kalmıştır.

Rivayete iki kez mükerreren aynı senedle yer veren İbn Hanbel rivayetlerden birini Abdurrahman b. Mehdî’den, diğerini ise Behz b. Esedü’l Amâ ve Affan b.

¹²⁶⁷ Ebû Dâvud, **Sünen**, C. VII, s. 185.

¹²⁶⁸ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXVI, s.160, Hadis no: 21839.

¹²⁶⁹ Tayâlisî, **Müsned**, C. II, s. 377; İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXVI, s.160, 165; İbn Mâce, “Hudûd”, 37, Hadis no: 2612.

¹²⁷⁰ İbn Hacer, **Takrîbü’t-Tehzîb**, s. 536.

¹²⁷¹ İbn Mâce, **Sünen**, C. III s. 634.

Müslim adlı hocalarından almıştır. Tayâlisi dışındaki rivayetlerin metinlerinde (وَلَا يَرَوْنِي إِلَّا أَفْضَلَهُمْ) “Beni en kıymetlileri saymıyorlardı” ifadesi yer almaktadır ki; ibn Hanbel’in Affan ve Behz yoluyla rivayet ettiği tarikte bunu Affân söylemiştir. Bu cümle ya Affân’ın metne sonradan eklediği bir cümledir ya da Muhammed Fuad Abdülbâki (ö. 1968) matbuâtında yer alan (وَلَا يَرَوْنِي إِلَّا أَفْضَلَهُمْ) “ Beni en kıymetlileri sayıyorlardı”¹²⁷² şeklindeki ifade doğrudur. Zira heyetin başkanı olarak gelen ve kendine olan güveni ve övünme duygusuyla ön plana çıkan Eş’as b. Kays’ın en değer verdikleri kişi olması duruma daha uygun görünmektedir. Tayâlisî’nin aynı senedle Hammâd b. Seleme’den tahriç ettiği rivayetin metninde bu ifadenin yer almaması ise sonradan metne eklenmiş olmasını muhtemel hale getirmektedir. Bunun dışında metinler hemen hemen aynıdır.

Eş’as b. Kays’ın Hz. Peygamber’e, aynı soydanız, demesinin sebebi, Allah’ın Rasûlünün büyük ninelerinden Ümmü Kilab b. Mürre’nin Kinde’den Akîlü’l-Mürar oğullarından olmasıydı. Eş’as b. Kays da Yemen’de bir saltanat kurmuş olan Akîlü’l-Mürar oğullarına ninelerinden biri yoluyla soyu dayandığı için bir taraftan bununla övünmüş, diğer taraftan da Hz. Peygamber ile soylarının aynı olduğunu ima etmiştir. Fakat Hz. Peygamber soyun erkek tarafından devam ettiğini belirterek bir taraftan insanları uyarırken, bir taraftan da Eş’as b. Kays’a soyunu inkâr etmemesi mesajını vermiştir.¹²⁷³

C. Eş’as b. Kays(ö. 40/661) 2. Rivayeti

حدثنا سريج بن النعمان، حدثنا هشيم، أخبرنا مجالد، عن الشعبي، حدثنا الأشعث بن قيس، قال: قدمت على رسول الله صلى الله عليه وسلم في وفد كندة، فقال لي " هل لك من ولد؟" قلت: غلام ولد لي في مخرجي إليك من ابنة جمد ولوددت أن مكانه شبع القوم قال " لا تقولن ذلك، فإن فيهم قرّة عين وأجرا إذا قبضوا، ثم لئن قلت ذلك، إنهم لمحبنة محزنة، إنهم لمحبنة محزنة"

Süreyc. B. Nu’mân > Hüşeym > Mücâlid > Şa’bî > Eş’as b. Kays senediyle gelen rivayette Eş’as b. Kays şöyle anlatır: Kinde heyetiyle Hz. Peygamber’e

¹²⁷² İbn Mâce, **Sünenü İbn Mâce**, thk. Muhammed Fuad Abdülbâki, I-II, Dâru İhyâu’l-Kütübî’l-Arabîyye, Kahire. t.y, C. II, s. 671.

¹²⁷³ Daha fazla bilgi almak için bkz. Yasemin Barlak, “Dört Halife Dönemi Siyasî Hadiselerinde Eş’as b. Kays’ın Rolü”, **Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 7, s. 108- 109.

geldim. Bana: “Senin çocuğun var mı?” diye sordu. Sana gelirken Bt.ü Cemed adlı eşimden bir oğlum oldu. Onun yerine kavmimin doymasını isterdim, dedim. “Böyle söyleme, onlarda göz aydınlığı ve ecir vardır. Sonra şayet böyle söylersen onlar korku ve üzüntü sebebi olur.”¹²⁷⁴

Hadisin Değerlendirilmesi:

Hadis sadece İbn Hanbel’de yer almaktadır. Rivayette ismi geçen Hüşeym, Hüşeym b. Beşîr; Mücâlid, Mücâlid b. Saîd el- Hemdânî’dir. Mücâlid dışında tüm râviler sikadır. Mücâlid¹²⁷⁵ “zayıf” sayıldığı için sened de zayıf sayılmakla birlikte, hadis sahih kabul edilmiştir.¹²⁷⁶ Rivayete Müstedrek adlı eserinde Hasan b. Muhammed b. İshak > Ebû Âsım > Süfyân es-Sevrî > A’meş > Hayseme > Eş’as b. Kays tarikiyle yer veren Hâkim, senedin Şeyhayn’ın şartlarına göre sahih olduğunu fakat onların hadisi tahriç etmediğini ifade etmiştir.¹²⁷⁷ İbn Hanbel’in *Müsned*’ini tahkik eden Şuayb el-Arnaûd, Hâkim’in yanlış olduğunu rivayeti Hasan b. Ya’kub’dan rivayet eden Muhammed b. İshak es-Sağânî’nin Buhârî’nin değil yalnız Müslim’in ricâlinden olduğunu dolayısıyla Müslim’in şartlarına göre sahih sayılabileceğini belirtmiştir. Ancak burada bir yanlışlık var gibi görünmektedir. Zira Hâkim’in senedinde Hasan ile Muhammed b. İshak ayrı kişiler değil; Muhammed’in oğlu Hasan¹²⁷⁸ olarak tek kişidir.

Rivayetten anlaşılan Hz. Peygamber, Eş’as b. Kays’ın çocuğunun doğmasına üzülmemesinin doğru olmadığını ifade ediyor. Çocuk yerine malının artmasını tercih ettiğini ifade eden Eşas’a Hz. Peygamber, kişinin böyle düşünmesinin çocukları korku ve üzüntü sebebi haline getireceğini belirtiyor. Begâvî bu korku ve üzüntünün sebebini; çocuğu olan kişinin geride ona mal bırakma korkusuyla cimrilik etmesi ve çocuklarının başında durmak için cihaddan geriye kalması şeklinde yorumlamıştır.¹²⁷⁹

¹²⁷⁴ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXVI, s. 161, Hadis no: 21840.

¹²⁷⁵ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve’t-ta’dîl**, C. VIII, s. 361.

¹²⁷⁶ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXVI, s. 161.

¹²⁷⁷ Hâkim en-Nisâbüri, **el-Müstedrek ale’s-Sahîhayn**, thk. Mustafâ Abdülkadir Atâ, I-IV, 1. bsk., Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, 1411/1990, C. IV, s. 266.

¹²⁷⁸ Zehebî, **Siyeru A’lâmi’n-nübelâ**, C. XV, s. 535.

¹²⁷⁹ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXVI, s. 162.

11. BENÎ HANÎFE HEYETİ

A. Talk b. Ali (ö. ?) Rivayeti

أخبرنا هناد بن السري عن ملازم قال حدثني عبد الله بن بدر عن قيس بن طلق عن أبيه طلق بن علي قال خرجنا وفدا إلى النبي صلى الله عليه و سلم فبايعناه وصلينا معه وأخبرناه أن بأرضنا بيعة لنا فاستوهبنا من فضل طهوره فدعا بماء فتوضأ وتمضمض ثم صبه في إداوة وأمرنا فقال اخرجوا فإذا أتيتم أرضكم فأكسروا بيعتكم وانضحوا مكانها بهذا الماء واتخذوها مسجدا قلنا ان البلد بعيد والحر شديد والماء ينشف فقال مدوه من الماء فإنه لا يزيد إلا طيبا فخرجنا حتى قدمنا بلدنا فكسرونا بيعتنا ثم نضحنا مكانها واتخذناها مسجدا فناديناه فيه بالأذان قال والراهب رجل من طيء فلما سمع الأذان قال دعوة حق ثم استقبل تلة من تلاعنا فلم نره بعد

Hennâd b. Seriyîy > Mûlazım > Abdullah b. Bedr > Kays b. Talk > Talk b. Ali senediyle gelen rivayette Talk b. Ali şöyle anlatmıştır: Heyet halinde Hz. Peygamber'e geldik, ona biat ettik ve onunla birlikte namaz kıldık. Ona memleketimizde bir kilise bulunduğunu söyledik ve abdest suyunun artanını bize vermesini istedik. Suya okuyarak abdest aldı. Ağzında çalkaladığı suyu bir kaba boşalttı. Sonra bize şöyle emretti: “ Yola çıkın ve memleketinize varınca kiliseyi yıkın, bu suyla yeri sulayın orada mescid inşa edin.” Dedik ki: Yol uzun ve hava sıcak, bu su kurur. Buyurdu ki: “Üzerine su dökün, bu ancak onun özelliğini artırır.” Yola çıktık, yurdumuza geldik. Kiliseyi yıkıp yerine su serptik. Orayı mescid olarak kullanmaya başladık ve ezan okuduk. Buranın rahibi Tayy kabilesinden bir adamdı. Ezanı işitince, “Bu hak davet” diyerek yamaçlara doğru yöneldi ve onu bir daha görmedik.¹²⁸⁰

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayet İbn Ebî Şeybe, İbn Hanbel ve Nesâî'de tahriç edilmiştir.¹²⁸¹

Senedde adı geçen Mûlazım, Mûlazım b. Amr'dır.¹²⁸² Dedesi Abdullah b. Bedr'den¹²⁸³ rivayette bulunmaktadır.

¹²⁸⁰ Nesai, Mesâcid, 11, Hadis no: 701.

¹²⁸¹ İbn Ebî Şeybe, Musannef, C. I, s. 423; İbn Hanbel, Müsned, C. XXVI, s. 220; Nesâî, “Mesâcid”, 11.

¹²⁸² Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, C. XXIX, s. 189.

İbn Hanbel’de yer alan senedde Abdullah b. Bedr ile Talk b. Ali arasında Kays b. Talk yer almamaktadır. Fakat Abdullah b. Bedr, Kays b. Talk’dan hadis işitmemiştir. İncelemeye tâbî tuttuğumuz Nesâî’nin tahriç ettiği rivayetin senedi “merfû”dur ve sahih sayılmıştır. Nitekim İbn Ebî Şeybe de aynı tarikle rivayeti almıştır. Üç kaynakta da sened, ilk üç tabakada Abdullah b. Bedr > Kays b. Talk > Talk b. Ali yoluyla gelmektedir.

İbn Ebî Şeybe ve İbn Hanbel’de tahriç edilen rivayetlerin metni Nesâî’dekine göre muhtasardır. İbn Hanbel’de yer alan metinde “Hz. Peygamber’in yanına heyetle geldik, biz oradan ayrılmadan o bir su kabından abdest alıp ağızdaki suyu bir kaba çıkardı ve: “Bunu götürüp, kavminize bir mescid inşâ edin ve onlara cihadı ve küfre galip gelmelerini emredin” buyurdu. Sizinle bizim aramızdaki mesafe uzak, yolda bu su kurur, dedim. “Kurursa, su ekleyin” buyurdu” şeklinde bazı farklılıklar mevcuttur. İbn Ebî Şeybe’de ise, incelediğimiz metinde yer alan Hz. Peygamber’den abdestten artan suyu istemeleri ve bununla ilgili aralarında geçen konuşma kısmı aynı ifadelerle mevcuttur.

Bu rivayete göre; Benî Hanife heyetinin kendi istekleri üzerine Hz. Peygamber’in abdest suyundan ağızda mazmaza yaptığı kısmı onlara vermesi ve memleketlerindeki kiliseyi yıkarak, yerini içine tükürdüğü bu suyla yıkamalarını istemesi, Hz. Peygamber’in tükürüğüne bir bereket atfettiklerinin göstergesidir. Nitekim Hz. Peygamber’in tükürüğü, saç teli veya kullandığı eşyalar gibi onun zâtına ait olan pek çok şeye teberrük amaçlı olarak önem atfedildiğine dair pek çok rivayet mevcuttur.¹²⁸⁴

B. Ali b. Şeybân (ö. ?) 1. Rivayeti

حدثنا عبد الصمد، وسريج، قالاً: حدثنا ملازم بن عمرو، حدثنا عبد الله بن بدر، أن عبد الرحمن بن علي حدثه، أن أباه علي بن شيبان حدثه، أنه خرج وافدا إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: فصلينا خلف النبي صلى الله عليه وسلم، فلمح بمؤخر عينه إلى رجل لا يقيم صلبه في الركوع والسجود فلما انصرف رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "يا معشر المسلمين، إنه لا صلاة لمن لا يقيم صلبه في الركوع والسجود قال ورأى رجلاً يصلي خلف الصف، فوقف حتى انصرف الرجل، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "استقبل صلاتك، لا

¹²⁸³ Mizzi, *Tehzîbü'l-Kemâl*, C.XIV, s. 324.

¹²⁸⁴ Daha fazla bilgi için bkz. Merve İleri, *Şifa Kaynaklı Teberrük Hadisleri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 2015.

صلاة لرجل فرد خلف الصف." قال عبد الصمد: "فردا خلف الصف" فقال له " استقبل صلاتك فلا صلاة
لِفَرْدٍ خَلْفَ الصَّفِّ

Abdüssamed > Süreyc> Mülâzim b. Amr > Abdullah b. Bedr > Abdurrahman b. Ali > Ali b. Şeybân yoluyla gelen rivayette Hz. Peygamber'e elçi olarak gelen Ali b. Şeybân şöyle anlatmaktadır: Hz. Peygamber'in arkasında namaz kıldık. Göz ucuyla rükû ve secde de belini düz tutmayan bir adama baktı ve namazı bitirince: "Ey Müslüman topluluğu, rükû ve secde de sırtını düzgün tutmayan kişinin namazı olmaz" buyurdu. Ali b. Şeybân dedi ki: Sonrasında arka safta namaz kılan bir adamı gören Hz. Peygamber adam namazı bitirine dek bekledikten sonra: " Namazını yinele. Safın arkasında tek başına namaz kılan adamın namazı olmaz. Abdüssamed: "Safın arkasında bir kişiyi (gördü). Ona dedi ki: Namazını yinele, Safın arkasında tek kişinin namazı olmaz, buyurdu" demiştir.¹²⁸⁵

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayet İbn Ebî Şeybe, İbn Hanbel ve İbn Mâce tarafından tahriç edilmiştir.¹²⁸⁶

Abdüssamed, Abdüssamed b. Abdülvâris b. Saîd el-Anberî,¹²⁸⁷ Süreyc ise, Süreyc b. Nû'man el-Cevherî'dir.¹²⁸⁸ Mülâzim b. Amr, Abdullah b. Bedr'in torunudur. İncelemeye aldığımız senedin sahih, ricâlinin de sika olduğu söylenmiştir.¹²⁸⁹

İbn Hanbel, Müsned'inde rivayete üç kez iki farklı tarikle yer vermiştir. Bunlardan biri incelediğimiz hadisin tariki ile rivayet edilmiştir fakat metni muhtasardır. Sadece safların arkasında tek başına namaz kılan adamla ilgili bölüm rivayet edilmiştir. Bu rivayetin senedindeki tek farklılık; Abdüssamed'in rivayeti burada olduğu gibi Süreyc'den değil de, akranı olan Mülâzim b. Amr'dan almış

¹²⁸⁵ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXVI, s. 224, Hadis no: 16217.

¹²⁸⁶ İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. I, s. 256; C. II, s. 11; C. VII, s.280; İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXVI, s. 224; C.XXXIX, s. 515, 517; **İbn Mâce**, "İkâmetü's-salevât ve's-sünne", 16, 54.

¹²⁸⁷ Mizzî, **Tehzîbü'l-Kemâl**, C. XVIII, s. 99.

¹²⁸⁸ Mizzî, **Tehzîbü'l-Kemâl**, C. X, s.218.

¹²⁸⁹ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXVI, s. 225.

olmasıdır.¹²⁹⁰ Diğer tarikte ise rivayet Abdullah b. Bedr'den İbn Hanbel'e Eyyûb b. Utbe < Yezîd b. Harûn yoluyla ulaşmıştır. Eyyûb b. Utbe'den dolayı sened zayıf sayılmıştır.¹²⁹¹ Bu rivayetin metninde Ali b. Şeyban'dan Hz. Peygamber'in "Allah rükûsu ve secdesi sırasında belini düzgün tutmayan kulun namazına bakmaz" dediği rivayet edilmiştir.¹²⁹²

Rivayeti üç ayrı yerde tahriç eden İbn Ebî Şeybe, her birini Mülazim b. Amr > Abdullah b. Bedr > Abdurrahman b. Ali > Ali b. Şeyban tariki ile almıştır. Üçü de muhtasar olan rivayetlerin birinde rükû ve secdede beli düz olmayan, diğer ikisinde ise safların arkasında namaz kılan adamlarla ilgili bölüm zikredilmiştir.

İbn Mâce de rivayeti İbn Ebî Şeybe'den aldığı için aynı senedle ve aynı şekilde iki farklı muhtasar metni ile tahriç etmiştir.

Rükû ve secdede belin düzgün olmasına vurgu yapılmasının sebebinin; her bir rükû hakkını vererek ve ta'dil-i erkâna riayet ederek yerine getirmenin önemine işaret etmek olduğu söylenmiştir. Yani bu, rükûyu da, secdeyi de yerine getirirken uzuvlar sükûnete erene kadar beklemek anlamına gelir.¹²⁹³

H. Peygamber'in cemaatin arkasında tek başına namazın olmayacağı yönündeki ifadesinin ne anlama geldiği konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bir kısım âlimler böyle kılınan bir namazın iadesinin gerektiğini kabul ederken, bir kısmı ise böyle bir namazın faziletli ve kâmil bir namaz sayılmayacağını ifade edildiğini kabul etmişlerdir.¹²⁹⁴

Heyetle Hz. Peygamber'e gelen Ali b. Şeybân, onunla namaz kıldıkları sırada karşılaştığı olayları rivayet etmiş, Hz. Peygamber'in namazla ilgili uyarılarına dikkat ederek bunları çevresine aktarmıştır.

¹²⁹⁰ Abdurrahman b. Abdüssamed h. 207 (İbn Hacer, **Takrîbü't-Tehzîb**, s. 356); Süreyc b. Nûman ise H. 217 yılında vefat etmiştir. (**a.e.**, s. 229)

¹²⁹¹ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXIX, s. 515.

¹²⁹² " لا ينظر الله إلى صلاة عبد لا يقيم صلته بين ركوعه وسجوده "

¹²⁹³ Mübârekfûrî, **Tuhfetü'l- ahvezî**, C. II, s. 111.

¹²⁹⁴ Ahmed b. Hanbel, Ali b.Şeyban'ın hadisinin yanında Vâbisa b. Ma'bed'in rivayetini de (**Tirmizî**, "Salât", 56; **İbn Mâce**, "İkâme", 55) delil olarak arka safta tek başına namaz kılanın namazının bâtil olacağı ve iâdesinin gerektiği görüşündedir. İmam Ebû Hanife, Şâfiî ve Mâlik ise Ali b. Şeyban rivayetinin râvîlerinin tanınmadığı, Vâbisa b. Ma'bed rivayetinin senedinde de ihtilaf bulunduğu görüşüne dayanarak rivayetin delil olarak kabul edilemeyeceğini belirtmişlerdir. Daha fazla bilgi için bkz. İbn Hacer, **Fethü'l-bârî**, C. II, s. 268; Aynî, **Umdetü'l-kârî**, C. V, s. 261- 262; C. VI, s. 56; Mübârekfûrî, **Tuhfetü'l-ahvezî**, C. II, s.22.

C. Ali b. Şeybân (ö. ?) 2. Rivayeti

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْعَنْبَرِيُّ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي الْوَزِيرِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ الْيَمَامِيُّ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ شَيْبَانَ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَلِيِّ بْنِ شَيْبَانَ قَالَ: قَدِمْنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - الْمَدِينَةَ، فَكَانَ يُؤَخِّرُ الْعَصْرَ مَا دَامَتِ الشَّمْسُ بَيضَاءَ نَقِيَّةً

Muhammed b. Abdurrahman el-Anberî > İbrahim b. Ebi'l-Vezîr > Muhammed b. Yezîd el-Yemâmî > Yezîd b. Abdurrahman b. Ali b. Şeyban > Babası > Dedesi Ali b. Şeyban tarikiyle gelen rivayette Ali b. Şeyban demiştir ki: Medine'ye Rasûlullah'a (s.a.v.) geldik. O güneşin parlaklığı devam ettiği sürece ikinci namazını geciktirirdi.¹²⁹⁵

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayet sadece Ebû Dâvud'da yer almaktadır. Muhammed b. Yezîd el-Yemâmî¹²⁹⁶ ve Yezîd b. Abdurrahman¹²⁹⁷ her ikisi de meçhul olduğundan rivayet zayıf sayılmıştır.¹²⁹⁸

Rivayet ikinci namazının kılınma vakti ile ilgili olarak yorumlanmış ve delil olarak kullanılmıştır.¹²⁹⁹

Ali b. Şeyban ilk rivayetinde olduğu gibi bu rivayetinde de, yine Hz. Peygamber'in namazla ilgili bir davranışına dikkat etmiş ve bunu aktarmıştır.

12. BENÎ MURAD HEYETİ

A. Ferve b. Müseyk (ö. ?) 1. Rivayeti

حَدَّثَنَا أَبُو كَرِيبٍ، وَعَبْدُ بْنُ حَمِيدٍ، قَالَا أَخْبَرَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحَكَمِ النَّخَعِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو سَبْرَةَ النَّخَعِيُّ، عَنْ فَرُوقِ بْنِ مَسِيكٍ الْمُرَادِيِّ، قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَا أَقَاتِلُ مِنْ أَدْبَرِ مَنْ قَوْمِي بَيْنَ أَقْبَلِ مِنْهُمْ؟ فَأَذَّنَ لِي فِي قِتَالِهِمْ وَأَمَرَنِي، فَلَمَّا خَرَجْتَ مِنْ عِنْدِهِ سَأَلَ عَنِّي: «مَا فَعَلَ الْغَطِيفِيُّ؟» فَأَخْبَرْتُهُ أَنِّي قَدْ سَرْتُ، قَالَ: فَأَرْسَلْ فِي أَثَرِي فَرَدَّنِي فَأَتَيْتَهُ وَهُوَ فِي نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَقَالَ: «ادْعِ الْقَوْمَ فَمَنْ أَسْلَمَ مِنْهُمْ فَأَقْبَلْ مِنْهُ، وَمَنْ لَمْ يَسْلَمْ فَلَا تَعْجَلْ حَتَّى أَحْدِثَ إِلَيْكَ» قَالَ: وَأَنْزَلَ فِي سَبِيحٍ مَا أَنْزَلَ فَقَالَ

¹²⁹⁵ Ebû Dâvud, "Salât", 5, Hadis no: 408.

¹²⁹⁶ İbn Hacer, Takrîbü't-Tehzîb, s. 514.

¹²⁹⁷ a.g.e., s. 603.

¹²⁹⁸ Ebû Dâvud, Sünen, C. I, s. 306.

¹²⁹⁹ Aynî, Umdetü'l-kârî, C. V, s. 33.

رجل: يا رسول الله، وما سبأ، أرض أو امرأة؟ قال: "ليس بأرض ولا امرأة، ولكنه رجل ولد عشرة من العرب فتيامن منهم ستة، وتشاءم منهم أربعة. فأما الذين تشاءموا فلخم، وجذام، وغسان، وعاملة، وأما الذين تيامنوا فالأزد، والأشعريون، وحمير، ومذحج، وأنمار، وكندة " فقال رجل: يا رسول الله، وما أنمار؟ قال "الذين منهم خثعم، وبجيلة"

Ebû Küreyb > Ebû Üsâme > Hasan b. Hakem en-Nehâî > Ebû Sebre en-Nehâî > Ferve b. Müseyk isnâdı ile gelen rivayette Ferve b. Müseyk şöyle anlatmıştır: Hz. Peygamber'e geldim ve Hz. Peygamber'e: Kavmimden inananlarla birlikte, İslâm'a sırtını dönenlerle savaşamaz mıyım, diye sordum. Hz. Peygamber bana savaş izni verdi ve beni komutan tayin etti. Yanından çıktığımda beni sormuş ve "Gutayfî ne yaptı" demiş. Ona benim gittiğimi haber vermişler. Peşimden birini gönderip beni geri çağırıldı. Geldiğimde ashabından bir grup askerin arasındaydı. Bana: "Kavmini İslâm'a davet et. Girenleri kabul et. İslâm'a girmeyenler konusunda ben sana haber gönderene dek acele etme. Daha sonra Sebe' hakkında ayetler indi. Bunun üzerine bir adam: Ya Rasûlallah, Sebe nedir, kadın mı yoksa bir yer mi, diye sordu. Hz. Peygamber ise: " Ne kadın ne de yer. O Araplar'dan on çocuğu olan bir adamdır. Bu on çocuktan altısı Yemen, dördü ise Şam dolaylarında yerleşmiştir. Şam tarafına yerleşenler; Lahm, Cüzam, Gassan ve Âmile', Yemen'e yerleşenler de Ezd, Eşariler, Hımyer, Müzhiç, Enmar ve Kindelilerdir" buyurdu. Adam: Ey Allah'ın Rasûlü, Enmâr kimdir, dedi. Hz. Peygamber: "Has'am ve Becîle onlardandır" dedi.¹³⁰⁰

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayet İbn Ebî Şeybe, İbn Hanbel, Tirmizî ve Ebû Dâvud tarafından tahrîç edilmiştir.¹³⁰¹

Ebû Küreyb, Muhammed b. Alâ el-Hemdânî;¹³⁰² Abd b. Hamîd, Abd b. Hamîd b. Nasr el-Kissî;¹³⁰³ Ebû Üsâme, Hammâd b. Üsâme'dir.¹³⁰⁴ Tirmizî rivayete "Hasen Garîb" yorumunu yapmıştır.

¹³⁰⁰ Tirmizî, "Tefsîru'l-Kur'ân", 35, Hadis no: 3222

¹³⁰¹ İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. VI, s. 475; İbn Hanbel, C. XXXIX, s. 527- 531; Tirmizî, "Tefsîru'l-Kur'ân", 35; Ebu Dâvud, "Hurûf", 1;

¹³⁰² Mizzî, **Tehzîbü'l-Kemâl**, C. XXVI, s. 243.

¹³⁰³ Mizzî, a.g.e., C. XVIII, s.524.

¹³⁰⁴ Mizzî, a.g.e., C.VII, s.218.

Ebû Dâvud ve İbn Ebî Şeybe de rivayeti Ebû Üsâme > Hasan b. Hakem > Ebû Sebre > Ferve b. Müseyk tariki ile almışlardır. Şuayb el-Arnaûd, Ebû Sebre'den dolayı isnadın hasen olduğu yorumunu yapmıştır.¹³⁰⁵ Nitekim Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*'de büyük ihtimalle ona ait olan tek rivayetin Ferve b. Müseyk'den olan bu rivayeti olduğuna vurgu yapmış ve Yahyâ b. Maîn'in, kendisine Ebû Sebre sorulduğunda onu tanımadığını söylediğini belirtmiştir.¹³⁰⁶

Rivayeti art arda dört farklı tarikle tahriç eden İbn Hanbel, bu tariklerden birini Hasan b. Hakem'den itibaren Şeyban b. Abdurrahman, ondan da Huseyn b. Muhammed b. Behram yoluyla almıştır.¹³⁰⁷ İkincisi hepsinden farklı bir tarikle, Yezîd b. Hârûn > Ebû Cenâb b. Yahyâ b. Ebî Hayye > Yahyâ b. Hani > Ferve b. Müseyk senediyle İbn Hanbel tarafından tahriç edilmiştir. Ebû Cenab el-Kelbî'den¹³⁰⁸ dolayı bu sened zayıf sayılmıştır.¹³⁰⁹ Diğer iki rivayeti İbn Hanbel'in oğlu Abdullah, birini İbn Ebî Şeybe'den onun isnadı ile diğerini de Ebû Üsâme senediyle rivayet eden Halef b. Hişam'dan tahriç etmiştir.¹³¹⁰

İbn Ebî Şeybe rivayetinde, Hz. Peygamber'in Ferve b. Müseyk'e "Kavmine gittiğinde onları dine davet et. Kim sana icabet ederse icabetini kabul et. Yüz çevireni de ikna edene kadar bırak" dediği kısmı almıştır. Ebû Dâvud'un tahriç ettiği metinde ise: "Ferve b. Müseyk: Rasûlullah'a geldim diyerek hadisi zikretti. Sonra bir adam ona Sebe'yi sordu" kısmının ardından, Hz. Peygamber'in verdiği cevapta Tirmizî'nin metninden farklı olarak; Yemen'e ve Şam'a yerleşenlerin kimler olduğu kısmı eksiktir. İbn Hanbel art arda aldığı rivayetlerden ilkinde Sebe'yi soran adamla ilgili kısmı, ikincisinde Tirmizî'dekine benzer bir metni tahriç etmiştir. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel > Halef b. Hişam > Ebû Üsâme > Hasan b. Hakem > Ebû Sebre tariki ile aldığı rivayetin senedi gibi metni de diğerlerinden farklıdır. Ferve b. Müseyk'in kabilesi ile ilgili Hz. Peygamber'in onlarla savaşabileceği iznini vermesinin ardından, Ferve ona "Bilakis onlar Ehl-i Sebe'dir. Güç ve kuvvet sahibi bir kavimdir" demektedir. Devamı Tirmizî'nin metninin benzeridir. İbn Hanbel, rivayeti

¹³⁰⁵ Ebû Dâvud, *Sünen*, C. VI, s. 114.

¹³⁰⁶ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, C. XXXIII, s. 341.

¹³⁰⁷ İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXXIX, s. 528.

¹³⁰⁸ İbn Adıyy, *el-Kâmil*, C. IX, s. 50.

¹³⁰⁹ İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXXIX, s. 529.

¹³¹⁰ İbn Hanbel, *a.g.e.*, 24009/ 89-90 nolu hadisler.

aldığı son senedi verdikten sonra metni vermeden mânen rivayet edildiğini belirtmiştir.¹³¹¹

İbn Hanbel'in Huseyn b. Muhammed'den aldığı rivayette Şam tarafına yerleşenlerin başında "Akk" sayılmıştır ki; bu yanlış bir ifadedir ve diğer vecihlerin hiç birinde yoktur. Doğrusu "Cüzam" olmasıdır. Zira "Akk" Ezd kabilesine dayanır ve onlar da Şam değil Yemen tarafına yerleşmişlerdir.¹³¹²

Rivayetten anlaşılan Hz. Peygamber'in Ferve b. Müseyk'e başlangıçta kavminden inanmayanlarla savaş için izin verse de, bundan hemen vazgeçtiğidir. Sebe sûresi ile ilgili vahyin nüzûlüne şahit olan Ferve, rivayetinde Hz. Peygamber'in Sebe ile ilgili verdiği bilgiyi de aktarmıştır.

B. Ferve b. Müseyk (ö. ?) 2. Rivayeti

حدثنا عبد الرزاق، قال: أخبرنا معمر، عن يحيى بن عبد الله بن بحير، قال: أخبرني من، سمع فروة بن مسيك المرادي، قال: قلت: يا رسول الله، إن أرضا عندنا يقال لها: أرض أبيين هي أرض ريفنا، وميرتنا، وإنها وبتة - أو قال: إن بها وباء شديدا - فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "دعها عنك، فإن القرف التلف "

Abdürrezzak > Ma'mer > Yahyâ b. Abdullah b. Bahîr > tarikiyle gelen rivayette Yahyâ b. Abdullah, Ferve b. Müseyk el-Murâdî'den dinleyen birinden duyduğuna göre Ferve şöyle demiştir: "Dedim ki, yâ Rasûlallah bizim Ebyen adlı bölgede ekim alanı olan arazilerimiz vardır. Fakat orası vebalıdır, ya da şiddetli bir veba salgını vardır. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Oradan uzak dur. Çünkü bu hastalığa yakın olmak, ölüme yakın olmaktır."¹³¹³

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayet İbn Hanbel ve Ebû Dâvud tarafından tahriç edilmiştir.¹³¹⁴

Ferve b. Müseyk'den hadisi işiten kişi "mübhem", Yahyâ b. Abdullah b. Behîr de¹³¹⁵ "mechul" olduğundan isnad zayıf sayılmıştır. Seneddeki diğer rical

¹³¹¹ أتيت رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقلت، يا رسول الله، ألا أقاتل من أدبر من قومي بمن أقبل منهم؟ قال: " بلى " ثم بدا لي،

فقلت: يا رسول الله، لا بل أهل سبأ، فهم أعز وأشد قوة. قال: فأمرني رسول الله صلى الله عليه وسلم، وأذن لي

¹³¹² İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXXIX, s. 528.

¹³¹³ İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXV, s. 18, Hadis no: 15742.

¹³¹⁴ İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXV, s. 18; *Ebû Dâvud*, "Tib", 24.

¹³¹⁵ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 592.

sahabî râvisi dışında, Şeyhayn'ın ricâлиндendirler ve sikadırlar. Ferve b. Müseyk'den sadece Ebû Dâvud ve Tirmizî rivayette bulunmuşlardır. Abdürrezzak, Abdürrezzak b. Hemmâm es-San'ânî (ö. 211/826-27); Ma'mer ise Ma'mer b. Râşid el-Basrî'dir (ö. 153/770).¹³¹⁶

Ebû Dâvud, rivayeti Mahled b. Hâlid ve Abbas el-Anberî'den aynı senedle almıştır. Aynı senedle gelen rivayetin her iki kaynakta da metinleri hemen hemen aynıdır.

Hattâbî ve İbn Esîr hadisin bir tedavi şekli ile alakalı olduğunu; hekimlere göre, solunan havanın temiz veya kirli olmasının insan bedeninin sıhhatini en fazla etkileyen şey olduğuna işaret edildiğini belirtmişlerdir. Ancak hiç şüphesiz bedenin hastalanması da iyileşmesi de yine Allah'ın izni ve dilemesi iledir.¹³¹⁷

Hz. Peygamber'in Ferve b. Müseyk'i veba olan bölgeye girme konusunda uyarması veba hastalığı ile karşılaşılan durumlarda karantinayı uygun gördüğünün göstergesidir. Bu rivayette de Ferve b. Müseyk'in yaşamını sürdürdüğü bölgede yaşanan bir problemle ilgili Hz. Peygamber'den fikir aldığını ve doğru olanı bulmaya çalıştığını görüyoruz.

13. BENÎ ABDÜLKAYS HEYETİ

A. Heyetten Bir Kişinin Rivayeti

حدثنا أبو النضر، حدثنا محمد بن عبد الله العمري، حدثنا أبو سهل عوف بن أبي جميلة، عن زيد أبي القموص، عن وفد عبد القيس، أنهم سمعوا رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: " اللهم اجعلنا من عبادك المنتخبين، الغر المحجلين، الوفد المتقبلين " قال: فقالوا: يا رسول الله، ما عباد الله المنتخبون؟ قال: " عباد الله الصالحون " قالوا: فما الغر المحجلون؟ قال: " الذين تبيض منهم مواضع الطهور " قالوا: فما الوفد المتقبلون؟ قال: " وفد يفدون من هذه الأمة مع نبيهم إلى ربهم تبارك وتعالى "

Ebu'n-Nadr > Muhammed b. Abdullah el-Umerî > Ebû Sehl Avf b. Ebî Cemîle > Zeyd Ebu'l-Kamûs tarikiyle gelen rivayette Zeyd, Abdülkays heyetinden Hz. Peygamber'in şöyle dua ettiğini duyduklarını rivayet etmiştir: "Ya Rabbi, bizi seçilmiş kullarından, alınının beyazından tanınanlardan ve kabul gören heyetlerden

¹³¹⁶ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXV, s. 18.

¹³¹⁷ İbn Hacer, **Fethül-bârî**, C. X, s. 189; el-Azîmâbâdî, **Avnü'l-ma'bûd**, C. X, s. 299.

eyle”. Dediler ki, Yâ Rasûlallah, seçilmiş kullar kimlerdir? Allah’ın Rasûlü: “Onlar Allah’ın salih kullarıdır” dedi. Ayağının beyazından tanınanlar kimlerdir, diye sordular. “Onlar abdest almalarından dolayı abdest mahalleri nurlananlardır” buyurdu. Kabul gören heyet kimlerdir, diye sordular. “Peygamberleri ile birlikte bu ümmetten Allah Teâlâ’nın huzuruna gidenlerdir” buyurdu.¹³¹⁸

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayete sadece İbn Hanbel aynı senedle mükerreren iki kez yer vermiştir. Rivayeti Abdulkays heyeti içinden kimin rivayet ettiği belli değildir. Muhammed b. Abdullah el-Umerî tanınmamaktadır. Rical kaynaklarında ismine rastlanmamıştır. Sened bu yüzden zayıf sayılmıştır. Rivayetin diğer ricâli sikadılar. Ebu’n- Nadr; Haşim b. Kâsım’dır.¹³¹⁹

Rivayette geçen “el- Ğurr” kelimesi atın alnında bulunan beyazlığa verilen addır ve kıyamet günü abdest alan kimselerin uzuvlarında ortaya çıkacak olan nur buna benzetilmiştir.¹³²⁰

B. Heyetten Bir Kişinin Rivayeti 2

حدثنا يونس بن محمد، قال: حدثني يحيى بن عبد الرحمن العصري، حدثنا شهاب بن عباد، أنه سمع بعض وفد عبد القيس وهم يقولون: قدمنا على رسول الله صلى الله عليه وسلم فاشتد فرحهم بنا، فلما انتهينا إلى القوم أوسعوا لنا، فقعدنا فرحب بنا النبي صلى الله عليه وسلم، ودعا لنا، ثم نظر إلينا فقال: " من سيدكم وزعيمكم؟ " فأشرنا بأجمعنا إلى المنذر بن عائد، فقال النبي صلى الله عليه وسلم: " أهذا الأشج " وكان أول يوم وضع عليه هذا الاسم بضرية لوجهه بحافر حمار، قلنا: نعم. يا رسول الله، فتخلف بعض القوم، فعقل رواحلهم، وضم متاعهم، ثم أخرج عيبته فألقى عنه ثياب السفر، ولبس من صالح ثيابه، ثم أقبل إلى النبي صلى الله عليه وسلم، وقد بسط النبي صلى الله عليه وسلم رجله، واتكأ، فلما دنا منه الأشج أوسع القوم له، وقالوا: هاهنا يا أشج، فقال النبي صلى الله عليه وسلم واستوى قاعدا، وقبض رجله: " هاهنا يا أشج " فقعد عن يمين النبي صلى الله عليه وسلم فرحب به، وألطفه، وسأله عن بلاده وسمى له قرية قرية الصفا، والمشقر وغير ذلك من قرى هجر، فقال: بأبي وأمي يا رسول الله، لأنت أعلم بأسماء قرانا منا، فقال: إني قد وطئت

¹³¹⁸ İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXIV, s. 321; C. XXIX, s.368.

¹³¹⁹ İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXIV, s. 321.

¹³²⁰ Nevevî, *el-Minhâc*, C. III, s. 135.

بلادكم، وفسح لي فيها، قال: ثم أقبل على الأنصار فقال: " يا معشر الأنصار، أكرموا إخوانكم، فإنهم أشباهكم في الإسلام أشبه شيء بكم أشعارا، وأبشارا أسلموا طائعين غير مكرهين، ولا موتورين إذ أبي قوم أن يسلموا حتى قتلوا " قال: فلما أن أصبحوا قال: " كيف رأيتم كرامة إخوانكم لكم، وضيافتهم إياكم؟ " قالوا: خير إخوان ألانوا فراشنا ، وأطابوا مطعمنا، وباتوا، وأصبحوا يعلمونا كتاب ربنا تبارك وتعالى، وسنة نبينا صلى الله عليه وسلم، فأعجبت النبي صلى الله عليه وسلم وفرح بها، ثم أقبل علينا رجلا رجلا يعرضنا على ما تعلمنا، وعلمنا فمننا من علم التحيات وأم الكتاب، والسورة والسورتين، والسنن، ثم أقبل علينا بوجهه، فقال: " هل معكم من أزوادكم شيء؟ " ففرح القوم بذلك وابتدروا رحالهم، فأقبل كل رجل منهم معه صبرة من تمر فوضعوها على نطح بين يديه، فأوماً بجريدة في يده كان يختصر بها فوق الذراع، ودون الذراعين، فقال: " أتسمون هذا التعضوض؟ " قلنا: نعم، ثم أوماً إلى صبرة أخرى، فقال: " أتسمون هذا الصرفان؟ " قلنا: نعم، ثم أوماً إلى صبرة، فقال: " أتسمون هذا البرني؟ " قلنا: نعم، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: " أما إنه خير تمركم، وأنفعه لكم " قال: فرجعنا من وفادتنا تلك فأكثرنا الغرز منه، وعظمت رغبتنا فيه حتى صار عظم نخلنا وتمرنا البرني، فقال: الأشج: يا رسول الله، إن أرضنا أرض ثقيلة وخمة، وإننا إذا لم نشرب هذه الأشربة هيجت ألواننا، وعظمت بطوننا، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: " لا تشربوا في الدباء، والحنتم، والنقير، وليشرب أحدكم في سقاء يلاث على فيه " فقال له الأشج: بأبي، وأمي يا رسول الله، رخص لنا في مثل هذه، وأوماً بكفيه، فقال: " يا أشج، إني إن رخصت لك في مثل هذه - وقال بكفيه هكذا - شربته في مثل هذه، - وفرج يديه وبسطها، يعني أعظم منها - حتى إذا ثمل أحدكم من شرايه، قام إلى ابن عمه فهزر ساقه بالسيف "، وكان في الوفد رجل من بني عضل يقال له: الحارث، قد هزرت ساقه في شراب لهم في بيت تمثله من الشعر في امرأة منهم، فقام بعض أهل ذلك البيت فهزر ساقه بالسيف، فقال الحارث: " لما سمعتها من رسول الله صلى الله عليه وسلم جعلت أسدل ثوبي، فأعطي الضربة بساقي، وقد أبداها الله تبارك وتعالى "

Yûnus b. Muhammed > Yahyâ b. Abdurrahman el-Asarî > Şihâb b. Abbâd tarikiyle gelen rivayette Şihab b. Abbad Abdülkays heyetinden birinden şunları dinlediğini rivayet etmiştir: Hz. Peygamber'e geldiğimizde bizim gelişimize çok sevindiler, aralarında yer açtılar. Oturduk, Hz. Peygamber bize "hoş geldiniz" dedi. Dualar etti sonra bize doğru bakıp "Reisiniz, lideriniz kimdir" diye sordu. Hepimiz birden Münzir b. Âiz'i işaret ettik. "Bu El-Eşecmi?" diye sordu. İlk kez bir eşek

darbesi ile alnında derin bir yara izi oluştuğunda ona böyle bir isim verilmişti. Biz “Evet” dedik. El-Eşeccherkesten geride kalmıştı. Yükünü boşaltıp heybesini açtı, içinden temiz elbiselerini çıkarıp, yolculuk elbiselerinin yerine onları giydi. Ardından Hz. Peygamber’in yanına geldiğinde, o ayağını uzatıp, yaslanmış olarak oturmaktaydı. Kavmi Eşec’e yer açıp, “El-Eşecburaya” diye seslendiler. Hz. Peygamber de ayağını toplayıp kalktı ve: “El-Eşecburaya” dedi. El-EşecRasûlullah’ın sağ yanına oturdu, Hz. Peygamber ona “Hoş Geldin” dedi ve iltifatta bulundu. Safâ, Müşakkar ve bunlar dışındaki Hecer’in diğer köylerinin isimlerini tek tek sayarak, ne durumda olduklarını sordu. Eşec: “Anam babam sana feda olsun ey Allah’ın Rasûlü, bizim köylerimizin isimlerini bizden iyi biliyorsun” dediğinde Hz. Peygamber, “Sizin beldelerinize gittim, bana orada iyi davranılmıştı” dedi. Sonra Ensar’a döndü ve onlara: “Ey Ensar topluluğu kardeşlerinize ikramda bulunun, onlar saç ve ten rengi size en çok benzeyenlerdir. Öldürüleceğini anlayana dek iman etmeyen topluluklar olmasına rağmen onlar zorla veya tereddütle değil, kendi istekleriyle iman ettiler.” Sabah olduğunda Hz. Peygamber onlara kardeşlerinin ikram ve ziyafetlerini nasıl bulduklarını sordu. Abdülkayslılar: “Onlar en hayırlı kardeşlerdir. Bize en yumuşak yatakları serdiler, en güzel yemekleri yedirdiler. Allah’ın ayetlerini ve Peygamberin sünnetini öğrettiler” dediler. Bu Hz. Peygamber’in hoşuna gitti ve sevindi. Sonra tek tek yanımıza gelip, öğrendiklerimizi ve bildiklerimizi dinledi. Tahiyatlar, Fatiha, bir sûre, iki sûre ve sünnetler bilenlerimiz vardı. Sonra bize doğru dönüp: “Yanınızda azıklarınızdan bir şeyler var mı” dedi. Topluluk buna çok sevindi ve yüklerinin yanına koşturdular. Her biri getirdiği hurmaları yaygın üzerine yığı. Elinde bir arşından uzun, iki arşından kısa bir değnek bulunan Allah Rasûlü bu değnekle işaret ederek, “Bunu *ta’dûd* diye mi isimlendiriyorsunuz?” dedi. “Evet” dedik. Sonra başka bir yığına işaret edip: “Bu *sarafan* mı?” diye sordu. “Evet” dedik. Başka bir yığına işaret ederek: “Buna *berni* mi diyorsunuz?” dedi. “Evet” dedik. “Gerçekten bu hurmalarınız içinde en iyisi ve en faydalısıdır” buyurdu. Bu heyetten yurdumuza döndüğümüzde bu hurma çeşidinden çokça ektik, ona çok rağbet ettik. Öyle ki hurmalarımızın çoğunluğu *berni* çeşidinden oldu. El-EşecHz. Peygamber’e “Ey Allah’ın Rasûlü biz havası ağır ve kötü olan bir bölgede yaşıyoruz. Bu içeceklerden içmediğimizde rengimiz soluyor, karınlarımız büyüyor” dedi. Hz. Peygamber: “Dübbâ, hantem, nekîr denen kaplardan değil de ağzı

kapalı su tulumlarından için” buyurdu. El-Eşeccavuçlarını birleştirip, işaret ederek: " Anam babam sana feda olsun ey Allah’ın Rasûlü, bu kadar içmemize izin ver” dedi. Allah Rasûlü ise önce avuçlarını birleştirip, sonra açarak: “Bu kadar içmenize izin verirsem, o bu kadar olur” dedi. “ Hatta sizden biriniz içkiden sarhoş olunca gidip kılıcıyla amcaoğlunun bacağına da kesebilir.” Gerçekten de heyetin içersinde Benî Adel kabilesinden Hâris adında bir adam bulunmaktaydı ve bir gece gittiği bir içki meclisinde evin kadını anlatan bir şiir söylemiş, ev halkından birileri bacağına kılıçla yaralamışlardı. Hâris: “Hz. Peygamber Allah’ın kendisine mâlum ettiği bu olayı anlatırken ben de elbisemi çekip, bacağımdaki darbe alan yeri örttüm” demiştir.¹³²¹

Hadisin Değerlendirilmesi:

İbn Hanbel rivayeti sened ve metin olarak mükerreren almıştır.¹³²²

Rivayetin isnadı zayıftır. Abdurrahman el-Asârî’den iki kişi dışında rivayette bulunan olmamıştır. Zehebî *Mîzân*’da sadece Şihâb b. Abbâd’dan rivayette bulunduğunu, kendisinden de yalnızca Ebû Seleme Mûsa b. İsmâil’in rivayette bulunduğunu söyleyerek “bilinmiyor” yorumunu yapmıştır.¹³²³ *Takrîb*’de ona “makbûl”¹³²⁴ diyen İbn Hacer Şihab b. Abbâd için de aynı yorumu yapmıştır.¹³²⁵ Asar Benî Abdülkays’ın kollarından biridir.¹³²⁶

Bu senedimiz zayıf olmakla birlikte rivayetin içecek kapları ile ilgili bölümünü sahih senedle Ebû Saîd el-Hudrî¹³²⁷, Abdullah b. Ömer b. Hattab,¹³²⁸ İbn Abbas¹³²⁹ ve Ebû Hüreyre de rivayet etmişlerdir.¹³³⁰ Abdürrezzak’ın *Musannef*’inde Ebû Saîd el-Hudrî’den gelen rivayette içecek kapları ile ilgili kısmın öncesinde, Hz.

¹³²¹ İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXIV, s. 327- 330, Hadis no: 15559.

¹³²² İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXIX, s. 365-369, Hadis no: 17831.

¹³²³ Zehebî, *Mîzanu’l-i’tidâl*, C. IV, s. 393.

¹³²⁴ İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 593.

¹³²⁵ A.g.e., s.296.

¹³²⁶ İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXIV, s. 330.

¹³²⁷ Abdürrezzak, *Musannef*, C. IX, s. 200; *Müslim*, “İman”, 28.

¹³²⁸ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, C. V, s. 72; *Müslim*, “Eşribe”, 58; *İbn Hanbel*, C.VIII, s. 250; *Ebû Dâvud*, “Eşribe”, 8.

¹³²⁹ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, C. VI, s.413; *Müslim*, “Eşribe”, 39; Buhârî, “İman”, 38, *Tirmizî*, “Eşribe”, 5.

¹³³⁰ Abdürrezzak, *Musannef*, C. VIII, s. 309; *Nesâî*, “Eşribe” 39

Peygamber'in onların hurmaları ile ilgili bilgi aldığı ve ashabını onlara Kur'ân ve dînî bilgileri öğretmeleri konusunda görevlendirdiği bölümler de mevcuttur.¹³³¹

Hiz. Peygamber Abdülkays heyetine günlük hayatlarında çokça kullandıkları ve dinen haram bir davranış işlemelerine sebebiyet verecek olan bazı kapların kullanımını noktasında yasak getirmiştir. Bunlardan “dübbâ” kabağın içi oyularak yapılan bir kaptır. “Nekîr”, hurma ağacının içini oyarak yaptıkları ve şarap yapmak için kullandıkları kaba verilen addır. İçindeki şarabın keskinliğini artırdığı için bunu kullanmaktaydılar.¹³³² Hantem'in ne olduğu konusunda farklı görüşler varsa da; içinde şarap yapılan bir çeşit yeşil testi olduğu görüşü ağırlıktadır. Hiz. Peygamber'in bu kaplarda beklettikleri içecekleri içmelerini yasaklamasının sebebinin bu kapların içindeki şırayı sıcak tutması ve ekşiyerek içkiye dönüşümünü hızlandırması olduğu yorumu yapılmıştır. Bu kaplardaki içecekler telef olabileceği gibi, kişinin bu kapların içindekinin alkole dönüştüğünü anlamadan içmesi de mümkündür. Hiz. Peygamber ağzı bağlanan deri kaplardan içmelerini öğüt vermiştir, zira bunların inceliğinden dolayı içindeki içecek ekşiyince veya köpürünce dışına sızacak ve böylece alkole dönüştüğü anlaşılacaktır.¹³³³

Münzir b. Âiz'in heyetten geride kalarak, üzerindeki yolculuk izlerini giderip, yeni elbiseler giyerek Hiz. Peygamber'in yanına gelmesi önemli kişilerin meclisine girerken nelere riayet etmesi gerektiğini bildiğini ve bunu önemseydiğini göstermektedir.

Hiz. Peygamber'in kavminin lideri konumunda olan Eşecc'e ayrı bir ilgi göstermesi, köylerinin adlarını sayarak, ne durumda olduklarını sorması, yetiştirdikleri hurma çeşitleri hakkında bilgi sahibi olması, içki sonucu başlarına gelebilecekleri ifade ederken heyetten bir kimsenin başına gelmiş bir olayı örnek vermesi ve onları şaşırtması onun diplomatik becerisinin bir göstergesidir. Onlarla bu kadar yakından ve samimiyetle ilgilenmekle birlikte içki ile ilgili izin vermemiş olması da dinin emir ve yasakları konusunda ne olursa olsun taviz vermediğinin ve böyle olması gerektiğinin bir delilidir. Ayrıca orada buldukları süre içerisinde

¹³³¹ Abdürrezzak, **Musannef**, C. IX, s. 200.

¹³³² Mübârekfûri, **Tuhfetü'l-ahvezî**, C. V, s. 495.

¹³³³ Nevevî, **el-Minhâc**, C. I, s. 185. Hiz. Peygamber'in bu kaplarda bekletilen içecekleri içmeyi yasaklaması ile ilgili hükmünü “İstedğiniz kaptan için ama sarhoşluk veren şeyleri içmeyin” buyurduğu bir başka hadisi ile (**Müslim**, “Eşribe”, 65; **Ebû Dâvud**, “Eşribe”, 8) nesh ettiği görüşü çoğunluğun görüşüdür. (Bkz. **el-Minhâc**, C. I, s. 186)

ashabının onlarla ilgilenip, onlara dinlerini öğretmelerini istemesi ve kendisinin de bizzat neler öğrendiklerini test etmesi heyetlerle ilgili uyguladığı yöntemlerden biridir.

C. Zârî' b. Âmir el-Abdî (ö. ?) Rivayeti

حدثنا محمد بن عيسى، حدثنا مطر بن عبد الرحمن الأعنق، حدثني أم أبان بنت الوازع بن زارع عن جدها زارع -وكان في وفد عبد القيس- قال: لما قدمنا المدينة، فجعلنا نتبادر من رواحنا، فنقبل يد رسول الله صلى الله عليه وسلم ورجله، وانتظر المنذر الأشج حتى أتى عييته، فلبس ثوبيه، ثم أتى النبي -صلى الله عليه وسلم -، قال له: "إن فيك خلتين يحبهما الله: الحلم والأناة"، قال: يا رسول الله، أنا أتخلق بهما أم الله جبلي عليهما؟ قال: "بل الله جبلك عليهما"، قال: الحمد لله الذي جبلي على خلتين يحبهما الله ورسوله

Muhammed b. İsa > Matar b. Abdurrahman el-A'nek > Ümmü Ebân bt. el-Vâzî b. Zârî > Zârî (Abdülkays heyetinde idi) tarikiyle gelen rivayette Zârî şöyle demiştir: Medine'ye geldiğimizde hemen hayvanlarımızdan inerek Hz. Peygamber'in (s.a.v.) elini, ayağını öpmeye başladık. Bir süre bekleyen Münzir el-Eşecc, heybesinin yanına gidip elbiselerini değiştirdikten sonra Hz. Peygamber'in yanına geldi. Hz. Peygamber ona: "Şüphesiz sende Allah'ın sevdiği iki haslet var: Vakar ve teennî" dedi. Bunun üzerine o: "Ey Allah'ın Rasûlü, bu özellikleri ben mi elde ettim, yoksa Allah mı beni bu ahlak üzere yarattı?" diye sordu. "Tabii ki Allah seni bu iki huy üzere yarattı" buyurunca o: "Beni Allah ve Rasûlü'nün sevdiği iki huy üzere yaratan Allah'a hamd olsun" dedi.¹³³⁴

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayeti Ebû Dâvud dışında, İbn Hanbel de tahriç etmiştir.¹³³⁵

Bu hadisi Ümmü Ebân'dan rivayet konusunda Matar b. Abdurrahman tek kalmıştır.¹³³⁶ Ayrıca Ümmü Ebân'ın sika olduğunu ifade eden kimse olmamıştır. Bu

¹³³⁴ Ebû Dâvud, "Edeb" 161, Hadis no: 5225.

¹³³⁵ İbn Hanbel, Müsned, C. XXXIX, s. 490- 491.

¹³³⁶ Zehebî, Mîzânü'l-i'tidâl, C. IV, s. 611.

sebeple El-Eşecckıssası sahih olmakla birlikte bu sened hasen sayılmıştır.¹³³⁷ Münzirî Zârî'nin bundan başka hadisini bilmediğini belirtmiştir.¹³³⁸

İbn Hanbel rivayete Vezzâ' b. Zerrâ' el-Abdî Müsnedinde yer vermiştir. Bu isim incelediğimiz rivayette Vâzî b. Zârî ile aynı kişidir. İbn Hanbel rivayete Ebû Saîd Mevlâ Benî Hâşim > Matar b. Abdurrahman > Hind bt. Vezzâ > Vezzâ b. Zerrâ tariki ile yer vermiştir. Hind bt. Vezzâ, Ümmü Ebân'dır ve onun meçhul olmasından dolayı bu isnad yine zayıftır. Hadisin senedinde ihtilaf vardır. Ümmü Ebân'ın babasından mı dedesinden mi rivayet ettiği konusu ihtilafıdır.¹³³⁹ Bu rivayetin metninde bazı ziyadeler mevcuttur. İlk bölümde Vezzâ, Hz. Peygamber'e El-Eşecceve hasta bir adamla birlikte geldiklerini söylemektedir.¹³⁴⁰ Eşecc'in Hz. Peygamber'in yanına girmeden önce giydiği elbiselerin beyaz olduğu ifadesi de ziyadedir. Ayrıca metnin sonunda da Vezzâ Hz. Peygamber'e "Benim hasta bir dayım var ona dua eder misiniz" demiş, Hz. Peygamber ise "Nerede o, onu bana getir" buyurmuştur. Vezzâ "Ben de Eşecc'in yaptığını yaptım ve ona beyaz bir takım giydirdim ve Rasûlullah'a getirdim. Onun ridâsını kaldırdı, koltuk altlarının beyazını gördük. Sonra onun sırtına vurdu ve "Allah'ın düşmanı çık" buyurdu. Sonrasında o sağlıklı bir insan gibi bakmaya başladı."¹³⁴¹

Rivayetin ilk bölümünden Hz. Peygamber'i görmeye gelen kişilerin onu gördüklerinde sevgi ve özlem duygularının tesiri ile eline ayağına sarıldıklarını anlıyoruz.

Hz. Peygamber'in Eşecc'i taltif ettiği bölüm İbn Abbas ve Ebû Saîd el-Hudrî tarafından sahih senedlerle rivayet edilmiştir.¹³⁴² Nevevî rivayette geçen "hilm" in akıl, "enâet" in ise acele hareket etmemek olduğunu belirtmiştir. Eşecc'in Hz. Peygamber'in yanına girmeden önce elbiselerini değiştirip, kendisine çeki düzen vermiş olması Hz. Peygamber'in hoşuna gitmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber onlara hem kendileri hem de kavimleri adına biat edip etmediklerini sorduğunda diğerleri "Evet"

¹³³⁷ Ebû Dâvud, **Sünen**, C. VII, s. 513.

¹³³⁸ Azîmâbâdî, **Avnü'l-ma'bûd**, C. XIV, s. 92. Hadisin ilk bölümü el ayak öpülmesi ile ilgili delil olarak kullanılmıştır.

¹³³⁹ **İbn Hanbel, Müsned**, C. XXXIX, s. 491.

¹³⁴⁰ أتيت رسول الله صلى الله عليه وسلم، والأشج المنذر بن عامر، أو عامر بن المنذر، ومعهم رجل مصاب،

¹³⁴¹ قال: فصنعت مثل ما صنع الأشج، ألبسته ثوبيه، فأنته، فأخذ من "أين هو؟ التني به" فقال. يا رسول الله، إن معي خالا لي مصابا، فادع الله له: فقال الوزاع فولى وجهه وهو ينظر نظر رجل صحيح "اخرج عدو الله": ردائه فرفعها حتى رأينا بياض إبطه، ثم ضرب بظهره، فقال

¹³⁴² İbn Ebî Şeybe, **Musanef**, C. VI, s. 413; **Tirmizi**, "Birr ve Sila", 66; **İbn Mâce**, "Zühd", 18; **Ebû Dâvud**, "Edeb" 161; **Müslim**, "İman" 25; İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXIX, s. 361.

derlerken Eşecc: “Biz kendi adımıza biat ederiz. Kavmimiz adına söz veremeyiz, onlara elçi göndeririz. Eğer kabul ederlerse bize tâbî olmuş olurlar. Kabul etmezlerse onlarla savaşıyoruz” deyince Hz. Peygamber “Doğru söyledin” diyerek onda bu iki sıfatın bulunduğunu söylemiştir. Kadı İyaz; onun acele etmeden maslahata uygun davranışı gözeterek hareket etmesinden “enâet”, ayrıca söyleyeninin akıllı ve ileri görüşlü olduğunu ortaya koyan bu cevaptan da “hilm” sahibi olduğunun anlaşıldığını ifade etmiştir.¹³⁴³

D. Kays b. Nûman el-Abdî Rivayeti

حدثنا إسماعيل بن إبراهيم، قال: حدثنا عوف، حدثني أبو القموص زيد بن علي ، قال: حدثني أحد الوفد الذين وفدوا على رسول الله صلى الله عليه وسلم من عبد القيس، قال: وأهدينا له فيما نهدي نوطا ، أو قربة من تعضوض، أو برني، فقال: " ما هذا؟ " قلنا: هذه هدية، قال: وأحسبه نظر إلى ثمرة منها فأعادها مكانها، وقال: " أبلغوها آل محمد "، قال: فسأله القوم عن أشياء، حتى سألوه عن الشراب، فقال: " لا تشربوا في دباء، ولا حنتم، ولا نقير، ولا مزفت، اشربوا في الحلال الموكى عليه "، فقال له قائلنا: يا رسول الله، وما يدريك ما الدباء، والحنتم، والنقير، والمزفت؟ قال: " أنا لا أدري ما هيه، أي هجر أعز؟ " قلنا: المشقر، قال: " فوالله، لقد دخلتها وأخذت إقليدها "، - قال: وكنت قد نسيت من حديثه شيئا فأذكرنيه عبيد الله بن أبي جروة - قال: " وقفت على عين الزارة " ثم قال: " اللهم اغفر لعبد القيس إذ أسلموا طائعين غير كارهين غير خزايا، ولا موتورين ، إذ بعض قومنا لا يسلمون حتى يخزوا، ويوتروا " قال: وابتهل وجهه هاهنا من القبلة حتى استقبل القبلة ، وقال: " إن خير أهل المشرق عبد القيس "

İsmail b. İbrahim > Avf > Ebu'l Kays Zeyd b. Ali > Abdülkays heyeti ile gelenlerin birinden işittiğine göre o şöyle demiştir. Hz. Peygamber'e hurma çeşitlerinden Nevt, Tağdûd veya berni hediye ettik. “Bu nedir?” buyurdu. “Bu hediyedir” dedik. Sanırım hurmalardan birine baktı sonra onu geri bıraktı ve “bunu Muhammed ailesine götürün” dedi. Topluluk ona bazı şeyler sordular ve içecekler hakkında da sordular. “Dübbâ, hantem, nekîr ve müzeffetten içmeyin. Ağzı kapalı helal kaplardan için.” İçimizden biri: “Dübbâ, hantem, nekîr ve müzeffet nedir, yâ Rasûlallah?” dedi. “Ben onların ne olduğunu bilmem. Hecer mi daha kıymetlidir?” “Müşakkar” dedik. “ Vallahi ben oraya girdim ve oranın kilidini aldım” buyurdu. Râvî dedi ki: “ Onun sözünden bazı şeyleri unutmuştum, Ubeydullah b. Cerve bana

¹³⁴³ Mübârekfûrî, **Tuhfetü'l-ahvezi**, C. VI, s. 128- 129.

hatırlattı: “Aynu’z-Zâre’de bulundum” dedi. Sonra şöyle buyurdu: “ Allahım Benî Abdülkays’a mağfiret eyle. Çünkü onlar, zorla veya tereddütle değil, kendi istekleriyle iman ettiler. Oysa bazı kavimler endişeleri ve korkuları artana dek iman etmediler.” Ardından kibleye dönerek Allah’a yakardı ve şöyle buyurdu: “Şark halkının hayırlısı Abdülkays’tır”¹³⁴⁴

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayet İbn Hanbel ve Ebû Dâvud’da tahriç edilmiştir.¹³⁴⁵

Senedde adı geçen İsmail b. İbrahim, İbn Uliyye’dir. Avf ise Avf b. Ebî Cemîle’dir. Rivayetin senedi sahihtir.¹³⁴⁶ Ebû Dâvud da hadisi Avf b. Ebî Cemîle tarikiyle almıştır. Ebû Dâvud’un tahriç ettiği senedde Abdülkays heyetinden bunu rivayet eden kişinin, şüpheyile de olsa Kays b. Nûman olduğu ifade edilmektedir. Nitekim rivayete mükerreren yer veren İbn Hanbel’in incelediğimiz rivayetin hemen ardından tahriç ettiği ve Muhammed b. Ca’fer’den aynı senedle aldığı rivayette de râvî Abdülkays heyeti içinden ismini unuttuğu ama Kays b. Nûmân olduğunu düşündüğü bir kişiden bu hadisi işittiğini ifade etmiştir.¹³⁴⁷ Muhtasaran alınan ve senedinin sahih olduğu belirtilen bu rivayetin son kısmında incelediğimiz metinden farklı olarak Hz. Peygamber’in kiblenin sağına doğru dönerek Abdülkays heyetine dua ettiği ifade edilmiştir.¹³⁴⁸

Ebû Dâvud’da tahriç edilen rivayette de Avf, isminin Kays b. Nûman olduğunu zannettiği Abdülkays heyeti içerisinde birinden işittiğine göre Hz. Peygamber’in “nekîr, müzeffet, dübbâ ve hantem ” den içmeyi yasakladığını, ağzı bağlı deri kaplardan içilmesini emrettiğini rivayet ettikten sonra sonuna: “ Eğer bu şıra da ekşirse, su ile açın. Ekşiliği gitmezse dökün” buyurduğunu eklemiştir.¹³⁴⁹ Bu ifade şıralar deri kapta bile olsa içindeki alkole dönüşüyse bunun dökülmesini emrettiği şeklinde yorumlanmıştır.¹³⁵⁰

¹³⁴⁴ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXIX, s. 362.

¹³⁴⁵ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXIX, s. 362, **Ebû Dâvud**, “Eşribe”, 8, Hadis no: 3965.

¹³⁴⁶ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXIX, s. 364.

¹³⁴⁷ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXIX, s. 365, Hadis no: 17830.

¹³⁴⁸ “ وَأَبْتَهُلَ يَدْعُو لِعَبْدِ الْقَيْسِ وَوَجْهَهُ هَاهُنَا مِنَ الْقِبْلَةِ، - يَعْنِي عَنْ يَمِينِ الْقِبْلَةِ ”

¹³⁴⁹ “فإن اشتدَّ، فاكسروه بالماء، فإن أعياكم فاهريقوه”

¹³⁵⁰ Azîmâbâdî, **Avnü'l-ma'bûd**, C. X, s. 116.

Hız. Peygamber'in ağız kapalı helal kaplar derken, içinde şıra yapmaya ve içmeye uygun olan deri kırbaları kastettiği ifade edilmiştir. Rivayette geçen Müşakkar, Benî Abdülkays'a ait Bahreyn'de büyük bir kaledir. Aynı'nü'z-Zâre de aynı şekilde Abdülkays'a ait büyük bir köydür.¹³⁵¹

14. BENÎ HİLÂL B. ÂMİR HEYETİ

A. Kabîsa b. Muhârik Rivayeti

حدثنا يزيد بن هارون، عن الحسن، عن أبي كريمة، حدثني رجل من أهل البصرة، عن قبيصة بن المخارق قال: أتيت رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقال لي: "يا قبيصة ما جاء بك؟"، قلت: كبرت سني، ورق عظمي، فأتيتك لتعلمني ما ينفعني الله عز وجل به، قال: "يا قبيصة، ما مررت بحجر، ولا شجر، ولا مدر، إلا استغفر لك، يا قبيصة، إذا صليت الفجر، فقل: سبحان الله العظيم وبحمده، تعافى من العمى، والجذام، والفالج، يا قبيصة، قل اللهم إني أسألك مما عندك، وأفضل علي من فضلك، وانشر علي رحمتك، وأنزل علي، من بركاتك"¹³⁵²

Yezîd b. Hârûn > Hasan > Ebû Kerîme > Basra halkından bir adam > Kabîsa b. Muhârik tarihiyle gelen rivayette o şöyle anlatmıştır: Hız. Peygamber'in yanına geldim. Bana: "Ne sebeple geldin ey Kabîsa" dedi. Ben de dedim ki: Yaşım ilerledi. Kemiklerim zayıfladı. Allah için fayda sağlayacak şeyleri öğretmen için sana geldim. Buyurdu ki: "Yâ Kabîsa, bir taşın, ağacın veya bir toprak yığınının yanına gitsen mutlaka senin için istiğfarda bulunurlar. Yâ Kabîsa, sabah namazını kılınca üç kez: "Sübhânallâhi'l-azîm ve bi-hamdîhi" dersen körlük, cüzam ve felçten kurtulursun. Yâ Kabîsa de ki: "Ey Allahım, ben senin yanındakilerden isterim, bana lütfundan gönder, rahmetini saç, üzerime bereketini indir" de.¹³⁵³

Hadisin Değerlendirilmesi:

Sened Kabîsa b. Muhârik'in rivayeti aldığı kişinin mübhem olmasından dolayı zayıf sayılmıştır.¹³⁵⁴

¹³⁵¹ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXIX, s. 365.

¹³⁵² İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXIV, s. 207

¹³⁵³ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXIV, s. 207.

¹³⁵⁴ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXIV, s. 207.

İbn Hacer, Yezîd b. Hârûn'un rivayette bulunduğu Hasan'ın, Hasan el-Basrî olmasının mümkün olmadığını, zira Yezid'in doğumundan yedi sene önce vefat ettiğini belirtmiştir. Ona göre burada ismi geçen Hasan, Hasan b. Ömer Ebu'l Muleyh er-Rakkî'dir. Senedde Ebû Kerîme künyesiyle bulunan râvinin ise Furat b. Selmân er-Rakkî olabileceğini ifade eden İbn Hacer, Hâkim en-Nîsâbûrî'nin de; Ebû Kerîme'nin Furat olduğunu ve Hasan b. Ömer Ebu'l Muleyh'in ondan rivayette bulunduğunu söylediğini belirtmiştir.¹³⁵⁵

İbn Ebî Hâtim, Ebû Zûr'a'ya Ebu'l-Muleyh'in sorulduğunu; onun Hasan b. Ömer olduğunu söyleyen Ebû Zûr'a'nın onun hakkında "sika" yorumunu yaptığını ifade etmiştir.¹³⁵⁶ İbn Adî, Furât b. Selman hakkında İbn Hanbel'in "sika" dediğini, kendisinin de ona ait münker bir hadise rastlamadığını "la be'se bih" olmasının muhtemel olduğunu ifade etmiştir.¹³⁵⁷

Rivayetin senedinde bir kopukluk görünmekle birlikte, metinde yaşı bir kişi olan Kabîsa b. Muhârik'in heyetle Hz. Peygamber'e geldiğinde ondan sadece ömrünün son demlerinde kendisine fayda sağlayacak bir şeyler öğretmesini istediğini görüyoruz. Nitekim Hz. Peygamber de ona bazı dualar öğretmektedir.

15. HADRAMUT HEYETİ

A. Vâil b. Hucr (ö. 51/671 (?)) I. Rivayeti

حدثنا عبد الصمد، حدثنا زائدة، حدثنا عاصم بن كليب، أخبرني أبي، أن وائل بن حجر الحضرمي، أخبره قال قلت: لأنظرن إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم، كيف يصلي؟ قال: فنظرت إليه قام فكبر، ورفع يديه حتى حاذتا أذنيه، ثم وضع يده اليمنى على ظهر كفه اليسرى، والرسغ والساعد، ثم قال لما أراد أن يركع، رفع يديه مثلها ووضع يديه على ركبتيه، ثم رفع رأسه، فرفع يديه مثلها، ثم سجد، فجعل كفيه بحذاء أذنيه، ثم قعد فافترش رجله اليسرى، فوضع كفه اليسرى على فخذه وركبته اليسرى، وجعل حد مرفقه الأيمن على فخذه اليمنى، ثم قبض بين أصابعه فحلقت حلقة، ثم رفع إصبعه، فرأيتته يحركها يدعو بها، ثم جئت بعد ذلك في زمان فيه برد فرأيت الناس عليهم الثياب تحرك أيديهم من تحت الثياب من البرد"

¹³⁵⁵ İbn Hacer, *Ta'cîlü'l-menfe'a bi zevaidi ricâli'l-eimmeti'l-erba'a*, thk. İkrâmullah İmdadu'l-Hak, 1. bsk., Dârü'l-Beşair, Beyrut, 1417/1996, C. II, s. 534-535.

¹³⁵⁶ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, C. III, s. 25.

¹³⁵⁷ İbn Adiy, *el-Kâmil*, C. VII, s. 137.

Abdüssamed > Zâide > Âsım b. Küleyb > Küleyb > Vâil b. Hucr tarikiyle gelen rivayette Vâil b. Hucr şöyle anlatmıştır: Hz. Peygamber'in nasıl namaz kıldığına bakacağım, dedim. Ona baktım. Ayağa kalktı ve tekbir getirdi. Sonra ellerini kulakları hizasına kaldırdı. Sonra sağ elini, sol elinin sırtı ile bileği ve kolu üzerine koydu. Ardından rükû etmeyi istediğinde ellerini benzer şekilde kaldırdı ve dizlerinin üzerine koydu. Sonra başını kaldırdı. Ardından ellerini yine kaldırıp secde etti. İki avcunu kulakları hizasına koydu. Sonra oturdu ve sol ayağını yaydı. Sol avcunu sol dizi ve diz kapağının üzerinde koydu. Sağ elini de sağ dizi üzerine koydu. Sonra avcunu yumarak, tehlil getirdi. Sonra parmaklarını açıp, dua ederek hareket ettirdiğini gördüm. Daha sonra soğuk bir vakitte tekrar geldim. İnsanların üzerinde elbiseler vardı ve soğuktan elbiselerin altında ellerini hareket ettiriyorlardı.¹³⁵⁸

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayeti Dârimî, Humeydî, İbn Ebî Şeybe, İbn Hanbel, Tirmizî, Ebû Dâvud ve Nesâî tahrîc etmişlerdir.¹³⁵⁹

Hadis "فرايته يحركها يدعو بها" kısmı dışında sahih sayılmıştır. Bu kısım şa'zdir ve Zâide her biri Âsım b. Küleyb'den rivayeti alan kimseler arasında bu ifadesinde münferid kalmıştır. Senedde adı geçen Zâide, Zâide b. Kudâme'dir. Abdüssamed ise Abdüssamed b. Abdülvâris b. Saîd el- Anberî'dir. Senedin tüm ricâli sikadırlar.

Dârimî, Ebû Dâvud, ve Nesâî¹³⁶⁰ bu isnadla Zâide'den gelen rivayeti tahrîc etmişlerdir. İbn Huzeyme, "parmağını kaldırdı ve dua ederek onu hareket ettiriyordu" ziyadesinin sadece Zâide'den gelen bu tarikte yer aldığını ifade ederek; buradaki hareketten kasdın işaret etmek olduğunu, tekerrür eden bir hareketin kast edilmediğini ifade etmiştir.

Rivayeti Zâide'nin dışında Âsım b. Küleyb'den pek çok râvi rivayet etmiştir. Bunlar: Abdülvâhid b. Ziyâd, Şu'be, Süfyân es-Sevrî, Züheyr b. Muâviye, Süfyân b. Uyeyne, Selâm b. Selim, Bişr b. Mufaddal, Abdullah b. İdris, Kays b. Rabî', Ebû

¹³⁵⁸ İbn Hanbel, Müsned, C. XXXI, s. 160, Hadis no: 18770.

¹³⁵⁹ **Tayâlisî**, C.II, s. 358; Humeydî, **Müsned**, C. II, s. 136; İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. I, s. 211, 220, 233, İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXI, s. 142-148, 150; **Dârimî**, "Salât", 92; **Tirmizî**, "Salât", 292; **İbn Mâce**, "İkâmetü's-Salâvat", 15, **Ebû Dâvud**, "Salât", 116, 179; **Nesâî**, "İftitah", 11, "Sehv" 31, 34.

¹³⁶⁰ **Dârimî**, "Salât" 92, Hadis no: 1397; **Ebû Dâvud**, "Salât", 116, Hadis no: 727; **Nesâî**, "Sehv", 34, Hadis no: 1268; "İftitah", 11, Hadis no: 889.

Avâne ve Hâlid b. Abdullah el-Vâsîti'dir. Bu rivayetlerin hiç birinde bu ziyade mevcut değildir.

Abdülvâhid b. Ziyâd el-Abdî'nin hadisi¹³⁶¹ ve Şu'be'nin hadisi¹³⁶² İbn Hanbel'in Müsned'inde tahriç edilmiştir ve bunlarda "وأشار بأصبعه السبابة" (işaret parmağını kaldırdı) lafzı yer almaktadır. Süfyân es-Sevrî'nin rivayetinde¹³⁶³ ثم أشار بسبابتها (Sonra işaret parmağını kaldırdı) lafzı, Züheyr b. Muâviye'nin rivayetinde وقبض ثلاثين وحلق حلقة، ثم رأيت يقول هكذا، وأشار زهير بسبابتها الأولى، وحبض أصبعين، وحلق الإبهام على السبابة¹³⁶⁴ (Üçünü yumdu, halka yaptı ve Züheyr işaret parmağı ile işaret etti. İki parmağını kapattı. Başparmağını orta parmağı ile halka yaptı) lafzı mevcuttur ve bu vecihler de İbn Hanbel'in eserinde yer almaktadır. Süfyan b. Uyeyne'nin rivayetini "وأشار بالسبابة" (parmağıyla işaret etti) lafzıyla Humeydî ve Nesâî tahriç etmişlerdir.¹³⁶⁵

Ebu'l-Ahves Selâm b. Selîm'in hadisi de "جعل يدعو هكذا، يعني بالسبابة يشير به" (şöyle dua etmeye başladı, yani işaret parmağı ile işaret ederek) lafzıyla Tayâlisî'dedir.¹³⁶⁶

Bişr b. Mufaddal rivayetini وقبض ثنتين وحلق. ورأيت يقول هكذا، وأشار بالسبابة من اليمنى، وحلق الإبهام والوسطى (İkisini yumdu ve halka yaptı. Sağ işaret parmağıyla işaret edip, baş ve orta parmağını halka yaparak şöyle dediğini gördüm) lafzıyla, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce tahriç etmişlerdir.¹³⁶⁷

Abdullah b. İdris tarîki de İbn Mâce'de رأيت النبي صلى الله عليه وسلم قد حلق الإبهام (Hz. Peygamber'i teşehhüdde baş ve orta parmağını halka yapıp bunların arasındakini kaldırarak dua ederken gördüm) lafzıyla rivayet edilmiştir.¹³⁶⁸

¹³⁶¹ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXI, s. 142, Hadis no: 18850.

¹³⁶² a.g.e, C. XXXI, s. 148, 168, Hadis no: 18855 ve 18877.

¹³⁶³ a.g.e, C. XXXI, s. 150, 163, Hadis no: 18858 ve 18871.

¹³⁶⁴ a.g.e., C. XXXI, s. 158, Hadis no: 18876.

¹³⁶⁵ **Humeydî**, C. II, s. 136, Hadis no: 909; **Nesâî**, "Sehv", 29, Hadis no: 1263.

¹³⁶⁶ **Tayâlisî**, C.II, s. 358, Hadis no:1113.

¹³⁶⁷ **Ebû Dâvud**, "Salât", 116, Hadis no: 727, **Nesâî**, "Sehv", 31, Hadis no: 1265; **İbn Mâce**, "İkâmetü's-Salâvat", 15, Hadis no:867.

¹³⁶⁸ **İbn Mâce**, "İkâmetü's-Salâvat", 27, Hadis no: 912.

Abdullah b. İdris, Kays b. Rabî', Ebû Avâne ve Hâlid b. Abdullah el-Vâsîfî'nin rivayetleri de incelemeye tâbi tuttuğumuz kaynakların dışında, farklı kaynaklarda mevcuttur.

Âsım b. Küleyb'den rivayette bulunan tüm bu kişilerin sikalığı sabittir ve hiç biri Zâide'nin rivayet ettiği bölümü rivayet etmemiştir. Bu durum Zâide'nin vehmine delil sayılmıştır.¹³⁶⁹

Rivayetin farklı bölümleri muhtasar olarak pek çok kaynakta tahriç edilmiştir. Hz. Peygamber'in namaz için tekbir alırken ellerini kaldırması,¹³⁷⁰ kıyamda sağ elini sol eli üzerine koyması,¹³⁷¹ Fatiha suresini okuduktan sonra “âmin” demesi,¹³⁷² rükû ve secde ederken de ellerini kaldırması,¹³⁷³ secde edeceği zaman önce dizlerini sonra ellerini koyması, kalkarken ise önce ellerini sonra dizlerini kaldırması,¹³⁷⁴ secde ederken alını ve burnunun yere değmesi,¹³⁷⁵ secde ettiğinde ellerini kulaklarının yanına koyması,¹³⁷⁶ teşehhüde parmaklarını halka yapıp şehadet parmağını kaldırması,¹³⁷⁷ oturduğunda sol ayağını kıvrıp, sağ ayağını dikmesi¹³⁷⁸ ile ilgili Vâil b. Hucr'dan gelen rivayetin farklı tarikleri mevcuttur.

Rivayetin son bölümünde yer alan, Vâil b. Hucr'un soğuk bir zamanda tekrar geldiğini ve üzerlerine giydikleri elbiselerin altında namaz sırasında soğuktan dolayı ellerini hareket ettirdiklerini gördüğünü ifade ettiği kısım da İbn Hanbel, Humeydî ve Ebû Dâvud'da sahih senedle rivayet edilmiştir.¹³⁷⁹

Sahabenin Hz. Peygamber'i ne derece titizlikle takip ettiğinin bir göstergesi olan Vâil b. Hucr, İslâm'a girdikten sonra İslâm dininin temel ibadeti olan namazı Allah Rasûlü'nün nasıl kıldığını öğrenebilmek için, dikkatle onu incelemiş ve gördüklerini de en ince ayrıntısına kadar rivayet etmiştir. Nitekim onun namazla

¹³⁶⁹ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXI, s. 162.

¹³⁷⁰ İbn Hanbel, 18848, 18849, 18850, 18853, 18855, 18858, 188861, 18870, 18871, 18876, 18877, 18878 nolu hadis, **Müslim**, “Salât”, 15; İbn Mâce, “İkâmetü's-salâvât”, 15; Nesâî, “Tatbîk”, 84.

¹³⁷¹ İbn Ebî Şeybe, C. I, s. 343.

¹³⁷² Dârimî, C. II, s. 794; İbn Ebî Şeybe, C. I, s. 266, C. VI, s. 141, C. VII, s. 312; İbn Hanbel, 18841, 188842, 18843, 18854, 18868, 18869, 18873, 18875 nolu hadis, **Tirmizî**, “Salât”, 248; Ebû Dâvud, “Salât”, 116, 171.

¹³⁷³ İbn Ebî Şeybe, C. I, s. 220; İbn Mâce, “İkâmetü's-salâvât”, 15.

¹³⁷⁴ Dârimî, C.II, s. 834; İbn Mâce, “İkâmetü's-salâvât”, 19, 27; Nesâî, “Tatbîk”, 37.

¹³⁷⁵ İbn Hanbel, 188839, 18840, 188864 nolu hadis

¹³⁷⁶ İbn Ebî Şeybe, C. I, s. 233; Abdürrezzak, C. II, s. 175; İbn Hanbel, 188867 nolu hadis

¹³⁷⁷ İbn Mâce, “İkâmetü's-salâvât”, 27; Nesâî, “Sehv”, 31.

¹³⁷⁸ Abdürrezzak, C.II, s.293; İbn Ebî Şeybe, C. I, s. 254; **Tirmizî**, “Salât”, 292; **Nesâî**, “Sehv”, 30.

¹³⁷⁹ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXI, s. 140, Hadis no: 18847; Humeydî, **Müsned**, C. II, s. 126; **Ebû Dâvud**, “Salât”, 117, Hadis no: 729.

ilgili rivayetleri bu konuda net hükümler koyma konusunda delil ve kaynak olmuştur.¹³⁸⁰

B. Vâil b. Hucr (ö. 51/671 (?)) 2. Rivayeti

حدثنا حجاج، قال: أخبرنا شعبة، عن سماك بن حرب، عن علقمة بن وائل، عن أبيه، " أن رسول الله صلى الله عليه وسلم أقطع أرضاً، قال: فأرسل معي معاوية أن أعطيها إياه . أو قال: أعلمها إياه . " قال: فقال لي معاوية: أردفني خلفك، فقلت: لا تكون من أرداف الملوك، قال: فقال: أعطني نعلك، فقلت: انتعل ظل الناقة، قال: فلما استخلف معاوية أتيته، فأقعدني معه على السرير، فذكرني الحديث فقال سماك فقال: " وددت أني كنت حملته بين يدي "

Haccâc > Şu'be > Simâk b. Harb > Alkame b. Vâil > Vâil b. Hucr senediyle gelen rivayete göre Hz. Peygamber Vâil'e bir araziyi iktâ' olarak vermiştir. Vâil b. Hucr şöyle der: "Benimle birlikte o araziyi bana vermesi veya yerini öğretmesi için Muâviye'yi gönderdi. Muâviye bana: "Beni hayvanının terkisine oturt" dedi. Ben de ona: "Sen meliklerin terkisine oturamazsın" dedim. "Öyleyse bana nalınlarını ver" dedi. "Devenin gölgesinde yürü" diye cevap verdim. Muaviye halife olduğunda onun yanına geldim. Beni koltuğuna yanına oturttu ve bana o olayı hatırlattı. Simak diyor ki: Vâil "Onu o gün önümde taşımış olmayı isterdim" dedi.¹³⁸¹

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayet İbn Hanbel dışında Tayâlisî, Dârimî, Tirmizî ve Ebû Dâvud tarafından tahric edilmiştir.¹³⁸²

Simak b. Harb'den dolayı rivayetin senedi hasen sayılmıştır. Zîra Simak b. Harb konusunda münekkidler arasında ihtilaf vardır.¹³⁸³ Seneddeki diğer rical sika sayılmıştır. Haccâc, Haccâc b. Muhammed el-Masîsî'dir. Şu'be ise; Şu'be b. Haccac'dır.¹³⁸⁴ Tirmizî de hadise sahîh yorumunda bulunmuştur.¹³⁸⁵

¹³⁸⁰ Yapılan yorumlar ve hangi konularda delil sayıldığı hakkında bilgi almak için bkz. Nevevî, **el-Minhâc**, C. IV, s. 114; Azîmâbâdî, **Avnü'l-ma'bûd**, C. II, s. 293-302; Mübârekfûrî, **Tuhfetü'l-ahvezî**, C. II, s. 127, 160; Aynî, **Umdetü'l-kârî**, C. VI, s.105.

¹³⁸¹ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XLV, s.212, Hadis no: 27239.

¹³⁸² Tayâlisî, **Müsned**, C. II, s. 356; Dârimî, **Sünen**, "Büyû" 66; **Tirmizî**, "Ahkâm" 39; **Ebû Dâvud**, "Harac, Fey, İmare", 36.

¹³⁸³ Mizzî, **Tehzîbü'l-Kemâl**, C.XII, s. 118-120

¹³⁸⁴ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XLV, s.213.

Tayâlisî, Dârimî, Tirmizî ve Ebû Dâvud her biri rivayeti Şu'be b. Haccâc tarîkiyle onun Simak b. Harb'den, onun da Alkame b. Vâil'in babasından rivayeti şeklinde aynı senedle muhtasar olarak tahriç etmişlerdir. Yani rivayet ilk dört tabakada ferd olarak gelmiştir.

Diğer kaynaklarda rivayet metni muhtasardır. Muâviye ile ilgili kısım Tayâlisî ve Ebû Dâvud'da yer almamaktadır. Dârimî'de «أَعْطَاهَا إِيَّاهُ» (Benimle birlikte Muâviye'yi de gönderdi ve orayı ona ver, buyurdu) ifadesi geçmektedir. Tirmizî ise ikinci bir tarikten «وَبَعَثَ مَعَهُ مُعَاوِيَةَ لِيُقْطِعَهَا إِيَّاهُ» (Onunla birlikte araziyi ona iktâ' etmesi için Muâviye'yi gönderdi) ziyadesiyle hadisi tahriç etmiştir. Tayâlisi, Ebû Dâvud ve Tirmizî'deki metinde Hz. Peygamber'in Vâil b. Hucr'a Hadramevt bölgesinde bir yeri iktâ' olarak verdiği lafzı mevcuttur. Bu ifade incelediğimiz metinde ve Dârimî'de yer almamaktadır.

Daha önceki rivayetlerde Bilal b. Hâris el-Müzenî'ye iktâ' arazisi bağışladığını gördüğümüz Hz. Peygamber'in, Vâil b. Hucr'a da aynı şekilde Yemen'de bulunan Hadramevt bölgesini iktâ' olarak verdiğini yani devlet arazisinin mülkiyeti konusunda onu görevlendirdiğini görüyoruz.

Vâil b. Hucr'un Muâviye ile aralarında geçen konuşmadan anlaşıldığına göre Vâil soyu ile övündüğü için Muâviye'nin kendisi ile aynı konumda olamayacağını ima ederek onu bineğinin terkesine almamış, sıcaktan korunmak için ayakkabılarını istemesi üzerine bu talebini de reddetmiştir.

Hatta kaynaklarda geçtiği üzere onun ancak devesinin gölgesinden gidebileceğini ve bunun da kendisine şeref olarak yeteceğini ifade etmiştir.¹³⁸⁶ Ancak yıllar sonra Muâviye halifeliği döneminde onu çağırıp, yanına oturarak bu durumu hatırlattığında bir pişmanlık yaşadığı görülmektedir.

C. Vâil b. Hucr (ö. 51/671 (?)) 3. Rivayeti

حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، حدثنا معاوية بن هشام، وسفيان بن عتبة، عن سفيان، عن عاصم بن كليب، عن أبيه عن وائل بن حجر، قال: رأيت النبي - صلى الله عليه وسلم - ولي شعر طويل، فقال: "ذباب ذباب!" فانطلقت فأخذته، فرأيت النبي صلى الله عليه وسلم - فقال: "إني لم أعنك، وهذا أحسن"

¹³⁸⁵ Tirmizî, *Sünen*, C. III, s. 657.

¹³⁸⁶ İbn Hibbân, *Sikât*, C. III, s. 425.

Ebû Bekr b. Ebî Şeybe > Muâviye b. Hişâm > Süfyân b. Akabe > Süfyân > Âsım b. Küleyb > Küleyb > Vâil b. Hucr tarîki ile gelen rivayette o şöyle söylemiştir: Hz. Peygamber beni gördüğünde uzun saçlarım vardı. Hz. Peygamber: “Uğursuzluk, uğursuzluk” buyurdu. Oradan ayrıldım ve saçımı kestirdim. Hz. Peygamber beni görünce: “ Ben seni kastetmemiştim ama böyle daha güzel olmuş” buyurdu.¹³⁸⁷

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayet İbn Ebî Şeybe, Ebû Dâvud, İbn Mâce ve Nesâî tarafından tahriç edilmiştir.¹³⁸⁸

Senedde adı geçen Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir. İbn Mâce, Ebû Dâvud ve Nesâî de rivayeti bu isnadla Süfyân es-Sevrî tarîkiyle almışlardır. Rivayet tüm kaynaklarda Vâil b. Hucr'dan Küleyb b. Şihâb < Âsım b. Küleyb < Süfyân es-Sevrî senediyle ilk dört tabakada ferd olarak gelmiştir.

Hadisin senedi Âsım b. Küleyb ve babası Küleyb b. Şihâb sebebiyle hasen sayılmıştır.¹³⁸⁹ Nitekim Âsım b. Küleyb hakkında “Lâ be'se bih” ve “sâlih”¹³⁹⁰, Küleyb b. Şihâb için de “sadûk”¹³⁹¹ yorumu yapılmıştır.

Rivayet metinleri arasında çok büyük bir farklılık olmamakla birlikte Nesâî'nin rivayetinde “شعر” yerine kâkül manasında “جُمَّة” ; Ebû Dâvud'un rivayetinde “فانطلقت فأخذته” yerine “geri dönüp saçımı kırtım, kestim” anlamında “فرجتُ فجزتُه” lafzı ile birlikte “ثم أتيتُه من الغد” (sonra ertesi gün geldim) ziyadesi mevcuttur.

İncelediğimiz rivayette Hz. Peygamber'in kullandığı “ذباب” kelimesi “sinek” anlamına gelmesine rağmen Hattâbî “uğursuzluk ve dâimî kötülük” anlamında da

¹³⁸⁷ İbn Mâce, “Libas”, 37, Hadis no: 3636.

¹³⁸⁸ İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. V, s. 190; İbn Mâce, “Libas”, 37, Hadis no: 3636; Ebû Dâvud, “Teraccül”, 10, Hadis no: 4190; Nesâî, “Ziyne”, 6, 11, Hadis no: 5052, 5066.

¹³⁸⁹ İbn Mâce, **Sünen**, C. IV, s. 616.

¹³⁹⁰ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-ta'dîl**, C.VI, s. 350.

¹³⁹¹ İbn Hacer, **Takrîbü't-Tehzîb**, s. 462; Mizzî, **Tehzîbü'l-Kemâl**, C.XXIV, s. 211.

kullanılan kelimenin hadiste de bu manaya geldiğini belirtmiştir.¹³⁹² Süyûtî bu kelimenin aynı zamanda “çirkin” anlamında bir kinaye olduğunu ifade etmiştir.¹³⁹³

Metnimizdeki “uzun saç” yerine Nesâî’deki rivayette geçen “الجمعة” lafzından kastedilenin hangi saç seviyesi olduğu konusunda farklı yorumlar yapılmıştır. Dilbilimciler kulak memesi hizasındaki saç uzunluğu için “الوفرة”, omuzlara kadar olan saç uzunluğu için “الجمعة”, omuzlara dökülen saç uzunluğu için “اللمة” ifadesini kullanmışlardır.¹³⁹⁴

Vâil b. Hucr Hz. Peygamber’in yanına girdiğinde saçlarının uzun olmasından dolayı onun “çirkin” veya “uğursuzluk” diye kendisine seslendiği zannına kapıldığından, hassasiyet göstererek saçlarını kestirmiştir. Bu durum; sahabenin Hz. Peygamber’in herhangi bir konuda doğrudan olmasa bile kendilerini uyardığını düşündüklerinde, hemen çözüm üretmeye çalıştıklarının göstergesidir.

16. CEYŞÂN HEYETİ

A.Deylem el-Himyerî (ö. ?) Rivayeti

حدثنا الضحاك بن مخلد، حدثنا عبد الحميد يعني ابن جعفر، قال: حدثنا يزيد بن أبي حبيب، حدثنا مرثد بن عبد الله الزيني، قال: حدثنا الديلم أنه سأل رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: إنا بأرض باردة، وإنا لنستعين بشراب يصنع لنا من القمح، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "أيسكر؟" قال: نعم، قال: "فلا تشربوه" فأعاد عليه فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم: "أيسكر؟" قال: نعم، قال: "فلا تشربوه" فأعاد عليه الثالثة، فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم: "أيسكر؟" قال: نعم، قال: "فلا تشربوه" قال: "فإنهم لا يصبرون عنه" قال: "فإن لم يصبروا عنه فاقتلهم"

Dahhâk b. Mahled > Abdulhamîd b. Ca’fer > Yezîd b. Ebî Habîb > Mersed b. Abdullah el-Yezenî > Deylem el-Himyerî isnâdı ile gelen rivayette Deylem Rasûlullah’a (s.a.v.) söyle sorduğunu anlatmıştır: “Biz soğuk bir bölgede yaşıyoruz. Buğdaydan yapılan bir içki bize güç veriyor” dedi. Hz. Peygamber: “O sarhoş ediyor mu” diye sordu. Deylem:” Evet” dedi. Hz. Peygamber: “Onu içmeyin” buyurdu. Deylem sözlerini tekrarladı. Allah Rasûlü yine: “Sarhoş ediyor mu” diye sordu.

¹³⁹² Ebû Dâvud, *Sünen*, C. VI, s. 258.

¹³⁹³ Süyûtî, *Şerhu Sünen-i İbn Mâce*, s. 259.

¹³⁹⁴ Süyûtî, *a.g.e*, s. 259.

Deylem: “Evet” dedi. Üçüncü kez aynı şeyi tekrar etti. Hz. Peygamber: Sarhoşluk veriyor mu” diye sordu. Deylem: “Evet” deyince; “Onu içmeyin” buyurdu. Deylem “Ya insanlar sabretmezse” dedi. Hz. Peygamber “Eğer sabretmezlerse onlarla mücadele edin” buyurdu.¹³⁹⁵

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayeti İbn Ebî Şeybe, İbn Hanbel ve Ebû Dâvud tahriç etmişlerdir.¹³⁹⁶

İsnâdı sahihtir. Ricâli; sahâbi râvisi Deylem ve Abdülhamid b. Ca’fer dışında şeyhaynın ricâlidir. Deylem’den Ebû Dâvud, Abdülhamid b. Ca’fer’den de Müslim rivayette bulunmuşlardır.

İbn Hanbel rivayeti üç tarikile art arda tahriç etmiştir. İncelediğimiz rivayetle aynı isnâddan tahriç ettiği rivayette rivayeti aldığı hocası Ebû Bekr el-Hanefî’dir. Üçüncü sened ise bu ikisinden farklı olarak Muhammed b. Ubeyd > Muhammed b. İshak > Yezîd b. Ebî Habîb > Mersed b. Abdullah el-Yezenî > Deylem tarikidir. Nitekim hadisin yer aldığı diğer iki kaynak olan İbn Ebî Şeybe’nin Musannef’i ve Ebû Dâvud’un Sünen’inde de rivayet, Muhammed b. İshâk tariki ile gelmiştir.

Muhammed b. İshak tariki ile gelen metinde, bu metindeki إنا بأرض باردة، وإنا لنستعين إنا بأرض باردة نعالج بها عملا شديدا، وإنا نتخذ شرابا من هذا القمح، نتقوى به بفراش يصنع لنا من القمح إنا بأرض باردة نعالج بها عملا شديدا، وإنا نتخذ شرابا من هذا القمح، نتقوى به بفراش يصنع لنا من القمح (Biz soğuk bir bölgedeniz ve ağır işler yapıyoruz. Buğdaydan yaptığımız bu içki sayesinde memleketimizin soğuşuna ve işlerimizin ağırlığına dayanma gücü kazanıyoruz) lafzı mevcuttur. فإن لم يصبوا عنه فاقتلهم فإنهم لا يصبون عنه " قال: " فإن لم يصبوا عنه فاقتلهم (Dedim ki: İnsanlar onu terk etmezler. O da: Eğer terk etmezlerse onlarla mücadele edin, buyurdu) ifadesi bulunmaktadır.

Müslim, Câbir tarikiyle Ceyşan’dan bir adamın geldiğine ve Hz. Peygamber’e memleketlerinde içtikleri arpadan yapılan bir içeceği sorduğuna dair bir

¹³⁹⁵ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXIX, s. 567-568, Hadis no: 18034.

¹³⁹⁶ İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. V, s. 66; İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXIX, s. 567-571, Hadis no: 18034, 18035, 18036; **Ebû Dâvud**, “Eşribe”, 5.

rivayeti tahriç etmiştir. Aynı rivayeti, İbn Hanbel ve Nesâî de tahriç etmişlerdir.¹³⁹⁷ Beyhâkî bu kişinin Ebû Vehb el-Ceyşânî olduğunu ifade etmiş olsa da Şuayb el-Arnaûd, Ebû Vehb el-Ceyşânî Tâbiûn'dan olduğundan o kişinin Deylem el- Himyerî olduğu görüşündedir.¹³⁹⁸

Deylem el- Himyerî'nin Hz. Peygamber'e bölgelerinin soğukluğundan, işlerinin zorluğundan abartılı bir şekilde bahsetmesi ve uzun açıklamalarda bulunması; bu içeceğe duydukları ihtiyacı ifade etmek ve bunun diğer sarhoş edici içeceklerden farklı olduğunu belirtmek içindir.¹³⁹⁹ Ancak Hz. Peygamber Deylem'in kendisine üç kez yönelttiği soruya üç kez aynı soruyla karşılık vermiş, sarhoş edici özelliği olduğunu öğrendiğinde net olarak ondan kaçınmalarını emretmiştir. Nitekim Müslim'de yer alan rivayette “ Her sarhoş edici şey haramdır” ifadesi geçmektedir.

Bu rivayetin sonunda yer alan insanların bu içeceği bırakmamaları halinde onlarla savaşılması emri, “Ceyşan'dan bir adamın” rivayetiyle Müslim, Nesâî ve İbn Hanbel'de tahriç edilen hadiste bulunmamaktadır. Bu rivayette Ceyşân'dan bir adam, memleketlerinde mısırdan yapılan ve adına “mızr” denilen bir içeceği sormuş, Hz. Peygamber de: “ Sarhoşluk verici her şey haramdır. Allah sarhoşluk veren şeyleri içene, “Tînetü'l-habâl” adlı bir içecek içireceğine söz vermiştir” buyurmuştur. Onun ne olduğunu soranlara da: “Cehennem ehlinin teri veya irinidir” şeklinde bir cevap vermiştir.¹⁴⁰⁰

17. ŞEYBÂN HEYETİ

A. Kayle bt. Mahrame (ö ?) 1. Rivayeti

حدثنا حفص بن عمر وموسى بن إسماعيل، قالوا: حدثنا عبد الله ابن حسان العنبري، قال: حدثني جدتاي صفية ودحية ابنتا عليبة - قال موسى: بنت حرملة- وكانتا ربيتي قبيلة بنت مخزومة، وكانت جدة أبيهما أنها

¹³⁹⁷ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXIII, s. 162; C. XXXIX, s. 466; **Müslim**, “Eşribe”, 72; **Nesâî**, “Eşribe”, 50.

¹³⁹⁸ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXIX, s. 569.

¹³⁹⁹ Azimâbâdî, **Avnü'l-ma'bûd**, C. X, s. 90.

¹⁴⁰⁰ حدثنا قتيبة بن سعيد، حدثنا عبد العزيز يعني الدراوردي، عن عمارة بن غزوة، عن أبي الزبير، عن جابر، أن رجلا قدم من جيشان، وجيشان من اليمن، فسأل النبي صلى الله عليه وسلم عن شراب يشربونه بأرضهم من الذرة، يقال له: المزرة، فقال النبي صلى الله عليه وسلم: «أو مسكر هو؟» قال: نعم، قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «كل مسكر حرام، إن على الله عز وجل عهدا لمن يشرب المسكر أن يسقيه من طينة الخبال» قالوا: يا رسول الله، وما طينة الخبال؟ قال: «عرق أهل النار» أو «عصارة أهل النار» **Müslim**, “Eşribe” 72, Hadis no: 2002

أخبرتهما: أنها رأت النبي - صلى الله عليه وسلم - وهو قاعد القرفصاء، فلما رأيت رسول الله - صلى الله عليه وسلم - المختشع - وقال موسى: المختشع - في الجلسة، أرعدت من الفرق.

Hafs b. Umer ve Mûsâ b. İsmâil > Abdullah b. Hassân el- Anberî > Nineleri Safiyye ve Dühaybe bt. Uleybe (Mûsâ; bt. Harmele demiştir. O ikisi Kayle bt. Mahrame'nin üvey kızları idiler. O aynı zamanda onların babasının ninesi idi) > Kayle bt. Mahrame tariki ile gelen rivayette Kayle onlara Hz. Peygamber'i gördüğünde onun dizlerini dikip ellerini dizlerinin önünde bağlamış şekilde oturuyor olduğunu ve kendisinin onun bu mütevâzı oturuşunu görünce; onun heybetinden titrediğini haber vermiştir.¹⁴⁰¹

Hadisin Değerlendirilmesi:

Hadis sadece Ebû Dâvud tarafından tahriç edilmiştir. Rivayetin senedi hasen sayılmıştır. Safiyye¹⁴⁰² ve Dühaybe bt. Uleybe'den¹⁴⁰³ sadece Abdullah b. Hassân rivayette bulunmuş ve hakkında "makbul" yorumu yapılmıştır.¹⁴⁰⁴ Nâsuriddîn el-Albânî de rivayetin senedinin şevâhidi ile "Hasen" sayılacağını, Abdullah b. Hasan'ın İbn Hacer tarafından "makbul" kabul edildiğini ifade etmiştir.¹⁴⁰⁵

Kayle bt. Mahrame Bekr b. Vâil kabilesi heyeti ile yanında Hâris (Hureys) b. Hasan olduğu halde Hz. Peygamber'in yanına gitmiş ve aralarında geçen konuşma ve gözlemlerini uzunca bir rivayetle aktarmıştır. İncelediğimiz kaynaklarda bu rivayetin üç farklı bölümü muhtasaran alındığı için bunları tek tek incelemeyi tercih ettik. Rivayetin bütününe Mizzî *Tehzîbü'l-Kemâl*'de Kayle bt. Mahrame'nin hal tercemesinde ve Taberânî *el-Mu'cemü'l-Kebîr*'in de yer vermiştir.¹⁴⁰⁶

Ebû Umer ed-Darîr olarak da bilinen Hafs b. Umer hakkında "sadûk" ve "sâlihu'l-hadîs" yorumu yapılırken;¹⁴⁰⁷ Mûsâ b. İsmâil hakkında "sika" olduğu

¹⁴⁰¹ Ebû Dâvud, "Edeb" 26, Hadis no: 4847.

¹⁴⁰² Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, C. XXXV, s. 217.

¹⁴⁰³ Mizzî, a.g.e., C. XXXV, s. 168.

¹⁴⁰⁴ İbn Hacer, *Takrîbü't-tehzîb*, s. 300.

¹⁴⁰⁵ Nâsuriddîn el-Albânî, *Silsiletü'l-ehâdisü's-sahîha ve şey'ün min fikhîhâ ve fevâidihâ*, Mektebetü'l-Mearif, Riyad, I. Baskı, C. V, s. 157.

¹⁴⁰⁶ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, C. VII, s. 275- 280; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, thk. Hamdi b. Abdülmecid es-Selefi, Mektebetü İbn Teymiyye, Kâhire, II. Baskı, I-XXV, C. VIII, s. 25.

¹⁴⁰⁷ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, C. VII, s. 47.

söylenmiştir. ¹⁴⁰⁸Abdullah b. Hasan el-Anberî için de “makbûl” yorumu yapılmıştır. ¹⁴⁰⁹ Abdullah b. Hasan, rivayeti nineleri olan Dühaybe bt. Uleybe el-Anberî ¹⁴¹⁰ ve Safiyye bt. Uleybe el- Anberî’den ¹⁴¹¹ almıştır ki ikisi kardeşlerdir. Nitekim rivayette (قال موسى: بنت حرملة) şeklinde bir ziyade ekleyen Mûsâ b. İsmâil, onların Harmele b. Abdullah el- Anberî’nin kızları olduğunu ifade etmiştir. ¹⁴¹²Onlar da babalarının ninesi olan Kayle bt. Mahrame’den ¹⁴¹³ rivayette bulunmuşlardır.

Rivayette geçen “kurfusâ” oturuşunu Hattâbî, kişinin kalçaları yerde oturup dizlerini karnına doğru çekmesi ve elleriyle dizlerini sarmalaması veya dizlerini karnına çekip, ellerini de koltuk altlarına koyması şeklinde tarif etmiştir. Kayle bt. Mahrame Hz. Peygamber’in hem böyle mütevâzı bir şekilde oturup, hem de bu kadar heybetli görünmesinden dolayı titrediğini ifade etmiştir. ¹⁴¹⁴ Onun korkusu yanındakiler tarafından Hz. Peygamber’e iletildiğinde Hz. Peygamber ona bakmadan: “ Ey garip kadıncağız, sakın ol” buyurmuş ve bu söz Kayle’yi sükûnete erdirmiştir. ¹⁴¹⁵

Münzirî rivayeti Tirmizî’nin de tahriç ettiğini ve sonunda “bu hadisi Abdullah b. Hasan’dan başkası rivayet etmedi” dediğini belirtmiştir. Bir sonraki incelediğimiz rivayet Tirmizî’nin aldığı rivayet olacaktır. Ancak bu rivayette Kayle bt. Mahrame’nin Hz. Peygamber’in oturuşu ile ilgili sözleri mevcut değildir.

Kayle bt. Mahrame, Hz. Peygamber’in yanına heyetlerle gelenlerin içinde rivayetine rastladığımız tek hanım sahabi olarak; bir hanım bakış açısı ile Hz Peygamber’i gördüğünde ilk dikkatini çeken şeyi rivayet etmiş, onun oturuş şekli ve onu görünce ilk hissettiği duyguyu haber vermiştir.

B. Kayle bt. Mahrame (ö. ?) 2. Rivayeti

حدثنا عبد بن حميد حدثنا عفان بن مسلم الصفار أبو عثمان حدثنا عبد الله بن حسان أنه حدثته جدته صفية بنت عليبة و دحيبة بنت عليبة حدثناه عن قبيلة بنت مخزومة وكانتا ربييتيهما و قبيلة جدة أبيهما أم أمه أنها

¹⁴⁰⁸ Mizzi, *Tehzîbü’l-Kemâl*, C. XXIX, s. 25.

¹⁴⁰⁹ İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 300.

¹⁴¹⁰ Mizzi, *Tehzîbü’l-Kemâl*, C.XXXV, s. 168.

¹⁴¹¹ Mizzi, *Tehzîbü’l-Kemâl*, C.XXXV, s. 217.

¹⁴¹² Azimâbâdî, *Avnu’l-ma’bûd*, C. XIII, s. 134.

¹⁴¹³ Mizzi, *Tehzîbü’l-Kemâl*, C. XXXV, s. 275-288.

¹⁴¹⁴ Azimâbâdî, *Avnu’l-ma’bûd*, C. XIII, s. 134.

¹⁴¹⁵ İbn Hacer, *Fethü’l-bârî*, C. XI, s. 65.

قالت قدمنا على رسول الله صلى عليه وسلم فذكرت الحديث بطوله حتى جاء رجل وقد ارتفعت الشمس فقال السلام عليك يا رسول الله فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم وعليك السلام ورحمة الله وعليه تعني النبي صلى الله عليه وسلم أسمال ملبتين كانتا بزعفران وقد نفضتا ومع النبي صلى الله عليه وسلم عسيب نخلة وقال أبو عيسى حديث قيلة لا نعرفه إلا من حديث عبد الله بن حسان حسن

Abd b. Humeyd > Affân b. Müslim es-Saffâr Ebû Usmân > Abdullah b. Hasân > Nineleri Safiyye bt. Uleybe ve Dühaybe bt. Uleybe > Babalarının ninesi (annesinin annesi) ve aynı zamanda üvey kızları oldukları Kayle bt. Mahrame'den şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: “Resûlullah’a (s.a.v.) geldik.” Sonra uzun haliyle hadisi rivayet etti: “ Güneş yükselmişti ki bir adam geldi ve “Allah’ın selamı üzerine olsun, ey Allah’ın Rasûlü” dedi. Hz. Peygamber: “Senin de Allah’ın selamı ve rahmeti üzerine olsun” buyurdu. O sırada Rasûlullah’ın üzerinde safranla boyanmış, rengi solmuş bir elbise, elinde de bir hurma dalı vardı. Tirmizî: Kayle’nin hadisini Abdullah b. Hasan rivayeti dışında bilmiyoruz ve hasendir, dedi.¹⁴¹⁶

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayet sadece Tirmizî’de bulunmaktadır ve Tirmizî hadise “hasen” yorumunda bulunmuştur.

Seneddeki râvilerden Abd b. Humeyd’e İbn Hibbân *Sikat*’da yer verirken,¹⁴¹⁷ Affân b. Müslim için “sika, mutkin ve sadûk” yorumları yapılmıştır.¹⁴¹⁸ Diğer râviler bir önceki hadisin senedinde ismi geçen kişilerdir.

Münzirî hadis âlimlerinin Kayle hadisine “garîb ve hasen” yorumunu yaptıklarını ifade etmiştir.¹⁴¹⁹

Bu rivayetin bir önceki rivayetin devamı olduğunu düşündüğümüzde Hz. Peygamber’in kurfusâ denilen şekilde oturduğunda ellerini dizlerinin üzerinden bağladığını düşünecek olursak, burada elinde hurma dalının bulunması bir tezat oluşturuyor gibi görünecektir. Nitekim Hz. Peygamber’in bu oturuş şekli ile ilgili farklı yorumlar yapılmış ve iki kavramdan söz edilmiştir. Bunlardan biri “kurfusâ”, diğeri ise “ihtibâ”dır. İhtibâ kişinin dizlerini karnına doğru çekip bir örtü veya

¹⁴¹⁶ Tirmizî, “Edeb”, 50, Hadis no: 2814.

¹⁴¹⁷ Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, C. XVIII, s. 524-527.

¹⁴¹⁸ Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, C. XX, s. 172-173.

¹⁴¹⁹ Mübârekfûrî, *Tuhfetü’l-ahvezî*, C. VIII, s. 80.

kıyafetiyle sırtından dizlerine doğru sarması, ya da elleriyle dizlerini sarması şeklinde tarif edilmiştir. İbn Hacer, ihtibâ oturuşunun kurfusâ şeklinde olabileceği ama her ihtibâ oturuşunun kurfusâ olmadığı yorumunu yapmıştır. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in buradaki oturuşunu; dizlerini karnına doğru çekmiş, elleriyle değil de elbisesiyle sarmalamış ve elinde bir hurma dalı ile oturuyor olabileceği şeklinde tasvir etmiştir.¹⁴²⁰

Rivayetten anlaşılan Hz. Peygamber kıyafetini safran ile boyamış fakat eskidiği için o boyanın izi de kaybolmuştur.¹⁴²¹

C. Kayle bt. Mahrame (ö. ?) 3. Rivayeti

حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ وَمُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ -الْمَعْنَى وَاحِدٌ- قَالَا: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حَسَانَ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنِي جَدَّتَايَ صَفِيَّةُ وَدَحِيبَةُ ابْنَتَا عَلِيَّةَ -وَكَانَتَا رِبِيئِي قَيْلَةَ بِنْتِ مَخْرَمَةَ، وَكَانَتْ جَدَّةَ أَبِيهِمَا- أَنَهَا أَخْبَرْتَهُمَا، قَالَتْ: قَدِمْنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -، قَالَتْ: تَقَدَّمَ صَاحِبِي -تَعْنِي حُرَيْثُ بْنُ حَسَانَ، وَافَدَ بَكْرُ بْنُ وَائِلٍ- فَبَايَعَهُ عَلَى الْإِسْلَامِ عَلَيْهِ وَعَلَى قَوْمِهِ، ثُمَّ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَكْتُبُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ بَنِي تَمِيمٍ بِالذَّهْنَاءِ: أَنْ لَا يَجَاوِزَهَا إِلَيْنَا مِنْهُمْ أَحَدٌ إِلَّا مُسَافِرٌ أَوْ مُجَاوِرٌ، فَقَالَ: "اكَتُبْ لَهُ يَا غَلَامُ بِالذَّهْنَاءِ" فَلَمَّا رَأَيْتُهُ قَدْ أَمَرَ لَهُ بِهَا شَخِصَ بِي وَهِيَ وَطَنِي وَدَارِي، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّهُ لَمْ يَسْأَلْكَ السَّوِيَّةَ مِنَ الْأَرْضِ إِذْ سَأَلَكَ، إِنَّمَا هَذِهِ الذَّهْنَاءُ عِنْدَكَ مُقَيَّدُ الْجَمَلِ، وَمَرْعَى الْغَنَمِ، وَنِسَاءُ تَمِيمٍ وَأَبْنَاؤُهَا وَرَاءَ ذَلِكَ، فَقَالَ: "أَمْسِكْ يَا غَلَامُ، صَدَقَتِ الْمَسْكِينَةَ، الْمَسْلُومَ أَخُو الْمَسْلُومِ، يَسْعُهُمَا الْمَاءُ وَالشَّجَرُ، وَيَتَعَاوَنَانِ عَلَى الْفِتَانِ" سَأَلَ أَبُو دَاوُدَ عَنِ الْفِتَانِ؟ فَقَالَ: الشَّيْطَانُ

Hafs b. Umer ve Mûsâ b. İsmâil > Abdullah b. Hassân el- Anberî > Nineleri Safiyye ve Dühaybe bt. Uleybe -o ikisi Kayle bt. Mahrame'nin üvey kızları idiler. O aynı zamanda onların babasının ninesi idi- > Kayle bt. Mahrame tariki ile gelen rivayette Kayle onlara şöyle anlatmıştır: Hz. Peygamber'e geldik. Yol arkadaşım - Benî Bekr b. Vâil'in elçisi olan Hureys b. Hassan'ı kastediyor- öne geçti. Kendisi ve kavmi adına İslâm dinine girerek biat etti. Sonra: "Ey Allah'ın Rasûlü bizimle Benî Temîm arasındaki Dehnâ denilen yere komşu veya misafirlerden başka kimsenin girmemesi konusunda bize bir belge yaz" dedi. Hz. Peygamber: "Ey çocuk, Dehnâ'yla ilgili ona belge yaz" buyurdu. Ben Dehnâ'nın onlara verileceğini görünce, oranın benim de vatanım ve evim olması sebebiyle endişelendim ve: Ey Allah'ın

¹⁴²⁰ İbn Hacer, **Fethü'l-bârî**, C. XI, s. 65.

¹⁴²¹ Mübârekfûrî, **Tuhfetü'l-ahvezî**, C. VIII, s. 80.

Rasûlü o senden herhangi bir yeri istemedi. Bu Dehnâ denen yer, develerin bağlandığı, koyunların otladığı, arkasında Temîm'in çocukları ve kadınlarının olduğu bir yerdir, dedim. Hz. Peygamber: “ Ey oğul, bırak. Kadıncağız doğru söyledi. Müslüman müslümanın kardeşidir. Oranın suyu ve ağaçları her iki kabileye de yeter. Hem de fitnecilere karşı yardımlaşır” buyurdu.

Ebû Dâvud'a “fitneciler kimdir” diye soruldu. “ O şeytandır” dedi.¹⁴²²

Hadisin Değerlendirilmesi:

Şuayb el- Arnaûd, Kayle bt. Mahrame'nin incelediğimiz ilk rivayetinin senedinde de aynı kişiler olmasına rağmen o senede hasen yorumunu yapmışken; bu rivayetin senedinde Safiyye ve Dühaybe bt. Uleybe ve Abdullah b. Hassân el-Anberî'nin durumları bilinmediğinden senedin zayıf olduğunu ifade etmiştir¹⁴²³. İbn Hacer ise hadisin senedini Hasen saymıştır.¹⁴²⁴

Dehnâ denilen bölge Temîm yurdunda, su kaynakları az olmasına rağmen otun bol olduğu bir bölgedir. Hâris (Hureys) b. Hassân bu bölge ile ilgili tasarruf hakkının kendilerine verilmesini istemiştir. Komşu ve yolcuları müstesnâ tutarken kastettiği onların tasarrufta bulunması değil, sadece oradan geçiş hakkına sahip olmalarıdır. Kayle bt. Mahrame, Hureys b. Hassan'ın istediği Dehnâ denen bölgenin faydası zararı eşit olan orta halli bir yer değil, develeri için iyi bir mera ve arazi olduğunu, yakında yaşayan insanların bu bölgeye muhtaç olduğunu ifade etmiştir. Bu durumda halkın genel menfaatinin olduğu bu yerin, özel olarak Hâris b. Hassan'a verilmemesini istemiş, Hz. Peygamber de ona hak vermiş ve Dehnâ'yı Hureys'e iktâ' olarak vermekten vazgeçmiştir. Rivayette fitneciden kasdın da insanlara dinleri konusunda fitne veren ve onları dalâlete düşüren şeytanlar olduğu belirtilmiştir.¹⁴²⁵

¹⁴²² Ebu Dâvûd, “Harâc, Fey' ve İmâre”, 36, Hadis no: 3070.

¹⁴²³ Ebû Dâvûd, **Sünen**, C. IV, s. 677.

¹⁴²⁴ İbn Hacer, **Fethü'l-bârî**, C. III, s. 155.

¹⁴²⁵ Azîmâbâdî, **Avnü'l-ma'bûd**, C. VIII, s. 224-225.

D. Kayle bt. Mahrame (ö. ?) 4. Rivayeti

حدثنا يونس قال: حدثنا أبو داود قال: حدثنا عبد الله بن حسان العنبري، قال: حدثتني جدتاي، دحية وصفية بنتا عليية، عن ربيتهما وجدة أبيهما قبيلة بنت مخزومة، أنها قالت: «صلى بنا رسول الله صلى الله عليه وسلم الفجر حين انشق الفجر، والنجوم شابكة في السماء، ما تكاد تعارف مع ظلمة الليل، والرجال ما تكاد تعارف

Yûnus b. Habîb > Ebû Dâvud Tayâlisî > Abdullah b. Hasân > Nineleri Safiyye bt. Uleybe ve Dûhaybe bt. Uleybe > Babalarının ninesi (annesinin annesi) ve aynı zamanda üvey kızları oldukları Kayle bt. Mahrame'den şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: Allah'ın Rasûlü fecir aydınlanırken bize sabah namazı kıldırdı. Gökyüzü yıldızlarla örülü iken gecenin karanlığından, adamlar neredeyse birbirlerini tanıyamayacaklardı.»¹⁴²⁶

Hadisin Değerlendirilmesi:

Tayâlisî de Abdullah b. Hasan'dan aynı senedle Kayle bt. Mahrame'nin rivayetinin farklı bir bölümünü tahriç etmiştir Hadisin sadece Tayâlisî'nin aldığı bu bölümü de aynı senedle gelmiştir. İbn Hacer'in bu senede Hasen dediğini söyleyen Albânî, senedin Hasen sayılamayacağını zira Abdullah b. Hassan'ın mechûlü'l-hâl olduğunu, kimsenin onun sika olduğunu söylemediğini Uleybe'nin kim olduğunun da bilinmediğini, senedin ittisalinde şüphe bulunduğunu söyleyerek bu senedin zayıf sayılacağını belirtmiştir.¹⁴²⁷

Kayle bt. Mahrame rivayetlerinin hükmü hakkında incelediğimiz dört rivayette de görüldüğü üzere farklı görüşler vardır. Tüm tariklerde adı geçen Safiyye bt. Uleybe ve Dûhaybe bt. Uleybe ile Abdullah b. Hasan hakkında İbn Hacer'in "makbul" yorumunu dikkate alarak senedilerin Hasen olduğunu kabul edenler olduğu gibi, onların durumlarının bilinmediğini söyleyerek bu senedi Zayıf sayanlar da olmuştur.

¹⁴²⁶ Tayâlisî, *Müsned*, C. III, s. 232.

¹⁴²⁷ Nâsuriddîn el-Albânî, *Silsiletü'l- ehâdisi'd-daife ve'l-mevdûa ve eseruhü'seyyie fi'l-ümme*, I. bsk, Dâru'l- Meârif, Riyad, I-XIV, 1412/ 1992, C. III, s. 679-680.

Kayle bt. Mahrame Hz. Peygamber'in kendilerine namaz kıldırıldığı sırada adamların birbirlerini tanımakta güçlük çekecekleri kadar karanlık olduğunu ifade etmiştir.¹⁴²⁸

E. Hâris b. Hassan (ö. ?) Rivayeti

حدثنا عفان، قال: حدثنا سلام أبو المنذر، عن عاصم بن بهدلة، عن أبي وائل، عن الحارث بن حسان قال: مررت بعجوز بالريذة منقطع بها، من بني تميم، قال: فقالت: أين تريدون؟ قال: فقلت: نريد رسول الله صلى الله عليه وسلم، قالت: فاحملوني معكم فإن لي إليه حاجة. قال: فدخلت المسجد فإذا هو غاص بالناس، وإذا راية سوداء تخفق، فقلت: ما شأن الناس اليوم؟ قالوا: هذا رسول الله صلى الله عليه وسلم يريد أن يبعث عمرو بن العاص وجهها، قال: فقلت: يا رسول الله، إن رأيت أن تجعل الدهناء حجازا بيننا، وبين بني تميم، فافعل فإنها كانت لنا مرة، قال: فاستوفزت العجوز، وأخذتها الحمية، فقالت: يا رسول الله، أين تضطر مضرك؟ قلت: يا رسول الله، حملت هذه ولا أشعر أنها كائنة لي خصما، قال: قلت: أعوذ بالله أن أكون كما قال الأول، قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: " وما قال الأول؟ " قال: علي الخبير سقطت - يقول سلام: هذا أحق، يقول لرسول الله صلى الله عليه وسلم: علي الخبير سقطت - قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: " هيه " يستطعمه الحديث، قال: إن عادا أرسلوا وادهم قبلا، فنزل علي معاوية بن بكر شهرا يسقيه الخمر، وتغنيه الجرادتان، فانطلق حتى أتى جبال مهرة، فقال: اللهم إني لم آت لأسير أفاديه، ولا لمريض فأداويه، فاسق عبدك ما كنت ساقيه، واسق معاوية بن بكر شهرا - يشكر له الخمر التي شربها عنده - قال: فمرت سحابات سود فنودي أن خذها رمادا، رمدا لا تذر من عاد أحدا قال أبو وائل: " فبلغني أن ما أرسل عليهم من الريح كقدر ما يجري في الخاتم "

Affân > Sellâm Ebu'l-Münzir > Âsım b. Behdele > Ebû Vâil > Hâris b. Hassân senediyle gelen rivayette Hâris b. Hassân söyle anlatmıştır: Rebeze'de Benî Temim'den oldukça yaşlı bir kadına uğradım. Bana: nereye gitmeyi düşünüyorsunuz, diye sordu. Allah'ın Rasûlü'ne gidiyoruz, dedim. "Beni de yanınıza alın, ondan bir hâcetim var, dedi. Hâris dedi ki: Mescide girdim. İnsanlarla doluydu. Siyah sancak dalgalanıyordu. "Bu insanlara bugün ne oluyor" dedim. "Bu Allah'ın Rasûlü'dür. Amr b. As'ı sefere gönderiyor, dediler. Ey Allah'ın Rasûlü, Dehnâ'yı bizimle Benî Temîm arasında sınır yapıp bize verir misin, diye sordum. Yaşlı kadın birden hareketlendi ve gayretle: "Yâ Rasûlallah Mudar'ını nereye zorluyorsun" dedi. Ben de

¹⁴²⁸ Benzer rivayetlerle birlikte (Buhârî, "Mevâkî", 25; İbn Hanbel, C. XL, s. 114; Nesâî, "Mevâkî", 22) bu hadis de sabah namazının ilk vaktinde kılınabileceğine delil olarak gösterilebilir. Daha fazla bilgi için bkz. İbn Hacer, Fethü'l-bârî, C. II, s. 54-55.

dedim ki: “Ey Allah’ın Rasûlü, bu kadını buraya getirdim ama bana hasım olacağını düşünmedim. Birincinin söylediği gibi olmaktan Allah’a sığınırım” dedim. Hz. Peygamber :“ Ne demiş birinci” diye sordu. Hureys: “ Bu konuyu en iyi bilene düştün” dedi. (Sellâm: Bu ahmak Allah’ın Rasûlü’ne; konuyu en iyi bilene düştün diyor, demiştir.) Hz. Peygamber: “Hıh, onun sözü doyurucu olacak ” dedi. “ Hureys: Âd kavmi elçileri Kayl’ı Muâviye b. Bekr’e gönderdiler. Muâviye b. Bekr, bir ay boyunca konuğu olan Kayl’e şarap içirdi, iki kadın şarkıcı da şarkı söylediler. Oradan ayrılıp Mehre dağına geldiğinde: “Allahım ben sana bir hastayı iyileştirmek veya bir esiri kurtarmak için gelmedim. Kuluna önceden de gönderdiğin suyu gönder, Bekr b. Muâviyeyi de sula” diyerek dua etti, kendisine içecek veren Bekr b. Muâviye’ye böylece şükranlarını sundu. O sırada siyah bulutlar geldi ve “alın size kum” diye seslenildi. Kum yağdı ve Âd kavminden kimse kalmadı. Ebû Vâil: “Bana onlara gönderilen rüzgârın yüzük halkasından geçecek güçte olduğu bilgisi ulaştı” demiştir.¹⁴²⁹

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayeti İbn Ebî Şeybe, İbn Hanbel, Tirmizî ve İbn Mâce tahric etmişlerdir.¹⁴³⁰

Sellâm b. Ebu’l- Münzir yani Sellâm b. Süleymân en-Nahvî sebebiyle rivayet Hasen sayılmıştır. Nitekim Yahyâ b. Maîn onun hakkında bir seferinde “Lâ be’sে bih” yorumunda bulunmuş, bir başka seferde ise sika olup olmadığı sorulduğunda “Değildir” demiştir. Ebû Dâvud da “Lâ be’sে bih”, Ebû Hâtim ise “sadûk ve sâlihu’l-hadîs” yorumunda bulunmuşlardır.¹⁴³¹ Âsım Ebû’n-Nücûd ve diğer ricâli sikadılar ve Şeyhayn’ın ricâlindedirler. Affân, Affân b. Müslim es-Saffâr; Ebû Vâil, Şakîk b. Seleme el-Esedî’dir.¹⁴³²

İbn Hanbel rivayete üç farklı senedle mükerreren yer vermiştir. Ebû Bekr b. Ayyâş > Âsım b. Ebi’n-Nücûd > Hâris b. Hassân tarikiyle gelen rivayet munkatî’

¹⁴²⁹ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXV, s. 304-305, Hadis no: 15953.

¹⁴³⁰ İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. VI, s. 532; İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXV, s. 303-308; **Tirmizî**, “Tefsîru’l-Kur’ân” 51; **İbn Mâce**, “Cihad”, 20.

¹⁴³¹ Mizzî, **Tehzîbü’l-Kemâl**, C. XII, s. 289-290.

¹⁴³² İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXV, s. 305.

olduğundan zayıftır. Âsım b. Ebi'n-Nücûd¹⁴³³ ile Hâris'in görüşmüş olması mümkün değildir. Arada Ebû Vâil olmalıdır.¹⁴³⁴ İbn Mâce de rivayeti aynı sened ve metinle tahriç eden İbn Ebî Şeybe'den almıştır. Yani tümünün senedinde inkıta' vardır. İbn Hanbel'in incelediğimizin dışında tahriç ettiği diğer rivayet ise; rivayeti aldığı hocası Zeyd b. Hubâb dışında aynı vecihle gelmiştir.¹⁴³⁵ Rivayeti iki vecihle tahriç eden Tirmizî, ilk tariki Zeyd b. Hubâb'dan rivayet eden hocası Abd b. Humejd'den almıştır. Diğer tarîki ise İbn Ebî Umer > Süfyân b. Uyeyne > Sellâm > Âsım b. Ebi'n- Nücûd > Ebû Vâil > Rabîa'dan bir adam şeklindedir.

İbn Ebî Şeybe, İbn Mâce ve İbn Hanbel'in aldığı ilk rivayetin metninde sadece Hâris'in mescide girdiğinde dikkatini çeken kalabalık hakkında sorması ve Amr b. Âs'ın seferden döndüğü cevabının verilmesi ile ilgili kısım muhtasar olarak anlatılmıştır. Tirmizî'nin Abd b. Humejd'den aldığı rivayet de muhtasar olarak bu metni içermektedir. Farklı olarak Âd'ın elçisi Kayl'ı memleketlerinde kıtlık olduğu için Muâviye b. Bekr'e gönderdikleri rivayet edilmiştir. Diğer metinde ise rivayette bulunan Rabîa'dan bir adam olarak zikredilmektedir. Bu rivayette; Medine'ye geldiğinde Hz. Peygamber'in yanına girip Âd'ın elçisinden bahsettiğini, incelediğimiz metnin içeriğindeki ile aynı şekilde anlattıktan sonra, onlara gönderilen bu rüzgârın yüzük halkasından geçecek kadar küçük olduğu zikredildi diyerek, Hz. Peygamber'in şu ayeti okuduğunu rivayet etmiştir: “Âd kavminde de ibretler vardır. Hani onların üzerine köklerini kesen rüzgârı göndermiştik. Üzerine uğradığı hiçbir şeyi bırakmıyor, mutlaka onu kül ediyordu.” (Zâriyat 41-42)¹⁴³⁶ Tirmizî Zâriyat sûresinin tefsiri bölümünde verdiği rivayetin sonunda bu hadisi “Hâris b. Yezîd” de denen “Hâris b. Hassân”ın da naklettiğini ifade etmiştir.¹⁴³⁷

İbn Hanbel'in Zeyd b. Hubâb'dan aldığı rivayet farklı olarak “Alâ b. Hadramî'yi şikayet etmek üzere Hz. Peygamber'e gitmek üzere yola çıktım” şeklinde başlamakta, ardından Rebeze'de yaşlı kadını yanlarına almalarından, Âd'ın elçisinden bahsetmesine kadar hemen hemen buradaki metnimizle aynı şekilde sürmektedir. Farklı olarak; Dehnâ'yı isteyip, yaşlı kadının buna engel olmasının

¹⁴³³ Mizzî, **Tehzîbü'l-Kemâl**, C. XIII, s. 473-480.

¹⁴³⁴ İbn Hanbel, **Müsned**, 15952 nolu hadis.

¹⁴³⁵ İbn Hanbel, **Müsned**, 15954 nolu hadis.

¹⁴³⁶ {إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ مَا تَدْرُ مِنْ شَيْءٍ أَنْتَ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلْتَهُ كَالرِّيمِ}

¹⁴³⁷ Tirmizî, **Sünen**, 3273 nolu hadis.

ardından Hâris: Benim durumum evvelkinin dediği gibi ölüsünü taşıyan dişi keçinin durumuna benziyor demektedir. Ayrıca elçinin, Âd'ın sultanması için dua etmesinin ardından kendisine bulutların gönderildiği ve bunlardan birini seçmesinin istendiği onun da siyah bulutları seçtiği ve bu bulutlardan üzerlerine kum yağdığı ifadeleri mevcuttur. Yine bu rivayetin sonunda Ebû Vâil, “ Bir kadın veya adam bir elçi gönderdiklerinde ona: Sakın Âd'ın elçisi gibi olma, derlerdi” demiştir.¹⁴³⁸

Rivayette bulunan Hâris b. Hassan veya Tirmizî ve İbn Hanbel'de tahriç edilen senedlerden birinde geçen ismiyle Hâris b. Yezîd el-Bekîrî, Kayle bt. Mahrame'nin rivayetinde adı geçen Hureys b. Hassân'la aynı kişidir.¹⁴³⁹

Rivayetin metinlerinde Araplar arasında kullanılan bazı deyimlerin mevcut olduğu görülmektedir: (على الخير سقطت) olayı iyi bilen birine denk geldin anlamında kullanılmıştır.¹⁴⁴⁰ (لَا تَكُنْ كَوَافِدِ عَادٍ) sonrasında kavmin tümüyle helâk edilmesiyle sonuçlandığı için “Âd kavminin elçisi gibi olma” manasında kullanıldığını Ebû Vâil de rivayetin sonunda ifade etmiştir. (مِعْرَاةٌ حَمَلَتْ حَتْفَهَا) Hâris'in yaşlı bir kadın olan Kayle bt. Mahrame'yi iyilik olsun diye beraberinde getirmesine rağmen Kayle'nin, onun Hz. Peygamber'den istediği “Dehnâ” bölgesini almasına engel olması üzerine kendisini ölüsünü taşıyan dişi deveye benzetmesi manasında kullanılan darb-ı mesellerdir.¹⁴⁴¹

Hâris b. Hassân'ın rivayetinde pek çok konu bir arada geçmektedir. Hz. Peygamber'in yanına gelen Hâris, bir taraftan Kayle bt. Mahrame ile aralarında geçenleri aktarmış, diğer taraftan Âd kavmi elçisinden ve başına gelenlerden bahsetmiştir. Âd kavminden bahsetmeden önce Hz. Peygamber'e “bu konuyu iyi bilene düştün” gibi bir ifade kullanmış olması Sellam Ebu'l-Münzir'in rivayetin arasına kendi açıklamasını idrac ederek onu kınamasına sebep olmuştur.

¹⁴³⁸ İbn Hanbel, **Müsned**, 15954 nolu hadis.

¹⁴³⁹ Mübârekfûrî, **Tuhfetü'l-ahvezî**, C. IX, s. 115.

¹⁴⁴⁰ Mübârekfûrî, **Tuhfetü'l-ahvezî**, C. IX, s. 113.

¹⁴⁴¹ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXV, s. 308.

18. BENÎ CU'FÎ HEYETİ

A. Seleme b. Yezîd (ö. ?) 1. Rivayeti

حدثنا ابن أبي عدي، عن داود بن أبي هند، عن الشعبي، عن علقمة، عن سلمة بن يزيد الجعفي، قال: انطلقت أنا وأخي إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم، قال: قلنا: يا رسول الله، إن أمتنا مليكة كانت تصل الرحم، وتقري الضيف، وتفعل، وتفعل هلكت في الجاهلية، فهل ذلك نافعها شيئاً؟ قال: " لا " قال: قلنا: فإنها كانت وأدت أختنا لنا في الجاهلية، فهل ذلك نافعها شيئاً؟ قال: " الوائدة والموءودة في النار، إلا أن تدرك الوائدة الإسلام ، فيعفو الله عنها"

İbn Ebî Adî > Dâvûd b. Ebî Hind > Şa'bî > Alkame > Seleme b. Yezîd el-Cû' fî kanalıyla gelen rivayette Seleme b. Yezîd şöyle söylemiştir: Ben ve kardeşim Allah'ın Rasûlü'ne geldik ve ona: "Ey Allah'ın Rasûlü, bizim annemiz Müleyke sıla-i rahim yapar, misafiri doyurur ve şöyle şöyle yapardı. Câhiliye döneminde öldü. Bu yaptıkları ona bir fayda sağlar mı? Hz. Peygamber: Hayır, dedi. Biz dedik ki: O cahiliyede bizim kız kardeşimizi diri diri toprağa gömdü, bunun bir karşılığı var mıdır? O: Vâid de mevûd da, vâidin İslâm dinine girmesi haricinde ki bu durumda Allah onu affeder, cehennemdedirler.¹⁴⁴²

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayet İbn Hanbel dışında Tayâlisi tarafından da tahrîç edilmiştir.¹⁴⁴³ İsnâddaki ricâl Dâvud b. Ebî Hind¹⁴⁴⁴ dışında şeyhaynın ricâlidirler, Dâvud b. Ebî Hind ise Müslim'in ricâlindedir ve hepsi sikadılar. Senedde adı geçen İbn Ebî Adî, Muhammed b. İbrahim b. Ebî Adî; Şa'bî, Âmir b. Şerâhîl; Alkame, Alkame b. Kays b. Abdullah en-Nehâî'dir.¹⁴⁴⁵

Tayâlisî rivayeti Süleymân b. Muâz > İmrân b. Müslim > Yezîd b. Mürre > Seleme b. Yezîd tarîkiyle vermiştir.

Tayâlisî'nin rivayetinde Seleme annesinin öldüğünü ama ölmeden önce misafir ağırladığını, komşu ve yetimi doyurduğunu ama cahiliyede kız çocuğunu diri diri gömdüğünü söyleyerek, kendisinin zengin olduğunu eğer onun adına sadaka

¹⁴⁴² İbn Hanbel, **Müsned**, XXV, 268.

¹⁴⁴³ Tayâlisî, **Müsned**, C.II, s. 640.

¹⁴⁴⁴ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve't-ta'dîl**, C. III, s. 411.

¹⁴⁴⁵ İbn Hanbel, **Müsned**, XXV, 268.

verirse bunun ona faydası olup olmayacağını sormuştur. Hz. Peygamber ise ona İslâm'ın Müslüman olandan başkasına fayda vermeyeceğini, kız çocuğunu toprağa gömenle gömülenin ateşte olduğunu buyurmuştur.

Hadisin sonunda geçen “Vaîd de mev'ûd de cehennemdedir” sözü Arapların cahiliye döneminde fakirlik veya adlarının kirlenmesi korkusu ile kız çocuklarını diri diri toprağa gömme uygulaması ile ilgilidir. Çocuğu toprağa gömen kişi İslâm'a girmediği sürece, böyle bir cinayet işlemiş olması hasebiyle cehennemliktir. Fakat gömülen çocuğun cehenneme girip girmeyeceği ile ilgili farklı yorumlar yapılmıştır. Âlimlerin büyük çoğunluğuna göre, “vâid”in çocuğu diri diri toprağa gömen kimse; “mev'ûd”un ise, aslında “el-mev'ûdetü lehâ” şeklinde, çocuk kendisine ait olan anne manasındadır. Yani gömme eylemini gerçekleştiren kişi ile buna müsaade eden annenin cehennemde olacağı şeklinde tevil edilmiştir.¹⁴⁴⁶ Bir başka görüşe göre de bu hadis sadece hakkında soru sorulan kadınla ilgilidir, genelleme ifade etmez. Nitekim Kur'an'da “Hiç bir günahkâr başka bir günahkârın günahını yüklenemez” ayeti ve Hz. Peygamber'e müşriklerin çocukları ile ilgili sorulan sorulara verdiği cevaplar da bunu doğrular niteliktedir.¹⁴⁴⁷

B. Seleme b. Yezîd (ö. ?) 2. Rivayeti

حدثنا محمد بن المشي ومحمد بن بشار قالوا حدثنا محمد بن جعفر حدثنا شعبة عن سماك بن حرب عن علقمة بن وائل الحضرمي عن أبيه قال سأل سلمة بن يزيد الجعفي رسول الله صلى الله عليه و سلم فقال يا نبي الله أرأيت إن قامت علينا أمراء يسألونا حقهم ويمنعونا حقنا فما تأمرنا ؟ فأعرض عنه ثم سأله فأعرض عنه ثم سأله في اثنانية أو في الثالثة فجدبه الأشعث بن قيس وقال (اسمعوا وأطيعوا فإنما عليهم ما حملوا وعليكم ما حملتم)

Muhammed b. Müsennâ > Muhammed b. Beşşar > Muhammed b. Ca'fer > Şu'be > Semmâk b. Harb > Alkame b. Vâil > Vâil b. Hucr tarikiyle gelen rivayette Seleme b. Yezîd el-Cûfi Allah'ın Rasûlü'ne: Ey Allah'ın Nebîsi eğer başımıza kendi hakkını bizden isteyen fakat bizim hakkımızı gözetmeyen amirler gelirse bize ne yapmamızı emredersin” diye sordu. Hz. Peygamber soruyu cevaplamadı, o tekrar

¹⁴⁴⁶ Azimâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, C. XII, s. 322.

¹⁴⁴⁷ Daha fazla bilgi için bkz. İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, C. III, s. 246-247; Aynı, *Umdetü'l-kârî*, C. VIII, s. 31.

sordu. İkinci veya üçüncü kez sorduğunda Eş'as b. Kays onu geri çekti. Hz. Peygamber: “Dinleyin ve itaat edin. Zira onların kendi sorumlulukları, sizin de kendi sorumluluklarınız vardır” buyurdu.¹⁴⁴⁸

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayeti Tayâlisî, Müslim ve Tirmizî tahriç etmişlerdir.¹⁴⁴⁹

Senedin râvilerinden Muhammed b. Müsennâ için “sika ve hüccet”,¹⁴⁵⁰ Muhammed b. Beşşâr için “sadûk, sâlih ve lâ be'se bih”,¹⁴⁵¹“Gunder” lakaplı Muhammed b. Ca'fer için “sika”,¹⁴⁵² rivayeti aldığı üvey babası Şu'be b. Haccâc hakkında “huccet ve hadiste en iyi kişi”¹⁴⁵³ yorumu yapılmıştır. Simâk b. Harb hakkında ise “sika “ yorumları yapıldığı gibi “muztaribü'l-hadîs ve zayıf” da denmiştir. Alkame b. Vâil hakkında da “sika” ifadesi kullanılmıştır.¹⁴⁵⁴

Tirmizî; Hasan b. Halîl el-Hallâl > Yezîd b. Hârûn > Şu'be > Simâk b. Harb > Alkame b. Vâil b. Hucr > Vâil b. Hucr tarikiyle rivayeti almıştır. Metinde Vâil b. Hucr, Hz. Peygamber'e: “Ya başımıza kendi hakkını bizden isteyen fakat bizim hakkımızı gözetmeyen amirler gelirse” diye soran bir adama Hz. Peygamber'in: “Dinleyin ve itaat edin. Zira onların kendi sorumlulukları, sizin de kendi sorumluluklarınız vardır” buyurduğunu rivayet etmiştir. Tirmizî bu rivayetle ilgili Sahih, Hasen yorumunu yapmıştır.¹⁴⁵⁵

Tayâlisî ise rivayeti Hammâd b. Seleme > Simâk b. Harb > Alkame b. Vâil > Seleme b. Yezîd tarikiyle Vâil b. Hucr'u atlayarak munkatı olarak tahriç etmiştir.

Rivayette dinleyip, itaat etmenin şekli; sözleri dinleyip, fiilen itaat etmektir. Emirlerin sorumluluğu adaletle hükmedip, raiyyetine hakkını vermek iken; halkın sorumluluğu da belalara sabretmek ve emirlerine itaat etmektir. Azîmâbâdî hadisin, “De ki: Allah'a itaat edin; Peygamber'e de itaat edin. Eğer yüz çevirirseniz şunu bilin ki, Peygamber'in sorumluluğu kendisine yüklenen (tebliğ görevini yapmak), sizin sorumluluğunuz da size yüklenen (görevleri yerine getirmeniz)dir. Eğer ona itaat

¹⁴⁴⁸ Müslim, “İmâre”, 12, Hadis no. 1846.

¹⁴⁴⁹ Tayâlisî, Müsned, C. I, s. 263; Müslim, “İmâre”, 12; Tirmizî, “Fiten”, 30.

¹⁴⁵⁰ Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, C. XXVI, s 362- 363.

¹⁴⁵¹ Mizzî, a.g.e., C. XXIV, s. 517.

¹⁴⁵² Mizzî, a.g.e., C. XXV, s. 8.

¹⁴⁵³ Mizzî, a.g.e., C. XII, s. 494-495.

¹⁴⁵⁴ İbn Hacer, Tehzîbü't-tehzîb, C. VII., s. 280.

¹⁴⁵⁵ Tirmizî, Sünen, C. IV, s. 488.

ederseniz, doğru yolu bulmuş olursunuz. Peygamber'e düşen, sadece açık-seçik duyurmaktır.”¹⁴⁵⁶ âyetinden iktibâs olduğunu ifade etmiştir. Yani herkes üzerine düşeni yapmalı ve sınırlarını aşmamalıdır.¹⁴⁵⁷

Seleme b. Yezîd, Hz. Peygamber'e endişe duyduğu bir konuda soru sormuş ancak Hz. Peygamber başlangıçta cevap vermemeyi tercih etmiştir. Hz. Peygamber'in bundan hoşlanmadığını fark eden Eş'as b. Kays, ona engel olmaya çalıştıysa da; Seleme sorusunda ısrar etmiştir. Hz. Peygamberin cevabı ise genel bir kural şeklinde herkesin üzerine düşeni yapması yönünde olmuştur.

C. Abdurrahmân b. Ebî Sebre (ö. ?) Rivayeti

حدثنا حسين بن محمد، حدثنا أبو وكيع، عن أبي إسحاق، عن خيثمة بن عبد الرحمن بن أبي سبرة، أن أباه عبد الرحمن ذهب مع جده إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم: " ما اسم ابنك؟ " قال: عزيز. فقال النبي صلى الله عليه وسلم: " لا تسمه عزيزا، ولكن سمه عبد الرحمن " ثم قال: " إن خير الأسماء عبد الله وعبد الرحمن والحارث "

Huseyn b. Muhammed > Ebû Vekî' > Ebû İshak > Hayseme b. Abdurrahman b. Ebî Sebre'nin rivayetine göre babası Abdurrahman dedesi ile birlikte Hz. Peygamber'in yanına gitti. Hz. Peygamber ona: “Oğlunun adı ne” diye sordu. O “Aziz” diye cevap verdi. Hz. Peygamber: “ Onu Aziz diye adlandırma, Abdurrahman de” buyurdu sonra ekledi: “ İsimlerin en hayırlısı Abdullah, Abdurrahman ve Hâris'tir.”¹⁴⁵⁸

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayeti İbn Hanbel ve İbn Ebî Şeybe tahriç etmişlerdir.¹⁴⁵⁹

Rivayetimiz sahih sayılmıştır ve râvileri için “sika” denmiştir. Ancak diğer tariklerde Hayseme'nin babasından rivayeti şeklinde geldiği için bu senedde görünüşte irsal vardır.¹⁴⁶⁰

قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ (Nûr 54)

¹⁴⁵⁷ Mübârekfûrî, **Tuhfetü'l- ahvezî**, C. VI, s. 368.

¹⁴⁵⁸ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXIX, s. 147, Hadis no: 17606.

¹⁴⁵⁹ İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. V, s. 261; İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXIX, s. 146- 149.

¹⁴⁶⁰ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXIX, s. 147.

İbn Hanbel rivayeti beş farklı senedle almıştır. İlkini Vekî > Yunus b. Ebî İshak > Hayseme b. Abdurrahman tariki ile aldığı rivayet metninde “ Babamın adı cahiliyede Aziz'di, Hz. Peygamber onu Abdurrahman olarak değiştirdi” demektir.¹⁴⁶¹ İbn Ebî Şeybe'nin Alâ b. Müseyyib tarikiyle aldığı rivayetin metni de aynıdır. İbn Hanbel ikinci vechi Vekî > Babası (Cerrâh b. Müleyh) > Ebû İshak > Hayseme senediyle tahriç etmiştir. Bu rivayetin metninde de babasının Hz. Peygamber'den “İsimlerinizin en hayırlısı Abdullah, Abdurrahman ve Hâris'tir” şeklinde rivayette bulunduğunu ifade etmiştir.¹⁴⁶² Diğer tarik Sebre b. Ebî Sebre'nin babasından rivayeti şeklinde gelmiştir ve metninde babasının Nebî'ye (s.a.v.) geldiğini onun babasına çocuklarının isimlerini sorduğunu “Filan, filan ve Abdüluzza” deyince Hz. Peygamber'in “O Abdurrahman'dır. İsimlerinizin en hayırlısı Abdullah, Abdurrahman ve Hâris'tir” buyurduğunu anlatmıştır.¹⁴⁶³ Son vecihte Ebû Nuaym > Yunus > Ebû İshak > Hayseme bulunmakta ve Hayseme babasını atlayarak, dedesinin bir çocuğunun olduğunu ona Aziz adını verdiğini, Hz. Peygamber'e gidip bunu bildirdiğinde “Hayır bilakis o Abdurrahman'dır” buyurduğunu anlatmıştır.¹⁴⁶⁴

Rivayetten anlaşılan Hz. Peygamber'in Allah'ın isimlerinden biri olan Azîz ismini koymayı uygun bulmadığını ve Allah'ın isimlerinden Rahmân'ın yanına onun kulu olmayı da ekleyerek “Abdurrahman” ismi ile değiştirdiğini görüyoruz. Abdurrahman ile birlikte Abdullah ve Hâris isimlerinin kullanılmasını da tavsiye etmiştir. Abdullah ismini de insanın Allah'a kulluğunu ifade ediyor olması açısından önemseyen Hz. Peygamber, “ ekici, çiftçi” anlamındaki Hâris ismini ise insanların dünyada bir çiftçi misali olduklarını ve burada ettiklerini öbür dünyada biçeceklerini unutmamaları için tercih etmiş olabilir.

¹⁴⁶¹ İbn Hanbel, 17604 nolu hadis.

¹⁴⁶² a.g.e., 17605 nolu hadis.

¹⁴⁶³ a.g.e., 17607 nolu hadis.

¹⁴⁶⁴ a.g.e., 17608 nolu hadis.

19. BENÎ SEDÛS HEYETİ

A. Beşîr b. Hasâsiyye (ö. ?) 1. Rivayeti

حدثنا يحيى بن أبي بكير، حدثنا عبيد الله بن إياد بن لقيط الشيباني، عن أبيه، عن ليلى، امرأة بشير ابن الخصاصية، عن بشير، قال: وكان قد أتى النبي صلى الله عليه وسلم قال: اسمه زحم " فسماه النبي صلى الله عليه وسلم بشيرا "

Yahyâ b. Ebî Bekîr > Ubeydullah b. İyâd b. Lukayt eş-Şeybânî > Babası > Beşîr b. Hasâsiyye'nin hanımı Leylâ > Beşîr senediyle gelen rivayete göre Beşîr, Hz. Peygamber'e geldiğinde adının "Zahm" olduğunu, Hz. Peygamber'in onu "Beşîr" diye isimlendirdiğini söylemiştir.¹⁴⁶⁵

Hadisin Değerlendirilmesi:

Hadisi Tayâlisî ve İbn Hanbel bu şekliyle rivayet etmişlerdir.¹⁴⁶⁶ Rivayetin isnadı hakkında sahîh yorumu yapılmıştır.¹⁴⁶⁷

Tayâlisî rivayeti Esved b. Şeybân > Hâlid b. Sümeyr > Beşîr b. Nehîk isnadıyla almıştır.

İbn Hanbel'in rivayetin Beşîr b. Nehîk tarîki ile aldığı bir başka vechinin baş kısmında bu isim değiştirme hadisesi anlatılmakta, ardından Beşîr; Hz. Peygamber'le birlikte yürümelerini ve mezarlıkta ayakkabı ile dolaşan bir adamı Hz. Peygamber'in uyarmasını rivayet etmektedir.¹⁴⁶⁸ Yine İbn Hanbel, Tayâlisî, Ebû Dâvud, Nesâi, İbn Mâce Beşîr b. Nüheyk'den rivayetle isim değişikliği ile ilgili kısmı olmadan, bu rivayeti tahric etmişlerdir.¹⁴⁶⁹

¹⁴⁶⁵ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXVI, s. 287, Hadis no: 21956.

¹⁴⁶⁶ Tayâlisî, **Müsned**, C. II, s. 446; İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXVI, s. 288.

¹⁴⁶⁷ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXVI, s. 287.

¹⁴⁶⁸ حدثنا عبد الصمد، حدثنا الأسود، حدثنا خالد بن سمير، حدثنا بشير بن نحيك، قال: حدثني بشير رسول الله صلى الله عليه وسلم، وكان اسمه في الجاهلية زحم بن معبد، فهاجر إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم، فسأله، " ما اسمك؟ " قال: زحم، قال: " لا، بل أنت بشير "، فكان اسمه، قال: بينا أنا أماشي رسول الله صلى الله عليه وسلم، إذ قال: " يا ابن الخصاصية، ما أصبحت تنقم على الله؟ أصبحت تماشى رسول الله "، قال أبو شيبان وهو الأسود بن شيبان: أحسبه قال: آخذنا بيده، فقلت: يا رسول الله، بأبي أنت وأمي، ما أنقم على الله شيئا، فذكر الحديث، وقال: " يا صاحب السبيتين ألق سببتك " İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXIV, s. 383, Hadis no: 20788.

¹⁴⁶⁹ Tayâlisî, **Müsned**, C. II, s. 446; İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXIV, s. 380, 382, C. XXXVI, s. 285; Hadis no: 20784, 20787, 21953; **Ebû Dâvud**, "Cenâiz", 78; İbn Mâce, "Cenâiz", 46; **Nesâi**, "Cenâiz", 107.

Abdürrezzak, İbn Hanbel ve Ebû Dâvud'un Benî Sedûs'dan "Deyssem" adlı bir adamın Beşîr b. Hasâsiyye'den rivayeti şeklinde gelen bir başka vecihte, Hz. Peygamber'in yanına geldiğinde Hz. Peygamber ona bu adı vermiştir. O Allah'ın Rasûlü'ne zekât memurlarının haksızlık edip borçlarından fazlasını aldıklarını, bu fazlalığı saklayıp saklayamayacaklarını sormuş, Hz. Peygamber olumsuz cevap vermiştir.¹⁴⁷⁰

Anlamı kötü olan veya şirk unsuru taşıyan isimleri değiştiren Hz. Peygamber, rivayetimize göre "zahmet, darlık, sıkıntı (Zahm)", bir başka tarike göre "Uzza'nın kulu (Abdüluzza)" anlamına gelen ismi "müjdeleyici" anlamına gelen "Beşîr" ismi ile değiştirmiştir. İnsanların yaşantısında önemli bir yeri olan ve hayatları boyunca beraberlerinde taşıdıkları isimleri, hayır ifade eden veya kişiye Allah'a kulluğunu ve acizliğini hatırlatan isimlere dönüştürmüştür.¹⁴⁷¹

B. Beşîr b. Hasâsiyye (ö. ?) 2. Rivayeti

حدثنا زكريا بن عدي، حدثنا عبيد الله بن عمرو يعني الرقي، عن زيد بن أبي أنيسة، حدثنا جبلة بن سحيم، عن أبي المثنى العبدى، قال: سمعت السدوسي يعني ابن الخصاصية، قال: أتيت النبي صلى الله عليه وسلم لأبايعه، قال: فاشتراط علي شهادة أن لا إله إلا الله، وأن محمدا عبده ورسوله، وأن أقيم الصلاة، وأن أؤدي الزكاة، وأن أحج حجة الإسلام، وأن أصوم شهر رمضان، وأن أجاهد في سبيل الله. فقلت: يا رسول الله، أما اثنتان، فوالله ما أطبقهما: الجهاد والصدقة، فإنهم زعموا أنه من ولي الدبر، فقد باء بغضب من الله، فأخاف إن حضرت تلك جشعت نفسي، وكرهت الموت، والصدقة فوالله ما لي إلا غنيمة وعشر ذود، هن رسل أهلي وحمولتهم. قال: فقبض رسول الله صلى الله عليه وسلم يده، ثم حرك يده، ثم قال: " فلا جهاد ولا صدقة، فبم تدخل الجنة إذا؟ " قال: قلت: يا رسول الله، أنا أبايعك. قال: فبايعته عليهن كلهن

Zekeriyya b. Adî > Ubeydullah b. Amr yani er-Rakkî > Zeyd b. Ebî Üneyse > Cebele b. Sühaym > Ebu'l- Müsennâ el-Abdî tarikiyle gelen rivayette o diyor ki: Sedûsî'yi yani İbn el-Hasâsiyye'yi şöyle derken işittim: " Nebî'ye (s.a.v.) biat etmek

¹⁴⁷⁰ عبد الرزاق، قال: أخبرنا معمر، عن أيوب قال: أخبرني شيخ من بني سدوس يقال له ديسم، عن بشير بن الخصاصية - وكان أتى النبي صلى الله عليه وسلم فسماه بشيرا - قال: أتينا فقلنا إن أصحاب الصدقة يعتدون علينا أفنكنهم قدر ما يزيدون علينا؟ قال: «لا، ولكن اجمعوها، فإذا أخذوها فأمرهم فليصلوا عليكم»، ثم تلا: {وصل عليهم إن صلاتك سكن لهم} [التوبة: 103] قال: قلنا إن لنا جيرة من بني تميم لا تشذ لنا شاة إلا ذهبوا بها، وإنما تخفى لنا من «أموالهم أشياء، أفنأخذها؟ قال: «لا» Abdürrezzak, *Musannef*, IV, 15; Ebü Dâvud, "Zekât" 5, Hadis no: 1586,1587; İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXXIV, s. 381.

¹⁴⁷¹ Hz. Peygamberler'in isimlere karşı tutumu hakkında daha fazla bilgi için Bkz. Ağırman Cemal, "Ad Koyma ve Hz. Peygamber'in İsimlere Karşı Tutumu", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 2, Sivas 1998, s. 122-143.

üzere geldim. Bana Allah'tan başka ilah olmadığına Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğuna şahitlik etmeyi, namaz kılmayı, zekât vermeyi, İslâm'a göre haccetmeyi, ramazan orucunu tutmayı ve Allah yolunda cihad etmeyi şart koştu. Ben dedim ki: Ey Allah'ın Rasûlü Allah'a yemin olsun ki zekât ve cihada benim gücüm yetmez. Zira cihaddan kaçanların Allah'ın gazabına düşür olacakları iddia ediliyor. Ben cihad etmem gerekince nefsim tamah edip ölümden korkmaktan çekiniyorum. Zekâta gelince Allah'a yemin olsun ki; benim on deveden başka malım yoktur. Onlar da ailemin süt ve yük taşıma kaynağıdır." Hz. Peygamber elini yumdu, sonra hareket ettirdi ve: " Cihad yok, zekât yok. Peki, öyleyse neyle cennete gireceksin?" Ey Allah'ın Rasûlü sana biat ediyorum, dedim ve bunların hepsi üzerine ona biat ettim.

1472

Hadisin Değerlendirilmesi:

Bu hadisi sadece İbn Hanbel tahriç etmiştir.

Rivayetin ricâli sikadîrlar ve Ebu'l- Müsennâ el- Abdî dışında Şeyhayn'ın ricâlidirler.¹⁴⁷³ Adı Müessir b. Afâze el-Kûfî olan Ebu'l-Müsennâ'dan Cebele b. Sühaym dışında rivayette bulunan olmamıştır.¹⁴⁷⁴

Beşir b. Hasâsiyye Hz. Peygamber'den İslâm'a girerken hangi konularda söz vermesi gerektiğini sormuştur. Zekât ve cihad konusunda kendisine bir ruhsat verilmesi için çabalasa da; Hz. Peygamber bu iki ibadetin Cennet'e girmesine vesile olacağına işaret ederek onu bu fikrinden vazgeçirmiştir.

Sakîf heyetinin namaz, zekât ve cihaddan muaf tutulma isteklerinde namaz dışındakiler için onlara ruhsat tanıyan Hz. Peygamber, Beşir b. Hasâsiyye'ye bu konuda müsaade etmemiştir. İbnü'l-Esîr bunun sebebi olarak bir taraftan Sakîf bir topluluk olmasına karşın Beşir'in tek kişi oluşunu; diğer taraftan da Beşir'in İslâm'a girme konusunda hevesli olmasına karşın, Sakîf'in bu konuda isteksiz olması ve Hz. Peygamber'in alışana kadar onları İslâm'a ısındırmak istemesini göstermiştir.¹⁴⁷⁵

¹⁴⁷² İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXXVI, s. 284.

¹⁴⁷³ a.y.

¹⁴⁷⁴ İbn Hibbân, **Sikât**, C. V, s. 463.

¹⁴⁷⁵ İbnü'l-Esîr, **en-Nihâye fi garîbi'l-hadîs ve'l-eser**, thk. Tâhir Ahmed ez-Zâvî, Mahmud Muhammed et-Tanâhî, I-V, el-Mektebetü'l-İlmiyye, Beyrut, 1399/1999, C. III, s. 239-240.

Beşîr b. Hasâsiyye, Hz. Peygambere heyetle gelen başka sahabilerde de olduğu gibi İslâm'ın temel inanç esasları hakkında bilgi almış, uygulayamayacağını düşündüğü emirler konusunda izin istemiş fakat bu Hz. Peygamber tarafından reddedilmiştir.

20. HANGİ HEYETE MENSUP OLDUĞU BELLİ OLMAYANLAR İÇERİSİNDE RİVAYETİ BULUNANLAR:

A. Esmer b. Mudarris (ö. ?) Rivayeti

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ، حَدَّثَتْنِي أُمُّ جَنْوَبٍ بِنْتُ نَمَيْلَةَ، عَنْ أُمِّهَا سُوَيْدَةَ بِنْتِ جَابِرٍ، عَنْ أُمِّهَا عَقِيلَةَ بِنْتِ أَسْمَرَ بْنِ مُضَرَّسٍ عَنْ أَبِيهَا أَسْمَرَ بْنِ مُضَرَّسٍ، قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَبَايَعْتُهُ، فَقَالَ: "مَنْ سَقَى إِلَى مَا لَمْ يَسْبِقْهُ إِلَيْهِ مُسْلِمٌ فَهُوَ لَهُ" قَالَ: فَخَرَجَ النَّاسُ يَتَخَاطُونَ

Muhammed b. Beşşâr > Abdülhamîd b. Abdülvâhid > Ümmü Cenûb bt. Nümeyle > Annesi Süveyde bt. Câbir > Annesi Akîle bt. Esmer b. Mudarris > Babası Esmer bt. Mudarris'den onun şöyle dediğini rivayet etmiştir: Nebî'ye (s.a.v.) geldim ve ona biat ettim. O şöyle buyurdu: "Bir müslümanın henüz ulaşmadığı bir şeye kim önce ulaşırsa onun sahibi olur." Bunun üzerine insanlar bunlara sahip olmak için koşuşturdular, kendilerine sınırlar çizdiler.¹⁴⁷⁶

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayeti sadece Ebû Dâvud tahriç etmiştir. İsnâdı zayıftır.¹⁴⁷⁷ Hadisle ilgili Begâvî (ö. 317/929) "Garip", Münzîrî de (ö. 656/1258) "Bu senedle gelen bu hadisten başkası yok" yorumunu yapmıştır.¹⁴⁷⁸ Abdulhamîd b. Abdülvâhid hakkında İbn Hacer "makbul" yorumunda bulunmuştur¹⁴⁷⁹ ancak sadece bu hadisi bilinmektedir.¹⁴⁸⁰ Ümmü Cenûb bt. Nümeyle'nin de sadece bu rivayeti vardır.¹⁴⁸¹

¹⁴⁷⁶ Ebû Dâvud, "Harac, Fey', İmâre", 36, Hadis no: 3071

¹⁴⁷⁷ Ebû Dâvud, Sünen, C. IV, s. 679.

¹⁴⁷⁸ Azîmâbâdî, Avnü'l-ma'bûd, C. VIII, s. 226.

¹⁴⁷⁹ İbn Hacer, Takrîbü't-Tehzîb, s. 334.

¹⁴⁸⁰ Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, C. XVI, s. 455.

¹⁴⁸¹ Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, C. XXXV, s. 336.

Süveyde bt. Câbir hakkında İbn Hacer, “bilinmiyor” yorumunda bulunmuştur.¹⁴⁸²
Esmer b. Mudarris’ten rivayette bulunan kızı Akîle bt. Esmer b. Mudarris’in ise sadece bu rivayeti vardır.¹⁴⁸³

Rivayete göre; Hz. Peygamber, Müslümanlardan hiç kimsenin daha önce mülkiyetine almadığı bilinen yerlere sahip çıkanların o toprakların sahibi olacağını belirtmiş ve insanlar koşturarak, kendilerine arazi seçme ve bunların kendilerine ait olduğunu belirlemek için de sınır çizme telaşına düşmüşlerdir. Ölü araziler hakkında, Esmer b. Mudarris’in bu rivayeti delil olarak kullanılmıştır.¹⁴⁸⁴

B. Mücâşî’ b. Mes’ûd (36/656) Rivayeti

حدثنا عمرو بن خالد، حدثنا زهير، حدثنا عاصم، عن أبي عثمان، قال: حدثني مجاشع، قال: أتيت النبي صلى الله عليه وسلم بأخي بعد الفتح، قلت: يا رسول الله، جئتك بأخي لتبأيعه على الهجرة. قال: «ذهب أهل الهجرة بما فيها». فقلت: «على أي شيء تبأيعه؟ قال: «أبأيعه على الإسلام، والإيمان، والجهاد» فلقيت معبدا بعد، وكان أكبرهما، فسألته فقال: «صدق مجاشع»

Amr b. Hâlid > Züheyr > Âsım el-Ahvel > Ebû Osman en-Nehdî > Mücâşî’ senedi ile gelen rivayette Mücâşî şöyle anlatmıştır: Fetihten sonra kardeşimi hicret Hz. Peygamber’e getirdim ve dedim ki: Ey Allah’ın Rasûlü, sana hicret konusunda biat etmesi için kardeşimi getirdim. O şöyle buyurdu: “Hicret ehli onun faziletleri ile gitmişlerdir.” Öyleyse onunla ne üzere biat edeceksin, dedim. “ Onunla İslâm, iman ve cihad üzere biat ederim” buyurdu. Râvî diyor ki: Sonradan Ma’bed’le karşılaştım ki o, onların büyük olanıydı, ona bu durumu sordum. “ Mücâşî’ doğru söylemiş” dedi.¹⁴⁸⁵

¹⁴⁸² İbn Hacer, **Takrîbü’t-Tehzîb**, s. 748.

¹⁴⁸³ Mizzî, **Tehzîbü’l-Kemâl**, C. XXXV, s. 241.

¹⁴⁸⁴ Daha fazla bilgi için bkz. Aynî, **Umdetü’l-kârî**, C. XII, s. 175- 177.

¹⁴⁸⁵ **Buhârî**, “Megâzî”, 55, Hadis no: 4305.

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayet İbn Ebî Şeybe, İbn Hanbel, Buhârî ve Müslim tarafından tahric edilmiştir.¹⁴⁸⁶

Rivayetin isnadı tüm tariklerinde sahih sayılmıştır ve ricâli genel olarak şeyhaynın ricâlidirler. Züheyr, Züheyr b. Muâviye; Âsım, Âsım b. Süleyman; Ebû Osman, Abdurrahman b. Mell en-Nehdî'dir.¹⁴⁸⁷

İbn Hanbel rivayeti dört farklı tarikle altı kez tahric etmiştir. Ebu'n Nadr > Ebû Muâviye Şeyban > Yahyâ b. Ebî Kesîr > Yahyâ b. İshak > Mücâşî tariki ile aldığı rivayette kardeşinin oğlu ile onun hicret üzere biat etmesi için Hz. Peygamber'e geldiğini Hz. Peygamber'in ise fetihten sonra hicret olmadığını belirterek ancak İslâm üzere biat edebileceğini buyurduğunu rivayet etmiştir.¹⁴⁸⁸

İbn Hanbel'in Affân > Yezîd b. Zûray' > Hâlid el-Hazzâ > Ebû Osman en-Nehdî > Mücâşî' tarikiyle aldığı rivayette Mücâşî: "Yâ Rasûlallah bu kardeşim Mücâlid, hicret için sana biat etmek istiyor"dedim. "Mekke'nin fethinden sonra hicret yoktur, lakin onunla İslâm üzere biat ederim" buyurdu, demiştir.¹⁴⁸⁹

İbn Hanbel'in; Bekr b. İsa > Ebû Avâne > Âsım el-Ahvel > Ebû Osman en-Nehdî > Mücâşî tariki ile aldığı rivayet de: "Kardeşim Ma'bed'i fetihten sonra Resûlullah'a (s.a.v.) getirdim. Ey Allah'ın Rasûlü, onunla hicret için biatla, dedim. "Hicret, faziletleri ile geçti" buyurdu. "Öyleyse ne üzere biat edecek" dedim. "İslâm ve cihad üzere" buyurdu" şeklindedir.¹⁴⁹⁰ İbn Ebî Şeybe, Buhârî ve Müslim Muhammed b. Fudayl tariki ile¹⁴⁹¹ Âsım el-Ahvel'den bu isnadla, aynı metinle almışlardır. Yine Buhârî'nin, Fudayl b. Süleyman; Müslim'in ise Ali b. Müshir tariki ile Âsım'dan aldığı rivayetin metninde kardeşi "Ebû Ma'bed" olarak geçmektedir. Müslim'in İsmail b. Zekeriyya tariki ile Âsım'dan aldığı rivayette ise kardeşinden bahsedilmemektedir, Hz. Peygamber'e gelen sadece "Mücâşî"dir.¹⁴⁹²

¹⁴⁸⁶ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, C. VII, s. 408; İbn Hanbel, *Müsned*, C. XXV, s. 176-179; C. XXXIV, s. 286; *Buhârî*, "Cihâd ve Siyer", 109, 192, Hadis no: 3078; "Megâzî", 55, Hadis no: 4305, 4307; *Müslim*, "İmâre", 20, Hadis no: 1863.

¹⁴⁸⁷ Aynî, *Umdetü'l-kârî*, C. XVII, s. 291.

¹⁴⁸⁸ İbn Hanbel, *Müsned*, 15847, 15849 nolu hadis.

¹⁴⁸⁹ İbn Hanbel, *Müsned*, 15850, 20684 nolu hadis.

¹⁴⁹⁰ İbn Hanbel, *Müsned*, 15848 nolu hadis.

¹⁴⁹¹ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, C. VII, s. 408; *Buhârî*, 2962, 2963 nolu hadis; *Müslim*, 1863/ 83 nolu hadis.

¹⁴⁹² *Buhârî*, 4307, 4308 nolu hadis, *Müslim*, 1863/ 83- 84 nolu hadis.

Rivayetin farklı tariklerinde bahsi geçen Mücâşî'nin kardeşinin ismi Mücâlid, künyesi ise Ebû Ma'bed'dir.¹⁴⁹³ Bazı vecihlerde yer alan isminin Ma'bed olduğu ifadesi yanlıştır.¹⁴⁹⁴

Fetihten sonra artık İslâm'ı kabul edenlerle İslâm düşmanları net olarak ayrıldığı için hicretin farziyetinin düştüğü, “ehli için hicret geçti” ifadesinde kastedilen kişilerin mallarını, yurtlarını terk ederek dinlerine sahip çıkan ve onu korumak adına hicret eden kişiler olduğu söylenmiştir.¹⁴⁹⁵ Medhedilen faziletli hicretin apaçık meziyetlerini fetihten önce hicret edenler elde etmişlerdir, dolayısıyla Hz. Peygamber bunun yerine İslâm, iman ve cihad üzere biatlarını kabul edeceğini belirtmiştir.¹⁴⁹⁶ Fetihten önce Mekke halkı için hicretin vücûbu konusunda ihtilaf yoktur fakat sonrası için farklı görüşler vardır.¹⁴⁹⁷

Rivayetin sonunda yer alan bölümü söyleyen râvî Ebû Osman'dır. Mücâlid'e de hadisi sorduğunu ve onun Mücâşî'yi doğruladığını ifade ettiğine göre; Ebû Osman her ikisinden birden rivayette bulunmuştur.¹⁴⁹⁸

Kaynaklarda heyetle birlikte geldiklerini tespit ettiğimiz ancak hangi heyetin içinde olduklarını bulamadığımız Mücâşî ve Mücâlid b. Mesûd adlı iki kardeşten Mücâşî'nin bu rivayeti, onun kardeşinden önce İslâm'a girmiş olduğuna işaret etmektedir. Mücâşî'nin Hz. Peygamber'e kardeşinden hicret üzere biat almasını söylemesi üzerine Hz. Peygamber'in ona verdiği cevap; Medine'ye hicretin önemine işaret etmekle birlikte Allah'ın Rasûlü ile yapılacak sözleşmenin ilk iki şartının İslâm dinine girmek ve bu dini yüceltme hususunda mücadelede bulunacağına söz vermek olduğunu da ortaya koymaktadır.

C. Mâlik b. Huveyris (ö. 94/ 712) Rivayeti

حدثنا إسماعيل بن إبراهيم، حدثنا أيوب، عن أبي قلابة، عن مالك بن الحويرث، قال: أتينا رسول الله صلى الله عليه وسلم، ونحن شبيبة متقاربون، فأقمنا عنده عشرين ليلة، قال: وكان رسول الله صلى الله عليه وسلم

¹⁴⁹³ Mizzi, *Tehzîbü'l-Kemâl*, C. XXVII, s. 227.

¹⁴⁹⁴ Aynî, *Umdetül-kârî*, C. XVII, s. 291.

¹⁴⁹⁵ Nevevî, *el-Minhâc*, C. VI, s.13.

¹⁴⁹⁶ Aynî, *Umdetül-kârî*, C. XVII, s. 291.

¹⁴⁹⁷ İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, C. VI, s. 190.

¹⁴⁹⁸ Aynî, *Umdetül-kârî*, C. XVII, s. 292.

رحيما رفيقا، فظن أنا قد اشتقنا أهلنا، فسألنا عن تركنا في أهلنا، فأخبرناه، فقال: " ارجعوا إلى أهليكم، فأقيموا فيهم، وعلموهم، ومروهم إذا حضرت الصلاة، فليؤذن لكم أحدكم، ثم ليؤمكم أكبركم "

İsmâil b. İbrahim > Eyyûb > Ebû Kılâbe > Mâlik b. Huveyris senedi ile gelen rivayette Mâlik b. Huveyris şöyle anlatmıştır: Yaşları birbirine yakın gençler olarak Hz. Peygamber'e geldik ve onun yanında yirmi gün kadar kaldık. Allah Rasûlü çok ince ve şefkatliydi. Bizim ailelerimizi özlediğimizi düşündü. Geride bıraktıklarımızla alakalı bize sorular sordu ve: "Ailelerinizin yanına dönün. Onların arasında kalın, yapılması gereken şeyleri onlara da öğretin. Namaz vakti gelince içinizden biri ezan okusun, en büyüğünüz imamlık yapsın" buyurdu.¹⁴⁹⁹

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayeti İbn Hanbel dışında İbn Ebî Şeybe, Dârimî, Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvud, İbn Mâce ve Nesâî tahriç etmişlerdir.¹⁵⁰⁰

Hadisin isnâdı Şeyhayn'ın şartlarına göre sahihtir. Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî (ö. 131/749); Ebû Kılâbe, Abdullah b. Zeyd el-Cermî'dir (ö. 104/722).¹⁵⁰¹

Buhârî, Müslim ve Nesâî İbn Uleyye olarak bilinen İsmâil b. İbrahim'den rivayeti bu senedle tahriç etmişlerdir. Buhârî'de diğerlerinde olmayan şu ziyade mevcuttur: " Benim namaz kılışımı gördüğünüz gibi namaz kılınız" (صلوا كما رأيتمون)¹⁵⁰² Yine Dârimî, Buhârî ve Müslim Eyyûb es-Sahtiyânî'den (ö. 131/749) farklı tariklerle rivayet etmişlerdir.¹⁵⁰³

İbn Hanbel; İsmail b. İbrahim > Hâlid el-Hazzâ > Ebû Kılâbe tarikiyle rivayeti muhtasar olarak da almıştır.¹⁵⁰⁴ Rivayeti bu senedle Ebû Dâvud ve Nesâî tahriç

¹⁴⁹⁹ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXIV, s. 364, Hadis no: 15598.

¹⁵⁰⁰ İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. I, s.197; Dârimî, **Sünen**, C.II, s.796; İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXIV, s. 364; C. XXXIV, s. 157; **Buhârî**, "Ezân", 17; "Cemâa ve İmâme", 21; "Edeb", 27; "Temenni", 10; **Müslim**, "Mesâcid ve Mevâidu's-Salât" 292; **Tirmizî**, "Salât", 151; **Nesâî**, "Ezan", 7, "İmâmet" 4; **İbn Mâce**, "İkâmetü's-Salevât ve's-Sünne", 46.

¹⁵⁰¹ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXIV, s. 364.

¹⁵⁰² **Buhârî**, "Edeb", 27, Hadis no: 6008; **Müslim**, "Mesâcid ve Mevâidu's-Salât", 292, Hadis no: 674; **Nesâî**, "Ezan", 7, Hadis no: 635.

¹⁵⁰³ Dârimî, **Sünen**, C.II, s.796; **Buhârî**, "Ahbâru'l-âhad", 1, Hadis no: 7246; "Ezân", 17, Hadis no: 628, 631; **Müslim**, "Mesâcid ve Mevâidu's-Salât", 674.

¹⁵⁰⁴ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXIV, s. 368, Hadis no: 15601.

etmişlerdir.¹⁵⁰⁵ Yine İbn Ebî Şeybe, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de Hâlid el-Hazzâ'dan farklı tariklerle almışlardır.¹⁵⁰⁶ Bu rivayetin metninde ilk bölüm yer almamakta; Mâlik b. Huveyris'in amcasının oğlu veya bir arkadaşı ile Hz. Peygamber'e geldiği ve oradan ayrılırken onlara namaz vakti içlerinden büyük olanın imamlık yapması ile ilgili ifadeleri rivayet edilmektedir.¹⁵⁰⁷

İbn Hanbel rivayeti ayrıca Süreyc b. Nûman ve Yûnus b. Muhammed el-Müeddeb > Hammâd b. Zeyd > Eyyûb es-Sahtiyânî > Ebû Kılâbe tariki ile zikretmiştir ki¹⁵⁰⁸ bu Buhârî ve Müslim tarafından da Hammâd b. Zeyd'den bu senedle farklı tariklerle tahriç edilmiştir.¹⁵⁰⁹ Bu rivayetin metninde Hz. Peygamber: "Ailelerinizin yanına döndüğünüzde, şu vakitte şu şekilde namaz kılmalarını emredin" buyurmaktadır.¹⁵¹⁰

Rivayetten Hz. Peygamber'in her durumda cemaatle namazı teşvik ettiği anlaşılmaktadır. Yola çıkan gençlere namaz vakti geldiğinde içlerinden birinin ezan okumasını söylerken, namaz kıldırma işi ise en büyüklerine hasır etmiştir. Aynî (ö. 855/1451), bu gençlerin birbirlerine akran olmaları, Hz. Peygamber'in yanına birlikte gelip, onun yanında aynı süre kalıp, aynı bilgileri almalarından dolayı aralarındaki tek ayırt edici unsur olarak yaşlarının kaldığını ve muhtemelen Hz. Peygamberin de bu yüzden yaşı en büyük olanın namazı kıldırmasını emrettiğini belirtmiştir.¹⁵¹¹ Nitekim Kurtûbî (ö. 656/1258) de bu gençlerin imamet şartlarını taşımada eşit

¹⁵⁰⁵ **Ebû Dâvud**, "Salât" 61, Hadis no: 589; **Nesâî**, "Ezan" 29, Hadis no: 669.

¹⁵⁰⁶ İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C. I, s.197; **Buhârî**, "Ezân" 18, Hadis no: 630; "Ezan" 37, Hadis no: 658; "Cihad ve Siyer", 42, Hadis no: 2848; **Müslim**, "Mesâcid ve Mevâidu's-Salât", 674 (293); **Ebû Dâvud**, "Salât", 61, Hadis no: 589; **Tirmizî**, "Salât", 36, Hadis no: 635; **İbn Mâce**, "İkâmetü's-Salevât ve's-Sünne", 46, Hadis no: 979; **Nesâî**, "Ezan", 7, Hadis no: 634; "İmâmet", 4, Hadis no: 781.

¹⁵⁰⁷ حدثنا محمد بن يوسف، قال: حدثنا سفيان، عن خالد الحذاء، عن أبي قلابة، عن مالك بن الحويرث، قال: أتى رجلان النبي صلى الله عليه وسلم يريدان السفر، فقال النبي صلى الله عليه وسلم: «إذا أتتما خرجتما، فأذنا، ثم أقيما، ثم ليؤمكما أكبركما» (**Buhârî**, "Ezân", 18, Hadis no: 630)

¹⁵⁰⁸ İbn Hanbel, **Müsned**, C. XXIV, s. 157, Hadis no: 20529.

¹⁵⁰⁹ **Buhârî**, "Ezân", 49, Hadis no: 685; "Ezan", 138, Hadis no: 819; **Müslim**, "Mesâcid ve Mevâidu's-Salât", 674.

¹⁵¹⁰ حدثنا سليمان بن حرب، قال: حدثنا حماد بن زيد، عن أيوب، عن أبي قلابة، عن مالك بن الحويرث، قال: قدمنا على النبي صلى الله عليه وسلم ونحن شببة، فلبثنا عنده نحو من عشرين ليلة، وكان النبي صلى الله عليه وسلم رحيمًا فقال: «لو رجعتم إلى بلادكم، فعلمتموهم مروهم، فليصلوا صلاة كذا في حين كذا، وصلاة كذا في حين كذا، وإذا حضرت الصلاة، فليؤذن لكم أحدكم وليؤمكم أكبركم» (**Buhârî**, "Ezân", 49, Hadis no: 685).

¹⁵¹¹ Nevevî, **el-Minhâc**, C. V, s. 175; Aynî, **Umdetü'l-kârî**, C. V, s. 144.

olmalarından dolayı yaşça büyük olanın seçildiğini ifade etmiştir.¹⁵¹² Ancak buradaki büyüklüğü yaşça büyüklük değil de faziletçe ileride olmak manasında yorumlayanlar da olmuştur.¹⁵¹³ Ya da o gençler içinde yaşça en büyük olan kişinin aynı zamanda en bilgili olması da mümkündür.¹⁵¹⁴ Yolculukta namazdan önce ezan okunmasının zorunlu olup olmadığı konusunda bu rivayete de dayanılarak farklı görüşler ileri sürülmüştür.¹⁵¹⁵

İbn Hacer bu gençlerin senetü'l- vüfûd içerisinde Tebuk gazvesinden önce gelmiş olabileceklerini ifade etmiştir.¹⁵¹⁶ Medine'ye elçi olarak gelen bu gençlerden Hz. Peygamber memleketlerine dönmelerini, ailelerine ve çevrelerine İslâm şearini öğretmelerini istemiştir. Mekke'nin fethi ile birlikte, hicretle ilgili hüküm sona ermiş olduğundan heyetlerle gelenlerin Medine'de kalıp kalmamaları tamamen kendi ihtiyarlarına bırakılmıştı. Onlardan bir kısmı Medine'de yerleşirlerken, bir kısmı da geri dönüp, öğrendiklerini halklarına anlatıyorlardı.¹⁵¹⁷

Rivayetin özellikle Hâlid el-Hazzâ tariki ile gelen metinlerinde Mâlik b. Huveyris Hz. Peygamber'e beraberinde bir kişi ile gelerek konuşmuş ve Hz. Peygamber de ikisine hitap ederek, "aranızda büyüğünüz imamlık yapsın" buyurmuştur. İncelediğimiz rivayette ise Mâlik bir grup gençle geldiğini ifade ettiğinden Kurtubî bunu; Mâlik b. Huveyris'in birinde grupla, diğerinde bir arkadaşı ile olmak üzere Hz. Peygamber'e iki kez gelmiş olabileceği şeklinde yorumlamıştır. Ancak İbn Hacer rivayetin mahreci bir olduğundan bu görüşü zayıf bulmuş, Hz. Peygamber'in yanına bir grup gençle gelen Mâlik'in oradan ayrılacakları sırada bunu haber vermek üzere onun yanına sadece bir arkadaşı ile gittiği için ikisine hitap etmiş olabileceğini ifade etmiştir.¹⁵¹⁸

İbn Hanbel'in ve Ebû Dâvud'un Hâlid el-Hazzâ tariki ile aldıkları metinde Hâlid el-Hazzâ, Ebû Kılâbe'ye: Bu durumda kıraat ne olacak, diye sormuş; o da "onlar birbirine yakın durumdaydılar, diye cevap vermiştir (فُلْتُ لِأَبِي قِلَابَةَ فَأَيُّ الْقِرَاءَةِ قَالَ إِنَّهُمَا)

(كَانَا مُتَقَارِبَيْنِ). Müslim de 674 nolu hadisinde Hâlid'in " o ikisi kıraat konusunda

¹⁵¹² Mübârekfûrî, **Tuhfetü'l- ahvezî**, C. I, s. 520.

¹⁵¹³ Aynî, **Umdetü'l-kârî**, C. V, s. 145.

¹⁵¹⁴ İbn Hacer, **Fethü'l-bârî**, C. II, s. 171.

¹⁵¹⁵ Bkz. Aynî, **Umdetü'l-kârî**, C. V, s. 143.

¹⁵¹⁶ İbn Hacer, **Fethü'l-bârî**, C. XIII, s. 236.

¹⁵¹⁷ Aynî, **Umdetü'l-kârî**, C. XXV, s. 13.

¹⁵¹⁸ İbn Hacer, **Fethü'l-bârî**, C. III, s. 176.

birbirine denktiler” şeklindeki ziyadesine yer vermiştir ki bu da muhtemelen Ebû Kılâbe'nin sözüne dayanılarak söylenmiştir. Rivayetin içinde yer alan râviye ait bu ifade idrac sayılmıştır.¹⁵¹⁹

Rivayette Hz. Peygamber'in ailelerinden ayrılıp İslâm'a girmek üzere gelen gençlere şefkat ve merhametini ve bu gençlerin ilim öğrenmek ve öğretmek için yolculuk ettiklerini görüyoruz. Ailelerine döndüklerinde onlara kendisinden gördükleri şekliyle namaz kıldırmalarını emreden Hz. Peygamber, ayrıca onları yolculukları boyunca da ezan okuyup cemaatle namaz kılmaya yönlendirmiştir.

D. Abdullah b. Vakdân (ö. 57/ 676) Rivayeti

أخبرنا عيسى بن مساور قال: حدثنا الوليد، عن عبد الله بن العلاء بن زبر، عن بسر بن عبيد الله، عن أبي إدريس الخولاني، عن عبد الله بن وقدان السعدي قال: وفدت إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم في وفد كلنا يطلب حاجة، وكنت آخرهم دخولا على رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقلت: يا رسول الله، إني تركت من خلفي وهم يزعمون أن الهجرة قد انقطعت، قال: لا تنقطع الهجرة ما قوتل الكفار

İsa b. Müsâvir > Velîd > Abdullah b. Alâ b. Zebr > Büsr b. Ubeydillah > Ebû İdris el- Havlânî > Abdullah b. Vakdân es-Sa'dî tarikiyle gelen rivayette o şöyle anlatmıştır: Herkesin bir hacetini bildirmek üzere geldiği bir heyetle Hz. Peygambere geldim. Ben Hz. Peygamberin yanına giren son kişiydim. Dedim ki: “Ey Allah'ın Rasûlü ben ardımda hicretin kesildiğini zanneden insanları bırakarak geldim” O: “Kâfirlerle savaşıldığı sürece hicret kesilmez” buyurdu.¹⁵²⁰

Hadisin Değerlendirilmesi:

Rivayeti İbn Hanbel ve Nesâî tahriç etmişlerdir.¹⁵²¹

Rivayet hakkında sahih yorumu yapılmıştır.¹⁵²²

İsa b. Müsâvir hakkında “lâ be'se bih ve sika” yorumları yapılmıştır.¹⁵²³

Velid, Velid b. Müslim'dir ve kendisi için “sika, sâlihu'l hadîs, mütkın, hâfız”

¹⁵¹⁹ İbn Hacer, **Fethü'l-bârî**, C. II, s. 171; Azimâbâdî, **Avnü'l-ma'bûd**, C. II, s. 210.

¹⁵²⁰ **Nesâî**, “Bey'at”, 15, Hadis no: 4172.

¹⁵²¹ İbn Hanbel, **Müsned**, C. III, s. 206, Hadis no: 1671; C. XXXVII, s. 10, Hadis no: 22324; **Nesâî**, “Bey'at”, 15, Hadis no: 4172- 4173.

¹⁵²² **Nesâî**, **Sünen**, C. VII, s. 146.

¹⁵²³ **Mizzî**, **Tehzîbü'l-Kemâl**, C. XXIII, s. 29.

denmiştir. ¹⁵²⁴ Abdullah b. Alâ b. Zebr “sika, leyse bihi be’s” olarak vasıflandırılmıştır. ¹⁵²⁵ Büsr b. Ubeydillah ¹⁵²⁶ ve Ebû İdris el- Havlânî hakkında da “sika” denmiştir. ¹⁵²⁷

Nesâî bu tarîkin dışında Mahmûd b. Hâlid > Mervân b. Muhammed > Abdullah b. Alâ b. Zebr > Büsr b. Ubeydillah > Ebû İdris el- Havlânî > Hassân b. Abdullah ed-Damrî > Abdullah b. es-Sa’dî senedi ile de rivayeti almıştır. İbn Hanbel ise Abdullah b. Mühayrız ve Şüreyc b. Ubeyd tariki ile rivayeti tahriç etmiştir.

Nesâî’de yer alan iki metin arasında bir farklılık yoktur. İbn Hanbel’in Abdullah b. Muhayrız vechi ile aldığı rivayetin metninde Abdullah b. es-Sa’dî bir grup insanla birlikte Hz. Peygamber’in yanına geldiklerini içlerinde en küçükleri o olduğu için kendisine eşyaları beklemesini sonra içeri girmesini söylediklerini anlatmaktadır. İçeri girdiğinde Hz. Peygamber’in ona hâcetinin ne olduğunu sorduğunu, onun da hicretin bitip bitmediğini sorması üzerine: “Senin hâcetin onlarınkinden daha hayırlıymış, kâfirlerle savaşıldığı sürece hicret bitmez” buyurduğunu ifade etmiştir. ¹⁵²⁸ Diğer rivayet ise muhtasar olarak sadece Hz. Peygamber’in son cümlesini içermektedir.

Rivayette Hz. Peygamber hicretin bitmediğini ifade etmiştir. Yukarıda incelediğimiz Mücâşî b. Mesud rivayetinde ise fetihten sonra hicretin bittiğini ifade etmişti. Her iki hadisi de destekleyen farklı rivayetler vardır ve bunlar birbirine muârız gibi görünmektedir. Hattâbî; “İslâm’ın ilk zamanlarında Hz. Peygamber’in yanına hicret edilmesi tercih edilen bir davranış olmakla birlikte onun Medine’ye hicretinden sonra, onunla birlikte cihad etmek ve dinlerini öğrenmek için İslâm’a girenlerin hicret etmeleri farz kılınmıştır” demektedir. ¹⁵²⁹ Nitekim bu durum müteaddid ayetlerde geçmektedir. ¹⁵³⁰ Ancak Mekke’nin fethi ile birlikte artık tüm

¹⁵²⁴ Mizzî, **Tehzîbü’l-Kemâl**, C. XXXI, s. 94-95.

¹⁵²⁵ Mizzî, **Tehzîbü’l-Kemâl**, C. XV, s. 408.

¹⁵²⁶ Mizzî, **Tehzîbü’l-Kemâl**, C. IV, s. 76.

¹⁵²⁷ İbn Ebî Hâtim, **el-Cerh ve’t-ta’dîl**, C. VII, s. 38.

¹⁵²⁸ حدثنا إسحاق بن عيسى، حدثنا يحيى بن حمزة، عن عطاء الخراساني، حدثني ابن مخيريز، عن عبد الله بن السعدي، رجل من بني مالك بن حسل، أنه قدم على النبي صلى الله عليه وسلم في ناس من أصحابه فقالوا له: احفظ رجالنا. ثم تدخل وكان أصغر القوم ففرضي لهم حاجتهم، ثم قالوا له: ادخل فدخل. فقال: " حاجتك؟ " قال: حاجتي. حدثني: أنقضت الهجرة؟ فقال النبي صلى الله عليه وسلم: " حاجتك خير من حوائجهم لا تنقطع الهجرة ما قوت العدو "

¹⁵²⁹ Aynî, **Umdetü’l-kârî**, C. I, s. 29.

¹⁵³⁰ “İman edip de hicret edenler, malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler ve onları bağrılarına basıp yardım edenler birbirlerinin yâr ve yakınlarıdır. İman edip de hicret etmeyenlere gelince, göç edinceye kadar onlarla aranızdaki bağ (yakınlık) sebebiyle hiçbir sorumluluğunuz

kabileler İslâm'a girmeye başladığından hicretin vücbiyeti ortadan kalkmış, müstehab sayılmıştır. Nitekim İbn Hacer de fetihten sonra artık Hz. Peygamber'in yanına hicretin bittiğini ama kâfirlerle mücadele devam ettiği sürece Müslüman olan bir kimsenin dâru'l-küfr olan bir bölgeden dâru'l-İslâm olan bir bölgeye hicretinin kesilmeyeceğini belirtmiştir.¹⁵³¹

Hz. Peygamber'in "kâfirlerle savaşıldığı sürece hicret kesilmez" ifadesinden küfür diyarları olmaya devam ettikçe, İslâm diyarlarına hicretin de devam edeceği anlaşılmaktadır. Hicretin bittiğini ifade eden rivayetlerde Hz. Peygamber'in ancak cihad ve iyi niyetin kalıcı olduğunu söyleyerek savaşa çağrıldıklarında hemen koşmalarını ifade etmesi¹⁵³² hicret sevabına ulaşmak isteyen kişilere yol gösterici nitelikte olmuştur. Nitekim Abdullah b. es-Sa'dî'nin de Hz. Peygamber'e hicretin bitip bitmediğini sorması, bu sevaptan mahrum kalmamak düşüncesindedir.

yoktur. Sizden, dinlerini korumak için yardım isterlerse, aranızda antlaşma bulunan bir topluluğa karşı olmamak üzere yardım etmeniz gerekir. Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir." Enfâl, 74.

¹⁵³¹ İbn Hacer, **Fethü'l-bârî**, C. VII, s. 229- 230.

¹⁵³² **Ebû Dâvud**, "Cihad", 2; **Nesâî**, "Bey'at", 11.

II- SENETÜ'L-VÜFÛD SONRASI GELENLERİN RİVAYETLERİ HAKKINDA GENEL DEĞERLENDİRME

A. Sened Açısından

Senetü'l-vüfûd ve sonrasındaki 55 (elli beş) rivayetten 28 (yirmi sekiz) tanesinin senedi “sahih” sayılmıştır. 13 (on üç) rivayete “hasen” hükmü verilmiş, kalan 14 (on dört) rivayet ise “zayıf” senedlerle tahric edilmiştir.

Buhârî'nin Dahhâk b. Fîruz'un babasından, Vehb el-Ceyşânî'nin de ondan rivayeti konusunda; birbirlerinden semâ yoluyla hadis alıp almadıklarının bilinmediği yorumu yaptığı Fîruz ed-Deylemî'nin ilk rivayetine “hasen” denilmiştir.¹⁵³³ Adî b. Hâtim'e ait ikinci rivayeti sadece Tirmizî tahric etmiş ve o hadisin Abdüsselam b. Harb dışında kimseden rivayet edilmediğini ve bu yüzden “garib” olduğunu, Ğutayf b. A'yen'in ise hadisinin bilinmediğini beyan ederek hadisin “hasen” olduğunu söylemiştir.¹⁵³⁴ Eş'as b. Kays'a ait ilk incelediğimiz rivayetin senedinde yer alan Müslim b. Heysam hakkında “hasenü'l-hadîs” yorumu yapıldığından, senedine de “hasen” denilmiştir.¹⁵³⁵ Zârî' b. Âmir el-Abdî rivayetinin râvilerinden Ümmü Ebân'ın “sika” olduğunu ifade eden kimse olmamıştır. Bu hadisi Ümmü Ebân'dan rivayet konusunda Matar b. Abdurrahman tek kalmıştır. Bu sebeple El-Eşecckıssası sahih olmakla birlikte bu sened “hasen” sayılmıştır.¹⁵³⁶ Vâil b. Hucr'un ikinci rivayetinin senedine Simak b. Harb'den dolayı “hasen” denilmiştir. Zîra Simak b. Harb konusunda münekkitler arasında ihtilaf vardır.¹⁵³⁷ Vâil b. Hucr'un üçüncü rivayetinin senedine de “lâ be'se bih” denilen Âsım b. Küleyb ve “sadûk” olduğu söylenen babası Küleyb b. Şihâb sebebiyle “hasen” yorumu yapılmıştır.¹⁵³⁸ Ferve b. Müseyk rivayetinin tahkikinde Şuayb el-Arnaûd, Ebû Sebre'den dolayı isnadın “hasen” olduğu yorumunu yapmıştır. Nitekim Yahyâ b. Maîn'in kendisine Ebû Sebre sorulduğunda onu tanımadığını söylediği belirtilmiştir.¹⁵³⁹ Hâris b. Hassan rivayetinin senedinde yer alan Sellâm b. Ebu'l-

¹⁵³³ Bkz. Fîruz ed-Deylemî I. Rivayeti, s. 204.

¹⁵³⁴ Bkz. Adî b. Hâtim II. Rivayeti, s. 211.

¹⁵³⁵ Bkz. Eş'as b. Kays Rivayeti I. Rivayeti, s. 218.

¹⁵³⁶ Bkz. Zârî b. Âmir Rivayeti, s. 235.

¹⁵³⁷ Bkz. Vâil b. Hucr Rivayeti II. Rivayeti, s.244.

¹⁵³⁸ Bkz. Vâil b. Hucr Rivayeti III. Rivayeti, s.246.

¹⁵³⁹ Bkz. Ferve b. Müseyk I. Rivayeti, s. 226.

Münzir sebebiyle rivayet “hasen” sayılmıştır. Nitekim Yahyâ b. Maîn onun hakkında bir seferinde “lâ be’sse bih” yorumunda bulunmuş, bir başka seferde ise “sika” olup olmadığı sorulduğunda “sika değildir” demiştir.¹⁵⁴⁰

Adî b. Hâtim’in dördüncü rivayetinin incelediğimiz isnâdı Simâk b. Harb’le ilgili sadûk” ve “lâ be’sse bih” yorumu yapıldığından “hasen” sayılmışsa da; rivayetin “sahih” olduğu söylenmiştir.¹⁵⁴¹

Senedinde bulunan Ebû İbrahim Muhammed b. Kâsım el-Esedî hakkında genel olarak “zayıf” kabul edildiği, “sika” olmadığı, yalan söylediği yorumları yapıldığı, aynı zamanda senedinde inkita‘ bulunduğu için gerçekten “zayıf” olduğu söylenen Hâris b. Avf rivayeti hakkında turuk ve şevahidiyle “hasen” hükmü de verilmiştir.¹⁵⁴² Ebyad b. Hammal’ın ikinci rivayetinde Sâbit b. Saîd b. Ebyad ve babasının “meçhul” olmasından dolayı hadisin isnâdı “zayıf” sayılmış fakat hadise mütâbii olmasından dolayı “hasen” yorumu yapılmıştır.¹⁵⁴³ Kayle bt. Mahrame’ye ait incelediğimiz dört rivayette de Kayle bt. Mahrame’den rivayeti alanlar ilk üç tabakada aynı kişilerdir. Tüm tariklerde adı geçen Safiyye bt. Uleybe ve Dühaybe bt. Uleybe ile Abdullah b. Hasan hakkında İbn Hacer’in “makbul” yorumunu dikkate alarak senedin “hasen” olduğunu kabul edenler olduğu gibi, onların durumlarının bilinmediğini söyleyerek bu senedi “zayıf” sayanlar da olmuştur.¹⁵⁴⁴

Lâkît b. Âmir’in ikinci rivayetinin senedi Vekî b. Udüs’ün “mechûlü’l-hâl” sayılmasından dolayı, Müsned’i tahkik eden Şuayb el-Arnaûd tarafından “zayıf” sayılırken; Nesâî’nin *Sünen*’ini tahkik eden Abdülfettâh Ebû Gudde, Şuayb el-Arnaûd’un aksine hadise “sahîh li-gayrihî” hükmünü koymuştur.¹⁵⁴⁵ Lâkît b. Âmir’in üçüncü rivayetinin senedi de “mechul” raviler silsilesi olduğundan hadise “zayıf” denilmiştir.¹⁵⁴⁶ Tağlib’den bir kişinin rivayetinin senedinde ihtilaf olduğundan ve delil gösterilebilecek bir tarîki bilinmediğinden “zayıf” sayılmıştır.¹⁵⁴⁷ Âmir b. Şehr rivayetine de, Mücâlid b. Saîd hakkında “leyse bi şey” ve “zayıf” tenkidinde

¹⁵⁴⁰ Bkz. Hâris b. Hassan Rivayeti, s. 257.

¹⁵⁴¹ Bkz. Adıyy b. Hâtim IV. Rivayeti, s. 215.

¹⁵⁴² Bkz. Hâris b. Avf Rivayeti, s. 183.

¹⁵⁴³ Bkz. Ebyad b. Hammal II. Rivayeti, s. 202.

¹⁵⁴⁴ Bkz. Kayle bt. Mahrame Rivayeti, s. 250, 252, 253, 255.

¹⁵⁴⁵ Bkz. Lâkît b. Âmir II. Rivayeti, s. 169.

¹⁵⁴⁶ Bkz. Lâkît b. Âmir III. Rivayeti, s. 171.

¹⁵⁴⁷ Bkz. Tağlib’den Bir Kişinin Rivayeti, s. 180.

bulunulduğu için “zayıf” hükmü verilmiştir.¹⁵⁴⁸ Evs b. Ebî Evs’in ikinci rivayetinin isnâdı Abdullah b. Abdurrahman et-Tâîfi’nin “zayıf” kabul edilmesi ve “leyse bi kaviyy” yorumu yapılmasından dolayı “zayıf” sayılmıştır.¹⁵⁴⁹ Ebyad b. Hammâl’ın ilk rivayetinde Saîd b. Ebyad b. Hammal hakkında “meçhul”, oğlu Sâbit b. Saîd için “bilinmiyor” yorumu yapılmış, seneddeki her iki râvî de “meçhul” olduğundan rivayetin senedine “zayıf” hükmü verilmiştir.¹⁵⁵⁰ Ali b. Şeyban’a ait ikinci rivayet, sadece Ebû Dâvud’da yer almaktadır. Muhammed b. Yezîd el-Yemâmî ve Yezîd b. Abdurrahman her ikisi de meçhul olduğundan rivayet “zayıf” sayılmıştır.¹⁵⁵¹ Ferme b. Müseyk’in ikinci rivayetinde kendisinden hadisi işiten kişi “mübhem”, Yahyâ b. Abdullah b. Behîr de “meçhul” olduğundan isnad “zayıf” sayılmıştır.¹⁵⁵² Abdulkays heyetinden bir kişinin rivayetinde kimin rivayette bulunduğu belli değildir. Muhammed b. Abdullah el-Umerî de tanınmamaktadır. Sened bu yüzden “zayıf” kabul edilmiştir.¹⁵⁵³ Aynı şekilde Abdulkays heyetinden ikinci bir kişinin rivayetinde de bilinmeyen râvîler bulunduğundan yine “zayıf” hükmü verilmiştir.¹⁵⁵⁴ Kabîsa b. Muhârik’in rivayeti senedde rivayeti aldığı kişinin “mübhem” olmasından dolayı “zayıf” sayılmıştır.¹⁵⁵⁵ Sadece Ebû Dâvud’un tahriç etmiş olduğu Esmer b. Mudarris rivayetinin senedi hakkında, yalnızca bu hadise ait bir sened olduğu söylenmiş olup, senedde bilinmeyen râvî de bulunduğundan “zayıf” hükmü verilmiştir.¹⁵⁵⁶

B. Metin Açısından

Rivayetlerin metinleri tetkik edildiğinde muhteva olarak şu konu başlıkları altında toplanabilecekleri görülmektedir:

1. İnanç Esasları İlgili Konular:

Ebû Rezin rivayetlerinin birinde zayıf bir senedle, onun Hz. Peygamber’e inançla ilgili sorduğu sorular rivayet edilmiştir.¹⁵⁵⁷ Sakif kabilesine mensup olan Evs

¹⁵⁴⁸ Bkz. Âmir b. Şehr Rivayeti, s. 181.

¹⁵⁴⁹ Bkz. Evs b. Ebî Evs II. Rivayeti, s. 190.

¹⁵⁵⁰ Bkz. Ebyad b. Hammal I. Rivayeti s.201.

¹⁵⁵¹ Bkz. Ali b. Şeyban II. Rivayeti, s. 225.

¹⁵⁵² Bkz. Ferme b. Müseyk II. Rivayeti, s. 228.

¹⁵⁵³ Bkz. Abdulkays Heyetinden Bir Kişinin Rivayeti I, s. 230.

¹⁵⁵⁴ Bkz. Abdulkays Heyetinden Bir Kişinin Rivayeti II, s. 231.

¹⁵⁵⁵ Bkz. Kabîsa b. Muhârik Rivayeti, s. 239.

¹⁵⁵⁶ Bkz. Esmer b. Mudarris Rivayeti, s. 268.

¹⁵⁵⁷ Bkz. Ebû Rezin III. Rivayeti, s. 171.

b. Ebî Evs'in rivayetine göre; onlar Hz. Peygamber'in yanında buldukları sırada o önce kendisi hakkında kötü şeyler söylenen bir adamın öldürülmesini emretmiştir. Ardından onun Allah'tan başka ilah olmadığını kabul ettiğini duyunca bu fikrini değiştirmiş ve kendisinin insanlarla Allah'tan başka ilah olmadığına şahitlik edinceye dek savaşmakla emrolunduğunu ifade etmiştir.¹⁵⁵⁸

Cerîr b. Abdullah, Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in onun Rasûlü olduğuna şahitlik etmek, namaz kılıp zekât vermek, iştirip itaat etmek ve her Müslümana nasihat etmek üzere Hz. Peygamber'e biat ettiğini rivayet etmiştir.¹⁵⁵⁹

Boynunda istavroz ile gelen Adî b. Hâtim'e boynundaki putu çıkarıp atmasını söyleyen Allah'ın Rasûlü, Tevbe Sûresi'nden "Onlar hahamlarını ve rahiplerini rabler edindiler"¹⁵⁶⁰ ayetini okuyarak, onların hahamlarının ve papazlarının helal saydıklarını helal, haram saydıklarını da haram saydıklarını belirtmiştir.

Âmir b. Sa'saa heyetinden Eş'as b. Kays, bir taraftan ninelerinden biri yoluyla Yemen'de bir saltanat kurmuş olan Akîlü'l-Mürar oğullarına dayanan soyu ile övünmek, bir taraftan da Hz. Peygamber ile soylarının aynı olduğunu ima etmek için Hz. Peygamber'le aynı soydan olduklarını ifade etmiştir. Hz. Peygamber ise kendisinin Nadr b. Kinâne oğullarından olduğunu söyleyerek, soylarını annelerine değil babalarına nisbet ettiklerini söyleyerek onu uyarmıştır.¹⁵⁶¹ Yine Hz. Peygamber'e geldiğinde, İslâm öncesi düşünce ve inanışlarının da etkisiyle çocuğunun olmasındansa malının çoğalmasını tercih ettiğini söylemesi üzerine Hz. Peygamber; çocukların göz aydınlığı ve ecir sebebi olduklarını, böyle düşünülmezse korku ve üzüntü sebebi olacağını ifade etmiştir.¹⁵⁶² Adî b. Hâtim'i ise boynunda taşıdığı istavroz konusunda uyarmıştır.¹⁵⁶³

Benî Cu'fi kabilesinden olan Seleme b. Yezîd, Hz. Peygamber'e câhiliyede ölen annesinin iyiliklerinin ona bir fayda sağlayıp sağlamayacağını ve kız kardeşini diri diri gömmüş olmasının bir karşılığı olup olmayacağını sormuştur. İyiliklerinin

¹⁵⁵⁸ Bkz. Evs b. Ebî Evs I. Rivayeti, s. 188.

¹⁵⁵⁹ Bkz. Cerîr b. Abdullah III. Rivayeti, s. 196.

¹⁵⁶⁰ Tevbe 31

¹⁵⁶¹ Bkz. Eş'as b. Kays I. Rivayeti, s. 218.

¹⁵⁶² Bkz. Eş'as b. Kays II. Rivayeti, s. 220.

¹⁵⁶³ Bkz. Adî b. Hâtim II. Rivayeti, s. 211.

bir faydası olamayacağını belirten Hz. Peygamber, cahiliye döneminde kız çocuklarını diri diri toprağa gömenlerin yerinin cehennem olacağını söylemiştir.¹⁵⁶⁴

Mücâşî b. Mes'ûd kardeşi ile birlikte Hz. Peygamber'e hicret için biat etmek üzere geldiklerini, Medine'ye hicretten sonra hicretin faziletleri ile birlikte bittiğini söyleyen Allah'ın Rasûlü'nün kendilerinden İslâm, iman ve cihad üzere biat aldığını rivayet etmiştir.¹⁵⁶⁵

2. Fıkhî Konular:

Benî Ukayl b. Ka'b heyeti ile gelen Ebû Rezîn, Hz. Peygamber'e yaşlı babasının hacca gidemeyecek kadar güçsüz olduğunu ne yapması gerektiğini sormuş, Allah'ın Rasûlü ona babasının yerine hac ve umre yapmasını söylemiştir.¹⁵⁶⁶ Ebû Rezin bir başka rivayetinde Hz. Peygamber'e eskiden Recep ayında kesmeyi adet edindikleri kurbanla ilgili sormuş, Allah'ın Rasûlü bunda bir beis olmadığını belirtmiştir.¹⁵⁶⁷ Böylece İslâm öncesi dönemdeki uygulamalarından İslâm inancına ters düşmeyenleri uygulamalarına engel olmamıştır. Yine Ebû Rezin Allah'ın Rasûlü'nden kendisine abdestle ilgili bilgi vermesini istemiş, ayrıca ağzı bozuk olan bir karısı olduğunu söyleyerek ona ne yapması gerektiğini sormuştur.¹⁵⁶⁸

Benî Tağlib'e mensup bir kişi de rivayetinde; Hz. Peygamber'e gelip Müslüman olduktan sonra, onun kendisine İslâm'ı ve kavminden İslâm'a girenlerden nasıl zekât alacağını öğrettiğini anlatmıştır. Çok iyi anlamadığını söyleyerek, öşür de alıp almaması gerektiğini soran adama Allah'ın Rasûlü, öşürün Yahudi ve Hristiyanlardan alınacağını söylemiştir.¹⁵⁶⁹

Benî Mürre'den Hâris b. Avf kıtlık olan bir bölgede yaşadıklarını ifade ederek, ölü hayvan eti yemenin câiz olup olmadığını sormuş ve Hz. Peygamber'den yiyecek hiçbir şey bulamadıkları takdirde yenebileceği cevabını almıştır.¹⁵⁷⁰

Sakif kabilesine mensup olan Osman b. Ebi'l Âs, Sakif heyetinin namaz, zekât ve cihaddan muaf tutulmayı istediklerini, Hz. Peygamber'in zekât ve cihad için

¹⁵⁶⁴ Bkz. Seleme b. Yezîd I. Rivayeti, s. 260.

¹⁵⁶⁵ Bkz. Mücâşî b. Mes'ûd Rivayeti, s. 269.

¹⁵⁶⁶ Bkz. Ebû Rezin I. Rivayeti, s. 168.

¹⁵⁶⁷ Bkz. Ebû Rezin II. Rivayeti, s. 169.

¹⁵⁶⁸ Bkz. Ebû Rezin IV. Rivayeti, s. 178.

¹⁵⁶⁹ Bkz. Benî Tağlib'den Bir Kişinin Rivayeti, s. 180.

¹⁵⁷⁰ Bkz. Hâris b. Avf Rivayeti, s. 183.

izin vermesine rağmen, namaz için müsaade etmediğini rivayet etmiştir.¹⁵⁷¹ Allah'ın Rasûlü'nün cihad ve zekât konusunda onlara müsamaha göstermesinin sebebi; bunların aciliyetle vacip olmaması, zekâtın üzerinden bir yıl geçince, cihadın da düşman saldırdığında vacip olmasıdır, şeklinde yorumlanmıştır. Namazın ise belirlenmiş vakitlerde kılınmak zorunda olduğu ve onu terk etmeyi şart koşmanın uygun olmadığı ifade edilmiştir. Yine Sakif'ten bir adam Hz. Peygamber'den abdest ve içki konusunda kendilerine ruhsat verilmesini ve Tâif muhasarası sırasında Müslüman olan Ebû Bekre'yi istediklerini fakat Rasûlullah'ın hiç birini kabul etmediğini rivayet etmiştir.¹⁵⁷²

Ezd heyetinden Ebyâd b. Hammal, Hz. Peygamber'in kendisine zekâtın lüzumundan bahsettiğini, kendisinin de ona Sebe halkının Meârib'den ayrıldığını kendilerinin de pamuk ektiklerini söylemesi üzerine; Hz. Peygamber'in onlarla kendi bölgelerine ait kumaşlardan yapılmış yetmiş takım elbise zekât vermeleri üzerine anlaşma yaptığını rivayet etmiştir.¹⁵⁷³

Ebnâ heyeti ile gelen Fîruz ed-Deylemî Rasûlullah'a nikâhı altında iki kız kardeş bulunduğunu söyleyerek ne yapması gerektiğini sormuş, dilediği iki tanesini boşaması cevabını almıştır.¹⁵⁷⁴ Bir diğer rivayetinde kendilerinin üzüm bağlarına sahip olduklarını ve şarap yaptıklarını söyleyerek, yetiştirdikleri üzümleri bundan sonra nasıl kullanacaklarını sormuş, Hz. Peygamber sabah akşam ıslatarak suyunu içmelerini söylemiştir.¹⁵⁷⁵

Tayy kabilesinden Adî b. Hâtim Rasûlullah'ın kendisine İslâm'ı anlatıp, namazın nasıl kılınacağı ve vakitleri hakkında bilgi verdiğini rivayet etmiştir. Ardından Adî, Hz. Peygamber'e avlanma ile ilgili teferruatlı sorular sorup, bilgi almıştır.¹⁵⁷⁶

Abdülkays heyetinden Kays b. Nûman'ı helal kaplardan yemeleri konusunda uyararak Hz. Peygamber,¹⁵⁷⁷ Mâlik b. Huveyris ve arkadaşları yanından ayrılırken,

¹⁵⁷¹ Bkz. Osman b. Ebi'l Âs Rivayeti, s. 184.

¹⁵⁷² Bkz. Sakif'ten Bir Adamın Rivayeti, s. 192.

¹⁵⁷³ Bkz. Ebyâd b. Hammal Rivayeti, s. 201.

¹⁵⁷⁴ Bkz. Fîruz ed-Deylemî I. Rivayeti, s. 204.

¹⁵⁷⁵ Bkz. Fîruz ed-Deylemî II. Rivayeti, s. 205.

¹⁵⁷⁶ Bkz. Adî b. Hâtim III. Rivayeti, s. 212.

¹⁵⁷⁷ Bkz. Kays b. Nûman Rivayeti, s. 237.

öğrendiklerini ailelerine de öğretmelerini ve namaz kıldıklarında büyüklerinin imam olmasını istemiştir.¹⁵⁷⁸

Benî Hanife'den Ali b. Şeybân, Allah'ın Rasûlü'nün arkasında namaz kıldıklarını; rükû ve secdede belini düzgün tutmayan birini uyardığını ve safın arkasında tek başına namaz kılan bir kişiye de namazını yinelemesi gerektiğini söylediğini rivayet etmiştir.¹⁵⁷⁹ Yine Ali b. Şeybân bir başka rivayetinde Medine'ye geldiklerinde Hz. Peygamber'in güneşin parlaklığı devam ettiği sürece ikindiye biraz geciktirerek kıldığını rivayet etmiştir.¹⁵⁸⁰

Kayle bt. Mahrame Allah'ın Rasûlü'nün sabah namazını fecir aydınlanırken kıldırıldığını rivayet etmiştir.¹⁵⁸¹ Hadramut heyeti ile gelen Vâil b. Hucr, Rasûlullah'ın nasıl namaz kıldığını iyice öğrenmek istemiş ve rivayetinde Hz. Peygamber'in namaz kılışı ile ilgili ayrıntılı bilgi vermiştir.¹⁵⁸²

Esmer b. Mudarris Hz. Peygamber'in hiç bir müslümanın ulaşmadığı mülkün ilk ulaşan kişiye ait olacağı hadisini rivayet etmiş ve bunu duyan insanların yeni arazilere sahip olmak için koştuklarını ve kendilerine sınırlar çizdiklerini anlatmıştır.¹⁵⁸³

Abdullah b. Vakdân rivayetinde Hz. Peygamber'e hicretin kesildiğini düşünen insanların arasından geldiğini ifade etmiş; o ise kâfirlerle savaşıldığı sürece hicretin kesilmeyeceğini buyurmuştur.¹⁵⁸⁴

Ceyşân heyetinden Deylem el-Himyerî de soğuk bölgede yaşadıklarını söyleyip, içki izni istediklerini ama Hz. Peygamber'in izin vermediğini aktarmıştır. Hatta insanlar içki içmeme konusunda sabır göstermezlerse ne yapacağını sorunca Allah'ın Rasûlü onlarla mücadele etmelerini istemiştir.¹⁵⁸⁵

Benî Sedus kabilesine mensup olan Beşir b. Hasâsiyye Hz. Peygamber'e biat etmek üzere geldiğinde kendisine Allah'tan başka ilah olmadığına Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğuna şahitlik etmeyi, namaz kılmayı, zekât vermeyi, İslâm'a göre haccetmeyi, ramazan orucunu tutmayı ve Allah yolunda cihad etmeyi şart

¹⁵⁷⁸ Bkz. Mâlik b. Huveyrîs Rivayeti, s. 272.

¹⁵⁷⁹ Bkz. Ali b. Şeybân I. Rivayeti, s. 223.

¹⁵⁸⁰ Bkz. Ali b. Şeybân II. Rivayeti, s. 225.

¹⁵⁸¹ Bkz. Kayle bt. Mahrame IV. Rivayeti, s. 255.

¹⁵⁸² Bkz. Vâil b. Hucr I. Rivayeti, s. 241.

¹⁵⁸³ Bkz. Esmer b. Mudarris Rivayeti, s. 268.

¹⁵⁸⁴ Bkz. Abdullah b. Vakdân Rivayeti, s. 275.

¹⁵⁸⁵ Bkz. Deylem el-Himyerî Rivayeti, s. 248.

koşmuştur. Kendisinin ölümden korktuğu için cihada, elindeki develerle ailesinin geçimini sağladığı için zekâta güç yetiremeyeceğini söylemesi üzerine; Hz. Peygamber cihad ve zekât olmadan nasıl cennete gireceğini sorunca bunların hepsi için biat ettiğini söylemiştir.¹⁵⁸⁶

Abdülkays heyetinden bir kişinin rivayetine göre onların reisi olan Eşec, kendilerinin şartları ve havası ağır bir yerde yaşadıklarını söyleyerek, Hz. Peygamber'den az da olsa içki içmelerine izin vermesini talep etmişler lakin o aza izin verirse bunun çoğa dönüşeceğini ve içkinin tesiri ile birbirlerine de zarar vereceklerini söyleyerek kabul etmemiştir.¹⁵⁸⁷

3. İstek ve İhtiyaçlarını Bildirme

a. Arazi, mülk, ganimet gibi maddi istekler:

Ezd heyetinden Ebyâd b. Hammal Hz. Peygamber'den Şezâ tuzluğunu istemiş, Allah'ın Rasûlü de bu isteğini kabul etmişken, Akra' b. Hâbis' bu tuzluğun bütün insanların faydalandığı bir yer olduğunu söylemiştir. Hz. Peygamber'in bunun üzerine anlaşmayı feshetme isteğini ancak bu yerin sadaka olarak kendisinden kabul edilmesi şartı ile kabul edeceğini belirtmiş ve Hz. Peygamber de bunu kabul ederek ona karşılığında Cevf-i Murâd'da bir arazi ve hurma ağaçlığını iktâ' olarak vermiştir.¹⁵⁸⁸ Vâil b. Hucr da Hz. Peygamber'in kendisine iktâ' arazisi verdiğini rivayet etmiştir.¹⁵⁸⁹

Hâris b. Hassan, Şeybân heyeti ile yola çıktıklarında Rebeze mevkiinde Kayle bt. Mahrame adlı yaşlı bir kadının da kendilerine katıldığını, Hz. Peygamber'in yanına ulaşınca ondan Dehnâ bozkırını kendilerine vermesini istediğini, Allah'ın Rasûlü bunu kabul etmişken o kadının engel olduğunu anlatmıştır. Bunun üzerine kızan Hari, kendisinin Âd kavmi elçisine benzemekten çekindiğini söyleyince Hz. Peygamber bunu anlatmasını istemiştir. Âd kavmi kıtlık sebebiyle yardım istemek için elçilerini Muâviye b. Bekr'e göndermişler, Muâviye b. Bekr onu yedirip içirmiş, gönlünü hoş etmiş, dönüşte hem kendilerine hem de Muâviye'ye su göndermesi için Allah'a dua etmiş, bu duasının karşılığında su yerine kum yağmuru altında hepsi

¹⁵⁸⁶ Bkz. Beşir b. Hasâsiyye II. Rivayeti, s. 267.

¹⁵⁸⁷ Bkz. Abdülkays Heyetinden Bir Kişinin Rivayeti II, s. 231.

¹⁵⁸⁸ Bkz. Ebyâd b. Hammal II. Rivayeti, s. 202.

¹⁵⁸⁹ Bkz. Vâil b. Hucr II. Rivayeti, s. 244.

helak olmuşlardır.¹⁵⁹⁰ Kayle bt. Mahrame ise rivayetinde Hâris b. Hassan'ın Dehnâ'yı istemesi Hz. Peygamber'in de verecek olması üzerine oranın kendisinin de evi ve vatani olması hasebiyle endişelendiğini ve Temim halkının da bu bölgeden faydalandığını söyleyerek bu duruma engel olmaya çalıştığını rivayet etmiştir. Bunun üzerine ona hak veren Allah'ın Rasûlü Müslümanların kardeş olduğunu oradan birlikte faydalanabileceklerini söyleyerek Dehnâ'yı vermekten vazgeçmiştir.¹⁵⁹¹ Hz. Peygamber'i ilk gördüğünde ürperen Kayle bt. Mahrame'nin, Hâris b. Hassan'ın isteği üzerine, onun huzurunda halkının hakkını savunması ve Hz. Peygamber'in de onun düşüncesine hak vermesi dikkat çekicidir.

Hemdan heyetinden Âmir b. Şehr'in rivayetinde Akk b. Zû Hayvân'ın köyü ve malı için emannâme talebinde bulunduğu belirtilmiştir.¹⁵⁹²

b. Duâ- bedduâ ve bağışlanma talebi:

Hz. Peygamber, atın üzerinde sabit kalamadığını ifade ederek bu konuda yardım isteyen Cerir b. Abdullah'a dua etmiştir.¹⁵⁹³ Hilâl b. Âmir heyetinden Kabîsa b. Muhârik Hz. Peygamber'e gelerek yaşının ilerlediğini söyleyip, kendisine fayda sağlayacak bir şeyler öğretmesini istemiştir. Her varlığın kendine istiğfarda bulunduğunu söyleyen Allah'ın Rasûlü ona duâlar öğretmiştir.¹⁵⁹⁴

c. Kavminden inanmayanlarla savaşma izni

Benî Murâd'dan Ferve b. Müseyk, kavminden inanmayanlarla savaşma talebinde bulunmuş, bu isteğini kabul edip onu da komutan tayin eden Rasûlullah, sonrasında arkasından birini gönderip onu geri çağırması ve kavmini İslâm'a davet etmesini, kabul etmeyenler konusunda kendisi haber gönderene dek acele etmemesini söylemiştir.¹⁵⁹⁵

d. Görev İsteği

Sakif heyeti ile gelen Osman b. Ebi'l-Âs Hz. Peygamber'den kendisine Kur'an öğretmesini ve onu kavmine imam tayin etmesini istemiştir.¹⁵⁹⁶

¹⁵⁹⁰ Bkz. Hâris b. Hassan Rivayeti, s. 256.

¹⁵⁹¹ Bkz. Kayle bt. Mahrame II. Rivayeti, s. 252.

¹⁵⁹² Bkz. Âmir b. Şehr Rivayeti, s. 181.

¹⁵⁹³ Bkz. Cerir b. Abdullah IV. Rivayeti, s. 198.

¹⁵⁹⁴ Bkz. Kabîsa b. Muhârik Rivayeti, s. 239.

¹⁵⁹⁵ Bkz. Ferve b. Müseyk I. Rivayeti, s. 226.

¹⁵⁹⁶ Bkz. Osman b. Ebi'l-Âs Rivayeti, s. 184.

4. Hz. Peygamber'in Fizikî Görünüşü veya Davranışları İle İlgili

Rivayetler:

Ukayl b. Ka'b heyeti ile gelen Ebû Rezin, İslâm'a girmek üzere Hz. Peygamber'e geldiklerinde onu evde bulamadıklarını, Hz. Aişe'nin kendilerine ikram hazırlattığını, Rasûlullah eve döndüğünde, çobanının bir kuzunun doğduğunu haber vermesi üzerine ona sürüden bir koçu keserek misafirlerine ikram için getirmesini söylediğini rivayet etmiştir. Ardından bunun bir yükümlülük olarak algılanmasını istemeyen Hz. Peygamber, hayvanı onlar için özel olarak kesmediklerini, bunun davar sayısını dengede tutmak amacıyla mutat olarak yaptıkları bir uygulama olduğunu ifade etmiştir.¹⁵⁹⁷

Hemdân kabilesi halkı, Âmir b. Şehr'den Medine'ye gidip Hz. Peygamber'i araştırmasını istemişler ve eğer o hoşnut kalırsa, kendilerinin de iman edeceklerini söylemişlerdir. Hz. Peygamber'in yanına gidip onun davranışlarından hoşnut kalan Âmir b. Şehr kavminin de İslâm'a girmesine vesile olmuştur.¹⁵⁹⁸

Sakif heyeti ile gelen Evs b. Ebî Evs, Hz. Peygamber'in mescid ve evi dışında sürekli yanlarına uğrayıp onlarla sohbet ettiğini Kureyş'in kendilerine yaptıklarını anlattığını rivayet etmiştir. Bir akşam gelmekte gecikince hiziplerini okumayı bitiremediği için geç kaldığını belirtmiştir. Bunu duyan heyettekiler Hz. Peygamber'in bir uygulamasına daha vâkıf olmak için ashabdan onun hiziplerini öğrenmeye çalışmışlardır.¹⁵⁹⁹

Cerîr b. Abdullah, Müslüman olduktan sonra Allah'ın Rasûlü'nün kendisini hiç geri çevirmediğini ve hep gülümsediğini ifade etmiştir.¹⁶⁰⁰

Abdülkays heyetinden bir kişi, geldiklerinde Hz. Peygamber'i; Ya Rabbi, bizi seçilmiş kullarından, alnının beyazından tanınanlardan ve kabul gören heyetlerden eyle, şeklinde dua ederken gördüklerini ve bunların kimler olduğunu sorduklarında Salih kullar, abdest alanlar ve peygamberleri ile birlikte Allah'ın huzuruna çıkanlar olduğunu öğrenmişlerdir.¹⁶⁰¹ Yine Abdülkays heyeti ile gelen bir kişi, Hz. Peygamber'e geldiklerinde gözlemlediklerini uzunca bir rivayetle anlatmıştır.

¹⁵⁹⁷ Bkz. Ebû Rezin IV. Rivayeti, s. 178.

¹⁵⁹⁸ Bkz. Âmir b. Şehr Rivayeti, s. 181.

¹⁵⁹⁹ Bkz. Evs b. Ebî Evs II. Rivayeti, s. 190.

¹⁶⁰⁰ Bkz. Cerîr b. Abdullah I. Rivayeti, s. 193.

¹⁶⁰¹ Bkz. Abdülkays Heyetinden Bir Kişinin Rivayeti, s. 230.

Kendilerinin gelişine çok sevinen Hz. Peygamber'in onlara dualar ettiğini, reislerini sorduğunu, reisleri olan Eşec'e yanında yer açıp iltifatlarda bulunduğunu anlatmıştır. Ardından tek tek köylerinin adlarını söyleyen Allah'ın Rasûlü, onları şaşırtmıştır ve Ensar'a da onları överek, onlara izzet-i ikramda bulunmalarını istemiştir. Ensar'ın kendilerine birçok ikramda bulunduğunu anlatan râvî, Hz. Peygamber'in sürekli yanlarına uğrayarak öğrendiklerini tekrar ettirdiğini sonrasında kendilerinden azıklarını getirmelerini istediğini ve getirdikleri hurmaların çeşitlerini sayarak onları bir kez daha şaşırttığını ifade etmiştir. Heyetten döndükten sonra onun hurmalar içinde en iyisi olduğunu söylediği Berni çeşidini daha fazla ettiklerini anlatmıştır.¹⁶⁰²

Arkadaşları ile birlikte Hz. Peygamber'in yanına geldiklerini anlatan Mâlik b. Huveyris, Allah'ın Rasûlü'nün kendilerine çok nazik ve şefkatli davrandığını, bir süre orada kaldıktan sonra kendilerinin ailelerini özlediklerini fark ederek onların yanlarına dönmelerini istediğini rivayet etmiştir.¹⁶⁰³

Çalışmamızda rivayeti bulunan tek hanım sahabe olan Kayle bt. Mahrame Hz. Peygamber'i gördüğünde onun kurfusa oturduğu denilen dizlerini kaldırıp, elleriyle bağlayarak oturduğunu fakat bu mütevazı oturuştaki heybetin kendisini ürpertiğini rivayet etmiştir. Yine Kayle bt. Mahrame onu gördüğünde üzerinde rengi solmuş safran rengi bir elbisenin, elinde de bir hurma dalının bulunduğunu belirtmiştir.¹⁶⁰⁴ Görüldüğü üzere Kayle bt. Mahrame tam da bir hanımın bakış açısıyla rivayetlerinde onu ilk gördüğü zamanki şekli ve kıyafeti ile kendisinin hissettiklerini nakletmeden geçmemiştir.

5. Hz. Peygamber'in Kendileri veya Kabileleri ile İlgili Görüşleri

Hz. Peygamber'in yanına girmeden önce temiz elbiselerini giyip kendisine çeki düzen veren Cerir b. Abdullah, mescide girince onun kendisinden bahsedip bahsetmediğini sormuş; Hz. Peygamber'in, az sonra kapıdan yüzünde meleklerin izi olan Yemen'in en hayırlısı olan kişi girecek, dediğini duyunca çok sevinip Allah'a hamd etmiştir.¹⁶⁰⁵ Kays b. Nûman'ın rivayetine göre Hz. Peygamber, Abdülkays kabilesinin zorla değil kendi istekleri ile iman ettiklerini söyleyerek onlar için mağfiret dilemiş, ardından kibleye dönüp dualar ederek şark halkının hayırlısı

¹⁶⁰² Bkz. Abdülkays Heyetinden Bir Kişinin Rivayeti II, s. 231.

¹⁶⁰³ Bkz. Mâlik b. Huveyris Rivayeti, s. 272.

¹⁶⁰⁴ Bkz. Kayle bt. Mahrame Rivayeti, s. 250, 252.

¹⁶⁰⁵ Bkz. Cerir b. Abdullah II. Rivayeti, s. 195.

olduklarını söylemiştir.¹⁶⁰⁶ Vâil b. Hucr, rivayetinde Hz. Peygamber'in yanına geldiğinde onun, uğursuzluk diyerek seslendiğini, bunu kendisinin uzun saçından dolayı söylediğini zannettiği için saçlarını kestirerek geldiğini anlatmıştır. O ifadeyi bundan dolayı kullanmadığını belirten Allah'ın Rasûlü yine de saçının bu şekilde daha güzel olduğunu beyan etmiştir.¹⁶⁰⁷

6. Hz. Peygamber'in Gelenlerden Talepte Bulunması

Hz. Peygamber, Cerir b. Abdullah'tan kendilerini Yemen'de Ahmes ve Becîle'ye ait içinde tapınılan bir putun bulunduğu Zu'l-Halâsa adı verilen evden kurtarmasını istemiş, Cerîr de yüz elli atlı ile giderek burayı yerle bir etmiş ve Hz. Peygamber'in dualarına mazhar olmuştur.¹⁶⁰⁸

Benî Hanîfe'ye mensup olan Talk b. Ali, rivayetinde Hz. Peygamber'e bir heyetle geldiklerini ona bölgelerinde bir kilise bulunduğunu söyleyerek, abdest suyunun artanından kendilerine vermesini talep ettiklerini ifade etmiştir. Hz. Peygamber, onlardan bu kiliseyi yıkıp, ağzında çalkalayıp bir kaba boşalttığı suyla orayı yıkamalarını ve onun yerine bir mesccid inşa etmelerini talep etmiştir.¹⁶⁰⁹

7. Kabileler ve gelenler hakkında ön bilgi sahibi olması

Abdülkays heyeti geldiğinde Hz. Peygamber'in onların köyleri, yetiştirdikleri hurma çeşitleri ve Eşec'in ayağının sakat kalması ile bilgi sahibi olması onlarda şaşkınlık yaratmıştır.¹⁶¹⁰ Bununla birlikte Adî b. Hâtim'in inancı hakkında bilgi sahibi olması hatta onun inancına uygun yaşamadığını ifade ettiği rivayet de¹⁶¹¹ Hz. Peygamber'in gelenler hakkında önceden bilgi sahibi olduğunu göstermektedir.

8. Ahlâkî Konular

Hz. Peygamber'e başlarına adaletsiz âmirler gelirse ne yapmaları gerektiğini soran Seleme b. Yezîd'e Hz. Peygamber cevap vermek istememiş fakat onun ısrarla sorması üzerine; dinleyip itaat etmelerini, zira âmirlerin ayrı kendilerinin ayrı sorumlulukları olduğunu belirtmiştir.¹⁶¹²

¹⁶⁰⁶ Bkz. Kays b. Nûman Rivayeti, s. 237.

¹⁶⁰⁷ Bkz. Vâil b. Hucr III. Rivayeti, s. 246.

¹⁶⁰⁸ Bkz. Cerir b. Abdullah IV. Rivayeti, s. 198.

¹⁶⁰⁹ Bkz. Talk b. Ali Rivayeti, s. 221.

¹⁶¹⁰ Bkz. Abdülkays Heyetinden Bir Kişinin Rivayeti II, s. 231.

¹⁶¹¹ Bkz. Adî b. Hâtim I. Rivayeti, s. 207.

¹⁶¹² Bkz. Seleme b. Yezîd I. Rivayeti, s. 260.

Benî Âmir b. Sa'saa heyetiyle gelen Abdullah b. Şihhîr'in rivayetine göre; onların kendisine Arapların sofrası ortadan kalkmayan, sürekli insanlara yemek yediren efendileri için kullandıkları "Sen bizim seyidimizsin" şeklinde seslenmeleri ve abartılı övgü cümleleri kurmaları üzerine Hz. Peygamber kendilerini uyarılmış ve "Her ne söyleyecekseniz söyleyin, şeytanın vekili olmayın" buyurmuştur.¹⁶¹³ Bu şekilde nefse hoş gelen abartılı övgü cümleleri kurarak şeytanı hoşnut etmelerine izin vermemiştir.

Zârî b. Âmir, Abdülkays heyeti ile geldiklerinde hemen atlarından inerek Allah'ın Rasûlü'nün ellerini öptüklerini, reisleri olan Eşecc'in önce heybesinden yeni kıyafetler çıkarıp onları giydikten sonra Hz. Peygamber'in yanına geldiğini ve Hz. Peygamber'in onu, Allah'ın sevdiği iki haslet olan vakar ve teenniye sahip olduğunu söyleyerek taltif ettiğini rivayet etmiştir.¹⁶¹⁴

9. İslâm'a Giriş Hikâyelerini Anlatanlar ve Durum Değerlendirmesi Yapanlar:

İslâm'a girişini uzun bir rivayetle anlatan Adî b. Hâtim, Hz. Peygamber'in risaletini öğrendiğinde bundan hoşlanmadığını, ondan kaçmak için başka beldelere gittiğini, sonrasında bu durumun kendisini rahatsız ettiğini ve onunla yüzleşmek ve buna göre kararını vermek için Medine'ye geldiğini rivayet etmiştir. Hz. Peygamber'in ona ilk söylediği şey, Müslüman olup kurtuluşa ermesi yönünde olmuştur. Onun kendisinin zaten bir dini olduğunu söylemesi üzerine, Allah'ın Rasûlü dininin gereklerini yerine getirmediğini ispatlayarak onu şaşırtmıştır. Ardından ona İslâm'ı ve Müslümanları küçümsediği için bu dine girmedeğini, oysaki İslâm'ın bir süre sonra çok güçleneceğini örnekleriyle anlatarak onu etkilemeyi başarmıştır. Hatta sonrasında Adî bu söylediklerinden ikisinin gerçekleştiğini gözleriyle görmüştür.¹⁶¹⁵

10. Cüzâm, vebâ gibi bulaşıcı hastalıklara karşı tutumu:

Şerid b. Süveyd'in rivayetine göre, Sakif heyeti ile gelen cüzâm hastalığı olan bir adama Hz. Peygamber, gelmeden de biatını kabul edeceğine dair haber

¹⁶¹³ Bkz. Abdullah b. Şihhîr Rivayeti, s. 217.

¹⁶¹⁴ Bkz. Zârî b. Âmir Rivayeti, s. 235.

¹⁶¹⁵ Bkz. Adî b. Hâtim I. Rivayeti, s. 207.

göndermiştir.¹⁶¹⁶ Ferve b. Müseyk de rivayetinde, Hz. Peygamber'e kendilerinin ekim arazilerinin bulunduğu Ebyen adlı bölgede veba salgını olduğunu söylemiş, Allah'ın Rasûlü o bölgeden uzak durmalarını zira bu hastalığa yakın olmanın ölüme yakın olmak anlamına geldiğini söylemiştir.¹⁶¹⁷

11. İsim değiştirme:

Hz. Peygamber, Benî Cûfi'den Abdurrahman b. Ebî Sebre'nin "Azîz" olan ismini ¹⁶¹⁸ ve Benî Sedûs'dan Beşîr b. Hasâsiyye'nin "Zahm" olan ismini değiştirmiştir.¹⁶¹⁹

¹⁶¹⁶ Bkz. Şerid b. Süveyd Rivayeti, s. 186.

¹⁶¹⁷ Bkz. Ferve b. Müseyk II. Rivayeti, s. 228.

¹⁶¹⁸ Bkz. Abdurrahman b. Ebî Sebre Rivayeti, s. 263.

¹⁶¹⁹ Bkz. Beşîr b. Hasâsiyye I. Rivayeti, s. 265.

SONUÇ

Hz. Peygamber'in Medine'ye hicreti ve burada bir İslâm Devleti kurmuş olması çevre kabile ve topluluklarda bir merak duygusu uyandırmış olmakla birlikte, güçlü ve üstün saydıkları Kureyş'in bu yeni oluşuma karşı tavrı da karar vermelerinde etkin bir rol oynamaktaydı. Hicretin ardından özellikle yakın çevrede bulunan çeşitli kabileler Hz. Peygamber'i ve getirdiği yeni dini tanımak için zaman zaman elçi ve heyetler göndermişlerse de kabilelerin akın akın Medine'ye geldiği Elçiler Yılı Kureyş'in bu yeni güce boyun eğmesi anlamına gelen Mekke'nin fethi ile gerçekleşti.

Bu çalışmada öncelikle Elçiler Yılı öncesinde ve sonrasında Hz. Peygambere gelen bu heyet ve elçilerin isimleri tespit edilmiştir. Farklı kaynaklarda dağınık olarak yer alan isimler bir araya toplanmış, sahabe biyografilerini konu edinen temel eserler taranarak tarih kitaplarına girmemiş isimler de tespit edilmeye çalışılarak Hz. Peygamber'in yanına bir heyet içerisinde veya tek başına elçi olarak gelen 550 (beş yüz elli) civarında isme ulaşılmıştır.

Hz. Peygamber ve davası hakkındaki izlenim ve düşüncelerini öğrenmek amacıyla yapılan araştırma sonucunda bu gelen isimlerin çoğunun rivayette bulunmadığı veya bulunsalar da bu rivayetlerin günümüze ulaşmadığı görülmüştür. İlk üç asırda yazılan önemli hadis kaynakları tarandığında heyetlerde yer alan kişilere ait 80 (seksen) civarında rivayete ulaşılmıştır. Kaynaklarda rivayeti bulunan isimlerden sadece bir tanesinin hanım sahabe, geri kalanların erkek sahabiler olduğu görülmüştür.

Bu rivayetlerin içeriğine genel hatlarıyla bakıldığında şu noktalar göze çarpmaktadır:

Öncelikle Hz. Peygamber gelen heyetlerin tümüne ilgi ve alaka göstermiş, izzet-i ikramda bulunmuş, Medine'de buldukları süre içerisinde yiyecek ve barınma ihtiyaçlarını eksiksiz karşıladığı gibi, yurtlarına dönerlerken hediye ve bahşişlerle uğurlamıştır. Sakif heyetinde olduğu gibi gelen bazı heyetleri özellikle mescid yakınına yerleştirip, İslâm'ı daha yakından görüp tanımaları için onlara fırsat sunmuştur. Medine'de kaldıkları sürece eğitimleriyle özel olarak ilgilenmiştir. Hatta öğrendiklerinden imtihana tabi tutmuştur.

Gelen heyetlerin içerisinde kabile liderleri, tanınmış şairler gibi üst düzey kişiler bulunmasına rağmen; dinde üstünlüğün yaşla veya mevki ile bağlantılı olmadığına, aslolanın bilmek ve uygulamak olduğuna işaret etmiştir. Nitekim Sakîf heyeti içinde gelen Osman b. Ebi'l- Âs'ı yaşı küçük olmasına rağmen; dini konusunda diğerlerinden daha fazla bilgi sahibi olması ve öğrenme azminden dolayı kabilesine emir tayin etmiştir. Diğer taraftan Cerm kabilesine imamlık etme vazifesini de, henüz bir çocuk olan fakat içlerinde en fazla ayet bilen Amr b. Selime'ye vermiştir.

Heyetlerden gelen rivayetlerden Hz. Peygamber'in çoğu zaman heyetler ve kabileleri hakkında ön bilgi sahibi olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Cerîr b. Abdullah henüz gelmeden önce onunla ilgili övgü dolu cümleler kurmuştur. Yine kendisinin bir dini olduğunu söyleyen Adî b. Hâtim'e onun Hıristiyanlığın Rakusi kolundan olduğunu fakat dininin kurallarına uygun davranmadığını söylemiştir.

Gelen kişilerden bazılarının hem gönüllerini İslâm'a ısındırmak, hem de İslâm devleti bünyesine aidiyetlerini hızlandırmak için iktâ' ' arazileri vermiş ve verdiği bölgelerle ilgili mutlaka yazılı belgeler oluşturulmuştur.

Heyetlerle gelenlerden bazıları farklı isteklerde bulunmuşlar, Hz. Peygamber bunlardan uygun gördüklerini yerine getirirken, bazı istekleri de reddetmiştir. Mesela esirlerini ve mallarını geri isteyen Hevâzin kabilesi heyetinden birini tercih etmelerini istemiş ve esirlerini seçmeleri üzerine ashabının da rızasını alarak esirleri geri vermiştir. Bununla birlikte Hz. Peygamber'e geldiklerinde ondan Taif muhasarası sırasında yanına gelip Müslüman olan köle Ebû Bekre'yi geri vermesini; gusül ve içki konusunda kendilerine ruhsat tanınmasını talep eden Akra b. Habis ve Uyeyne b. Hısn'ın bu isteklerini reddetmiştir. Kimi zaman da yerine getirdiği bazı talepler konusunda yanlış davrandığını düşündüğünde geri adım atmıştır. Nitekim Dehnâ denilen araziye Benî Bekr b. Vâil'in elçisine verdikten sonra, Kayle bt. Mahrame'nin itiraz ederek kendi halkının da oradan faydalandığını söylemesi üzerine bu karardan vazgeçmiştir.

Gelenlerin isteklerini yerine getirmeye çalışan Hz. Peygamber, kimi zaman da aslolanın dünyalık istekler değil, ahiret hayatı olduğunu vurgulamış veya ihtiyacı olmadığı halde istekte bulunanın yerinin cehennem olacağını belirtmiştir. Bununla birlikte Hz. Peygamber de gelenlerden İslâm dininin kurallarına uymaları, geriye

döndüklerinde öğrendiklerini halklarına anlatmaları dışında bazı taleplerde bulunmuştur. Söz gelimi Benî Hanife heyetinden geriye döndüklerinde yurtlarında bulunan kiliseyi yıkmalarını istemiş, Becîle heyeti başında bulunan Cerîr b. Abdullah'tan ise yurtlarında bulunan Zu'l-Halâsa putundan kendilerini kurtarmasını talep etmiş ve bu istekleri yerine getirilmiştir.

Elçiler Hz. Peygamber'in yanına gelerek, İslâm çatısı altına girdikleri andan itibaren diğer tüm Müslümanlarla eşit haklara sahip olmuşlardır. Öyle ki; Hayber'in fethinin ardından ganimet dağıtımı sırasında gelen Ebû Hüreyre ve arkadaşlarından müteşekkil olan Devs Kabilesi heyeti bu ganimete ortak edilmişlerdir.

Sa'd b. Ebî Zübâb ve Hâris b. Dırâr gibi İslâm dinine girmek üzere gelen bazı elçileri de kabilelerine zekât âmili olarak göndererek devlet bünyesindeki işleyişe dâhil etmiştir.

Gelenlerin içerisinde İslâm'a uygun olmayan yönleri bulunanları uyaran Hz. Peygamber, mahzurlu görmediği hususlara ise müdahale etmemiştir. Nitekim Necran heyeti içerisinde elinde altın yüzük bulunan kişiden yüz çevirirken, bu heyetin Kudüs'e doğru yönelerek ibadet etmelerine müdahil olmamıştır. Nikâhı altında sekiz kadın bulunduğunu söyleyen Kays b. el-Hâris'e dördünü bırakmasını tembihlerken, iki kız kardeşe evli olduğunu söyleyen Fîruz ed-Deylemî'ye de birini bırakması gerektiğini söylemiştir. Kinde heyeti ile görüşmek için ipekli elbiselerini çıkarmalarını istemiş, boynunda altın haçla gelen Adî b. Hâtim'i de uyarmıştır.

Kurre b. İyas ve Kayle bt. Mahrame gibi elçilerin anlattıklarına bakıldığında; gelenlerin Hz. Peygamber'e karşı büyük bir merak içinde oldukları, onu görmek ve ona dokunmanın kendilerini oldukça heyecanlandığı anlaşılmaktadır. Onu her yönüyle gözlemleyip bu izlenimlerini paylaşmışlardır. Genç arkadaşları ile Hz. Peygamber'in yanına gelen Mâlik b. Huveyris, onun yanında kaldıkları süre içerisinde ondan sadece güzel davranışlar gördüklerini ifade etmiştir.

Gelen heyetlerde bulunanların Hz. Peygamber'e daha çok yaşadıkları bölgede karşılaştıkları problemlerle ilgili sorular yönelttikleri görülmüştür. Sözgelimi Benî Huşeyn kabilesinden gelen Ebû Sa'lebe el-Huşenî ehl-i kitap bir kavimle bir arada yaşadıkları için onların kaplarından yemek yiyip yiyemeyeceklerini sormuş, Tayy kabilesi lideri Adî b. Hâtim ise sürekli av yapılan bir bölgeden geldiği için avlanma ile ilgili konularda Hz. Peygamber'den bilgi almıştır. Diğer taraftan çokça içki

tüketilen Abdülkays, Ceyşan ve Sakîf gibi kabilelerin soru ve istekleri de içki ile ilgili konularda olmuştur.

Gelenler arasında Dımam b. Sa'lebe, Amr b. Abese gibi bazıları ise İslâm hakkında teferruatlı sorular sorup, geniş bilgiler almışlardır.

Rivayetlerin sıhhatini değerlendirdiğimizde 80 (seksen) rivayetten 43 (kırk üç) tanesinin “sahih” senedlerle geldiğini, 17 (on yedi) rivayet için râvilerinde görülen kusurlardan dolayı “hasen” yorumu yapıldığını, 19 (on dokuz) rivayetin ise “meçhul” veya “mübhem” râviler bulunmasından dolayı “zayıf” senedlerle tahriç edildiğini gördük. Yani kabile rivayetlerinden yaklaşık yüzde elli beşinin “sahih”, yüzde yirmisinin “hasen”, yüzde yirmi beşinin “zayıf” senedlerle geldiği dikkat çekmektedir. Elçiler Yılı öncesi ve sonrasında gelenlerin rivayetlerini iki ayrı bölümde incelediğimiz çalışmamızda, bölüm sonlarında bu rivayetlerin ana hatlarıyla genel değerlendirmesi yapılmıştır. Bu iki döneme ait kabile rivayetlerinin sıhhat durumları ve içerikleri arasında bir farklılık olup olmadığı konusunda kısaca bir mukayese yapılacak olursa; sened açısından göze batan bir değişiklik görülmemektedir. Rivayet metinleri mukayese edildiğinde ise aslında genel manada rivayetlerin aynı konu başlıkları altında toplanabileceği anlaşılmaktadır. Özellikle inanç esasları, gündelik yaşantılarını yönlendirecek fikhî konular, bazı istek ve taleplerini bildirme, Hz. Peygamber’le ilgili tasvir cümleleri, onun kendileri ve kabileleri ile ilgili görüşleri, İslâm’a giriş hikâyeleri gibi konular, gelen heyetlerin rivayetlerinin özünü oluşturmaktadır.

Bununla birlikte Elçiler Yılı sonrası İslâm’ın daha da kuvvetlenmiş olmasının rivayetlere bir yansıması olup olmadığını tespit edebilmek amacıyla bakıldığında şu farklılıklar dikkat çekmektedir:

1. Senetü'l- vüfûd öncesi rivayetlerde dinin kuralları konusunda bir ruhsat talebi olmamasına rağmen, sonrasında özellikle de Sakîf gibi büyük bir kabile başta olmak üzere dinin emirlerinden bazıları konusunda kendilerine ayrıcalık tanınmasını isteyenler olmuştur.
2. Elçiler yılı sonrasında, Hz. Peygamber insanların Kâbe’ye alternatif olarak gördükleri bazı ibadethanelerin yıkımını emretmiştir.
3. İnanmayanlarla savaşıma isteği ve talebi daha rahat dile getirilir olmuştur.

4. Gelenlerin Hz. Peygamber'e fikhî konularda daha fazla soru yönelttikleri görülmüştür.
5. Elçiler yılı sonrasında gelen kabile ve elçilerle ilgili Hz. Peygamber'in ön bilgi sahibi olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumun onları hayrete düşürmekle birlikte, bir taraftan da ona hayranlık duymaları sonucu Müslüman olmalarına sebep olduğu görülmektedir.
6. Senetü'l-vüfûd sonrası rivayetlerde Hz. Peygamber'in Medine'ye gelenlerle daha fazla ilgilendiğini, konaklatıldıkları yerlerde onları ziyaret ederek öğrendikleri konusunda imtihan ettiğini ve kavimlerine döndüklerinde yapacakları ile ilgili daha fazla uyarıda bulunduğunu görüyoruz.
7. Elde edilen güçle doğru orantılı olarak senetü'l- vüfud öncesi isteklere göre maddî istekler Şezâ Tuzluğu veya Dehnâ gibi çok sayıda insanın kullandığı daha kıymetli yerlerle ilgili olmuştur.
8. Vebâ ve cüzam gibi bulaşıcı hastalıklardan bahseden rivayetlere Elçiler Yılı sonrasında rastlanması bu bulaşıcı hastalıkların o yıllarda görüldüğünü düşündürmektedir.

Heyetlerle görüşmelerine büyük önem atfettiği görülen Hz. Peygamber bu durumu İslâm'ın dışarıda yayılışı için bir fırsat olarak değerlendirmiştir. Görüşmelerde ihtiyaca uygun açıklamalar yapıldığını, kişilerin durumlarını göz önünde bulunduran Hz. Peygamber'in gönül alıcı iltifat ve hediyelerden kaçınmadığı gibi, diplomatik ilişkilerde görülen resmiyetten de uzak olarak insanlarla samimi sohbetlerde bulunmayı tercih ettiğini müşahade ediyoruz. Yalnızca sözleriyle değil, davranışları ve yaşantısı ile birlikte ashabıyla ilişkileri de gelenlere örnek teşkil etmiş, ona olan bağlılık ve hayranlıklarının artmasına sebep olmuştur.

Hz. Peygamberin çağrısına dışarıdan gelerek mukabelede bulunan ve ashabdan olma şerefine ulaşmış yüzlerce kişinin isminin bir araya getirildiği bu çalışmada mümkün olduğunca tüm isimlerin gün yüzüne çıkarılması için çaba sarfedilmiştir. Ulaşılabilen rivayetlerle Hz. Peygamber'in davet metotları ve İslâm ile yeni tanışan insanlarla iletişimi gözler önüne serilirken, bir taraftan da bu rivayetlerin tahrici ve tesbiti ana hatlarıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Elçiler Yılı öncesinde ve sonrasında kabilelerden gelen bu rivayetler bir döneme ve belli bir kitlenin rivayetlerine ışık tutuyor olması açısından önem arz etmektedir.

Bizim burada genel bir durum tespiti şeklinde yaptığımız çalışma sonucu ortaya çıkan her bir rivayetin; başka çalışmalarda kabilelerin o günkü durumları da dikkate alınarak sosyolojik ve psikolojik boyutları ile irdelenmesinin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Hayatının her yönünün yeni çalışmalarla incelenmesi ve günümüze yansıtılmasının “Andolsun ki, Resûlullah, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir örnektir” (Ahzâb 21) ayeti gereğince faydalı olacağı kanaatindeyiz.

BİBLİYOGRAFYA

- Abdürrezzâk, Ebû Bekir Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San‘ânî: **el-Musannef**, thk. Habîburrahmân el-Âzamî, I-XI, Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1403/1983.
- Ahatlı, Erdinç: “Şücâ‘ b. Vehb”, **DİA**, C. XXXIX, s. 246.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilâl eş-Şeybânî: **Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel**, thk. Şuayb el-Arnaûd vd., Müessesetü'r-Risâle, 1. bsk., 1421/2001.
- Ağırman, Cemal: “Ad Koyma ve Hz. Peygamber'in İsimlere Karşı Tutumu”, **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 2, Sivas, 1998.
- Ağırman, Mustafa: “Hâris b. Ka‘b (Benî Hâris b. Ka‘b)”, **DİA**, C. XVI, s. 198.
- Albânî, Nâsuriddîn: **es-Silsiletü'l-ehâdîsi'd-daîfe ve'l-mevdûa ve eseruhü's-seyyie fi'l-ümme**, I-XIV, I. bsk, Dâru'l- Meârif, Riyad, 1412- 1992.
- Silsiletü'l-ehâdîsü's-sahîha ve şey'ün min fıkhihâ ve fevâidihâ**, I-VI, I. Baskı, Mektebetü'l-Meârif, Riyad, C. I- IV 1415/ 1995, C. VI 1415/ 1996, C.VII 1422/ 2002.
- Algül, Hüseyin: “Himyerîler”, **DİA**, C. XVIII, s. 62-63.
- “Hadramut”, **DİA**, C. XV, s. 66.
- “Ezd (Benî Ezd)”, **DİA**, C. XII, s. 46.

- “Has‘am (Benî Has‘am)”, **DİA**, C. XVI, s. 281-282.
- Apak, Adem: “Tayy (Benî Tayy)”, **DİA**, C. XL, s. 187.
“Sa‘dü-Hüzeym (Benî Sa‘dü-Hüzeym)”, **DİA**, C. XXXV, s. 435.
- Avcı, Casim: “Sudâ‘ (Benî Sudâ‘)”, **DİA**, C. XXXVII, s. 457.
“Tağlib (Benî Tağlib), **DİA**, C. XXXIX, s. 374.
“Mezhîc (Benî Mezhîc)”, **DİA**, Ankara 2004, C.XXIX, s. 543
- Aycan, İrfan: “Temîm (Benî Temîm)”, **DİA**, İstanbul 2011, C. XL, s.418
- Aydınlı, Abdullah: “Ebû Zer el-Gıfârî”, **DİA**, C. X, s. 266-269.
- Aynî, Ebû Muhammed Bedreddin Mahmûd b. Ahmed b. Musa: **Şerhu Sünen-i Ebî Dâvud**, thk. Ebü’l-Münzir Hâlid b. İbrâhim el-Mısrî, I-VII, I. bsk., Mektebetü’r-Rüşd, Riyad, 1420-1999.
Umdetü’l-kârî şerhi Sahîhi’l-Buhârî, I-XXV, Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, Beyrut, t.y.
- Azîmâbâdî, Muhammed Şemsü’l-Hakk el-Azîmâbâdî: **Avnü’l-mâ’bûd şerhu Süneni Ebî Dâvûd**, I-XIV, 2. bsk., Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, 1415/1994.
- Azizova, Elnure: “Ca‘de (Benî Ca‘de)”, **DİA**, C. XLII, s. 58.

- Bakırcıoğlu, Mehmet Zeki: **İbn Sa'd'ın et-Tabakâtü'l-Kübrâ'sında Sahabe Bilgisi**, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi SBE, Sakarya, 2007.
- Balcı, İsrafil: "Bir Yalnız Sahabi Ebû Zer el-Gıfârî", **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 10, 1998, s. 350-386.
- Barlak, Yasemin: "Dört Halife Dönemi Siyasî Hadiselerinde Eş'as b. Kays'ın Rolü", **Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 7, s. 108- 109.
- Besler, Süleyman: "Güneşin Şeytanın İki Boynuzu Arasından Doğması ve Batması ile İlgili Rivayetlerin Tahlili", **İslâm Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, Samsun, 2018, Sayı: 5, s. 53-74.
- Başaran, Selman: "Âmir b. Şehr", **DİA**, C. III, s. 67.
- Bilim Kurulu, **Hadîslerle İslâm**, ed. Mehmet Emin Özafşar vd., DİB, I-VII, 2. bsk., Ankara, 2013.
- Bozkurt, Nebi: "Hâtıb b. Ebû Beltea", **DİA**, C. XVI, s. 444.
- "Eman", **DİA**, C. XI, s. 75-77.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrahim el-Buhari: **el-Câmi'u'l-müsnedü's-sahîhu'l-muhtasar min umûri Rasûlillâh sallallahu aleyhi ve sellem min sünenihî ve eyyâmih**, thk. Muhammed Zehîr Nâsır en-Nâsır, I-IX, Dâru Tavku'n-Necât, Dımaşk, 1422/2001.
- et-Târîhu'l-kebîr**, I-VIII, Dâiratü'l-Maârifî'l-Osmâniyye, Haydarâbâd, t.y.

- Çelik, Ali: “Sünnete İttiba Konusunda Farklı Eğilimler”, **İslâmî Araştırmalar Dergisi**, C. XIII, Sayı:1, 2000, s. 75- 92.
- Çubukçu, Asri: “Eksem b. Sayfî”, **DİA**, C. X, s. 550-551.
“Ebû Bekre”, **DİA**, C. X, s. 114.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân ed-Dârimî: **Sünen**, thk. Hüseyin Selim Esed ed-Dârânî, I-IV, I. bsk. Dâru'l-muğnî, Suudi Arabistan, 1412/ 2000.
- Demircan, Adnan: “Uzre (Benî Uzre)”, **DİA**, C:XLII, s. 258-259.
“Şeybân (Benî Şeybân)”, **DİA**, C. XXXIX, s. 37.
- Demirci, Mustafa: “İkta” , **DİA**, C. XXII, s. 43.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş‘as b. İshâk el-Ezdî es-Sicistânî: **Sünenü Ebî Dâvûd**, thk. Şuayb el-Arnaûd, I-VII, Beyrut, 1430/2009.
- Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh b. Ahmed b. Ahmed b. İshak b. Mûsa b. Mihrân el-İsbehânî: **Ma‘rifetü’s-sahâbe**, thk. Âdil b. Yusuf el-Azâzî, Dâru'l-Vatan, Riyad, 1419/1998.
- Efendioğlu, Mehmet: “Kayle bt. Mahreme”, **DİA**, C. XXV, s. 82.
- Erkal, Mehmet, “Beytülmâl”, **DİA**, C. VI, s. 90-94.
“Öşür”, **DİA**, C. XXXIV, s. 100.
“Haraç”, **DİA**, C. XVI, s. 89-90.
- Ertürk, Mustafa: “Maklûb”, **DİA**, C. XXVII, s. 447-448.

- Fayda, Mustafa: “Hz. Peygamber’in Necranlı Hıristiyanlarla Görüşmesi ve Mübâhale”, **İslâm İlimleri Dergisi**, Sayı: 2, Ankara, 1975, s. 143-149.
- Fayda, Mustafa: “Abbas b. Mirdas”, **DİA**, C:I, s. 27.
“Amr b. Ümeyye”, **DİA**, C. III, s. 94-95.
“Ans (Benî Ans)”, **DİA**, C. III, s. 216-217.
“Becîle (Benî Becîle)”, **DİA**, C. V, s. 287.
“Devs”, **DİA**, C. IX, s. 253.
“Abs (Benî ‘Abs)”, **DİA**, C. I, s. 312.
“Hemdân (Benî Hemdân)”, **DİA**, C. XVII, s. 180.
“Cerîr b. Abdullah”, **DİA**, C. VII, s. 410-411.
“Ebnâ”, **DİA**, C. X, s. 78-79.
“Abdülkays (Benî Abdilkays)”, **DİA**, C. I, s. 248-249.
- Furat, Ahmet Hamdi: “İslâm Hukukunda Avcılık (Fıkıh kitaplarındaki Kitabu’s-Sayd Bahsinden Modern Avcılığa Bakış)”, **EKEV Akademi Dergisi**, Yıl: 17, Sayı: 55, Bahar 2013, s. 225-242.
- Grabus, Merzuk: **Hız. Peygamber’in Mekke Müşrikleri Dışındaki Arap Kabileleri ile Münasebetleri (Medine Dönemi)**, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi SBE, Bursa, 2011.
- Güler, Zekeriya: “Tufeyl b. Amr”, **DİA**, C. XXXXI, s. 323.

Hamîdullah,

Muhammed Hamidullah: **Mecmû'atü'l-vesâ'iki's-siyâsiyye li'l-'ahdi'n-nebevî ve'l-hilâfeti'r-râşide**, Dâru'n-Nefâis, Beyrut, 1407/1987.

Hiz. Peygamber'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu, çev. Mehmet Yazgan, Beyan Yayınları, İstanbul, 1990.

İslâm Peygamberi, çev: Salih Tuğ, 5. bsk., İrfan Yayıncılık, İstanbul, 1993.

"Huneyn Gazvesi", **DİA**, C. XVIII, s. 376-77.

Harman,

Ömer Faruk: "Zülhalesa", **DİA**, C. XLIV, s. 561

Humeydî,

Ebû Bekr Muhammed b. Abdullah b. Zübeyr el-Humeydî: **Müsnedü'l-Humeydî**, thk. Hasan Selim Esed, I-II, 1. bsk., Dâru's-Sekâ, Dimaşk, 1416/1996.

İbn Abdilber,

Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed el-Kurtubî İbn Abdilber en-Nemerî: **el-İstî'âb fî Ma'rifeti'l-Ashâb**, Dâru'l-Cîl, Beyrut, 1412/1992.

ed-Dürer fî İhtisâri'l-Meğâzî ve's-Siyer, thk. Şevki Dayf, Vizâretü'l-Evkâfi'l-Mısriyye, Kâhire, 1415/1995.

İbn Abdirabbih,

Ahmed b. Muhammed b. Abdirabbih el-Endelûsî: **el-'Ikdü'l-ferîd**, thk. Mufîd Muhammed Kamîha, I-IX, 1. bsk., Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1404/1983.

- İbn Adî, Ebû Ahmed Abdullâh b. Adî b. Abdillâh el-Cürcânî: **el-Kâmil fî duafâi'r-ricâl**, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd- Ali Muhammed Muavved- Abdülfettah Ebû Sünne, 1. bsk., Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1418/1997.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr b. Abdillâh b. Muhammed: **el-Musannef fî'l-ehâdis ve'l-âsâr**, thk. Kemâl Yusûf el-Hût, I-VII, Mektebetü'r-Rüşd, Riyâd, 1409/1989.
- İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahman b. Ebî Hâtim Muhammed b. İdris er-Râzî: **el-Cerh ve't-ta'dîl**, I-IX, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1271/1952.
- İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Abdülkerim b. Abdülvâhid eş-Şeybânî: **Üsdül-gâbe fî ma'rifeti's-sahâbe**, thk. Âdil Ahmed er-Rûfâi, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1416/1996.
- en-Nihâye fî garîbi'l-hadis ve'l-eser**, thk. Tâhir Ahmed ez-Zâvî, Mahmud Muhammed et-Tanâhî, I-V, el-Mektebetü'l-İlmiyye, Beyrut, 1399/1999.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fadl Şihâbuddîn Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî: **el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe**, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, Dâru'l-Cîl, Beyrut, 1412/1992.
- Tehzîbü't-Tehzîb**, I-XII, 1. bsk., Matbaatü Dâirati'l-Maârifî'n-Nizâmiyye, Hindistan, 1326/1908.
- Takrîbü't-Tehzîb**, thk. Muhammed Avvâme, Dâru'r-Reşîd, Suriye, 1. bsk., 1406/1986.

- Lîsânü'l-mîzan**, thk. Abdülfettah Ebû Gudde, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, I-X, 1. bsk., 1423/2002.
- Ta'cîlü'l-menfea bi zevaidi ricâli'l-eimmeti'l-erba'a**, thk. İkrâmillah İmdadu'l-Hak, I-II, 1. bsk., Dâru'l-Beşair, Beyrut, 1417/1996.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed: **es-Sikât**, I- IX, 1. bsk., Dâiratü'l-Maârifî'l-Osmâniyye, Haydarâbad, 1393/1973.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik b. Hişâm: **es-Sîretü'n-nebeviyye**, thk. Mustafa es-Sekâ vd., 2. bsk., Mısır, 1375/1955
- Sîret-i İbn Hişam Tercemesi**, trc. Hasan Ege, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1406/1985.
- İbn Hudeyde, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Hudeyde el-Ensârî: **el-Misbâhu'l-mudî fî kitâbi'n-Nebiyi'l ümmî ve rusulihî ilâ mülûki'l ardi min arabî ve acemî**, thk. Muhammed Azûmiddîn, I-II, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, t.y.
- İbn İshâk, Muhammed b. İshâk b. Yesâr el-Muttalibî: **es-Sîretü'n-Nebeviyye**, thk. Süheyl Zekâr, 1. bsk., Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1398/ 1978.
- İbn Kayyım el-Cevziyye, Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb Sa'd Şemsüddîn İbn Kayyım el-Cevziyye: **Zâdü'l-me'âd fî hedyi hayri'l-ibâd**, I-V, 27. bsk., Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1415/1994.
- Zâdü'l-me'âd (Resûlullah'ın Yolunda)**, trc. Şükrü Özen, İklim Yayınları, İstanbul, 1988.

İbn Kesir,

Ebü'l-Fidâ İsmail b. Ömer: **el-Bidâye ve'n-nihâye**, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, Dâru'l-Hicr, 1418/1997.

es-Sîretü'n-nebeviyye, (mine'l-Bidâye ve'n-nihâye), thk. Mustafa Abdülvâhid, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1395/1976.

el-Bidâye ve'n-Nihâye (Büyük İslâm Tarihi), çev: Mehmet Keskin, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1994.

İbn Mâce,

Ebü Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî: **Sünenü İbn Mâce**, thk. Şuayb el-Arnaûd, Adil Mürşid, Muhammed Kâmil Karabelli, Abdüllatif Harzullah, I-V, Dâru'r-Risâleti'l-İlmiyye, 1430/2009.

Sünenü İbn Mâce, thk. Muhammed Fuad Abdülbâkî, I-II, Dâru İhyâu'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kahire. t.y.

İbn Sa'd,

Ebü Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Basrî ez-Zührî: **et-Tabakâtü'l-kübrâ**, thk. İhsan Abbâs, I-VIII, Dâru Sâdır, Beyrut, 1388/1968.

İleri,

Merve: **Şifa Kaynaklı Teberrük Hadisleri**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 2015.

İşpirli,

Mehmet: "Elçi", **DİA**, C. XI, s. 3.

Kara,

Cahit: **Heyetler Yılı (Senetü'l-vüfûd): Tarihsel Arka Plan Üzerine Bir İnceleme**, İSTEM, Yıl: 12, Sayı: 23, Konya 2014.

- Kandehlevî, Muhammed İdris: **Hayatü's-Sahabe (Peygamberimiz ve İlk Müslümanlar)**, trc. Sıtkı Güllü, I-V, Ilıcak Matbaacılık, İstanbul, 1996.
- Kandemir, M. Yaşar: "Ebû Hüreyre", **DİA**, C. X, s. 160-167.
- Kapar, Mehmet Ali: "Hz. Peygamber'in Diplomatik Münasebetlerine Genel Bakış", **İslâmi Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 5, Ekim 1987, s. 70-78.
- "Gıfâr (Benî Gıfâr)", **DİA**, C. XIV, s. 49.
- "Mahzûm (Benî Mahzûm)", **DİA**, C. XXVII, s. 403.
- "Fezâre (Benî Fezâre)", **DİA**, C. XII, s. 538.
- "Hanîfe (Benî Hanîfe)", **DİA**, C. XVI, s. 42.
- "Kus b. Saide", **DİA**, C. XXVI, s. 460.
- Kastallânî, Ahmed b. Muhammed: **Mevâhibü'l-Ledünniyye (İlahi Rahmet Hz. Muhammed)**, trc. Şâir Abdalbâkî, sadeleştiren: İ. Turgut Ulusoy, İstanbul, 1984.
- Kettânî, Muhammed Abdülhay b. Abdilkebîr b. Muhammed el-Hasenî el-İdrîsî el-Kettânî: **et-Terâtübü'l-idâriyye ve'l-'amâlât ve's-sınâ'ât ve'l-metâcir ve'l-hâletü'l-'ilmiyye elletî kânet alâ 'ahdi te'sîsi'l-medeniyyeti'l-İslâmiyye fi'l-Medîneti'l-münevvereti'l-'aliyye**, thk. Abdullah el-Hâlidî, I-II, 2. bsk., Dâru'l-Erkâm, Beyrut. t.y.

- Kırbıyık, Kasım: “Havlân (Benî Havlân)”, **DİA**, C. XVI, s. 537.
- Küçükaşçı, Mustafa Sabri: “Selâmân (Benî Selâmân)”, **DİA**, C. XXXVI, s. 345.
- “Mâlik b. Avf”, **DİA**, C. XXVII, s. 504-505
- “Sa’lebe (Benû Sa’lebe)”, **DİA**, C. XXXVI, s. 228.
- “Sakîf (Benî Sakîf)”, **DİA**, C. XXXVI, s. 11.
- “Kinde” (Benî Kinde), **DİA**, C. XXVI, s. 38.
- “Zübeyd (Benî Zübeyd)”, **DİA**, C. XLIII, s. 517.
- Mâlik, Mâlik b. Enes b. Ebî Âmir el-Asbahî: **el-Muvattâ li’l-İmam Mâlik**, thk. Takiyyüddîn en-Nedvî, Dâru’l-Kalem, Dımaşk, 1413/1991.
- Mizzî, Ebü’l-Haccâc Cemaleddin Yusuf b. Abdurrahman b. Yusuf el-Mizzî: **Tehzîbü’l-kemal fî esmai’r-ricâl**, thk. Beşşâr Avvâd Ma’ruf, I-XXXV, Müessesetü’r-Risâle, Beyrut, 1400/1980.
- Mübârekfûrî, Ebü’l-‘Alâ Muhammed Abdurrahman b. Abdürrahîm el-Mübârekfûrî: **Tuhfetü’l-ahvezî bi şerhi Câmiî’t-Tirmîzî**, I-X, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, t.y.
- Müslim, Ebü’l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî: **el-Müsnedü’s-sahîhu’l-muhtasar mine’s-sünen bi nakli’l-adli ani’l-adli an Rasûlillah**, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, Beyrut, t.y.

- Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb en-Nesâî: **el-Müctebâ mine's-Sünen**, thk. Abdülfettah Ebû Gudde, I-VIII, Mektebetü'l-İslâmiyye, Halep, 1406/1986.
- Nevevî, Ebû Zekerîyya Muhyiddin Yahyâ b. Şeref en-Nevevî: **el-Minhâc Şerhu Sahîh-i Müslim b. Haccâc**, I-IX, 2. bsk., Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1392.
- Nîsâbü'rî, Hâkim en-Nîsâbü'rî: **el-Müstedrek ale's-Sahîhayn**, thk. Mustafâ Abdülkadir Atâ, I-IV, . 1. bsk., Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1411/1990.
- Öğüt, Salim: "Ferve b. Müseyk", **DİA**, C. XII, s. 415.
- Önkal, Ahmet: **Resullullah'ın İslâm'a Davet Metodu**, 7. bsk., Esra Yayınları, Konya, 1992.
- "Amr b. Abese", **DİA**, C. III, s. 79.
- "Hâlid b. Sinân", **DİA**, C. XV, s. 288.
- "Huzâa (Benî Huzâa)", **DİA**, C. XVIII, s. 432.
- "Anber (Benî Anber)", **DİA**, C. III, s. 194.
- "Belî (Benî Belî)", **DİA**, C. V, s. 414-415.
- "Cüzâm (Benî Cüzâm)", **DİA**, C. VIII, s. 149.
- "Cüheyne", **DİA**, C. VIII, s. 107.
- Öz, Şaban: "Hz. Peygamber'in (s.a.v) Propaganda Siyaseti Üzerine", **EKEV Akademi Dergisi**, Yıl: 13, Sayı: 39, (Bahar 2009), s. 109-122.
- Özaydın, Abdülkerim: "Behrâ (Benî Behrâ)", **DİA**, C. V, S. 356.
- "Bârik (Benî Bârik)", **DİA**, C. V, s. 70.

- Özdemir, Abdurrahman: **Lebîd b. Rabîa el-Âmirî ve Divanı**, Araştırma Yayınları, Ankara, 2007.
- Özkuyumcu, Nadir: “Tücîb (Benî Tücîb)”, **DİA**, C. XLI, s. 457.
“Ca’de (Benî Ca’de)”, **DİA**, C. VI, s. 543.
“Kelb (Benî Kelb)”, **DİA**, C. XXV, s. 204.
- Ru‘aynî, Îsâ b. Süleymân b. Abdillâh er-Rundî el-Endelûsî: **el-Câmî‘ li mâ fi’l-musannefâtî’l-cevâmi‘ min esmâi’s-sahâbeti’l-a’lâm uli’l-fadli ve’l-ahlâm**, thk. Mustafa Bâcû, I-V, 1. bsk., Mektebetü’l-İslâmiyye, Kâhire, 1430/2009.
- Sarıçam, İbrahim: “Müzeyne”, **DİA**, C. XXXII, s. 250-251.
“Muhârib (Benî Muhârib)”, **DİA**, İstanbul 2006, C. XXXI, s. 3
“Neha’ (Benî Neha’)", **DİA**, C. XXXII, s. 535.
- Sönmez, Mehmet Ali: “Hâris b. Ebû Dırar”, **DİA**, C. XVI, s. 195.
- Süheylî, Ebü’l-Kâsım Abdurrahman b. Abdillâh b. Ahmed es-Süheylî: **er-Ravdu’l-ünüf fi şerhi’s-sîret-in-Nebeviyye**, thk. Ömer Abdüsselâm es-Selâmî, Dâru İhyâi’t-Türâs’il-Arabî, Beyrut, 1421/2000.
- Süyûtî, Ebü’l-Fadl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-Süyûtî: **el-Hasâisu’l-kübrâ**, Beyrut: Dâru’l- Kütübi’l- İlmiyye 1405/1985.
- Şâmî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf es-Sâlihî eş-Şâmî: **Sübülü’l-**

- hüdâ ve'r-reşâd fî sîreti hayri'l-'ibâd**, thk. Adil Ahmed Abdülmevcûd, Muhammed Meûz, Beyrut, 1414/1993.
- Şenel, Abdülkadir: "Huşenî, Ebû Sa'lebe", **DİA**, C. XVIII, s. 420.
- Şulul, Kâsım: **İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi**, V. bsk., İnsan Yayınları, İstanbul, 2014.
- Şulul, Zeynep: **Hz. Peygamber Tarafından İslâm'a Davet İçin Gönderilen Elçiler**, Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi SBE, Şanlıurfa, 2013.
- Taberânî, Ebû'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed et-Taberânî: **el-Mu'cemü'l-kebîr**, thk. Hamdi b. Abdülmecid es-Selefî, Dâru'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1404/1983.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd et-Taberî: **Tarîhu'l-Ümem ve'l-mülûk**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1407/1987.
- Tayâlisî, Süleymân b. Dâvûd Ebû Dâvûd el-Fârisî: **Müsnedü Ebî Dâvûd et-Tayâlisî**, thk. Muhammed b. Abdülmuhsin et-Türkî, I-IV, 1. bsk., Dâru Hicr, Mısır, 1419/1999.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ et-Tirmizî: **el-Câmi'u'l-Muhtasar mine's-süneni 'an Rasûlillah ve ma'rifeti's-sahîhi ve'l-ma'lûl ve mâ 'aleyhi'l-'amel**, thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Muhammed Fuâd Abdülbâkî, İbrahim Utve, I-V, II. bsk. Mısır, 1395/1975.
- Toksarı, Ali: "Ebân b. Saîd", **DİA**, C. X, s. 67.

- Tüccar, Zülfikâr: “Nâbiġa el-Ca‘dî”, **DÎA**, XXXII, s. 260-261.
- Tülücü, Süleyman: “Lebîd b. Rebîa”, **DÎA**, C. XXVII, s. 121-122.
- Ünal, Halit: “Atîre”, **DÎA**, C. IV, s. 79
- Vâkîdî, Muhammed b. Ömer b. Vâkîd: **Kitâbü’l-Megâzî**, thk. Marsden Jones, Dâru’l-Alemî, Beyrut, 1409/1989.
- Yavuz, Emre: **Ebû Mûsa el-Eş‘ârî’nin Hayatı ve Rivayetlerinin Deġerlendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 2011.
- Yazıcı, Mahmut: **Sahabe Bilgisinin Tesbiti**, 1. Baskı, İFAV, İstanbul, 2015.
- Yardım, Ali: “Adî b. Hâtîm et-Tâî”, **DÎA**, C. I, s. 380.
“Abdullah b. Huzâfe” , **DÎA**, C. I, s. 108.
“Dîmâm b. Sa‘lebe”, **DÎA**, C. IX, s. 273.
- Yeşil, Mahmut: “Temîm ed-Dârî ve Rivâyetleri”, **Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. XXI, Konya 2006, s. 91-114.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed Osman b. Kaymaz ez-Zehebî: **Siyeru a‘lâmi’n-nübelâ**, I-XVIII, Dâru’l-Hadîs, Kahire, 1427/2006.
Mîzânü’l-i‘tidâl fî nakdi’r-ricâl, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, I-IV, 1. bsk., Dâru’l-Ma‘rife, Beyrut, 1382/1963.

Zürkânî,

Muhammed b. Abdülbâkî b. Yusuf b. Ahmed b.
Ulvân el-Mısırî ez-Zürkânî: **Şerh ale'l-
Mevâhibi'l-ledünniyye**, I-XII, Dâru'l-Kütübi'l-
İlmiyye, Beyrut, 1417/1996.

EK I: RİVAYETLERİN YER ALDIĞI KAYNAKLAR VE RİVAYETİN HÜKMÜ ŞEMASI

		Buhari	Müslim	Tirmizi	E.Dâvud	İ.Mace	Nesai	İ.Hanbel	Darimî	İ.Malik	Humeydi	Abdürrezzak	İ.EbîŞeybe	Tayalisi	Hüküm
1	Amr b. Avf				x			x		x					Hasen
2	Nûman b. Mukarrin							x							Zayıf
3	Dükeyn b. Said				x			x			x				Sahih
4	Kurre b. İyas				x	x		x					x	x	Sahih
5	Hâris b. Ebî Dırar							x							Zayıf
6	Ebû Salebe	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x	Sahih
7	Ebû Mûsa el-Eşârî II							x							Sahih
8	Ebû Mûsa el-Eşârî III	x	x					x					x	x	Sahih
9	Ebû Hüreyre I			x											Sahih
10	Ebû Hüreyre II	x						x							Sahih
11	Ebû Hüreyre III	x			x						x				Sahih

		Buhari	Müslim	Tirmizi	E.Dâvud	İ.Mace	Nesai	İ.Hanbel	Darimî	İ.Malik	Humeydi	Abdürrezzak	İ.EbîŞeybe	Tayalisi	Hüküm
12	Ebû Hüreyre IV	x						x			x				Sahih
13	Sa'd b. Ebî Zübab							x					x		Zayıf
14	Amr b. Abese		x	x	x	x	x	x							Sahih
15	Ebû Zer	x	x					x					x	x	Sahih
16	Ziyad b. Hâris				x										Zayıf
17	Amr b. Selime	x			x		x	x				x	x	x	Sahih
18	Muaviye b. Hayde				x	x	x	x				x	x		Hasen
19	Kays b. Âsım			x	x		x	x				x			Hasen
20	Kays b. Hâris				x	x						x	x		Hasen
21	Ebû Remse			x	x		x	x	x		x		x		Sahih
22	Kurre b. Dâmus							x							Zayıf
23	Hakem b Hazen				x			x							Sahih

		Buhari	Müslim	Tirmizi	E. Dâvud	İ.Mace	Nesai	İ.Hanbel	Darimî	İ.Malik	Humeydi	Abdürrezzak	İ.EbîŞeybe	Tayalisi	Hüküm
24	Haşhaş el-Anberî					x		x							Sahih
25	Lakît b. Âmir I			x	x	x	x	x					x	x	Sahih
26	Lakît b. Âmir II						x	x	x				x		Zayıf
27	Lakît b. Âmir III			x	x	x		x							Zayıf
28	Lakît b. Âmir IV			x	x	x	x	x	x			x	x	x	Sahih
29	Tağlib'den Bir Kişi				x			x					x		Zayıf
30	Âmir b. Şehr				x										Zayıf
31	Haris b. Avf							x	x						Zayıf
32	Osman b. Ebi'l Âs I				x			x					x	x	Sahih
33	Şerîd b. Süveyd		x			x	x	x				x	x	x	Sahih
34	Evs b. Ebî Evs I					x	x	x	x			x	x	x	Sahih
35	Evs b. Ebî Evs II				x	x		x					x	x	Zayıf

		Buhari	Müslim	Tirmizi	E. Dâvud	İ.Mace	Nesai	İ.Hanbel	Darimî	İ.Malik	Humeydi	Abdürrezzak	İ.Ebî Şeybe	Tayalisi	Hüküm
36	Sakifli biri							x							Sahih
37	Cerir b. Abdullah I	x	x	x		x					x		x		Sahih
38	Cerir b. Abdullah II							x			x		x		Sahih
39	Cerir b. Abdullah III	x	x	x			x	x	x		x	x			Sahih
40	Cerir b. Abdullah IV	x	x		x			x			x		x		Sahih
41	Ebyâd b. Hammal I				x										Zayıf
42	Ebyâd b. Hammal II			x	x	x			x				x		Zayıf
43	Fîruz ed-Deylemî I			x	x	x		x				x	x		Hasen
44	Fîruz ed-Deylemî II				x		x	x	x						Sahih
45	Adî b. Hâtim I	x				x		x					x		Hasen
46	Adî b. Hâtim II			x											Hasen

		Buhari	Müslim	Tirmizi	E. Dâvud	İ.Mace	Nesai	İ.Hanbel	Darimî	İ.Malik	Humeydi	Abdürrezzak	İ.Ebî Şeybe	Tayalisi	Hüküm
47	Adî b. Hâtim III	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x	Sahih
48	Adî b. Hâtim IV			x	x	x	x	x				x	x	x	Hasen
49	Abdullah b. Eş-Şihhîr				x			x							Sahih
50	Eş'as b. Kays 1					x		x						x	Hasen
51	Eş'as b. Kays 2							x							Sahih
52	Talk b. Ali						x	x					x		Sahih
53	Ali b. Şeybân I					x		x					x		Sahih
54	Ali b. Şeybân II				x										Zayıf
55	Ferve b. Müseyk I			x	x			x					x		Hasen
56	Ferve b. Müseyk II				x			x							Zayıf
57	Abdülkays Heyetinden Bir Kişi I							x							Zayıf
58	Abdülkays Hey. Bir Kişi II							x							Zayıf

		Buhari	Müslim	Tirmizi	E. Dâvud	İ.Mace	Nesai	İ.Hanbel	Darimî	İ.Malik	Humeydi	Abdürrezzak	İ.Ebî Şeybe	Tayalisi	Hüküm
59	Zârî b. Âmir				x			x							Hasen
60	Kays b. Nûman				x			x							Sahih
61	Kabîsa b. Muhârik							x							Zayıf
62	Vâil b. Hucr I			x	x		x	x	x		x		x		Sahih
63	Vâil b. Hucr II			x	x			x	x				x		Hasen
64	Vâil b. Hucr III				x	x	x						x		Hasen
65	Deylem el-Himyerî				x			x					x		Sahih
66	Kayle bt. Mahrame I				x										Hasen
67	Kayle bt. Mahrame II			x											Hasen
68	Kayle bt. Mahrame III				x										Hasen
69	Kayle bt. Mahrame IV													x	Hasen
70	Hâris b. Hassan			x		x		x					x		Hasen

		Buhari	Müslim	Tirmizi	E. Dâvud	İ.Mace	Nesai	İ.Hanbel	Darimî	İ.Malik	Humeydi	Abdürrezzak	İ.Ebî Şeybe	Tayalisi	Hüküm
71	Seleme b. Yezîd							x					x		Sahih
72	Seleme b. Yezîd II		x	x										x	Sahih-
73	Abdurrahman b. Ebî Sebre							x					x		Sahih
74	Beşîr b. Hasâsiyye I							x						x	Sahih
75	Beşîr b. Hasâsiyye II							x							Sahih
76	Esmer b. Mudarris				x										Zayıf
77	Mücâşî b. Mesud	x	x					x					x		Sahih
78	Mâlik b. Huveyris	x	x	x	x	x	x	x	x				x		Sahih
79	Abdullah b. Vakdân						x	x							Sahih

EK II: HEYETLERLE İLGİLİ HEYET DIŞINDAN RÂVİLERİN RİVAYET METİNLERİ

- I- حدثنا وكيع، قال: ثنا سفيان، عن سالم، عن سعيد بن جبير، قال: جاءت ابنة خالد بن سنان العبسي إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال: مرحبا بابنة أخي، مرحبا بابنة نبي ضيعة قومه¹⁶²⁰
- II - حدثنا يحيى بن إسحاق، قال: حدثنا يحيى بن أيوب، عن حميد، قال: سمعت أنس بن مالك يقول: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: " يقدم عليكم غدا أقوام هم أرق قلوبا للإسلام منكم ". قال: فقدم الأشعريون فيهم أبو موسى الأشعري، فلما دنوا من المدينة جعلوا يرتجزون، يقولون: غدا نلقى الأحبه ... محمدا وحزبه، فلما أن قدموا تصافحوا، فكانوا هم أول من أحدث المصافحة¹⁶²¹
- III - حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وإسحاق بن إبراهيم جميعا عن سليمان قال أبو بكر حدثنا سليمان بن حرب حدثنا حماد بن زيد عن حجاج الصواف عن أبي الزبير عن جابر أن الطفيل بن عمرو الدوسي أتى النبي صلى الله عليه وسلم فقال يا رسول الله هل لك في حصن حصين ومنعة؟ قال (حصن كان لدوس في الجاهلية) فأبى ذلك النبي صلى الله عليه وسلم وللذي ذخر الله للأنصار فلما هاجر النبي صلى الله عليه وسلم إلى المدينة هاجر إليه الطفيل بن عمرو وهاجر معه رجل من قومه فاجتوا المدينة فمرض فآخذ مشاقص له فقطع بها براحمه فشخب يداه حتى مات فرآه الطفيل ابن عمرو في منامه فرآه وهيته حسنة ورآه مغطيا يديه فقال له ما صنع بك ربك؟ فقال غفر لي بهجرتي إلى نبيه صلى الله عليه وسلم فقال ما لي أراك مغطيا يديك؟ قال قيل لي لن نصلح منك ما أفسدت فقصها الطفيل على رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم وليديه فاغفر¹⁶²²
- IV - حدثنا أبو داود قال حدثنا وهيب بن خالد عن خثيم بن عراك ان أبا هريرة ونفرا من قومه اتوا رسول الله صلى الله عليه وسلم وافدين فوجدوا رسول الله صلى الله عليه وسلم قد خرج الى خيبر قال فانطلقنا الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فوجدناه قد فتح خيبر فكلّم رسول الله صلى الله عليه وسلم فأشركونا في سهامهم¹⁶²³
- V - حدثني عمرو بن عباس حدثنا عبد الرحمن بن مهدي حدثنا المثنى عن أبي جمرة عن ابن عباس رضي الله عنهما قال : لما بلغ أبا ذر مبعث النبي صلى الله عليه وسلم قال لأخيه اركب إلى هذا الوداي فاعلم لي علم هذا الرجل الذي يزعم أنه نبي يأتيه الخبر من السماء واسمع من قوله ثم اتتني فانطلق الأخ حتى قدمه

¹⁶²⁰ Ibn Ebî Şeybe, *Musannef*, C. VI, s. 413.

¹⁶²¹ Ibn Hanbel, *Müsned*, C. XX, s. 39-40.

¹⁶²² Müslim, *İman*, 184

¹⁶²³ Tayâlisî, *Müsned*, C. II, s. 148

وسمع من قوله ثم رجع إلى أبي ذر فقال له رأيتني يأمر بمكارم الأخلاق وكلاما ما هو بالشعر فقال ما شفيتني مما أردت فتزود وحمل شنة له فيها ماء حتى قدم مكة فأتى المسجد فالتمس النبي صلى الله عليه و سلم ولا يعرفه وكره أن يسأل عنه حتى أدركه بعض الليل فرآه علي فعرف أنه غريب فلما رآه تبعه فلم يسأل واحد منهما صاحبه عن شيء حتى أصبح ثم احتمل قريته وزاده إلى المسجد وظل ذلك اليوم ولا يراه النبي صلى الله عليه و سلم حتى أمسى فعاد إلى مضجعه فمر به علي فقال أما نال للرجل أن يعلم منزله ؟ فأقامه فذهب به معه لا يسأل واحد منهما صاحبه عن شيء حتى إذا كان اليوم الثالث فعاد علي مثل ذلك فأقام معه ثم قال ألا تحدثني ما الذي أقدمك قال إن أعطيتني عهدا وميثاقا لترشدني فعلت ففعل فأخبره قال فإنه حق وهو رسول الله صلى الله عليه و سلم فإذا أصبحت فاتبعني فإني رأيت شيئا أخاف عليك قمت كأني أرى الماء فإن مضيت فاتبعني حتى تدخل مدخلي ففعل فانطلق يقفوه حتى دخل على النبي صلى الله عليه و سلم ودخل معه فسمع من قوله وأسلم مكانه فقال له النبي صلى الله عليه و سلم (ارجع إلى قومك فأخبرهم حتى يأتيك أمري) . قال والذي نفسي بيده لأصرخن بها بين ظهرانيهم فخرج حتى أتى المسجد فنادى بأعلى صوته أشهد أن لا إله إلا الله وأن محمدا رسول الله ثم قام القوم فضربوه حتى أضجعوه وأتى العباس فأكب عليه قال ويلكم أستم تعلمون أنه من غفار وأن طريق تجاركم إلى الشام فأنقذه منهم ثم عاد من الغد لمثلها فضربوه وثاروا إليه فأكب العباس عليه¹⁶²⁴

VI - حدثني إبراهيم بن موسى حدثنا هشام بن يوسف إن ابن جريج أخبرهم عن ابن أبي ملكية أن عبد الله بن الزبير أخبرهم : أنه قدم ركب من بني تميم على النبي صلى الله عليه و سلم فقال أبو بكر أمر القعقاع بن معبد بن زرارة قال عمر بل أمر الأقرع بن حابس قال أبو بكر ما أردت إلا خلافي قال عمر ما أردت خلافاك فتماريا حتى ارتفعت أصواتهما فنزل في ذلك { يا أيها الذين آمنوا لا تقدموا } . حتى انقضت¹⁶²⁵

VII - حدثنا عمر بن حفص بن غياث حدثنا أبي حدثنا الأعمش حدثنا جامع بن شداد عن صفوان بن محرز أنه حدثه عن عمران بن حصين رضي الله عنهما قال : دخلت على النبي صلى الله عليه و سلم وعقلت ناقتي بالباب فأتاه ناس من بني تميم فقال (اقبلوا البشرى يا بني تميم) . قالوا قد بشرتنا فأعطنا مرتين ثم دخل عليه ناس من أهل اليمن فقال (اقبلوا البشرى يا أهل اليمن إذ لم يقبلها بنو تميم) . قالوا قد قبلنا يا رسول الله قالوا جئناك نسألك عن هذا الأمر قال (كان الله ولم يكن شيء غيره وكان عرشه على الماء وكتب في الذكر كل شيء وخلق السماوات والأرض) . فنادى مناد ذهبت ناقتك يا ابن الحصين فانطلقت فإذا هي يقطع دونها السراب فوالله لو ددت أني كنت تركتها¹⁶²⁶

VIII - عن ابن عيينة، عن عبد الله بن أبي ليبيد قال: سمعت أبا سلمة بن عبد الرحمن يقول: قدم معاوية المدينة، فقال: قم يا كثير بن الصلت إلى أم المؤمنين، فاسألها عن الركعتين بعد العصر، قال أبو سلمة: فقامت معه، وأرسل ابن عباس عبد الله بن الحارث، فأتينا عائشة فقالت: لا أدري، سلوا أم سلمة، فأتينا أم

¹⁶²⁴ Buhârî, "Fedâilü's-Sahâbe", 62, Hadis no: 3648

¹⁶²⁵ Buhârî, "Megâzî", 64, Hadis no: 4109

¹⁶²⁶ Buhari "Bed'ül-Halk" 1, Hadis no: 3019

سلمة، فقالت: دخل علينا رسول الله صلى الله عليه وسلم يوماً، فصلى ركعتين بعد العصر، لم أكن أراه يصليهما، فقلت: يا رسول الله، ما هاتان الركعتان؟ قال: " قدم وفد من بني تميم - أو قال: قدمت صدقة - وكنت أصلي ركعتين بعد الظهر، فلم أكن صليتهما، فهما هاتان " ¹⁶²⁷

IX - حدثنا محمد بن بشار حدثنا ابن أبي عدي عن شعبة عن سليمان عن ذكوان عن أبي هريرة رضي الله عنه : عن النبي صلى الله عليه و سلم (أتاكم أهل اليمن هم أرق أفئدة وألين قلوبا الإيمان يمان والحكمة يمانية والفخر والخيلاء في أصحاب الإبل والسكينة والوقار في أهل الغنم) ¹⁶²⁸

X - حدثنا محمد بن الحسن، قال: ثنا حماد بن سلمة، عن عاصم بن بهدلة، عن أبي وائل، أن وفد بني أسد أتوا رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال: «لكن من أنتم؟» فقالوا: نحن بنو زينة فقال: «أنتم بنو رشة» ¹⁶²⁹

XI - حدثنا يعقوب، حدثنا أبي، عن ابن إسحاق، قال: حدثني محمد بن الوليد بن نوفع، مولى آل الزبير، عن كريب مولى عبد الله بن عباس، عن عبد الله بن عباس، أن ضمّام بن ثعلبة، أخا بني سعد بن بكر لما أسلم، سأل رسول الله صلى الله عليه وسلم عن فرائض الإسلام من الصلاة وغيرها، فعد عليه الصلوات الخمس لم يزد عليهن، ثم الزكاة، ثم صيام رمضان، ثم حج البيت، ثم أعلمه ما حرم الله عليه، فلما فرغ قال: أشهد أن لا إله إلا الله، وأشهد أنك رسول الله، وسأفعل ما أمرتني به، لا أزيد ولا أنقص. قال: ثم ولي، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: " إن يصدق ذو العقيصتين يدخل الجنة " ¹⁶³⁰

XII - حدثنا سهل بن الحنظلية، قال: قدم على رسول الله - صلى الله عليه وسلم - عيينة بن حصن، والأقرع بن حابس، فسألاه، فأمر لهما بما سألا، وأمر معاوية فكتب لهما بما سألا، فأما الأقرع، فأخذ كتابه، فلفه في عمامته يامحمد، أتراني حاملا إلى قومي كتابا لا أدري ما فيه كصحيفة المتلمس، فأخبر معاوية بقوله رسول الله - صلى الله عليه وسلم -، فقال رسول الله - صلى الله عليه وسلم -: " من سأل وعنده ما يغنيه، فإنما يستكثر من النار " وقال النفيلى في موضع آخر: " من جمر جهنم "، فقالوا: يا رسول الله، وما يغنيه؟ وقال النفيلى في موضع آخر: وما الغنى الذي لا تنبغي معه المسألة؟ قال: " قدر ما يغذيه ويعشيه " وقال النفيلى في موضع آخر: " أن يكون له شبع يوم وليلة، أو ليلة ويوم " وكان حدثنا به مختصرا على هذه الألفاظ التي ذكرت ¹⁶³¹

XIII - عبد الله بن إدريس ، عن أبي معشر ، قال: جاء الحارث بن عوف وعيينة بن حصن فقالا لرسول الله صلى الله عليه وسلم عام الخندق: نكف عنك غطفان على أن تعطينا ثمار المدينة ، قال: فراوضوه حتى استقام الأمر على نصف ثمار المدينة ، فقالوا: اكتب بيننا وبينك كتابا ، فدعا بصحيفة ، قال: والسعدان: سعد بن معاذ وسعد بن عباد جالسان ، فأقبلا على رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقالا: " لآشيء أتاك عن

¹⁶²⁷ Abdürrezzak, *Musannef*, C. II, s. 431, Hadis no: 3971

¹⁶²⁸ *Buhârî*, "Megâzi" 70, Hadis no:4127

¹⁶²⁹ İbn Ebû Şeybe, *Musannef*, C. VI, s. 414

¹⁶³⁰ İbn Hanbel, *Müsned*, C. IV, s. 118

¹⁶³¹ *Ebû Dâvud*, "Zekât", 23, Hadis no: 1628

الله ليس لنا أن نعرض فيه ، قال : لا ، ولكني أردت أن أصرف وجوه هؤلاء عني ويفرغ وجهي لهؤلاء ، قال :
قالا له ما نالت منا العرب في جاهليتنا شيئا إلا بشرى أو قرى ¹⁶³²

XIV - حدثني عبد الله بن محمد حدثنا عبد الرزاق أخبرنا معمر قال أخبرني الزهري قال أخبرني عروة بن الزبير عن المسور بن مخرمة ومروان يصدق كل واحد منهما حديث صاحبه قال: خرج رسول الله صلى الله عليه و سلم زمن الحديبية حتى كانوا ببعض الطريق قال النبي صلى الله عليه و سلم (إن خالد بن الوليد بالمعيم في خيل لقريش طليعة فخذوا ذات اليمين) . فوالله ما شعر بهم خالد حتى إذا هم بقترة الجيش فانطلق يركض نذيرا لقريش وسار النبي صلى الله عليه و سلم حتى إذا كان بالثنية التي يهبط عليهم منها بركت به راحلته فقال الناس حل حل فألحت فقالوا خلأت القصواء خلأت القصواء فقال النبي صلى الله عليه و سلم (ما خلأت القصواء وما ذاك لها بخلق ولكن حبسها حابس الفيل) . ثم قال (والذي نفسي بيده لا يسألونني خطة يعظمون فيها حرمت الله إلا أعطيتهم إياها) . ثم زجرها فوثبت قال فعذل عنهم حتى نزل بأقصى الحديبية على ثمذ قليل الماء يتبرضه الناس تبرضا فلم يلبثه الناس حتى نزحوه وشكوا إلى رسول الله صلى الله عليه و سلم العطش فانتزع سهما من كنانته ثم أمرهم أن يجعلوا فيه فوالله ما زال يجيش لهم بالري حتى صدروا عنه فبينما هم كذلك إذ جاء بديل بن ورقاء الخزاعي في نفر من قومه من خزاعة وكانوا عيبة نصح رسول الله صلى الله عليه و سلم من أهل تهامة فقال إني تركت كعب بن لؤي وعامر بن لؤي نزلوا أعداد مياه الحديبية ومعهم العوذ المطافيل وهم مقاتلونك وصادوك عن البيت فقال رسول الله صلى الله عليه و سلم (إنا لم نجئ لقتال أحد ولكننا جئنا معتمرين وإن قريشا قد نهكتهم الحرب وأضرت بهم فإن شأؤوا ماددتهم مدة ويخلوا بيني وبين الناس فإن أظهر فإن شأؤوا أن يدخلوا فيما دخل فيه الناس فعلوا وإلا فقد جموا وإن هم أبوا فوالذي نفسي بيده لأقاتلهم على أمري هذا حتى تنفرد سالفتي ولينقذن الله أمره) . فقال بديل سأبلغهم ما تقول قال فانطلق حتى أتى قريشا قال إنا قد جئناكم من هذا الرجل وسمعناه يقول قولنا فإن شئتم أن نعرضه عليكم فعلنا فقال سفهاؤهم لا حاجة لنا أن نخبرنا عنه بشيء وقال ذوو الرأي منهم هات ما سمعته يقول قال سمعته يقول كذا وكذا فحدثهم بما قال النبي صلى الله عليه و سلم فقام عروة بن مسعود فقال أي قوم أستم بالوالد ؟ قالوا بلى قال أو لست بالولد ؟ قالوا بلى قال فهل تتهموني ؟ قالوا لا قال أستم تعلمون أني استنفرت أهل عكاظ فلما بلحوا علي جئكم بأهلي وولدي ومن أطاعني ؟ قالوا بلى قال فإن هذا قد عرض لكم خطة رشد اقبلوها ودعوني آتية قالوا آتية فأتاه فجعل يكلم النبي صلى الله عليه و سلم فقال النبي صلى الله عليه و سلم نحوا من قوله لبديل فقال عروة عند ذلك أي محمد رأيت إن استأصلت أمر قومك هل سمعت بأحد من العرب اجتاحت أهله قبلك وإن تكن الأخرى فإني والله لأرى وجوها وإني لأرى أشوابا من الناس خليقا أن يفروا ويدعوك فقال له أبو بكر امصص ببظر اللات ونحن نفر عنه وندعه ؟ فقال من ذا ؟ قالوا أبو بكر قال أما والذي نفسي بيده لولا يد كانت لك عندي لم أجرك بها لأجبتك قال وجعل يكلم النبي صلى الله عليه و سلم فكلما تكلم أخذ بلحيته والمغيرة بن شعبة قائم على رأس النبي صلى الله عليه و سلم ومعه

¹⁶³² Ibn Ebû Şeybe, Musannef, C. VII, s. 378

السيف وعليه المغفر فكلما أهوى عروة بيده إلى لحية النبي صلى الله عليه و سلم ضرب يده بنعل السيف وقال له آخر يدك عن لحية رسول الله صلى الله عليه و سلم فرفع عروة رأسه فقال من هذا ؟ قالوا المغيرة بن شعبة فقال أي غدر ألسنت أسعى في غدرك وكان المغيرة صحب قوما في الجاهلية فقتلهم وأخذ أموالهم ثم جاء فأسلم فقال النبي صلى الله عليه و سلم (أما الإسلام فأقبل وأما المال فلست منه في شيء) . ثم إن عروة جعل يرمق أصحاب النبي صلى الله عليه و سلم بعينه قال فوالله ما تنخم رسول الله صلى الله عليه و سلم نخامة إلا وقعت في كف رجل منهم فذلك بها وجهه وجلده وإذا أمرهم ابتدروا أمره وإذا توضأ كادوا يقتتلون على وضوئه وإذا تكلم خفضوا أصواتهم عنده وما يحدون إليه النظر تعظيما له فرجع عروة إلى أصحابه فقال أي قوم والله لقد وفدت على الملوك ووفدت على قيصر وكسرى والنجاشي والله إن رأيت ملكا قط يعظمه أصحابه ما يعظم أصحاب محمد صلى الله عليه و سلم محمدا والله إن تنخم نخامة إلا وقعت في كف رجل منهم فذلك بها وجهه وجلده وإذا أمرهم ابتدوا أمره وإذا توضأ كادوا يقتتلون على وضوئه وإذا تكلم خفضوا أصواتهم عنده وما يحدون إليه النظر تعظيما له وإنه قد عرض عليكم خطة رشد فأقبلوها . فقال رجل من بني كنانة دعوني آتية فقالوا آتته فلما أشرف على النبي صلى الله عليه و سلم وأصحابه قال رسول الله صلى الله عليه و سلم (هذا فلان وهو من قوم يعظمون البدن فابعثوها له) . فبعثت له واستقبله الناس يلبون فلما رأى ذلك قال سبحان الله ما ينبغي لهؤلاء أن يصدوا عن البيت فلما رجع إلى أصحابه قال رأيت قد قلدت وأشعرت فما أرى أن يصدوا عن البيت فقام رجل منهم يقال له مكرز ابن حفص فقال دعوني آتية فقالوا آتته فلما أشرف عليهم قال النبي صلى الله عليه و سلم (هذا مكرز وهو رجل فاجر) . فجعل يكلم النبي صلى الله عليه و سلم فبينما هو يكلمه إذ جاء سهيل بن عمرو قال معمر فأخبرني أيوب عن عكرمة أنه لما جاء سهيل بن عمرو قال النبي صلى الله عليه و سلم (لقد سهل لكم من أمركم) . قال معمر قال الزهري في حديثه فجاء سهيل بن عمرو فقال هات اكتب بيننا وبينكم كتابا فدعا النبي صلى الله عليه و سلم الكاتب فقال النبي صلى الله عليه و سلم (بسم الله الرحمن الرحيم) . قال سهيل أما الرحمن فوالله ما أدري ما هو ولكن اكتب باسمك اللهم كما كنت تكتب فقال المسلمون والله لا نكتبها إلا بسم الله الرحمن الرحيم فقال النبي صلى الله عليه و سلم (اكتب باسمك اللهم) . ثم قال (هذا ما قاضى عليه محمد رسول الله) . فقال سهيل والله لو كنا نعلم أنك رسول الله ما صددناك عن البيت ولا قاتلناك ولكن اكتب محمد بن عبد الله فقال النبي صلى الله عليه و سلم (والله إني لرسول الله وإن كذبتوني اكتب محمد بن عبد الله) . قال الزهري وذلك لقوله (لا يسألوني خطة يعظمون بها حرمت الله إلا أعطيتهم إياها) . فقال له النبي صلى الله عليه و سلم (على أن تخلوا بيننا وبين البيت فنطوف به) . فقال سهيل والله لا تتحدث العرب أنا أخذنا ضغطة ولكن ذلك من العام المقبل فكتب فقال سهيل وعلى أنه لا يأتيك منا رجل وإن كان على دينك إلا رددته إلينا . قال المسلمون سبحان الله كيف يرد إلى المشركين وقد جاء مسلما فبينما هم كذلك إذ دخل أبو جندل بن سهيل بن عمرو يرسف في قيوده وقد خرج من أسفل مكة حتى رمى بنفسه بين أظهر المسلمين فقال سهيل هذا يا محمد أول ما أقاضيك عليه أن ترده إلي فقال النبي صلى الله عليه و سلم (إنا لم نقض الكتاب بعد)

. قال فوالله إذا لم أصلحك على شيء أبدا قال النبي صلى الله عليه و سلم (فأجزه لي) . قال ما أنا بمجيزه لك قال (بلى فافعل) . قال ما أنا بفاعل قال مكرز بل قد أجزناه لك قال أبو جندل أي معشر المسلمين أرد إلى المشركين وقد جئت مسلما ألا ترون ما قد لقيت ؟ وكان قد عذب عذابا شديدا في الله قال فقال عمر بن الخطاب فأتيت نبي الله صلى الله عليه و سلم فقلت أأنت نبي الله حقا ؟ قال (بلى) . قلت ألسنا على الحق وعدونا على الباطل ؟ قال (بلى) . قلت فلم نعطي الدنيا في ديننا إذا ؟ قال (إني رسول الله ولست أعصيه وهو ناصري) . قلت أوليس كنت تحدثنا أنا سنأتي البيت فنطوف به ؟ قال (بلى فأخبرتك أنا نأتيه العام) . قال قلت لا قال (فإنك آتية ومطوف به) . قال فأتيت أبا بكر فقلت يا أبا بكر أليس هذا نبي الله حقا قال بلى قلت ألسنا على الحق وعدونا على الباطل ؟ قال بلى قلت فلم نعطي الدنيا في ديننا إذا ؟ قال أيها الرجل إنه لرسول الله صلى الله عليه و سلم وليس يعصي ربه وهو ناصره فاستمسك بغرزه فوالله إنه على الحق ؟ قلت أليس كان يحدثنا أنا سنأتي البيت ونطوف به قال بلى فأخبرك أنك تأتية العام ؟ قلت لا قال فإنك آتية ومطوف به قال الزهري قال عمر فعملت لذلك أعمالا قال فلما فرغ من قضية الكتاب قال رسول الله صلى الله عليه و سلم لأصحابه (قوموا فانحروا ثم احلقوا) . قال فوالله ما قام منهم رجل حتى قال ذلك ثلاث مرات فلما لم يبق منهم أحد دخل على أم سلمة فذكر لها ما لقي من الناس فقالت أم سلمة يا نبي الله أتحب ذلك اخرج لا تكلم أحدا منهم كلمة حتى تنحر بدنك وتدعو حالقك فيلحقك . فخرج فلم يكلم أحدا منهم حتى فعل ذلك نحر بدنه ودعا حالقه فحلقه فلما رأوا ذلك قاموا فنحروا وجعل بعضهم يلحق بعضا حتى كاد بعضهم يقتل غما ثم جاءه نسوة مؤمنات فأنزل الله تعالى { يا أيها الذين آمنوا إذا جاءكم المؤمنات مهاجرات فامتحنوهن - حتى بلغ - بعصم الكوافر } . فطلق عمر يومئذ امرأتين كانتا له في الشرك فتزوج إحداهما معاوية بن أبي سفيان والأخرى صفوان بن أمية ثم رجع النبي صلى الله عليه و سلم إلى المدينة فجاءه أبو بصير رجل من قريش وهو مسلم فأرسلوا في طلبه رجلين فقالوا العهد الذي جعلت لنا فدفعه إلى الرجلين فخرجا به حتى إذا بلغا ذا الحليفة فنزلوا يأكلون من تمر لهم فقال أبو بصير لأحد الرجلين والله إني لأرى سيفك هذا يا فلان جيدا فاستله الآخر فقال أجل والله إنه لجيد لقد جربت به ثم جربت فقال أبو بصير أرني أنظر إليه فأمكنه منه فضربه حتى برد وفر الآخر حتى أتى المدينة فدخل المسجد يعدو فقال رسول الله صلى الله عليه و سلم حين رآه (لقد رأى هذا ذعرا) . فلما انتهى إلى النبي صلى الله عليه و سلم قال قتل والله صاحبي وإني لمقتول فجاء أبو بصير فقال يا نبي الله قد والله أوفى الله ذمتك قد رددتني إليهم ثم نجاني الله منهم قال النبي صلى الله عليه و سلم (ويل أمه مسعر حرب لو كان له أحد) . فلما سمع ذلك عرف أنه سيرده إليهم فخرج حتى أتى سيف البحر قال وينفلت منهم أبو جندل بن سهيل فلحق بأبي بصير فجعل لا يخرج من قريش رجل قد أسلم إلا لحق بأبي بصير حتى اجتمعت منهم عصابة فوالله ما يسمعون بعير خرجت لقريش إلى الشام إلا اعترضوا لها فقتلوهم وأخذوا أموالهم فأرسلت قريش إلى النبي صلى الله عليه و سلم تناشده بالله والرحم لما أرسل فمن آتاه فهو آمن فأرسل النبي صلى الله عليه و سلم إليهم فأنزل الله تعالى { وهو الذي كف أيديهم عنكم وأيديكم عنهم ببطن مكة من بعد أن أظفركم عليهم - حتى بلغ - الحمية حمية

الجاهلية { . وكانت حميتهم أنهم لم يقرؤا أنه نبي الله ولم يقرؤا بيسم الله الرحمن الرحيم وحالوا بينهم وبين البيت قال أبو عبد الله " معرة " العرالجرب . " تزيلوا " تميزوا . حميت القوم منعتهم حماية وأحميت الحمى جعلته حمى لا يدخل¹⁶³³

XV - حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ الصَّبَّاحِ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ - يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الْكَرِيمِ - حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَقِيلِ بْنِ مُنْبَهٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ وَهْبٍ قَالَ: سَأَلْتُ جَابِرًا عَنْ شَرَطِ ثَقِيفٍ إِذْ بَايَعْتُ، قَالَ: اشْتَرَطْتُ عَلَى النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - : أَنْ لَا صَدَقَةَ عَلَيْهَا وَلَا جِهَادَ، وَأَنْهُ سَمِعَ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بَعْدَ ذَلِكَ يَقُولُ: "سَيَتَصَدَّقُونَ وَيُجَاهِدُونَ إِذَا أَسْلَمُوا"¹⁶³⁴

XVI - وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَإِسْمَاعِيلُ بْنُ سَالِمٍ قَالَا أَخْبَرَنَا هَشِيمٌ عَنْ أَبِي بَشْرٍ عَنْ أَبِي سَفْيَانَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنْ وَفَدَ ثَقِيفَ سَأَلُوا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا إِنْ أَرْضُنَا أَرْضَ بَارِدَةَ فَكَيْفَ بِالْغَسَلِ؟ فَقَالَ أَمَا أَنَا فَأَفْرَغْ عَلَى رَأْسِي ثَلَاثًا قَالَ ابْنُ سَالِمٍ فِي رِوَايَتِهِ حَدَّثَنَا هَشِيمٌ أَخْبَرَنَا أَبُو بَشْرٍ وَقَالَ إِنْ وَفَدَ ثَقِيفَ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ¹⁶³⁵

XVII - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ أَبُو حَفْصٍ، حَدَّثَنَا الْفَرَيَابِيُّ، حَدَّثَنَا أَبَانُ - قَالَ عَمْرٌ: وَهُوَ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ - حَدَّثَنِي عِثْمَانُ بْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ صَخْرٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - غَزَا ثَقِيفًا، فَلَمَّا أَنْ سَمِعَ ذَلِكَ صَخْرٌ رَكِبَ فِي خَيْلٍ يُمِدُّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -، فَوَجَدَ نَبِيَّ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَدْ انصَرَفَ وَلَمْ يَفْتَحْ، فَجَعَلَ صَخْرٌ حِينَئِذٍ عَهْدَ اللَّهِ وَذَمَّتَهُ أَنْ لَا يَفَارِقَ هَذَا الْقَصْرَ، حَتَّى يَنْزِلُوا عَلَى حُكْمِ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -، فَلَمْ يَفَارِقْهُمْ حَتَّى نَزَلُوا عَلَى حُكْمِ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -، فَكُتِبَ إِلَيْهِ صَخْرٌ: أَمَا بَعْدَ، فَإِنَّ ثَقِيفًا قَدْ نَزَلَتْ عَلَى حُكْمِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَأَنَا مُقْبِلٌ إِلَيْهِمْ وَهُمْ فِي خَيْلٍ، فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بِالصَّلَاةِ جَامِعَةً، فَدَعَا لِأَحْمَسَ عَشْرَ دَعَوَاتٍ: "اللَّهُمَّ بَارِكْ لِأَحْمَسَ فِي خَيْلِهَا وَرَجَالِهَا" وَأَتَاهُ الْقَوْمُ فَتَكَلَّمُوا بِالْمَغِيرَةِ بِنِ شَعْبَةَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنْ صَخْرًا أَخَذَ عَمَتِي وَدَخَلَتْ فِيهَا فِيهِ الْمُسْلِمُونَ، فَدَعَاهُ فَقَالَ: "يَا صَخْرُ، إِنْ الْقَوْمُ إِذَا أَسْلَمُوا أَحْرَزُوا دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ، فَادْفَعْ إِلَى الْمَغِيرَةِ عَمَّتَهُ" فَدَفَعَهَا إِلَيْهِ، وَسَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مَاءً لِنَبِيِّ سَلِيمٍ قَدْ هَرَبُوا، عَنِ الْإِسْلَامِ، وَتَرَكَوا ذَلِكَ الْمَاءَ، فَقَالَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ أَنْزَلْنِيهِ أَنَا وَقَوْمِي، قَالَ: "نَعَمْ"، فَانزَلَهُ وَأَسْلَمَ - يَعْنِي السُّلَمِيِّينَ - فَاتُوا صَخْرًا، فَسَأَلُوهُ - وَقَالَ غَيْرُهُ: الْأَسْلَمِيُّونَ مَكَانَ السُّلَمِيِّينَ - أَنْ يَدْفَعَ إِلَيْهِمُ الْمَاءَ، فَأَبَى، فَاتُوا النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَقَالُوا: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، أَسْلَمْنَا وَأَتَيْنَا صَخْرًا لِيَدْفَعَ إِلَيْنَا مَاءَنَا فَأَبَى عَلَيْنَا، فَدَعَا فَقَالَ: "يَا صَخْرُ، إِنْ الْقَوْمُ إِذَا أَسْلَمُوا أَحْرَزُوا أَمْوَالَهُمْ وَدِمَاءَهُمْ، فَادْفَعْ إِلَى الْقَوْمِ مَاءَهُمْ قَالَ: نَعَمْ، يَا نَبِيَّ اللَّهِ، فَرَأَيْتُ وَجْهَ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَتَغَيَّرُ عِنْدَ ذَلِكَ حُمْرَةً حَيَاءً، مِنْ أَخْذِهِ الْجَارِيَةَ وَأَخْذِهِ الْمَاءَ"¹⁶³⁶

¹⁶³³ Buhârî, "Şurû", 15, Hadis no: 2581

¹⁶³⁴ Ebu Davud, "Harac, Fey' ve 'Imare", 26, Hadis no:3025

¹⁶³⁵ Müslim, "Hayız", 56

¹⁶³⁶ Ebu Davud, "Harac, Fey' ve 'Imare", 36, Hadis no:3067

XVIII - حدثنا وكيع، قال: ثنا سفيان، عن يونس، عن الحسن، أن وفد ثقيف قدموا على النبي صلى الله عليه وسلم، وهو في المسجد في قبة له، فقيل لرسول الله صلى الله عليه وسلم: يا رسول الله، إنهم مشركون، فقال: «إن الأرض لا ينجسها شيء»¹⁶³⁷

XIX - حدثنا أبو بكر قال: حدثنا أبو بكر بن عياش، عن يحيى بن هانئ، قال: أخبرني أبو حذيفة، عن عبد الملك بن محمد، عن عبد الرحمن بن علقمة، قال: قدم على النبي صلى الله عليه وسلم وفد ثقيف فأهدوا إليه هدية، فقال: «هدية أم صدقة؟» قالوا: هدية، قالوا: إن الهدية يطلب بها وجه الرسول وقضاء الحاجة، وإن الصدقة يبتغى بها وجه الله، قالوا: لا، بل هدية، فقبلها منهم، وشغلوه عن الظهر والعصر¹⁶³⁸

XX - حدثنا علي بن عاصم، أخبرنا المغيرة، عن شباك، عن عامر، أخبرني فلان الثقفي قال: سألنا رسول الله صلى الله عليه وسلم عن ثلاث، فلم يرخص لنا في شيء منهن، سألناه أن يرد إلينا أبا بكر، وكان مملوكا وأسلم قبلنا، فقال: " لا، هو طليق الله، ثم طليق رسول الله صلى الله عليه وسلم"، ثم سألناه أن يرخص لنا في الشتاء، وكانت أرضنا أرضا باردة، يعني في الطهور، فلم يرخص لنا، وسألناه أن يرخص لنا في الدباء، فلم يرخص لنا فيه¹⁶³⁹

XXI - حدثنا محمود بن غيلان حدثنا وكيع حدثنا سفيان عن أبي إسحق عن صلة بن زفر عن حذيفة بن اليمان قال Y جاء العاقب والسيد إلى النبي صلى الله عليه وسلم فقالا أبعث معنا أمينا فقال فإني سأبعث معكم أمينا حق أمين فأشرف لها الناس فبعث أبا عبيدة بن الجراح رضي الله عنه قال وكان أبو إسحق إذا حدث بهذا الحديث عن صلة قال سمعته منذ ستين سنة قال هذا حديث حسن صحيح وقد روي عن ابن عمر و أنس رضي الله عنهما أن النبي صلى الله عليه وسلم قال لكل أمة أمين وأمين هذه الأمة أبو عبيدة بن الجراح¹⁶⁴⁰

XXII - معتمر، عن أبيه، عن قتادة، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لأسقف نجران: " يا أبا الحارث، أسلم، فقال: إني مسلم، قال: يا أبا الحارث، أسلم، قال: قد أسلمت قبلك، قال نبي الله صلى الله عليه وسلم: " كذبت، لا منعك من الإسلام ثلاثة: ادعاؤك لله ولدا، وأكلك الخنزير، وشريك الخمر"¹⁶⁴¹

XXIII - حدثنا هارون بن معروف، حدثنا ابن وهب، حدثني عمرو بن الحارث، عن بكر بن سوادة، أن أبا النجيب، مولى عبد الله بن سعد، حدثه أن أبا سعيد الخدري، حدثه: أن رجلا قدم من نجران إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم وعليه خاتم ذهب، فأعرض عنه رسول الله صلى الله عليه وسلم، ولم يسأله عن شيء، فرجع الرجل إلى امرأته فحدثها، فقالت: إن لك لشأنا، فارجع إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم، فرجع إليه، فألقى خاتمه وجبة كانت عليه، فلما استأذن أذن له، وسلم على رسول الله صلى الله عليه وسلم، فرد عليه

¹⁶³⁷ Ibn Ebû Şeybe, Musannef, C. II, s. 260

¹⁶³⁸ Ibn Ebû Şeybe, Musannef, C. IV, s. 445

¹⁶³⁹ Ibn Hanbel, Müsned, C. XXXI, s. 69

¹⁶⁴⁰ Tirmizî, "Menâkıb" 33, Hadis no: 3796

¹⁶⁴¹ Ibn Ebû Şeybe, Musannef, C. VII, s. 427

السلام، فقال: يا رسول الله أعرضت عني قبل حين جئتك، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: " إنك جئتني وفي يدك جمرة من نار " فقال: يا رسول الله لقد جئت إذا بجمر كثير، وكان قد قدم بحلي من البحرين، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: " إن ما جئت به غير مغن عنا شيئاً، إلا ما أغنت حجارة الحرة، ولكنه متاع الحياة الدنيا "، فقال الرجل: فقلت: يا رسول الله اعذرني في أصحابك، لا يظنون أنك سخطت علي بشيء، فقام رسول الله صلى الله عليه وسلم، فعذره، وأخبر أن الذي كان منه إنما كان لخاتمته الذهب¹⁶⁴²

XXIV - حدثنا محمد بن جعفر، حدثنا شعبة، عن مخارق، عن طارق بن شهاب قال: قدم وفد بجيلة على رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: " اكسوا البجليين، وابدءوا بالأحمسيين " قال: فتخلف رجل من قيس قال: حتى أنظر ما يقول لهم رسول الله صلى الله عليه وسلم: قال: فدعا لهم رسول الله صلى الله عليه وسلم خمس مرات: " اللهم صل عليهم، أو اللهم بارك فيهم (1) " مخارق الذي يشك¹⁶⁴³

XXV - حدثنا عبد الصمد، حدثنا همام، حدثنا إسحاق، عن أنس، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم لما بعث حراما خاله أخوا (1) أم سليم في سبعين رجلا، فقتلوا يوم بئر معونة، وكان رئيس المشركين يومئذ عامر بن الطفيل، وكان هو أتى النبي صلى الله عليه وسلم، فقال: اختر مني ثلاث خصال: يكون لك أهل السهل، ويكون لي أهل الوبر، أو أكون خليفة من بعدك، أو أغزوك بغطفان ألف أشقر وألف شقراء، قال: فطعن في بيت امرأة من بني فلان فقال: غدة كغدة البعير في بيت امرأة من بني فلان، اتنوني بفرسي، فأتي به فركبه، فمات وهو على ظهره، فانطلق حرام أخو أم سليم، ورجلان معه رجل من بني أمية، ورجل أعرج، فقال لهم: كونوا قريبا مني حتى آتيهم، فإن آمنوني، وإلا كنتم قريبا، فإن قتلوني أعلمتم أصحابكم، قال: فأتاهم حرام فقال: أتؤمنوني أبلغكم رسالة رسول الله صلى الله عليه وسلم¹⁶⁴⁴

XXVI - حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، حدثنا يزيد بن هارون، حدثنا حماد بن سلمة (ح) وحدثنا هارون بن حيان، أخبرنا عبد العزيز بن المغيرة، قالوا: حدثنا حماد بن سلمة، عن عقيل بن طلحة السلمي، عن مسلم بن هيصم عن الأشعث بن قيس، قال: أتيت رسول الله - صلى الله عليه وسلم - في وفد كندة، ولا يروني أفضلهم، فقلنا: يا رسول الله أأستم منا؟ قال: "نحن بنو النضر بن كنانة، لا نقفو أمنا، ولا ننتفي من أبنينا"¹⁶⁴⁵

XXVII - حدثنا أبو بكر قال: حدثنا ملازم بن عمرو، عن عجيبة بن عبد الحميد، عن عمه قيس بن طلق، عن أبيه طلق بن علي، قال: جلسنا عند النبي صلى الله عليه وسلم فجاء وفد عبد القيس فقال: «ما لكم قد

¹⁶⁴² Ibn Hanbel, *Müsned*, C. XVII, s. 180

¹⁶⁴³ Ibn Hanbel, *Müsned*, C. XXXI, s. 129

¹⁶⁴⁴ Ibn Hanbel, *Müsned*, C. XX, s. 420

¹⁶⁴⁵ Ibn Mâce, "Hudûd" 37, Hadis no: 2612

اصفرت ألوانكم، وعظمت بطونكم، وظهرت عروقكم؟» قال: قالوا: أتاك سيدنا، فسألك عن شراب كان لنا موافقا فنهيته عنه، وكنا بأرض وخمة، قال: «فأشربوا ما طاب لكم»¹⁶⁴⁶

XXVIII- حدثنا عبد الصمد، حدثنا حماد، حدثنا خالد، عن شهر، عن أبي هريرة، قال: لما قدم وفد عبد قيس، قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: " كل امرئ حسيب نفسه، ليشرب كل قوم فيما بدا لهم
1647،

XXIX- حدثنا غندر، عن شعبة، عن أبي جمرة، عن ابن عباس، أن وفد عبد القيس، أتوا رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: « من الوفد أو من القوم؟ » قال: قالوا: ربيعة، قال: «: مرحبا بالوفد أو بالقوم غير خزايا ولا ندامى»¹⁶⁴⁸

XXX- حدثنا علي بن الجعد قال أخبرنا شعبة عن أبي جمرة قال كنت أقعد مع ابن عباس يجلسني على سريره فقال أقم عندي حتى أجعل لك سهما من مالي فأقمت معه شهرين ثم قال إن وفد عبد القيس لما أتوا النبي صلى الله عليه وسلم قال (من القوم) أو من الوفد) ؟ قالوا ربيعة . قال (مرحبا بالقوم أو بالوفد غير خزايا ولا ندامى) فقالوا يا رسول الله إنا لا نستطيع أن نأتيك إلا في شهر الحرام وبيننا وبينك هذا الحي من كفار مضر فمرنا بأمر فصل نخبر به من وراءنا وندخل به الجنة . وسألوه عن الأشربة فأمرهم بأربع ونهاهم عن أربع أمرهم بالإيمان بالله وحده قال (أتدرون ما الإيمان بالله وحده) . قالوا الله ورسوله أعلم قال (شهادة أن لا إله إلا الله وأن محمدا رسول الله وإقام الصلاة وإيتاء الزكاة وصيام رمضان وأن تعطوا من المغن الخمس) . ونهاهم عن أربع عن الحنتم والدباء والنقير والمزفت . وربما قال (المقير . وقال (احفظوهن وأخبروا بهن من وراءكم)¹⁶⁴⁹

XXXI- حدثنا يحيى بن سعيد، عن ابن أبي عروبة، حدثنا قتادة، عن لقي الوغد، وذكر أبا نصره، (1) عن أبي سعيد، أن وفد عبد القيس لما قدموا على رسول الله صلى الله عليه وسلم قالوا: إنا حي من ربيعة، وبيننا وبينك كفار مضر، ولسنا نستطيع أن نأتيك إلا في أشهر الحرم، فمرنا بأمر إذا نحن أخذنا به دخلنا الجنة، ونأمر به أو ندعو من وراءنا، فقال: " آمركم بأربع، وأنهاكم عن أربع: اعبدوا الله ولا (2) تشركوا به شيئا فهذا ليس من الأربع، وأقيموا الصلاة، وآتوا الزكاة، وصوموا رمضان، وأعطوا من الغنائم الخمس، وأنهاكم عن أربع عن الدباء، والنقير، والحنتم، والمزفت " قالوا: وما علمك بالنقير؟ قال: " جذع ينقر، ثم يلقون فيه من القطيعاء أو التمر (3) والماء، حتى إذا سكن غليانه شربتموه حتى إن أحدكم ليضرب ابن عمه بالسيف "، وفي القوم رجل أصابته جراحة من ذلك، فجعلت أخبثها حياء من رسول الله صلى الله عليه وسلم، قالوا: فما تأمرنا أن نشرب؟ قال: " في الأسقية التي يلاث على أفواهما " قالوا: إن أرضنا أرض كثيرة الجرذان لا تبقى

¹⁶⁴⁶ Ibn Ebû Şeybe, Musannef, C. V, s. 81

¹⁶⁴⁷ Ibn Hanbel, Müsned, C. XIV, s. 80

¹⁶⁴⁸ Ibn Ebû Şeybe, Musannef, C. VI, s. 413.

¹⁶⁴⁹ Buhârî, "İman" 38, Hadis no: 53

(4) فيها أسقية الأدم، قال: " وإن أكلته الجرذان " مرتين أو ثلاثا، وقال لأشج عبد القيس " إن فيك خلتين يجبهما الله عز وجل الحلم، والأناة "1650

XXXII- حدثنا أبو بكر قال: حدثنا محمد بن فضيل، عن عطاء بن السائب، عن أشعث بن عمير العبدي، عن أبيه، قال: أتى النبي صلى الله عليه وسلم وفد عبد القيس، فلما أرادوا الانصراف قالوا: قد حفظتم عن النبي عليه السلام كل شيء سمعتم منه، فسلوه عن النبيذ؟ فأتوه فقالوا: يا رسول الله إنا بأرض وخمة لا يصلحنا فيها إلا الشراب، قال: فقال: «وما شرابكم؟» قالوا: النبيذ، قال: «في أي شيء تشربونه؟» قالوا: في النقيير، قال: «فلا تشربوا في النقيير»، قال: فخرجوا من عنده فقالوا: والله لا يصلحنا قومنا على هذا، فرجعوا فسألوه؟ فقال لهم مثل ذلك، ثم عادوا فقال لهم: «لا تشربوا في النقيير فيضرب منكم الرجل ابن عمه ضربة لا يزال منها أعرج إلى يوم القيامة» قال: فضحكوا، قال: «من أي شيء تضحكون؟» قالوا: يا رسول الله، والذي بعثك بالحق، لقد شربنا في نقيير لنا فقام بعضنا إلى بعض، فضرب هذا ضربة عرج منها إلى يوم القيامة1651

XXXIII- حدثنا سعيد بن عفير قال حدثني ليث حدثني عقيل عن ابن شهاب . وحدثني إسحاق حدثنا يعقوب بن إبراهيم حدثنا ابن أخي ابن شهاب قال محمد بن شهاب وزعم عروة بن الزبير أن مروان والمسور ابن مخرمة أخيرا : أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قام حين جاءه وفد هوازن مسلمين فسألوه أن يرد إليهم أموالهم وسيبهم فقال لهم رسول الله صلى الله عليه وسلم (معي من ترون وأحب الحديث إلي أصدقاه فاختاروا إحدى الطائفتين إما السبي وإما المال وقد كنت استأنيت بكم) . وكان أنظرهم رسول الله صلى الله عليه وسلم بضع عشرة ليلة حين قفل من الطائف فلما تبين لهم أن رسول الله صلى الله عليه وسلم غير راد إليهم إلا إحدى الطائفتين قالوا فإننا نختار سبينا فقام رسول الله صلى الله عليه وسلم في المسلمين فأثنى على الله بما هو أهله ثم قال (أما بعد فإن إخوانكم قد جاؤونا تائبين وإني قد رأيت أن أرد إليهم سيبهم فمن أحب منكم أن يطيب ذلك فليفعل ومن أحب منكم أن يكون على حظه حتى نعطيه إياه من أول ما يفيء الله علينا فليفعل) . فقال الناس قد طيبنا ذلك يا رسول الله فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم (إنا لا ندرى من أذن منكم في ذلك ممن لم يأذن فارجعوا حتى يرفع إلينا عرفاؤكم أمركم) . فرجع الناس فكلهم عرفاؤهم ثم رجعوا إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فأخبروه أنهم قد طيبوا وأذنوا . هذا الذي بلغني عن سبي هوازن1652

XXXIV- حدثنا يعقوب، حدثنا أبي، عن محمد بن إسحاق، قال: وحدثني عمرو بن شعيب، عن أبيه، عن جده عبد الله بن عمرو: أن وفد هوازن أتوا رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو بالجعرانة، وقد أسلموا، فقالوا: يا رسول الله، إنا أصل وعشيرة، وقد أصابنا من البلاء ما لم يخف عليك، فامنن علينا، من الله عليك، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: " أبناؤكم ونساؤكم أحب إليكم، أم أموالكم؟ " قالوا: يا رسول الله،

1650 İbn Hanbel, Müsned, C. XVII, s. 265

1651 İbn Ebî Şeybe, Musannef, C. V, s. 71

1652 Buhârî " Megâzi " 51, Hadis no: 4064

خيرتنا بين أحسابنا وبين أموالنا، بل ترد علينا نساؤنا وأبناؤنا، فهو أحب إلينا، فقال لهم: " أما ما كان لي ولبني عبد المطلب فهو لكم، فإذا صليت للناس الظهر، فقوموا، فقولوا: إنا نستشفع برسول الله (2) إلى المسلمين، وبالمسلمين إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم، في أبائنا ونسائنا، فسأعطيكم عند ذلك وأسأل لكم"، فلما صلى رسول الله صلى الله عليه وسلم بالناس الظهر قاموا، فتكلموا بالذي أمرهم به، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: " أما ما كان لي ولبني عبد المطلب فهو لكم"، قال المهاجرون: وما كان لنا، فهو لرسول الله صلى الله عليه وسلم، وقالت الأنصار: وما كان لنا فهو لرسول الله صلى الله عليه وسلم، قال الأقرع بن حابس: أما أنا وبنو تميم فلا وقال عيينة بن حصن بن حذيفة بن بدر: أما أنا وبنو فزارة، فلا قال عباس بن مرداس: أما أنا وبنو سليم فلا قالت بنو سليم: لا، ما كان لنا فهو لرسول الله صلى الله عليه وسلم، قال: يقول عباس: يا بني سليم، وهنتموني فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: " أما من تمسك منكم بحقه من هذا السبي، فله بكل إنسان ست فرائض من أول شيء نصيبه، فردوا على الناس أبناءهم ونساءهم" ¹⁶⁵³

¹⁶⁵³ Ibn Hanbel, *Müsned*, C. XI, s. 612- 613

EK III: ARAP KABİLELERİ VE ELÇİLER YILI İLE İLGİLİ ŞEMA VE HARİTALAR

جدول أنساب العرب

